
DIE PSIGO-MAATSKAPLIKE ASPEKTE
VAN HOMOSEKSUALITEIT :

'n Veld- en Dokumentêre Studie
met Spesiale Verwysing na
Psigiatriese Maatskaplike Werk
in Suid-Afrika

The copyright of this thesis vests in the author. No quotation from it or information derived from it is to be published without full acknowledgement of the source. The thesis is to be used for private study or non-commercial research purposes only.

Published by the University of Cape Town (UCT) in terms of the non-exclusive license granted to UCT by the author.

Die Psigo-Maatskaplike Aspekte
van Homoseksualiteit

deur

Katinka J. D. Strydom

'n Verhandeling ingedien aan die
Universiteit van Kaapstad
ter verkryging van die graad
Ph. D. in die Maatskaplike Werk

The copyright of this thesis is held by the
University of Cape Town.
Reproduction of the whole or any part
may be made for study purposes only, and
not for publication.

BOEKDEEL I

Die Hoofstukke

To the Human Race

to which so many of us belong...

I N H O U D

VOORWOORD	(i)
INLEIDING	(iii)
HOOFSTUK EEN	1
HOMOSEKSUALITEIT AS 'N PSIGO-MAATSKAPLIKE VERSKYNSEL	
<i>Omskrywings en Beskouings van die Begrip</i>	1
<i>Etlike Belangrike Omskrywings van die Begrip</i>	15
HOOFSTUK TWEE	47
DIE ETIOLOGIE VAN HOMOSEKSUALITEIT	
I GENETIES-BIOLOGIESE FAKTORE	47
II PSIGO-DINAMIESE EN MAATSKAPLIKE ASPEKTE	
VAN HOMOSEKSUALITEIT	58
A. <i>Stadia in Psigo-Seksuele Ontwikkeling</i>	60
1. <i>Orale Stadium</i>	63
2. <i>Anale Stadium</i>	66
3. <i>Phalliese Stadium</i>	70
4. <i>Latente Stadium</i>	78
5. <i>Genitale Stadium</i>	79
B. <i>Ouer-Kind Verhoudings</i>	91
1. <i>Vyandige gevoelens teenoor die moeder-figuur</i>	92
2. <i>Oormatige emosionele gevoelens teenoor die moeder</i>	93
3. <i>Vyandige gevoelens teenoor die vader</i>	96
4. <i>Oormatige affeksie vir die manlik-onvoldoende vader</i>	100
5. <i>Oorsig van deskundige bevindinge</i>	102
C. <i>Latente en Pseudo-Homoseksualiteit</i>	105
D. <i>Refleksie van Maatskaplike Angs</i>	108
E. <i>Biseksualiteit</i>	110

HOOFSTUK DRIE

115

DIE REGSASPEKTE VAN HOMOSEKSUALITEIT

I	ALGEMENE OORSIG VAN DIE REGSASPEKTE	115
II	VERGELYKENDE STUDIE VAN REGSMAATREËLS IN VERSKEIE LANDE	130
	A. <i>Die Regsposisie in Suid-Afrika</i>	130
	B. <i>Die Regsposisie in Brittanje</i>	151
	C. <i>Die Regsposisie in die V.S.A</i>	170
	D. <i>'n Vergelykende Oorsig van die Strafmaatreëls in Verskeie Europese Lande</i>	176

HOOFSTUK VIER

189

DIE SOSIOLOGIESE ASPEKTE VAN HOMOSEKSUALITEIT

I	DIE SOSIOLOGIESE PERSPEKTIEF	189
	<i>Homoseksualiteit en die Maatskaplike Struktuur</i>	192
	<i>Homoseksualiteit as 'n Minderheids- verskynsel</i>	195
II	DIE PERSOONLIKE EN MAATSKAPLIKE IMPLIKASIES	214
III	MAATSKAPLIKE MEDEVERSKYNSELS	226
	1. <i>Maatskaplike Diskriminasie</i>	226
	2. <i>Promiskuiteit</i>	232
	3. <i>Alkoholisme</i>	242
	4. <i>Pedofilie</i>	247
	5. <i>Veneriese Siektes</i>	250
	6. <i>Diverse Probleme</i>	254

HOOFSTUK VYF

262

DIE TERAPEUTIESE ASPEKTE VAN HOMOSEKSUALITEIT

I	INLEIDING	262
II	OORSIG VAN DESKUNDIGE MENINGS	263
III	OPVOLGSTUDIES	282
IV	SOSIALE ORGANISASIES	285
V	BYDRAE VAN DIE MAATSKAPLIKE WERK PROFESSIONE	308
VI	ALTERNATIEWE METODES VAN BEHANDELING	319

HOOFSTUK SES	335
DIE VELDSTUDIE: BESPREKING EN ONTLEDING	
I OMSKRYWING VAN DIE GEVALLESTUDIE METODE	335
II BESPREKING VAN DIE VELDSTUDIE	
PROSEDURES	338
HOOFSTUK SEWE	363
DIE BEVINDINGE VAN DIE STUDIE	
I BEVINDINGE GEBASEER OP DIE ONTLEDING	
VAN DIE GEVALLESTUDIE ONDERHOUDE	363
II 'N. WAARNEMINGSTUDIE VAN DIE SUB-KULTUUR	408
III AANDUIDINGS VIR TOEKOMSBEPLANNING	424
BYLAE A	432
BYLAE B	435
BYLAE C	442
BYLAE D	444
BYLAE E	491
NOTAS	503
BIBLIOGRAFIE	535

ERRATA

p. 76, reëls 21 - 22 behoort soos volg te lees :

Die vorming van seksuele patrone of reaksies word gewoonlik in die adolessente stadium gevorm, maar die houdings wat dit reguleer word reeds in die phalliese stadium ontwikkel.

p. 119, reël 13. Vir Emperor, lees Keiser.

p. 146, reël 15. Vir wettiging, lees wetgewing.

p. 148, reël 15. Die eerste sin van die betrokke paragraaf behoort soos volg te lees :

Die Minister het verwys na persberigte oor selferkende jong homoseksueles wat voor die Parlementsgebou in Den Haag betoog het vir die afskaffing van 'n Wet wat homoseksuele praktyke met 'n minderjarige verbied.

p. 203, reëls 29-30 en reël 40. Vir neurotisme lees neurose.

p. 340, reël 15. Vir Indiëman lees Indiërman.

VOORWOORD

Teenoor die homoseksuele persone wat spontaan en vrywillig hulleself en hulle samewerking in hierdie navorsingstudie gegee het, wil ek eerstens my opregte dank en waardering uitspreek. Sonder hulle hulp, hulle medewerking, hulle betrokkenheid en bowenal die vertrouwe wat hulle in my as maatskaplike navorser gestel het, sou dit nie vir my moontlik gewees het om hierdie studie tot sy reg te laat kom nie. Die persoonlike kontak met die informante en die onderhoude wat ons saam aan gewerk het, het gehelp om myself en my Weltanschauung te verbreed en te verdiep.

Dan is daar mej. Rika van Rooyen teenoor wie ek baie dank verskuldig is. Sonder haar aanmoediging sou ek nooit hierdie studie aangedurf het nie. Haar persoonlike belangstelling en betrokkenheid in my navorsingstudie het vir my oor die jare baie beteken. Ek erken graag haar vriendskap en onderskraging.

Die Skool vir Maatskaplike Werk aan die Universiteit van Kaapstad het sekere fasiliteite aan my as navorser beskikbaar gestel, asook 'n milieu aan my as vakkundige voorsien om in te werk. Die Skool het d. m. v. sy studente en kollegas vir my waardevolle bronne van kritiese beskouing en ondersteuning verleen. Dit erken ek graag met waardering.

Aan mev. Dawn Legate wat die reusetaak van die tikwerk onderneem het, wil ek graag 'n spesiale dankie rig. Ek sal haar ywer, geduld en deursettingsvermoë altyd waardeur en onthou. Ook aan mev. Laurette Burmeister my hartlike dank vir haar aanbod om die tik van die bibliografie te onderneem, wat vir my baie gehelp het.

Sonder die aangename samewerking en hulp wat ek van mnre. Peter Dryding en Carl Van Wyk gekry het, sou my taak soveel moeiliker gewees het. Hulle het albei baie ure van hulle vryetyd gegee om die afrolwerk vir my te doen. Ek erken hulle bydrae graag met dank.

Die Staff Research Fund van die Universiteit van Kaapstad het aan my 'n toekenning gemaak, veral vir die aankoop van apparaat vir band-opnames. Hierdie hulp erken ek met dank.

Die finansiële steun wat ek as universiteitsstudent van die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing ontvang het, word hiermee met dank en waardering erken. (Die Raad moet egter in geen opsig hoe-genaamd verantwoordelik beskou word vir enige aspek van hierdie studie nie).

Ten slotte wil ek graag my besondere dank en waardering teenoor my promotor, professor Brunhilde Helm, betuig. Vir bykans vier jaar het ons in die verhouding van promotor en student aan hierdie studie gewerk. Deur al die verskillende stadia en prosesse van hierdie navorsingstudie het professor Helm vir my as student en navorser besonder veel beteken. Ek is dankbaar dat ek kon deel en leer uit haar kritiese beskouinge en kon staatmaak op haar insiggewende oordeel en leiding, asook op haar kollegiale onderskraging en begrip. Die vier jaar van intensiewe studie en werk saam met professor Helm was vir my 'n verrykende, genoeglike ondervinding in die avontuur van wetenskaplike navorsing. Baie dankie daarvoor.

Kaapstad, 1 Mei 1972

Katinka Strydom

INLEIDING

Die gedagte om 'n studie op die gebied van homoseksualiteit te doen het reeds in 1956 by die skryfster ontstaan.

Destyds was sy maatskaplike werkster by die Vereniging vir Geestesgesondheid te Bloemfontein. Een van die boeke wat as 'n bron in hierdie studie geraadpleeg is, was in daardie jaar deur 'n homoseksuele persoon aan die skryfster geskenk met die volgende boodskap aangeteken op die voorblad :

'n Moontlike „ou hulpie" vir die groot tesis!

Alhoewel daar toe nie met 'n studie oor homoseksualiteit kon begin word nie, het die hoop om dit in die toekoms te kan doen bly voortleef.

Aan die einde van 1967 het die skryfster die nagraadse kursus in Psigiatriese Maatskaplike Werk aan die Universiteit van Kaapstad voltooi. Hierdie interessante kursus het as 'n verdere stimulus gedien en teen die helfte van 1968, op 'n deeltydse basis, is met die huidige studie 'n begin gemaak.

Die eerste ses maande was gebruik om die teorie van maatskaplike navorsing te bestudeer; en die beoogde studie is in hooftrekke omlyn. 'n Vraelys is opgestel, maar daar is later besluit om dit nie formeel te gebruik nie (sien Hoofstuk 6).

Daarna het die skryfster 'n Europese studiereis van ses maande onderneem. Gedurende die studiereis het sy onder andere in Nederland studie onderneem van terapeutiese metodes i. v. m. alkoholisme, afhanklikheid van dwelmmiddels en homoseksualiteit.

Vanaf Julie 1969 is daar langamerhand kontak met homoseksuele

informante in Kaapstad opgebou. 'n „Pilot study" is op vyf persone toegepas en in die lig daarvan is die toekomstige onderhoude beplan. Terselfdertyd is daar met 'n literatuurstudie begin.

Gevallestudie onderhoude is in die loop van tyd met 30 persone gevoer en het oor 'n periode van ongeveer 24 maande gestrek. Aan die begin het dit baie stadig gevorder, maar soos wat die nuus van die studie onder die lede van die homoseksuele gemeenskap in Kaapstad bekend geraak het, het daar meer vrywilligers na vore gekom om onderhoude aan te bied. (In Hoofstuk 6 word verder uitgebrei oor die prosedures wat in die veldstudie toegepas is.)

In die rol van „participant observer" het die navorser vir ongeveer 18 tot 24 maande opgetree en 'n waarnemingstudie onderneem van die homoseksuele sub-kultuur. Slegs twee uitnodigings per maand is aangeneem om groepe of partye by te woon; baie meer uitnodigings is egter ontvang.

Die meeste van die gevallestudie-onderhoude het vanaf November 1969 tot Julie 1971 plaasgevind. Daarna het die skryfster die onderhoude op skrif begin stel. Daar was reeds vanaf 1970 aan Hoofstukke 1 tot 5 gewerk en laasgenoemde is teen die einde van 1971 voltooi. Die periode Januarie tot April 1972 is gebruik vir die ontleding en verwerking van die onderhoude, asook die data m.b.t. die waarnemingstudie oor die sub-kultuur.

Die benadering wat in hierdie studie toegepas is, is dié van die psigiatriese maatskaplike werker. Dit beteken dat die fokus hoofsaaklik op die psigo-maatskaplike aspekte van homoseksualiteit, sowel as die maatskaplike funksionering van die homoseksuele persone, gerig is. Die basiese kennis van die psigiatriese maatskaplike werker is geleë in persoonlikheidsontwikkeling wat ten nouste met die psigo-seksuele ontwikkelingsstadia saamval. Gesinsdinamika sowel as persoonlikheidsdinamika is dus faktore wat as essensiële

studiemateriaal deur die psigiatriese maatskaplike werker beskou word.

Die studie moes egter uitgebrei word om ander aspekte ook te behels, veral weens die hoogs-gekompliseerde en menigvuldige aard van homoseksualiteit as verskynsel.

Sosiologiese faktore wat die sosiale milieu van die mens grotendeels bepaal, moes ingesluit word, asook die toepassing van sosiale sanksies wat ten nouste saamhang met verskynsels soos stigma, konflikte en baie ander veranderlikes. Regsaspekte kon allermens oor die hoof gesien word -- hulle bepaal die raamwerk waarin homoseksueles leef en weerspieël in belangrike wyses die houdings van die gemeenskap. Terapie moes ook bespreek word, beide om die bydrae van maatskaplike werk te bestudeer en om die bydraes van ander beroepe in verband te sien.

Baie klem word in die verhandeling op die inhoud van die eerste vyf Hoofstukke gelê. Die rede hiervoor is o.a. dat die studie onderneem is met die oog om 'n bron van kennis saam te stel wat in die opleiding van maatskaplike werkers van nut sal wees, en wat ook deur die praktiserende maatskaplike werker nageslaan kan word.

Hoofstukke 6 en 7 bevat respektiewelik 'n beskrywing en 'n analise van die veldstudie. Dit het uit twee hoofdele bestaan : die gevallestudie onderhoude en die „participant observation” van die groepslewe en die sub-kultuur. Die onderhoude is op band opgeneem en 'n seleksie daarvan (12 uit die 30) is in detail en ipsissima verba weergegee in 'n tweede boekdeel van die studie. (Hierdie tweede boekdeel is 'n vertroulike dokument en word nie op die wyse wat gewoonlik op doktrale verhandelinge van toepassing is, beskikbaar gestel nie.) Die benadering in die hantering van die onderhoude was deurgaans bedoel om op die psigo-sosiale geskiedenis van informante te konsentreer en om eienskappe te identifiseer wat die

psigo-dinamika van hulle ontwikkeling en funksionering uitwys.

Die studie moet gesien word as 'n pioniersonderneming in Suid-Afrika. Dit moet ook gesien word as 'n ondersoek na die moontlikhede vir psigiatriese maatskaplike werk binne die raamwerk van die hedendaagse Suid-Afrikaanse samelewing. Deurgaans in die studie is die professionele rol van die psigiatriese maatskaplike werker vooropgestel -- hetsy as individuele terapeut of as lid van die psigiatriese span. Daar is ook aan die rol van die maatskaplike werker i. v. m. groepe (en veral diskussie-groepe) gedink. Dus is daar ook 'n paar klein-groep onderhoude gevoer met homoseksuele persone. In hierdie opsig het daar interessante verwickelinge plaasgevind. Verskeie persone wat in individuele sowel as groep-onderhoud situasies met die navorser verkeer het, het gevra dat sy groepe vir homoseksueles moet reël. (Dit was nie altyd maklik om informante werklik te laat begryp dat die rol van 'n maatskaplike navorser nie ooreenstem met dié van 'n maatskaplike werker nie.) Die informante was dit almal eens dat die ondervinding om 'n onderhoud aan die navorser toe te staan vir hulle 'n terapeutiese sowel as 'n opvoedkundige belewenis was. Dit was ook baie interessant om van al die informante te verneem dat hulle nog nooit voorheen van 'n psigiatriese maatskaplike werker gehoor het nie, en geen idee gehad het wat die professionele rol van so 'n persoon behels nie.

Daar bestaan groot onkunde omtrent die professie maatskaplike werk onder die breë publiek, veral m. b. t. die terapeutiese aspekte van die beroep. Die beeld word nog steeds aan armoede en hulpverlening in terme van tasbare goedere gekoppel. Dit was 'n nuwe ervaring vir die informante om 'n maatskaplike werker in die rol van 'n bedrewe onderhoudvoerder met 'n wetenskaplike kennisbasis van psigiatrie en sielkunde te ontmoet. In hierdie opsig wag daar dus 'n groot taak vir die maatskaplike werkers om hulleself in die gemeenskapsdienste te betrek en hulle stem te laat hoor. Sommige van die informante wou graag dat die navorser hulle ouers moes

ontmoet, met die spesifieke doel dat die ouers ook met 'n persoon wat 'n goeie begrip en kennis van homoseksualiteit het, kon gesels. Hulle was van mening dat dit vir die ouers ook terapeuties sou wees. (In Hoofstuk 5, waar die werk van die C.O.C. in Nederland bespreek word, word na die naweek-konferensies vir homoseksueles en hulle ouers verwys.)

Met breër beskouinge van hierdie aard in gedagte, het die navorser die studie tot 'n lywige dokument laat ontwikkel. Die rede vir die lywige dokument kan moontlik toegeskryf word aan die feit dat die gevallestudie metode in maatskaplike navorsing gewoonlik daartoe neig om lywige dokumente voort te bring. Dit het as troos vir die navorser gedien toe Thomas en Znaniecki se menings hieromtrent weereens nageslaan is -- van die gevallestudie-metode kan verwag word om 'n omvattende, lywige studie as eindproduk te lewer. Alhoewel hierdie studie waarskynlik 'n groter dokument gelever het as die gemiddelde doktorale verhandeling, wil die navorser tog daarop wys dat die materiaal wat oor die jare versamel en verwerk is lank nie alles in hierdie ingelyf of toegepas is nie. Trouens, 'n voortdurende probleem was om te besluit watter van die beskikbare stof uitgelaat moet word sodat die verhandeling binne redelike perke kan bly. Die onderwerp van bestudering het soveel fasette en is so 'n hoogsgekompliseerde verskynsel dat beperking baie moeilik is.

Daar kan op hierdie stadium verwys word na verdere probleme wat in hierdie navorsingstudie ondervind is. Dit het gebeur dat informante te kenne gegee het dat hulle graag 'n onderhoud wou toestaan. Hulle eie angs, skuldgevoelens en vrees dat dit tot openbaarmaking sou lei, het hulle egter weer van plan laat verander. Heelwat tyd van die navorser is dus op hierdie wyse spandeer sonder dat daar 'n onderhoud plaasgevind het. Maar dan het dit ook gebeur dat 'n persoon wat op hierdie manier eers kop uitgedraai het, later weer kom aanmeld het vir onderhoudvoering.

Die feit dat daar meesal van boeke in Engels en Nederlands gebruik gemaak is, het vir die navorser terminologiese probleme opgelewer. Sommige terme in Engels kon beswaarlik in Afrikaans vertaal word -- in sulke gevalle het die navorser by die oorspronklike term gehou. Baie min Suid-Afrikaanse materiaal was oor die onderwerp beskikbaar. Daar bestaan, sover die navorser kon vaststel, slegs twee navorsingstudies wat deur Loedolff en Liddicoat onderskeidelik onderneem is; albei is reeds verouderd aangesien hulle in die vyftigerjare gedoen is.

'n Paar van die algemene bronne wat die navorser wou gebruik, kon selfs nie deur die internasionale leningstelsel van die Universiteitsbiblioteek verkry word nie, aangesien hulle in Suid-Afrika in die ban gedoen is. (Dis waarskynlik dat, mits daar volgens burokratiese voorskrif aansoek gedoen is om die bronne vir bona fide navorsingsdoeleindes te verkry, so 'n aansoek toegestaan sou gewees het. Maar die tyd het ontbreek en daar was buitendien nie 'n tekort aan beskikbare bronne nie. Dit is egter moontlik dat die studie daaronder gely het deurdadig dat die doeltreffendste publikasies nie miskien onder die beskikbares getel het nie. Die leser moet maar self hieroor 'n oordeel fel na bestudering van die bibliografie.)

Hierdie werk gaan byna uitsluitlik oor manlike homoseksualiteit -- inderdaad, soos in Hoofstuk 1 dan ook gestel word, word die term homoseksualiteit gewoonlik geïnterpreteer as verwysend na die verskynsel onder manlike persone. Daar word egter in die verhandeling van tyd tot tyd ook na vroulike homoseksualiteit verwys en Bylae D is gewy aan 'n bespreking van lesbianisme.

Hoe dieper daar op die onderwerp van hierdie verhandeling ingegaan word, hoe dieper word 'n navorser bewus van die omvangrykheid daarvan, van die onkunde daaromtrent en van die gebrek aan grondige navorsing. Ook is dit treffend met hoeveel vyandigheid, afkeer en bespotting homoseksualiteit nog begroet word. Ondanks

die huidige sekspermissiviteit, waar daar byvoorbeeld sagter geoor-
deel word oor seks buite huweliksverband of oor ongehude moeder-
skap, gebeur dit nog dat homoseksualiteit, wat tog 'n vry algemene
verskynsel is, met 'n byna middeleeuse vooroordeel bejeën word.

As hierdie werk, in hoe geringe mate ookal, die deur op 'n
skrefie open om verstandiger en kundiger insig te bewerkstellig en
om die beseft te laat posvat dat homoseksualiteit 'n deel is van die
menslike lewe wat intelligente en opgevoede persone kennis van
behoort te dra, is die jare se werk beloon.

HOOFSTUK EEN

HOMOSEKSUALITEIT AS 'N PSIGO-MAATSKAPLIKE VERSKYNSEL

Oh, Mortal Man, be wary how you judge.

Dante

Omskrywings en Beskouings van die Begrip Homoseksualiteit

Die verskynsel homoseksualiteit is, sover bekend, so oud soos die mensdom. Dit bly deur die eeue 'n veelbesproke onderwerp, met 'n groot mate van geheimsinnigheid omhul. Moderne samelewings het geensins die vraagstuk opgelos nie; intendeel, is daar vandag juis veelvuldige probleme aan die verskynsel gekoppel. Volgens Judd Marmor is homoseksualiteit een van die mees uitdagende probleme in die veld van die psigiatrie. Hy verklaar :

One of the main difficulties underlying any discussion of the problem of homosexuality is that of definition. What, exactly, do we mean when we talk about homosexuality? Is it a state of mind or a form of behaviour? Must it be conscious, or can it be unconscious? Is it a universal ontogenetic aspect of all human behaviour, or is it a specific form of psychopathology? Is its overt expression the outgrowth of individual familial disturbances or the reflection of broader socio-cultural factors? A search of the literature on homosexuality reveals a wide spectrum of opinion on these and many other questions, with ardent exponents of each point of view. [1]

'n Oorsig van die literatuur oor die onderwerp, sowel as navorsingstudies wat gedoen is, toon duidelik dat daar, behalwe verwarring, ook 'n geweldige sosiale afkeer in baie beskaafde gemeenskappe teenoor homoseksualiteit bestaan. Verder is dit ook duidelik dat daar by die breë massa 'n algemene onkunde omtrent die onderwerp aanwesig is.

Die verskynsel van homoseksualiteit bied nie slegs vir die psigiater 'n uitdaging nie. Ook op die terrein van die sosioloog, psigiatrisse maatskaplike werker, psigoloog, medikus, teoloog, pedagoog, wetsgeleerde, politikus en andere, kom dit as 'n ingewikkelde probleem voor.

Inderdaad, die studie van menslike seksuele gedrag vorm een van die belangrikste en insiggewende vertakings van die breë studie van die mens. Dit word nie net deur middel van een enkele wetenskap of dissipline gedek nie, maar oorvleuel die terrein en sluit aan by die kennis van vele dissiplines. Die verskynsel van seks -- of dit heteroseksueel, homoseksueel of bi-seksueel is -- vind sy uiting in onderlinge verkeer tussen mense. Sosiologie is die studie van die onderlinge verkeer van mense : derhalwe moet die sosioloog kennis neem van die verskynsel van onderlinge verkeer wat in verband staan met die bevrediging van geslagsbehoefte en geslagsdrange. Homoseksualiteit as een uitingsvorm van geslagsdrange val dus binne die terrein van die sosiologie en sy toepassings, insluitende die maatskaplike werk. Die sosiologiese benadering lê veral klem op hoe die „homoseksuele gemeenskap“ of „sub-kultuur“ in die samelewing funksioneer, aanpas, of wanaangepas is, en hoe hierdie mense in die samelewing geakkommodeer word. Alex Comfort, in sy werk "Sex in Society", wys op die belangrikheid van die studie van seks vir die sosioloog en die maatskaplike werker (ster). Hy sê :

Sociologists are interested in sexual behaviour for two main reasons : because of its importance in the psychology of the individual, sexuality and institutions and beliefs associated with it are among the most useful points of approach to the study of a society; and because of its relationship to the structure of the family, the pattern of sexually acceptable conduct plays a large part in perpetuating social attitudes and in the formation of individual character.

Apart from this interrelationship, problems of sexual conduct and education have acquired a growing practical importance in all forms of social work, which has largely outstripped both the state of public knowledge and the information of doctors and social workers themselves. [2]

Hierdie mening van Alex Comfort moet beklemtoon en verder op uitgebrei word. Comfort se stelling dat die medikus en die maatskaplike werker se kennis in verband met die psigo-seksuele

verskynsels taamlik beperk is, word ook deur menings van informante in die huidige navorsingstudie bevestig. Die volgende twee aanhalings uit onderhoude wat in die loop van die studie gevoer is, is waardevolle getuienis van die bestaande posisie in die gemeenskap.

Voorbeeld 1

As ek nou dink aan ons opleiding -- ek was vir vyf jaar 'n student in sielkunde en die hele kwessie van homoseksualisme is in twee periodes oor daardie vyf jaar aangeraak -- let wel, aangeraak, nie bespreek nie. En elke keer is dit net soort van toegesmeer, jy weet. Dit is die gebied waarop ons liever nie waag nie. Ek het geweldig sterk gevoelens daaroor dat mense, wat opgelei word as sielkundiges, as onderwyser-sielkundiges, selfs onderwysers en maatskaplike werkers, almal wat met die jeug en wat mense en hulle probleme te doen kry, behoort opgelei te wees, en behoort die feite te ken en 'n realistiese siening van die saak te hê. Maar dit is nie die geval nie. Dan kom hulle in die praktyk en dan gebeur dit soos dit met my gebeur het toe ek begin werk het. Ek was omtrent drie maande in die ----- toe kom die hoof-sielkundige, -- die hoof-sielkundige, let wel -- eendag na my toe met 'n lêer in die hand en hy is pienk van kop tot tone soos hy bloos. Hy sê vir my: „Meneer, hier's nou 'n probleem. Dis nou een van jou gevalle; jy sal dit nou maar moet hanteer“. Hy kan nie sy woorde uitkry nie -- die man is so gespanne dat ek eintlik voel ek wens ek kan hom skud dat hy kan sê wat hy wil sê. Hy sê: „Dit is nou 'n geval van sodomie“. . . . Dit is 'n professionele man. Hy is hoof-sielkundige in 'n inrigting, maar hy is te verleë om oor so iets te praat. [3]

Voorbeeld 2

En ook waar hulle hierdie probleem -- ek praat nou van die kerkmense -- koppel aan sonde . . . dit dryf natuurlik die mense weg . . . Hulle stel dit gelyk aan 'n verskynsel soos alkoholisme. Hulle glo dat 'n mens alkoholisme -- dat 'n mens die vrug van alkoholisme uit die weg moet ruim en so moet jy ook die vrug van hierdie verskynsel uit die weg ruim.

Ek glo nie dat 'n gewone predikant of dokter of 'n gewone maatskaplike werker (of wie ookal) wat nie verdere opleiding -- en kliniese opleiding veral -- in hierdie soort

werk gehad het nie, kan behulpsaam wees of voldoende is nie. Ons het die rigting nou. Maar aan die anderkant kry jy weer die pastorale psigoloë wat die mense altyd net wil regmaak -- wat net altyd wil regbuig. Jy kan nie. [4]

In verband met die onkundigheid en die sosiale afkeer wat in meeste gemeenskappe teenoor homoseksualiteit bestaan, druk dr. Groenewegen hom soos volg uit :

Want de algemene tegenzin is zoo groot en de zedelijke afkeer zoo sterk, dat reeds het noemen van den naam en het wyzen naar het vraagstuk een mensch in opspraak kan brengen. [5]

Gordon Westwood wys op die probleme wat afkeer veroorsaak, om sodoende die nugtere studie van die verskynsel te belemmer :

The dilemma is made much more difficult by the attitude of both homosexuals and heterosexuals. All but a few of the homosexuals are ashamed of their abnormality and are desperately anxious to hide away any manifestations of it from their fellow-men. The rest of the community is either not prepared to discuss the subject at all, or views the whole business with a moral indignation which makes it impossible even to attempt a solution. As long as there is this conspiracy of silence on all sides, the true facts will never come to light and there can never be an understanding of the situation. [6]

In sy werk „Understanding and Counseling the Male Homosexual“, wys Stanley E. Willis onder andere op die feit dat afkeer die veelvuldige aard van die verskynsel verbloem :

Unfortunately, the word homosexual itself has acquired a very common, superficial and pejorative connotation. When one hears the word, one reacts emotionally according to one's previous bias. The bias is generally without recognition that there are many critical differences and various meanings to homosexual acts. The automatically implemented emotional bias constitutes a barrier to objectivity and discerning thought. Instead of responding appropriately to these differences, most people automatically

react to the label with a stereotyped image of behaviour or the type of person. The image will depend on the range and depth of their own root experiences. Almost everyone has some sort of an opinion as to what homosexuality is. For example, one definition of homosexuality gained vogue among many who read, and claimed to understand, the original Kinsey Report. According to them, a homosexual is anyone who has experienced a sexual contact leading to orgasm with a member of the same sex. Despite the clear intent of the Kinsey researchers to avoid a classification solely on the basis of behaviour, and simply to indicate how a great number of people behaved sexually, the figures lent themselves to easy misinterpretations. [7]

Die voorafgaande situasies laat die volgende vrae by ons opkom:

- (i) Waarom bestaan daar soveel onkunde en wanopvattinge?
- (ii) Waarom is daar soveel vooroordeel?
- (iii) Waarom word die verskynsel van homoseksualiteit so sterk gestigmatiseer deur verskillende beskawings, kulture en samelewings?

Ongelukkig is daar nie afdoende antwoorde op al die vrae nie. Navorsing en objektiewe waarnemingstudies is die enigste medium waardeur kennis ingewin en dieper insig verkry kan word. Spekulasie, filosofie of dogma laat eerder vrae ontstaan as wat antwoorde of oplossings gevind word.

Wat egter wel bekend is en duidelik na vore kom wanneer daar oor hierdie omstrede onderwerp gesels word, is dat daar verstommende onkunde bestaan, dat daar verwarring is en dat die meeste mense die verskynsel van homoseksualisme met geheimsinnigheid beklee of kleur. Om die algemene onkunde, wanopvattinge en geheimsinnige houdings wat in verband met homoseksualiteit bestaan te illustreer, word onderstaande vrae en bespiegeling as tipiese voorbeelde aangehaal :

- (a) Is homoseksuele persone normaal of versteurd of is hulle krimineel?

-
- (b) Is hulle tweeslagtig of behoort hulle tot 'n derde geslag?
 - (c) Het hulle fisiese gebreke of defekte?
 - (d) Is hulle steriel of impotent, en om daardie redes trou hulle nie?
 - (e) Is homoseksualiteit aansteeklik of oorerflik?
 - (f) Is homoseksualiteit beperk tot sekere taal- en rasgroepe?
 - (g) Behoort homoseksuele persone toegelaat te word om met kinders en jeugdiges te werk?
 - (h) Kan homoseksueles deur gevangenisstraf, inrigtingsversorging, inspuitings of skokbehandeling van hulle „kwaal” genees word?

As verdere toeligting, het die skryfster onder andere die volgende opmerkings aangehoor en teëgekom in gesprekke met leke, met kollegas, met onderwysers, met polisiebeamptes en selfs met homoseksueles :-

- (a) Die homoseksuele persoon voel altyd aangetrokke tot kinders en is dus 'n groot gevaar.
- (b) Homoseksuele persone het geen probleme om mekaar uit te ken nie, want hulle ruik mekaar uit.
- (c) As gevolg van homoseksualiteit sal 'n volk uitsterf, aangesien daar geen kinders gebore word nie.
- (d) Homoseksueles is 'n bedreiging vir die samelewing; hulle het sterk seksdrange en behoort dus gekastreer te word.
- (e) Alle homoseksuele mans is verwyfd, lispel en het sagte hare en hande.
- (f) 'n Lesbiese vrou kan nie vuil vingernaels verdra nie.
- (g) Homoseksuele persone is lui van geaardheid en is uiters selfsugtig.
- (h) „I can identify a homosexual at a distance of fifty yards”.
- (i) „All true homosexuals drink excessively”.

Selfs hoogaangeskrewe wetsgeleerdes in Brittanje kan, soos die volgende twee aanhalings toon, ernstige bevooroordeelde menings teenoor homoseksualiteit uitspreek.

- (a) „Can nothing be done to cut out this cancer from the soul of men?”

- (b) „Wherever I go I find the same ugly story. I don't know what is happening to this nation. The percentage of cases of this class which we have to try today is absolutely terrifying. If this evil is allowed to spread, it will corrupt the men of the nation". [8]

Dit is 'n feit dat die samelewing hoogs ontsteld raak en emosionele reaksies toon oor enige vorm van seksueel-afwykende of perverse gedragsvorme. Die redes hiervoor kan in English en Pearson se woorde soos volg opgesom word :

The first important reason is that people feel it is unaesthetic and conflicts with our culture's idealistic values. The second important reason is that if all sexuality were carried out in a perverse behavior, the aims of procreation would be defeated and we would soon die off as a race. The latter is only a theoretical possibility but it still alarms people. Actually, society condemns sexually perverse behavior without knowing exactly why. People lead their sexual lives in private, and how they conduct their sexual relations need be none of any others' business. Nevertheless, society has a tendency to be upset about it, as if this type of behavior contaminated everyone in some way, and people act as though condemnation could bring about its reduction. [9]

Die samelewing se hantering van die afwykende word onder die sosiologiese aspekte van hierdie studie meer breedvoerig bespreek. In hierdie stadium word daar egter net beklemtoon dat die metodes wat daaglik deur die samelewing toegepas word, naamlik verdoemning en die toepassing van strafmaatreëls teenoor die afwykendes, nog nooit daarin geslaag het om 'n afname van sulke afwykende of perverse gedragsvorme te weeg te bring nie. Die feit is dat daardie vorms van „behandeling" die afwykende persoon se gedragspatroon nie sal verander of genees nie.

In a way, society has no more reason to condemn the sexually perverse individual than it has to condemn an individual soldier for killing in wartime. For he is driven on by strong instinctual forces of which he is not

aware -- forces of which doctors and scientists have to be aware if they hope to alleviate the problem. The sexually perverse person is often hated, lonely, and in serious conflict about his problem. [10] (Onderstreep deur skryfster).

Die wydverspreide neiging is dus om te veralgemeen en om stereotipe beelde te vorm. Dit wil voorkom asof die onkunde, die vooroordeel, die stigma wat kenmerkend is van die samelewing se houding teenoor homoseksualiteit, slegs 'n fragment is van die massa se totale houding teenoor seksuele gedrag en praktyke as sulks. Die samelewing is in meeste kulture 'n heteroseksuele samelewing, dus word homoseksualiteit as afwykend van die norm beskou.

Wanneer daar 'n studie van homoseksualiteit gemaak word, moet dit nie alleen beskou word teen die agtergrond van die samelewing waarin dit bestudeer word nie, maar moet laasgenoemde se houding teenoor seksuele praktyke (en die waardes wat daarmee gepaard gaan) in die breë ook in ag geneem word.

Sover bekend, kom die verskynsel van homoseksualiteit ten alle tye in alle beskawings voor. In verskillende tydperke en in verskillende beskawings het dit egter verskillende reaksies uitgelok -- hierdie reaksies het gewissel van absolute veroordeling tot onverskilligheid en/of aanvaarding; in sommige gevalle was daar selfs verheerliking van die verskynsel. [11]

Michael Schofield, in 'n artikel oor die maatskaplike aspekte van homoseksualiteit in die British Journal for Venereal Disease, konstateer dat :

In Great Britain homosexual behaviour has been recorded in every century and under every regime. It has appeared in every generation and in every class of society. It is to be found in every section of the community today, from those possessing a high degree of intelligence to the "dullest oafs", as the Wolfenden Report (1957) puts it. [12]

Alhoewel daar oor die afgelope vyftig jaar heelwat vordering in Westerse lande gemaak is ten opsigte van voorligting en opvoeding met betrekking tot seksuele gedrag en praktyke, en seks as sulks, bly dit nietemin 'n onderwerp wat nie vrylik bespreek of vir studie oopgestel word nie. In hierdie verband spreek Alex Comfort sy mening sterk uit en sê onder andere :

The nutrition and eating habits of a society or an individual can be studied objectively in civilized countries, without any violent reaction being evoked, either by the study or its findings. Societies have existed, and still exist, in which equally dispassionate study of sexual behaviour is possible, but it is historically impossible to conduct such a study in contemporary English or American Societies.

Sexual studies have therefore been and still are in a uniquely difficult position. While most people are familiar through conversation with the dietary habits of their neighbours and their own social group, the knowledge which the average English-man or American possesses about the sexual behaviour of his fellows is limited to a degree. [13]

In die meeste beskawings is dit dus 'n moeilike taak om 'n wetenskaplike studie op die gebied van seksuele gedrag aan te pak. Die navorser het te doen met onkunde en sosiale afkeer, asook met die risiko's wat 'n emosionele-belaaide onderwerp tot gevolg het. Die morele waardes en sedes van die gemeenskap speel ook 'n groot rol en moet voortdurend deur die navorser in die sosio-kulturele verband gesien word.

Wetenskaplike bestudering van seksuele gedrag het egter as gevolg nie slegs die versameling en interpretering van feite nie, maar speel 'n belangrike rol in die meningsvorming en opvoeding van die massa. Dit kan dus 'n waardevolle bydrae lewer om onkunde te verminder en populêre „spook-stories" die nek in te slaan.

Trouens, dit behoort 'n interessante studie te wees as bepaal kan

word tot hoe 'n mate navorsingstudies en opnames 'n uitwerking gehad het op bestaande denkpatrone en mettertyd 'n verandering help bewerkstellig het. Alex Comfort is van mening dat :

The main value of survey studies at the social level is that they expose the discrepancy between what society pretends and what people do, and this exposure will probably influence the conduct of some, if only reassuring the timid that what they would do if they dared their outwardly conformist neighbours are doing in fact. If it is statistically established that fifty per cent. of the strenuously upright are really no better than the rest of us, public morality begins by that very realization to be brought back to the basis of real behaviour. The main effect of knowledge, then, is likely to be a gain in candour and realism, and the good done by letting in so much fresh air is likely to outweigh the possibility that a few may catch cold. [14]

Met die moderne ontwikkeling in die natuur- en sosiale wetenskappe, asook die invloed van die massa-media, word daar trapsgewyse 'n nuwe patroon van denke by die publiek ontwikkel. Die gevolg is dat die jonger geslag nie meer bereid is om tradisionele gelowe en bygelowe te aanvaar nie, maar soek eerder na „wetenskaplike kennis“ om sodoende antwoorde vir hulle probleme te vind. Objektiewe kennis, wat op navorsings-waarnemings berus, word dus in die plek van die ou geheimsinnige mites gestel.

So stel Alex Comfort die volgende skema voor. „To intervene effectually“, sê hy, „we need to know :-

1. How human beings behave sexually in our own culture, and how this behaviour compares with that of other and former cultures.
2. Which, if any, of the patterns of behaviour are associated with mental abnormalities or maladjustment, or have undesirable effects on the participants or on others -- the effect of unstable homes upon child development, for example.

3. What pattern of conduct can be upheld with confidence as a general aim -- the analogue of a balanced diet in the study of nutrition; variable as such a diet must be, to suit the circumstances of individuals, not laid down as an ultimate law of conduct.
4. What types of education and social facilities will make the realization of such an optimum pattern possible for most individuals". [15]

Bostaande program van Comfort beteken nie dat daar druk op individue uitgeoefen word of dat hulle ge-organiseer sal word om uniformige gedrag of verhoudings te ontwikkel nie, maar eerder dat die individu gehelp sal word om sy persoonlike verhoudings en probleme te verbeter deurdat hy oor 'n groter mate van vrye individuele oordeel en inisiatief beskik wat gerugsteun of onderskraag word deur die sosiale raamwerk van die samelewing. In die moderne tyd ondervind individue (en veral die jeugdige) 'n groot mate van angs en onsekerheid tenspyte van die feit dat hulle redelike vryheid en permissiwiteit geniet -- moontlik juis omdat permissiwiteit hulle in werklikheid laat voel dat hulle alleen staan.

The scientific study of sexuality exists to provide the information upon which the individual, not his would-be guides or rulers, can exercise his judgement. An unparalleled demand for such information exists today among young people of all classes. [16]

Die professionele persone wat dus met die probleme van menslike verhoudings en maatskaplike funksionering te doen het (en hier verwys die skryfster pertinent na die taak van die psigiatriese maatskaplike werker tesame met die aanverwante beroepe) het 'n verantwoordelikheid in hierdie opsig, naamlik om feitekennis te versprei -- aldus om deel te neem aan die opvoedingstaak van die breë samelewing.

Met hierdie beskouing as een van die uitgangspunte het die

skryfster hierdie studie aangedurf. Die hedendaagse professionele maatskaplike werker moet 'n ontsaglike maatskaplike terrein betree om aktief deel te neem aan die breë geestesgesondheidprogram van die tyd. Die uitdaging van ons tyd is ook ten nouste gekoppel aan maatskaplike aksie, sowel as aktiewe deelname aan maatskaplike navorsing.

Dit is egter nie alleenlik die houding en hantering van afwykendes in die samelewing wat bestudeer moet word nie. Besondere aandag moet ook gewy word aan die ervarings, die gevoelens wat die „afwykendes" wat daaglik binne die raamwerk van die samelewing moet funksioneer, beleef en ervaar. Die uitwerking op hulle van 'n stigma moet bestudeer word.

Die psigiatriese maatskaplike werker is vanselfsprekend aktief betrek by die manifestasies van psigo-sosiale en psigo-seksuele verskynsels en probleme. Die generiese vertakkinge van die maatskaplike werk sowel as die spesialiteitsrigtings het egter 'n gesamentlike taak.

They are like areas separated by jetties on a beach; each if definitely set apart, but with each new tide running freely over all, with sands continually shifting from one to another. Immediate crises in the life of an individual or family determine the choice of a specialized agency -- family or child welfare agency, court, hospital, or psychiatric clinic -- yet once casework is begun the underlying human problems, the family and social relationships with which the agency is concerned are essentially the same. Unhappy family relationships, social and financial insecurity, lack of resources for recreation and social life, unsuccessful or unhappy work relationships appear as casework progresses, regardless of whether the initial reason for coming to a specialized agency be financial insecurity, need of employment, offense against social laws, physical illness, or emotional disturbance. And the things that social workers do in working with a client in the face of any such difficulties also tend to be similar in nature, regardless of the initial starting point. [17]

Die maatskaplike werker is dus veronderstel om as professionele persoon ook op die terrein van die psigo-seksuele versteurings met begrip en insig sy kliënte in 'n terapeutiese verhouding te kan hanteer. Die huidige posisie in die maatskaplike werk beroep in Suid-Afrika is egter dat maatskaplike werkers nie altyd opgewasse vir hierdie taak is nie. Dit is nie slegs die maatskaplike werker se taak om die persoon wat die probleem ondervind as kliënt te hanteer nie, maar 'n groot bydrae kan gelewer word deur die gesinslede van daardie kliënt met hulle konflikte en angs te help en om veral vir hulle 'n kans te bied om oor hulle gevoelens in verband met die gesinslid se probleme te praat.

Die maatskaplike werker kan feitekennis aan die ouers van die kliënt oordra wat hulle sal help om die persoon beter te verstaan en veral te aanvaar. As praktiserende maatskaplike werkster het die skryfster bewus geraak van die feit dat daar 'n groot leemte op hierdie gebied in die dienslewering deur welsynsorganisasies bestaan. Die maatskaplike werkers is dikwels geneig om die verskynsel van homoseksualiteit as die verantwoordelikheid van ander professionele persone te beskou. Omrede hulle nie kennis van die verskynsel dra nie en moontlik ook om onbewuste gevoelens van weerstand en afkeer, besef die maatskaplike werkers nie eers altyd tot hoe 'n mate hierdie verskynsel op 'n subtiele, indirekte vlak geleë en aanwesig is by sommige kliënte en pasiënte met wie daar gewerk word nie.

Hierdie aspekte sal in 'n latere afdeling van hierdie verhandeling verder bespreek word. Vir die doel van hierdie inleiding is dit voldoende om te verklaar dat hierdie feit juis daartoe aanleiding gegee het, en een van die oorsaaklike redes is vir die aandurf van 'n studie oor homoseksualiteit. Die skryfster het as praktiserende maatskaplike werkster by die Verenigings vir Geestesgesondheid met die probleem te doen gekry, asook in gesinsorgwerk en kindersorgwerk, veral met betrekking tot huweliksprobleme en aannemingswerk. As psigiatriese maatskaplike werkster het die navorser

weereens bewus geraak van die feit dat die beroep maatskaplike werk nie behoorlik aandag aan die verskynsel van homoseksualiteit wy nie en moontlik lê die antwoord in die feit dat die maatskaplike werk studente gedurende hulle opleiding nie voorberei word vir hierdie taak nie.

Om hierdie inleidende afdeling van die verhandeling mee af te sluit, wil die skryfster kortliks die doelstellinge wat met hierdie beskrywende navorsingstudie be-oog word, formuleer.

1. Om wetenskaplike feitekennis met betrekking tot die verskynsel van homoseksualiteit en die homoseksuele persoonlikheid, soos dit vanuit die psigo-maatskaplike aspekte deur 'n psigiatriese maatskaplike werkster bestudeer is, vry te stel.
2. Om deur hierdie navorsingstudie 'n direkte bydrae te lewer tot die teoretiese en praktiese opleidingsprogramme waarby die skryfster in haar rol as dosente in Maatskaplike Werk betrek is.
3. Om verdere publikasies en navorsingstudies in hierdie rigting te stimuleer, en
4. As Psigiatriese Maatskaplike Werkster wat ook aktief as Konsultante en Terapeut in die praktyk optree, 'n meer spesifieke program in die plaaslike omgewing tot stand te bring.

Etlike Belangrike Omskrywings van die Begrip

Literatuurstudie van die verskynsel homoseksualiteit of homoseksualisme is deurtrek van uiteenlopende definisies en terme. Vir die doel van hierdie oorsig het die skryfster selektief te werk gegaan en word definisies en terme aangehaal wat verband hou met die medies-psigiatriese, die sosiologies-maatskaplike, asook die regsaspekte van die saak. [18]

In sy bespreking van die verskynsel, wys Kinsey daarop dat die term omskryf word deur 'n groot aantal sinonieme woorde. Besondere verwarring word dus geskep en die indruk ontstaan selfs dat die homoseksuele persoon nie tot die manlike of vroulike geslag behoort nie, maar 'n derde, of gemengde geslag verteenwoordig. Kinsey haal as voorbeelde die volgende terme aan :

sexual inversion, intersexuality, transsexuality, the third sex, psychosexual hermaphroditism, homogenic love, contrasexuality, homo-eroticism, similisexualism. [19]

Kinsey wys verder daarop dat lesbianism die term is wat gebruik word om vroulike homoseksualiteit te beskryf. [20] Literatuurstudie laat inderdaad blyk dat die term homoseksualisme gebesig word om na manlike homoseksueles te verwys, terwyl lesbianisme gebruik word wanneer daar verwys word na vroulike homoseksueles. Hierdie algemene gebruik skep moontlik verdere verwarring; dit wek die indruk dat daar van twee verskillende verskynsels gepraat word, terwyl ons in werklikheid met dieselfde basiese verskynsel te doen het. Dit is net dat die persoon in een geval manlik is en in die ander geval vroulik.

In hierdie verband is dit belangrik om Kinsey se bevindinge in gedagte te hou, naamlik dat alhoewel 'n gedeelte van die bevolking suiwer heteroseksueel is en 'n sekere persentasie suiwer homoseksueel, daar verskeie grade van homoseksualiteit tussen hierdie twee

uiterstes bestaan, terwyl sommige persone hulle weer ewe goed hetero- as homoseksueel kan aanpas en heen en weer oor die grenslyn beweeg, soos hulle in sekere situasies of gegewe momente verkies. Kinsey gee die volgende klassifikasie aan die hand :

Egte homoseksualiteit is 'n toestand waar persone slegs belang stel om seksuele verhoudings (fisies en emosioneel) met persone van dieselfde geslag aan te knoop. Sommige sulke persone kan selfs 'n lid van die teenoorgestelde geslag met afsku bejeën.

Pseudo-homoseksualiteit is 'n toestand waar persone normaalweg as heteroseksuele persone funksioneer, maar waar hulle op een of ander tyd of in sekere situasies aan homoseksuele aktiwiteite deelneem.

Biseksualiteit is 'n toestand waar persone homoseksuele sowel as heteroseksuele verhoudings aanknoop.

In verband met die begrip biseksualiteit is dit belangrik om daarop te wys dat daar in die literatuur menings te vind is wat met mekaar asook met bostaande van Kinsey verskil. Vir die doel van hierdie studie het die skryfster besluit om die begrip biseksualiteit toe te pas soos wat dit deur Clifford Allen, 'n deskundige op die gebied van psigo-seksuele versteurings, omskryf word, naamlik :

The so-called bisexual . . . I regard as a partially developed heterosexual with sufficient homosexual residue to prevent normal behaviour. [21]

Om die bostaande drie kategorieë toe te lig word verder uit Kinsey se Sexual Behaviour in the Human Male aangehaal.

There is only about half of the male population whose sexual behaviour is exclusively heterosexual, and there are only a few per cent. who are exclusively homosexual. Any restriction of the term homosexuality to individuals who are exclusively so demands, logically, that the term heterosexual be applied only to those individuals who are exclusively heterosexual; and this makes no allowance for the nearly half of the population which has had sexual contacts with, or reacted psychically to, individuals of

their own as well as of the opposite sex. Actually, of course, one must learn to recognize every combination of heterosexuality and homosexuality in the histories of various individuals.

It would encourage clearer thinking on these matters if persons were not characterized as heterosexual or homosexual, but as individuals who have had certain amounts of heterosexual experience and certain amounts of homosexual experience. Instead of using these terms as substantives which stand for persons, or even as adjectives to describe persons, they may better be used to describe the nature of the overt sexual relations, or of the stimuli to which an individual erotically responds. [22]

In verband met die definisie van homoseksualiteit, word in laasgenoemde werk van Kinsey op die feit gewys dat die term reeds vir die afgelope eeu in verband met menslike gedrag gebruik word om na verhoudings van seksuele aard tussen persone van dieselfde geslag te verwys. Laasgenoemde is nie alleenlik uiterlike fisiese handeling nie, maar behels ook die psigiese of emosionele aspekte van die verhouding.

Die woord homoseksualiteit is afgelei van die Griekse stam „homo” eerder as van die Latynse vorm wat „man” beteken; die Griekse „homo” verwys na die eensoortigheid van die twee persone wat in die seksuele verhouding betrokke is. Die woord homoseksueel vorm die teenstelling van die woord heteroseksueel, wat die gebruikelike term is om die verhouding tussen twee persone van die teenoorgestelde geslag te beskryf.

Loedolff gee in sy verhandeling oor homoseksualiteit die onderstaande twee definisies van Chesser en van Mühl weer :

- (i) Eustace Chesser : The term homosexual refers to those of like sex. It is also often applied to persons who are sexually drawn to those of their own sex. Homosexuality denotes both male-for-male and female-for-female love. [23]

- (ii) Anita Mühl : If the period of emotional interest shown in the same sex remains fixed to the exclusion of the adjustment to the opposite sex, then we speak of a condition of homosexuality. The person designated as a homosexual is thus a person whose emotional interest remains centred on his own sex. [24]

Laasgenoemde definisie hou verband met die ontwikkelingsfases van die persoonlikheid en verwys na die „homoseksuele stadium“ wat 'n tydelike stadium is waardeur sommige persone gaan alvorens die meer volwasse „heteroseksuele stadium“ bereik word.

Merrill Eaton en Margaret Peterson se definisie, soos in hul werk, Psychiatry weergee, lees as volg :

A homosexual is one who habitually and by choice obtains sexual gratification from persons of the same sex. [25]

Bogenoemde definisie sluit die seldsame of uitsonderlike aktiwiteite wat min of meer van eksperimentele aard is (en dikwels in die voor-adolessente of adolessente of selfs volwasse stadia voorkom) uit. Homoseksuele of isophiliese aktiwiteite wat in situasies voorkom waar persone met lede van die teenoorgestelde geslag onmoontlik kan kontak maak, word ook uitgesluit.

Richard Suinn, in sy werk Fundamentals of Behaviour Pathology, het die volgende te sê :

Homosexuality is a deviation in which the sexual partner of choice is the same sex as the chooser. In women, this condition is referred to as lesbianism. [26]

Suinn beklemtoon die feit dat alle persone wat homoseksuele ondervindinge gehad het egter nie as „true homosexuals“ geklassifiseer kan word nie. Hy wys op die feit dat volgens Kinsey se bevindinge 37% van die manlike persone en 13% van die vroulike

persone in die V.S.A. op een of ander tyd 'n homoseksuele orgasme ondervind. Kinsey se statistiese bevindinge is van sulke groot belang dat hulle in besonderhede hier gesitueer word.

It becomes obvious that any question as to the number of persons in the world who are homosexual and the number who are heterosexual is unanswerable. It is only possible to record the number of those who belong to each of the positions on . . . a heterosexual - homosexual scale . . . Summarizing our data on the incidence of overt homosexual experience in the white male population (tables 139 - 140 and figures 156 - 1580) and the distribution of various degrees of heterosexual-homosexual balance in that population (tables 141 - 150, figures 162 - 170), the following generalizations may be made :

37 per cent. of the total male population has at least some overt homosexual experience to the point of orgasm between adolescence and old age (Figure 156). This accounts for nearly 2 males out of every 5 that one may meet.

50 per cent. of the males who remain single until age 35 have had overt homosexual experience to the point of orgasm, since the onset of adolescence (Figure 156).

58 per cent. of the males who belong to the group that goes into high school but not beyond, 50 per cent. of the grade school level, and 47 per cent. of the college level have had homosexual experience to the point of orgasm if they remain single to the age of 35 (Figure 158).

63 per cent. of all males never have overt homosexual experience to the point of orgasm after the onset of adolescence (Figure 156).

50 per cent. of all males (approximately) have neither overt nor psychic experience in the homosexual after the onset of adolescence (Figures 162 - 167).

13 per cent. of the males (approximately) react erotically to other males without having overt homosexual contacts after the onset of adolescence.

30 per cent. of all males have at least incidental homosexual experience or reactions (i. e. rate 1 to 6) over at least a three-year period between the ages of 16 and 55. This accounts for one male out of every three in the population who is past the early years of adolescence (Table 150, Figure 168).

25 per cent. of the male population has more than incidental homosexual experience or reactions (i. e. rates 2-6) for at least three years between the ages of 16 and 55. In terms of averages, one male out of approximately every four has had or will have such distinct and continued homosexual experience.

18 per cent. of the males have at least as much of the homosexual as the heterosexual in their histories (i. e. rate 3-6) for at least three years between the ages of 16 and 55. This is more than one in six of the white male population.

13 per cent. of the population has more of the homosexual than the heterosexual (i. e. rates 4-6) for at least three years between the ages of 16 and 55. This is one in eight of the white male population.

10 per cent. of the males are more or less exclusively homosexual (i. e. rate 5 or 6) for at least three years between the ages of 16 and 55. This is one male in ten in the white male population.

8 per cent. of the males are exclusively homosexual (i. e. rate a 6) for at least three years between the ages of 16 and 55. This is one male in every 13.

4 per cent. of the white males are exclusively homosexual throughout their lives, after the onset of adolescence (Table 150, Figure 168). [27]

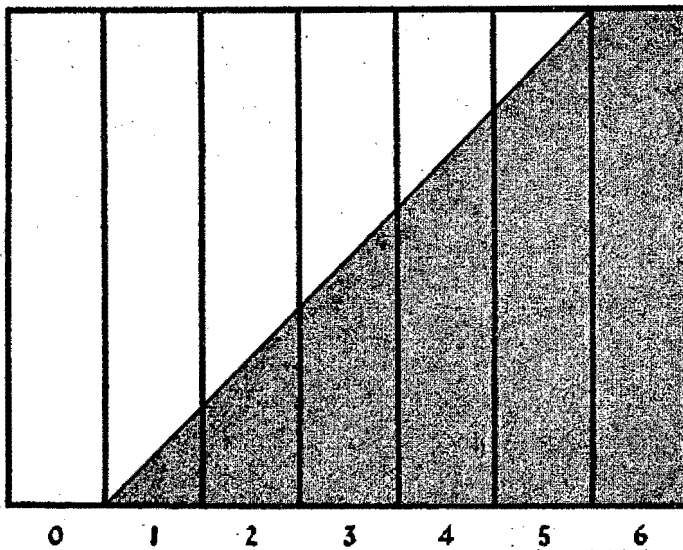
Die Heteroseksuele - Homoseksuele Balans

Uit Kinsey se studies wil dit voorkom dat die heteroseksualiteit of die homoseksualiteit van 'n individu nie 'n alles-of-geen verhouding is nie. Gevalle is wel aangetref waar die individu se geskiedenis 'n uitsluitende homoseksuele of heteroseksuele aard getoon het, beide in die fisiese sowel as die emosionele aspekte van uiterlike seksuele gedrag. Maar gevalle is ook aangetref waar die individu se geskiedenis 'n mengsel van hetero- en homoseksuele neigings, handeling en uitlewing getoon het. Daar was in sommige gevalle ernstige fluktuasie van gedragswyse, en persone het op dieselfde dag of gedurende dieselfde week of maand of jaar 'n verskeidenheid van homo-, hetero-, en biseksuele ondervindinge gehad.

Die wêreld en die mensdom is dus nie verdeel in twee diskrete groepe naamlik hetero- en homoseksueel nie, net so min soos wat alles as wit of swart beskryf kan word. Daar is tussenkleure wat erken moet word. Ons is egter geneig om definitiewe kategorieë te skep en alles en almal dan daarin te wil plaas. Hoe gouer daar besef word dat die wêreld wat uit die funksionerende mensdom bestaan veel eerder as 'n kontinuum gesien moet word, en dat hierdie kontinuum ook van toepassing is op die seksuele gedrag van mense, hoe eerder sal daar 'n meer realistiese begrip wees van seksuele gedrag as sulks.

Kinsey het bevind dat daar 'n klassifiseringsproses behoort te wees, waarvolgens die individu se hetero-, homo-, en biseksuele neigings gemeet kan word. Sy heteroseksuele-homoseksuele „rating scale" (klassifiseringskaal), soos op die volgende bladsy weergegee is gevolglik ontwikkel. 'n Persoon kan volgens hierdie skaal vir elke ouderdomsperiode van sy lewe geklassifiseer word, en wel volgens die definisie van die verskillende punte op die skaal.

Kinsey se
Heteroseksueel-Homoseksueel Klassifiseringskaal



[28]

Die heteroseksuele-homoseksuele klassifiseringskaal is van 0 - 6 gemerk. Die heteroseksuele pool links van die skaal word deur 0 aangedui en die homoseksuele pool is regs van die skaal, deur 6 aangedui. Hierdie skaal is gebaseer op reaksies en/of handelinge, wat beide uiterlike handelinge en emosionele of sielkundige reaksies behels. Die punte op die skaal kan soos volg omskryf word :-

- 0 Uitsluitlik heteroseksueel met geen homoseksuele reaksies
- 1 Grotendeels heteroseksueel met slegs toevallige homoseksuele reaksies
- 2 Grotendeels heteroseksueel met meer as toevallige homoseksuele reaksies
- 3 Eweredig heteroseksueel - homoseksueel
- 4 Grotendeels homoseksueel met meer as toevallige heteroseksuele reaksies
- 5 Grotendeels homoseksueel met toevallige heteroseksuele reaksies
- 6 Uitsluitlik homoseksueel.

Kinsey lig die punte op die skaal soos volg verder toe :-

- 0 Individuals are rated as 0's if they make no physical contacts which result in erotic arousal or orgasm, and make no psychic responses to individuals of their own sex. Their socio-sexual contacts and responses are exclusively with individuals of the opposite sex.
- 1 Individuals are rated as 1's if they have only incidental homosexual contacts which have involved physical or psychic response, or incidental psychic responses without physical contact. The great preponderance of their socio-sexual experience and reactions is (sic) directed towards individuals of the opposite sex. Such homosexual experiences as these individuals have may occur only a single time or two, or at least infrequently in comparison to (sic) the amount of their heterosexual experience. Their homosexual experience never involve as specific psychic reactions as they make to heterosexual stimuli. Sometimes the homosexual activities in which they engage may be inspired by curiosity, or may be more or less forced upon them by other individuals, perhaps when they are asleep or when they are drunk, or under some other peculiar circumstance.
- 2 Individuals are rated as 2's if they have more than incidental homosexual experience, and/or if they respond rather definitely to homosexual stimuli. Their heterosexual experiences and/or reactions still surpass their homosexual experiences and/or reactions. These individuals may have only a small amount of homosexual experience or they may have a considerable amount of it, but in every case it is surpassed by the amount of heterosexual experience that they have within the same period of time. They usually recognize their quite specific arousal by homosexual stimuli, but their responses to the opposite sex are still stronger. A few of these individuals may even have all of their overt experience in the homosexual, but their psychic reactions to persons of the opposite sex indicate that they are still predominantly heterosexual.

This latter situation is most often found among younger males who have not yet ventured to have actual intercourse with girls, while their orientation is definitely heterosexual. On the other hand, there are some males who should be rated as 2's because of their strong reactions to individuals of their own

sex, even though they have never had overt relations with them.

- 3 Individuals who are rated 3's stand midway on the heterosexual-homosexual scale. They are about equally homosexual and heterosexual in their overt experience and/or their psychic reactions. In general, they accept and equally enjoy both types of contacts, and have no strong preferences for one or the other. Some persons are rated 3's, even though they may have a larger amount of experience of one sort, because they respond psychically to partners of both sexes, and it is only a matter of circumstance that brings them into more frequent contact with one of the sexes. Such a situation is not unusual among single males, for male contacts are often more available to them than female contacts. Married males, on the other hand, find it simpler to secure a sexual outlet through intercourse with their wives, even though some of them may be as interested in males as they are in females.
- 4 Individuals are rated as 4's if they have more overt activity and/or psychic reactions in the homosexual, while still maintaining a fair amount of heterosexual activity and/or responding rather definitely to heterosexual stimuli.
- 5 Individuals are rated 5's if they are almost entirely homosexual in their overt activities and/or reactions. They do have incidental experience with the opposite sex and sometimes react psychically to individuals of the opposite sex.
- 6 Individuals are rated as 6's if they are exclusively homosexual, both in regard to their overt experience and in regard to their psychic reactions. [29]

Hierdie 7 puntskaal het dus as die twee pole 0 en 6, met 3 as die middelpunt. Die teenoorgestelde kante van die middelpunt hou dus die volgende verhoudings in :

- 0 is die teenoorgestelde van 6
- 1 is die teenoorgestelde van 5
- 2 is die teenoorgestelde van 4

Elke telling wat die individu toegeken word het dus ook 'n meer-voudige of tweeledige doel of basis, omrede dit die uiterlike („overt") seksuele ondervindings sowel as die psigo-maatskaplike reaksies in aanmerking neem. Kinsey het bevind dat in die meerderheid van gevalle daar 'n parallelle patroon is in die geskiedenis met betrekking tot hierdie twee aspekte, maar soms is daar nie ooreenstemming nie. Met die oog op laasgenoemde moontlikheid, sal daar in elke geskiedenis dus 'n evaluasie moet plaasvind van die relatiewe belangrikheid van die uiterlike reaksies en die psigo-maatskaplike reaksies.

Om die belangrikheid van 'n juiste siening van die aard van sogenaamde „homoseksuele" gedrag en ervaring nog duideliker te laat blyk, word 'n verdere paragraaf uit Kinsey aangehaal.

From of all of this, it should be evident that one is not warranted in recognizing merely two types of individuals, heterosexual and homosexual, and that the characterization of the homosexual as a third sex fails to describe any actuality.

It is imperative that one understand the relative amounts of the heterosexual and homosexual in an individual's history if one is to make any significant analysis of him Everywhere in our society there is a tendency to consider an individual "homosexual" if he is known to have had a single experience with another individual of his own sex. Under the law an individual may receive the same penalty for a single homosexual experience that he would for a continuous record of experiences.

In penal and mental institutions a male is likely to be rated "homosexual" if he is discovered to have had a single contact with another male. In society at large, a male who has worked a highly successful marital adjustment is likely to be rated "homosexual" if the community learns about a single contact that he has had with another male. All such misjudgements are the product of the tendency to categorize sexual activities under only two heads, and of a failure to recognize the endless gradations that actually exist. [30]

Hierdie feite behoort baie meer bekend te wees en behoort deur professionele persone soos medici, psigiaters, maatskaplike werkers en persone wat in 'n terapeutiese situasie verkeer, in aanmerking geneem te word wanneer daar met die geskiedenis van pasiënte en kliënte gewerk word. Diegene wat met jeugdiges werk, en met die opvoeding van kinders te doen het behoort ook beter begrip en insig te toon in hierdie belangrike aspekte van die mens in sy totaliteit. Dieselfde geld vir daardie persone wat in betrekkings in die militêre diens, die polisie diens, die gevangeniswese en inrigtingsbeheer staan, sodat hulle nie net eensydige menings uitspreek oor een spesifieke daad nie maar veel eerder die persoon se totale ondervinding in albei rigtings begryp. Die geregshoue wat in die posisie is om 'n vonnis te fel, behoort ook veel eerder die individuele totale geskiedenis in aanmerking te neem, alvorens hy op grond van een geïsoleerde handeling veroordeel word. Die terapeut en klinikus sal hopelik ook die balans wat daar bestaan tussen die persoon se individuele heteroseksuele en homoseksuele ondervindings en reaksies probeer bepaal, alvorens hulle 'n diagnose formuleer en behandeling daarvolgens toepas.

Hierdie bespreking bring ons dus ook weer terug tot die begrip biseksualiteit. Kinsey het bevind dat 50% van die bevolking heteroseksueel is gedurende hulle volwasse leeftyd; dat slegs 4% van die totale bevolking uitsluitlik homoseksueel is dwarsdeur hulle leeftyd, en dat ongeveer 46% van die bevolking gedurende hulle volwasse leeftyd aan hetero- sowel as homoseksuele aktiwiteite deelneem en daarteenoor reaksies toon. Hierdie intermediêre groep (naamlik die 46% waarna Kinsey verwys) word as biseksueel beskryf. Kinsey is nie ten gunste van hierdie laasgenoemde term nie. Soos dit in die biologie van toepassing is impliseer die term biseksueel dat die organisme oor die anatomiese, fisiologiese en/of endokriene stelsels beskik wat hom as gedeeltelik vroulik en gedeeltelik manlik laat funksioneer of wat hom aan die twee geslagte gelyktydig laat behoort. Kinsey bepleit dus die belangrikheid daarvan dat, wanneer

die term biseksueel gebruik word om persone wat in hetero- sowel as homoseksuele praktyke deelneem te beskryf, die term nie op die konstitusionele faktore van die persoon dui nie, maar slegs die geslag van die persoon se seksuele maat („partner”) beskryf.

(“It should, however, be used with the understanding that it is patterned on the words heterosexual and homosexual and, like them, refers to the sex of the partner, and proves nothing about the constitution of the person who is labelled bisexual”.) [31]

Clifford Allen, skrywer van die bekende werk oor psigo-seksuele versteurings, naamlik A Textbook of Psychosexual Disorders, word as 'n belangrike deskundige op die gebied van homoseksualisme beskou. Hy verstrek die volgende definisie :

It is usual to define homosexuality as the attraction between those of the same sex. This is undesirably vague since it includes the slightest of friendships. Homosexual behaviour should not be regarded as perverse unless it leads to ejaculation through stimulation from the other partner. [32]

Allen kritiseer ook die neiging wat teëgekome word om homoseksualiteit as aangebore of verworwe te beskryf. Hy is van mening dat laasgenoemde beskouing van persone afkomstig is wat geen kliniese ondervinding met homoseksuele persone gehad het nie en dus uit onkunde sekere stellings maak. Allen konstateer verder :

There seem to be four possibilities regarding aetiology :

- (1) Homosexuality is a genetic aberration
- (2) It is an endocrine disorder
- (3) It is a psychological disease
- (4) It is a combination of two or more of the preceding factors. [33]

Die aetiologie van homoseksualiteit word in 'n afsonderlike hoofstuk bespreek en Allen se mening word later breedvoeriger bespreek.

Bryan Magee, 'n Britse joernalis wat in die sestigerjare twee dokumentêre programme oor homoseksualiteit opgestel het, gee in sy boekie One in Twenty die volgende definisie :

Homosexuality is a condition not of the body but of the personality. It consists in an abnormal pattern of emotional development such that the individual is sexually aroused by, and prone to become emotionally fixated on (i. e. fall in love with), members of his or her own sex. Sometimes this consists merely in a preference for one sex over the other, and people who have sexual relations with partners of either sex are known as "bisexual". These are nothing like so uncommon as people suppose. But the evidence is that the great majority of homosexuals are exclusively homosexual. [34]

Magee gee voorts 'n baie goeie verduideliking dat die kern van die saak is dat die persoonlikheidsamestelling van die homoseksuele persoon by die verskynsel betrek is. Dit gaan nie bloot om fisiese, amorese aktiwiteite nie.

Homosexuals are not just people who indulge in certain sexual practices. They do, of course, and they are responsible for what they do; but their sexual practices are the expression of a whole way of feeling, of responding to other people, and this they cannot help. This is the hardest thing of all for most heterosexuals to grasp. Certainly it was the hardest thing for me to grasp, and it was a long time before I grasped it. Being homosexual does not, except for a handful of borderline cases, represent a decision. It is not a choice -- one cannot, even if one wishes, choose to be, or not to be, homosexual. [35]

Uit Magee se bespreking blyk dit duidelik dat hy die kern van die saak aanraak en die persoonlikheidsdinamika probeer uitbeeld. Die keuse om homoseksueel te wees en die keuse om 'n homoseksuele

daad te pleeg is nie sinoniem nie. Persone van dieselfde geslag wat in militêre kampe of in gevangenisse of inrigtings vir lang periodes afgesonder word, gee wel uiting aan hulle seksuele drange deur aan homoseksuele aktiwiteite deel te neem, maar dit is dan bloot „seks” waarmee te doen gekry word, aangesien dit nie die gevoelselemente en emosionele aspekte van „konstitusionele homoseksualiteit” behels nie. Die homoseksuele persoon se seksuele energie of drange is met ander woorde „abnormaal”, aangesien dit in die homo- in plaas van die hetero- rigting fokus. Die drange self neem 'n abnormale vorm aan. Magee brei nog verder hierop uit soos volg :

The feelings between men and women which are celebrated in most of the world's great literature, poetry and drama; which are the stuff and substance of popular entertainment, popular songs, films, books, magazine articles; which underlie so much of our advertising and permeate our cultural environment, even our language -- these sexual feelings, which ninety per cent. of us feel exclusively toward members of the other sex, are felt by the homosexual in all their inescapability and strength towards members of his or her own sex. The homosexual can no more choose not to have these feelings than heterosexuals can choose not to have them. They are specific, strong and involuntary. When the lesbian looks at a woman who attracts her, or the male homosexual meets a man who attracts him, she or he feels the same responses as I feel when I meet a woman who attracts me. This is the heart of the matter. And it is this that needs to be understood if homosexuality is to be understood. [36]

Die kwessie van gevoelens en affeksie wat inherent deel uitmaak van die homoseksuele verhouding tussen twee persone van dieselfde geslag is 'n element van uiterste belang vir die homoseksuele persoon. Dit wil voorkom asof die heteroseksuele wêreld dit moeilik vind om hierdie feit te begryp en te aanvaar en eintlik geneig is om die klem op die meer suiwer seksuele aspek te laat val.

Die twee skrywers van Sex and Society, Kenneth Walker en Peter Fletcher, omskryf die term homoseksueel soos volg :

By the term homosexual is meant a person whose sexual impulse is directed towards a member of his or her own sex. [37]

In kontras met bostaande omskrywing, word die volgende definisie van Dr. Donald West uit sy werk Homosexuality gesiteer :

Homosexuality simply means the experience of being erotically attracted to a member of the same sex, and men or women who habitually experience strong feelings of this kind are called homosexuals. Those who act upon such feelings by participating in mutual sexual fondling or other forms of sexual stimulation with a partner of the same sex are known as overt or practising homosexuals. Those whose erotic feelings for the opposite sex are absent altogether, or slight in comparison to their homosexual feelings, are called exclusive or obligatory homosexuals. [38]

In sy bespreking wat op bostaande volg, maak Dr. West 'n duidelike onderskeid tussen die konstitusionele homoseksuele persoon en diegene wat deur Kinsey as „pseudo-homoseksueles” beskryf word. Dr. West verkies om na laasgenoemdes as „facultative” (dit is vrywillige of opsionele) homoseksueles te verwys. In hierdie opsig stem hy dus saam met 'n ander deskundige, naamlik Stanley E. Willis, wie se definisie van homoseksualiteit 'n volwaardige bespreking regverdig.

Die werk van Professor Stanley E. Willis, getitel Understanding and Counseling the Male Homosexual, is, na die mening van die skryfster, een van die belangrikste en mees interessante bronne wat in die literatuurstudie gevind is.

Willis se bespreking en sy benadering van homoseksualiteit word vanuit die terapeutiese situasie benader. Hy laat veral die klem op die individuele persoonlikheidsdinamika in die terapie-verhouding tussen pasiënt en terapeut val. Hy is dan ook van mening dat dit veel makliker sou wees indien dit moontlik was om 'n

eenvoudige, logiese verklaring van homoseksuele gedrag te kon beredeneer. Maar juis omrede die verskynsel 'n komplekse, irrasionele, emosionele sisteem behels, is dit nie slegs moeilik nie, maar feitlik onmoontlik om duidelike en eenvoudige stellings daaromtrent te formuleer.

Any emotional system has inevitable paradoxes which frustrate and confound the attempt to reduce the problem to simple logical propositions. It is equally difficult to impose a workable system of classification on homosexual behaviour. In the face of such frustrations, one is tempted to yield to the ease of inferential generalizations and resort to mere labeling. The labeling, while a necessary academic exercise, is of no use in psychotherapeutic or analytic work with specific patients. A label too often implies simple unchanging definite characteristics, which in practice turn out to be contrary to the complex nature of a dynamic phenomenon. In fact, during therapeutic work with individual patients we discover that the identical sexual act in the same circumstances can have quite different psychodynamic meaning to each of the participants. Furthermore, a homosexual act may have a different meaning to the same person at different times and under different circumstances even in the same day. [39]

Willis beklemtoon die feit dat die woord homoseksueel per se ongelukkig 'n oppervlakkige, onaangename, verkleinerende by-betekenis of konnotasie inhou. Gevolglik reageer mense by die aanhoor van die woord dikwels met sterk gevoelens en selfs bevooroordeelde houdings, asook met stereotiepe opmerkings en die oproep van wanbeelde wat met die woord gekoppel word. Hy stel dit dan ook baie pertinent dat die psigodinamiese faktore, die omgewingsituasies, beskikbaarheid van 'n vrywillige maat ensovoort as veranderlikes erken moet word, wanneer die spesifieke seksuele reaksie of gedragspatroon op 'n gegewe moment begryp wil word.

Laasgenoemde feit word natuurlik nie deur die leek in gedagte gehou nie. Gevolglik het elke persoon 'n eiesoortige idee of mening omtrent homoseksualiteit en wat dit behels. Sodoende bestaan daar

meer wanopvattinge as waarhede. Volgens die meeste persone se mening is 'n homoseksuele persoon een wat 'n homoseksuele ervaring ondervind het, ongeag die persoonlikheidsstruktuur van die individu.

Om Willis se omskrywing van die verskynsel van homoseksualiteit deeglik te verstaan, is dit nodig om sekere terme (wat in verband met die verskynsel verkeerd gebruik word) te definieer en te verklaar. Willis se gedetailleerde definisies volg.

- (i) A "homosexual mode of orgasm" describes behaviour in which the orgasm is achieved by genital contact with a member of the same sex. [40]
- (ii) A "homosexual person" is defined as an individual who feels a sexual desire toward and a sexual responsiveness to members of his own sex and seeks, or would invariably like to seek, actual sexual gratification of this desire predominantly with members of the same sex. [41]
- (iii) Many people use the term unconscious homosexuality to indicate a time in personal development when the individual directs his interests predominantly to family images of the same sex. This is a way of saying that the child feels more comfortable in the company and presence of persons who seem to be "like me" in gender. For the purpose of contributing to an understanding of individual dynamics in therapy, the term unconscious homosexuality is unfortunate, since it has derogatory connotations. It is not scientific; it is not a comment on specific psychodynamic constellation. It is highly likely to be construed by the patient as an accusation that something dangerous is lurking in the depths of his unconscious, possibly waiting to erupt and project him into an untenable position at best, or worst yet, panicky anxiety. [42]
- (iv) The term latent homosexuality is equally imprecise because many to whom the term is applied are just as latently heterosexual as they are latently homosexual. Most of them suffered massive sexual inhibitions which precluded a comfortable sex life with a partner of either gender. To categorize this complex problem with such a term simply creates an unnecessary semantic trap for the patient and hides his more pertinent problems. [43]

Daar is dus veelvuldige faktore wat in aanmerking geneem behoort te word, alvorens 'n spesifieke term van toepassing is. Die individu se omgewingsfaktore, psigodinamiese faktore, opvoedingsproses, verhoudings met sy ouers en die sekuriteit wat sy gesinservaringe gebied het, is almal faktore wat 'n rol kan speel. So word daar gevind dat 'n persoon 'n sekere gedragspatroon ontwikkel wat vir hom seksuele bevrediging verskaf, omrede daardie spesifieke patroon vir daardie persoon die veiligste gevoel en mees bevredigende norm verskaf. Die feit dat dit as onbevredigend of abnormaal deur die samelewing beskou word, is nie te sê dat dit nie 'n persoonlike gevoel van sekuriteit aan die individu bied nie. Wat wel gebeur is dat daar addisionele spanning deur die persoon as gevolg van die gemeenskap se veroordeling ondervind word. Hoe meer angs en spanning ondervind word, hoe moeiliker word dit vir daardie persoon om sy stabiele „abnormale patroon" te volg, en word hy moontlik deur druk van die samelewing geforseer om losse, onsedelike patrone, of 'n ernstige neurose-reaksie, te ontwikkel.

Willis klassifiseer die omstandighede waaronder 'n persoon 'n maat van dieselfde geslag vir orgasme of seksuele aktiwiteite sal kies, in vier hoofklasse, naamlik :

- (i) „Exploratory"
(ontdekkings- of proefreaksies)
- (ii) „Constrained"
(verpligte of gedwonge reaksies of handeling)
- (iii) „Facultative"
(vrywillige of opsionele handeling)
- (iv) „Compulsive"
(gewoonte- of dwangreaksies)

Aangesien daar in hierdie seksie van die studie slegs 'n oorsig van die uiteenlopende definisies be-oog word, sal die klassifikasie van Willis in meer besonderhede bespreek word in die afdeling wat

betrekking het op die implikasies van die verskynsel, aangesien dit meer verband hou met terapeutiese maatreëls. Dit is egter duidelik dat Willis se benadering tot die omskrywing van 'n komplekse verskynsel soos homoseksualiteit nie alleen veel kan bydra tot 'n beter begrip van die verskynsel nie, maar moontlik ook die veelvuldige en selfs verwarrende teorieë oor die etiologiese faktore in perspektief kan stel.

Willis is dit eens met Albert Ellis, waar laasgenoemde die konstitusionele basis van homoseksualiteit verwerp en die psigososiale etiologie daarvan aanvaar.

When one consistently prefers to act out sexual needs by a homosexual mode, despite the physical presence and availability of sexual objects of the opposite sex, this preference represents a choice dictated by complex social, familial, and intrapsychic forces which are developmental, experiential, and dynamic. Attempts to deal with the problem as though it were the result of any other basis have been fruitless. [44]

Wanneer daar gelet word op die verskeidenheid van definisies insake homoseksualiteit is dit opvallend hoe uiteenlopend die omskrywings is. Die psigiater, Robert Lindner spreek byvoorbeeld sterk kritiek uit teenoor sekere omskrywings wat, alhoewel algemeen aanvaar, tog as baie onbevredigende definisies beskou moet word. Hy noem byvoorbeeld dat 'n baie populêre definisie gebaseer is op die feit dat homoseksuele persone se voorkoms en gedragswyses asook maniere of gekunsteldheid as vroulik of feministies beskou word; gevolglik word die homoseksuele persoon as 'n soort verwyfde karkatuur van die teenoorgestelde geslag uitgebeeld. 'n Klein persentasie homoseksuele persone toon wel die neigings om verfynde maniere en gebare aan te kweek wat as „feministies” beskryf kan word. (Lesbiese vroue kan weer as „manlik” in hulle gedragswyses of voorkoms voorkom). Daar is egter geen korrelasie tussen homoseksualiteit as 'n verskynsel en vroulike eienskappe; of tussen lesbianisme

en tipiese manlike eienskappe nie. Wetenskaplike studies sowel as informele mededelings deur homoseksueles het reeds bewys dat die uiterlike voorkoms, kleredrag, waarneembare gebare en dergelike meer wat by sommige homoseksuele persone teëgekom word, slegs by 'n geringe persentasie voorkom. Laasgenoemde vorm dus die minderheidsgroep van 'n minderheidsgroep in die samelewing. Hierdie feite word in die gevallestudieonderhoude, soos in hierdie werk vervat, deur homoseksueles self bevestig.

Daar is onlangs weer kommentaar gelewer deur 'n joernalis wat sekere waarnemings insake homoseksualiteit in die stad van New York gedoen het. Hy verklaar dat hy hoogs verras was deur die feit dat homoseksuele mans wat met mekaar in 'n klub gedans het, nie feministies voorgekom het nie, maar wel soos „normale” mans gelyk het. Hy het verwag dat hulle soos „homoseksuele mans” moes gelyk het. Die skryfster het in die loop van haar ondersoek, meer-male soortgelyke menings teëgekom. Onlangs het 'n homoseksuele manspersoon wat in 'n groep-byeenkoms oor sy ondervindings gepraat het, met betrekking tot lesbiese persone opgemerk : „Ek het lanklaas so 'n klomp aantreklike vroumense bymekaar gesien. Ek kon dit nie glo nie. Hulle het glad nie manlik gelyk nie”. Die neiging om stereotipies te dink is skynbaar baie sterk en wanbeelde sterf nie maklik uit nie. Robert Lindner, na wie se werk reeds verwys is, definieër die homoseksualis soos volg :-

The term homosexual should be applied only to those individuals who more or less chronically feel an urgent desire toward, and a sexual responsiveness to, members of their own sex, and who seek gratification of this desire predominantly with members of their own sex. [45]

Hierdie definisie gee dus erkenning aan die basiese persoonlikheids-trekke en drange wat deur die homoseksuele persoonlikheid onder-vind word, ten spyte van al die nadele, vooroordeel, stigma en gevare daaraan verbonde om as homoseksueel beskou, beskryf en

behandel te word in die moderne samelewing. Dit is belangrik dat daar in die definisie van homoseksualiteit onderskei word tussen die enkele of geïsoleerde homoseksuele daad wat soms gepleeg word en die gedrag en gevoelselemente wat eie is aan die persoon wat die basiese seksuele neigings of inklinasie openbaar en verkies. Laasgenoemde persoon word gewoonlik as die „suiwer of konstitusionele homoseksuele persoon" gediagnoseer".

Homosexuality, then, can -- and often does -- take the form of a basic personality orientation rather than a particular type of sexual activity. [46]

Die onderstaande definisie van Erving Goffman, soos dit in sy belangrike werk Stigma voorkom, vestig weer die aandag op die kollektiewe of maatskaplike-struktuurlike aspekte van die verskynsel. Volgens Goffman is homoseksueles

. . . individuals who participate in a special community of understanding wherein members of one's own sex are defined as the most desirable sexual objects, and sociability is energetically organized around the pursuit and entertainment of these objects. [47]

Die implikasies van Goffman se siening sal in die afdeling wat met die sosiologiese aspekte van die verskynsel handel, verder bespreek word.

Bykans al die definisies wat tot dusver aangehaal en bespreek is, is vanuit 'n kliniese of terapeutiese benadering geformuleer. Hulle impliseer die feit dat die homoseksuele reaksie ten nouste saamhang met die psigologiese elemente van die persoonlikheidsstruktuur, en dus neigings wat met die seksrigting of seksobjek te doen het, insluit.

Die terapeutiese en die psigologiese benaderings verskil in sekere belangrike aspekte van die geregtelike of wetsbenadering. Vanuit geregtelike oogpunt gesien, is die fokus gerig op die pleeg van

handelinge of gedrag wat as onwettig of teenstrydig met die regsbe-
palings in 'n gemeenskap beskou kan word. Met ander woorde,
volgens die wetsbenadering word 'n persoon ipso facto, op grond van
'n spesifieke handeling of 'n daad, 'n homoseksuele persoon.

Dr. R. E. Hemphill, 'n psigiater aan Groote Schuur Hospitaal
verbonde en wat ook in Brittanje met die Wolfenden Onderzoek onder-
vinding opgedoen het, was een van die vaklui wat voor die onlangse
Gekose Komitee oor die Ontugwysigingswetsontwerp getuienis afgelê
het. Sy definisies is soos volg : [48]

Homosexuality is a state in which sexual urges or
feelings are aroused by the presence of, or the thought of,
a member of the same sex. Sexual behaviour results
when sex urges seek gratification in physical relationships
with the object usually involving the genitals.

A homosexual is a person in whom homosexual tenden-
cies are easily evoked and of an inordinate degree, regard-
less of whether he performs a sexual act with another or
not.

A homosexual in law is one who has been convicted of
illegal homosexual practice.

It follows that a man with strong homosexual tendencies
who has never practised because of moral reasons, e. g.
a priest, or who has never been convicted, cannot be a
homosexual in law, while a man with weak homosexual
tendencies who has been convicted of a homosexual offence
while drunk is a homosexual in law and in the eyes of the
public. [49]

Voorts het Dr. Hemphill die volgende klassifikasie van wat deur
die term homoseksualiteit behels word, aan die Gekose Komitee
verstrek :

The term homosexuality includes the following groups :-

- (1) Subjective homosexuality which in different individuals
ranges in scale between awareness of being attracted
occasionally to a male, and total sexual absorption

with the same sex with little sexual interest in the opposite sex.

- (2) Manifest or apparent homosexuality : the display of what the public regards as homosexuality, e. g. effeminacy, the pansy, some actors. This display does not necessarily imply practising homosexuality and seems to involve other psychological elements. Most homosexuals, especially the married, endeavour to conceal their tendency.
- (3) Pseudo-homosexuality where the individual proclaims or believes he is a homosexual :-
 - (a) For reasons of gain, prostitution, or to secure influence
 - (b) Delusions (false beliefs) in psychosis, e. g. schizophrenia, depression
 - (c) Sexual ignorance in mentally subnormal and abnormal personalities.
- (4) Induced or symptomatic homosexuality in which homosexual behaviour and utterances are provoked or released by :-
 - (a) Organic disease of the brain, e. g. arteriosclerosis, senility and G. P. I.
 - (b) Alcohol and drugs
 - (c) Anxiety, isolation and social rejection
 - (d) Group male emotional events, e. g. embracing after goal scoring in a professional football match
 - (e) Intensive group ecstasy
 - (f) Isolation from the opposite sex, e. g. convicts in prison.
- (5) Sexual psychopaths whose deviant or criminal behaviour is not necessarily confined to homosexuality
- (6) Legal concept
- (7) Developmental : Homosexual attachments, crushes and mutual practices among boys emerging into maturity. [50]

Wanneer hierdie klassifikasie bestudeer word, kan die volgende afleidings gemaak word :

1. Dat konstitusionele homoseksueles onder kategorie 1 sal sorteer en dat 'n sekere persentasie onder kategorie 2 val
2. Daardie persone wat onder kategorie 3(a) sorteer, is 'n maatskaplike las en is verantwoordelik vir maatskaplike dade wat gepleeg word, wat as skadelik beskou word
3. Die seksuele psigopaat wat oortredings pleeg is nie noodwendig die suiwer homoseksualis nie, en word reeds deur bestaande wetgewing gedek
4. Persone wat onder kategorie 7 sorteer, is 'n baie belangrike kategorie in die samelewing. Daar behoort veel eerder raadgewende dienste te bestaan om hierdie persone met hulle emosionele konflikte en angs te help, as wat daar deur middel van wetgewing opgetree word. 'n Groot persentasie van die jeug sal onder hierdie groep in aanmerking kom, en sal (soos statistiek reeds bewys het) deur die homoseksuele stadium ontwikkel. In hierdie verband is daar die taak van die onderwyser, ouers, medici, maatskaplike werkers, proefbeamptes, hoofde van kindertehuse en inrigtings wat voorligting behels, en wat nie altyd behoorlik nagekom word nie. Die Jeughowe en Kinderwet sal ook in hierdie gevalle betrokke wees.

Die Wolfenden Komitee het die volgende woordeboek definisie van die begrip homoseksualiteit aanvaar :

Homosexuality is a sexual propensity for persons of one's own sex. Homosexuality, then, is a state or condition, and as such does not, and cannot, come within the purview of the criminal law. [51]

Verder het die Komitee onderskei tussen :

- (i) Die toestand van homoseksualiteit
en
- (ii) Dade wat uit hierdie toestand voortspruit.

Die toestand word gekenmerk deur die rigting en voorkeur wat die homoseksuele persoon ten opsigte van sy seksuele drange toon; terwyl die gedragssuitinge en daade nie noodwendig die uiterlike waarneembare seksuele gedrag impliseer nie. Daar word dus onderskei tussen praktiserende homoseksualiste en persone wat nie-praktiserend is nie, maar wel as latente homoseksualiste funksioneer.

In hierdie verband word gevind dat ernstige onkunde bestaan en die publieke mening hou nie altyd rekening met die volgende feite nie :

1. Die persoon wat homoseksuele neigings het, gee nie noodwendig uiting aan uiterlike waarneembare gedragsvorme of daade nie.
2. Selfs al word daar uiting aan gegee, beteken daardie handeling of daad nie dat die persoon 'n homoseksuele misdryf gepleeg het nie; byvoorbeeld die mees algemene seksuele daad is masturbasie wat gepaard gaan met homoseksuele fantasieë (net soos die geval met masturbasie wat gerig is op heteroseksuele fantasieë)
3. Menige persone wat sterk homoseksuele neigings en drange het en wat bewus is van seksuele gevoelens wat opgewerk word in situasies waar daar sterk homoseksuele stimuli ondervind word, het volkome bekeer oor hulle drange en gevolglik word daardie drange nie in „overt“ uiterlike seksuele gedrag gemanifesteer nie. In hierdie verband spreek faktore soos sedelik waardes, ego-funksionering, vrees vir sosiale en regssanksies 'n belangrike rol, asook faktore soos 'n bevredigende beroep of professie, 'n goed gebalanseerde sosiale leefwyse, en 'n gelukkige gesinsagtergrond.

4. Beide die homoseksuele- en heteroseksuele persoon vind dit egter moeilik om algehele seksuele onthoudings toe te pas. In die getuienis wat ingewin word deur studies -- en soos deur die Wolfenden Komitee bevind -- is diegene wat algehele seksuele onthouding toepas, oor die algemeen 'n minderheidsgroep. Daar word verder bevind dat die homoseksuele persoon, net soos die heteroseksuele persoon, soms as gevolg van sekere faktore (soos emosionele spanning, die invloed van alkohol, of die gevolge van fisiese of psigiese ongesteldheid) homself in 'n tydelike toestand bevind waar hy kontrole en selfbeheer verloor.

Die belangrikste aspekte wat deur die Wolfenden Komitee bestuur is, en waaroor aanbevelings gedoen is, word in die Wolfenden Verslag as volg gestel :-

We believe that it is part of the function of the law to safeguard those who need protection by reason of their youth or some mental defect, and we do not wish to see any change in the law that would weaken this protection.

Men who commit offences against such persons should be treated as criminal offenders. Whatever may be the causes of their disposition or the proper treatment for it, the law must assume that the responsibility for the overt acts remains theirs, except where there are circumstances which it accepts as exempting from accountability. Offences of this kind are particularly reprehensible when the men who commit them are in positions of special responsibility or trust. We have been made aware that where a man is involved in an offence with a boy or youth the invitation to the commission of the act sometimes comes from him rather than from the man. But we believe that even when this is so that fact does not serve to exculpate the man.

It is also part of the function of the law to preserve public order and decency. We therefore hold that when homosexual behaviour between males takes place in public it should continue to be dealt with by the criminal law. Not all the elements in the apprehension of offenders, or in

their trial, seem to us to be satisfactory, and on these points we comment later. But so far as the law itself is concerned we should not wish to see any major change in relation to this type of offence.

Besides the two categories of offence we have just mentioned, namely, offences committed by adults with juveniles and offences committed in public places, there is a third class of offence to which we have had to give long and careful consideration. It is that of homosexual acts committed between adults in private. [52]

Om hierdie seksie wat oor die omskrywing en definisies van die begrip homoseksualiteit handel, mee af te sluit, wil die skryfster graag verwys na die omvattende en waardevolle bydrae wat deur sewentien deskundiges onder die redakteurskap van Judd Marmor verwerk is onder die titel : Sexual Inversion : The Multiple Roots of Homosexuality.

Hierdie titel toon aan dat die verskynsel homoseksualiteit (soos wat gewoonlik die geval is met meeste psigo-maatskaplike patologiese verskynsels) onderhewig is aan meervoudige oorsaaklike faktore. Marmor se benadering was om die veelvuldige aspekte, soos deur verskillende deskundiges verwerk, in een volume saam te vat, wat onder andere historiese feite en die genetiese, endokrinologiese, sosiologiese, antropologiese, soölogiese, psigologiese, psigo-analitiese en psigiatriese fasette behandel.

Marmor het gevind dat die formulering van 'n geskikte definisie 'n moeilike taak was. Hy stel die vraag -- wat word presies bedoel wanneer daar van homoseksualiteit gepraat word? Is dit 'n vorm van gedrag of is dit in die bewussyn geleë? Vind dit bewustelik of onbewustelik plaas? Is die verskynsel moontlik 'n universele ontwikkelingsaspek van alle menslike gedrag, of is dit 'n spesifieke vorm van psigopatologie? Is die homoseksuele reaksies en uitlewingspatrone 'n simptoom van familiale versteurings, of 'n refleksie van breëre sosio-kulturele faktore in die samelewing?

Om die breë spektrum van menings en teorieë in Marmor se versameling aan te dui, asook die uiteenlopende aard daarvan, word sommige van die belangrikste menings en definisies aangehaal.

Die teorie en definisie van Sigmund Freud is gebasseer op die feit dat Freud geglo het dat homoseksualiteit 'n reaksie of uitdrukking is van 'n universele neiging wat by alle persone aanwesig is, omrede die mens met 'n biseksuele predisposisie (wat biologies gewortel is) gebore word. Freud se teorie beteken dus dat alle mense deur 'n homo-erotiese fase ontwikkel om sodoende die stadium van heteroseksualiteit te bereik. Sekere soorte ondervindings en belewenisse gedurende die evolusieproses mag 'n „nadelige of negatiewe uitwerking” uitoefen. Die ontwikkelingsproses word dus gestrem of gestuit en die individu sal gevolglik in die homoseksuele stadium bly vassteek, of gefikseer raak. Selfs al gebeur dit dat die individu „normaalweg” deur die homo-erotiese fase tot heteroseksualiteit ontwikkel, is daar nietemin oorblyfsels van homoseksualiteit wat as permanente aspekte van die persoonlikheid behoue bly. Hulle kom as „latente homoseksuele” neigings in gesublimeerde vorms tot uiting, soos byvoorbeeld in vriendskapsvorms vir persone van dieselfde geslag, of in gedragspatrone of belangstellings wat meer eie is aan die teenoorgestelde geslag, byvoorbeeld artistiese en meer vroulike belangstellings by mans en meer aggressiewe neigings soos atletiese of professionele belangstellings by vroue.

Sonder om oor die geldigheid of ongeldigheid van Freud se teorie te redeneer, is dit egter interessant om te let op die feit dat die definisie van homoseksualiteit in Freud se teoretiese sisteem nie gekoppel is aan homoseksuele uiterlike reaksies nie, maar veel eerder 'n konglomeraat of saamgestelde sisteem van gevoelens, houdings, en reaksies wat in verskillende grade by alle mense aanwesig is. Hulle skyn slegs veel sterker of meer intens te wees by daardie persone wie se gedrag uiterlik of praktiserend homoseksueel gekleurd is.

Freud se definisie lok nog steeds baie besprekings en kritiek uit, en Marmor stel dan ook die vraag : „At what point does a person become a homosexual in a clinical sense?" Sy kritiek is verder dat Freud se teorie die toestand van homoseksualiteit as kwantitatief sien en dat hyself en andere sou verkies het dat daar ook rekening gehou word met die kwalitatiewe aspek. Marmor verwys ook na 'n definisie van homoseksualiteit deur die erkende outoriteit, Irving Bieber :-

Some authors, such as Bieber, attempt to define it very simply, in operational terms : a homosexual is one who engages repeatedly in adult life, in overt sexual relations with a member or members of the same sex. [53]

Marmor se eie beskouing is egter dat 'n definisie wat bloot op uiterlike handeling gerig is, nie reg laat geskied aan 'n hoog komplekse verskynsel wat deur talle veranderlikes („variables") geraak word nie. Hy wys op die feit dat daar beslis rekening gehou moet word met die talle faktore en omstandighede wat tot sulke reaksies of handeling aanleiding kan gee, soos byvoorbeeld :-

A definition based simply on overt behavioural grounds fails to make a distinction between those who engage in such behaviour for a variety of reasons. Indulgence in homosexual behaviour in contemporary society can be a consequence of prolonged heterosexual deprivation, as among prisoners or sailors, or it may be merely a reflection of weakness of the individual's inner controls -- of his "superego". In the absence of such inner controls, an individual may indulge in homosexual behaviour for a variety of motives -- for money, for adventure, from ennui, from curiosity, from a need to please, or from hostility or rebellion, and yet may experience no genuine erotic feelings for his partner. * Or such behavior may be the expression of transitory and exploratory sexual interests among adolescents and preadolescents in a society that prohibits them from the heterosexual explorations they would prefer. [54]

Marmor stel dus as vereiste vir 'n definisie voor dat dit psigodinamies van aard is, dat dit die element van motivering insluit, asook dat dit die operatiewe en die motiverings-aspekte van homoseksuele gedrag kombineer. Omrede homoseksualiteit 'n psigo-seksuele verskynsel is, impliseer dit dat hierdie verskynsel gekenmerk sal word deur die sterk en spontane kapasiteit of vermoë om gestimuleer of opgewerk te raak deur 'n persoon van dieselfde geslag, soos wat met die heteroseksuele persoon gebeur in 'n verhouding met 'n lid van die teenoorgestelde geslag. Die definisie wat hy dan uiteindelik voorstel, lui :-

The clinical homosexual is one who is motivated, in adult life, by a definite preferential erotic attraction to members of the same sex and who usually (but not necessarily) engaged in overt sexual relations with them. [55]

Marmor se definisie bevat kwantitatiewe sowel as kwalitatiewe variasies, maar is hoofsaaklik kwalitatief van aard. Selfs diegene wat, as gevolg van inhibisies of morele vrese, geen uiterlike homoseksuele aktiwiteite beoefen nie, maar tog sterk drange ondervind en dus homoseksuele fantasieë beleef, word deur hierdie definisie gedek. Laasgenoemde persone is die analoë of gelyksoortiges van daardie heteroseksuele persone wat as gevolg van inhibisies, repressie ensovoort geen uiting aan hulle heteroseksuele drange gee nie.

Die definisie sluit egter sekere homoseksuele aktiwiteite of reaksies uit wat nie deur spesifieke preferensie of voorkeur gemotiveer is nie, soos byvoorbeeld toevallige of eksperimentele aktiwiteite deur adolessente, of omstandigheidsgedrag soos deur soldate, matrose en andere wat in isolasie verkeer.

My definition also excludes the transitory, opportunistic homosexual patterns of some delinquents. It does away too with the ambiguous, essentially meaningless, and non-operational concept of "latent homosexuality". [56]

Hierdie definisie hou ook rekening met die basiese persoonlikheidsstruktuur en die basiese behoeftes wat deur die persoonlikheid genoodsaak word. Dit hou dus ten nouste verband met die psigodinamiese faktore, wat dan ook die motiveringsaspek behels.

Die definisies, teorieë en beskouings van Judd Marmor en van Stanley E. Willis is na die skryfster se mening van groot waarde vir die professies wat op dienslewering fokus, aangesien dit die kern van die saak blootlê en dus insig, verdieping, asook bedrewenheid in die terapeute sal bevorder. Vir die doel van hierdie studie word die definisies, soos deur laasgenoemde twee outoriteite geformuleer, dan ook aanvaar en gevolg.

Uit bogenoemde bespreking is dit duidelik dat die gebruik en toepassing van die begrippe homoseksualiteit, homoseksualisme, en homoseksueel, nie uniform is nie. Dit is onakkuraat om 'n individu as homoseksueel te beskryf, aangesien homoseksualiteit 'n kondisie of gesteldheid is; maar terselfdertyd kan homoseksuele daade deur persone, wat nie deurgaans as homoseksueel ingestel is nie, gepleeg word. Daar moet dus 'n onderskeid getref word tussen die persoon se aanleg of geneigdheid en sekere gedragswyses wat teëgekom word. Dit sal egter te omslagtig wees om vir die doel van hierdie studie 'n lang omskrywende begrip soos byvoorbeeld „daardie persone of persoon wat oorwegend homoseksueel is of homoseksuele neigings toon" te gebruik. Die begrippe homoseksualiteit of homoseksualisme of homoseksueel word dus in die studie aanvaar en toegepas.

Tenslotte moet daar net opgewys word dat Die Woordeboek vir Maatskaplike Werk wat sy verskyning gemaak het toe hierdie studie bykans voltooi is, die begrip homoseksualiteit soos volg omskryf: Geslagtelike aangetrokkenheid tot en geslagsverkeer tussen persone van dieselfde geslag; [57] en lesbianisme is homoseksualiteit by vroue. [58]

HOOFSTUK TWEE

DIE ETIOLOGIE VAN HOMOSEKSUALITEIT

Men are creatures of culture rather than knowledge per se, creatures of habit rather than reason, and what the individual learns at home and in the streets has much more influence on his behavior than have the facts that he has been told in the schoolroom.

Richard T. La Piere

DIE ETIOLOGIE VAN HOMOSEKSUALITEIT

Tenspyte van menigvuldige teorieë in verband met die oorsaaklike faktore van homoseksualiteit, blyk dit uit die literatuurstudie dat daar nie één spesifieke oorsaaklike faktor bestaan nie, maar dat die etiologie van homoseksualiteit meervoudig van aard is. Wanneer die verskynsel bestudeer word is dit dus belangrik om die mens as bio-psigo-maatskaplike organisme te bestudeer. Die etiologie van homoseksualiteit sluit geneties-biologiese, psigologiese en sosiologiese faktore in -- elk kan in mindere of meerdere mate as 'n enkele faktor of in verskillende kombinasies as oorsaaklike of bydraende faktore voorkom.

In die oorsig van bovermelde faktore wat volg, word slegs na die deskundiges wat uitstaande bydraes gelewer het, verwys.

I GENETIES- BIOLOGIESE FAKTORE

Veral met betrekking tot die geneties-biologiese aspekte van homoseksualiteit bestaan daar baie onkunde, baie verwarring, asook fasinerende eksperimente. Eksperimente is veral in insektestudies toegepas; Goldschmidt het daarin geslaag om verskeie stadia van inter-seksualiteit in verskillende skoelappers te produseer. In verband met Goldschmidt se werk met skoelappers berig Clifford Allen :-

He was able to effect a gradual transition from complete male down through feminized males by a complete set of intersexes to the female. Similarly he was able to work back from complete female via a set of masculinized females to the male. [59]

Die inter-seksuele manlike of vroulike toestand word in diere sowel as insekte aangetref en word ook in die mens in sulke patolo-

Volgens Perloff moet seksueel-afwykende gedrag by die volwasse persoon gesien word as voortspruitend uit psigologiese verstourings; hormoonwerking speel slegs 'n sekondêre rol. Endokriene faktore is alleenlik van belang wanneer daar konkrete bewyse is dat endokriene siektes of abnormaliteite aanwesig is.

So-called "sexual mannerisms" and aggressive behavior, as well as impotence and frigidity, cannot ordinarily be related to hormonal patterns. It is usually not possible to prognosticate the type and amount of hormones produced in a patient by observing his behavior, and "sexual mannerisms" cannot be influenced by administration of exogenous hormones.

Investigation of the problems of abnormal sexual behavior must include evaluation of the total individual, and certain disturbances may be ascribed to endocrine factors only when other manifestations of endocrine disease are present. Even in the presence of endocrine disease, libido may be normal; but when it is not, endocrine therapy may re-establish a previously existing normal sexual state.

It must be concluded that homosexuality is a purely psychological phenomenon, neither dependent on a homosexual pattern for its production nor amenable to change by endocrine substances. [61]

C. Pare stel veral belang in die aard van die organisme self, dit is in die biologiese faktore wat 'n rol in die etiologie van homoseksualiteit speel. Sy mening is dat, alhoewel dit waarskynlik korrek is dat die genetiese faktore met betrekking tot die normale seksuele ontwikkeling van die foetus beperk is tot die geslagsbepaling van die foetus, daar nie afgelei moet word dat genetiese faktore nie 'n rol speel in die etiologie van afwykende of abnormale seksuele ontwikkeling nie. Hy voel egter dat daar tot nog toe ontoereikende navorsing gedoen is oor die genetiese rol in die etiologie van homoseksualiteit. Die studies wat wel gedoen is, is toegespits op die drie gebiede wat deur Lang, Kallmann en Slater nagevors is. Laasgenoemde drie studies verdien volledige besprekings, veral weens die lig wat hulle op die afleidings waartoe Pare gekom het, werp.

Die teorie van Lang veronderstel dat manlike homoseksuele persone geneties vroulik is. Hy beweer dat manlike homoseksueles, vanuit genetiese oogpunt gesien, moontlik vroulike organismes is wat in 'n manlike liggaam funksioneer.

Some male homosexuals are ... real male sex intergrades which are genetically female, but have lost all morphological sex characteristics except their chromosome formula. [62]

Om bostaande hipotese te toets, het Lang die geslagsratio van die broers en susters van 1,015 homoseksuele mans nagegaan. Sy bevinding was dat die „normale geslagsverhouding" van 100 vroulikes teenoor 105 manlikes, merkwaardig verskillend vertoon het onder die homoseksuele groep, naamlik 'n verskuiwing van 100 vroulikes teenoor 121 manlikes. Hierdie neiging was selfs hoër onder die groep ouer en meer uitgesproke homoseksueles. Lang se ondersoek is ten volle gekontroleer met 'n groot groep van 1,296 mans wat 'n „normale seksratio" van susters en broers getoon het, naamlik 100 vroulikes teenoor 107 manlikes.

Die studie van Lang is deur die werk van Jensch bevestig. Laasgenoemde het bevind dat onder 2,072 homoseksueles is die seksratio van susters-broers 100 vroulikes teenoor 115 manlikes. Lang se verklaring vir die bevinding was dat :

Some of the males in these studies were genotypical females, thus accounting for the high incidence of males among the siblings of homosexuals. [63]

Lang se teorie is deur Pare getoets deur middel van die tegniek van „chromosomal sexing". Sy bevinding, asook die van ander deskundiges, het sterk getuienis teen Lang se teorie getoon.

Lang en Jensch se bevindinge in verbind met die „abnormale geslagsratio" is moontlik toe te skryf aan die metodes wat hulle

toegepas het om hulle proefpersone te vind. (Aan die einde van hierdie afdeling word Pare se afleidings opgesom).

Vervolgens word die navorsing wat deur Franz Kallman gedoen is en bekend staan as die „twin studies" bespreek. Pare beskryf hierdie tweelingstudies soos volg :

That genetic factors may nevertheless be important in the etiology of homosexuality is strongly suggested by "twin" studies. Kallmann (1952) investigated eighty-five predominantly or exclusively homosexual male twin index cases, the largest series of twins yet studied. All forty monozygotic index pairs were concordant as to overt practice and, even more strikingly, were similar on a quantitative assessment of homosexual behavior, the ratios on the Kinsey scale being 0 - 6. In the dizygotic group, more than half the co-twins of distinctly homosexual subjects yielded no evidence of overt homosexuality. According to whether or not the dizygotic concordance rates were related to homosexuality rating 5 - 6 or 1 - 6, they varied from 11.5 per cent. to 42.3 per cent., figures that are only slightly in excess of Kinsey's ratings for the total male population. [64]

Pare is van mening dat die verskil tussen die identiese tweeling en die nie-identiese tweeling dus indrukwekkend is. Die feit dat daar 'n honderd persent ooreenstemmende ratio by die identiese tweeling was, beteken nie dat die oorerwingsfaktore dus ander etiologiese faktore uitsluit nie, maar eerder dat oorerwingsfaktore wel 'n belangrike faktor in die etiologie is, of skyn te wees. Daar bestaan nie juis ander soortgelyke tweeling-studies nie, behalwe vir die werk van Sanders (1934) wat slegs 'n beperkte getal van agt tweeling bestudeer het. Daar was sewe identiese tweeling en uit daardie sewe was daar ses wat ooreenstemmende homoseksualiteit openbaar het, terwyl een paar oneens was.

Kallmann se tweeling-studies word telkens in die literatuur aangehaal om die genetiese basis vir homoseksualiteit te motiveer. Een van die deskundiges wat egter kritiek op Kallmann se navorsing

lewer is Clifford Allen, wat die volgende menings uitspreek :

I have studied this work carefully. The actual clinical data are very sketchy and unsatisfactory and most of the paper consists of three case histories. The others are not given because he states that the patients were still subject to New York laws. Although the paper gives elaborate statistical analysis the basic clinical facts must be completely determined to be of any value at all. I comment in my monograph on homosexuality :

Obviously one cannot go up to a man and say, "Excuse me, I understand your twin brother is homosexual; do you mind telling me if you are?" It is here that the perilous part comes in and it seems possible that sometimes he went more on hearsay than actual investigation. Kallmann has now retracted his 100 per cent. concordance in identical twins, and stated that it was an artefact. His change of mind was, no doubt, due to the harsh criticism which his work encountered on all sides.

Kallman's paper therefore stands suspect because :

- (1) his clinical material is not satisfactory;
- (2) it is contradicted by the experience of others;
- (3) it is unusual in medicine to obtain 100 per cent. results, and one usually encounters some omission or contradiction;
- (4) his work has never been confirmed by others; and
- (5) the final blow to the geneticists is the fact that a good percentage of homosexuals can be cured by suitable psychotherapy. If this is an inborn disease it thus behaves differently from every other genetically caused condition. Yet so pertinacious is this idea that as recently as 1962 the suggestion was still being made. For example, Hauser stated, 'Homosexuality is possibly inborn in a small number of people' but gave not facts whatsoever to support such a belief. [65]

Alhoewel Kallmann se werk telkens gekritiseer word, bestaan daar 'n groot leemte vir meer navorsing op hierdie gebied. Tot tyd en wyl Kallmann se bewerings finaal wetenskaplike teenbewys word, sal die vermoede dat genetiese faktore wel 'n etiologiese rol speel

nie sonder meer verwerp kan word nie.

Die skryfster wil hierdie bespreking afsluit deur te verwys na die feit dat psigiaters wat onkundig is omtrent analitiese terapie, asook homoseksuele persone self, geneig is om groot waarde te heg aan die genetiese variant van homoseksualiteit. Vir sekere psigiaters is dit moontlik 'n troos om hierdie standpunt in te neem, aangesien hulle nie instaat is om psigo-analitiese terapie wat resultate sal afwerp, toe te pas nie. Vir die homoseksuele persoon self is dit 'n troos om te glo dat homoseksualiteit wel 'n aangebore toestand is. Dit verminder sy skuldgevoelens, dit verwyder enige refleksie wat op sy gesinsverhoudings gewerp kan word, en dit spreek hom vry van die vermoede dat hy nie emosionele volwassenheid bereik het nie. Die skryfster het dan ook gevind dat daar heelwat onkunde by die informante met wie daar onderhoude gevoer is in verband met hierdie aangeleentheid bestaan. Die volgende aanhalings uit onderhoud No. 10 illustreer hierdie feit.

Question : Do you blame your mother for what you are?

Informant: Oh, certainly not. Thank God I got some affection. I do not blame anybody. It certainly is nobody's fault that the genes went the wrong way . . . I cannot bear people that say it is environment at all. This is not true. You're mapped out. It is that way or this way, and your mother or your father has nothing to do with it. [66]

'n Navorser wie se werk veral in die jongste artikels en werke aandag geniet, is Eliot Slater. Hy het veral op die geboorteorde van homoseksueles en die ouderdom van die moeders van homoseksueles gelet. In sy studie wat Eliot Slater in 1962 uitgevoer het, het die volgende belangrike feite aan die lig gekom :

- (a) In die geval van 401 manlike homoseksueles was daar 'n merkbare verskuiwing na regs in die geboorteorde, wat dus 'n aanduiding is dat die homoseksuele

persone later in die kinderrang („sibship") gebore is as wat teoreties verwag sou word.

Die kontrolegroep, wat uit 338 epileptiese persone bestaan het, het nie 'n groot verskil van die verwagte norm getoon nie.

- (b) Die ouderdom van die moeders van homoseksuele persone het ook 'n verskuiwing na regs getoon. Daar was ook 'n opvallende variasie in die ouderdom van die moeders. Die omvang van laasgenoemde variasie het 'n ooreenkoms getoon met die variasie soos wat voorkom onder die moeders van Mongoolse swaksinniges. 'n Sterk ooreenkoms met die syfers wat deur ander navorsers verkry is in verband met die Turners- Klinefelter syndrome, is ook bevind.
- (c) In die geval van 32 vroulike homoseksueles wat deur Slater bestudeer is, is bevind dat daar 'n verskuiwing na regs in die geboorte-orde voorgekom het.

Pare gee so 'n waardevolle en opsommende oorsig van die biologiese aspek van homoseksualiteit, dat dit hier in besonderhede aangehaal word.

One thing is definite :

- (i) Homosexuals are not genetically female as Lang originally postulated.
- (ii) Furthermore, the theory of classical transmission of a mutant gene is also untenable in the majority of cases, in view of Slater's findings that homosexuals are not randomly distributed among the offspring.
- (iii) Kallmann's twin studies suggest that genetic factors nevertheless do play an important etiological role. The mechanism in these cases may be a chromosomal abnormality arising, perhaps, in one of the gametes, as is the case in Mongolism.
- (iv) Until far more refined techniques for the study of chromosomes become available, further investigations to confirm and elucidate the genetic factors in homosexuality should therefore follow the more

classical lines of investigation.

- (v) The nature of this defect can, at the moment, be only a matter of guesswork. It should be pointed out, however, that it need not influence the direction of the libido directly and that its action can be indirect via general personality characteristics. Environmental factors do, of course, play a part in most genetically determined conditions. That they play such a part in homosexuality is shown by the occurrence of discordant uni-ovular twin pairs.
- (vi) On the evidence to date, it is likely that the etiology of homosexuality is heterogeneous, but the degree to which genetic and environmental factors are important, in homosexuality as a whole and in any individual, remains uncertain. [67]

Die skryfster lei af dat die getuienis sterk wys op die verband tussen eksogene faktore in die bepaling van die objek-keuse wat seksuele gedrag betref. Sekere aspekte van die bevindinge, soos in die voorafgaande bladsye beskrywe, kan, indien in isolasie beskou, aanleiding gee tot die indruk dat biologiese faktore 'n duidelike verband toon met homoseksualiteit. Die psigo-maatskaplike mede-verskynsels wat met die biologiese gepaard gaan, kan egter die ware etiologiese faktore wees.

Neem byvoorbeeld die geval van 'n seun of dogter wat oor 'n liggaamsbou of fisiese voorkoms of 'n swak fisiese ko-ordinasie beskik, en wat dan natuurlik in sy of haar maatskaplike verkeer daardeur ge-afekteer word. Die biologiese faktore beïnvloed die ouers, die broers en susters, asook die vriende se houding teenoor die seun of dogter. Hierdie persone in die kind se maatskaplike omgewing, asook die interaksie wat plaasvind, het weer 'n direkte uitwerking op die geslagsrol wat aan hom of haar toegeskryf word. Laasgenoemde mag veroorsaak dat die seun of dogter dit moeilik vind om met die eie geslagsgroep te identifiseer en dit mag selfs daartoe lei dat die persoon uiteindelik 'n homoseksuele objek-keuse vir seksuele uitlewing maak.

Die geboorte-orde van die kind in 'n gesin, soos deur Slater nagevors, het ook, na die mening van die skryfster, 'n interessante psigo-maatskaplike betekenis. Daar is 'n vermoede dat die intra-gesinsverhoudings in die kleiner gesinne in die Westerse kulture, moontlik meer intens van aard is; en dit wil voorkom asof homoseksualiteit, waar die intra-persoonlike verhoudings meer intensiteit toon, meer dikwels vertoon.

'n Verdere faktor is die feit dat die jongste kind in gesinne dikwels vir lang periodes soos 'n baba behandel en oorbeskerm word. Gevolglik word daar gevoelens van onbekwaamheid, onsekerheid en dergelike meer teenoor die kinders wat ouer is ontwikkel. Die jongste „baba" is dikwels die skyf van die ouer moeder se affeksie en besitlikheid. Judd Marmor gee die volgende interessante statistiese gegewens in hierdie verband :

In an unselected review of my own personal case material over the past ten years, eleven of thirty-five homosexuals were only children -- and ten others had only one other sibling each (usually a younger one). Of the nine who came from families with four or more children, four were the youngest in their families, one was sixth in a family of nine children, and two were the oldest children. [68]

Volgens die Freudiaanse teorie met betrekking tot die oedipuskonflik, is dit moontlik dat die moeder meer aandag sal skenk en beskermend teenoor die enigste seun in 'n gesin sal optree.

Gordon Westwood se studie van homoseksuele mans in Brittanje (1960) toon aan dat 49% van sy respondente die enigste seun in die gesin was. 80% van sy monster was of enigste seuns of die jongste seun. 61% van sy monster was of jongste kinders of enigste kinders. [69]

'n Paar jaar tevore (1944) het Karl Jonas bevind dat 47% van die respondente in sy studie of 'n enigste of 'n jongste kind was. [70]

In 'n nog vroeëre studie (1936) het Terman en Miles aangetoon dat 50% van hulle respondente die jongste kind in die gesin was. [71]

In die enigste relevante Suid-Afrikaanse studie waarvan die skryfster kennis dra, het Renée Liddicoat in 1956 bevind dat uit 'n groep van 50 manlike en 50 vroulike homoseksueles het 46% as enigste of jongste kinders grootgeword. [72]

Die skryfster se bevinding is dat uit die groep van 14 informante wie se geskiedenis in hierdie studie vervat is, is daar sewe persone wie die enigste seun in hulle gesinne is en vier persone is die jongste seun in hulle gesinne.

Daar skyn dus belangrike getuienis te wees dat die enigste kind, die jongste kind, die enigste seun en die jongste seun 'n groter kans het om as 'n homoseksuele persoon te manifesteer as die broers of susters in ander geboorte-ordes in die gesin.

II

PSIGO-DINAMIESE EN MAATSKAPLIKE ASPEKTE
VAN HOMOSEKSUALITEIT

Navorsing op die gebied van die psigiatrie en sielkunde met die doel om homoseksuele reaksies te kan verklaar, het nog geen duidelike wetenskaplike gevolgtrekkings gelewer nie. Die literatuur is deurtrek van kollektiewe menings wat grotendeel gebaseer is op waarnemings deur psigiaters van kliniese gevalle -- merendeels van 'n beperkte aantal gevalle. Vir 'n gekompliseerde verskynsel soos homoseksualiteit is dit hoogs onwaarskynlik dat een enkele verklaring ooit gevind sal kan word. Die uiteenlopende psigo-maatskaplike faktore wat deur elke individu ondervind word, sowel as die oorerflike faktore, oefen 'n invloed uit. Faktore wat in een geval as oorsaaklik mag voorkom, speel dalk geen rol in die volgende geval nie. Ons kom dus tot die gevolgtrekking dat veralgemenings wat selfs vir 'n hele aantal gevalle geldig is, nie van toepassing op alle gevalle is nie.

Laasgenoemde feit sluit aan by 'n belangrike gevolgtrekking wat deur die literatuurstudie, sowel as die skryfster se veldstudie beklemtoon word. Die homoseksuele persoon manifesteer nie as 'n enkele entiteit of tipe nie, maar dat daar eerder van 'n groot aantal verskillende tipes van homoseksuele reaksies of patrone in verskillende persoonlikhede aangetref word. Hierdie variasie spruit uit die verskillende biologiese-genetiese geskiedenis en psigo-maatskaplike ontwikkeling van individue.

Die homoseksuele persoonlikheid, waarvan daar dikwels gepraat word, is dus 'n dwaalbegrip, en spruit uit onkunde. Net so min as wat daar 'n tipiese heteroseksuele persoonlikheid aangetref word, bestaan daar 'n tipiese homoseksuele persoonlikheid. Dieselfde

geld vir die wanbegrip dat homoseksuele persone oor sekere fisiese eienskappe beskik wat verskillend is van heteroseksuele fisiese eienskappe. Navorsing in hierdie verband het bewys dat albei groepe dieselfde fisiese eienskappe besit. [73]

Die psigiatrie beskou homoseksualiteit as 'n fase sowel as 'n uitvloeisel van die natuurlike psigo-seksuele ontwikkelingsproses van die mens. Die „foutiewe komplikasies" wat in hierdie proses plaasvind en dus verband hou daarmee dat die persoon nie tot die heteroseksuele stadium oorgegaan het nie, is ten nouste verbind met die rol van die spesifieke persoon se ouers, en die invloed van die omgewing of maatskaplike milieu sowel as kulturele invloede. Dit beteken dat die homoseksuele persoon se homoseksuele oriëntasie deur faktore buite sy beheer gekondisioneer is en homoseksuele reaksies is gevolglik simptome van die rigting waarin die seksuele energie uitgeleef word. Homoseksuele reaksies ontspring vanuit presies dieselfde instinktuele en hormonale bron waaruit die heteroseksuele reaksies voortspruit.

Homoseksualiteit is 'n variant -- 'n wisselvorm -- van seksuele gedrag. Dit dui nie noodwendig op anti-sosiale, weersinwekkende, walglike of opstandige handeling wat teen die samelewing se seksuele standarde gemik is nie. Die konstitusionele of „egte" homoseksuele se reaksies is vir hulle persoonlikheidsstruktuur „normaal" of kongruent, net soos wat heteroseksuele reaksies vir die heteroseksuele normaal is.

Na aanleiding van bogenoemde stellings is die psigiatryse beskouing dus dat, aangesien die samelewing nie heteroseksuele reaksies verbied nie, die samelewing ook nie homoseksuele reaksies kan verbied nie. Die mening en getuienis wat deur psigiaters oor die wêreld heen uitgespreek word, stem ooreen dat homoseksuele reaksies tussen instemmende volwassenes, net soos in die geval van heteroseksuele, dus toelaatbaar moet wees en dat daar nie deur

middel van wetgewing teenoor homoseksueles gediskrimineer behoort te word nie.

Om meer bepaald op die etiologie neer te kom, sal daar nou oorgegaan word tot 'n bespreking van verskeie psigiatriese-psigologiese teorieë. Die teorieë wat verband hou met die sosialisering-proses van die kind sal volledig bespreek word, omdat dit ten nouste aansluit by die bevindinge van die huidige veldstudie, asook met die doelstellinge en professionele rol van die psigiatriese maatskaplike werker.

A. Stadia in Psigo-seksuele Ontwikkeling

Die mees algemene benadering vir die bestudering van persoonlikheidsontwikkeling (en gevolglik van menslike gedragspatrone) is gebaseer op die teorieë van Sigmund Freud. Freud se konsep van psigo-seksuele (of psigo-maatskaplike) ontwikkeling hou verband met die rypingsproses van die lewensinstink (Eros) se elemente wat te doen het met die voortplanting van die spesies. In die loop van sy psigo-seksuele ontwikkeling, gaan die menslike organisme deur verskeie stadia wat deur Freud in terme van seksimpulse uitgedruk is. Die psigo-seksuele benadering hou rekening met die biologiese prosesse wat opvolgend in die rypingsproses plaasvind, asook die invloed wat deur die psigo-maatskaplike omgewingsfaktore op die groei en ontwikkeling van die kind inwerk.

Die bevrediging van instinktuele behoeftes word as aangenaam ondervind. Die aangename gevoel wat met seksualiteit (of die seksimpulse)saamgaan kan as eroties beskryf word. Die rypingsproses word onder andere gekenmerk deur die verskuiwing van die erotiese sone. Suigelingskap word gekenmerk deur die borsvoedingsstadium en die erotiese sone is om die mond geleë. Volgens Freud se konsep is die suig van die bors, bottel, of selfs die duim 'n seksuele aktiwiteit. Dit beteken egter nie dat die suigeling daardeur 'n genitale

seksuele sensasie of bevrediging verkry nie. Sulke sensasies word eers veel later, wanneer die genitale sone in sekere stadia (byvoorbeeld anale of phalliese stadia) betrokke raak, deur die kind ervaar.

Die erotiese sone verskuif in die tweede fase na die anus en rektum wanneer die kind toiletgewoontes aanleer. In die daaropvolgende fase verskuif dit na die geslagsorgane en kort daarna word dit gerig op die ouers van die teenoorgestelde geslag (die oedipale konflik). Hiervan sê Westwood :

Each of these stages contains powerful sex urges aiming at gratification. This is quite normal in a child, but when these impulses are found in an adult, they are branded as sexual perversions.

These familiar sexual impulses meet with resistance and all instincts that meet with emotional conflict tend to be repressed. Therefore the largest part of infantile sexuality remains unconscious. From about five until puberty a sexual latency period exists, during which, in the majority of instances, these earlier infantile impulses disappear completely. But any number of difficulties or accidents can cause a regression to one of these stages. When this happens in an adult, this regression of the sex drive to an early infantile stage will result in abnormal sexual behaviour of one kind or another.

Homosexuality, in common with most other sexual deviations, is derived and built up from infantile sexual drives. They are part of the normal sex impulses of a child and only become abnormal when they appear in adult behaviour as a regression to an early stage. [74]

Westwood is van menings dat elke mens oor 'n homoseksuele komponent beskik. Die ontwikkeling van daardie potensialiteit staan in noue verband met die ervarings wat die kind in sy gesinsfeer sal ondervind en watter invloede op die kind uitgeoefen word.

Dit is nou al reeds 'n aanvaarde feit dat die kind se verhouding en ervarings met sy ouers (of substituent) 'n invloed op die hele wese van die kind uitoefen, insluitende die kind se seksuele lewe. Dit

is belangrik dat daar op die volgende gewys word :

- (i) Elkeen van die vyf ontwikkelingstadia (orale, anale, phalliese, latente en genitale) in noue verband met die voorafgaande en daaropvolgende stadium staan.
- (ii) Die vyf stadia word biologies vooraf bepaal en sover ons kennis strek, is hierdie stadia universeel van aard en word deur alle mense en rasse ondervind.
- (iii) Gedurende elkeen van hierdie fases moet die kind leer om spesifieke probleme wat eie aan elke fase is te bowe te kom en deur te werk. Dit beteken nie dat daardie spesifieke probleme nooit weer ondervind sal word nie. Inteendeel, dwarsdeur die mens se lewe sal daar altyd in mindere of meerdere mate dieselfde konflikte ondervind word.
- (iv) Laasgenoemde konflikte, wat in die verskillende stadia ondervind word, laat reaksies ontstaan wat bekend is as fiksasie en regressie. [75]

Vir die doel van hierdie studie is dit onmoontlik om 'n volledige bespreking van die vyf ontwikkelingstadia weer te gee. In die bespreking wat volg sal slegs daardie faktore wat 'n moontlike verband hou met die ontwikkeling van homoseksualiteit deurgaans uitgelig en beklemtoon word. Daar sal na afsluiting van die vyf stadia 'n beknopte bespreking volg met betrekking tot verskynsels bekend as skeiding („separation") en moederlike verlies („maternal deprivation"). Hierdie verskynsels is ook van diepgaande betekenis in verband met gedragswyses wat as afwykend geklassifiseer word. Die skryfster het dan ook bemerk dat daar veral in die geval van vroulike homoseksuele persone 'n moederlike verlies syndroom voorkom.

1. Orale Stadium van Psigo-seksuele Ontwikkeling

Die infantiele afhanklikheidstadium, wat vanaf geboorte tot ongeveer twaalf maande ouderdom duur, word gekenmerk deur die feit dat die erotiese sone met die voedselinname gekoppel is. Die suig- en later bytreflekse stel die baba instaat om voedsel in te neem en sodoende aan die lewe te bly. Vir hierdie aktiwiteit is die baba totaal afhanklik van sy maatskaplike milieu en normaalweg geskied dit deur die versorging wat die kind van die moeder (of substituut) kry. Die emosionele en fisiese versorging is van primêre belang en dien as die basis vir die sosialiseringsproses van die kind. Deur middel van die herhaalde daaglikse kontak en kommunikasie, direkte ervaring en interaksie met die moederfiguur, en minder direk met die vader en ander gesinslede, verken die kind sy maatskaplike omgewing. Die baba vorm die eerste objekverhouding met die moeder. In hierdie verhouding beleef die kind reeds sy eerste realistiese frustrasies en spanninge, wat ten nouste saamhang met die bevrediging van die kind se fisies en emosionele behoeftes deur die warm, gewende moederfiguur. In hierdie verband sê Gillis :

The child (infant) can distinguish very little outside himself and sleeps most of the time. In a little while noises, movement and light begin to get through to him and everything becomes "booming buzzing confusion". It is only much later that people as such come to mean anything. Mother is no more than a satisfier of desire -- a feeding, holding, warm thing. Only later does the baby realise that the breast which feeds him is something which is, in fact, separate from him, and later still, that it belongs to another person. The abstract feeling of love does not yet exist, only the emotions associated with physical gratification and security. Such are the first emotional relationships we form with objects in the outside world. [76]

Die interaksie tussen moeder en kind en die verhouding wat daaruit ontwikkel word versterk deur elemente soos fisiese vertroeteling, vokale en verbale klanke, die voedingsproses, en hoe die

kind deur die moeder gehanteer en liefkoos word. Hierdie ervaring word baie paslik as volg uitgedruk :

The cooing, singing, smiling mother who meets the needs of the helpless infant initiates a response which Erikson calls basic trust. [77]

Dieselfde ervaring verwek in die kind wat deur Therese Benedek as „confidence" bestempel word. [78] Die kind wat nie hierdie ervaring (om 'n band met die moeder te vorm) binne die eerste lewensmaande ondervind nie, sal moontlik in 'n autistiese staat verkeer of in 'n fantasiewêreld waar self-stimulering en self-absorpsie sy ondervinding sal wees.

Die simbiotiese verhouding tussen moeder en kind (wat 'n noodsaaklike voorvereiste vir die ontwikkeling van basiese vertroue in die medemens is) word verbreek wanneer die kind deur fisiese en emosionele groei van die moeder af weg-beweeg.

Tydens die orale stadium, word die plesierbeginsel toegepas om die spanning wat met die honger-behoefte gepaard gaan, te reguleer. Dít stadium kenmerk die sterk afhanklikheidsbehoefte van die kind. Die hantering van laasgenoemde behoeftes sal tot 'n groot mate bepaal hoe die uiteindelijke persoonlikheidspatroon en psigo-maatskaplike funksionering van die individu verloop.

Spontaneous, healthy, emotional growth is dependent upon adequate emotional nutrition. Inadequate gratification of the early dependency needs tends to arrest the individual at that level. Individuals who have been severely frustrated at the dependency level often present clinical problems, the solution for which is not simple. [79]

Sommige volwassenes op wie Josselyn se beskrywing van toepassing is, het geen of uiterse swak verdedigingsisteme teen die angs wat as gevolg van daardie gebeure ontstaan. Hulle is geneig

om kinders te bly, en om aan kroniese afhanklikheid te ly. Josselyn brei verder hieroor uit :

Another complication arises because of the close relationship between homosexuality and dependency needs. [80]

Die mees algemene probleme wat gedurende die orale fase ondervind word het te doen met voeding, versorging, hipo- en hiper-stimulasie, en ernstige siektes of operasies wat skeiding met die moederfiguur veroorsaak. Elke stadium van die psigo-seksuele ontwikkeling strek oor 'n optimum tydperk wat geleidelik tot 'n einde kom en oorskakel tot die volgende stadium. English en Pearson beskryf die neiging van die kind wat nie sy behoeftes gedurende hierdie stadium behoorlik bevredig het nie :-

The child may attempt to cling to the psychological methods of obtaining satisfaction during that period (a fixation at the oral level may occur) and later will show oral personality traits -- demandingness, extreme jealousies, a chronic pessimistic attitude and a deepseated feeling that he cannot trust finding necessary satisfactions from the environment and a lack of confidence in his ability to obtain needed satisfactions -- a basic attitude of mistrust, or, if experiences later in his life prove frustrating, he will turn backwards (regress) to oral methods of getting gratification. In some cases the regression may be severe, as in the depressive psychoses. In other cases with an oral fixation, the person eats or drinks whenever the least frustration occurs in his life or when he becomes anxious. [81]

Die orale stadium is die tydperk wanneer die kind besig is om

- (i) as 'n mens belangrik te begin voel;
- (ii) om in die matriks van maatskaplike en menslike verhoudings veilig en selfversekerd te voel; en om basiese vertroue in sy medemens te ontwikkel, sodat hy veilig voel met die aanknoop van interpersoonlike

verhoudings.

Hierdie stadium van ontwikkeling is veral belangrik met betrekking tot die ontwikkeling van vertroue in teenstelling met wantroue. Dit wil blyk asof seksuele gedragswyses waar die seksuele oralistiese tegnieke toegepas word (soos in hetero- of homoseksuele „fellatio" en „cunninglingus") [82] laasgenoemde tegnieke simptome is van fiksasie en/of regressie tot die orale fase van psigo-seksuele ontwikkeling.

2. Anale Stadium van Psigo-seksuele Ontwikkeling

Hierdie stadium duur van een tot drie jaar. Die normale kind is nou in staat om te beweeg (kruip en loop). Hy begin ook reeds begrip te toon wanneer daar met hom gepraat word en hy reageer terug deur te probeer praat. In hierdie stadium brei die kind se maatskaplike belangstellings geweldig uit en die maatskaplike milieu begin nou ook hoër eise aan die kind te stel. Verwagtinge word ook nou aan hom gestel in verband met konformering.

Die erotiese sone verskuif nou van die mond na die anus en rektum. In hierdie periode is die moeder en kind se interaksie nie meer in hoofsaak gerig op drink en eet nie, maar verskuif die fokus na toiletopleiding.

Die anale fase staan in kontras met die vorige stadium waar die kind se afhanklikheidsbehoefte bevredig is. Daar word nou gedurende die anale stadium oorgegaan tot die ontwikkeling of aankweek van 'n verantwoordelike sin ten opsigte van blaasbeheer en kontrole oor die ontlastingsproses. Daar word ook verdere eise in verband met netheid en ordelike gestel. Hierdie stadium word gekenmerk deur die inspanning van die wilskragte van die neuro-fisiologiese sisteem -- die outonome en die willekeurige meganismes moet saamwerk. Die stadium waar beloning gegee

of weerhou word na gelang van die gedrag het nou aangebreek.

Hierdie gebeure kan baie angswekkend vir die kind wees.

We have seen how positive values such as self-esteem, self confidence, and competence to achieve are started, as well as how potentially harmful values such as guilt, shame, dirtiness, badness, unworthiness, stubbornness, and aggression are born. Much can occur in this period which will condition a person either to consider himself attractive, potent, and good or to regard himself as dirty, incompetent, and destructive. These fates are not completely decided in this period, but toilet training is a phenomenon which serves to act as a vehicle for these personality traits and values. In short, we see how conscience values are forming rapidly in this age period. [83]

Die proses van toiletopleiding stel hoë emosionele eise en spanninge aan die kind. Die realiteitsbeginsel tree in werking. Die kind moet nou leer om die onmiddellike bevrediging van sy plesierdrange uit te stel -- hy moet volgens die realiteitsbeginsel in plaas van die plesierbeginsel begin funksioneer. Hierdie situasies gaan gepaard met angstevoelens, en probleme in verband met die wilsbeoefening kan ontwikkel. Dit is die stadium waar sterk gevoelens van ambivalensie teenoor die ouers en veral die moeder ondervind word. Probleme van hakeel en die neiging om vuil taal te gebruik spruit moontlik uit ervarings gedurende die anale stadium. Dit gebeur met sommige kinders dat hulle na voltooiing van die toiletopleiding 'n sterk neiging tot netjiese, ordelike, oordrewe presiesheid openbaar wat tot 'n kompulsiewe persoonlikheid kan ontwikkel wat ernstige probleme vir so 'n persoon mag oplewer.

This personality can become marked, as the anal personality described by Freud in which the quartet of meticulousness, cleanliness, parsimony, and obstinacy cause difficulties in adjustment for the individual himself and often make him unpopular and disliked by other people. . . too frequent spankings on the buttocks may increase the child's desire for masochistic pleasure and which may continue as his main pleasure throughout his life. [84]

Die anale stadium is 'n baie belangrike stadium vir die ontwikkeling van die persoonlikheid en die latere persoonlikheidseienskappe. Gedragswyses wat as afwykend voorkom word deur Clifford Allen in sy werk A Textbook of Psychosexual Disorders duidelik bespreek. Die psigo-analitiese beskouing is dat seksuele analisme die gevolg is van fiksasie en regressie wat gedurende die anale stadium van libidinale ontwikkeling voorgekom het. Die kind het seksuele genot ervaar deur middel van anale kontak en is dus onbewustelik geneig om hierdie plesier en bevrediging in latere periodes van sy lewe te soek. Hierdie verskynsel van anale erotisme word met homoseksuele aktiwiteite, sowel as die oedipus konflikte wat met kastrasie-wense en vrese te doen het, geassosieër. Dit skyn asof anale erotisme meer algemeen onder homoseksuele aktiwiteite voorkom as onder heteroseksuele gebruike. Interessante studies onder sekere kultuurgroepe dui egter daarop dat anale seksualiteit meer voorkom as wat daar oor die algemeen vermoed word en dat dit, biologies beskou, geensins so verregaande of skandalig is nie, omrede die senustelsel van die geslagsorgane en die anus van een en dieselfde embriologiese kloak afkomstig is. Studies van Ford en Beach wys daarop dat die inboorlinge van New Guinea anale seksuele omgang toepas asof dit normaal is. Hulle beskou dit as essensieël.

Keraki bachelors of New Guinea universally practice sodomy, and in the course of his puberty rites each boy is initiated into anal intercourse by the older males. After his first year of playing the passive role he spends the rest of his bachelorhood sodomizing the newly initiated. This practice is believed by the natives to be necessary for the growing boy.

The Kiwai have a similar custom : sodomy is practised in connection with initiation to make young men strong. [85]

Kinsey et al. het bevind dat die tegniek van homoseksuele aktiwiteite onder 'n groep van 2,102 pre-adolessente deur 17% van hulle toegepas is.

Perversies soos „coprophagia" word toegeskryf aan assosiasie tussen die drink van melk van die bors en ander afscheidings wat van die liggaam kom. Dus gebeur dit soms dat die kind ontlasting, urine, of neusafskeiding mond-toe neem, soos wat hy in elk geval geneig is om alle vreemde dinge in die mond te steek. [86]

From the psychoanalytic point of view coprophagia is a combination of oral and anal eroticism. The child has not freed itself from the oral modes of obtaining pleasure and combines this with anal sources of satisfaction. It is therefore found to smear, eat, and take pleasure in faeces which it regards as of great value. [87]

Verskynsels soos „coprolalia", [88] pornografiese geskrifte en fotos, „poison pen letters" [89], telefoon vervolgings, „graffiti" [90] en dergelike meer hou moontlik ook verband met onvolwasse gedrag en frustrasie, wat gekoppel kan word met fiksasie en regressie reaksies wat uit die orale - en anale stadia van psigo-seksuele ontwikkeling spruit.

Die anale stadium van ontwikkeling is die periode waarin :

- (i) Die kind leer om bewus te raak dat 'n mens sekere dinge kan bemeester waarmee jy ander persone plesier en genot kan verskaf of dinge kan doen of weerhou wat ander persone ongelukkig en ontevrede maak. (Die toiletopleiding en die interaksie tussen moeder en kind is die basis vir hierdie ervarings).
- (ii) Die kind ontdek dat jy iets moois in kleur en vorm kan produseer.
- (iii) Die kind ontdek dat jy deur jou eie wilskrag, inspanning, asook fisiese en emosionele kragte sekere dinge kan verower.

-
- (iv) Die kind ontdek dat jou liggaam en gees daartoe bydra dat jy 'n toestand van maatskaplike geluk of welsyn ervaar.

Die verwerwing van hierdie uiteenlopende kapasiteite en kwaliteite lei tot die addisionele ontwikkeling van die ego.

3. Phalliese Stadium van Psigo-seksuele Ontwikkeling

Hierdie stadium strek vanaf die derde tot die sesde jaar. In hierdie fase skakel die kind vanaf primêre Narcissisme oor na die stadium waar besef word dat 'n mens nie slegs liefde ontvang nie maar ook liefde kan gee. Dit kom voor asof die kind teenoor beide ouers 'n liefdesgevoel sonder diskriminasie toon -- die kind betoon liefde teenoor die persone wat die bron van sekuriteit, versorging, plesier en liefde uitmaak. Hierdie liefdesgevoel bly egter nie a-seksueel van aard nie. Normaalweg ontwikkel die kind 'n sterker emosionele aangetrokkenheid teenoor die ouer van die teenoorgestelde geslag. Hierdie fase is bekend as die oedipus-kompleks. [91]

Tydens die oedipus stadium word die kind aan ernstige frustrasies en emosionele gevoelens blootgestel. Dit gebeur omrede die kind in 'n kompetisie-verhouding met die ouer van dieselfde geslag verkeer. Terselfdertyd is die kind egter nog baie afhanklik van daardie selfde ouerfiguur, wat natuurlik ook in 'n gesagsrol teenoor die kind staan. Vir die kind is hierdie situasie dus 'n baie gevaarlike, spanningsvolle en angswekkende periode. Verdere frustrasies word deur die kind ervaar omrede die ouer op wie die kind „verlief" is, natuurlik nie as 'n seksuele liefdesobjek teenoor die kind reageer nie. Die vertakkinge van hierdie gesins-driehoek of dilemma is verskillend vir die seun en dogter en in laasgenoemde se geval is dit selfs meer gekompliseerd.

Oedipus konflik vir die seun

Uit die bespreking van die orale en anale fases blyk dit duidelik dat alle kinders primêr afhanklik is van die moeder se goeie, bekwame versorging, vertroosting en liefkosing. Die moeder is 'n liefdesobjek vir beide die seun en dogter. Tydens die oedipus-fase is die seun se liefdesobjek dus nog steeds die moeder. Die seun ontwikkel sterk emosionele gevoelens teenoor haar. Hierdie emosies word meer intensief en die seun identifiseer onbewustelik sekere elemente in sy emosies wat ooreenstem met sy vader se gevoelens teenoor die moeder. Die vader word dus 'n opponent vir die seun en die seun voel dat die vader 'n mededinger vir die moeder se liefde is. Die kind ervaar angs wat tweeledig van aard is.

- (i) In die eerste plek bestaan daar vrees vir die vader, want die vader bedreig sy manlikheid. Na alles is die vader fisies soveel groter en sterker en is boonop 'n gesagsfiguur. Josselyn beskryf die kind se ervaring as volg :

The father is also a dangerous rival. He is strong and potentially if not actually punitive. He can destroy that which is most important at this time -- the small child's masculinity. The boy fears castration at the hands of the father.

The fear of castration is not without reinforcement from his observations of others. If he has seen the genitalia of little girls or of his mother, he is aware that there are people who do not have a penis. He may relate this anatomical difference to the danger that he believes he is in. These individuals have been castrated. The same fate may come to him. Such an event could only be the result of an attack by a hostile person whom he has provoked. He attaches this danger to his father, with whom he feels so competitive. [92]

- (ii) Tweedens word die kind se konflik vererger deur die feit dat die moeder nie die seun as 'n substituuat vir die vader kies nie. (Die moeder waardeer sy gevoelens maar hy bly die seun en die vader bly haar man). Die seun ondervind sterk angs en verwarring in hierdie situasie. Die aard van die vader-seun verhouding alvorens hierdie fase aanbreek is dus van belang en sal bepaal tot watter mate daar positiewe elemente uit hierdie konfliksituasie sal oorbly. Die moeder se reaksie veroorsaak by die seun vertwyfeling, 'n gevoel van belediging, asook gevoelens van onbekwaamheid. (Laasgenoemde word veral deur die fisiese verskille tussen seun en vader beklemtoon en hou ook verband met die geslagsorgane. Gevolglik ontwikkel daar probleme in verband met ekshibisionisme by die kind, want hy wil vir die moeder bewys dat hy nie gekastreer is nie).

Die seun moet egter hierdie konflikte wat hy ervaar hanteer om sodoende meer gemaklik in sy gesin-situasie te voel. Die sterk emosionele liefde vir sy moeder is dan ook die motiveringsfaktor in die seun se besluit hoe om sy probleem te hanteer. Sy begeerte is steeds om die moeder se liefde te wen -- die moeder het vir vader lief. Die seun streef dus om soos vader te wees om sodoende die moeder se liefde te wen. Die veiligste en mees natuurlike oplossing vir die seun is gevolglik identifikasie met sy vader. Hy trag om sy vader se standaarde en strewes in sy eie gedragspatroon in te weef.

This identification, however, must be desexualized in order to avoid attack by the father. In order to retain the love of the father and avoid the danger of his retaliation, the boy strives to be like his father but renounces his mother as a sexual love object. This identification with the father gives him new security. The father is gratified to see his male child become a real boy. The mother

responds positively to the masculinity of the male child. The child has gained his goal, even though it is a less intensively gratifying victory than he had originally sought. Through this solution to his problem his superego has come into being. [93]

Die inkorporasie van die vaderlike patroon (die superego) vind merendeel op 'n onbewustelike grondslag plaas en sodoende word meer energie deur die kind vir ander eksterne aktiwiteite vrygestel. Die seun ontsnap ook op hierdie wyse die intensiteit van die drie-hoeksspanninge en kan sodoende van sy kapasiteit vir emosionele aktiwiteite buite sy gesinsverhoudinge kanaliseer. Die seun ontwikkel dus 'n vermoë om buite die gesinsmilieu te sosialiseer. Hy begin vriendskapsverhoudinge in sy eie ouderdomsgroep aan te gaan en bevredig sy drange vir kompetisie deur aktief deel te neem aan kompeterende sport-bedrywighede. Hy raak betrokke by bendes, rusies, gevegte en allerhande avontuuragtige situasies -- en sodoende ontwikkel die seun tot 'n gesosialiseerde wese.

Oedipus-konflik van die dogter

Vir die dogter is hierdie fase meer ingewikkeld, omrede haar seksueel gekleurde emosies op die vader gerig is. Daar vind dus 'n verskuiwing van gevoelens plaas. Die eerste liefdesobjek (die moeder) word die dogter se onverbiddelike teenstander. Die konflik is intens omrede die moeder nog steeds die dogter se vertroueling en bron van afhanklikheids-sekuriteit uitmaak. Die oedipus-konflik-belaaide situasie intensifiseer in elk geval die dogter se behoefte aan die beskerming wat 'n afhanklikheidsverhouding bied. Josselyn stel dit as volg :

Because the source of dependence gratification, however, is the mother, the struggle becomes one between the wish to renounce the maturation process in order to be assured of dependency gratification and the wish to renounce the security.

The girl has a further problem. She does not have a penis and she envies the boy that possession. The cause of this penis envy is not always clear. The literature gives multiple and conflicting explanations for it. . . [94]

In sommige gevalle is hierdie begeerte of wens vir die besit van die manlike geslagsorgaan by die dogter eintlik 'n wens om haar dilemma in verband met haar verhouding met haar moeder op te los; want, as sy 'n seun was, sou sy haar moeder kon liefhê sonder die element van kompetisie. In sommige gevalle het die dogter weer 'n vrees dat die moeder verantwoordelik is vir die feit dat sy gekastreer is.

Her basis for this is the assumption that the mother also once had a penis and was castrated. Believing that the mother regrets her own femininity, the girl concludes that the mother considers castration her greatest deprivation, and because of hostility and envy she felt toward the child at birth for having a penis, she castrated her. This basis for "penis envy" is most commonly seen when the mother does actually reject the feminine role either openly or subtly, and/or when she does reject the female child. [95]

Die etiologie van die „penis envy" wat by dogters voorkom is egter nog nie finaal vasgestel of bevestig nie, maar dit is egter 'n feit dat 'n groot persentasie dogters, moontlik om verskeie veelvuldige redes (en moontlik vir 'n primêre rede wat nog nie bepaal is nie) 'n sterk gevoel van jaloesie teenoor die manlike persoon openbaar omrede hy 'n geslagsorgaan het. Dogters ondervind ernstige gevoelens van onbekwaamheid asook angs en woede weens hulle anatomiese gebrek, (soos hulle dit sien). Die skryfster het hierdie feit (en in sommige gevalle in 'n baie sterk graad) by lesbiese persone, teëgekome.

As gevolg van die dogter se woede en gevoel van onbekwaamheid is sommige persone se verhouding met hulle vader, met broers, en teenoor ander manspersone gekleur deur hierdie element.

Dit kom dikwels in volwasse vroue tot volle uiting. Die gevolg is dat hulle alle seksuele drange onderdruk. Dikwels is hulle geneig om as gevolg van hierdie jaloesie met manlike persone op alle gebiede te kompeteer en sodoende hulle eie Narcissistiese bevrediging te bewaar deur te bewys dat hulle selfs beter as mans is.

Indien die dogter tot 'n gesonde emosionele volwassenheid moet ontwikkel, is dit belangrik dat sy bevrediging in en sekuriteit deur 'n vroulike rol sal vind. Om dit te kan doen moet sy dus met haar moeder identifiseer, maar terselfdertyd moet sy die seksuele aspek van die identifikasie onderdruk. Sy moet, soos die seun, die patroon van die opponerende ouer inkorporeer en daardeur die super-ego tot stand bring. Wanneer dit gebeur het, is sy ook in staat om haar energie en belangstellings in ander rigtings en persone te kanaliseer. Haar bande met die ouers word minder intens, en haar energie word in nie-seksuele kanale gestuur.

Die onbevredigende verwerking of oplossing van die oedipus konflikte word in die vorm van neurose gemanifesteer. Die neurose wat hieruit voortspruit is die klassieke beeld van histerie. Die persoonlikheidsstruktuur in histerie is meer volwasse dan in meeste ander neurose verskynsels. [96] Die primêre konflik sentreer om die driehoeksverhouding van die moeder, die vader en die kind. Die histerie-konflik word hoofsaaklik oorheers deur die vrees om die verbode liefdesgevoelens uit te leef of uitdrukking aan te gee. Gevolglik het die histeriese persoonlikheid 'n groter kapasiteit om liefde te skenk alhoewel daar altyd die vrees teenwoordig is om uitdrukking aan daardie gevoelens te gee.

Vir die bevredigende oplossing van die oedipus-konflikte is die ouers se persoonlikhede (en hoe hulle daarooromtrent reageer en dit hanteer) van uiterste belang. Die kind se seksualiteit word deur interaksie met die ouers gedurende die phalliese fase beïnvloed. Dit is onmoontlik om al die verskillende vorms waarin dit mag

manifesteer in hierdie afdeling te bespreek, maar uit die literatuurstudie blyk dit wel dat die patrone van verwerking of oplossing van die konflikte daartoe mag lei dat die kind 'n uiteindelike homoseksuele aanpassing of patroon in sy volwasse lewe volg. Dit is veral in die gevalle waar die vader 'n swak en passiewe vaderfiguur vertoon, en waar die manlike sterkte en krag (wat, alhoewel ditangs by die seun wek, terselfdertyd vir die seun sekuriteit en herversekering waarborg) ontbreek, dat die seun die vader in sy fantasieë in die plek van die moeder aanstel en hy wend hom tot die vader in sy liefdesgevoelens. Dit gebeur dikwels dat die passiewe, swak vader met 'n dominerende, sterk vrou wat eerder 'n angswekkende dan 'n warm, veilige moederfiguur vir die kind voorstel, trou. Die kind probeer dan om hierdie spanningsvolle, angssituasie te ontvlug of te hanteer deur hom tot die vader vir al sy bevredigings te wend. Hierdie patroon van resolušie is een van die faktore wat tot 'n homoseksuele aanpassing vir die persoon lei.

Die belangrikste persoonlikheidstrekke wat as gevolg van die phalliese ontwikkelings stadium ontstaan kan soos volg opgesom word:-

- (i) In die eerste plek kan die eienskappe wat direk verband hou met seksualiteit genoem word. Die vorming van seksuele patrone of reaksies wat gewoonlik in die adolessente stadium gevorm, maar houdings wat dit reguleer word reeds in die phalliese stadium ontwikkel. Soos wat die orale stadium die genot bepaal wat van eet verkry sal word, so word die genot en plesier uit seksuele aktiwiteite deur die phalliese stadium beïnvloed. Vrees vir seksualiteit en skuldgevoelens daaromtrent sal die uiteindelike gedragswyses beïnvloed. Die idees en houdings in verband met seksuele aktiwiteite, naamlik of dit affektief of aggressief beskou word, word ook deur ervarings in hierdie stadium bepaal.

-
- (ii) Persoonlikheidstrekke wat verband hou met seksuele organe, sekondêre seksuele eienskappe en houdings oor die liggaam oor die algemeen, word in hierdie stadium gevorm, soos byvoorbeeld trekke om ekshibisionisties of skaam te wees. 'n Neiging om prestasies en besittings ten toon te stel mag 'n substituuat wees vir die tentoonstelling van die liggaam.
- (iii) Eienskappe met betrekking tot seksuele identiteit word ook in dié stadium bepaal. Hulle behels 'n persoon se gevoelens omtrent homself (se eie manlikheid of vroulikheid) asook houdings en gevoelens omtrent persone van dieselfde geslag en persone van die teenoorgestelde geslag. 'n Persoon kan bewondering en agting koester vir suksesvolle lede van sy eie geslag sowel as vir persone van die teenoorgestelde geslag. Suksesvolle lede van sy eie geslag kan óf as objekte vir bewondering, identifikasie, en wedywering beskou word, óf as gevaarlike opponente, óf as persone wat minagting verdien. Dieselfde geld vir lede van die teenoorgestelde geslag.
- (iv) Eienskappe wat met mededinging gepaard gaan, spruit ook uit hierdie stadium voort. Die mees direkte reaksies het te doen met mededinging om die aandag van 'n persoon van die teenoorgestelde geslag. Die graad van jaloesie, vrees, of vyandigheid wat vir teenstanders gevoel word, is ook afkomstig van hierdie stadium. 'n Persoon wat geneig is om verhoudings of huwelike op te breek is moontlik besig om impulse van die oedipus situasie uit te leef. Neigings om kompetisie op ander gebiede te vermy of te soek met persone van dieselfde geslag is ook 'n oorblyfsel van seksuele kompetisie. Die sterkte van miderwaardighedsgevoelens hou ook verband met insidente uit

hierdie fase.

- (v) Ten slotte kan eienskappe wat uit nuuskierigheid met betrekking tot seks spruit, genoem word. In 'n sekere mate mag hierdie neiging 'n persoon se houding teenoor studie, navorsing en eksperimentasie, asook eksplorاسies beïnvloed, asook in die algemeen teenoor dit wat onbekend en vreemd is.

Klinies gesproke, sal ervarings gedurende die phalliese stadium 'n rol speel in die etiologie van afwykende seksuele aktiwiteite, soos byvoorbeeld frigiditeit, impotensie, homoseksualiteit, angs, histerie en fobie-neuroses.

4. Latente Stadium van Psigo-seksuele Ontwikkeling

Hierdie periode behels ongeveer van die vyfde tot die twaalfde jaar, wanneer die kind in die primêre skool is. Die latente stadium volg die phalliese stadium op en word gekenmerk deur die feit dat die kind voortgaan om met die ouer van die dieselfde geslag te identifiseer, asook met ander volwassenes wat van belang is in sy lewe, soos onderwysers, onderwyseresse, helde of heldinne uit boeke, rolprente ensovoort. Die latente periode word ook gekenmerk deur die feit dat kinders van albei geslagte 'n sterk behoefte het aan samesyn en kameraadskap, en dus geheg raak aan hulle vriende en „peer" groepe. Die kind neem ook aktief aan sport en spele deel om sy energie positief te verbruik asook uiting te gee aan sy aggressiewe instinkte. Gedurende hierdie stadium het die kind heelwat leiding nodig, veral om 'n regverdigheidsin aan te kweek. Die superego moet in hierdie stadium versterk en gevoed word deur die bewusmaking of bewuswording van maatskaplike, morele, en altruïstiese verpligtinge teenoor individue en die samelewing. Godsdiens- en gesinswaardes speel gewoonlik 'n vernamese rol in hierdie verband.

Die latente periode kan 'n moeilike, eensame en onsekere tydperk vir die kind wees. Juis daarom is dit uiters belangrik dat die kind 'n goeie, hegte vriend in beide ouers sal vind. Persoonlikheidstrekke word in hierdie stadium, of hulle nou negatief of positief is, versterk. Die ondervindinge in die latente stadium sal dus 'n belangrike bydrae lewer tot die uiteindelijke gedragspatrone van die persoon in sy latere lewe.

5. Genitale Stadium van Psigo-seksuele Ontwikkeling

Hierdie stadium is bekend as die adolessente periode en sluit ook die puberteitstadium in. Adolessensie tree geleidelik vanaf die einde van die latente stadium in. Dit duur ongeveer van 10½ tot 21 jaar en begin reeds voor en duur langer as die puberteitstadium, wat ongeveer van 12 tot 15 jaar duur. (Die puberteitstadium mag egter verskil volgens ras asook volgens klimaatstoestand). Die adolessente periode word ook deur sosio-ekonomiese en kulturele faktore beïnvloed en in sommige nie-Westerse kulture beëindig die adolessente stadium reeds so vroeg as teen 14 tot 15-jarige ouderdom.

Die adolessente stadium word gekenmerk deur die herontwaking van die instinktuele energie, wat 'n uitwerking op die persoonlikheid uitoefen. Gedurende hierdie stadium word die konflikte tussen die id, ego en super-ego sterker en dit neem 'n tyd lank alvorens die drie dele van die persoonlikheid weer 'n staat van homeostasis bereik.

Die adolessente stadium word gekenmerk deur die ontwikkeling van die sekondêre seksuele eienskappe. Daar vind fisiese veranderinge plaas, wat lei tot fisiese ryping en die proses van voortplanting word bevestig. Die geslagsorgane word weer 'n aktiewe erotiese sone, en kinders van albei geslagte beoefen gewoonlik masturbasie vanaf die ouderdom van ongeveer twaalf jaar.

Mylpale in die adolessente stadium wat dikwels met probleme gepaard gaan is die vorming van seksuele patrone, die beroepskeuse wat gemaak moet word, die skeiding met ouers, en die emansipasie as 'n volwassene.

Die homoseksuele-heteroseksuele konflik

Elke adolessent ondervind psigo-maatskaplike probleme waardeur hy moet werk. Baie van hierdie probleme het te doen met die samelewing se houdings en waardes, die ouers se houdings, die aard van die verhouding tussen die kind en ouer, asook die kind se eie probleme waarmee hy worstel soos masturbasie, homoseksuele gevoelens, emosionele verhoudings met lede van die teenoorgestelde geslag; seksomgang of seksuele gemeenskap buite die huwelik, en die prosesse waardeur 'n selfstandige identiteit ontwikkel word.

Die aard van die probleem met betrekking tot seksuele gevoelens wat die adolessent ondervind, ontstaan nie skielik in die genitale stadium nie. Dit word reeds in 'n mate bepaal deur die ervarings van die kind in die voorafgaande stadia en veral in die phalliese stadium. Die kind wat die oedipus konflikte verwerk het sal moontlik nie die probleme in verband met homoseksuele gevoelens en reaksies ondervind wat die kind wat gefaal het om die oedipus-konflikte op te los gaan ervaar nie. Die angsfaktor wat in die phalliese stadium deur die kind ervaar is (omdat hy in kompetisie met die ouer van dieselfde geslag verkeer het) speel 'n belangrike rol. Die kind sien sy „teenstander” as gevaarlik. Uit die mag van sy senioriteit kan die teenstander die kind straf (al is dit dan nie deur fisiese straf -- kastrasie -- of verdelging nie, dan wel deur die onthouding van liefde). Omdat die kind so afhanklik is van beide ouers en die ouer van dieselfde geslag se liefde nie kan prysgee nie, besluit hy om die liefdes-objek prys te gee (die ouer van teenoorgestelde geslag), asook om die intensiteit van die emosie vir daardie ouer te onderdruk. Hierdie „rivalry situation” kom ook weer in die

adolescente stadium voor en word in twee verskillende areas gemanifesteer, naamlik dit affekteer die kind se verhoudings met (i) albei ouers sowel as (ii) sy vriende van dieselfde geslag.

Die algemene reaksie van die adolescent wanneer konflik met die ouer van dieselfde geslag ondervind word, is om daardie ouer „af te kam" en te kleiner, dit is om daardie ouer as minderwaardig voor te stel. Deurdat die adolescent dit doen, word die seksuele potensialiteit van die ouer geminimaliseer en daardeur ook die moontlikheid van kompetisie. Die adolescent verkondig eintlik :

Why should I be afraid to become a sexual person and waste my adequacy? You are a stodgy old person who doesn't know how to dress, who doesn't have proper table manners, and who certainly has never had a sexual life except for that occasional touch of potency when I and my siblings were conceived. [97]

Dit kan egter ook gebeur dat die adolescent nie net die ouer in 'n swakker lig voorstel nie, maar met tye geneig is om die ouer op te hemel en in 'n veel beter lig voor te stel, dit is oorevaluasie van die ouer is ook moontlik. Die verklaring hiervoor is dat die kind in die oedipus- situasie probeer om met die ouer van dieselfde geslag te identifiseer en introjeksie toe te pas. Indien hy slegs die ouer kleiner, dan ontnem hy homself van sy eie ego-ideaal en dit sal hom dus ook seksueel onbekwaam laat voel. Dit volg dus dat, indien hy die ouer se kwaliteite soos sy aantreklikheid, sy bekwaamheid en sy vermoëns kan ophemel, dan dien dit as 'n vorm van herversekering van die kind se eie kwaliteite indien hy met die ouer identifiseer.

At times the adolescent will overvalue the parent, at other times depreciate him, depending upon what aspect of his struggle toward heterosexuality is in ascendancy. [98]

Die tweede fase van hierdie „rivalry situation" gedurende die adolessente stadium word ervaar in die kind se verhoudings met sy maats van dieselfde geslag. Vriendskappe en intieme vriendskap-verhoudings is vir die adolessent baie belangrik, want hulle bied die sekuriteit van deur sy makkers aanvaar te word. Die belangstelling in persone van die teenoorgestelde geslag mag egter die gevoel van sekuriteit in gevaar stel. Die adolessent se angs is nie bloot 'n herontwaking van die angs tydens die oedipus-konflik nie, maar het nou 'n realiteitselement. Die kompetisie met die maats is nou 'n ope saak -- die oorwinning of nederlaag wat met die kompetisie gepaard gaan, stel die vriendskapsverhoudings in gevaar. Adolessente is jaloers en verwerp of minag die seksuele bedrewenheid van hulle vriende. Word die sekuriteit van 'n vriendskapsverhouding met 'n persoon van dieselfde geslag meer waardevol en betekenisvol as die vorming van 'n heteroseksuele verhouding, tree 'n homoseksuele fase in. Dit is gewoonlik kortstondig, en kan as 'n oorgangsfase gesien word. In sulke vriendskapsverhoudinge word daar dikwels intense emosionele reaksies ervaar, wat tot homoseksuele aktiwiteite lei. In sommige gevalle word die liefdesgevoel (met die seksuele aspek verbloem) slegs deur intense lojaliteit uitgeleef, gepaard met jaloesie teenoor die maat se ander vriende, en 'n neiging om van die maat 'n vertroueling te maak. In hierdie hegte vriendskap deel die twee partye die lief en leed van hulle adolessente stadium, hulle frustrasies, en die probleme wat hulle ondervind.

Hierdie homoseksuele fase kan ook uitdrukking aan gegee word in 'n verhouding met 'n ouer persoon van dieselfde geslag. 'n Onderwyser/onderwyseres is soms hierdie liefdesobjek. Vir die dogter stel die onderwyseres 'n moeder-figuur voor. Omdat sy buite die gesinsverband staan, is sy 'n veiliger liefdesobjek. Die liefdesobjek is dikwels 'n moederlike, warm, simpatieke persoon wat meer beskikbaar is en beter insig en begrip toon as die eie moeder -- ook wat in meeste gevalle minder eise aan die kind stel. Soms is hierdie liefdesobjek weer 'n baie „manlike" persoon wat

voorkoms, gedrag, kleredrag en houdings aanbetref. Gimnastiek-onderwyseresse sorteer dikwels onder hierdie kategorie, asook uitstaande sportvroue. In sulke gevalle is die onderliggende behoefte ook die soek na 'n moederfiguur, maar die adolessent beskou dit as 'n moeder-persoon wat versaking van seksualiteit vereis om sodoende te kan liefhê. 'n Kompromis kan dus getref word deur 'n moeder wat die fantasie van 'n man voorstel te bemin. Die liefdes-objek word dus biseksueel en bevredig die behoeftes vir 'n moeder sowel as vir 'n seksuele objek.

Seuns wat 'n gehegtheid tot 'n ouer man vorm mag ook 'n variasie van oplossings in die verhouding soek. Josselyn stel dit as volg :

A boy may actually form a strong attachment to an older woman, not as a sexual object primarily, but as a tolerant mother figure. If this relationship, however, is too dangerous, he may instead turn to a man who, in actuality, is a mother person to him and who, in spite of the fact that he is a man, primarily serves the role of a mother-woman figure.

In other instances the man is chosen as an ideal, a pattern to follow to aid the boy in reaching adulthood and in avoiding the hazards that selfdirection would perhaps involve. [99]

Bogenoemde manifestasies wat deur die adolessent ervaar word, word in die literatuur as homoseksualiteit beskryf. Sommige hegte verhoudings met persone van dieselfde geslag gedurende hierdie stadium is meer gebaseer op die behoefte van afhanklike sekuriteit en is vry van openlike seksuele handelinge. Die liefde wat ervaar word is dan 'n sekslose liefde, eintlik 'n sublimasie van seksuele impulse. In ander gevalle is so 'n vriendskapsverhouding met 'n persoon van dieselfde geslag egter 'n onverbloemde verhouding van seksuele aard. In sulke gevalle is die afhanklikheidsbehoefte versmelt met die seksuele impulse en die afhanklikheidsbehoefte word eroties gekleurd. [100]

Die probleme wat uit hierdie stadium kan voortspruit is menigvuldig. Die adolessent kan in traumatiese situasies beland, veral wanneer hy intense emosionele gehegtheid met 'n volwassene wat self neurotiese behoeftes probeer bevredig, ondervind. Indien die adolessent met 'n volwassene wat sy eie behoeftes met volwassenes bevredig (nie met jeugdiges nie), 'n vriendskapsverhouding het, kan dit 'n baie terapeutiese ervaring vir die kind wees. Dit kan vir die kind sekuriteit bied, asook 'n eksterne model voorstel waarteen hy homself kan evalueer en waarna hy kan streef. Volgens Josselyn se mening :

Ultimately, by the implied acceptance of interest in the opposite sex, it can assist him over the hurdle of accepting his own heterosexual strivings. It has all the values of a "transference" in a treatment situation, and all the dangers inherent in a "transference neurosis" if unwisely handled. [101]

Die adolessent ondervind ook konflikte in verband met sy eie onvolwaardigheid as 'n seksuele persoon en heelwat angs word ervaar oor hierdie kwessie. Hierdie gevoelens kan as verdediging gebruik word, maar in sommige gevalle is die werklike basis daarvoor reeds in die phalliese stadium gelê, want die Narcissistiese terugslag wat toe ondervind is (deurdat die kind nie kon opweeg teenoor die ouer van dieselfde geslag nie) het 'n letsel gelaat. Dus is die adolessent baie onseker van die feit of hy/sy 'n volwaardige man of vrou is. Dit is dan ook in hierdie situasie wat die adolessent dit soms nodig vind om die ouer te kleiner.

Uit die voorafgaande bespreking van die psigo-seksuele ontwikkelingstadia, blyk dit duidelik dat die mens by geboorte 'n hulpelose wese is en aanvanklik glad nie in staat is om vir homself te sorg nie. Ons kan beswaarlik van 'n pasgebore baba se „persoonlikheid“, praat -- die baba besit wel met geboorte slegs die potensialiteite om 'n eie persoonlikheid te ontwikkel. Ons weet dat die

psigo-fisiese elemente in verskillende grade by verskillende individue voorkom, asook dat die integrasie van hierdie eienskappe -- die samestelling tot 'n geheel -- by geen twee persone dieselfde is nie, maar van individu tot individu verskil. Die woord „persoonlikheid” beteken „die hele mens”, dit is die totale eenheid wat die individu uitmaak -- wat hom as individu met sy eie kenmerkende persoonlikheidseienskappe van alle ander individue onderskei. Die mens se gedrag is ten nouste gekoppel aan die persoonlikheid; die begrip persoonlikheid beskryf eintlik „die uniekheid van individuele, willekeurige gedragswyses, sowel as die eenvormigheid of bestendiging daarvan”. [102]

Soos bostaande bespreking van die ontwikkelingsfases getoon het, is die pasgebore baba se normale bio-psigo-maatskaplike ontwikkeling ten nouste gekoppel aan die versorgingsproses, dit is die proses van interaksie met 'n volwasse persoon of persone. Die normale patroon in meeste kulture is dat die moeder die verantwoordelike „versorger” van die baba is. Sy voed, bad, versorg, vertroetel, liefkoos en hanteer die baba. Dit is egter ooglopend dat die moeder se kapasiteit en sukses vir hierdie taak op 'n indirekte wyse deur die vader beïnvloed word. Die kwaliteit van die verhouding tussen vader en moeder sal 'n groot invloed uitoefen op die sosialiseringproses van die kind, en gevolglik op sy persoonlikheid. Indien daar geen volwasse persoon is wat die versorging van die baba kan behartig nie, sal die kind nie as 'n „normale” menslike wese kan ontwikkel nie, maar oor sub-menslike eienskappe beskik. „Feral children” word as bewyse van laasgenoemde stelling beskou. [103]

Die psigiatrie, sosiologie, psigologie en ander dissiplines, asook die maatskaplike werk, fokus dus voortdurend op die rol wat die maatskaplike milieu (en veral die interaksie tussen die kind en sy ouers asook met ander persone) in die sosialiseringproses en ontwikkeling van die persoonlikheid speel. Wetenskaplike studies in verband met „maternal deprivation” is reeds vir drie of vier

dekades aan die gang. In teenstelling met „feral children” is daar in elke gemeenskap 'n sekere persentasie kinders wat, alhoewel hulle deur mense versorg en grootgemaak word, om verskillende uiteenlopende redes nie 'n „normale” bevredigende emosionele verhouding met 'n moederfiguur ervaar nie. (Die maatskaplike werker kom voortdurend met hierdie verskynsel in aanraking en die inrigtingskind is dikwels in hierdie kategorie). Deskundiges wat hulle veral op 'n studie van „maternal deprivation” toegelê het, sluit in Bowlby, Goldfarb, Spitz en Wolf, Robertson, en Harlow. [104]

Waar kinders van hulle moeders geskei was, en waar hulle in ininrigtings versorg was, is bevind dat die verlies van die moeder die kind met ernstige letsels nagelaat het. Die ernstige persoonlikheidsafwykinge van sulke kinders kan kortliks soos volg saamgevat word :-

- (i) „Affect hunger” (Goldfarb, 1945; Freud and Burlingham, 1944) : In some cases, the children developed an insatiable and indiscriminate demand for attention and affection when near others, as if to compensate for their deprived life
- (ii) „Affectionless character” (Bowlby, 1944) : In a larger number of cases, an avoidance of or indifference to social approaches have been apparent along with a social apathy, and a lack of the capacity to form meaningful relationships with people
- (iii) „Anaclitic depression” or „mourning” (Spitz and Wolf, 1946 ; Robertson and Bowlby, 1952) : This deviation, particularly noted in cases of separation, involves a dramatic sequence of behaviour that begins with initial protest and efforts to recapture the lost mother, followed by mourning and despair accompanied by decreased activity level, and finally either complete physical and intellectual deterioration or, in older children, a denial of the need for a mother such that the child may even refuse to recognize his own parent upon later reunion. [105]

Bogenoemde navorsingstudies word dikwels skerp gekritiseer.

Daar is belangrike vrae wat onbeantwoord bly, maar 'n evaluasie van die data onderstreep nietemin tentatiewe tendense, soos byvoorbeeld :-

- (a) Enkele, kort periodes van skeiding wat in 'n gesonde gesin ervaar word, laat nie ernstige letsels op die kind na nie, alhoewel die moontlikheid van 'n versteekte letsel (wat die persoon meer kwesbaar of vatbaar vir latere bedruktheid blootstel) nie heeltemal uitgesluit word nie
- (b) Kort skeiding het as gevolg 'n oor-angstige, hiper-afhanklikheidsreaksie wat gepaard gaan met 'n neiging tot aankleeflikheid met herontmoeting; ernstige skeiding lei tot 'n reaksie van losmaking en affeklose teruggetrokkenheid
- (c) Redelike langtermyn skeidingsondervindinge in die vroeë suigelingsperiode wat deur hereniging gevolg word, kan dramatiese verbeteringe in die maatskaplike en intellektuele funksionering laat voorkom, alhoewel die spraak vertraag blyk te wees
- (d) Langdurige en ernstige ontneming wat reeds vroeg in die eerste jaar vanaf die derde maand voorkom en vir 'n periode tot drie jaar voortduur, lei tot ernstige intellektuele en persoonlikheidsgebreke, wat onherstelbaar skyn te wees
- (e) Langdurige en ernstige ontneming wat aan die begin van die tweede jaar intree, het ernstige gevolge op die persoonlikheidsontwikkeling wat nie herstel kan word nie, maar die uitwerking op die intellektuele funksionering skyn herstelbaar te wees.

-
- (f) Die kind jonger as vyf jaar is minder in staat om skeidingsondervindinge te verduur of te handhaaf as die ouer kind.
 - (g) Die kind se kapasiteit om betekenisvolle interpersoonlike verbintenisse aan te knoop en abstraksies te formuleer, asook sy kapasiteit vir taalgebruik, is die areas wat die minste tekens van herstel toon.
 - (h) Oor die algemeen is bevind dat die uitwerking of gevolge van skeidings en ontneming te nouste saamhang met die aard sowel as die tydsduur van die ervaring, asook die kwaliteit van die ouer-substituut, die ouderdom van die kind tydens die ervaring, die kwaliteit van die versorging en „mothering" wat die kind alvorens (maar ook ná) skeiding ontvang het, asook die kind se fisiese en psigiese krag en innerlike sterkte wat beskikbaar is om die spanning te hanteer.

Gebasseer op die data wat soortgelyke studies gelewer het, en om die bespreking saam te vat, is dit moontlik om onderstaande algemene afleidings te maak.

- (i) Die menslike organisme leer die „normale" dink, doen en voel deur medium van maatskaplike interaksie met lede van sy eie kultuurgroep.
- (ii) Die ouers of ouer-substituut is die primêre element vir sosialisering en die eerste liefdesobjek wat die kind ervaar.
- (iii) In bevredigende, doeltreffende gesinsverhoudings sal die kind teenoor die ouers reageer en die ouers sal teenoor die kind reageer. Sodoende word die intieme

interpersoonlike verhoudings gevorm en voortgesit. As gevolg van die wederkerige bevredigende vergoeding en plesier wat die kind daaruit kry, toon hy 'n drang en belangstelling om meer kontak met andere te maak, byvoorbeeld deur taal te gebruik en aandag te skenk aan ander.

- (iv) Sodra hierdie oriëntasie teenoor persone in sy omgewing bewerkstellig is, sal die kind voortgaan om teenoor mense en dinge te reageer, en hy sal weerstand bied indien daar gepoog word om verwydering te probeer reël.
- (v) Indien die moeder „normaal” reageer en nie afwykende gedragspatrone openbaar nie, sal die baba die geheelafdruk („imprint”) van normaliteit aankweek.
- (vi) In die patologiese verskynsel van ontneming, ontbreek die stimulus wat vanuit die maatskaplike milieu deur die kind moet ervaar word. Die kind word ook nie beloon of erkenning gegee vir reaksies nie, en sodoende ook nie aangemoedig om die gedragspatrone van ander persone na te boots nie. Hierdie stelsel van weerstand teenoor normale kommunikasie of maatskaplike toenadering verhoed dus ook dat herorganisasie van daardie gedragspatrone weerstaan sal word. Die verlies van sosialisering lei tot verdere isolasie, en gevolglik raak die kind verder uit voeling met maatskaplike realiteit. Hy word terselfdertyd baie vatbaar of kwesbaar vir 'n verbreking met sielkundige realiteit. Op hierdie manier ontstaan die patroon van maatskaplike apatie en die onverskilligheid, belangeloosheid en moontlik die negatiewe, aggressiewe verhoudings wat deur die navorsingstudies teëgekome is. Die etiologie van neurose is ook ten nouste verbind aan die

ontwikkelingstadia van die kind sowel as deur
ervarings soos skeiding en verlies van die moeder.

Freud het bevind dat die kragte wat daartoe lei dat die individu nie sy potensialiteit ten volle kan benut of uitleef nie, ten nouste verbind is met die frustrasies wat deur die kind in sy vroeëre stadia ondervind is, veral met betrekking tot frustrasie van die plesierbehoefte. Laasgenoemde lei tot die ontwikkeling van vyandigheid, pyn, haat en negatiewe gedragswyses. Die pyn wat deur frustrasie en die meegaande negatiewe gevoelens ondervind word, lei tot die opbou van weerstand -- 'n barrière of afsluitingsmuur in die individu -- sodat vriendskap, nouer kontak, geluk, vrede, gemoedsrus, en die behoefte aan nouer kontak met mense nie moontlik is nie. Dieselfde frustrasie wat haat en die barrière tot stand gebring het, is ook die oorsaak van afsydigheid, gevoelens van depressie, gebrek aan vrygewigheid, en aktiewe handeling van onderdrukking en wreedaardigheid teenoor ander mense.

Die aandag wat Freud gevestig het op die psigo-seksuele ontwikkeling van die mens, het belangrike gevolge gehad op die ontwikkeling van ons begrippe van menslike welsyn. Ten tye van sy bevindinge was daar egter veral sterk weerstand teen sy teorieë, en vandag nog bestaan vooroordeel teenoor hulle. Die psigo-analitiese teorieë is egter besig om veld te wen en neem vandag 'n baie sterk plek in die psigiatrie, sosiologie en antropologie in, asook in die psigiatrisiese maatskaplike werk. Freud se eie teorieë, asook die teorieë van sy opvolgers, stel die betrokke professionele persone in staat om beter insig in menslike gedragswyses te ontwikkel en sodoende beter behandeling en terapie toe te pas. English en Pearson se siening van die neurose-verskynsel wat met die psigo-seksuele ontwikkeling te doen het, word hier aangehaal om hierdie bespreking van teorieë in verband met psigo-seksuele ontwikkeling af te sluit.

A neurosis does not necessarily stem from one specific thing. It may stem from several things. It may stem from deprivation of love and interest as a child. It may stem from an inadequate set of values for participation. It may stem from an inadequate acquaintance with the realities of the world. It may stem from an inadequate set of values for participation in the world. It may stem from an inability to love and hate effectively. It means that the individual has not matured or developed emotionally and ideationally to meet life. He may have poor control of his emotions, possibly reacting too passively or too violently. He may be either too prejudiced or have no opinions at all. He is either too sensitive to certain experiences or has too little feeling for them. He often gets distressed in his body. In short, his personality, that tool for social adjustment, is not well integrated to function smoothly, and the unnecessary emotional friction generated results in unhappiness, unpopularity, spiritual emptiness, strife with his fellow-men, or illness. [106]

B. Ouer-Kind Verhoudings

In bostaande Afdeling A is teorieë bespreek oor die psigo-seksuele ontwikkeling van die mens wat lig kan werp op die etiologie van homoseksualiteit. Voorts word 'n tweede stel teorieë behandel, naamlik die wat in verband staan met die volharding of werkingsduur van oormatige of oordrewe emosies (hetsy negatief of positief) wat tussen die kind en sy ouers bestaan.

In hierdie bespreking is die fokus hoofsaaklik op die manlike persoon gerig, aangesien seksualiteit van die man duideliker vir bestudering omlyn is. Uit die literatuur blyk dit dat die volgende stelle faktore in noue verband met homoseksuele reaksies staan :

1. Vyandige gevoelens teenoor die moederfiguur
2. Oormatige emosionele gevoelens vir die moeder
3. Vyandige gevoelens teenoor die vader
4. Affeksie vir die vader wat nie 'n sterk heteroseksuele identiteit openbaar nie; die introjeksie van 'n passiewe-

swak vader figuur.

Dit is duidelik dat 2 en 3 bostaande aansluit by die bespreking van die oedipus-kompleks in die voorafgaande afdeling. Vervolgens word die vier stelle faktore seriatim bespreek.

1. Vyandige Gevoelens Teenoor die Moederfiguur

Emosionele gevoelens vir die moeder of die moeder-substituut vorm 'n brug of kanaal waardeur die seun dit moontlik vind om emosionele gevoelens na ander vroulike persone oor te plaas. Oor die algemeen bestaan die neiging by die mens om die gevoel vir die ouer van die teenoorgestelde geslag na die persoon wat as lewensmaat gekies word oor te dra. Hierdie gevoel bevat dan ook 'n sekere mate van ambivalensie wat meestal normaal versprei is. Dit gebeur egter dat 'n sekere persentasie seuns nooit daarin slaag om 'n emosionele gevoel vir hulle moeders te ontwikkel nie. Voorbeelde word gevind onder inrigtingskinders -- seuns wat nooit emosionele bande met 'n moederfiguur gevorm het nie. Die kind wat 'n onbewustelike haat vir die moeder ontwikkel het, is ook nie in staat om 'n emosionele gevoel op 'n ander vrou oor te dra nie. Clifford Allen tref 'n vergelyking tussen hierdie gevalle en 'n wilde perd wat deur die proses van kondisionering getem en opgelei sal moet word en selfs dan is die resultate soms baie onstabiel. In sommige gevalle is by die inrigtingskind gevind dat die moederfiguur deur 'n manlike persoon vervang is. Veral waar geheimplike seksuele aktiwiteite met affeksie gepaard gegaan het, ontwikkel daar in sulke gevalle homoseksuele gedragswyses.

Die tipe man by wie die negatiewe gevoelens teenoor die moeder van lange duur en veral om baie goeie redes ontstaan het, vind dit veral baie moeilik, indien nie onmoontlik nie, om aangetrokke tot vroulike persone te voel en om kontak met hulle te maak. Alle vroue is verteenwoordigend van iemand teenoor wie hy sterk

gevoelens van haat koester. Indien hy met 'n vrou 'n verhouding aanknoop, is sy 'n persoon wat hy kan domineer of wat hy hom voorstel dat hy kan domineer, soos byvoorbeeld 'n prostituut. Meer-male verval so 'n persoon in homoseksuele gedragspatrone en (indien hy dit aangenaam vind) raak hy meer en meer gekondisioneer om daarmee vol te hou.

Allen spreek die mening uit dat 'n derglike posisie ook -- by vrouens bestaan. Hy skryf oor die lesbiese persoon :-

This hatred for the parent of the opposite sex is, in my experience, the mechanism par excellence for homosexuality in the woman by lack of what I call "emotional bridging". In females the process of moulding the personality seems less important in the formation of psychosexual abnormality than the ability to love the father, and so form an emotional bridge by which she can transfer her love to other men. If she hates her father she is unable to do so and is left in a state of deprivation, which allows her to be an easy prey to other women eager to instruct her in the ways of inversion. [107]

2. Oormatige Emotionele Gevoelens vir die Moeder

Die seun ondervind tydens die phalliese stadium baie sterk emosionele gevoelens teenoor die moeder. In sommige gevalle waar die vader 'n baie swak passiewe figuur verteenwoordig, of waar die vader nie vir die seun bestaan nie of 'n non-entiteit is, (in gevalle waar die vader vir lang tye afwesig is en sy beeld nie deur die moeder voorgehou word nie, in gevalle waar die vader en moeder geskei is, of waar die vader oorlede is) het die seun dus geen model om mee te identifiseer nie. Die manlike persoon wat nodig is vir introjeksie ontbreek, dus identifiseer die seun meer en meer met die moeder. Dit gebeur soms dat die seun 'n vader-substituut in sy maatskaplike omgewing vind met wie hy wel kan identifiseer, maar dit gebeur nie altyd nie.

Uit die literatuur blyk dit, na 'n periode van oorlog wat redelik lank geduur het en waar die vaderfiguur „vermis" was, daar 'n neiging ontstaan wat 'n swaaibeweging na homoseksualisme toon. Dit was veral opvallend in Duitsland na Wêreld-Oorlog I.

Daar word gevind dat homoseksualiteit baie wyd verspreid is in die Oosterse kultuurgroepe. Een teorie ter verduideliking is dat, aangesien die seuns tot by puberteitstadium in die harem grootgemaak word en dus min kontak met manlike persone het, identifiseer hulle met die vroulike beeld. Hulle is dus in staat om emosionele gevoelens teenoor mans te ontwikkel.

Bieber et al. se navorsing wat op psigo-analitiese teorieë gebaseer is, is (na die skryfster se mening) een van die studies wat die belangrikste bevindinge teen opsigte van die etiologie van homoseksualiteit openbaar het. Hierdie studie het statistiese bewyse gelewer dat die invloed wat die moeder-seun verhouding uitoefen op homoseksuele mans veel meer intens was as die invloed van die moeder-seun verhouding op normale mans. Bieber se studie word vervolgens vollediger bespreek. [108]

Die studie het 'n monster van 106 homoseksuele mans wat psigoanalitiese behandeling in New York ontvang het, asook 'n kontrole-groep van 100 nie-homoseksuele mans ingesluit. Die data van die studie is ingewin deurdat die psigiaters onder wie se behandeling die persone was sekere bepaalde vraelyste toegepas het.

Bieber en sy medewerkers het gerapporteer dat die homoseksuele persone grotendeels die produkte was van „abnormale" gesinsomstandighede, onder andere van buitengewone psigo-patologiese reaksies van die ouers met die kinders. Die bevindinge is van soveel belang dat hulle met vrug in besonderhede aangehaal kan word.

Mothers relate to sons who become homosexual in characteristic ways. The typical pattern is an overclose intimacy, possessiveness, domination, overprotectiveness, and demasculinization. In families in which there are other children, the mother generally favors the prehomosexual son, spends a great deal of time with him, and demands undue attention and solicitude. She encourages an alliance with this son against his father and frequently openly prefers him to her husband. The son is often a confidant with whom she shares intimacies. Masculine attitudes and behavior are not encouraged and are even actively discouraged. The mother is usually regarded as puritanical and sexually frigid. She interferes with her son's heterosexual interests in childhood and adolescence, although she herself may be seductive with him. She babies him, is overly concerned about illness and physical injury, and hinders his participation in the normal activities of boyhood, presumably out of concern for his welfare. The prehomosexual boy's salient attitudes to such a mother include submissiveness and a tendency to worry about displeasing or hurting her. Yet, fear of injury by the mother is infrequently noted. The prehomosexual son usually feels admired and accepted by his mother who he respects and considers to be an admirable person. On a conscious level, few homosexuals hate or fear the mother, turning to her for protection and siding with her in family quarrels. As a wife, the homosexual's mother is almost always inadequate. In most instances she dominates her husband, whom she minimizes; frequently, she is openly contemptuous of him. The husband is usually detached, not openly affectionate, and tends to argue with her.

The homosexual patient is seldom his father's favorite; in fact, he is usually his least favored child and sometimes his scapegoat. In the large majority of cases, the homosexual hates, fears or lacks respect or admiration for his father, who minimizes, humiliates and spends little time with him. Thus the parental constellation most likely to produce a homosexual son or a heterosexual one with severe homosexual problems is a detached, hostile father and a close-binding, intimate, seductive mother who is a dominating, minimizing wife. [109]

Bieber et al. het bevind dat ongeveer 70% van hulle homoseksuele gevalle deur moeders wat die tipiese „CBI“ („Close-Binding-Intimate“) syndroom getoon het, grootgemaak was. Die skrywers het verder bevind :

A seductive CBI configuration emerges from these data. Such mothers overstimulated their sons sexually within the context of an overclose, overintimate relationship, and at the same time, through antisexual attitudes, prohibitions and demasculinizing behavior toward their sons, compelled them to conceal all manifestations of sexuality. Thus, the sons were caught in a double-bind : maternal seductiveness - maternal sexual restriction. [110] (onderstreep deur skryfster).

Bogenoemde skrywers stel dit baie duidelik dat die ouers van homoseksuele persone besitlik of afsydig mag wees, of hulle mag oorheersend en oorambisieus wees. Die belangrikste feit is egter die ouers se eie houdings in verband met geslagsake wat skynbaar 'n skadelike uitwerking of stremming op die ontwikkeling van heteroseksuele ontwikkeling van die kind uitoefen.

Indien die vader 'n persoon is wat 'n gesonde, normale verhouding met sy seun kan ontwikkel, sal dit moontlik 'n neutraliserende faktor wees. Die kanse dat die seun in so 'n onnatuurlike oormatige emosionele verhouding met sy moeder as 'n homoseksualis manifesteer, word in so 'n geval moontlik verminder. Beide ouers se verhouding met die kind, sowel as hulle inter-aksie en reaksies met mekaar, speel dus 'n rol.

Bieber se gevolgtrekking is dat homoseksualiteit 'n aanpassing is vir verborge maar veral verlamende vrese vir die teenoorgestelde geslag. Homoseksualiteit is dus 'n patologiese alternatief vir heteroseksualiteit. (onderstreep deur skryfster).

3. Vyandige Gevoelens Teenoor die Vader

Waar op die aard en oorsprong van vyandige gevoelens teenoor die vader ingegaan word, is die oedipus-konflik weereens ter sprake. Gedurende die phalliese stadium word sterk vyandige gevoelens teenoor die vader ondervind. In hierdie verband stel Allen dit as volg :

It is very common in the study of homosexuals to find that the father is unsuitable, that he is alcoholic, brutal, and ill-treats the mother. It is as if his behaviour had perpetuated and aggravated the Oedipus hatred and turned the boy more towards his mother. There is clearly no urge to identify himself with the father but rather the opposite -- he turns away from what he feels is bestial masculinity towards the kinder and more desirable. Masculinity to the boy represents brutal domination, cruelty, and often alcoholism; he spurns it and accepts the gentler mother as the ideal and more desirable mould upon which to shape his personality. [111]

Hierdie keuse van die seun is nie slegs 'n bewustelike keuse nie, maar word ook deur onbewustelike faktore beheer. Die bewustelike elemente is nietemin van belang aangesien dit in die terapie-situasie 'n belangrike rol speel -- die seun het geen begeerte om soos die wrede vader wat hy geken het te wees nie. Volwasse mans mag die vader verteenwoordig, en daarom verkies die persoon juis jong mans of seuns van sy eie ouderdom as seksuele objekte.

Die werk van O'Connor slaan 'n ander rigting in. Hy het die uitwerking van die verhouding met die vader vanuit die behavioristiese teorie benader. Vyftig homoseksuele en vyftig neurotiese persone is in die „Royal Air Force" ondersoek en O'Connor kom tot die gevolgtrekking „that emotional rapport between father and son delays maturation of the instinct of self-production". (onderstreep deur skryfster). [112]

Gebhard et al., in 'n studie van 2,274 seksuele oortreders, het bevind dat homoseksuele persone wat onder hierdie groep sorteer het, 'n swak verhouding met die vader en 'n groter gehegtheid teenoor die moeder openbaar het. Daar was verder ook in 35% van die gevalle onenigheid tussen die ouers. [113]

Die navorsing van Eva Bene op groepe lesbiese vroue en homoseksuele mans het die volgende resultate getoon :

- (i) In 'n studie van 80 getroude vroue en 37 lesbiese vroue het Bene gevind dat die lesbiese vroue sterker gevoelens van vyandigheid en vrees teenoor hulle vaders getoon het as die getroude vroue. Die lesbiese persone het hulle vaders ook as swak en onbekwame vaders beskou. Bene het voorts bevind dat 'n groot aantal lesbiese persone se geskiedenis daarop wys dat die ouers 'n seun begeer het. Die dogter wat in die plek van die seun gebore is, het skynbaar 'n homoseksuele patroon ontwikkel.
- (ii) In 'n studie van 84 getroude mans en 'n monster bestaande uit self-erkende homoseksueles het Bene die volgende bevinding gemaak :

that homosexual men more frequently than normal men had had bad relations with their fathers . . . did not find, however, that they had been more strongly attached, over-indulged, and over-protected by their mothers. [114]

Die skryfster se veldstudie toon aan dat die meerderheid van die informante van wie die onderhoude in hierdie studie opgeneem is 'n geskiedenis weergegee het waar die verhouding tussen die seun en die vader as 'n onbevredigend, swak of 'n baie ongelukkig beskryf is. Uit die 14 manlike informante het sewe persone hulle vaders as alkoholiste of drankmisbruikers beskryf. Om hierdie feit verder toe te lig word die volgende menings uit onderhoude aangehaal :

Sy was die dominerende figuur wat die kinders aanbetref. As my Ma byvoorbeeld sê doen dit, of dink weer daaroor, of dink so daaroor, dan het ek dit al oorweeg om so te dink, want ek het altyd gedink sy is reg. Maar as my Pa vir my gesê het jy is verspot, jy is verkeerd, doen dit of doen dat, dan sou ek dit nooit ernstig oorweeg het totdat ek vir myself besluit het dit is reg of soos hy gedink het nie. Ek het nooit kon glo dat hy so rationeel kon dink as my Ma nie. Ek het nie vertrou gehad in sy instruksies nie . . . Ek het baie definitief oor die periode van

jare sterk wrokgevoelens opgebou, ongelooflike gevoel van . . . Ek het dit vir myself gehou en het dit nooit gesê nie, maar ek het dit gedink. Ek was omtrent 12 jaar oud toe ek een aand huistoe loop van die stalle af. . . my Pa was nie daar nie. Ek het geweet waar hy was -- in die dorp, in die „bar“, besig om met sy vriende „darts“ te sit en speel, en toe ek terugloop die aand, to kry ek hom net buite die kar, en daar het hy op die kar se bak gesit, half aan die slaap en ek het net so gekyk, en ek het so gedink : Ek wens jy staan nooit weer daar op nie. Dit is 'n verskriklike ding om te voel teenoor 'n ouer, 'n vreeslike ding om te voel. Maar daar is so baie faktore wat daartoe gelei het dat ek daardie gevoel teenoor hom gehad het [115]

Well, my grandmother implied that he was a nasty person, that he wasn't a savoury character. I think this was simply because he ill-treated my mother. There's no doubt about it -- she got a raw deal. Well, of course, I can't tell you how I felt about it then. I can only say that when I rationalized afterwards -- you know, at the time when I heard anything about him -- I felt a tremendous repugnance for him. I did not like him at all although I have never met him. He seemed to have the very qualities which I would like a man not to have. He apparently drank, he was violent, he beat her up; and yet he exhibited the ability to play the piano, which somehow to my way of thinking didn't go with that. [116]

My Dad was never very interested in us as children. He was always very proud of us if we did well at school. Which we all -- my sister and I -- we did well at school. We were always first in the class. But my Dad would never come to us and say : "I'm very pleased with that report". But he would tell everybody else, and we knew this. And it somehow -- something in the childish mind finds it difficult to grasp. Because I used to think : Now, I hear my father saying to the man next door : "My son came first this year". And he would talk of great pride of it, but he never, ever came to me, and said to me : "I am proud of you". I remember once, when I left primary school, I won the tennis championships of the school. I was singles champion, and the boys' doubles, and the mixed doubles. I got all three of them and I took three cups home. My father never came to see us play one of those championships. He came in, and the cups were on the -- somewhere in the lounge. He never even -- well, he just said : „that's nice“. But I wanted something a little bit more from him. I think the point

I'm trying to make is that we didn't have a relationship, my Dad and I . . . I think I realise now, as an adult, that I had, I had a sexual fear of my father. He frightened me sexually . . . My Dad used to be drunk quite often. It was a poor relationship actually, it was a poor one. [117]

Die bevindinge van Kay et al., in 'n studie van homoseksualiteit onder vroue, kan as volg saamgevat word :-

Homosexuality in women, rather than being a conscious volitional preference, is a massive adaptational response to a crippling inhibition of normal heterosexual development. The heterosexual drive is interfered with or blocked by anxiety, inhibition or threat. This is caused by (a) a significant history of threats or punishment for sex play with boys, and (b) fear of or aversion to the male penis, scrotum or ejaculate. . . . The fathers of homosexual females tend to be puritanical, exploitive and feared by their daughters. [118]

4. Oormatige Affeksie vir die Manlik-onvoldoende Vader :

Waar die seun 'n oormaat van affeksie vir die vader toon, is dit in sommige gevalle 'n reaksie van oor-kompensasie om sodoende 'n diepere gevoel van vyandigheid te versteek. Waar dit egter nie oor-kompensasie is nie, is dit moontlik 'n rede vir die ontwikkeling van homoseksualiteit, aangesien introjeksie van 'n onvoldoende manlike persoon plaasgevind het.

Daar is gevalle waar 'n egpaar geskei is omrede die man nie manlik genoeg vir die spesifieke vrou gewees het nie. Hy het die seun grootgemaak, en die seun het dus met 'n passiewe vaderfiguur begin identifiseer en onbewustelik introjeksie toegepas. Die verlatings deur die moeder mag moontlik vyandige gevoelens by die seun teenoor vroulike persone ontwikkel, veral wanneer die vader 'n baie swak beeld van die moeder gedurig vir die seun voorhou. In sulke gevalle sal die kind se kanse om nie homoseksueel te ontwikkel nie maar skraal wees.

'n Faktor wat nie altyd duidelik gestel word nie is die feit dat die ouer onbewustelik met die moeder ge-assosieër word. Die seks-objek ondergaan dan dieselfde indentifisering. Psigo-analiste vind telkens dat in gevalle wat onder analise is, die homoseksuele liefdes-objek eintlik die moeder in vermomming is. Daar dit op 'n onbewuste grondslag plaasvind, is die pasiënt geheel-en-al onbewus daarvan. Allen stel dit as volg :

By means of this curious identification of the love object, various attributes of the mother become metamorphosed into parts of the male. Thus, for instance, the breast is transmuted into the penis and this explains the frequent fellatio which occurs with homosexuals. Similarly it may be identified with the buttocks and is the reason for homosexual sadism falling upon the buttocks. In exactly the same way the maternal vagina is symbolized by the anus or mouth and vice versa. (This is shown by the fantasy of the vagina having teeth). The anal intercourse is only incestuous behaviour, although it has undergone considerable transmutation. [119]

Allen is van mening dat die belangrike meganisme -- die identifisering van die moeder met die liefdesobjek -- nie deur die psigo-analitiese teorieë beklemtoon word nie, moontlik omrede dit nie maklik inskakel by die Freudiaanse begrip van introjeksie wat die basis vir identifikasie uitmaak nie. Allen beklemtoon verder dat die verskynsel van homoseksualiteit 'n hoogs-gekompliseerde neurose-verskynsel is. Die oorsaaklike faktore daarvan is meervoudig, en word moontlik deur al die verskillende psigo-seksuele ontwikkelingsstadia aangetref. Hy beskou fellatio as 'n orale fiksasie -- met ander woorde, 'n hiper-afhanklikheid van die moeder met 'n gehegtheid aan die bors.

Freund het in 'n studie van 222 manlike homoseksueles bevind dat die seksuele aktiwiteite in die volgende volgorde van frekwensie toegepas is : oraal, anaal, interfemoraal, en deur manipulasie met die hand toe te pas.

Havelock Ellis het bevind dat 20 van homoseksuele persone geensins aan homoseksuele aktiwiteite deelneem nie. 30% tot 35% pas masturbasie toe. Die helfte van die homoseksuele bevolking neem dus glad nie deel aan orale- of anale seksualiteit nie. [121]

5. Oorsig van Deskundige Bevindinge

Daar kan nie in detail ingegaan word op die menigvuldige verdere studies van derglike aard wat bekend is nie. 'n Paar van die belangrikste word in die hieropvolgende paragrawe byeen gebring.

- (i) Allen is van mening dat 'n oormaat gebondenheid van die kind-moeder tot die ontwikkeling van homoseksualiteit mag lei omrede die vader dan gevolglik 'n non-entiteit is. [122]
- (ii) McCord, McCord en Verden het in hulle studie bevind dat die „feminine deviants" wat homoseksueel ge-orïenteerd was, van gesinne gekom het waar die moeders as dominerende, onderdrukkende, gesagsfigure voorgekom het wat angstig omtrent geslagsake gevoel het. Die vaders was weer geneig om fisiese straf uit te deel. [123]
- (iii) Bender en Paster wat 'n studie op homoseksuele kinders gedoen het, het soortgelyke elemente (soos in (ii) hierbo weergee) gevind. [124]
- (iv) Terman en Miles het bevind dat 8 uit 18 van die manlike homoseksueles met wie hulle gewerk het, 'n verhouding met hulle moeders gehad het wat as baie intiem beskryf was. [125]

-
- (v) Gebhard et al., wat 'n studie onder homoseksuele oortreders gedoen het, bevind weer dat hulle merendeels van gebroke en onvolledige gesinne afkomstig was, dit is gesinne waarvan die vader of moeder ontbreek. Verder bevind Gebhard dat dieselfde persone ook reeds op 'n vroeë leeftyd met die beoefening van homoseksuele aktiwiteite begin het. [126]
- (vi) Die dood van een ouer mag ook 'n belangrike bydraende faktor wees in die ontwikkeling van homoseksualiteit. Martensen-Larsen het die gesinskonstellasie van 63 homoseksuele mans in Kopenhagen bestudeer. Hy het gevind dat 16 hulle vaders verloor het voor hulle die ouderdom van vyftien jaar bereik het, maar slegs 4 het hulle moeders voor dieselfde ouderdom verloor. Hy het 'n vergelyking getref met die geskiedenis van 'n groep geneeshere en het bevind dat die groep homoseksueles vier keer meer persone getoon het wat hulle vaders verloor het. [127]
- (vii) Westwood bevind dat 13% van sy kontakte hulle vaders voor die ouderdom van 12 jaar verloor het, terwyl 6% hulle moeders voor daardie ouderdom verloor het. Hy wys egter daarop dat die verhouding tussen die kind en vader ook uiters belangrik is. Uit sy monster het 53% van sy kontakte 'n swak of geen verhouding met hulle vaders gehad nie.. Hy verklaar :

This failure to identify with the same-sex parent may lead to cross-parent fixation or it may lead to failure to identify at all. [128]

Westwood is een van die weinige navorsers wat klem lê op die feit dat 'n oorontwikkelde verhouding tussen die seun en die moeder nie van veel groter

belang in die etiologie van homoseksualiteit is as die gebrek of afwesigheid van 'n verhouding tussen seun en vader of waar die vader afwesig of 'n non-entiteit in die lewe van die kind is nie. Westwood het verder bevind dat 30% van sy kontakte is afkomstig uit normale, goed gebalanseerde gesinne waar : (i) albei ouers aanwesig was, (ii) die huweliksverhouding tussen die ouers as gemiddeld gelukkig of selfs beter as gemiddeld beskryf was, (iii) waar daar 'n goeie verhouding tussen die seun en die vader bestaan het en (iv) waar die moeders nie oorbesitlik of oorbeskermend teenoor hulle seuns opgetree het nie. [129]

Dit wil vir die skryfster voorkom dat die invloed wat van die ouers as 'n gesinseenheid uitgaan van groot belang is. Daar is sommige persone waar die toepassing van die teorie dat moeders wat oorbesitlik en oorbeskermend teenoor hulle seuns optree geregverdig is -- dan is daar weer ander persone waar die teorie dat die vader wat nie beskikbaar of bereikbaar is nie, wat „emosioneel afwesig” is of waar die seun-vader verhouding baie negatief is, ook weer geregverdig is. Ons moet egter waak teen die veralgemening dat alle homoseksuele persone óf oorgeheg is aan hulle moeders óf swak verhoudings met hulle vaders gehad het.

Volgens feite uit die literatuurstudie kan ons die afleiding maak dat selfs persone wat gedurende hulle ontwikkelingsgeskiedenis 'n redelike, gelukkige, veilige emosionele bevredigende verhouding met hulle ouers ondervind het en 'n redelike normale gesinslewe gehad het, nogtans 'n homoseksuele reaksie ervaar of manifesteer.

C. Latente en Pseudo-Homoseksualiteit

Hierdie stel teorieë oor die ontstaan van homoseksualiteit hou verband met begrippe soos „latente homoseksualiteit" soos deur Freud gebruik, en „pseudo-homoseksualiteit" soos deur Lionel Ovesey verwerk. [130]

Dr. Lionel Ovesey se teorie oor pseudo-homoseksualiteit is gebaseer op sy kliniese ondervinding met heteroseksuele manlike pasiënte. Hy het gevind dat heteroseksuele manlike pasiënte dikwels die wens of begeerte uitspreek :

- (a) om liefde van mans te ontvang
- (b) om deur mans gedomineer te word en om ander mans te domineer
- (c) om afhanklik van mans te wees
- (d) om genitale kontak met mans te maak.

Volgens Ovesey se teorie kan sulke fantasie gevoelens by pasiënte angs en vrese laat ontwikkel, omrede hulle vrees dat hulle homoseksueel is. In baie gevalle word hierdie vrese deur psigiaters bevestig, omrede hulle die Freudiaanse teorie van „latente homoseksualiteit" as die basis van hulle diagnose gebruik. Ovesey se mening is dat laasgenoemde kliniese verklaring ernstige leemtes openbaar, omrede die persentasie persone wat erotiese gevoelens tesame met bogenoemde fantasieë ervaar, of persone is wat biseksuele praktyke beoefen of persone is wat egte „latente homoseksualiteit" as 'n probleem het. Die grootste persentasie heteroseksuele pasiënte het ontken dat hulle homoseksueel-erotiese gevoelens of gedrag as volwassenes ondervind het. In meeste gevalle word hierdie feit deur psigiaters aan teoretiese veronderstellings verbind en is die mening dat die pasiënte die erotiese gevoelens onderdruk, dit is, dat repressie toegepas word. Die pasiënt bied dus weerstand teen die analitiese proses. Ovesey bespreek so 'n geval soos volg :-

The patient, in turn, objected that he was unaware of any homosexuality, but this was easily countered by asking why he chose to deny it. It was not an equal battle, since on issues of this kind, unsusceptible of proof, the analyst always had the upper hand. In the end, most patients dutifully took the analyst's word for it -- intellectually, that is -- and the analysis moved on to more fruitful endeavours. The admission of homosexuality was then cited with circular reasoning as proof of its existence. The fact is, of course, it proved no such thing. The absence of clinical documentation made the analyst's position completely untenable, methodologically as well as operationally. [131]

Ovesey het dus besluit om die instinktuele verduideliking van Freud se teorie te verwerp en om die fantasieë van sy pasiënte vanuit 'n suiwere „adaptational point of view" te bestudeer. Hy het begin om aandag te gee aan die motiveringsaspek, dit is die konteks waarin die pasiënt se vrees dat hy homoseksueel is, ontstaan het. Die vraag wat Ovesey homself afgevra het was : Wat is daardie onbewuste motiewe wat 'n heteroseksuele man aandryf om in sy fantasieë kontak te soek op 'n fisiese vlak met 'n ander man? Hierdie vraag beantwoord hy soos volg : „I found in every instance where there was no evidence of homosexual arousal, the fantasies were motivated either by dependency needs or by power needs". (onderstreep deur skryfster). [132]

Waarom is hierdie behoeftes dan verkeerdelik deur die pasiënt as homoseksueel ge-interpreteer? Ovesey se verklaring is dat die probleem in die inhoud geleë is, in die verbeeldingswêreld van die pasiënte, en hy stel dit as volg :

„The patient attempted in the fantasies to achieve dependency and power goals through the symbolic use of the genital organs for non-sexual purposes. In consequence, he misinterpreted the images in his fantasies as truly homosexual. In reality, however, they were only symbolically homosexual, or, as I labeled them, pseudo-homosexual, and the related anxiety, therefore, was a pseudohomosexual anxiety". [133]

Terselfdertyd het Ovesey navorsing begin doen in verband met die moontlike behandeling van manlike homoseksueles. Hy het weereens die Freudiaanse leerstellings as 'n uitdaging gesien, aangesien laasgenoemde homoseksualiteit as 'n gevestigde genetiese entiteit, wat nie behandel kan word nie, beskou. Volgens Ovesey, is die homoseksuele verskynsel egter 'n neurotiese simptoom van die ontwikkelingsgeskiedenis. Die pasiënt behoort dus teenoor terapie te reageer. Hy het die reaksies en gedragswyses van sy homoseksuele pasiënte in 'n gewysigde vorm probeer evalueer deur dit volgens die motiveringselemente te ontleed. Hieruit het duidelik geblyk dat die homoseksuele daad nie slegs deur die wens of drang vir homoseksuele bevrediging gereguleer was nie, maar ook deur twee nie-seksuele motiewe, naamlik afhanklikheid en mag. Laasgenoemde twee motiewe het dieselfde simboliese rol vir die homoseksuele persoon vervul as wat die geval was met die nie-erotiese, pseudo-homoseksuele fantasieë van die heteroseksuele man. Hierdie motiewe het nie slegs die fisiese werkinge van die homoseksuele aktiwiteite beïnvloed nie, maar het ook as bepalende en beslissende faktore in die psigo-maatskaplike struktuur van die homoseksuele verhouding voorgekom.

Daar is natuurlik 'n belangrike verskil tussen homoseksuele en heteroseksuele persone se hantering van die nie-seksuele motiewe. Die heteroseksuele persoon bevredig sy afhanklikheids- en magsdrange slegs deur middel van fantasieë en ontwikkel gevolglik 'n pseudo-homoseksuele angs. Die homoseksuele persoon leef die afhanklikheids- en magsdrange tesame met die pleeg van 'n seksuele daad uit. Die angs wat die homoseksuele persoon ondervind is dus egte homoseksuele angs.

Die skryfster beskou Ovesey se teorie in verband met homoseksualiteit en pseudo-homoseksualiteit as 'n belangrike bydrae wat nie sonder meer deur professionele terapeute ge-ignoreer behoort te word nie. Dit wil voorkom asof daar tog die gevaar bestaan om

foutiewe diagnoses te formuleer wat tot meer skadelike as terapeutiese resultate kan lei.

D. Refleksie van Maatskaplike Angs

Dr. Abram Kardiner wys op die hoë voorkomssyfer van homoseksualiteit in ons moderne tyd en bestempel dit as „a wholesale flight from the female -- a flight from masculinity, or some aspect of masculinity". [134]

Stanley Willis wys ook op die toename in homoseksualiteit. Hy sê:

The enormous increase in the incidence of overt homosexual behavior since World War II may be one of several manifestations of a widespread attempt to find something somewhere, somehow, with which to obtain relief from a growing sense of urgency, insecurity and insignificance. It may be a variation of the basic phenomenon exemplified by the "hippies" : a flight from the traditional mores, values, and cultural institutions of a society which seems to have failed to deliver the instant happiness, security, and esteem which its affluence seemed to promise. [135]

Dit wil voorkom asof die eise en verantwoordelikhede wat deur die moderne, industriële gemeenskap aan die manlike rol toegeskryf word, vir sommige persoonlikhede te veel van 'n bedreiging inhou.

Die uitwerking wat maatskaplike gebeure soos depressie, oorloë, revolusies en ander vorms van maatskaplike disorganisasie op die mense uitoefen word dikwels geblameer vir die toename in die voorkomssyfer van neuroses, misdaad, selfmoord, verslawing aan alkohol en dwelmmiddels. Homoseksualiteit word dan ook tot die lys toegevoeg.

Die sekuriteit wat aan sekere rolle, ideale en doelgerigte eindpunte verbonde was, bestaan net nie meer nie en erkende modelle

vir sulke rolle ensovoort het in onguns verval. Onmiddellike bevrediging van behoeftes word dus nagestreef. Daardie dinge wat plesier en genot bied word as prioriteitsake gestel.

Daar bestaan ook twyfel omtrent die sekuriteit en betekenis van die vroulike rolle in die moderne samelewing. Die beweerde toename in lesbianisme mag ook 'n aanduiding wees van die verwarring wat deur vroulike persone in die gemeenskap ondervind word. Wanneer daar 'n vernietiging of aftakeling van die stereotiepe rolle plaasvind, ontstaan onsekerheid oor die toekoms. Verwarring en angs volg. Verwarring en angs gaan weer gepaard met 'n hunkering na bonatuurlike magte, of mistieke charismatiese figure aan wie bo-natuurlike kragte toegeskryf kan word. Die homoseksuele patroon mag dalk 'n poging wees om 'n oplossing te vind vir die dilemma van eksistensie. Daar word sekere magte aan die „ideale maat" toegeskryf -- 'n sekere kapasiteit wat angs kan afweer en sodoende 'n gevoel van sekuriteit en homeostasis kan bewerkstellig.

Kardiner is van mening dat 'n groot persentasie manlike homoseksueles 'n beskouing van die vroulike persoon het wat daarop neerkom dat die vroulike persoon hulle (die mans) van hulle vryheid sal ontnem en hulle as't ware sal verteer.

The female is regarded as the one who will deprive them of freedom and resources, and literally devour them. [136]

Die psigiatrie en aanverwante professies is daarvan bewus dat pasiënte in die terapie-situasie dikwels kommer uitspreek oor hulle verlies aan vryheid of hulle hunkering na vryheid, asook oor die gevoel van saampersing wat hulle ervaar. Dergelike kommer is dus nie 'n unieke eienskap van die homoseksuele persoon nie. Die homoseksuele man soek 'n verlossing en bevryding van die bande wat deur die vroulike persoon uitgebeeld word, maar vind dit moontlik meer begeerlik en verdraagsaam om daardie „bande" met 'n

manlike persoon aan te gaan.

Die ontvlugting van die manlike rol as 'n uitvloeisel van vrees of angs wat deur manlike persone ervaar word in verband met die maatskappy se verwagtinge van die manlike rol-vervulling, word deur die sosiologiese georiënteerde deskundiges aan die verskynsel van „changing sex roles” in die moderne Westerse kultuur toegeskryf. Hierdie benadering verklaar die verskynsel homoseksualiteit dan in terme van die maatskaplike struktuur. Aanleidende faktore word dus nie in individuele gevalle verklaar nie, maar eerder as 'n refleksie van angs in die samelewing in die algemeen.

E. Biseksualiteit

Die idee dat gode sowel as mense oorspronklik as biseksuele wesens bestaan het, verklaar die woord „sex”. Dit stam van die Latynse woord seco (secus, sexus) en beteken „om te skei” of „om deur te sny”. (to separate - to cut apart).

Een van die vroegste en mees alombekende teorieë in verband met homoseksualiteit is die begrip van biseksualiteit. Ons lees daarvan in die Bybel, in die Griekse mitologie en in Plato se „Banquet”. Die volgende voorbeeld uit laasgenoemde word aangehaal :

Man and woman were once a single entity. This entity was cut in two by an angry god, and ever since the halves have reached toward one another in love, out of longing to restore their original state. [137]

Die Hebreeuse Talmud beweer dat Adam as 'n biseksuele wese geskape was. Hy was deur God in 'n diepe slaap geplaas sodat daar van sy verskillende liggaamsdele verwyder kon word om ander mense, mans en vroue, voort te bring. Nadat Adam se eerste vrou Lilith hom verlaat het, is Adam deur God in twee verdeel, in sy

twee seksuele dele, deurdat een van Adam se ribbene geneem is om Eva uit te skape.

In die Griekse mitologie word beweer dat die eerste menslike wesens hermafrodiete of biseksuele wesens was. Hulle is later deur Zeus in twee verskillende geslagte verdeel.

Onder die Hindus bestaan daar 'n soortgelyke teorie, wat beweer dat Purusha, wat alleen in die wêreld was, as gevolg van eensaamheid homself in twee verdeel het, naamlik man en vrou.

Ons vind ook dat daar heelwat simboliese uitbeeldings van biseksualiteit bestaan. Die slange in Medusa se hare simboliseer manlikheid. Die meermin simboliseer in die torso en kop die vrou, terwyl die onderste deel die man uitbeeld, aangesien die vis 'n erkende manlike simbool is.

Biseksualiteit word ook in sekere kulture deur hermafroditiese danse voorgestel. Die Griekse feestelike voorstellings van Artemis Korythalia weerspieël biseksualiteit deurdat die vrouedansers versier word met kunsmatige phalli. Sulke gebruike word ook teëgekoms in die Nuba-seremonies van Noord-Oos Afrika en die dansers van die Altai Turke. In sommige gevalle dra die manlike dansers kunsmatige borste.

Die begrip van biseksualiteit het in verskeie samelewings die sanksie van godsdienstige instellings geniet. Antropologiese studies toon aan dat biseksualiteit 'n belangrike rol gespeel het in die gebruike, kultus en volkslewe van sekere primitiewe gemeenskappe. Die Hollandse sendeling en antropoloog, J. Winthuis, het biseksualiteit die sentrale tema en titel van sy boek Das Zweigeschlechterwesen (1928) gemaak. [138]

Die begrip biseksualiteit dateer dus terug na tye lank voor die

era van die wetenskap. In meer moderne tye is die begrip weer nuwe lewe gegee, soos byvoorbeeld in die middel van die negentiende eeu, met die ontdekking van die feit dat die uro-genitale stelsel van die twee geslagte skynbaar van dieselfde embriologiese oorsprong is. Die vraag het dus weereens ontstaan of die Uranlage moontlik hermafrodities van aard is. Toe daar bepaal is dat die selweefsel van albei geslagskliere bevat, was dit as hermafrodities geklassifiseer. Hierdie ontdekking het 'n keerpunt veroorsaak en gelei tot onoordeelkundige spekulasies oor biseksualiteit. Sandor Rado skryf hieroor soos volg :

These speculations, resting on generalizations drawn from biological findings in lower animals, seemed to offer at last what appeared to be a scientific basis for the explanation of homosexuality and it was because of medical interest in this subject that the concept of bisexuality found its way into psychiatry. [139]

Die eerste moderne bydraes in hierdie rigting is deur persone soos Kiernan (1884, 1888), Frank Lydston (1889, 1892) en Chevalier (1893) gemaak. Die geskrifte van laasgenoemde persone het die Weense psigiater Krafft-Ebing (1931) gestimuleer om verder oor die neuro-psigologiese aspekte van biseksualiteit te teoretiseer. Hy het veronderstel dat die cerebrum manlike en vroulike sentra bevat, en dat daar dus antagonistiese aksies bestaan. Die relatiewe sterkte van laasgenoemde sal die individu se seksuele gedragswyse bepaal. Homoseksualiteit is dus die gevolg van die foutiewe sentrum se oorheersing oor die ander sentrum. [140]

Krafft-Ebing het besef dat etiologiese abnormaliteite van die geslagsorgane wat met hermafrodisme geassosieër word, nie met homoseksualiteit verbind kan word nie. Hy het dus afgelei dat die sentrale deel van die seksuele sisteem outonoom is en om daardie rede onafhanklik onderhewig is aan ontwikkelingsversteurings. Krafft-Ebing se teorieë is egter nooit as geloofwaardig beskou nie.

Gedurende die laat negentiende eeu het twee ander skrywers ook bydraes gelewer, naamlik Havelock Ellis (wat bogenoemde idees in sy eklektiese geskrifte opgeneem het) en Magnus Hirschfeld. Laasgenoemde het 'n lewenslange stryd ter beskerming van die homoseksueles gevoer, veral omrede sekere argaïse wette wat teen hulle toegepas is. Hy het hom vereenselwig met die begrip van biseksualiteit. Hy het homoseksualiteit beskou as 'n aangebore toestand wat veroorsaak word deur 'n spesifieke verhouding van manlike en vroulike bestandele in die samestelling van die brein wat deur oorerving bepaal word en dus geneties van aard is. Hierdie benadering van Hirschfeld het die verantwoordelikheid op die skouers van die genetikus geplaas, en tot dusver is die verantwoordelikheid om 'n teëbewys te formuleer, nog nie nagekom nie.

Die werk van Sigmund Freud, Three Essays on The Theory of Sexuality wat in 1905 verskyn het, het Krafft-Ebing gevolg in soverre dat die oorsaak van biseksualiteit aan die sentrale sowel as die periferiese dele van die seksapparaat toegeskryf is. Freud het egter geen hipotetiese eienskappe en funksies aan die brein toegeskryf wat nie deur neurologiese studies bepaal is nie. Hy het geglo dat die sentrale manifestasies van seksualiteit (dit is psigo-seksualiteit) deur middel van sielkundige metodes en middele bestudeer moet word. Dit het dan ook ooreengestem met die algemene benadering van Freud, en dit was vir hierdie rede dat hy die metodes van psigo-analise ontwikkel het. Om vry en onbevooroordeeld in die evaluasie van sy bevindinge te wees, het Freud homself apart gehou van mediese afleidings. Hy was egter genoodsaak om vir sekere punte van oriëntasie van sekere veronderstellings van die biologie gebruik te maak. Dit was dan ook hoe hy die begrip van biseksualiteit in die psigo-analise ingebring het. Hierdie begrip, wat Freud geformuleer het tot 'n algemene universele kenmerk van alle individue, het so 'n belangrike rol in die teorie van psigo-analise geword dat dit deur die jonger medici in die veld van die psigiatrie as 'n feit aanvaar is. Freud self het egter geen bybedoelinge gehad nie.

Selfs so laat as 1933 het hy herhaal dat hy slegs die begrip van biseksualiteit tot die geesteslewe oorgedra het. Hy het met mening van konstitusionele of aangebore homoseksualiteit gepraat, en aangesien hy dit ook altyd duidelik gestel het dat konstitusionele faktore nie die terrein van die psigo-analise is nie, word psigo-analise dus vrygestel van die verantwoordelikheid om enigsins die kwessie van biseksualiteit en homoseksualiteit te bevestig. Dit bly die verantwoordelikheid van die biologie.

HOOFSTUK DRIE

DIE REGSASPEKTE VAN HOMOSEKSUALITEIT

*What have we better than a blind guess
to show that the criminal law in its
present form does more good than harm?*

Oliver Wendell Holmes

I

'N ALGEMENE OORSIG VAN DIE REGSASPEKTE
VAN HOMOSEKSUALITEIT

Le Roy le veult

'Forasmuch as there is not yet sufficient and Condyne punishment apoynted and limited by the due course of the Lawes of this Realme for the detestable and abominable Vice of Buggery committed with mankind or beast . . . that the same offence be from henceforth adjudged felony and such order and form of process therein to be used agaynst the offenders as in cases of felony at the Common lawe. And that the offenders being hereof convict by verdict confession or outlawry shall suffer such paynes of death and losses and penalties of their goods chattels debts lands tenements and hereditaments as felons being accustomed to do accordynge to the order of the Common Lawes of this Realme'

The Act of 25 Henry VIII
 Chapter 6

Hoofstuk 6 van Henry VIII se Wet 25 was vanaf 1533 tot 1967 -- d.i. vir 434 jaar -- in Brittanje van toepassing op homoseksuele daade. In 1861 is die doodsvonniss egter deur lewensgevangenis vervang. Eers in 1967 is die Wet finaal herroep. [141]

So kan baie ander treffende voorbeelde aangehaal word van die feit dat homoseksualiteit, homoseksuele daade, en gevolglik die homoseksuele persoon aan drastiese sanksies onderhewig was. Die aard van die sanksies is meervoudig, insluitende morele, maatskaplike en regssanksies.

Die doel van hierdie hoofstuk is om inligting en tendense m. b. t. die regsaspekte van homoseksualiteit op te som; die implikasies wat daarmee saamgaan en die gevolge daarvan op die individu sowel as die gemeenskap te bespreek; asook om 'n vergelykende oorsig van die regsbepalings en strafmaatreëls soos dit in verskillende Westerse lande toegepas word, uit te lig.

Historiese Oorsig

In enige bespreking van homoseksualiteit vis-à-vis strafregtelike maatreëls is dit realisties om in gedagte te hou dat, sover moontlik bepaalbaar, was homoseksuele gedragswyses bekend sowel as beoefen in alle tydperke van die geskiedenis en waarskynlik ook in alle wêreld-dele.

Die optrede teenoor homoseksualiteit en die status van homoseksueles verskil egter nie slegs tussen verskeie beskawings- en kultuurgroepe nie, maar verskil ook van tydperk tot tydperk in dieselfde beskawing of kultuurgroep. Manlike homoseksuele gedrag in sommige Oosterse en Arabiese lande word bv. as sosiaal aanvaarbaar beskou en lok geen teen-reaksies of morele, maatskaplike of regssanksies uit nie. Bordele vir manlike homoseksueles fungeer in die gemeenskap sonder om aanstoot te gee. Desnieteenstaande, gebeur dit selfs in sulke „neutrale lande" dat die owerhede dit soms nodig ag om ou, half-vergete wetsmaatreëls in werking te stel -- soos bv. gedurende 1966 in Yemen. Die New York Herald Tribune het die volgende voorval gerapporteer :

In July 1966, in Yemen, a Moslem religious court convicted a sixty-year-old government worker, Ahmed el Osmay, of pederasty and sentenced him to death. According to newspaper reports, this was the first execution of a homosexual in the Yemen in modern times, and was all the more surprising in the view of the traditional predilection of the Bedouins for homosexual pleasures. The convicted man was shot before a large crowd in the main square of San'a, the capital city. [142]

Uit die antieke tydperk het die Grieke sowel as die Arabiese volkere van die Midde-Ooste nie dieselfde mate van afkeer teenoor homoseksuele gedrag tussen manlike persone getoon soos wat die Jode uit die tydperk van die Ou Testament openbaar het nie. Gedurende die antieke tydperk het die Joodse godsdienstige instellings die gebruik „Kadesh" (d.i. manlike homoseksuele tempel-

prostitusie) ingesluit. Die eerste Joodse Kodes asook die Hetitiese en Chaldeeuse geskrifte het nie homoseksualiteit per se verdoem nie, maar wel ten strengste teenoor sekere homoseksuele daade in sekere omstandighede gediskrimineer, soos bv. homoseksuele daade tussen bloedverwante.

Die strenge afkeer teenoor homoseksuele verleiding word bv. uitgebeeld in die Bybelse verhaal waar Noag se seun Gam sy vader se vloek uitgelok het toe hy die strenge wette oortree het deur sy vader se naaktheid te aanskou. [143]

Volgens oorlewering het die Jode, nadat hulle van Egipte uit ballingskap na Kanaän teruggekeer het, 'n sterk afkeer teenoor alle homoseksuele praktyke ontwikkel. As gevolg van hulle ervarings in Egipte het hulle alle homoseksuele praktyke as vreemd, heidens en afgodies beskou. Levitikus 18 vers 22 stel dit kategoriees as volg :

Met 'n manspersoon mag jy ook geen gemeenskap hê soos 'n mens met 'n vrou het nie. Dit is 'n gruwel. [144]

Bestudeer 'n mens die literatuur, vind jy dat bogemelde teks aangehaal word wanneer die godsdienstige en wetsaspekte van homoseksualiteit bespreek word. Die skryfster is egter nie daarvan oortuig dat hierdie waarskuwing spesifiek na die daad van sodomie verwys of na homoseksuele daade soos inter-femorale manipulasie nie. Dit is veral interessant dat 'n deskundige wat 'n diepgaande studie van die godsdienstige aspekte van homoseksualiteit gedoen het, nl. die Nederlandse gereformeerde predikant, Dr. S. J. Ridderbos, hierdie saak as volg stel :

De geschiedenis van Sodom! In het algemeen valt op te merken, dat het allerm minst duidelijk is of de verdorvenheid van Sodom (vgl. Gen. 13: 13; 18: 20) speciaal van sexuele aard is geweest. Ezechiël 16 : 49, 50 spreekt over een totale degeneratie. Deze algemene immoraliteit van

Sodom's bewoners uit zich echter ook op sexueel gebied en ze azen als wilde dieren op Lots bezoekers om met hen gemeenschap te hebben. Keil spreekt hier van paederastie, welke in Kanaän zeer in zwang zou zijn geweest, en Gunkel doet hetselfde met de opmerking, dat Lots gasten worden gedacht als schone jongelingen, zoals men zich in de oudste tijden vele goden voorstelde.

Inderdaad gaat het in deze geschiedenis dus over homosexualiteit (2), maar men mene niet dat met de zwavelregen over Sodom het laatste woord over 'de' homoseksualiteit is gezegd. Ook al laat men Sodom's totale verdorvenheid buiten beschouwing, ook al wil men hier niet speciaal aan paederastie denken, dan is het nog duidelijk dat we homosexualiteit niet zonder meer sodomie mogen noemen. Het was in Sodom een losgeslagen, wilde bende en iedereen deed mee 'van jong tot oud, de gehele bevolking, niemand uitgezonderd' (vs 4). Het is moeilijk aan te nemen, dat dit allen 'echte' homoseksuelen zijn geweest, maar ook afgedacht daarvan hebben die mannen van Sodom als hyena's naar een stuk vlees verlangd. [145]

Verder stel Ridderbos die volgende vraag :

Wat nu de inhoud van de bepalingen zelf betreft, is de vraag te overwegen of er in Lev. 18 en 20 aan homosexualiteit in het algemeen dan wel aan dit verschijnsel in speciale, nl. cultische zin, als onderdeel van de eredienst, moet worden gedacht. Dat dit geen onmogelijke hypothese is, blijkt uit Deut. 23 : 17, waar uitdrukkelijk tegen deze ontucht gewaarschuwd wordt en dit euvel heeft in Israel ingang gevonden (vgl. 1 Kon. 14 : 24; 15 : 12; 22 : 47; 2 Kon. 23 : 7; Job 36 : 14; Hos. 4 : 14). Weliswaar wordt in deze teksten niet uitdrukkelijk van homoseksuele prostitutie gesproken, maar Van Gelderen schrijft 'dat de sacrale prostitutie, vooral de onnatuurlijke, een ingeworteld Kanaänesech kwaad was' (Korte Verkl. op 1 Kon. 14 : 24). [146]

Die stereotipe opvatting en algemene houding, nl. dat homoseksuele daade en veral sodomie volgens die Bybel as sonde beskou word en die oorsaaklike faktor was vir die vernietiging van Sodom en Gomorra, moet nie sonder meer aanvaar word nie. Moderne argeologiese navorsing het reeds vasgestel dat die gebeure wat tot die

verdelging van Sodom en Gomorra en die drie ander stede van die Jordaanstreek gelei het, toe te skrywe is aan natuurlike oorsake in die vorm van 'n aardskudding wat met die verbranding van aardgasse gepaard gegaan het. Die gebied is deur die waters van die Dode See oorstrom. Hierdie gebeure (en veral die verhaal van Sodom en Gomorra) het 'n diepgaande invloed uitgeoefen op die denke en wetgewing van die Christelike samelewings wat homoseksuele gedragswyses betref. Dit is na aanleiding van die gebeure in Sodom en Gomorra dat homoseksuele aktiwiteite gekoppel word aan die sondebegrip. Hierdie spesifieke sonde word as tipies van Sodom beskou -- vandaar die begrip Sodomie, wat penetrasie per anum beteken.

Die bestraffing van homoseksuele oortredings is teen die einde van die agste eeu in ordonnansies van Emperor Charlemagne verklaar en daar is veral veroordeling van 'sodomitica luxuria' uitgespreek. Die Kerkwette het die verskillende vorms van seksuele oortredings in spesiale boeke van boetedoening beskryf. Die strafmaatreëls was volgens die spesifieke oortreding wat gepleeg is, gegradeer en het alle praktyke ingesluit -- vanaf soen tot die pleeg van sodomie -- en die omstandighede en status van die betrokke persone was ook in aanmerking geneem. Lesbianisme was erken en daar was versigtig onderskei tussen die aktiewe en passiewe genote onder manlikes, asook tussen gewoonte handelinge en uitsonderlike insidente, asook tussen eerste en daaropvolgende oortredings. Seuns en jeugdiges was verskillend as volwasse mans hanteer. Daar was ook onderskei tussen monnikke, priesters, nonne en persone van die lekedom; asook tussen getroudes en ongetroudes. Die kerklikes was swaarder strawwe opgelê as persone van die lekedom. Mans is ook swaarder bestraf as vroue en seuns. Aktiwiteite soos sodomie en fellatio is min of meer as gelyksoortig met heteroseksuele ontug, bloedskanie, kindermoord, manslag, veelwywery, hertrou na egskeiding e. d. m. gestraf.

'n Verwante beskouing was dat geslagsomgang slegs geregverdig

is indien dit tot voortplanting lei. Die natuurlike daad is heteroseksuele koïtus. Gevolglik word homoseksuele daade tussen twee manlike persone as onnatuurlik, d. i. contra naturum beskou.

Thomas Aquinas bespreek in sy werk Summa Theologica o. a. die morele kodes. Hy kom tot die gevolgtrekking dat alle homoseksuele praktyke as onnatuurlik, wellustig en sondig beskou moet word. Aquinas se opvattinge oor onnatuurlike seksuele daade staan in verband met die mens se verhouding tot sy Skepper en in verband met die drie-enigheid van God. Die menslike wese, d. i. Adam, (*ādhām* van die boek Genesis) is nie slegs 'n individu nie, maar 'n unieke dualiteit of meervoudigheid van persone. As sulks verteenwoordig hy die beeld van God se drie-enigheid. Manlike en vroulike persone vorm tesame 'n menslike Gestalt -- tenspyte van die differensiasie van die twee wesens. Die skeppende krag van die man-vrou verhouding, wat ook die seksuele verhouding insluit, is hieraan gekoppel. Die klem val juis op seksuele koïtus se betekenis, aangesien dit nie slegs die gebruik van die geslagsorgane behels nie, maar 'n daad behoort te wees wat die totale liggaam (*sōma*) behels. Laasgenoemde begrip volgens die Apostel Paulus se terminologie, beteken dus die totale wese van die mens -- liggaam en gees -- wat 'n verhewe begrip is en nie slegs fisiese wellustigheid en fisiese bevrediging beteken nie. [147]

Die Christelike Kerk het die sekskodes van die Joodse kultuur aangeneem en dit tot die Eklesiastiese Wette (Kerkregte) geformuleer. Hierdie Kerkregte het tot in die middel-eeue in Europa geseëvier en het ook as die basis gedien vir die formulering van die Engelse Algemene Reg. Gedurende die periode van die middel-eeue was seksuele en fisiese daade ten nouste aan die sonde-begrip gekoppel. Dit was dan ook gedurende hierdie tydperk dat daar volgens die Kerkwette opgetree is en doodstraf op talle homoseksuele mans asook 'n aantal homoseksuele vroue toegepas is. Die strenge, morele atmosfeer wat toe aan die orde van die dag was het moontlik

'n oorsaaklike verband gehou met die feit dat daar gedurende daardie tydperk 'n opvallende neiging tot seksuele afwykende gedrag en persversies voorgekom het. In daardie periode was die boeke van boetedoening (penitentials) nog steeds in gebruik, en strafmaatreëls is in detail vir elke seksuele afwyking of oortreding uitgespel.

Homoseksuele dade en oortredings was vir eeue deur die Kerk-regte gevonniss. Die maatreëls was oor die algemeen baie straf en marteling en die doodvonniss is opgelê. Selfs tot so laat as die helfte van die agtiende eeu was homoseksuele persone nog op die brandstapel in Parys veroordeel.

Die Franse Revolusie het drastiese veranderinge op die gebied van strafmaatreëls ten opsigte van seksuele oortredings vir Europa ingelei. Rationele denkers soos Voltaire en Montesquieu het die wysiging van die strafreg ingelei, sodat dit ook van toepassing was op seksuele handelinges soos verkragting en oortredings teenoor minderjarige kinders. Hierdie denkers het geredeneer en gepleit dat verskynsels soos homoseksualiteit en ontug wat dikwels tussen persone wat daartoe ingestem het en vrywillig gepleeg word, nie noodwendig aan strafregmaatreëls onderworpe moes wees nie. Sulke dade en handelinges, wat nie teenstrydig was met openbare orde en persoonlike benadeling nie, behoort tot die gebied van die individuele private gewete en bly die individuele verantwoordelikheid.

Hierdie standpunt word in die moderne tyd ook gehandhaaf. So vind ons byvoorbeeld dat die Wolfenden Komitee wat in 1954 in Brittanje benoem was om die regsmaatreëls met betrekking tot homoseksuele oortredings en vroulike prostitusie te ondersoek, die volgende standpunt gehuldig het in die formulering van hulle taak :

In this field, its function, as we see it, is to preserve public order and decency, to protect the citizen from what is offensive or injurious, and to provide sufficient safeguards against exploitation and corruption

of others, particularly those who are specially vulnerable because they are young, weak in body or mind, inexperienced, or in a state of special physical, official or economic dependence.

It is not, in our view, the function of the law to intervene in the private lives of citizens, or to seek to enforce any particular pattern of behaviour, further than is necessary to carry out the purposes we have outlined. It follows that we do not believe it to be a function of the law to attempt to cover all fields of sexual behaviour. Certain forms of sexual behaviour are regarded by many as sinful, morally wrong, or objectionable for reasons of conscience, or of religious or cultural tradition; and such actions may be reprobated on these grounds. But the criminal law does not cover all such actions at the present time; for instance, adultery and fornication are not offences for which a person can be punished by the criminal law. Nor indeed is prostitution [148] as such.

Die Wolfenden Komitee het verder die standpunt gehuldig dat die verhouding tussen die openbare mening en wetgewing 'n faktor is waarmee rekening gehou moes word en dat daar twee definitiewe beskouings was wat 'n rol speel :-

On the one hand, it is held that the law ought to follow behind public opinion, so that the law can count on the support of the community as a whole. On the other hand, it is held that a necessary purpose of the law is to lead or fortify public opinion. Certainly it is clear that if any legal enactment is markedly out of tune with public opinion it will quickly fall into dispute. Beyond this we should not wish to dogmatise, for on the matters with which we are called upon to deal we have not succeeded in discovering an unequivocal "public opinion", and we have felt bound to try to reach conclusions for ourselves rather than to base them on what is often transient and seldom precisely ascertainable. [149]

Hierdie basiese beginsels aangaande die beskerming van minderjariges, onvolwassenes en afhanklikes, asook die beveiliging van openbare orde en sedes, soos deur die vroeëre filosowe bepleit, is later gesistematiseer en in 1810 in die Kode van Napoleon promulgeer. Selfs tot vandag toe word hierdie gedagtes en beginsels in moderne

wetgewing oor seksuele aangeleenthede in die meeste Europese en Westerse lande toegepas.

Dit moet ook beklemtoon word dat wat onsedelike handeling en oortredings betref, die regstelsel nie slegs op homoseksuele gedragswyses toegepas word nie, maar ook op heteroseksuele handeling. Tudor Rees, in sy werk They Stand Apart, omskryf vier kategorieë van onaanvaarbare seksuele optrede, soos volg :-

- (i) Abuse and defilement of the young and immature :
i.e., the general provisions concerning indecent behaviour with minors under the age of consent
- (ii) Abuse of weak members of society by exploitation of a position of authority or dependence; force or fraud
- (iii) Acts of indecency committed in public
- (iv) Soliciting or importuning. [150]

Regsmaatreëls met betrekking tot seksualiteit is dus gewoonlik gemoeid met die aard van die gedrag of handeling en met presies wat plaasgevind het. In hierdie verband is motivering 'n essensiële bykomstigheid.

Thomas Szasz, die uitgesproke psigiater en skrywer van The Manufacture of Madness, The Myth of Mental Illness, Law, Liberty and Psychiatry, en ander werke, kom tot die gevolgtrekking dat homoseksualiteit as 'n regs-en morele probleem in die Verenigde State van Amerika, sowel as die meeste moderne, industriële Westerse lande beskou word.

Tref ons 'n vergelyking tussen verskillende kulture en gemeenskappe wat die kontrole van seksuele gedrag betref, vind ons dat daar nie 'n eenvormige, enkele kriterium of skaal bestaan nie. Die reëls van elke gemeenskap is te verskillend en uiteenlopend vir uniformiteit van kontrole. Om egter die kontroles met betrekking

tot homoseksuele gedrag in 'n spesifieke gemeenskap te begryp, is dit nodig om die belangrikste seksuele norms van daardie gemeenskap te verstaan.

Selfs in gemeenskappe wat sekere taboes en prosesse van stigmatisering teenoor homoseksualiteit toepas, word homoseksuele gedrag terselfdertyd tot 'n mate aanvaar en geduld. Dus sal die wetgewing dikwels nie homoseksualiteit verban nie, maar stel slegs beperkings op sekere homoseksuele gedragswyses of handeling om die gemeenskap en veral die welsyn van minderjariges te beskerm. Die literatuurstudie byvoorbeeld toon aan dat wetgewing oor Lesbianisme feitlik nie bestaan nie. Soek ons egter vir kulture en gemeenskappe waar homoseksualiteit goedgekeur word, kan die volgende gevolgtrekking gemaak word :

In all complex civilizations there are those who engage in homosexual practices and intellectuals who apologize for them. Accordingly, for historical civilizations, literary evidence can always be cited as documents of approval or toleration, but when one tries to assess the general public attitude, evidence is scarce. A picture of the ancient Greeks as idealizing homosexuality has been painted by Hans Licht, citing art and literature. There can be no doubt that, beginning with the fifth century B. C., the love of juveniles was idealized by the literati and that male prostitution was practised, but Athens was a small city and its people were suspicious of the intellectuals. Anaxagoras was condemned and exiled for impiety; Protagoras was expelled from the city and his books burned; Socrates was condemned to death. These men were charged with "corruption of youth", which probably meant disrespect for Athenian institutions. In reaction, Greek parents of the citizen class put great care into the education of their sons. Actual public opinion concerning homosexual relations in the various periods of ancient Greece will never be known. [151]

Die veronderstelling dat homoseksualiteit, per se, algemeen aanvaarbaar was, sal moeilik bewys word. Ons weet dat die Romeine 'n redelike verdraagsame houding teenoor homoseksualiteit

openbaar het en dat die poësie van die Romeinse Ryk 'n houding van aanvaarding uitgebeeld het. Aan die ander kant het die Hebreeuse morele kodes weer 'n sterk verdoeming en weerstand weerspieël, soos wat ook die Hinduïsme gedoen het. In beide laasgenoemde kulture was homoseksuele prostitusie egter aanvaarbaar. Die gevolgtrekking skyn te wees dat die hoogs-ingewikkelde gemeenskappe 'n sekere mate van verdraagsaamheid teenoor homoseksualiteit openbaar en selfs literêre verheerliking daarvan geduld het, maar geensins hoë agting of respek teenoor homoseksualiteit getoon het nie. Dit word selfs opgemerk dat wanneer die wetgewing meer buigsaam en permissief teenoor homoseksualiteit toegepas word, dit nog geensins beteken dat die gemeenskap of die publieke gesindheid ooreenstemmend is nie. Die Wolfenden Komitee se aanbeveling i. v. m. die wettiging van homoseksuele dade tussen instemmende volwasse mans, het glad nie beteken dat die breë Britse publiek homoseksualiteit goedgekeur of aanvaar het nie. Hieromtrent verklaar Kingsley Davis as volg :

A Gallup Poll taken shortly after the report (d. i. die Wolfenden Verslag) was issued showed 38 per cent favoring legalization, 47 per cent against, and 15 per cent uncertain. One can favor legalization and still detest the behavior. [152]

Openbare mening oor hierdie saak was nog nooit deur middel van 'n "Gallup Poll" in Suid-Afrika getoets nie. Die was egter opvallend watter belangstelling en reaksie daar by die publiek ontstaan het tydens die ondersoek deur die Gekose Komitee insake die Ontugwysigingswetsontwerp in 1968. Die verskillende dagblaaië oor die land was oorstroom met briewe en 'n polemieë is aan die gang gesit. Die menings en gevoelens van talle lesers, heteroseksueles en homoseksueles is vrylik in die openbare pers uitgespreek. Die getuienis wat deur vrywillige persone (d. i. homoseksueles, heteroseksueles en deskundiges, asook amptenare van verskillende staatsdepartemente en ander instansies), voor die

Gekose Komitee afgelê het, asook die memoranda wat deur 'n wye verteenwoordigende groep persone en instansies ingedien was, gee 'n aanduiding van die feit dat die publiek nie neutraal teenoor die saak gestaan het nie.

Uit die reaksies het geblyk dat daar diegene was wat homoseksuele gedragswyses verfoei en juis daarom ten gunste van streng wetgewing en strafregtelike maatreëls was. Sommige persone het 'n neutrale standpunt ingeneem, terwyl 'n sekere persentasie na vore gekom het met 'n gesindheid van begrip, insig, en simpatie. Praktiese hulp is selfs verleen o. a. deur geldelike skenkings aan die Wetshervormingsfonds te doen. [153] Laasgenoemde groep van die samelewing het dan ook gepleit vir wetgewing en strafmaatreëls wat realisties en humanitêr moes wees. Die Gekose Komitee het 'n deeglike ondersoek na die hele aangeleentheid ingestel; die bydraes van die getuies, deskundige memoranda, en die openbare mening en reaksie, was faktore wat 'n belangrike rol gespeel het in die finale bevindings en aanbevelings van die Gekose Komitee, veral wat die wysiging van die uiters streng en onrealistiese benadering, soos deur die oorspronklike Ontugwysigingswetsontwerp voorgestel, betref. In die afdeling waarin die wetgewing en strafregtelike maatreëls weergegee word, sal hierdie feit duideliker blyk.

Daar is ook die opvallende verskynsel dat wetgewing en strafregtelike maatreëls nie in dieselfde mate op vroulike homoseksuele gedragswyses en oortredings toegespits is as op manlike homoseksuele dade en oortredings nie. Die gevolgtrekkings waartoe die skryfster in hierdie verband gekom het, word vervolgens opgesom.

Wanneer manlike homoseksualiteit versus vroulike homoseksualiteit bestudeer word, is dit duidelik dat daar belangrike verskille voorkom. Die bevindinge van navorsers op hierdie gebied is dat die homoseksuele vrou oor die algemeen minder promisku en meer diskreet in haar gedragswyses is. Vroue stel nie belang daarin om

seksuele genote in openbare parke, toilette of strate te solisiteer nie. Seksuele aktiwiteite is meer dikwels gerig op liefkosings en liefderikheid as werklike seksuele intimiteit. Vroulike persone is ook beter daartoe instaat om hefter verhoudings op 'n stewiger grondslag te vorm en hulle verhoudings duur langer. Hulle slaag daarin om rustig saam te verkeer, 'n huishouding aan die gang te hou en 'n normale lewe te voer.

Wetgewing en strafmaatreëls wat betrekking op lesbianisme het, is seldsaam. Sover dit vasgestel kon word bestaan daar slegs in 'n paar lande, soos Oostenryk en Spanje, asook in sommige state van die V.S.A., wette wat lesbianisme verbied. Verder blyk dit asof die toepassing van hierdie bestaande wette nie 'n algemene gebruik is nie en moontlik slegs in uitsonderlike gevalle toegepas word. Daar is nie afdoende duidelikheid oor die stand van sake in die meeste kulture nie, en ons kan slegs spekulêr waarom hierdie verskille wel bestaan. Dit het moontlik 'n verband met die feit dat die Hetitiese, Joodse en ander antieke kulture nie dieselfde status en maatskaplike rol in die samelewing aan die vrou as aan die man toegeken het nie. Die vrou het in meeste kulture nog altyd 'n minderwaardige maatskaplike status en rol in die samelewing beklee -- haar private aktiwiteite en gedragswyses was min of meer as onbelangrik verontagsaam. Hieromtrent sê Charlotte Wolff :

The ostracism of homosexuality is directed more against men, while homosexual women have, as a rule, been less exposed to it. This attitude resulted from the inferior place of women in society. The fact that, in the main, it was men who were dragged before the Courts of Justice for homosexual offences is proof in itself that their behaviour was always considered of prime importance to the state. The female sex was and still is regarded as of minor importance; it is indeed the 'second sex'. The idea of male superiority does not allow men and man-ruled society to accept homosexuality among women as either a serious threat to their sexual needs or to the interests of the state. Lesbianism is regarded by many men as a joke, or perhaps a playful diversion, where in cases of sexual

competition the male would always emerge as victor. It is the arrogance of the male which has protected homosexual women from suffering the same degree of persecution as homosexual men. [154]

Verder was die formulering van wette asook die toepassing daarvan nog altyd die verantwoordelikheid van die man in die samelewing. Selfs in ons moderne tyd het die vrou nog nie 'n belangrike plek in die regsprofessie verower nie. Die skrywer van Crimes Without Victims, Edwin Schur, het ook gevind dat die breë gemeenskap meer verdraagsaam teenoor lesbianisme staan. Schur verwys na die psigiater Caprio se mening in hierdie verband, wat soos volg lui :

The male ego does not wish to recognise that women could possibly secure sexual satisfaction without the participation of the opposite sex. The tendency for judges not to prosecute female homosexuals, perhaps, is an unconscious expression of denying its (lesbianism's) existence. [155]

Die skryfster het in die loop van hierdie studie veral bewus geraak van die feit dat die woorde "homoseksueel" en „homoseksualiteit" begrippe is wat 'n bysmaak of nasmaak by die man in die straat laat. Die woorde word gekoppel aan seksuele dade, en die neiging bestaan dat hulle 'n neerhalende, minderwaardige by-betekenis gegee word, of direk met sodomie gekoppel word. Daar bestaan ook verwarring met betrekking tot die latynse en Griekse betekenis van die woord homo. Wanneer daar dus in terme van manlike homoseksualiteit gedink of gepraat word, is die algemene gebruik die woord homoseksueel, terwyl daar in terme van lesbianisme gepraat word wanneer die vroulike persoon bespreek word. Tot hoe 'n mate hierdie verskillende begrippe die openbare gesindheid kleur, is nie bekend nie. Dit is egter duidelik dat die agtervoegsel „seks" by die voorvoegsel „homo" die emosionele aspek van homoseksualiteit nie tot sy reg laat kom nie, maar slegs die „seks-aspek" oorbeklemtoon. Die woord homofiel is moontlik 'n beter keuse indien die geestesbeeld

daartoe kan bydra om die publieke vooroordeel te versag.

Daar is ook die Katolieke Kode wat die vermorsing van manlike sperma as sonde beskou. Dit impliseer dus dat seksuele aktiwiteite wat nie koïtus beteken nie, soos bv. masturbasie en homoseksuele daade, streng veroordeel word. Die vroulike homoseksuele persoon se seksuele aktiwiteite is vrygestel van hierdie saad-vermorsing of verspilling en dus nie tot dieselfde mate veroordeel nie.

Behalwe bostaande feite, het Kinsey ook onderstaande faktore as belangrik beskou, in verband met die verskille tussen manlike en vroulike homoseksualiteit wat 'n invloed op die openbare mening uitoefen.

1. Both the incidences and frequencies of homosexual activity among females are in actuality much lower than among males. Nevertheless, the number of male cases which are brought to court are, even proportionately, tremendously higher than the number of female cases that reach court
2. Male homosexual activity is condemned not only because it is homosexual, but because it may involve mouth-genital or anal contacts. It is not so widely understood that female homosexual techniques may also involve mouth-genital contacts
3. Homosexual activities more often interfere with the male's, less often interfere with the female's, marrying or maintaining a marriage
4. There is public objection to the effeminacy and some of the other personality traits of certain males who have homosexual histories; there is less often objection to the personalities of females who have homosexual histories
5. The public at large has some sympathy for females, especially older females, who are not married and who would have difficulty in finding sexual contacts if they did not engage in homosexual relations
6. Many heterosexual males are erotically aroused when they consider the possibilities of two females in sexual

activities. In not a few instances they may even encourage sexual contacts between females. There are fewer cases in our records of females being aroused by the contemplation of activities between males

7. There are probably more males and fewer females who fear their own capacities to respond homosexually. For this reason, many males condemn homosexual activities in their own sex more severely than they condemn them among females
8. Our social organization is presently much concerned over sexual relationships between adults and young children. This is the basis for a considerable portion of the action which is taken against male homosexual contacts; but relationships between older women and very young girls do not so often occur. [156]

In verband met die molesteer van jong kinders deur volwassenes, bestaan daar ook heelwat onkunde by die publiek, asook wanopvattings met betrekking tot paedofilie. Die man in die straat besef nie dat die manlike persoon wat geneig is om met jong kinders (seuns of dogters) omgang te soek, nie noodwendig 'n persoon is met 'n homoseksuele oriëntasie nie, maar veel eerder 'n heteroseksuele persoon is wat as gevolg van dieperliggende sielkundige faktore op so 'n wyse uiting aan sy seksualiteit gee. In Hoofstuk 4 word verder op pedofilie ingegaan.

II

'N VERGELYKENDE STUDIE VAN REGSMAATREELS IN VERSKEIE LANDE MET BETREKKING TOT HOMOSEKSUALITEIT

A. Die Regsposisie in Suid-Afrika

In 'n oorsig van die regsposisie in Suid-Afrika kan drie belangrike periodes onderskei word, nl.

- (i) die periode vanaf 1893 tot 1957

(ii) die periode vanaf 1957 tot Mei 1969

(iii) die periode sedert 9 Mei 1969.

Gedurende die eerste periode (vanaf 1893 tot April 1957) was daar soos onderstaande bylae aantoon, verskillende wette en ordonnansies op die wetboek geplaas, asook gewysig, wat betrekking gehad het op seksuele daade en gedrag, insluitende homoseksuele daade.

Provinsie of Unie	No. en jaar van Wet	Titel of onderwerp van Wet	In hoeverre herroep
Kaap	Wet No. 25 van 1893	Die „Criminal Law Amendment Act, 1893"	Soveel as wat nog nie herroep is nie
Kaap	Wet No. 36 van 1902	Die „Betting Houses, Gaming Houses and Brothels sup- pression Act, 1902"	Artikel 22 tot en met artikel 36
Transvaal	Ordonnansie No. 46 van 1903	Die „Immorality Ordinance, 1903"	Soveel as wat nog nie herroep is nie
Oranje- Vrystaat	Ordonnansie No. 11 van 1903	Die „Suppression of Brothels and Immorality Ordi- nance, 1903"	Soveel as wat nog nie herroep is nie
Oranje- Vrystaat	Wet No. 19 van 1908	Die „Bestrijding van Bordelen en Onzedelikheid Wijzigingswet, 1908"	Die geheel
Natal	Wet No. 31 van 1903	Die „Criminal Law Amendment Act, 1903"	Die geheel
Unie	Wet No. 3 van 1916	Die „Meisjes en Geestelik Ge- krenkte Vrouwen Bescherms Wet, 1916"	Die geheel
Unie	Wet No. 5 van 1927	Die Ontug Wet, 1927	Die geheel

Provinsie of Unie	No. en jaar van Wet	Titel of onderwerp van Wet	In hoeverre herroep
Unie	Wet No. 21 van 1950	Die Ontug-wy- sigingswet, 1950	Die geheel
Unie	Wet No. 62 van 1955	Die Algemene Regswysigings- wet, 1955	Artikel 15.

[157] (Bylae tot die Wet No. 23 van 1957).

Die tweede periode was gekenmerk deur die toepassing van die omstrede Ontugwet No. 23 van 1957, met wysigings. Strafbepalings met betrekking tot homoseksualiteit was gerig op die beskerming van meisies of seuns onder sestien jaar. Die maatreëls waarna verwys word is artikel 14 (1), (a, b, en c) en artikel 14 (2), (a, b, en c) van die Ontugwet, 1957, wat as volg lui :

(1) Enige manspersoon wat -

- (a) ontug met 'n meisie onder die ouderdom van sestien jaar pleeg of probeer pleeg; of
- (b) 'n onsedelike of onbehoorlike daad met so 'n meisie of met 'n seun onder die ouderdom van sestien jaar pleeg of probeer pleeg; of
- (c) so 'n meisie of seun uitlok of aanlok om 'n onsedelike of onbehoorlike daad te pleeg,

is aan 'n misdryf skuldig.

(2) Dit is 'n voldoende verweer teen 'n aanklag ingevolge hierdie artikel wanneer aan die hof blyk -

- (a) dat die meisie ten tyde van die pleeg van die misdryf 'n prostituut was, dat die aldus aangeklaagde persoon op behoeftige tydstip onder die ouderdom van een-en-twintig jaar was en dat dit die eerste geleentheid is waarop hy aldus aangekla is; of
- (b) dat die aldus aangeklaagde persoon op bedoelde tydstip onder die ouderdom van sestien jaar was; of

- (c) dat die meisie of persoon in wie se sorg sy was, die aldus aangeklaagde persoon mislei het deur hom te laat glo dat sy op bedoelde tydstip bo die ouderdom van sestien jaar was. [158]

Soos in meeste Westerse lande, was daar ook 'n maatreël om openbare onsedelikheid teen te werk en te beperk. Dit was van toepassing op onsedelike of onweloweglike dade tussen manspersone en/of mans- en vrouspersone in die openbaar. Volgens Artikel 19(a) en (b) van die Ontugwet van 1957 is 'n persoon aan 'n misdryf skuldig as hy :-

- (a) in enige openbare plek vir onsedelike doeleindes iemand anders aanlok, uitlok of lastig val; of
- (b) homself of haarself opsetlik en openlik vertoon in onbehoorlike kleding of op 'n onbehoorlike wyse by enige deur of venster of op enige plek waar hy of sy gesien kan word van enige publieke straat of plek of in enige plek waartoe die publiek toegang het. [159]

Deur die wettiging van die nuwe wetsbepalings is 'n voor-Unie-wetsbepaling in Natal in verband met die pleeg van growwe onsedelike dade tussen manspersone, herroep, naamlik artikel 10 van Wet 22 van 1898 (Natal).

Laasgenoemde wetsbepaling het nou onnodig geword in die lig van bestaande wetsbepalings, die gemenereg en die misdryf waarvoor in klousule 3 van die Ontugwysigingswet, 1969, voorsiening gemaak word. Onder die ou bedeling was homoseksuele dade dus strafbaar :-

- (i) in gevalle waar volwasse mans seksuele misdrywe met seuns onder die ouderdom van sestien jaar pleeg of hulle uitlok of aanlok om 'n onsedelike of onbehoorlike daad te pleeg;

en/of

- (ii) 'n ander manspersoon in enige openbare plek vir onsedelike doeleindes, aanlok, uitlok of lastig val.

Die strafreg bepaal reeds dat sodomie en gepoogde sodomie -- en die pleging van 'n onnatuurlike daad deur een manspersoon met 'n ander manspersoon -- as misdade beskou word.

Die derde periode word na regte reeds in 1967 aangekondig, alhoewel die nuwe wetgewing eers in 1969 promulgeer was. Gedurende 1967 het die Minister van Justisie 'n aankondiging in die Volksraad gedoen dat hy in 1968 na die Raad sou kom met 'n maat-reël wat as 'n basis sou dien vir 'n ondersoek deur 'n Gekose Komitee na homoseksualiteit. In 1968 het die Minister die Ontugwysigingswetsontwerp, (V.W. - 9-1968) ingedien. Hierdie wetsontwerp het onder meer voorsiening gemaak om die pleeg van sekere daad tussen persone van dieselfde geslag (d. i. manlike persone, sowel as vroulike persone), strafbaar te maak; sowel as om die besit of bewaring van 'n artikel wat bestem is om gebruik te word ten einde geslagtelike bevrediging op 'n onnatuurlike wyse aan 'n vrouspersoon te verskaf, strafbaar te maak; en om artikel 10 van Wet No. 22 van 1898 van Natal te herroep.

Die voorgestelde Wetsontwerp het baie sterk reaksies van die openbare sektor, professionele persone op die gebied van die medisyne, psigiatrie, sielkunde, maatskaplike werk, sosiologie, godsdiens, onderwys en talle instansies uitgelok, asook van die opposisie party in die Volksraad, en van die homoseksuele gemeenskap. Die gevolg was dat die voorgestelde wetsontwerp voor die Tweede Lesing, op voorstel van die Minister, na 'n Gekose Komitee vir ondersoek en verslag verwys is. Die Gekose Komitee het die mag gehad om getuienis af te neem en stukke te vorder, asook verlof om 'n gewysigde wetsontwerp in te dien.

Die oorspronklike Ontugwysigingswetsontwerp (V.W. - 9 - 1968) wat vir ondersoek en verslag verwys is na die Gekose Komitee, en voor die Tweede Lesing teruggetrek is deur die Minister, word as 'n Bylae in hierdie werk opgeneem. (Sien Bylae A).

Op 14 Februarie 1968 is die 9 lede van die Gekose Komitee aangekondig, nl. : mnr. J. J. Engelbrecht, dr. E. L. Fisher, mnre. S. Frank (voorsitter), J. T. Kruger, T. Langley, L. le Grange, M. L. Mitchell, drr. A. Radford en W. L. D. M. Venter. Die volgende besluite is op 21 en 25 Februarie 1968 geneem [160]

- (i) Dat indien 'n getuie voor die Gekose Komitee oor die Ontugwysigingswetsontwerp dit versoek, die naam van daardie getuie nie in die notule van die verrigtings of die getuienis van die Komitee gepubliseer word nie, en dat sy identiteit op geen ander wyse openbaar gemaak word nie.
- (ii) Dat aan die Komitee oor die Ontugwysigingswetsontwerp die bevoegdheid verleen word om getuies deur middel van advokate en/of prokureurs aan te hoor.
[161]

Die Gekose Komitee het op 3 April 1968 begin om getuienis aan te hoor, en die Ondersekretaris (Wetgewing), Departement van Justisie, is ondervra. Laasgenoemde het die agtergrond van die wetsontwerp as volg geskets :

Hierdie wetgewing spruit voort uit 'n klopjag wat die polisie in Januarie 1966 in Johannesburg gehou het waar hulle tussen 300 en 400 mans in 'n gebou aangetref het wat hulle blykbaar almal skuldig gemaak het aan die een of ander homoseksuele daad. [162]

In opdrag van die destydse Minister van Justisie, moes die wetgewing dus opgeknap word en dit was eintlik waaruit die wetsontwerp gespruit het.

Die ondersekretaris het verder daarop gewys dat daar skynbaar 'n wanopvatting onder die publiek bestaan met betrekking tot die wysigingswetsontwerp, en hy het dit as volg gestel :

Ek merk op uit die stukke dat die mense blykbaar onder die indruk verkeer dat dit die departement se

gedagte is dat hierdie tipe wetgewing daargestel moet word om 'n euwel te bekamp. Ek dink dat hierdie opvatting verkeerd is.

Die wetgewing is daargestel om 'n gekose komitee saamgestel te kry om op die aangeleentheid in te gaan en dan in die lig van die getuienis te wik en te weeg wat eintlik gedoen moet word in verband met hierdie hele aangeleentheid. Dit is hoe die Departement van Justisie die saak sien. Op hierdie tydstip, met die inligting wat ons tot ons beskikking het, glo ek nie dat ons sal wil staan en val by hierdie wetsontwerp nie -- hoegenaamd nie -- en sover ek die opdrag van die Gekose Komitee kan onthou, is dit om met nuwe Wetgewing te kom. [163]

Uit verdere getuienis deur die Ondersekretaris van Justisie het die volgende feite ook bekend geraak :

1. Dat wanneer 'n mens wyd oor die onderwerp van wetgewing met betrekking tot homoseksualiteit lees, kom jy tot die gevolgtrekking dat daar nie juis 'n oplossing vir die probleem van homoseksualiteit gevind kan word nie -- en is die refrein maar, dat gevangelisstraf nie die oplossing vir hierdie probleem is nie. Die saak kan egter ook nie net daar gelaat word nie. Die ondersekretaris het 'n stuk opgestel in verband met die regsaspekte. (Hierdie stuk word as Bylae B in hierdie werk opgeneem).
2. Dat daar in ons regsliteratuur nie vreeslik baie oor homoseksuale dade geskryf is nie. Onder die ou Romeins-Hollandse Reg het mense die saak egter baie ernstig beskou. Die straf was verbranding deur vuur. Die straf is geleidelik afgewater. Die wetsbepaling soos dit in ons moderne tyd en in die sestigjare in Suid-Afrika toegepas word, stel dit duidelik dat sodomie (dit wil sê penetrasie per anum), in Suid-Afrika strafbaar is.

-
3. Met betrekking tot onnatuurlike daade tussen man en vrou, is daar feitlik niks oor te vinde nie, en blyk dit asof dit nie voorkom of bestaan nie.
 4. Met betrekking tot onnatuurlike daade tussen vrou en vrou, is daar niks oor geskryf nie, en waarskynlik moet ons aanvaar dat, indien daar ooit so 'n misdryf was, soos wel die geval blyk te wees, dit in onbruik verval het.
 5. Sekere sake waarna die ondersekretaris verwys het, het hom tot die gevolgtrekking laat kom dat daar vandag heelwat onsekerheid bestaan oor watter onnatuurlike daade nog by ons strafbaar is. Hy was van mening dat die ou Romeinse skrywers al die onnatuurlike daade onder die term sodomie gegroepeer het en dat hulle later weer begin onderskei het tussen die verskillende tipes van onnatuurlike daade, maar die opvatting by ons vandag is blykbaar dat sodomie -- penetrasie per anum is en blykbaar ook net tussen mans.

Die ondersekretaris het die saak verder as volg gestel :

Daar is 'n gerapporteerde saak waar 'n man aangekla is weens sodomie met 'n vrou. Die Rondgaande Hof het gesê dat hy nie die fasiliteite het om op die aangeleentheid in te gaan nie, maar dat daar minstens twyfel bestaan en dat hy die man die voordeel van die twyfel moet gee. Dit lyk vir my asof dit in elk geval die rigting is wat die howe sal volg. [164]

6. Oor die kwessie van die wenslikheid van wetgewing al dan nie, het die ondersekretaris 'n saak aangehaal

waar 'n persoon wat in diens van die bekende Louis Botha-Tehuis vir Kinders in Pretoria blykbaar vir 'n tydperk van vyf jaar met die seuns daar omgegaan het.

Hiervan kan afgelei word dat daar dus 'n noodsaaklikheid bestaan, sover dit die jeug aanbetref, om hulle te beskerm. Hy het dan ook die gedagte uitgespreek dat die homoseksuele persoon nie toegelaat moet word om aan onderwysinrigtings en ander inrigtings waar hulle met die jeug in aanraking kan kom, werksaam behoort te wees nie.

7. Die neiging van die Hooggeregshof was tot dusver om tronkstraf op te lê, en die howe het gewaarsku dat die persoon wat hom aan hierdie daad vergryp nie moet dink dat hy net vir psigiatriese behandeling verwys sal word nie, maar dat die howe tronkstraf sal opleë, of altans net 'n gedeelte van die tronkstraf sal opskort, op voorwaarde dat die persoon psigiatriese behandeling sal ondergaan.
8. Die ondersekretaris het besonder baie moeite gedoen om vas te stel watter navorsing daar in dié verband in Suid-Afrika gedoen is. Hy het bevind dat daar nie veel navorsing in Suid-Afrika gedoen is nie en het verwys na die werk van dr. R. Liddicoat, wat onder sy aandag gekom het. Hy het die indruk gekry dat sy die enigste persoon is wat werklikwaar 'n poging aangewend het om 'n studie van die saak te maak, (d. i. homoseksualiteit) en het gevind dat dit nie 'n baie ingrypende studie was nie. [165]
9. Die kwessie of Lesbianisme strafbaar gemaak moet

word het heelwat bespreking uitgelok en die Gekose Komitee het dan ook die hele aangeleentheid van sekere apparate wat vervaardig en versprei word om seksuele bevrediging by vroue te bewerkstellig, bespreek.

10. Die kwessie dat wetgewing nie sover moet gaan om persone se private moraliteit moet probeer reguleer nie, is ook bespreek.

Daar is na twee interessante stellings deur die Wolfenden-Komitee in Brittanje verwys, naamlik :

- (i) In its argument, the committee held the view that there must remain a realm of private morality and immorality which is, in brief and crude terms, not the law's business
- (ii) The key interests specifically in mind were : preventing the use of force and child exploitation and protecting public sensibilities and the family institution. [166]

Die Gekose Komitee wat die Ontugwysigingswetsontwerp moes ondersoek, het 'n moeilike taak gehad. Die Komitee is aangestel nie as 'n Kommissie van ondersoek na homoseksualisme nie, maar om 'n ondersoek na 'n wetsontwerp wat in die Volksraad ingedien is, te doen, en om dan 'n gewysigde Wetsontwerp in te dien, indien nodig.

Die Gekose Komitee het gedurende die Parlementêre Sessie in 1968 elke week vir ses uur per week vergader om getuienis van alle betrokke persone, aan albei kante van die draad, aan te hoor.

Die Komitee het van ongeveer 72 Organisasies en persone skriftelike vertoë oor die onderwerp van bespreking ontvang en verder is daar persoonlike getuienis deur ongeveer 22 persone

gelewer, waarvan agt persone homoseksueel was.

Die Verslag van die Gekose Komitee oor die Ontugwysigingswetsontwerp, wat die oorspronklike getuienis weergee, is op las van die Volksraad gedruk en is dus ter inligting van die publiek vrygestel.

Die Voorsitter van die Gekose Komitee, Mnr. S. Frank, het op 25.4.1969 in die Volksraad 'n opsomming van die strekking van die getuienis wat gelewer is, gegee, en o.a.as volg opgemerk :

In sy werksaamhede het die Komitee te doen gekry met baie lastige vraagstukke van 'n mees ingewikkelde aard. Dit het onder andere geblyk dat dit nie net 'n kwessie van die beskerming van die sedes was nie, maar dat die aanwendingsgebied van die Strafberegting ook ter sprake kom. Met ander woorde, wat is die doel van die Strafberegting en welke terreine van die menslike samelewing behoort dit te bestryk? [167]

Die getuienis wat deur die Komitee aangehoor is, het die volgende feite beklemtoon :

1. Eerstens, dat homoseksuele neigings by 'n persoon die resultaat is van meervoudige faktore wat saamwerk, soos byvoorbeeld ooreflikheidsfaktore, omgewingsfaktore, en biologiese faktore.
2. Aan die hand van die wetenskaplike kennis, moet aanvaar word dat 'n persoon met gevestigde homoseksuele neigings slegs in hoogs uitsonderlike gevalle deur een of ander vorm van behandeling, verander kan word -- en dat in meeste gevalle 'n volwasse homoseksueel nie die aard of rigting van sy homoseksuele drange kan wysig nie.

-
3. Getuienis het getoon dat homoseksualisme nie tot een taalgroep of tot sekere rasse beperk is nie, maar 'n universele verskynsel is.
 4. Daar was geen getuienis dat lesbianisme is so 'n mate of op sulke wyses bedryf word dat dit in sigself kriminele sanksies regverdig nie. Die teendeel was egter bevind met betrekking tot manlike homoseksuele bedrywighede. Volgens die polisiegetuienis, is daar gedurende 1966 na aanleiding van sekere klagtes, klopjagte uitgevoer en dit is vasgestel dat partye op groot skaal dwarsdeur die Republiek gehou word, wat as skokkend beskryf kan word.

Die regstelsel het nie die nodige wetgewing gehad om teen laasgenoemde op te tree nie.

Daar is ook deur homoseksueles wat getuienis afgelê het, sterk menings uitgespreek teenoor die verskynsel van losbandige partye.

Net soos alle heteroseksuele persone nie saam met die minderheidsgroep deelneem aan buitensporige, onverantwoordelike bedrywighede nie, is die meerderheid van die homoseksuele gemeenskap nie betrokke by soortgelyke byeenkomste nie, en word soortgelyke gedrag afgekeur. Die Komitee hou dus rekening met hierdie faktor in die nuwe wetsontwerp.

5. Dit was ook die eenparige mening van die getuies dat jeugdiges beskerm moet word en dat die ouderdomsgrens (wat tot dusver op 16 jaar gestel is) dus verhoog moet word. Die meerderheid homoseksuele persone is van mening dat om seksueel met 'n jong seun te

verkeer net so afskuwelik is as wat dit vir 'n heteroseksueel sou wees om met 'n jong dogter seksueel te verkeer.

6. Die Ontugwysigingswetsontwerp in die vorm soos dit aan die Gekose Komitee voorgelê is, is sonder meer deur al die getuies, met weinige uitsondering, as onwenslik beskou.
7. Daar moet op gelet word dat die getuienis gelewer is deur die mees vooraanstaande outoriteite op hierdie gebied in Suid-Afrika, en dat die getuies 'n baie waardevolle bydrae gelewer het en dit vir die Komitee moontlik gemaak het om hulle taak op so 'n deeglike wyse te voltooi.
8. Verder het dit geblyk dat daardie paar uitsonderlike instansies of persone wat drastiese wetgewing verlang het, nie ten volle op hoogte van sake met die huidige posisie van ons strafreg was nie. Sodomie en gepoogde sodomie was wel 'n misdad, asook selfs die pleging van 'n onnatuurlike daad deur een manspersoon met 'n ander manspersoon.
9. 'n Belangrike gevolgtrekking van die Komitee was dat homoseksualisme 'n sielkundige en maatskaplike probleem is wat bekamp kan word slegs deur 'n grondige studie van die oorsake daarvan en 'n opbouende program van raad en onderrig van kinders deur ouers, onderwysers en selfs geneeshere.
10. Daar is ook 'n groot veld braak ten opsigte van voorkomingswerk wat te doen is op die terrein van toereikende geestesgesondheidsdienste wat nie aan inrigtings

gekoppel is nie.

11. Die bewerings dat homoseksualisme sorgwekkend toeneem in die jongste jare, is 'n vae bewering en nie 'n wetenskaplike beproefde feit nie. Dit mag wel voorkom asof homoseksualiteit aan die toeneem is, omrede daar sosiale faktore is wat 'n belangrike rol speel, soos byvoorbeeld :

- (i) dat as gevolg van opvoeding en reklame die mense 'n meer verligte uitkyk en benadering ontwikkel met betrekking tot psigiatrisiese dienste -- en dus meer geredelik van psigiaters, sielkundiges en psigiatrisiese maatskaplike werkers gebruik maak om hulle probleme te bespreek
- (ii) daar word deur die massa-media soos pers en radio 'n groot rol gespeel en gevolglik word die onderwerp van homoseksualiteit meer vryelik bespreek -- wat vroeër nie die geval was nie. Die sensasiesoekende pers sondig ook in hierdie verband en weerspieël dikwels 'n wanbeeld. Tydens die bespreking van die Ontugwysigings-wetsontwerp was daar vrylik oor die saak in die plaaslike dagblaaie geskryf. Die saak het sterk reaksies uitgelok en 'n hewige polemieks is gevoer.

Daar is ook 'n reeks radioprogramme, wat groot belangstelling uitgelok het, aangebied.
- (iii) die studentegemeenskap het aktief opgetree en symposia gereël en pogings aangewend om organisasies soos 'n Homoseksuele Alliansie te stig. Persone het na vore getree en vrywilliglik verklaar dat hulle 'n homoseksuele lewe voer, en homoseksueel is.
- (iv) die saak is dus in die openbaar met groter vrymoedigheid bespreek en die ou sluier van geheimsinnige misterie is effens gelig. Daardeur is 'n mate van kennis oor die saak versprei en is sommige van die onwaarhede en misopvattinge uit die weg geruim.

Vir die heteroseksuele gemeenskap is die saak egter nog lank nie 'n aanvaarbare verskynsel nie en sal dit vir baie jare nog 'n kontroversiële onderwerp van bespreking bly. Van die homoseksuele gemeenskap het die aandag wat die saak geniet het en die meer vryelik bespreking van die onderwerp, 'n groot sug van verligting uitgelok, veral nadat daar reeds vir bykans 'n jaar groote angs en spanning opgebou het as gevolg van die voorgestelde wetsontwerp, wat met afkeur en angs deur hulle begroet is.

Die sterkste gevoelens is uitgespreek oor die feit dat die Wetsontwerp ge-impliseer het dat 'n homoseksuele persoon as't ware as 'n misdadiger gebrandmerk word, sonder dat 'n oortreding of 'n misdryf gepleeg is.

12. Die Komitee en getuies het almal gevoel dat homoseksualisme in geen opsig goedgepraat kan word nie. Daar is bevind dat selfs die gehardste homoseksueel alles sal wil gee om 'n normale lewe te kan lei.

Gevolgelik het die Komitee besluit dat die bestaande wetlike sanksies behoue moes bly.

In die lig van die Komitee se bevindinge is die Ontugwysigingswetsontwerp dus as volg gewysig :

Eerstens word voorsiening gemaak dat die ouderdom van minderjariges opgeskuif word van 16 tot 19 jaar (d. i. met betrekking tot seuns).

Wat sekere artikels betref, was daar wel getuienis dat hulle in omloop is, maar nie dat die gebruik daarvan 'n sosiale euwel geskep het nie. Gevolgelik is daar voorsiening gemaak dat die artikels nie verkoop mag word nie. Die ander klousule handel oor die voorkoming van onsedelike partye. [168]

Die gewysigde wetsontwerp tesame met verskeie ander bestaande

wetsbapelings wat reeds op die Wetboek staan in verband met die pleeg van onsedelike of immorele daade, plus die gemeenreg wat, volgens onlangse regspraak nog die pleeg van onnatuurlike daade tussen manspersone verbied, plus die nuwe misdryf waarvoor in Klousule 3 voorsiening gemaak word; is dus uiters omvattende wetgewing.

Die finale wetsbapelings soos deur die Gekose Komitee aanbeveel, is eenparig deur die Komitee bereik.

Verder is die gewysigde wetsontwerp in toto deur die Minister van Justisie en eenparig deur die Volksraad aanvaar.

Die Wetsontwerp soos deur die Gekose Komitee aanbeveel, is in toto deur die Minister van Justisie aanvaar, en verskil dan ook van die oorspronklike Wetsontwerp wat na die Komitee vir ondersoek verwys is.

Die Konsep-Ontugwysigingswetsontwerp van die Gekose Komitee is eenparig deur die Volksraad aanvaar en Wet No. 57 van 1969, bekend as die Ontugwysingswet, 1969, is op die Wetboek geplaas. (Hierdie Wet word as Bylae C in hierdie werk aangeheg).

1. Klousule 1 van die Wet is daarop gemik om jong seuns teen die pleeg van onsedelike of onbehoorlike daade te beskerm tot 'n ouderdom waarop beskou word dat hulle seksuele oriëntasie voltooï is en hulle dus nie so vatbaar is vir verleiding nie. Die ouderdom is dus verhoog van 16 jaar tot 19 jaar.

In die geval van dogters is die ouderdom op 16 jaar bepaal (soos vroeër), aangesien dit wil voorkom asof die seksuele oriëntasie van dogters reeds op 'n vroeër leeftyd gevestig is.

2. Aangesien die Gekose Komitee bevind het dat lesbianisme nie as

'n sosiale probleem voorkom nie, kan dogters beskou word as minder blootgestel aan verleiding as seuns. Hierdie is 'n belangrike feit wat nie onderskat moet word nie. Die skryfster is van mening dat homoseksualiteit min of meer eweredig versprei is onder mans en vroue, maar dat vroue 'n groter mate van verantwoordelikheid en selfdisipline toon in die uitlewing van hulle homoseksuele drange.

Weereens is daar sosiale faktore, sowel as persoonlikheidsfaktore, wat 'n groot rol speel. (Sommige faktore is reeds gemeld en word verder op uitgebrei in die afdeling m.b.t. lesbianisme, d.i. Bylae D).

In die oorspronklike Ontugwysigingswetsontwerp was daar 'n klousule met betrekking tot seksuele misdrywe tussen twee vrouepersone, wat geskrap is in die finale wetsontwerp. Die Gekose Komitee se bevinding dat geen wettiging teen lesbianisme ingevoer moet word nie, is dus in lyn met wetgewing voor 1969 -- sowel as in lyn met die wetlike posisie in lande soos Brittanje, Nederland, sekere ander Europese lande en sommige state van die V.S.A.

3. Klousule 2 van die Wet gaan hoofsaaklik oor bepaalde soorte artikels wat gebruik word om aan 'n vrouepersoon op 'n onnatuurlike wyse geslagtelike bevrediging te verskaf. Hierdie klousule is ook heelwat gewysig en die oogmerk is eerder om die persoon wat die soort artikel vir gebruik beskikbaar stel, te tref, as die besitter daarvan.

Weereens met betrekking tot hierdie klousule is daar as gevolg van die deskundige, professionele kennis wat ingewin is deur die Gekose Komitee, tot ander insigte gekom en is die maatreël op 'n meer verligte en intelligente wyse gehanteer.

Die motief skyn te wees dat indien 'n verbod op die vervaardiging, verkoop of verskaffing van die artikel geplaas word, die besit daarvan ook feitlik onmoontlik gemaak word. Die verbodsbepaling beoog o.a. ook dat voorkom word dat jong dogters tot onnatuurlike geslagsdade deur ouer vrouens verlei word, en dien dus as 'n beskermingsmaatreël.

Hierdie aspek is egter 'n saak wat op heel dieper vlak nagevors behoort te word, want uit onderhoude gevoer met homoseksuele vroue blyk dit asof die gebruik van gemelde artikel in iedere geval nie 'n algemene verskynsel is nie.

Sover dit uit die literatuur blyk, is daar in geen ander land 'n soortgelyke maatreël nie.

4. Klousule 3 van die Wet is 'n ingrypende en belangrike bepaling. In hierdie verband het die Minister van Justisie tydens die tweedelesingsdebat in die Volksraad, homself as volg uitgespreek :

Ek is nie voornemens om 'n oorsig oor die magdom van getuienis wat deur geleerdes en homoseksuele self, aan die Gekose Komitee voorgelê was, te gee nie. Daardie getuienis is vir agbare lede toeganklik indien hulle meer in besonder oor hierdie onderwerp wil weet.

Met hierdie klousule word beoog, sonder om enigsins afbreuk te doen aan enige bestaande regsreëls, hetsy gemeenregtelik of wetteregtelik, en ek herhaal meneer die Speaker, sonder om enigsins afbreuk te doen aan enige bestaande regsreëls, hetsy gemeenregtelik of wetteregtelik, om die wanpraktyke wat by sommige homoseksuele byeenkomste voorkom, die nek in te slaan.

Getuienis oor die mees onsedelike dade denkbaar, wat by sommige van die partye gepleeg word, is op rekord en dit kan geen doel dien om dit verder te beklemtoon nie.

Dit blyk uit 'n ontleding van die regsposisie dat die verskeie wetsbepalings wat reeds op die Wetboek staan in verband met die pleeg van onsedelike of immorele

dade, plus die gemeenreg wat volgens onlangse regspraak, nog die pleeg van onnatuurlike dade tussen manspersone verbied, plus die nuwe misdryf waarvoor nou in klousule 3 voorsiening gemaak word, sover ons kan sien, omvattend genoeg is om die euwel waarmee ons te doen het, behoorlik te bestry. [169]

Die Minister het voorts gesê :

Dit is veral verblydend dat die Komitee nie toegewings in verband met die bestaande reg oor die onderhawige aangeleentheid aanbeveel het nie.

Daar is skynbaar 'n neiging in sommige lande waar nog verbodsbepalings teen homoseksualisme bestaan om in die rigting van toegewings te beweeg. So iets kan ons egter nie toelaat nie. [170]

Die Minister het verwys na persberigte wat handel oor ver-
toë wat deur selferkende jong homoseksueles voor die Parle-
mentsgebou in Den Haag betoog het vir die afskaffing van 'n Wet
wat homoseksuele praktyke met 'n minderjarige verbied. Die
Laerhuis in Den Haag het die voorstelle verwerp. Volgens 'n
ander persberig, is 'n petisie aan die Parlement in Nieu-Seeland
gerig, waarin versoek is dat homoseksuele dade tussen toestem-
mende volwassenes in privaat gewettig moet word. Die Voor-
sitter van die Petisie-Komitee het die parlement toe meegedeel
dat die komitee geen aanbevelings te maak het nie en sy persoon-
like mening uitgespreek dat hy homoseksualiteit as weersinwek-
kend beskou en verbaas is dat daar kerkleiers is wat 'n veran-
dering in die Wet bepleit.

Die Minister het tot die gevolgtrekking gekom dat Suid-Afrika
dus nie alleen staan, wanneer daar nie toegewings in hierdie
verband gemaak word nie, en hom verder as volg uitgedruk :

Met die wysiging wat nou in klousule 1 van die Wets-
ontwerp vervat is, word onomwonde aan homoseksuele te
kenne gegee dat ons eerder strenger sal optree in die

beskerming van ons jeug as om bestaande maatreëls te verslap. [171]

Die strafbepalings vir oortredings in terme van die Ontugwet en die Ontugwysigingswet van 1969 kan as volg opgesom word:

- (i) Enigiemand wat 'n artikel vervaardig, verkoop of verskaf, wat bestem is om gebruik te word om 'n onnatuurlike geslagtelike daad te pleeg, is aan 'n misdryf skuldig. Bedoelde misdryf is strafbaar met 'n boete van hoogstens R400 of met gevangenisstraf vir 'n tydperk van hoogstens twee jaar of met sowel daardie boete as daardie gevangenisstraf. By die toepassing van subartikel (1) van Artikel 18A, beteken „verkoop” ook vir verkoop aanbied, vir verkoop hou of in 'n plek hou waar goedere verkoop, vir verkoop aangebied of vir verkoop gehou word.
- (ii) Oortredings in terme van Artikel 22(paragraaf g) van die Hoofwet (d. i. Ontugwet, 1957) beteken iemand wat (a) in enige openbare plek vir onsekere doeleindes iemand anders aanlok, uitlok of lastig val; of (b) homself of haarself opsetlik en openlik vertoon in onbehoorlike kleding of op 'n onbehoorlike wyse by enige deur of venster of op enige plek waar hy of sy gesien kan word van enige publieke straat of plek of in enige plek waartoe die publiek toegang het, is aan 'n misdryf skuldig. Bedoelde misdryf is met 'n boete van hoogstens R400 of met gevangenisstraf vir 'n tydperk van hoogstens twee jaar of met sowel daardie boete as daardie gevangenisstraf, strafbaar.
- (iii) Iemand wat in die openbaar 'n onsedelike daad met 'n ander persoon pleeg; of op enige manier in die

openbaar of in afsondering help om die pleeg deur 'n persoon van enige onsedelike daad, met 'n ander persoon te bewerkstellig, of enige vergoeding daarvoor ontvang, is aan 'n misdryf skuldig. 'n Boete van hoogstens R400 of met gevangenisstraf vir 'n tydperk van hoogstens twee jaar of met sowel daardie boete as daardie gevangenisstraf, is van toepassing.

- (iv) 'n Manspersoon wat met 'n ander manspersoon by 'n party 'n daad pleeg wat daarop bereken is om geslagsdrif te prikkel of om geslagtelike bevrediging te verskaf, is aan 'n misdryf skuldig. By die toepassing van hierdie bepaling, beteken „'n party" 'n geleentheid waar meer as twee persone teenwoordig is.

Die implikasie van hierdie bepaling is dus dat twee, instemmende volwasse mans dus nie aan 'n misdryf skuldig is indien hulle 'n daad in privaatheid pleeg wat daarop bereken is om geslagsdrif te prikkel of om geslagtelike bevrediging te verskaf nie. Dit is wel 'n misdryf indien een van die partye onder die ouderdom van 19 jaar is. Dit is ook 'n misdryf indien hierdie gedrag in die openbaar plaasvind of wanneer daar meer as twee partye teenwoordig is. Die strafbepaling vir sulke misdrywe is 'n boete van hoogstens R400 of gevangenisstraf vir 'n tydperk van hoogstens twee jaar of met sowel daardie boete as daardie gevangenisstraf.

B. Die Regsposisie in Brittanje

Dit sou 'n onbegonne taak wees om 'n oorsig van die regsaspekte in Brittanje in detail te bespreek. Die hoof trekke word dus vervolgens kortliks saamgevat.

1. In die periode voordat Koning Henry VIII Wet No. 25 in 1533 promulgeer het, was dit die gebruik in Engeland dat homoseksuele misdrywe onder eklesiastiese jurisdiksie geval het. Die Kerkregte was redelik gematig in die toepassing van strafmaatreëls met betrekking tot homoseksuele misdrywe.
2. Die fokus van die 1533 wetgewing van die Britse Parlement was eintlik op sodomie. Dit is as 'n misdryf beskou wat met die doodstraf gevonnissen kon word.
3. Vanaf 1861 is die strafbepaling van doodstraf vir sodomie met lewenslange gevangenisstraf vervang.
4. Wetgewing wat in 1885 ingestel is, het ook ander vorms van homoseksuele gedrag wat in privaat gepleeg is, as misdrywe of misdade bepaal.
5. Sedert daardie tyd is 'n stryd vir sowat tagtig jaar deur hervormers binne sowel as buite die Parlement gevoer om veranderinge in die wetgewing m. b. t. homoseksuele gedrag te weeg te bring. Gedurende die periode 1885 tot 1967 was daar talle insidente en sake waarin vooraanstaande persone weens homoseksuele gedragswyses voor die hof gedaag is. Oscar Wilde het hierdie insidente en sake beskryf as "monstrous martyrdoms". As gevolg van Wilde se

opspraakwekkende skandaal, verhoor en vonnis, het daar 'n beroering onder die homoseksuele bevolking gekom. Sy lewensbeskrywer en vriend, Frank Harris, het die gebeure as volg beskryf :

Every train to Dover was crowded, every steamer to Calais thronged with members of the aristocratic and leisured classes, who seemed to prefer Paris, or even Nice out of season, to a City like London, where the police might act with such unexpected vigour. The truth was that the cultured aesthetes . . . had been thunderstruck by the facts which the Queensberry trial had laid bare. For the first time they learned that such houses as Taylor's were under police supervision, and that creatures like Wood and Parker were classified and watched. They had imagined that in "the home of liberty" such practices passed unnoticed. It came as a shock to their preconceived ideas that the police in London knew a great many things which they were not supposed to concern themselves with, and this unwelcome glare of light drove the vicious forth in wild haste.

Never was Paris so crowded with members of the English governing classes; here was to be seen a famous ex-Minister; there the fine face of the president of a Royal Society; at one table on the Café de la Paix, a millionaire recently ennobled, and celebrated for his exquisite taste in art; opposite to him a famous general. It was even said that a celebrated English actor took a return ticket to Paris for three or four days just to be in the fashion. The mummer returned quickly; but the majority of the migrants stayed abroad for some time. The wind of terror which had swept them across the Channel opposed their return, and they scattered over the Continent from Naples to Monte Carlo and from Palermo to Seville under all sorts of pretexts. [172]

Dit was gedurende die laaste jaar van die Eerste Wêreld-oorlog dat die buitengewone storie in Engeland versprei het dat die Duitsers in besit was van 'n naamlys van duisende Engelse mans en vroue wat

homoseksueel is. Die name van baie prominente persone (so het die gerug gelui) het op die „geheimsinnige lys" verskyn en die Duitsers was van voorneme om deur hulle geheime diens hierdie persone af te pers. Hierdie bewerings het op 27 Januarie 1918 in die weekblad Imperialist verskyn. Die persoon wat verantwoordelik was vir die verspreiding van hierdie fantasie-storie was 'n eksentrieke Parlements-lid, Noel Pemberton Billing. Die titel van sy weekblad is later verander na The Vigilante, aangesien dit die mondstuk van die beweging Vigilantes was wat vir „purity in public life" geveg het. Pemberton Billing was ook in 'n hofgeding betrokke. Hy het insinueer dat die Kanadese aktrise en danseres, Maud Allan, wat die hoofrol in Oscar Wilde se tragedie Salome vertolk het, 'n lesbiese persoon was. In The Vigilante van 16 Februarie, 1918, het die volgende paragraaf in die hoofartikel verskyn :

The Cult of the Clitoris

To be a member of Maud Allan's private performance in Oscar Wilde's Salome one has to apply to a Miss Valetta, of 9, Duke Street, Adelphi, W.C. If Scotland Yard were to seize the list of these members I have no doubt they would secure the names of several thousand of the first 47,000.
[173]

Die verwysing is weereens na die sogenaamde „geheime lys" in besit van die Duitsers. Tydens die verhoor was baie tyd in beslag geneem deur die „geheime lys", asook deur die deugde en ondeugde van Oscar Wilde. Die uitslag van die saak was dat die jurie vir Pemberton Billing onskuldig bevind het van laster en het hy min of meer soos 'n nasionale held uitgestap omrede hy so 'n vurige teenstander van

homoseksualiteit was.

Kort na Pemberton Billing se onskuldigbevinding is 'n beweging aan die gang gesit om lesbianisme strafbaar te maak. In 1921 is 'n „Criminal Law Amendment Bill" in die Laerhuis voorgestel en deur al die stadia gevoer; dit het o. a. soos volg bepaal :-

Any act of gross indecency between female persons shall be a misdemeanour and punishable in the same manner as any such act committed by male persons under section eleven of the Criminal Law Amendment Act, 1885. [174]

Die voorstanders vir die wetsontwerp was o. a. die Skotse konserwatiewe prokureur, mnr. Macquisten, en Sir Ernest Wild. As gevolg van swak gesondheid het Pemberton Billing kort vantevore uitgetree as Parlements lid, anders sou hy beslis een van die voorvegters gewees het. Die teenstanders van die wetsontwerp was persone soos Lord Wedgwood en Luitenant-Kolonel (later Lord) J. T. C. Moore-Brabazon. Die klousule is met 'n meerderheidstem van 148 teenoor 53 aanvaar en die wetsontwerp is na die House of Lords verwys. Dáár is die wetsontwerp egter deur die ervare politikus, die Earl of Malmesbury, verwerp. Montgomery Hyde berig soos volg hieromtrent :-

He argued that the clause went beyond the scope of the original Bill, and in the select committee which had recommended its initial provisions no evidence had been given on it. He would only support it if he were convinced it were needed after careful inquiry, which had not so far taken place. "There is ample time and ample scope for legislation to be introduced on this subject into the House at an early date," he said,

"and I am not going to believe that the whole morality of this country is going to be abandoned because a few months' delay takes place before further legislation of this sort can be introduced".
[175]

Met die ondersteuning van ander lede was daar gevolglik geen stemming oor die saak nie, aangesien Lord Malmesbury se mosie eenparig aangeneem is. Die Laerhuis het nie weer 'n poging aangewend om die klousule deurgevoer te kry nie. Lesbianisme in Brittanje is dus vrygestel van regssanksies.

6. In die dekades tussen die twee wêreld-oorloë, het homoseksualiteit in Engeland meer op die oppervlakte begin verskyn. Die na-oorlogse jongmense het betrokke geraak in die proses van verandering en het die skanse om hulle begin afbreek. Die taboes van die verlede, en veral die taboes met betrekking tot seks, was vinnig aan die verander. Die autobiografie van die bekende skrywer en radio-regisseur, J. R. Ackerley, wat in 1968 verskyn het, nl. My Father and Myself, is moontlik een van die treffendste werke wat deur 'n homoseksualis geskryf is. Dit weergee 'n eerlike, volledige beskrywing en openbaring van die homoseksuele leefwyse van die twintiger- en dertigerjare in Engeland.

Dit wil voorkom asof homoseksuele dade in die twintiger- en dertigerjare toegeneem het. Statistiese data toon aan dat seksuele misdrywe toegeneem het. Die voorkomssyfer van persone wat voor die hof gedaag is het viervoudig en vyfvoudig vermeerder in vergelyking met vorige jare. Die polisie het baie strenger en meer aktief begin optree in verband

met die vervolging van „onnatuurlike dade". Dit was tydens die McCarthy „witch-hunt era" in Amerika dat Scotland Yard besluit het om senior offisiere na Amerika te stuur om met die Federal Bureau of Investigation in Washington saam te werk. Die veldtog teen homoseksualisme het in die jare 1953 en 1954 'n hoogtepunt in Brittanje bereik. Veral die vervolging van vier persone het voorbladnuus geword, nl. Rupert Croft-Cooke ('n skrywer), Lord Montagu of Beaulieu ('n edelman), Michael Pitt-Rivers ('n grondbaron) en Peter Wildeblood ('n diplomatieke korrespondent). Die verhoor van die aangeklaagdes het die polisie se optrede in 'n baie swak lig gestel. Die vonnise was gevangenisstraf van 9 maande vir Croft-Cooke, 12 maande vir Montagu, en 18 maande elk vir Pitt-Rivers en Wildeblood. Nadat Croft-Cooke sy vonnis uitgedien het, het hy hom in Morokko gaan vestig met die doel om 'n boek oor sy ervarings met die polisie, hof, en gevangenis te skryf. In sy werk The Verdict of You All, gee hy 'n skerp, lewendige beskrywing van polisie en strafregtelike metodes wat tydens die veldtog teen homoseksualisme in die vroeë vyftigerjare in Brittanje afgespeel het.

As gevolg van bogemelde insidente en veral die verhoor van Lord Montagu het die pers aktief begin optree deur hoofartikels oor homoseksualiteit en die sosiale probleme wat deur die homoseksuele oortreders ondervind word, te publiseer. Dit het aanleiding gegee tot vertoë vir die hervorming of wysiging van die bestaande wette. Die Church of England Moral Welfare Council het inligting begin versprei in verband met afpersing wat deur homoseksueles ondervind word, die selfmoord wat onder homoseksuele voorkom, asook

die polisie se optrede en metodes in verband met die vervolging van homoseksueles.

Die Regering moes uiteindelik swig voor die oorweldigende kritiek wat vanuit alle oorde gekom het. Slegs 'n maand na die verhoor van Lord Montagu, is daar besluit om 'n Departementele Komitee (wat bekend geraak het as die Wolfenden Komitee) aan te stel, om die regsmaatreëls insake homoseksuele misdrywe te ondersoek, asook die parallelle wetgewing insake prostitusie.

Die Departementele Komitee, onder voorsitterskap van Sir John Wolfenden, is op 24 Augustus 1954 benoem. Die Komitee het uit 15 lede bestaan, wat verteenwoordigend was van die Parlement, plaaslike owerhede, die mediese-, onderwys- en regsberoep, die gevangeniswese en die Kerke. Die Komitee het vir 'n tydperk van drie jaar gewerk alvorens die bekende „Wolfenden Verslag“ uitgebring is. Die Komitee het 62 vergaderings gehou en getuienis is deur meer dan 200 individue en instansies, sommige deskundiges in hulle veld, aangehoor. Die Komitee se uitgangspunt was o. a. as volg :

We do not think that it is proper for the law to concern itself with what a man does in private unless it can be shown to be so contrary to the public good that the law ought to intervene in its function as the guardian of that public good. [176]

Die Komitee het voortgegaan om die argument vir die behoud van bestaande wetgewing te ondersoek en te betwis op grond van die feit dat homoseksuele gedrag tussen volwasse mans, in privaat sowel as

openbaar, teenstrydig is met die belange van die gemeenskap in soverre as wat :

- (i) dit die gesondheid van die gemeenskap benadeel en 'n bedreiging inhou
- (ii) dit 'n nadelige uitwerking op die gesinslewe het
- (iii) dat 'n volwasse man, wat homoseksuele praktyke met 'n ander volwassene beoefen, sy voorkeur moontlik tot seuns mag uitbrei.

Die voorstanders van die eerste argument het geredeneer dat homoseksualiteit 'n groot rol speel in die demoralisasie en verval van beskawings en dat Brittanje sulke gedrag moet beëindig om te voorkom dat die Britse volk dekadent raak. Die Komitee se bevinding in hierdie verband was :

We have found no evidence to support this view, and we cannot feel it right to frame the laws which should govern this country in the present age by reference to hypothetical explanations of the history of other peoples in ages distant in time and different in circumstances from our own. [177]

Die Komitee het verder verklaar dat die argument dat homoseksueles nie in sekere staatsdepartemente of sekere professies in diens geneem behoort te word nie, omrede hulle blootgestel is aan afpersing en dus swak kandidate vir sekuriteits-werk is, ook van toepassing is op ander persone soos alkoholiste, dobbelaars, en heteroseksuele persone wat hulleself in situasies bevind waar hulle kompromisse moet aangaan. Dit mag 'n grondige argument wees dat homoseksueles van sekere vorms van werk uitgesluit behoort te word, maar daardie argument regverdig

nie die beskouing dat private seksuele verkeer van die homoseksuele persoon as 'n misdryf of oortreding op sigself moet wees nie. Die argument dat gesinslewe deur homoseksuele gedrag benadeel word, is nie deur die Komitee weerlê nie. Inteendeel, die Komitee erken dat homoseksualiteit wel skade aan die gesinslewe mag berokken, veral deur die homoseksuele vader. Die Komitee het egter ook daarna verwys dat homoseksuele moeders dikwels die huweliks- en gesinsverband verbreek. Die Komitee het voorts berig :

We have had no reasons shown to us which would lead us to believe that homosexual behaviour between males inflicts any greater damage on family life than adultery, fornication, and lesbian behaviour. These practices are all reprehensible from the point of view of harm to the family, but it is difficult to see why on this ground male homosexual behaviour alone among them should be a criminal offence. This argument is not to be taken as saying that society should condone or approve male homosexual behaviour. But where adultery, fornication and lesbian behaviour are not criminal offences, there seems to us to be no valid ground, on the basis of damage to the family, for so regarding homosexual behaviour between men.
[178]

Die Komitee het ook verwys na die feit dat 'n homoseksuele genoot in die heteroseksuele huweliksverhouding baie selde 'n goeie aanpassing en sukses van daardie verhouding maak. Dit sou fataal wees om bloot terwille van konformering met die sosiale struktuur, of met die hoop dat die persoon se oriëntasie sal verander, druk uit te oefen deur middel van wetgewing.

In verband met die argument dat homoseksuele

persone hulle tot kinders sal wend, en dat die bestaande wetgewing dus gehandhaaf moet word, was die Komitee eerder van mening dat 'n wysiging van die bestaande wetgewing juis as 'n vorm van beskerming vir kinders sal dien.

With the law as it is there may be some men who would prefer an adult partner but who at present turn their attention to boys because they consider that this course is less likely to lay them open to prosecution or to blackmail than if they sought other adults as their partners. If the law were changed in the way we suggest, it is at least possible that such men would prefer to seek relations with older persons which would not render them liable to prosecution. In this connection, information we have received from the police authorities in the Netherlands suggests that practising homosexuals in that country are to some extent turning from those practices which are punishable under the criminal law to other practices which are not. Our evidence, in short, indicates that the fear that the legalisation of homosexual acts between adults will lead to similar acts with boys has not enough substance to justify the treatment of adult homosexual behaviour in private as a criminal offence, and suggests that it would be more likely that such a change in the law would protect boys rather than endanger them. [179]

Daar was verder die argument dat 'n wysiging in die wetgewing 'n vloedgolf van homoseksuele gedrag tot gevolg sal hê. In hierdie verband het die Komitee die mening uitgespreek dat dit 'n oordrewe stelling is, en dat die uitwerking van wetgewing op manlike gedrag nie so oordyf behoort te word nie. Daar mag veel waarheid in die argument steek, maar terselfdertyd het die streng wetgewing wat bestaan het tog ook nie daarin geslaag om homoseksuele daade uit te wis nie. Die verandering van wetgewing beteken nie noodwendig dat die breë publiek hulle afkerende

houding teenoor homoseksualiteit skielik gaan wysig nie.

Die finale teen-argument van die Komitee, wat as 'n baie beslissende faktor beskou was, lui as volg :

There remains one additional counter-argument which we believe to be decisive, namely the importance which society and the law ought to give to individual freedom of choice and action in matters of private morality. Unless a deliberate attempt is to be made by society, acting through the agency of the law, to equate the sphere of crime with that of sin, there must remain a realm of private morality and immorality which is, in brief and crude terms, not the law's business. To say this is not to condone or encourage private immorality. On the contrary, to emphasize the personal and private nature of moral or immoral conduct is to emphasize the personal and private responsibility of the individual for his own actions, and that is a responsibility which a mature agent can properly be expected to carry for himself without the threat of punishment from the law. [180]

Dit was op grond van bogenoemde argumente en teen-argumente wat die Wolfenden Komitee (met slegs een lid wat van mening verskil het) die revolusionêre aanbeveling gemaak het, wat as volg lui :

We accordingly recommend that homosexual behaviour between consenting adults in private should no longer be a criminal offence. [181]

Die Komitee het ook voorgestel dat die ouderdom vir die begrip volwassenheid as een-en-twintig jaar bepaal word.

Die belangrikste verdere voorstelle in die Komitee se verslag was :-

-
- (i) That no proceedings should be taken in respect of any homosexual act (other than an indecent assault) committed in private by a person under twenty-one, except by the Director of Public Prosecutions or with the sanction of the Attorney-General
 - (ii) That, except for some grave reason, proceedings should not be brought in respect of homosexual offences incidentally revealed in the course of investigating allegations of blackmail, and that, except for indecent assaults, the prosecution of any homosexual offence more than twelve months old should be barred by statute. (We do not think that any public interest is served by pursuing stale offences. ")
 - (iii) An increased maximum penalty for homosexual acts between adults and consenting partners between the ages of sixteen and twenty-one was recommended. "This was because the danger of emotional or psychological damage is . . . dependent more on the surrounding circumstances than on the specific nature of the act committed". [182]

In verband met hierdie laasgenoemde feit was die Komitee veral begaand oor die feit dat minderjariges en jong kinders omgekoop word met geskenke of geld om aan homoseksuele aktiwiteite deel te neem. Sulke jong persone mag in die gewoonte verval om op hierdie wyse maklik geld te verdien. Die korrupsie lê nie in die gevaar dat hulle tot homoseksuele gedrag bekeer word nie, maar veel eerder in die gevolge van die korrupsie wat meer sielkundige benadeling inhou.

- (iv) It is a view widely held, and one which found favour among our police and legal witnesses, that seduction in youth is the decisive factor in the production of homosexuality as a condition, and we are aware that this view has done much to alarm parents and teachers. We have found no convincing evidence in support of this contention. (onderstreep deur skryfster). [183]

Die mediese getuies het eenparig ingestem dat verleiding nie 'n groot rol speel in die ontwikkeling van homoseksuele gedragswyses nie. Die skade berokken deur die publisiteit wat met vervolging saamgaan, is in meeste gevalle veel groter as dié wat uit die werklike verleiding of seduksie voortspuit.

- (v) There is a case for requiring the courts to obtain a medical report in respect of every young person convicted for the first time of a homosexual offence. We accordingly recommend that a court by which a young person under twenty-one is found guilty of a homosexual offence should be required by law, before passing sentence on that person, to obtain and consider a psychiatric report. [184]

7. Die Komitee het verder onderskei tussen (i) die toestand van homoseksualiteit en (ii) daad wat uit die homoseksuele toestand voortspruit. Die homoseksuele toestand word gekenmerk deur die rigting en voorkeur wat die homoseksuele persoon t. o. v. sy seksuele drange toon; maar die daad wat daaruit voortspruit impliseer nie noodwendig uiterlike, waarneembare seksuele gedrag nie. Die Komitee het dus die belangrike feit gemeld dat daar onderskei moet word tussen praktiserende homoseksualiste en persone wat nie-praktiserend is nie, maar wat wel as latente homoseksualiste in die maatskappy funksioneer.

In hierdie verband is daar bevind dat daar ernstige onkunde bestaan en dat die openbare mening nie altyd rekening hou met die volgende belangrike faktore nie :

- (a) Die persoon wat homoseksuele neigings het, gee nie noodwendig uiting daaraan in die vorm van

uiterlike, waarneembare dae nie.

- (b) Selfs al word daar uiting aan gegee, beteken sulke dae nie dat die persoon 'n homoseksuele misdryf pleeg nie. Sy waarskynlikste seksuele daad is byvoorbeeld masturbasie wat gepaard gaan met homoseksuele fantasieë. (Masturbasie wat gerig is op heteroseksuele fantasieë is vir heteroseksueles ook 'n baie algemene seksuele daad).
- (c) Menige persone wat sterk homoseksuele neigings het en wat bewus is van seksuele gevoelens wat opgewek word in situasies waar daar sterk homoseksuele stimuli ondervind word, het volkome beheer oor hulle drange. Gevolglik manifesteer daardie drange nie in uiterlike seksuele gedrag nie. In hierdie verband speel faktore soos sedelike waardes, ego-funksionering, en vrees vir sosiale en geregtelike sanksies 'n belangrike rol; asook faktore soos 'n bevredigende beroep of professie, 'n goed-gebalanseerde sosiale leefwyse, en 'n gelukkige gesinsagtergrond.
- (d) Beide die homoseksuele en die heteroseksuele persoon vind dit egter moeilik om algehele seksuele onthouding toe te pas. In die getuienis wat ingewin word deur studies -- en soos deur die Wolfenden Komitee bevind -- blyk diegene wat algehele seksuele onthouding toepas oor die algemeen 'n minderheidsgroep te wees.

(e) Daar word verder bevind dat die homoseksuele persoon, net soos die heteroseksuele persoon, soms a. g. v. sekere faktore, (soos emosionele spanning, die invloed van alkohol of fisiese of psigiese ongesteldheid) homself in 'n tydelike toestand bevind waar hy kontrole en self-beheer verloor en uiting gee aan drange wat meesal goed kontroleer word.

Desnieteenstaande, het die Komitee 'n baie sterk standpunt ingeneem dat die Wet se funksie steeds moet wees om beskerming aan jeugdiges te verleen, asook aan dié wat byvoorbeeld verstandelik subnormaal is.

Men who commit offences against such persons should be treated as criminal offenders. Whatever may be the causes of their disposition or the proper treatment for it, the law must assume that the responsibility for the overt acts remains theirs, except where there are circumstances which it accepts as exempting from accountability. It is also part of the function of the law to preserve public order and decency. We therefore hold that when homosexual behaviour between males takes place in public it should continue to be dealt with by the criminal law. [185]

Die openbare reaksie op die Wolfenden Komitee se aanbeveling dat homoseksuele gedrag in privaat tussen instemmende volwasse manspersone nie langer as 'n misdryf of oortreding beskou moet word nie, was gunstig. Die pers en feitlik elke instansie en organisasie wat getuienis gelewer het, het die maat-reël verwelkom, asook die Kerke. Die publieke mening is na die bekendmaking van die Komitee se aanbevelings getoets. Daar is bevind dat meer as 40 persent van die bevolking die aanbeveling aanvaar

maar dat meer as 50 persent daarteen gekant was. Dit het verder duidelik geblyk dat die Konserwatiewe Regering (wat destyds aan die bewind was) en veral mnr. R. A. B. Butler (destydse Home Secretary) geensins haastig was om die aanbevelings te implementeer nie.

Die maande het verby gegaan en intussen was daar nog steeds teenoor homoseksueles opgetree en is hulle in groot getalle vervolg. Twee oud-studente van Cambridge Universiteit wat 'n studente-vriend deur selfmoord verloor het, het besluit om druk op die Regering uit te oefen sodat tyd ingeruim word vir die bespreking van die Wolfenden Verslag in die Laerhuis. Die twee persone was mnr. A. E. Dyson en Rev. Andrew Hallidie Smith. Die Homosexual Law Reform Society is deur hulle gestig, met die doel om vir die nodige wysiging van wetgewing te veg. Die voorsitter van die Society was Kenneth Macfarlane Walker, 'n hoogaangeskrewe medikus, psigo-terapeut en deskundige op die gebied van seksuologie. Hy was terselfdertyd ook die mediese sekretaris van die British Social Hygiene Council, asook voorsitter van die navorsingskomitee van die British Social Biology Council wat navorsing op die gebied van homoseksualiteit onderneem het. Die Regering het egter steeds hulle tyd geneem oor die saak. Eers nadat die Verslag reeds langer as 'n jaar gepubliseer was, het die Regering 'n mosie in die Laerhuis genoteer „that this House takes note of the Report”. [186] Daar was nog sterk teenkanting; die algemene gevoel was dat die tyd nog nie „ryp” was vir die bespreking van die Wolfenden Verslag nie. Die Homosexual Law Reform Society het nietemin volgehou om die publieke

mening op te voed. Deur middel van pamflette wat versprei is, die organiseer van vergaderings om professionele groepe toe te spreek en in te lig, asook die werwing van politici se stemme, het die Society as 'n drukgroep in die gemeenskap opgetree. Daar het egter 'n opdraande stryd op die hervormers gewag alvorens die kiesers en die politici gereed was om die aanbevelings van die Wolfenden Komitee te aanvaar; tien jaar het verloop na publikasie van die Wolfenden Verslag voor die promulgasie van die Sexual Offences Act wat op 27 Julie 1967 die Koninklike bekragtiging gekry het en onmiddellik as 'n Wet vir Engeland en Wallis in werking getree het. Hierdie Wet was nie van toepassing op Skotland en Noord Ierland nie, waar die ou wet nog steeds in werking is.

Die Sexual Offences Act van 1967 het dus homoseksuele gedrag tussen instemmende volwassenes in privaat gewettig. Die onmiddellike uitwerking van die Wet was dat daar 'n vryer en openliker bespreking van homoseksualiteit in die pers, oor die radio en televisie, en in die teater aangebied is. Die vrees dat hierdie meer permissiewe houding daartoe aanleiding kon gee dat meer openbare oortredings deur homoseksueles gepleeg sou word (en veral ten opsigte van minderjariges) is egter nie bewaarheid nie.

Die toepassing van die nuwe Wet het egter nie alle vraagstukke opgelos nie. Veral sekere maatskaplike aspekte hou nog steeds implikasies vir die homoseksuele persoon sowel as die gemeenskap in. Die bepaling van die ouderdomsgrens as 21 jaar impliseer dat 'n twintig-jarige wat 'n homoseksuele verhouding of daad aangaan, nog vir 'n periode van

twee jaar tot gevangenisstraf gevonniss kan word. 'n Volwasse persoon bo die ouderdom van 21 wat 'n verhouding met 'n jeugdige tussen die ouderdom van 16 en 21 jaar aangaan, kan vir 'n periode van vyf jaar gevangenisstraf opgelê word -- die vorige strafbepaling vir 'n soortgelyke oortreding was twee jaar. Die feit dat die militêre magte en die handelsvloot nie die voorregte van die „consenting adult clause" erken nie, sodat hulle lede uitdruklik uitgesluit word van die toepassing daarvan, bring mee dat lede van die militêre magte en die handelsvloot 'n militêre oortreding of misdryf pleeg indien hulle 'n homoseksuele verhouding of handeling met 'n ander instemmende volwassene aangaan. Die organiseer en daarstelling van sosiale organisasies vir homoseksueles lewer nog steeds probleme en word gestrem deur die toepassing van regsmaatreëls ('n feit wat in 'n latere afdeling van hierdie studie meer volledig bespreek word).

Die hooftrekke van die Sexual Offences Act (wat op 27 Julie 1967 promulgeer is en die bestaande wette in verband met homoseksuele daade gewysig het) kan as volg opgesom word :

- (a) Artikels 1 en 2 bepaal dat, met sekere uitsonderings, 'n homoseksuele daad wat deur twee mans gepleeg word nie langer 'n misdryf of oortreding sal wees nie indien dit in privaat plaasvind en op voorwaarde dat die partye betrokke by die daad albei daartoe ingestem het en reeds albei die ouderdom van 21 jaar bereik het.

- (b) Artikel 3 bepaal die gewysigde maksimum strafbepalings vir homoseksuele oortredings soos volg :

For buggery with a boy under the age of sixteen, or with a woman or an animal, the maximum of life imprisonment is retained. For other cases of criminal buggery, the maximum is ten years if there was no consent. If there was consent, the maximum is five years if the offender was twenty-one years old or more and the other man was under twenty-one and in other cases two years. For attempts to commit buggery the present maximum of ten years is retained for attempted buggery with a boy under sixteen or with a woman or an animal; in other cases of attempted buggery the rule of law that the penalty for an attempt should not exceed the maximum for the completed offence applies. (This rule of law is given statutory effect by s. 7(2) of the Criminal Laws Act, 1967, which came into force on 1st January, 1968). Provision is also made for an increase from two to five years in the maximum penalty that may be imposed on a man of twenty-one or over for gross indecency with a man under twenty-one or for being a party to or procuring or attempting to procure the commission by a man under twenty-one of an act of gross indecency with another man. (The maximum penalty remains at two years for other cases where an act of gross indecency, or being a party to or procuring or attempting to procure such an act, remains an offence. The section does not alter the maximum penalty for indecent assault on a boy or man, which remains at ten years). [187]

- (c) Artikel 4 bepaal die strafbepalings vir oortredings soos koppelary („procuration") waarby manlike persone betrokke is.

C. Die Regsposisie in die Verenigde State van Amerika

Die regsposisie met betrekking tot homoseksualiteit in die Verenigde State van Amerika verskil van staat tot staat. Dokumentasie soos die bekende Wolfenden Verslag van Brittanje of die Verslag van die Gekose Komitee insake die Ontugwysigingswetsontwerp in Suid-Afrika bestaan nie. Die skryfster het navrae tot persone en instansies in die Verenigde State gerig veral om vas te stel of daar 'n publikasie vir die Verenigde State van Amerika bestaan wat as definitiewe uiteensetting van die geregtelike posisie in daardie land beskou word. Die volgende antwoord van 'n medikus (self ook homoseksueel) skyn 'n redelike goeie opsomming van die huidige toedrag van sake te wees :

Let me get started on the request for all the laws relating to homosexuality. I telephoned the various homosexual organisations in San Francisco but they could not help. They do not have a list of all the laws or statutes for all 50 [sic] states. Neither does such a publication exist. I then phoned the Law Library at U.C.L.A. and asked for their help. They said that this was an impossible job and that no library outside of the Library of Congress would have access to all the statutes from all the States. If the library would even be prepared to provide a Xerox copy of all the statutes the cost would be astronomical. (aanhaling uit 'n brief - privaat korrespondensie). [188]

Die inligting wat gedurende 1971 uit persoonlike korrespondensie ingewin is, stem ooreen met die mening van 'n deskundige soos Donald West. Hy beskryf die posisie in verband met wetgewing in die V.S.A. as volg :

American laws controlling sexual behaviour vary from one State to the next. Plain copulation between man and wife is the only sexual act which is nowhere a crime. [189]

Alle ander vorms van gedrag, soos masturbasie, voor-huwelikse

koftus, owerspel e.d.m., word as oortredings in een of ander van die State beskou. Die diskriminasie lê daarin dat dieselfde wetsmaatreëls vir hierdie seksuele oortredings word nie deur die polisie op heteroseksueles toegepas nie, maar wel baie streng, in hulle veldtog teen homoseksualiteit, op homoseksueles toegepas.

Die deursneë heteroseksuele Amerikaanse burger is moontlik nie eers daarvan bewus dat, tegnies gesproke, hulle kriminele oortreders is met betrekking tot sekere seksuele aktiwiteite.

Wanneer die Amerikaanse statutes bestudeer word, blyk dit dat die bewoording van so 'n aard is dat die toepassing daarvan op manlike sowel as vroulike persone betrekking het. By implikasie is lesbianisme dus ook strafbaar, wat in die meeste Westerse lande nie die geval is nie. Kinsey het homself as volg hieroor uitgespreek :

In Medieval European history there are abundant records of death imposed upon males for sexual activities with other males, but very few recorded cases of similar action against females. In modern English and other European law, the statutes continue to apply only to males; but in American law, the phrasing of the statutes would usually make them applicable to both female and male homosexual contacts. The penalties are usually invoked against "all persons", "any person", "whoever", "one who", or "any human being" without distinction of sex. Actually there are only five states in the United States where the statutes do not cover female homosexual relationships, and it is probable that the courts would interpret the statutes in nearly all of the other states to apply to females as well as to males.
[190]

Alhoewel die strafmaatreëls 'n baie sterk veroordeling van lesbianisme weerspieël, wil dit tog voorkom asof dit die algemene publieke mening oorskry, want in die praktyk is daar feitlik geen gevalle waar vroue voor die hofe gedagvaar of deur die hofe gevonnis is nie. Kinsey se studies toon as volg :

. . . our examination of the records of all the females admitted to the Indiana Women's Prison between 1874 and 1944 indicates that only one was sentenced for homosexual activity, and that was for activity which had taken place within the walls of another institution. Even in such a large city as New York, the records covering the years 1930 to 1939 show only one case of a woman convicted of homosexual sodomy, while there were over 700 convictions of males on homosexual charges, and several thousand cases of males prosecuted for public indecency, or for solicitation, or for other activity which was homosexual. In our own more recent study of the enforcement of sex law in New York City we find three arrests of females on homosexual charges in the last ten years, but all of those cases were dismissed, although there were some tens of thousands of arrests and convictions of males charged with homosexual activity in that same period of time. [191]

Wat strafbepalings aanbetref is daar ook nie in die V. S. A. uniformiteit nie. Die spesifieke daad wat strafbaar is, asook die aard van die strafmaatreëls, verskil feitlik van staat tot staat. Dit is ook nie altyd homoseksuele daad wat in sekere gebiede strafbaar is nie, meer eerder die „onnatuurlike seksuele daad“ (sexual acts against nature“).

Selfs toestemmende volwassenes (manlik of vroulik) wat vrywilliglik in 'n homoseksuele verhouding verkeer, is nie vrygespreek nie. Dit wil egter voorkom asof die faktor van dwang wat uitgeoefen word op 'n persoon, 'n belangrike faktor is in die bepaling van die straf. 'n Tekortkoming wat opgemerk word is die feit dat daar geen duidelike omskrywing van „sexual acts against nature“ bestaan nie.

In Kalifornië is die wetgewing toegespits op laasgenoemde oortredings en die strafbepaling wissel van 1 tot 10 jaar gevangenisstraf. Seksuele perversies word ook as misdrywe beskou en is strafbaar met aanhouding in 'n gevangenis wat nie 15 jaar mag oorskry nie. Daar is addisionele statutêre bepalinge van toepassing op die sg. seksuele psigopaat, wat lg. nie slegs aan wetlike

sanksies onderwerp nie, maar hom van sy vryheid ontnem deur hom onwillekeurig in 'n sielsiekehospitaal aan te hou. Dit wil voorkom asof die term „acts against nature" dan seksuele daade impliseer wat verband hou met die begrip van sodomie, wat penetrasie per anum of per os met mens of dier beteken.

Sulke daade word dan ook as oortredings geklassifiseer in die state van Colorado, Florida, Idaho, Kansas, Louisiana, Maine, Michigan, Missouri, Montana, Nevada, Noord Carolina, Oklahoma, Suid Dakota, Tennessee, Virginia, Washington en Wes Virginia.

In Arizona word homoseksuele daade onder die kategorie van sodomie geklassifiseer en is strafbaar as misdade met gevangenisstraf wat van een tot vyf jaar opgelê kan word. Thomas Szasz verwys na die posisie as volg :

Said crime may be committed by the penetration of the mouth or rectum of any human being by the organ of any male person. Intercourse per os or per anum is thus considered an offense regardless of whether it occurs between members of the same or opposite sex, between adults and children, or between consenting or non-consenting parties. [192]

Die posisie in die V.S. Amerika is dus dat in daardie state waar die statutes nie bepaal dat die seksuele daade van homoseksueles as „onnatuurlike misdrywe beskryf word nie, dit wel as daade van „sodomie" beskryf word, en laasgenoemde word in die staat Georgia as volg beskryf :

. . . the carnal knowledge and connection against the order of nature by man with man, or in the same unnatural manner with woman. [193]

Daar is ook 'n verdere bepaling in die V.S.A. van toepassing, naamlik dat homoseksueles onder die kategorie van seksuele psigopate geklassifiseer en behandel kan word volgens die statutes

wat van toepassing is op "sexual psychopaths". Uit die literatuur blyk dit egter dat laasgenoemde bepalings meer toegespits is op misdrywe en wanpraktyke wat teenoor kinders gepleeg word, en nie soseer gerig is op seksuele aktiwiteite wat tussen toestemmende volwassenes plaasvind nie. Die toepassing van die wette wat betrekking het op psigo-pate en wat eintlik ingestel was om die gemeenskap teen geweldadigheid en gevaarlike seksuele oortreders te beskerm, het volgens Donald West ernstige sosiale implikasies. Hy stel dit as volg :

These laws, which were intended to safeguard the community from violent or dangerous sexual offenders, provide for committal to prison hospitals for indefinite periods, or until "recovered". Unfortunately, the definitions and procedures used are so wide that even relatively harmless persons, including homosexuals, who come before the courts on either a sexual or non-sexual charge, stand some risk of being dealt with in this way if the court decides they are sexually abnormal. Since the treatment facilities provided are sometimes inadequate, and the medical authorities' notions of fitness for discharge somewhat vague, these unfortunates may languish in institutions far longer than if they had been sent to prison in the ordinary way. The system has been subject to much criticism by both legal and psychiatric experts, and in a few instances the laws have been declared unconstitutional. [194]

Daar was oor die afgelope jare dikwels pogings aangewend en uiteenlopende voorstelle ingedien om die Amerikaanse wetgewing in verband met seksuele gedrag te hervorm. Die American Law Institute het wetgewing opgestel wat bekend is as „The Model Penal Code". Artikel 213 van hierdie strafkode stel byvoorbeeld voor dat seksuele daade wat in privaat gepleeg word, of dit heteroseksueel of homoseksueel van aard is, slegs as seksuele misdrywe of oortredings beskou behoort te word wanneer minderjarige persone daarby betrokke is of wanneer dwang op sulke persone uitgeoefen word. Hierdie voorstel is sedert 1962 deur die Staat Illinois aangeneem en word prakties uitgevoer. Die Staat New York het sover gegaan om daade wat tussen instemmende, volwasse homoseksueles

plaasvind, nie langer as 'n misdad (,,felony") te beskou nie, maar as wangedrag (,,misdemeanour"). In sommige state bestaan daar wetgewing wat dit moontlik maak dat 'n manlike persoon, op grond van die feit dat hy homoseksueel is, deur middel van verpligte kommittering tot 'n sielsieke hospitaal opgeneem mag word. Thomas Szasz spreek homself baie sterk hieromtrent uit en verklaar :

By legal definition, every homosexual act is a "sex crime". The homosexual is thus subject to the penalties of so-called sexual psychopath laws, and may be sentenced to indeterminate incarceration in a mental institution or in a special facility for "sex criminals". By medical definition, every homosexual act is the symptom of a "mental disease". The homosexual is thus subject also to the penalties of mental hygiene laws, and may be confined involuntarily in a mental hospital. In short, the homosexual is the subject of repressive legislation as a member not only of the class of criminals but also of the mentally ill. He is, as we shall see, the model psychiatric scapegoat. [195]

Thomas Szasz is van mening dat die Amerikaanse kultuur die verskynsel van homoseksualiteit tot dieselfde mate en intensiteit verfoei as wat die kerklike instellings van vroeër jare kettery verfoei het. Die moderne Amerikaanse wette plaas dieselfde verbod op homoseksuele gedrag as wat die wette van die vyftiende eeu in Spanje 'n verbod geplaas het op die beoefening van die Joodse geloof. Die gevolge van hierdie tendens is min of meer in ooreenstemming -- net soos wat die getal persone in Spanje wat hulleself as Jode sou identifiseer het, verminder het, so gebeur dit in die Amerikaanse kultuur dat die homoseksueles ondergronds gedryf word en dat homoseksuele gedrag slegs in die geheim gepleeg kan word. Die strafkodes en die sosiale diskriminasie word deur Szasz verantwoordelik gehou vir hierdie toedrag van sake.

D. 'n Vergelykende Oorsig van die Strafmaatreëls in Verskeie Europese Lande

In hierdie afdeling word 'n vergelykende oorsig getref van die strafmaatreëls soos in verskeie Europese lande toegepas m. b. t. homoseksuele handeling vis-à-vis (a) die beskerming van kinders, minderjariges en jeugdiges na gelang van die ouderdomsbepanking; (b) die beskerming en beheer van openbare sedelikheid en orde (wat die aanlokking, uitlokking of lastig val van persone insluit).

Die strafbepalings is in elke geval die maksimum toepasbare straf. Behalwe die maksimum strafbepalings, is daar dikwels ander metodes van behandeling wat deur die houe in spesifieke gevalle toegepas kan word. Boetes kan byvoorbeeld opgelê word, of die persoon kan deur proefdienste behandel word. Die lande in hierdie bespreking ingesluit, verskyn in alfabetiese volgorde.

België:

Homoseksuele gedrag as sulks is nie in België strafbaar nie. 'n Homoseksuele daad is slegs strafbaar wanneer dit die vorm van 'n algemene oortreding aanneem, soos 'n onbehoorlike aanranding, of 'n affrontasie of belediging, of as dit teen openbare welvoeglikheid indruis.

Instemming tot 'n handeling dien nie as verdediging teen 'n klag van aanranding indien die slagoffer onder sestienjarige ouderdom is nie.

In gevalle waar die oortreder moontlik 'n ouer van die slagoffer is, is instemming ook geen verdediging indien die slagoffer onder 21 jaar is en nog ongetroud is nie. Vir 'n getroude persoon bo die ouderdom van 16 jaar is instemming wel toerekenbaar as verdedigend.

Die maksimum strafbepaling vir onbehoorlike aanranding kan 15 jaar gevangenisstraf wees in gevalle waar die slagoffer onder 16 jaar is. Tien jaar gevangenisstraf word bepaal wanneer die slagoffer ouer as 16 jaar is maar onder 21 jaar is en vyf jaar gevangenisstraf in ander gevalle.

Die maksimum straf vir die skending van openbare sedelikheid is een jaar gevangenisstraf of 500 frank. In soortgelyke gevalle waar 'n kind (van beide geslag) onder 16 jaar betrokke is, word die strafbepaling drie jaar gevangenisstraf plus 'n boete van 1,000 frank.

Denemarke :

Die Deense kriminele kode maak voorsiening vir langtermyn gevangenisstraf in gevalle waar heteroseksuele of homoseksuele dade met kinders onder 15 jaar gepleeg word. Soortgelyke strafmaatreëls is van toepassing in gevalle waar kinders in inrigtingssorg soos tehuise, weeshuise, sielsiekehospitale e.d.m. verkeer en daar hetero- of homoseksuele dade deur personeellede met hulle gepleeg word. Dieselfde strafmaatreëls is van toepassing in gevalle waar homoseksuele dade uitgelok of verkry word deur die toepassing van geweld, vrees, bedrog of die gebruikmaking van dwelmmiddels.

Homoseksuele dade met persone onder 18 jaar is strafbaar met vier jaar gevangenisstraf. In gevalle waar albei persone van dieselfde ouderdom en ontwikkeling is, sal die hof moontlik albei ontslaan.

Homoseksuele dade met persone onder 21 jaar is strafbaar met drie jaar gevangenisstraf indien die oortreder 'n

ouer en meer ervare persoon is.

Onsedelike gedrag teenoor enige persoon van dieselfde geslag is 'n misdryf, veral in gevalle waar die oortreder die ander persoon se sedelikheid bedreig of openbare aanstoot gee deur sy gedrag. Strafbepalings in dergelike gevalle is vier jaar gevangenisstraf. Die regsbepalings in Denemarke maak geen onderskeid tussen sodomie en ander homoseksuele daade nie.

Die implikasie van bogenoemde strafbepalings beteken dus dat homoseksuele gedrag tussen instemmende volwasse nes nie strafbaar is nie, behalwe in daardie gevalle waar die misleiding en uitbuiting van 'n jeugdige of afhanklike plaasvind en waar die openbare sedelikheid te na gekom word.

Duitsland (Bundesrepubliek) :

Die Duitse kriminele kode van 1871 bevat die volgende bepaling, bekend as Artikel 175 :

Unnatural indecency committed between persons of the male sex, or between human beings and animals, is punishable with imprisonment. [196]

'n Wysiging van bogenoemde kode is deur die Nazi bewind in Junie 1935 teweeggebring en Artikel 175 as volg gewysig :

A male person who commits, or submits to, an act of indecency with another person, is punishable with imprisonment (up to a maximum of five years).

In the case of a participant who at the time of the offence was under the age of 21 years, the Court may abstain from inflicting punishment if his offence was only very slight. [197]

Hierdie wetsbepaling impliseer dat homoseksuele gedrag tussen instemmende volwasse mans wat in privaat gepleeg word, strafbaar is volgens Duitse wetgewing. Homoseksuele gedrag van vroulike persone is nie strafbaar nie.

Daar is ook addisionele bepalings onder Artikel 175a ingevoeg wat as volg lees :

In addition, Article 175a renders punishable with penal servitude up to a maximum of ten years the following aggravated cases of "gross indecency" among men :

- (i) acts of indecency accompanied by the use of force or threat involving danger to life and limb
- (ii) acts of indecency committed by abuse of a relation of dependence or subordination
- (iii) seduction of a person under 21 years of age by an adult over 21 years
- (iv) professional male prostitution or solicitation for the purpose of prostitution.

Attempts are punishable only in the aggravated conditions of Article 175a.

Gedurende die onmiddellike na-oorlogse tydperk het die vraag ontstaan of Artikel 175 wat deur die Derde Ryk ingestel is, na die val van die Nazi régime behoue moes bly en of die oorspronklike voorstelling van Artikel 175 weer ingestel en toegepas moes word.

Die geregshoue se beslissing was egter dat Artikel 175 en 175a behou en toegepas moes word. Laasgenoemde besluit het bevestiging verkry deur die promulgasie van die „Third Criminal Law Amendment Act" van Augustus 1953.

Die toepassing van die wetsbepalings m. b. t. homoseksuele oortredings was reeds vir baie jare die onderwerp van intense besprekings, nie slegs deur regsgeleerdes en medici nie, maar ook deur die breë Duitse publiek in die algemeen. Veral in die jare 1935 - 1936, gedurende die Nasionaal-Sosialistiese beleid, is daar skynbaar baie sterk teenoor homoseksualiteit gediskrimineer. Die statistiese gegewens reflekteer die styging van vervolgings vir onnatuurlike, onsedelike gedrag van manspersone bo agtienjarige ouderdom, soos die volgende tabel aantoon :

Jaar	Vervolgings
1932	625
1933	674
1934	872
1935	1839
Art. 175	1791
Art. 175(a)	<u>48</u>
1936	4995
Art. 175	4027
Art. 175(a)	<u>968</u>

[199]

Halfjaar	Vervolgings
1952	1057
Art. 175	704
Art. 175(a)	<u>353</u>
1953	1007
Art. 175	643
Art. 175(a)	<u>364</u>

Vir die tydperk 1937 tot 1947 was geen statistiek gepubliseer nie. Die vervolgings na 1950 het 'n groot afname getoon. In 1950 is 1732 en in 1951 is 1897 aangeteken. Gegewens is vir ses maande in elk van die jare 1952 en 1953 aangegee, soos wat in bostaande tabel aange-
toon is. [200]

Gedurende 1955 het Tudor Rees en Harley Usill die mening uitgespreek dat 'n hersiening van die kriminele kode van Wes-Duitsland (wat toe reeds 80 jaar oud was) aandag moes geniet. Die jongste inligting wat deur die skryfster ingewin is, wys daarop dat die algehele Duitse kriminele kode tans onder hersiening is en die volgende feite wat van belang is m. b. t. homoseksualiteit kan aangehaal word :

The year 1970 will rightly go down in West German history as outstanding and productive for the country's judicature. As we set out on a decade of reforms there was no ignoring the need to set new pointers for the legal order of our society. In his policy declaration of October 28, 1969, Chancellor Willy Brandt was the first government head to give reform of the law a whole chapter of its own. This made plain that the government intends energetically to modernise the law and bring it up to date with society's development. [201]

The West German justice ministry has worked out a draft of reforms of the penal code where it affects sexual relations which constituted a considerable liberalisation of the present law by striking many offences from the books. Justice minister Gerhard Jahn explained the aims of the draft like this : "It reflects the changed realities we can observe in the familial and sexual spheres". Two important reform laws took effect already more than a year ago, passed by the previous parliament, the fifth, which preceded the present left-liberal coalition government's period in office. Since September 1, 1969, adultery is no longer a punishable criminal offence, which it had been under German law to that date. In practice it was only prosecuted in any case at the behest of the

innocent party. It left the door wide open to the possibility of blackmailing a partner in alimony and similar divorce matters. The other new law abolished homosexuality as a crime as long as it is practised between adult men. Homosexual relations with minors and dependents and male prostitution remain punishable, however. [202]

Die nuwe wetgewing skyn dus min of meer in ooreenstemming te wees met die moderne tendense, naamlik dat homoseksuele daade, tussen instemmende volwassenes in privaat gepleeg, nie meer as kriminele oortredings beskou en strafbaar is nie. Daar word dus weggebreek van tradisionele opvattinge en die meer moderne denke vereis dat die regspleging (in teorie altans) die individuele vryheid erken en dat die individu verantwoordelikheid ervaar om sy eie privaatlewe volgens sy eie opvattinge te reguleer op voorwaarde dat die maatskappy, minderjariges, en afhanklikes nie daardeur benadeel word nie.

Frankryk :

In gevalle waar 'n homoseksuele daad met 'n persoon onder 21 jaar gepleeg word, is die skuldige aanspreeklik en onderhewig aan gevangenisstraf tot 'n maksimum periode van drie jaar plus 'n boete van 500,000 frank.

In gevalle waar die slagoffer jonger as 15 jaar is, mag 'n vonnis van 10 jaar gevangenisstraf bepaal word. In gevalle waar gewelddadigheid of geweldpleging toegepas is, of waar 'n ouer persoon in 'n gesagsposisie teenoor 'n kind so 'n oortreding pleeg, kan die gevangenisstraf met harde arbeid bepaal word. Dieselfde maatregel is geldig in gevalle waar 'n ouer 'n oortreding teenoor 'n kind wat onder 21 jaar is, pleeg. Oortredings teenoor openbare sedelikheid is strafbaar met twee jaar gevangenisstraf

plus 'n boete van 12,000 frank. Die wet in Frankryk tref geen onderskeid tussen sodomie en ander homoseksuele daade nie.

Die implikasie van die Franse wetgewing is dat homoseksuele gedrag tussen instemmende volwassenes bo 21 jarige ouderdom nie strafbaar is nie, tensy die openbare sedelikheid geskend word.

Italië:

Die wetsposisie in Italië is dat daar geen bepalings in die wetgewing is vir straf of bestraffing van homoseksuele gedrag as sulks nie.

In gevalle waar geweld toegepas word om seksuele omgang te bewerkstellig, is sulke daade (congunzione carnale) strafbaar met gevangenisstraf wat tot 10 jaar kan duur. Vir soortgelyke gedrag waar geweld nie toegepas word nie, maar waar gesag en magsposisie misbruik word om seksuele omgang moontlik te maak, is die strafbepaling vyf jaar gevangenisstraf. Hierdie bepalings is van toepassing op homoseksuele sowel as heteroseksuele oortredings. Indien die handeling van die oortreder nie geslaagd is om seksuele omgang (congunzione carnale) te verkry nie, word die straf met een-derde verminder.

Enige persoon wat 'n onsedelike daad met 'n kind onder die ouderdom van 16 jaar pleeg, of selfs 'n onsedelike daad in die teenwoordigheid van 'n kind onder 16 jaar pleeg, kan gestraf word met gevangenisstraf vir 'n periode wat tot drie jaar strek. Vervolging mag slegs plaasvind wanneer 'n klagte deur die slagoffer, of die slagoffer se ouers of voogde, aanhangig gemaak word. Openbare onsedelike

gedrag is ook strafbaar.

Nederland :

Artikel 247 van die Nederlandse kriminele kode bepaal dat enige persoon wat 'n onsedelike daad (ontuchtige handeling) met 'n persoon onder die ouderdom van 16 jaar pleeg, of wat so 'n kind aanlok of uitlok om so 'n daad te pleeg, is strafbaar met gevangenisstraf tot 'n maksimum tydperk van ses jaar. Gemelde artikel bepaal verder dat in gevalle waar onsedelike daad of seksuele omgang gepleeg word wanneer die oortreder in 'n mags- of gesagsposisie is en dit misbruik, of omrede die slagoffer tydelik hulpeloos is, sal dit ook strafbaar wees. Hierdie bepalings geld vir homoseksuele sowel as heteroseksuele misdrywe. 'n Persoon wat deur geweld of deur dreigemente van geweld 'n ander persoon uitlok of dwing om onsedelike daad te pleeg, is strafbaar met gevangenisstraf tot 'n periode van agt jaar.

Voorsiening word verder gemaak vir strafbepalings teenoor persone wat ouer as 21 jaar is en toegee aan homoseksuele daad met minderjariges tussen die ouderdom van 16 en 21 jaar. Die strafbepaling vir laasgenoemde oortredings is vier jaar gevangenisstraf. Die wetgewing onderskei nie tussen sodomie en ander homoseksuele daad nie. Onsedelike gedrag in die openbaar is met twee jaar gevangenisstraf strafbaar. Daar word ook spesiale voorsiening gemaak vir die bestraffing van onsedelike gedrag deur ouers, voogde of ander persone in 'n posisie van outoriteit teenoor kinders.

Die implikasie van wetgewing in Nederland is dat : (a) homoseksuele gedrag tussen instemmende volwassenes bo die ouderdom van 21 jaar en (b) homoseksuele gedrag tussen

twee persone tussen die ouderdom van 16 en 21 jaar, nie strafbaar is nie, mits sodanige gedrag in privaat plaasvind en nie openbare sedelikheid skend nie. Alle strafregtelike maatreëls en bepalings geld vir beide homoseksuele sowel as heteroseksuele misdrywe.

Noorweë:

Onsedelike verkeer tussen manlike persone is in Noorweë strafbaar met gevangenisstraf van hoogstens een jaar. Die wet maak egter voorsiening dat 'n oortreder slegs vervolg word wanneer dit in belang van die maatskappy is.

Deur middel van spesiale wette word die seksuele uitbuiting of verleiding van kinders teëgewerk. Hierdie wette het egter betrekking op albei geslagte en hetero- sowel as homoseksuele oortreders word geraak. Die wet onderskei verder tussen "indecent intercourse" wat koïtus insluit en "indecent acts" wat ander praktyke insluit. Die strafbepaling vir "indecent intercourse" met 'n kind wat jonger as 14 jaar is, word op 15 jaar gevangenisstraf bepaal, terwyl lewenslange gevangenisstraf toegepas kan word in gevalle waar ernstige liggaamlike skade berokken is. Wanneer kinders ouer as 14 jaar, maar jonger dan 16 jaar is, word die maksimum straf van vyf jaar gevangenisstraf opgelê. Die ouderdomsbepanking is oor die algemeen 16 jaar; maar in gevalle waar kinders onder beheer of in die sorg van die oortreder verkeer, word die ouderdomsgrens op 18 jaar bepaal en sal die maksimumstraf dan gevangenisstraf van een jaar wees.

Die maksimum strafbepaling vir handeling wat as onsedelike handeling beskryf word en met kinders onder 16

jaar gepleeg word, is drie jaar gevangenisstraf.

In gevalle van openbare onsedelikheid of onweloweglikeheid word sulke daade met drie maande gevangenisstraf gevonniss.

Oostenryk :

Die posisie in Oostenryk is dat alle vorms van gedrag wat beskryf kan word as onbetaamlike of onweloweglike onnatuurlike daade, en wat gepleeg word tussen persone van dieselfde geslag, hetsy manlik of vroulik, volgens die regsbepalings strafbaar is. Daar word geen onderskeid getref tussen sodomie en ander praktyke nie. 'n Onweloweglike onnatuurlike daad word deur die howe omskryf as „enige daad wat gepleeg word om seksuele bevrediging te verkry in 'n fisiese verhouding met 'n persoon van dieselfde geslag". Strafbepalings wissel van vyf jaar gevangenisstraf tot lewenslange gevangenisstraf, na gelang van die bykomstige faktore. In die toepassing van die strafmaatreëls word eerste oortreders nie vir langer periodes as drie tot ses maande in gevangenis aangehou nie, aangesien proefuitplasings dikwels toegepas word. Minder ernstige daade van onsedelikheid is strafbaar deur aanhouding wat wissel van agt dae tot ses maande en staan bekend as Streng Arrest.

Spanje :

Homoseksuele gedrag as sulks is nie volgens die wette in Spanje strafbaar nie, tensy dit aanleiding gee tot onsedelike aanranding of openbare onrus.

Volgens artikels 436, 429, en 430 is onsedelike gedrag

teenoor 'n kind wat jonger as 12 jaar is, hetsy 'n seun of 'n dogter, strafbaar met gevangenisstraf wat wissel van ses maande tot ses jaar met of sonder 'n boete wat daarmee saamval. Dogters word tot op die ouderdom van 16 jaar teen seksuele oortredings beskerm.

Vir oortredings wat openbare orde versteur, is 'n maksimum straf van 30 dae gevangenisstraf plus 'n boete van 1,000 pesetas, bepaal. Oortredings wat openbare skandale veroorsaak is strafbaar met gevangenisstraf van ses maande, asook 'n boete van 5,000 pesetas.

Die wette wat betrekking het op skurke, leegleërs en rondlopers maak voorsiening vir „measures of security" wat toegepas kan word. Laasgemelde maatreëls geld veral vir sekere kriminele oortreders wat deur die howe as gevaarlik en anti-sosiaal beskryf word, asook persone wat herhaaldelik vir homoseksuele oortredings met die gereg bots.

Swede :

Die relevante regsbepalings in Swede kan as volg opgesom word :

1. 'n Persoon wat 'n homoseksuele daad met 'n kind onder die ouderdom van 15 jaar pleeg, is skuldig aan 'n misdryf wat aan 'n maksimum straf van vier jaar gevangenisstraf onderhewig is.
2. Dit is 'n kriminele oortreding indien 'n homoseksuele daad met 'n persoon wat geestelik of verstandelik abnormaal is, gepleeg word; asook om met bewoners van gevangnisse, hospitale, weeshuise of dergelike

instansies so 'n daad te pleeg indien die oortreder 'n personeellid van daardie betrokke inrigting is.

3. Indien homoseksuele daade met persone onder die ouderdom van agtien jaar gepleeg word, sal dit 'n misdryf wees indien die oortreder reeds die ouderdom van 18 jaar bereik het of ouer is.
4. Homoseksuele daade wat met enige afhanklike persoon gepleeg word is misdrywe, veral indien die oortreders misbruik maak van hulle magsgosisie en sulke daade met persone wat afhanklik is pleeg.
5. Die maksimum strafbepaling in elk van gemelde gevalle is twee jaar gevangenisstraf, alhoewel die periode tot ses jaar verleng kan word indien die oortreder 'n ouer of voog of 'n persoon in 'n gesagsposisie is.
6. Openbare onsedelikheid is strafbaar met gevangenisstraf tot 'n periode van twee jaar.

Die implikasie van die regsbepalings is dus dat homoseksuele daade tussen instemmende volwassenes bo die ouderdom van 18 jaar nie strafbaar is nie, op voorwaarde dat dit egter nie openbare sedelikheid bedreig of benadeel nie.

HOOFSTUK VIER

DIE SOSIOLOGIESE ASPEKTE VAN HOMOSEKSUALITEIT

The dwarf, the disfigured, the blind man, the homosexual, the ex-mental patient and the member of a racial or religious minority all share one decisive characteristic: they are all socially "abnormal" and therefore in danger of being considered less than human. Whether ordinary people react by rejection, by over-hearty acceptance, or by plain embarrassment, their main concern is with such an individual's deviance, not with the whole of his personality.

Erving Goffman

I

DIE SOSIOLOGIESE PERSPEKTIEF

Homoseksualiteit is, sover bekend, 'n verskynsel wat in alle samelewings en beskawings voorkom. Dit word in alle strata, klasse, kategorieë of seksies van die samelewing aangetref.

Volgens die bevinding van Michael Schofield ('n Britse sosioloog wat die sosiologiese aspekte van homoseksualiteit in daardie land bestudeer het), is die verskynsel in elke eeu en onder elke régime in Groot Brittanje aangetref. Dit het in elke geslag en in elke klas van die maatskappy voorgekom, nie slegs onder die hoogs intelligente groepe nie, maar ook onder die „dullest oafs“, soos dit in die Wolfenden Verslag gestel word. Homoseksualiteit word onder lede van die koninklike adelstand, sowel as onder die gewone burgers aangetref; onder krimineles sowel as onder polisiemanne, onder pasiënte sowel as medici, onder studente sowel as onder hoogleraars, onder spioene sowel as onder politici, onder arbeiders sowel as onder kunstenaars.

Daar word in die volgende sosiologiese beskouing van die verskynsel veral aandag gegee aan feite wat in noue verband met die voorkomssyfer van homoseksualiteit in die maatskappy saamhang. Die feit dat die voorkoms van die verskynsel baie moeilik bepaalbaar is, dra daartoe by dat die gewone man in die straat onkundig is omtrent die werklike toedrag van sake, en sodoende word die kollektiewe openbare mening gevorm, wat weer die houding van die totale samelewing uitmaak. Kinsey het bevind dat 4% tot 5% van die totale Amerikaanse bevolking as eksklusief of oorwegend homoseksueel beskou kan word.

Die homoseksuele bevolking in 'n maatskappy moet dus as 'n minderheidsgroep beskou word wat in alle maatskappye of kulture voorkom en funksioneer. Hieruit vloei belangrike faktore soos die

akkommodasie en integrasie van die lede van die minderheidsgroep in die totale maatskaplike struktuur wat 'n heteroseksuele struktuur en kultuur is. (Uit die geskiedenis blyk dit duidelik dat die akkommodasie in die maatskappy gedurende verskillende tydperke en in verskillende kulture gewissel het). Aan die een kant vind ons die institutionele akkommodasie daarvan, soos in die geval van die Antieke Griekse kultuur-tydperk, d. i. toe die Griekse stadstate die hoogtepunt van hulle opbloeï bereik het. Van die grootste en mees uitstaande soldate en „militariste" was juis toé die homoseksuele mans. Homoseksualiteit was 'n integrale deel van die maatskaplike struktuur. Aan die ander uiterste bestaan daar talle voorbeelde wat aangehaal kan word, soos bv. gedurende die verskillende periodes in verskillende kulture waar homoseksueles tot die dood veroordeel is en in die openbaar verbrand is, of soos diskriminasie en vervolging in die Verenigde State van Amerika onder die McCarthy „witch hunt" periode. Daar was ook gedurende die Tweede Wêreldoorlog deur die Nazi régime van Duitsland sterk teenoor homoseksueles opgetree. [203]

Die maatskaplike diskriminasie wat deur die homoseksueles in die maatskappy ondervind word, word in hierdie hoofstuk onder die persoonlike en maatskaplike implikasies van homoseksualiteit breedvoeriger bespreek. Dit blyk duidelik dat daar in ons moderne tyd nog steeds die algemene neiging in meeste Westerse kulture bestaan om homoseksualiteit as 'n „probleem" te beskou. Daar is egter 'n groot verskeidenheid van opinies aangaande die aard van die „probleem". Sommige beskou die verskynsel as 'n siekteverskynsel; sommige beskou dit as 'n sielkundige stoornis, of 'n kriminele aanleg; ander veralgemeen en glo vas dat alle homoseksueles aan 'n ernstige vorm van neurotisme ly; andere sien dit as 'n ernstige perverse toestand, of as 'n ernstige „sonde". Vervolgens word enkele uiteenlopende menings oor die verskynsel uit Nederlandse bronne aangehaal om die uiteenlopende benaderings te illustreer.

Homoseksualiteit is een zonde en een onnatuurlijke zaak. [204]

Het treiteren of vervolgen van wezens die anders zijn vindt men bij alle in gemeenschap levende soorten, bij insekten, apen en mensen. [205]

De homoseksuele man of vrouw is geen engel noch een beest, hij is geen gevaar voor de samenleving, geen belager van onze kinderen, geen wellusteling, geen zedenbederver, geen stakkerd en geen underdog. Ons past geen generaliserend oordeel. [206]

De seksuele bevrijding dan. Je kunt voor jezelf hebben aanvaard dat je homoseksueel bent, en je kunt je leven daarnaar inrichten, maar die aanvaarding op zichzelf is voor mij nog niet de bevrijding geweest. Die kwam pas in 1962 op het schrijverscongres in Edinburgh, waar de communistische aap eventjes tegen de homoseksualiteit in literatuur van leer ging trekken. Ik beseftte dat indien ik niet zou spreken, dat dan mijn leven verbeurd en zinloos zou zijn. Ik heb in Op Weg geschreven, dat de ergste menselijke zonde de bereidheid is, zich in een hoek te laten trappen. Dat geloof ik nog. [207]

Uit die sosiologiese beskouing van die verskynsel is dit dus wenslik dat die toestand van homoseksualiteit en die akkommodasie daarvan bestudeer sal word teen die agtergrond van :

- (a) die maatskappy se kulturele waardes, opvattinge, norms e. d. m. wat die kultuurpatroon van 'n spesifieke tydperk bepaal, asook kennisname van die veranderinge wat deurgaans in kultuurpatrone plaasvind en dienooreenkomstig die maatskappy se reaksies teenoor 'n verskynsel soos homoseksualiteit beïnvloed
- (b) die sosiale kontrole wat deur die maatskappy ingestel en toegepas word om die verskynsel te hanteer, te akkommodeer, te beheer, te bekamp, selfs te stimuleer of geheel-en-al te probeer uitroeï.

Vir die doel van hierdie Hoofstuk 4 van die verhandeling sal die

fokus op die volgende sosiologiese aspekte van die verskynsel val :
homoseksualiteit en die maatskappystruktuur, homoseksualiteit as
'n minderheidsverskynsel en die stigmatisering daarvan, en die
persoonlike en maatskaplike implikasies van homoseksualiteit.

Homoseksualiteit en die maatskappystruktuur

Die algemene houding wat nou in meeste kulture en maatskappye
aangetref word is dat die individu of groep wat nie aan die norm van
die maatskappy konformeer of voldoen nie, as afwykende persone
getipeer word. As sulks word hulle uitgestoot, uitgewerp of beskou
as „afwykendes" wat behandeling moet kry, of gestraf moet word of
uit die maatskappy verwyder moet word.

Wanneer die „abnormaliteit" of die „anders wees" van die
individu of die groep waartoe die individu behoort, te doen het met
daardie deel van menslike gedrag wat buitendien as baie persoonlik
en intiem verband hou, d. i. seksualiteit of seksuele gedragswyses,
kan verwag word dat die reaksie en gevolglik die taboes baie sterk
sal wees.

Die reaksie van die maatskappy en dus ook die proses van stig-
matisering teenoor die verskynsel sal in noue verband staan met die
norms, waardes en maatskaplike struktuur van 'n spesifieke maats-
kappy in 'n gegewe tydperk of 'n spesifieke periode. Hieruit vloei
dan die feit dat die oriëntasie van 'n kultuurgroep se waardesisteem
m. b. t. seksuele denke, seksualiteit, en seksuele gedragswyses, in
noue verband staan met die maatskaplike situasie van daardie kul-
tuurgroep -- soos bv. die geval was met die maatskaplike struktuur
van die Westerse volkere in die negentiende eeu, wat gerig was op
die ekonomiese en wetenskaplike ontwikkeling en vooruitgang. Die
gevolg hiervan kom duidelik uit in die seksualiteit van daardie tyd en
van die seksuele rolle wat vir die man en vrou bepaal was in daardie

maatskaplike situasie. Die waardes wat aan seksualiteit gekoppel was, was ten nouste verbind aan die nuttigheid of die „nutswaarde” wat seksualiteit inhou, veral m. b. t. die voortplantingsaspek, wat weer ten nouste gekoppel was aan die gesinstruktuur, die gesinsverskynsel en die rolvervulling van die gesinslede. Die bykomstige elemente van seksualiteit wat vandag deur die jonger generasie hoog aangeskryf word, wat deur hulle erken word en wat deur hulle benut word en selfs oordryf word, soos seksuele plesier, erotiese bevreëdiging, die erkenning van seksualiteit as 'n element in menslike verhoudings, die erkenning van seksualiteit in menslike kreativiteit, was deur die ouer Viktoriaanse kultuur-periode verontagsaam. Dit was feitlik op 'n vals wyse verdraai, verwerp, ontken en selfs as „sondig” beskou. Uit die onderhoude wat deur die skryfster in hierdie studie met informante gevoer is, kom hierdie feite soos 'n deurlopende draad na vore -- daar word deur al die informante na die atmosfeer wat in hulle ouerhuise geheers het m. b. t. seksualiteit verwys -- die feit dat daar feitlik geen kommunikasie tussen ouers, en tussen ouers en kinders, m. b. t. seksualiteit bestaan het nie. Die feit dat daar nie deur die ouers teenoor mekaar 'n demonstrasie van fisiese seksualiteit bestaan het nie, en ook nie teenoor hulle kinders nie; die onvermoë van die ouers om met hulle kinders te kommunikeer i. v. m. seksvoorligting -- die valse stories wat voorgehou was, soos bv. dat masturbasie sonde was, dat dit 'n boggelrug veroorsaak, dat persone in sielsieke hospitale beland het omrede hulle buitensporige masturbasie gepleeg het. Die belewenis van die ouers was dat die vroulike persoon en die vroulike rol so 'n „geheiligde” iets was dat die vrou tot 'n non-seksuele wese gemanifesteer het, (sy het geen seksualiteit besit nie).

Reeds vir die afgelope dekade of selfs langer is hierdie ou kultuur-patroon besig om drastiese veranderinge te ondergaan. In alle Westerse kulture is daar tans 'n revolusie aan die gang -- 'n revolusie m. b. t. die oorskakeling van die ou kultuur-patroon na 'n nuwe kultuur-patroon veral op die gebied van seksualiteit. Vandaar

verskynsels van ons moderne tye soos „uniseks” en die hippie-kultuur. In die heteroseksuele bevolkingsgroep word verskynsels soos „sleutel-uitruil” (waar getroude of verloofde pare hulle huise se sleutels uitruil en dus ook hulle seksuele maats uitruil om te eksperimenteer op die gebied van seksualiteit) nie meer as vreemd beskou nie; verskynsels soos groep-seks of massa-seks is ook nie so raar soos wat algemeen aanvaar word nie. Die heteroseksuele lede van die maatskappy het ook reeds begin om openlik te rebeleer -- hulle begin om die tradisionele „huweliksband” te verwerp en woon nou sonder 'n huweliksertifikaat of dokument saam, (soos wat reeds vir eeue deur die homoseksueles gedoen word), hulle vorm 'n egpaar en selfs kinders word uit hierdie „nuwe huwelikspatrone” gebore. Daar is ook die verskynsel van die kommune-stelsel wat voorkeur bo die tradisionele gesinspatroon in sommige gemeenskappe begin geniet. [208]

Onder die homoseksuele bevolking is daar ook merkwaardige veranderinge op te merk. Die homoseksueles as 'n groep is besig om 'n gevoel van identiteit te ontwikkel, wat daartoe meewerk dat drukgroepe in die maatskappy gevorm word -- daar word deur hulle vir meer regte en erkenning geveg; vandaar instellings soos die „Gay Activists Alliance” wat baie aktief in die Verenigde State van Amerika optree.

Dit wil voorkom asof elke periode sekere huweliks- en gesinspatrone asook maatskaplike probleme manifesteer. Ons staan nou in die tweede helfte van die twintigste eeu -- midde in 'n revolusionêre periode m. b. t. seksualiteit, seksuele rolvervulling en seksuele patrone. Die tradisionele huweliks- en gesinspatrone word aangevul deur 'n proses van verruiming -- diverse verhoudings en seksuele ervarings word as normaal aanvaar en die verhoudingspatrone is aan die verander. Eksperimentele leefgroepe is aan die toeneem en in ons moderne tyd word daar meer klem gelê op groepservaring -- ons sien 'n pluriformiteit van saamleefvorme.

Hierdie veranderinge en hoogs ingewikkelde verskynsels wat eie is aan ons tyd lewer natuurlik ook hoogs ingewikkelde vraagstukke op en laasgenoemde staan in nouste verband met die totale maatskaplike struktuur van die tyd (wat nuwe man-vrou en ouer-kind verhoudings impliseer, asook die interessante verhoudings tussen lede van dieselfde geslag).

Desnieteenstaande, is die algemene houding wat nog in meeste kulture en beskawings aangetref word dat die individu wat nie aan die norms voldoen nie, (en die aanvaarde norms behoort nog aan die ou kultuurpatroon) word as 'n afwykende persoon beskou wat behandeling behoort te kry. In ons kultuur is dit nog steeds die neiging dat homoseksuele gedrag as afwykende gedrag en homoseksueles as afwykendes geklassifiseer word. Daar word dus op die individu gekonsentreer, en die gemeenskap oefen sosiale kontrole uit d. m. v. wetgewing of strafmaatreëls wat as doelstelling het die beheer of uitroei van die verskynsel. Daar word ook deur diegene wat optimisties, onkundig en onrealisties is, gehoop dat die mediese wetenskap die wêreld van homoseksualiteit sal bevry.

Homoseksualiteit as 'n minderheidsverskynsel

Moderne Westerse maatskappye konsentreer dus op die individu, met die hoop dat die individu se gedragswyses verander kan word, skynbaar omrede dit as 'n onmoontlike taak gesien word om die gemeenskap of die sosiale milieu te herorganiseer. Selfs al kon die gemeenskap gewysig word deur 'n massiewe omwenteling van die sosiale struktuur, sal bes moontlik nuwe probleme sodoende geskep word.

Daar is talle voorbeelde wat aangehaal kan word om te bewys dat sommige euwels wat in 'n sekere tyd in die samelewing na vore tree, dikwels reaksies wat positiewe waardes het, uitlok. So word daar opgemerk dat die toename van gebruik van dwelmmiddels onder

tienderjariges in New York stad as gevolg het dat daar 'n afname van geweldpleging, aanrandings en seksuele verkragting te bemerk is.

Omgekeerd, kan terapeutiese maatreëls soms ongewenste vrugte afwerp. Die gebruik van penisillen vir die behandeling van veneriese siektes het 'n sosiale probleem geskep. Sielsieke hospitale huisves vandag 'n groter proporsie breinbeskadigde pasiënte as dertig jaar gelede. Alvorens die gevorderde toestand van sifilis met penisillin behandel is, was dit 'n fatale siekte en het pasiënte binne 'n paar maande gesterf. Sedert die toediening van die antibiotika word die siekte teëgewerk of onder beheer gebring, en die pasiënte sterf nie meer nie; maar, aangesien breinbeskadiging reeds plaasgevind het, sal die pasiënte lewenslank in sielsiekehospitale versorg moet word. Die wondermiddel penisillin het verhoed dat die siekte versprei, maar die mediese sukses van die behandeling het 'n nuwe sosiale probleem geskep.

Met betrekking tot die hantering van die verskynsel van homoseksualisme in moderne gemeenskappe moet daar dus gewaak word dat, terwyl daar gepoog word om die probleme te beheer of te bekamp, daar nie terselfdertyd groter sosiale probleme geskep word nie. Wetgewing wat byvoorbeeld teen jeugdige persone toegepas word wat nog nie deur die homoseksuele fase ontwikkel het nie, kan groot skade aanrig.

Soos reeds in 'n vorige hoofstuk aangehaal, het Kinsey bevind dat alhoewel 37% van die manlike bevolking homoseksuele aktiwiteite beoefen, slegs 4% tot 5% van die manlike bevolking as homoseksueles gefikseer raak. Optrede wat kriminele strafbepalings impliseer kan moontlik tot ernstige nadelige gevolge lei. Hier kan verwys word na die getuienis wat deur die psigiaters voor die gekose komitee (waarna in Hoofstuk Een verwys is) gelewer is. Dr. C. Simonsz het as volg verklaar :

I want to come back . . . to my experiences that I have had with boarding schools and industrial schools. I have visited industrial schools throughout the length and breadth of this country. This problem has constantly cropped up and is always of a transient nature. I cannot tell you how many boys I have interviewed on this subject but they have been legion over the period of 22 years, taking into account also that I have been at 12 stations throughout the country. I have found repeatedly the same thing, namely a transient pattern which I feel could be extremely dangerous in that it could be fixated if punishment was meted out and these people were finally held in gaol.

Here I have had another experience of a very distressing nature. It has been said that these people must be put in gaol. Now, as you probably well know, there is a vast quantity of literature indicating that gaols are virtually the breeding ground of homosexuality. That is so for the simple reason that they produce this abnormal segregation . . . These people will seek a sexual outlet and homosexuality is something which flourishes. This goes all the way back to people like Oscar Wilde who wrote songs about this indicating very pertinently the influence a gaol has.

I have not only dealt with prisoners in gaol but I have also been consulted by various bodies. In this connection I should mention the case of one of the uppermost private schools in this country in Natal where the problem of homosexuality had become of such a disturbing nature that the staff, parents, and everyone concerned were extremely worried as to the final outcome. I had the experience of going into this school, of interviewing various members of the staff and seeing actual scholars. I then came to the self-same conclusion which subsequent writers, authors, and members of this deputation have brought out, namely the fact that this is a transient phase which frequently comes to the fore in adolescence and which fortunately does not have any lasting character.

[209]

Dit is egter nie altyd so maklik om hierdie feite op so 'n wyse aan die publiek oor te dra dat dit begryp word nie. Mense vind dit moeilik om te aanvaar dat goed nie slegs uit goed en kwaad uit kwaad spruit nie.

Dit is interessant dat Kardiner (1954) van mening is dat die

toename in die getal homoseksueles toegeskryf kan word aan die emansipasie van die vrou soos deur die femihiste beweging bewerkstellig. Hoër eise word aan die mans gestel en aan hulle man-rol. Gevolglik skram groot getalle mans wat 'n swak houvas of beeld van hulle manlikheid het, weg van hierdie strenger kompetisie. Indien Kardiner se stelling korrek is, kan ons die vraag stel watter stappe daar deur die samelewing geneem moet word om die toename van homoseksualiteit te stuit, teë te werk, of te voorkom? Die masjinerie wat reeds ingestel is om gelyke regte vir albei geslagte te verwesenlik, kan tog nie weer in tru-rat geplaas word nie. [210]

Irving Bieber en ander deskundiges spreek menings van 'n ander aard uit. Volgens hulle bevindinge is die hooforsaak van homoseksualiteit gekoppel aan 'n dominerende moeder wat 'n hegte, intieme band met haar seun sluit. Daarmee gepaard gaan die invloed en uitwerking wat 'n onvolwaardige vader wat meesal „afwesig" is, uitoefen. Weereens kan ons die vraag stel -- watter stappe moet geneem word om te voorkom dat sulke egpare kinders sal grootmaak? Sal die samelewing kan bewerkstellig dat daar d. m. v. toetse en wetgewing beheer uitgeoefen word oor watter persone geskikte huweliksmaats is, en dat die ander dan gediskwalifiseer word?

In verband met die mening van Bieber et al wat hierbo [211] aangehaal is, is dit interessant om daarop te let dat een van die informante met wie die skryfster 'n onderhoud gevoer het die onderstaande menings nahou in verband met sy eie ontwikkelingsgeskiedenis as 'n homoseksuele persoon.

Ek glo dat my Ma my homoseksueel gemaak het of my aanleg juis uitgebring het, dit juis onderstreep het, terwyl sy my heteroseksuele aanleg genegeer het -- identifiseer nie met jou vader nie. Hy behandel sy vrou nie goed nie, hy is nooit by die huis nie, hy dra nie by tot die huishouding nie, hy dra nie by tot die gemoedelikheid van die gesin nie. Hy is alleen 'n steurnis in die huis. Hy wil altyd sy wil hê. Met ander woorde sy val die hele rol van die man van haar tyd aan. Want so was die man van

haar tyd. Ek hoop dat hy nie meer so is nie, dat daar in elk geval 'n verandering plaasgevind het -- dit glo ek absoluut vas dat die man-vrou verhouding geweldig verander. Maar met die laat-Viktoriaanse vrou was die verhouding nog so. Met ander woorde identifiseer nie met die manlike rol nie, soek 'n ander rol. Gaan nie na die vrou toe nie, sy is gevaarlik. Maar die waarskuwing teen die vrou, alhoewel ook geweldig geheim-sinnig (en ek moet dit weereens onderstreep, dit is hierdie afstand wat tussen die ouer en die kind bestaan wat probleme skep), maar die waarskuwing teen vroue was tog duidelik, naamlik, dat die vrou listig is. Dit was aan my gesê -- natuurlik uit hulle geweldige Christelike agtergrond kom dit -- wees versigtig vir die listigheid van die vrou. Bly weg van haar af, sy vang jou vas, sy draai jou. Vrouens is sleg, vrouens is nie goed nie. Daar is min goeie vrouens oor. Wees versigtig vir die losbandige vrou. Ek was van die vrou weggebuig deur hierdie waarskuwings teen die vrou. Nou toe kry ek 'n ander rol -- 'n sagte rol wat die vrou geweldig in aanmerking neem, vir haar vriendelik is. Haar met respek behandel maar wat haar nie seksueel wil benader nie. En dan benader ek die man seksueel -- sag en vriendelik. Nie soos die outoritêre man nie. Alhoewel daardie indeks wat my vader my gegee het natuurlik ook nog by my is. Die twee indekse speel saam. Ek is ook outoritêr ek is ook patriargaal. En dan haar (my moeder) se geweldige dwingende indeks -- bly weg van daardie man-rol af en bly weg van daardie vrou af. Ek dink die twee dinge gekombineerd is miskien die agtergrond van my homoseksualiteit. [212]

Ons het dus hier met ingewikkelde vraagstukke te doen wat nie altyd voor-die-hand-liggende antwoorde het nie. Daar is nie altyd metodes en tegnieke om die individu suksesvol terapie te behandel nie -- en die sosiale struktuur kan ook nie ingrypend verander word nie. Dit skyn asof homoseksualiteit as afwykende verskynsel in die samelewing nie uitwisbaar is nie, selfs al word daar fundamentele veranderinge aan die sosiale struktuur teweeggebring, wat in elk geval nie moontlik is nie.

Wat is dan die antwoord?

Daar kan vanuit 'n ander oogpunt na die verskynsel gekyk word,

naamlik : hoe skadelik is homoseksualiteit as maatskaplike probleem in die samelewing? Kan homoseksualiteit in die samelewing aanvaar word? Wat sal die gevolge daarvan wees?

Die samelewing se siening van die rol en die status van die homoseksueel beïnvloed die persoonlike ervarings van homoseksuele individue. Is dit dus moontlik om die samelewing se benadering te wysig? In watter rigting is wysiging moontlik en wenslik?

1. Kan die sosiale orde en houdings so gewysig word dat die toestand van homoseksualiteit nie noodwendig moet veroorsaak dat die betrokke persoon of individu in ander opsigte sal deterioreer nie?
2. Kan die besef tuisgebring word dat hoe meer die toestand van homoseksualiteit en die homoseksualis deur die samelewing veroordeel en gestigmatiseer word, hoe groter word die sosiale probleme wat daardeur veroorsaak word?
3. Kan die besef tuisgebring word dat die grootte van die homoseksuele bevolking 'n produk is van sekere patogeniese faktore, maar dat die omvang van die homoseksuele probleem 'n produk is van die houding wat die samelewing teenoor die verskynsel openbaar?
4. Kan die uitwerking van die mag van sosiale vyandigheid, wat bykomende komplikasies veroorsaak, algemeen besef word? Antropologiese voorbeelde illustreer hoe druk, soos deur die maatskappy uitgeoefen, tot agteruitgang kan lei in die persoonlikheid van die homoseksuele persoon.

Anthropologists have found that homosexuality

is more often found in the more restrictive communities where sexual customs are subject to formal rules. (Mead 1949; Ford and Beach, 1952). For example homosexuality was rare in the very early uninhibited culture of the Trobriand Islands, (Malinowski, 1932) but quite common among the Mohave Indians. (Devereux, 1937). This Indian tribe had very strict rules about the type of work a man should do. The men were warriors and fighters, but if a man wanted to stop at home and work with the women, he was allowed to do this, and indeed he was permitted to marry another man and act out the part of the wife as far as this was physically possible.

In modern society the most obvious **mincing** effeminate homosexuals are to be found, not in London, but in the small provincial towns. This is because in a large city a man can have a private homosexual life unfettered by social pressures from neighbours. But in a small community where everyone knows everyone else, the homosexual's predilections will soon become common knowledge and before long he will have to give up trying to appear normal to his friends and workmates, and there will be no point in trying to keep up any pretence. Indeed, as a compensation for the social disapproval he finds, he goes to the other extreme and becomes more and more effeminate -- like a Mohave Indian. This is just one way in which the social pressures can cause the personality of the homosexual to deteriorate. [213]

So belangrik is die uitwerking van die samelewing se oordeel en kontrole op die individu se persoonlike ervarings, dat sommige „homoseksuele probleme" verder toegelig behoort te word.

- (a) Die homoseksuele persoon word geforseer om skaam en minderwaardig asook skuldig te voel. Daar word dikwels gesuggereer dat hy geestelik versteurd of pervers is. Wanneer hy sy „normale" drange uitleef, voel hy angstig, gespanne en skuldig. Sy skuldgevoelens wat ervaar word is in meeste gevalle meer skadelik as wat die eintlike seksuele aktiwiteite of

gedrag ooit skadelik kan wees. Weereens kan die persoonlike mededeling van 'n informant hier aangehaal word :

Ek was duidelik bewus van die feit dat homoseksualiteit afgekeur word en dit was meer skuldgevoelens t. o. v. my groep waarin ek beweeg het. Ek wou nie hê dat hulle moes weet dat ek homoseksueel is nie. Veral met die gevolge daaraan verbonde -- dat ek buite die groep gesit sou word -- het ek angstig gevoel. Ek wou my vriende nie verloor nie. Wat my geweldig geïrriteer het was dat ek 'n dubbele rol moes speel vir die eerste keer in my lewe -- dat ek 'n dualisme in myself gekry het as gevolg van my omgewing. Voordat die woord homoseksueel genoem was, was dit vir my vreemd, was daar vir my geen gevoel van dualisme nie. Dit was ek en so het ek gegaan. Maar toe ek nou na buite beweeg in 'n sosiale kring toe het die dualisme gekom. Toe die woord geval het toe is ek in 'n hokkie geplaas. [214]

- (b) Die homoseksuele persoon moet sy „egte identiteit” dikwels versteek of verswyg. Hy bevind hom daaglik in situasies waar hy moet saampraat en voorgee dat hy sy eie belange en aktiwiteite veroordeel en kritiseer. Hierdie paranoïse tweespalt, waaraan hy voortdurend blootgestel word, kan nie altyd volgehou word nie en sommige persone ontwikkel ernstige neurotiese probleme of ervaar senu-instortings. Die informant gaan voort :-

Toe voel ek skuldig en toe moes ek leer om dit te hanteer. Eers was dit 'n deel van my persoonlikheid en toe was dit 'n gesofistikeerde deel van my persoonlikheid wat ek moes wegsteek. 'n Deel wat nie aanvaar word nie, 'n deel wat nie geken wil word nie -- en dit het inderdaad geweldige probleme gebring -- konflikte gebring. En elke keer as ek gehoor het dat iemand van my uitgevind het dan was ek in 'n toestand daarna gewees. En dit was onsmaklik. Dit het ek geweldig onsmaklik gevind en ek het regtig nie geweet hoe om dit te

hanteer nie en wat ek daaraan kon doen nie. Ek sou nie wou hê dat dit by my Pa moes uitkom nie en ek sal nou nog nie graag wou hê dat dit by my Pa moet uitkom nie, want ek glo nie dat hy dit sal kan hanteer nie -- maar ek dink hy sal met geweldige probleme sit as hy dit nou op sy oudag moet hoor. Nee dit was nie soseer my professore of outoriteitsfigure nie, dit was my „peers” waaroor ek bang was. Dat hulle sou uitvind en my sou verwerp. Daardie verwerping was 'n geweldige -- ek het my minderwaardig gevoel as 'n homoseksueel. Ek staan buite sekere gesprekke, ek staan buite 'n sekere lewenshouding -- 'n dialoog met 'n lewe wat ek glad nie geken het nie. In my adolescentie jare was ek heeltemal vasgevang in die tipiese Suid-Afrikaanse middelklas lewenshouding. Wat ek byna die „South African dream” kan noem instede van die „American dream”, en dit was vir my geweldig moeilik. Die eise wat daaraan gestel word, die rolle wat vervul moes word, kon ek nie vervul nie -- juis omdat ek homoseksueel is kon ek beslis nie daardie rolle vervul nie. Die spanninge daaraan verbonde, die frustrasie daaraan verbonde, die vele deure wat vir jou toe is as gevolg van jou eie angs was vir my geweldig. Die belangrikste ding is om frustrasies en konflikte op te los. Jy het geen regte nie, jy is pervert, dit word op jou afgedwing. Ek het 'n interessante Nederlandse studie gelees waar hulle die neurotisme by homoseksueles meet en vind dat geweldig veel homoseksueles neuroties is. Maar dit is vir my duidelik en begryplik waarom hulle neuroties is. Nie as gevolg van hulle homoseksualiteit, per se, nie -- maar as gevolg van die uitwerking en die druk op hulle en daardie geweldige lewenshanteringsprobleme wat dan as gevolg van hierdie onderdrukking, afkeer, minderwaardigheid-makende kulture op hulle het. Terwyl in kulture waar die homoseksueel erken word as mens, anderssoortig dan tenminste, maar as mens, is die neurotisme baie laer, kan ek my voorstel. Maar nog steeds sal dit makliker gaan om hierdie gevoel van mens-syn te verwesentlik as jy in 'n kultuur is waar hierdie druk nie is nie, waar hierdie vreemde kwaliteit wat aan die homoseksuele toegeskryf word ontnem is, dan sal jy jouself tot self-ontplooing baie makliker kan kom as bv. in 'n sotlike kultuur waar mense met homoseksuele neigings verdoem word en beskou word as 'n godbelaste mens wat met sy las en met sy verskriklike probleem moet saamleef. Terwyl homoseksualiteit

vir my alleen 'n probleem was in 'n onderdrukkende maatskappy en nooit is homoseksualiteit 'n probleem in sigself nie. [215]

- (c) Wanneer die homoseksuele persoon sy neigings en leefwyse openlik erken en daaroor praat, word daar dikwels gesê dat die persoon versteurd is en dat hy homself belaglik en bespotlik maak. Hy lok dikwels die veragting van ander persone uit. Hy word gebrandmerk en een of meer van talle benamings wat 'n sterk neerhalende konnotasie inhou word teenoor hom gebruik, bv. „homo“, „queen“, „pansy“, „queer“, „gay“, „moffie“, „fairy“, „flikker“ en „fruit“. Daar word veral t. o. v. beroepsaanstellings ernstige diskriminasie toegepas en die homoseksuele persoon het met ernstige probleme te kampe. Dit is egter interessant om te merk dat daar in verskillende Westerse kulture 'n verandering aan die gang is en vanuit die homoseksuele geledere word daar aktief opgetree om vir die homoseksuele in die sosiale struktuur plek te maak. In hierdie opsig kan daar na die „Gay Liberation“ en die „Gay Activists •Alliance“ in die V.S.A. verwys word. [216] Soos wat daar gevorder word om veranderinge in die maatskappy se opvattinge en houdings teweeg te bring, so sal die ou bestaande probleme van die homoseksueles langsaam verander. In Nederland word daar alreeds 'n meer verdraagsame gesindheid openbaar en volgens die mededeling van 'n informant vind studente dit reeds moontlik om hulleself in studente-organisasies en groepe bekend te stel as 'n persoon wat homoseksueel, heteroseksueel of biseksueel is. Dit informant se vertelling word hier aangehaal :

In Nederland byvoorbeeld weet ek dat studente opstaan en sê ek is so en so, ek is heteroseksueel of biseksueel of homoseksueel -- nouja dit is 'n „eye-opener". Hierdie mense het die moed om so iets te sê terwyl daar so iets is soos leëropleiding, daar so iets is soos 'n werk wat hulle moet kry -- maar hulle neem die risiko, hulle doen dit en dit verander die mense om hulle heen. Die mense kyk na hulle en sien my liewe hemel dit is nie so 'n „screaming fairy" wat daar sit nie, dit is iemand wat iets bereik het in die lewe, wat streef na iets en dié is homoseksueel. [217]

- (d) Die homoseksuele persoon mis die geriewe, kame-raadskap en voordele wat die huweliks- of gesinslewe bied. Diegene wat wel 'n homoseksuele „huwelik" en huishouding begin, ervaar soms soveel druk van die samelewing dat dit nie kan voortgesit word nie, of sodat dit nie geslaagd uitwerk nie.
- (e) Sommige beroepe of werksgebiede word reeds deur die heteroseksuele gemeenskap met homoseksualiteit geassosieër. Weereens word daar veralgemeen -- haarkapperswerk, handelskuns, kuns- en dramawerk of werk by bloemiste en restaurante (waar dit deur mans onderneem word) word aan homoseksualiteit gekoppel. Daar word ook dikwels gesê (en dit is al selfs vanuit owerheidsweë gesuggereer) dat homoseksuele persone uit die onderwyswêreld gehou moet word. Dergelike optrede sal die tekort aan onderwysers, onderwyseresse en dosente aan hoër opvoedkundige inrigtings 'n verdere knou toedien, asook hierdie beroepe van bekwame, intelligente, verantwoordelike werkers met integriteit beroof. Volgens Donald Webster Cory en John P. Le Roy in hulle werk The Homosexual and His Society is dit amptelike beleid in die V. S. A. dat homoseksueles nie as geskikte persone beskou word om in die militêre en regerings

of staatsdepartemente in diens geneem te word nie, en behoort hulle ook nie in die nywerheidssektor of werk van 'n diplomatieke aard opgeneem te word nie. Daar word ook in Brittanje teenoor die homoseksuele persoon gediskrimineer m. b. t. die toepassing van die wetgewing wat dit vir twee instemmende, volwasse homoseksueles moontlik maak om 'n verhouding aan te knoop -- aangesien hierdie bepaling nie van toepassing is op persone in die militêre magte nie. Hierdie kwessie is ook deur een van die informante aangeroei en hy het dit as volg gestel :

Dit is nie as gevolg van myself dat ek 'n tweederangse burger is of soms beskou word nie, maar my omgewing is wat my 'n tweede-rangse burger wil maak. Soos waar jy dit teëkom dat waar jy bv. 'n werk wil hê en hierdie mense het jou -- jou werkgewers het kennis dat jy homoseksueel is en wil jou dan nie werk gee nie. Daar kom jy teen 'n blok te staan en kan jy net niks daaraan doen nie, en dit is baie moeilik om dit te verwerk, dit is 'n sosiale kwessie wat net eenvoudig opgelos moet word. Want soveel baie goeie mannekrag, breinkrag, gaan as gevolg hiervan verlore. [218]

Die ernstige probleme wat deur die homoseksuele persoon ondervind word (en dus sy integrasie en akkommodasie in die samelewing bemoeilik) sluit verskynsels soos afpersing, berowing, aanranding, moord en selfmoord in. Die voorkomssyfer van selfmoord onder homoseksueles word dikwels onderskat. So het William O'Connor bevind dat homoseksuele neigings 'n belangrike faktor was in meer as 50% van die selfmoord-gevälle wat hy ondersoek het. [219]

'n Studie wat onder voorgraadse studente te Oxford Universiteit gedoen is met betrekking tot homoseksualiteit, het getoon dat die getal selfmoorde wat onder voorgraadse studente voorkom 'n hoë

persentasie homoseksueles ingesluit het. Volgens Spencer se studie probeer die gesinslede en die vriende van die slagoffers die element van homoseksualiteit in meeste gevalle 'n geheim te hou en dit word by die geregtelike doodsondersoek ook sover moontlik verswyg en verbloem.

Spencer het verder bevind dat liefdesteleurstellings en konflikte wat gepaard gaan met homoseksuele verhoudings, net soos wat dikwels die geval is met heteroseksuele verhoudings, die aanleidende oorsake vir selfmoord is. Dit wil ook blyk dat 'n belangrike oorsaak van selfmoord onder homoseksueles die feit is dat studente se homoseksuele lewenspatroon aan hulle ouers bekend geraak het, en hulle gevolglik selfmoord pleeg eerder as om hulle ouers in die oë te kyk.

Twee bekende skrywers, West en Magee, verwys albei in afsonderlike werke na die feit dat, selfs in 'n meer permissiewe gemeenskap soos Nederland waar die samelewing nie sulke streng sosiale- en regs-sanksies teenoor homoseksueles toepas nie, daar tog nog 'n sterk gevoel van geheimhouding by die homoseksuele persoon, veral teenoor sy ouers, voorkom.

Die verband tussen selfmoord en homoseksualiteit word deur Donald West soos volg gestel :

Depressive and suicidal reactions are also common among homosexuals. Karl Lambert, in a study of 200 neurotic soldiers, found a history of attempted suicide or severe depression to occur much more often among those with homosexual tendencies.

O'Connor, reporting on a small series of suicides and attempted suicides, found a homosexual problem present in half of the cases. Suicides have long been known to occur more frequently among the unmarried; and threatened public exposure of sexual deviation sometimes precipitates suicide. [220]

Om die kringloop van psigo-maatskaplike probleme wat homoseksueles ondervind ten volle te begryp, is dit belangrik om die druk wat van maatskaplike stigmatisering afkomstig is, te bespreek.

Die reaksie wat deur die gemeenskap teenoor afwykende gedrag en veral teenoor psigo-seksuele versteuring getoon word, is gewoonlik gebaseer op vrees, angs, ergerlikheid, walging en dikwels afkeer. Hierdie reaksies is gekoppel aan formele en informele vorms van sosiale kontroles. Laasgenoemde kan wissel van geringe tot ernstige formele metodes van beheer soos gevangenisstraf en selfs doodstraf. Uit die gemeenskap se kontroleringstegnieke teenoor afwykendes, word die verskynsel van stigma gebore. Stigmatisering gaan gepaard met isolasie, afsondering, verwerping en vervreemding. (Stigma word ervaar deur persone wat vir behandeling of versorging na sielsieke hospitale, psigiatriese klinieke e.d.m. moet gaan; stigma word ook ervaar deur persone wat kreupel, blind, epilepties of homoseksueel is). Die fokus van die „afwyking” word van die daad, gedrag of aksie verskuiwe na die persoon self. Hy word die „afwykende”. Die proses van stigmatisering is 'n openbare verklaring van die „gestigmatiseerde persoon” as 'n onaanvaarbare, aanstootlike en selfs afskuwelike mens.

Die begrip stigma is afkomstig van die ou Griekse gebruik om tekens of letsels (stigmata) wat waarneembaar is op die liggaam van die betrokke party in te brand of te sny. Die draer van sulke letsels is dus bewus gemaak van sy status as 'n slaaf, 'n misdadiger, 'n verraaier e.d.m. Sy status is 'n verlaagde status. Die stigmata simboliseer dus die rituele besmetting of bevlekking en so 'n persoon word veral in openbare plekke in die maatskappy vermy.

Later in die Cristelike tydperk is daar twee metaforiese tekens tot die begrip van stigma bygevoeg; nl. die godsdienstige en mediese sinspelings, wat onder andere na die heilige begunstiging of

verering verwys het, asook die fisiese simptome van siekte of versteuring aangetoon het.

Die begrip stigma word vandag nog in die oorspronklike letterlike sin van die woord op groot skaal gebruik. In die moderne tyd is die fokus op die skandvlek self, nie soseer op die liggaamlike letsels nie. Deur die verloop van die eeue was daar 'n voortdurende verskuiwing van die fokus met betrekking tot die soort skandvlek.

Erving Goffman verwys na hierdie feit as volg :

The term Stigma, then, will be used to refer to an attribute that is deeply discrediting, but it should be seen that a language of relationships, not attributes, (onderstreep deur skryfster) is really needed. An attribute that stigmatizes one type of possessor can confirm the usualness of another, and therefore is neither creditable nor discreditable as a thing in itself. . . A stigma, then, is really a special kind of relationship between attribute and stereotype, although I don't propose to continue to say so, in part because there are important attributes that almost everywhere in our society are discrediting.

The term stigma and its synonyms conceal a double perspective: does the stigmatized individual assume his differentness is known already or is evident on the spot, or does he assume it is neither known about by those present nor immediately perceivable by them? In the first case one deals with the plight of the discredited, in the second with that of the discreditable. [221] (onderstreep deur skryfster).

Volgens Goffman kan daar drie verskillende vorms van stigma onderskei word :

- (i) die verafskuwing van die liggaamlike, naamlik fisiese gebreke
- (ii) die persoonlikheids- of karaktervlekke of letsels, m. a. w. die persoonlikheidsversteurings wat dikwels toegeskryf word aan swak wilskrag, onnatuurlike

drange, oneerlikheid, en verraderlike valse idees wat gewoonlik in verband gebring word met die psigo-sosiale probleme, soos bv. werkloosheid, misdadigheid, psigopatie, homoseksualiteit en selfs radikale politieke gedragssuitinge

(iii) die stam stigma van rasse, volkere en godsdienstige instellings wat deur afkoms of voortplanting voortgesit word en meestal die lede van 'n familiegroep of stam besmet.

Goffman wys egter op die sosiologiese eienskappe wat hierdie drie vorms van stigma in gemeen het.

In all these various instances of stigma, however, including those the Greeks had in mind, the same sociological features are found : an individual who might have been received easily in ordinary social intercourse possesses a trait that can obtrude itself upon attention and turn those of us whom he meets from him, breaking the claim that his other attributes have on us. He possesses a stigma, an undesired differentness from what we had anticipated.

The attitudes we normals have towards a person with a stigma, and the actions we take in regard to him, are well known, since these responses are what benevolent social action is designed to soften and ameliorate. By definition, of course, we believe the person with a stigma is not quite human. [222]

Daar bestaan 'n wyduiteenlopende verskeidenheid van diskriminerende reaksies, aksies en houdings wat deur die samelewing teenoor die gestigmatiseerde persoon uitgeleef word. Laasgenoemde se geleenthede en lewensgeluk word dikwels deur die diskriminasie verongeluk. Die stigma-teorie wat deur die samelewing opgebou, en tot 'n ideologie verhef word, is meestal gerig op aftakeling van die gestigmatiseerde om hom as 'n minderwaardige te laat voorkom en hom voor te stel as 'n persoon wat gevaar en bedreiging bewerk-

stellig. Die samelewing maak dus van spesiale terminologie gebruik om die „stigmata" van die minderwaardiges te beskryf soos : „baster", „idioot", „moffie", „hotnot", „koelie", „kaffer", „queen", „queer", e.d.m.

Soos reeds gesê, is die stigmatiseringsproses se byproduk die proses van isolasie. Die afwykende word daardeur vervreemd en uitgedryf na die sosiale groepe en kringe waar hy ondersteuning en aanvaarding sal geniet. Terselfdertyd, as gevolg van die samestelling en funksioneering van daardie „sub-kultuur groepe", word hy verder beïnvloed. Dit is 'n voorsettingsproses wat al sterker word en die afwykende word dus al meer afwykend. So raak die dwelm- en stimulant-verslaafde verlore in die „needle park", die misdadiger in die onderwêreld van misdadigers, en die homoseksuele persoon in die „gay world".

Ironies het die samelewing se doelstellinge dikwels ooglopend die teenoorgestelde uitwerking van wat be-oog was. Die doelstelling, soos deur die sosiale kontrole verlang word, is herintegrasie en rehabilitasie, maar deur stigmatisering en isolasie word persone egter uitgedryf. In plaas van integrasie vind vervreemding plaas.

'n Verdere interessante feit is dat, wanneer persone wat as afwykendes hulleself in groepe organiseer en hulleself as alkoholiste of homoseksueles identifiseer en groepe stig met die doelstelling om hulle lede te rehabiliteer of behandeling of terapie toe te pas, is daar redelike groot getalle wat daarby baat. „Alcoholics Anonymous" en sekere sosiale klubs vir homoseksueles kan as voorbeelde aangehaal word.

Die afwykende toon sekere reaksies in sy interpersoonlike verhoudings in die samelewing, soos angs, vrees, selfbejammering, verbittering en woede. Hierdie gevoelens veroorsaak 'n kringloop, want lede van die samelewing reageer terug teenoor die afwykende.

Hulle ontrek hulle liefde of vriendskap en die afwykende word dus verder geïsoleer en verwerp. Ons vind dus dat gemeenskappe institusionele of georganiseerde metodes ontwikkel om afwykendes te hanteer :

(i) een metode is om sogenaamde „beskerming“ aan die afwykende te verleen, deurdat die afwykende na plekke van bewaring, beskerming, of aanhouding gestuur word -- die samelewing ontwikkel terapeutiese programme, inrigtings, hospitale, rehabilitasie sentra, e. d. m.

(ii) die ander metode is om strafbepalings in te stel en strafmaatreëls toe te pas -- verbanning, opsluiting, gevangenskap en teregstelling is voorbeelde hiervan.

Die samelewing baseer die keuse van behandeling (naamlik of dit beskerm of bestraffend gaan wees) grotendeels op die sosiale definisie van die graad van verantwoordelikheid wat aan die oortreder vir sy eie afwykende gedrag toegeskryf kan word. Indien die mening bestaan dat die oortreder nie juis verantwoordelik gehou kan word nie, is die samelewing geneig om 'n beskermende maatreël toe te pas. Word daar egter bevind dat die oortreder sy afwykende gedrag kan voorkom, vermy, verhoed, of selfs beheer, sal strafbepalings toegepas word.

Ons het dus hier te doen met 'n dubbele-maatstaf reaksie -- nie slegs op die inter-persoonlike vlak nie, maar op die institusionele vlak van die samelewing. Op beide vlakke vind 'n uitwerking op die afwykendes plaas, naamlik dat hulle 'n negatiewe gevoelskonsepsie of waardebeeld omtrent hulleself ontwikkel. In uitsonderlike gevalle is die afwykende soms geneig om homself met 'n hoër stel waardes en norms te vereenselwig, wat selfregverdiging meebring en die afwykende die gevoel gee dat hy „reg“ is en die

wêreld verkeerd. Die proses van stigmatisering het ook as gevolg die aanvaarding van 'n gevoel van swak-menswaardigheid („low-self esteem") wat 'n gevoel van „anders en sleg-wees" aan die hand werk.

Die hieropvolgende aanhalings uit onderhoude wat met homoseksueles in hierdie studie gevoer is, word aangehaal om stigmatisering te illustreer.

- (i) Society is our mother and father, our magistrate, and lawyer, our doctor and our priest . . . they should go to these consultation services to be educated . . . it is part and parcel of humanity and of education; after all, we are not monsters, we are humans . . . therefore I say part of humanity . . . but invariably people who don't understand regard us as inhuman, as monsters. [223]
- (ii) I know that the moment I speak on the telephone invariably women say : Yes, Madam . . . so I know that my voice is pale mauve, my voice is my big thing. I want to hit them, because I want them to accept it, but they don't. I'm a monster, I'm not human, I'm not normal, I'm not warm, I don't make money . . . I'm a menace to Society. [224]
- (iii) Wat myself betref, sou ek graag aan jou 'n volledige onderhoud wou toestaan -- 'n onderhoud wat my hele lewe en my ervarings (aangenaam en onaangenaam) insluit. Ek het egter baie oor die saak nagedink en voorraadopname gemaak van wat ek kan wen (en nie net ek nie maar soveel andere wat in dieselfde bootjie is) en wat ek kan verloor. Ek moet erken tot dusver sien ek nie kans nie -- ek het nog nie die morele moed nie. Soos jy weet het ek eenkeer die vernedering ondergaan en ek sien net nie weer kans nie : want as 'n mens se hele bestaan, die respek waarmee sowel jyself as andere jou ag, jou loopbaan, jou geestes- en liggaamlike gesondheid, ja alles wat JY is, meteens dreig om totaal vernietig te word, en jy moeisaam weer jou kop moet optel en jou plek weer in die samelewing moet uitkerf -- dan is dit beter om liewer daardie boek toe te maak. [224](a)

II

DIE PERSOONLIKE EN MAATSKAPLIKE IMPLIKASIES
VAN HOMOSEKSUALITEIT

Beide die homoseksuele persoon en die gemeenskap ondervind probleme as gevolg van die verskynsel en hulle het 'n wedersydse uitwerking op mekaar. In die bespreking wat volg, word die lig eers hoofsaaklik op die individu gewerp en daarna op die gemeenskap.

Die persoonlike implikasies van homoseksualiteit is ten nouste gekoppel aan die druk van buite, dit is die beperkinge wat die gemeenskap op die handeling, gedrag, die gevoelslewe en die selfbeeld van die persoon wat homoseksueel is, uitoefen. Die probleme wat die individu sal ondervind word grotendeels deur die volgende faktore bepaal :

- (a) Die psigo-maatskaplike ontwikkeling van die persoon, tesame met sy biologies-genetiese eienskappe, speel 'n rol in die uiteindelijke persoonlikheidsamestelling en die funksionering van daardie persoon in die breë maatskappy. Die persoon se fisiese- en geestesgesondheid sluit onder andere in intelligensie, ego-funksionering, vermoëns om frustrasies en konflikte te hanteer, kapasiteit om normale inter-persoonlike verhoudings te vorm en aan die gang te hou, en kapasiteit om as selfstandige, volwaardige burger van die samelewing sy verskillende rolle so te vervul dat hy as 'n „normale" persoon 'n redelik gebalanseerde lewe kan lei.

- (b) Die samelewing stel beperkings op die handelinge en gedrag van individue, wat die individu ervaar as druk wat op hom uitgeoefen word. Dit gebeur dikwels dat die persoon wat homoseksueel is, homself as 'n uitgeworpene in die gemeenskap bevind. So 'n persoon ontwikkel dan juis as gevolg van die gemeenskap se stigmatiseringsproses 'n verskeidenheid van psigomaatskaplike probleme.
- (c) Die homoseksuele persoon is anders ingestel teenoor die lewe as sy heteroseksuele medemens en dit is juis hierdie „andersheid” wat sy gevoel van menswees en sy wêreldbeeld beïnvloed. Dit is by hierdie punt waar die konflikte ontstaan -- die ontmoet en inleef van die twee wêrelde. Die inleef in mekaar se wêreld word vir hetero- en homoseksuele mense moeilik, aangesien die verhoudings verskillend ervaar en beleef word. Die homoseksuele persoon bevind hom in 'n heteroseksuele samelewing waar die kultuur die manlike en vroulike rolle baie sterk beklemtoon. Byvoorbeeld :-

Een man, die tot actie komt in het huishouden, een jongen, die met poppen speelt, meisjes, die „jongensachtig” doen en vrouwen, die niet „opgaan” in hun verzorgende taak, worden door velen als abnormaal gekwalificeerd. [225]

Daar kan in die verbygaan net vlugtig daarop gewys word dat die jeug in die moderne tyd hierteen in verset gekom het. Die verskynsel wat „uniseks” genoem word illustreer dit, asook modes en gedrag.

In hierdie verband wil die skryfster na feite uit Onderhoude Nommers 8, 6 en 11 verwys.

Die homoseksuele persoon se „self-beeld" en sy gevoelens daaromtrent word baie duidelik geassosieër met die houdings asook die verwagtinge van die gemeenskap, veral met betrekking tot die manlike beeld en rol. Aanhalinge uit Onderhoude 8, 6 en 11 :

Die feit dat ek op hierdie ouderdom, feitlik dertig, nog geen vaste meisie het nie; die feit dat ek baie dikwels saam met mansvriende uitgaan en dat ek geen geheim daarvan maak nie; die feit dat ek meer as die gemiddelde man geïnteresseerd is in huishoudelike dinge. Ek het ook meer vroulike belangstellings. Ek is baie lief vir blomme en kweek graag blomme en loop graag rond met blomme en so aan -- dinge soos belangstellings in kuns en musiek -- meer verfynde dinge. Ek voel altyd mense begin om hul wenkbroue te lig as jy daardie tipes belangstellings het en terselfdertyd diep in jou twintigs is en nog nie 'n vaste meisie het nie. [226]

Ek dink hulle sal baie geskok wees. Ek glo nie hulle sal my heeltemal oorboort gooi nie, maar ek voel hulle sal -- hulle is nie meer jonk nie. En dinge behoort maar so voort te gaan. As ek na hulle toe moet gaan en vir hulle sê: Kyk, Ma, Pa -- julle moet beseef ek sal nooit eendag trou nie en ek is homoseksueel, ek het homoseksuele neigings ... Jy weet hulle konsep van die dinge is so primitief . . . In my geval -- jy weet, my ouers is heeltemal tevrede en heeltemal „resigned to the fact" dat ek nooit sal trou nie. Die familie weet dit. Hulle weet ek is ouer as dertig, hulle weet almal ek neem nie 'n meisie uit nie, ek studeer nog, ek lewe 'n baie besige lewe, en doen houtwerk en sulke dinge. Hulle het nou al opgehou om vrae te vra. Vroeër as ek by hulle kom, dan was dit altyd gewees : Wanneer gaan jy trou; hoeveel meisies het jy nou? En so aan . . . Ag, dit was baie irriterend. Veral toe ek in die huis gewoon het. Ek dink die feit dat ek nou uit die huis uit is het 'n geweldige verskil gemaak. [227]

Ja, en die probleme wat noodgedwonge daardeur ontstaan. Ja, dit is baie moeilik, want jy moet natuurlik -- om dit nou so te stel -- 'n leuen lewe ten opsigte van hierdie dinge . . . 'n Mens moet maar altyd verskoning maak waarom jy nie getroud is nie. Dit kan komies somtyds raak -- dit is baie interessant. Maar 'n mens word ook moeg daarvoor. Jy word moeg vir die vrae -- jy word moeg vir die mense wat baie bemoeisiek is somtyds.

Waarom nou nog nie? Ensovoort. 'n Mens leer om daarmee saam te lewe, maar dit wek definitief konflik.
[228]

Die homoseksuele persoon se innerlike gevoelens oor homself in verhouding met die verwagtings van sy gesinslede, vriende, die samelewing en sy gevoelens oor die samelewing self is uiters belangrik in 'n studie soos die huidige. Daar is eintlik baie min bekend oor die homoseksuele persoon se innerlike gevoelens oor homself, asook oor sy verhoudings en gevoelens teenoor heteroseksuele persone en teenoor die heteroseksuele samelewing. Dit hou natuurlik verband met die probleme wat die homoseksuele persoon ondervind veral met sy aanpassing in die samelewing, met die dra van die „masker“, en die verskynsel wat „passing“ genoem word. [229]

Soos reeds gesê, is die probleme wat die homoseksuele persoon ervaar ten nouste gekoppel aan die feit dat hy in 'n heteroseksuele samelewing funksioneer en dus blootgestel en onderworpe is aan die druk van buite -- en die gevoel dat hy as uitgeworpene in die samelewing gedurig met konfliktsituasies gekonfronteer word. Wat is die gevolge hiervan op die lange duur? Is dit moontlik dat hierdie houdings van die samelewing ernstige psigiese afwykings by die homoseksuele persoon kan laat ontstaan? Westwood antwoord soos volg :

The attitude of society can lead to the development of a mental disorder in the homosexual in two ways. Not only is he more likely than the normal man to develop psychopathological reactions on account of the persecution and scorn which he has to endure, but also a neurosis may be precipitated by a mental conflict over his abnormality. While his natural instincts drive him one way and all the pressure of society forces him to act another way, he comes to believe he is morally unsound and intrinsically worthless . . . The gravest of these disorders and certainly the most remarkable of them is that known as persecutory insanity or paranoia. [230]

Die homoseksuele persoon word deur die eise van die samelewing

gedwing om te kompenseer en om meer aanvaarbaar te wees vir die gemeenskap. Westwood verklaar :

He is forced to conceal his way of living and to try and mislead his neighbours as to the truth. If he is to follow his natural instincts, he is condemned to live in a world of secrecy and shame. [231]

Homoseksualiteit as 'n verskynsel opsigself het nie juis ernstige gevolge op die ontwikkeling van die persoonlikheid nie. Dit is nie die homoseksuele persoon se houdings teenoor die toestand van homoseksualiteit wat skadelik vir hom is nie, maar wel die houdings en gesindhede van ander persone wat die probleme laat ontstaan.

Schofield stel dit soos volg :

Homosexuality is a condition which in itself has only minor effects upon the development of the personality. But the attitudes, not of the homosexual but of other people towards this condition, create a stress situation which can have a profound effect upon personality development and can lead to character deterioration of a kind that prohibits effective integration within the community. . . A proportion of homosexuals are unable to withstand the pressures from outside and become social casualties. [232]

Hierdie ervarings van homoseksueles in die samelewing is seker die belangrikste onder die redes waarom homoseksuele persone hulleself tot die sub-kultuur, of die „Gay World“, of 'n groep wat eintlik deur sommige skrywers as 'n minderwaardige groep beskryf word, wend. Ons kan daarop wys hoédat sosiale druk die homoseksuele persone in minderwaardige groepe forseer. Vier stadia kan in die proses onderskei word.

- (i) Die eerste fase ontstaan wanneer die homoseksuele persoon in sy laat tiender-en vroeë twintigerjare begin ontdek dat hy nie tot dieselfde mate as sy vriende konformeer nie. Hulle begin meisies uitneem, raak verloof, trou en vorm gesinne. Die homoseksuele

persoon is dikwels nie bewus van sy homoseksuele neigings nie, maar ervaar 'n gevoel van „anders wees" en geleidelik begin hy besef dat hy van sy vriende vervreemd raak, dat hy besig is om maatskaplik ge-isoleerd te raak.

(ii) Die homoseksueel begin besef dat hy eintlik sterk behoefte het aan vriende van sy eie ouderdomsgroep, maar dat hy geïsoleerd leef -- en soos wat hy sy vriende geleidelik verloor het, het die gevoel dat hy 'n uitgeworpene is begin ontwikkel. Tot sy teleurstelling vind hy ook dat wilskrag en selfbeheer nie die antwoord vir sy probleme is nie. Dit hang baie van die individuele persoonlikheid af hoe hy hierdie moeilike fase gaan hanteer. Sommige persone slaag daarin om baie gou met ander homoseksueles bevriend te raak en word dan lede van 'n homoseksuele groep en dit word dikwels as „tuiskoms" beskryf -- „coming out". Sommige homoseksueles vind hierdie „tuiskoms" nooit of soms baie laat in hulle lewe, en leef vir jare in afsondering, gepla met skuldgevoelens. Hulle aanvaar die rol van 'n maatskaplike uitgeworpene of vereensaamde.

(iii) Die derde fase word gekenmerk deur dié tydperk wanneer die homoseksuele ander homoseksueles ontmoet, na hulle bymekaarkomplekke gaan en by homoseksuele groepe aansluit. Sommige persone vind egter dat hulle baie gou moeg en verveeld raak met hierdie soort van sub-kultuur en dan nie daarmee kan voortgaan nie. Vir ander persone word dit weer die alfa en omega van hulle bestaan. Nog andere vind weer 'n middeweg en slaag daarin om hulle hetero- en homoseksuele vriendskappe „normaalweg te laat

aangaan". Die tuis-koms van die homoseksueel en die ontdekking dat daar soveel ander persone in dieselfde posisie is, laat die persoon meer op sy gemak voel. Dit bied 'n geleentheid en 'n plek, 'n „gesinskring" waar die persoon nie 'n masker hoef te dra nie, maar op sy gemak sy gevoelens kan uitspreek, sonder om sy gedrag en gevoelens altyd te moet „aanpas".

As illustrasie kan na Onderhoud No. 5 verwys word. Hier het die informant oor sy gevoelens van neerslagtigheid gepraat, veral met betrekking tot die konflikte wat ervaar is omrede hy nie sy emosionele en seksuele drange in sy verhouding met die vriend teenoor wie hy baie aangetrokke gevoel het, kon uitleef nie. Maar hy voel ook neerslagtig omrede hy die ontdekking gemaak het dat hy wel homoseksueel is. Nadat hy 'n pseudo-heteroseksuele verhouding of ervaring gehad het, het hy homself probeer troos dat hy wel 'n man is en daar nie iets verkeerd is nie. Maar dan weer ervaar hy sterk emosionele gevoelens wanneer hy 'n aantreklike man ontmoet. Daar is ook die situasie in sy werkkring waar hy so stil en teruggetrokke is dat een van sy kollegas die saak aanroer en vra waarom hy so 'n ongelukkige persoon voorkom. Die informant besluit dan om sy „geheim" aan hierdie simpatieke persoon te verklap. Deurdat hy dit doen, kom hy tot die ontdekking dat hy nie die enigste homoseksuele persoon in daardie groep is nie. Die informant se eie woorde is besonder treffend. Aanhaling uit Onderhoud 5 :

I had been working there for three days and the buyer was a very sympathetic woman, and she said to me : "R, you seem to be very quiet.

Very. You don't seem to be a very happy person. What's the matter, ducky?" That was when I decided to take the bull by the horns. I looked at her and said: "Jenny, actually, you see, I think I am a homosexual". Jenny said: "Ah, ha. Welcome to the club, Darling. George over there is too". (This was the one I thought was the most gorgeous man I had ever seen). "And the manager upstairs, and Abe in the piano department". And I thought -- er -- this was an attitude where it does not matter a damn. For the first time in my life I sort of felt I could be honest. I did not have to pretend to be anything that I wasn't. The atmosphere was relaxed, and I was selling records like I never sold records before . . . But straight away . . . working in an atmosphere where I did not have to cover up . . . that, I think you can date as the sort of start of the period of my happier adjustment. And I stayed with that firm for ten years, and I only left the place to open up my own business. [233]

Schofield beskryf die homoseksuele persoon se ervaring in soortgelyke terme.

Here a homosexual can feel at ease because he does not have to hide his true inclinations. Indeed, this is such a relief that much of the talk in these groups is about sex. It is here that the two worlds conflict. He must make sure that his friends from the other world do not meet his friends from the homosexual group. He has to explain his absences from the other world, think up convincing stories, and learn to lead two lives. [234]

Sommige homoseksueles los die konflik tussen die twee wêrelde, waarna Schofield verwys, op soos in (iv) vervolgens beskryf word.

- (iv) Hulle beweeg na die vierde fase wat daaruit bestaan dat die persoon se hele lewe deur die homoseksuele leefwyse gemonopoliseer word. Die persoon wy al sy aandag en tyd aan sy homoseksuele groepe en begin

'n vyandige houding teenoor die „ander wêreld" in te slaan. Pogings om die konflikte wat uit die twee botsende wêrelde ontstaan, te hanteer word ook gestaak. Die homoseksuele persoon neem al die eienskappe wat eie is aan die lede van 'n introverte minderheidsgroep aan, en hy identifiseer geheel en al met die homoseksuele sub-kultuur.

Dit moet egter duidelik begryp word dat bogenoemde vier fases nie deur alle homoseksuele persone ondervind word nie. Sommige persone vorder nie verder dan fase twee nie; ander persone word wel lede van homoseksuele groepe sonder om belangstelling in die heteroseksuele aktiwiteite of belangstellings in die samelewing te verloor. Die individu se persoonlikheid en die sterkte van die maatskaplike vyandigheid en vooroordeel sal bepaal hoe die individu homself in die samelewing akkommodeer. Dit wil voorkom dat persone wat met die gereg bots daartoe neig om vinniger deur die verskillende fases te beweeg en geheel en al in die sub-kultuur te verdwyn.

Die gemeenskap se neiging is om minderheidsgroepe te assimileer; indien dit nie kan gebeur nie, is die gemeenskap geneig om teen minderheidsgroepe te diskrimineer. Die homoseksuele sub-kultuur besit eienskappe wat ook kenmerkend is van ander minderheidsgroepe.

Gordon Allport (1954) verwys na „protective clowning" as 'n eienskap van minderheidsgroepe. Sommige lede van homoseksuele groepe voldoen uitstekend aan hierdie beskrywing. Hulle gesprekte word gekenmerk deur geestigheid en skerp venyn, grappe en heelwat vrolikheid. Die groep is geneig om lede van die meerderheidsgroepe in die samelewing uit te sluit. Die groeplede toon lojaliteit en beskerming teenoor ander lede -- so sal 'n homoseksuele werkgewer soms voorkeur gee aan 'n homoseksuele werknemer. Die tendens

wat onder Jode opgemerk word om saam te groepeer en mekaar te help, word onder die homoseksuele groepe aangetref. [235]

In die vierde fase van 'n homoseksueel se ontwikkeling word die taal van die sub-kultuur aangeleer. Homoseksuele groepe het hulle eie statussimbole en bied soortgelyke maatskaplike en sielkundige ondersteuning en sekuriteit as wat gesinsgroepe aan ander persone bied. Die homoseksuele persoon raak dus vervreemd van die konvensionele kultuurpatroon en hy stel net nie meer belang om aan die heteroseksuele kultuurgroepe deel te neem nie. Hy beweeg van die posisie van 'n maatskaplike alleenstaande na 'n maatskaplike vervreemde.

In sommige homoseksuele groepe is die standaard van gedrag baie hoog en kan geensins as „anti-sosiaal” bestempel word nie. Wood het in 1947 gevind dat die misdaadsyfer onder alle minderheids-groepe wat deur meerderhede vervolgt word baie laag is.

Wat is die uitwerking van hierdie homoseksuele groepe in die samelewing? Schofield spreek die volgende menings hieroor uit :-

It has been noted that a homosexual who has already been obliged to break with conventional society will find it easier to take up nonconformist attitudes; and it has been further noted that these attitudes may be either useful or antisocial. But a collection of individuals, all with a relatively tenuous commitment to the moral norms of the larger society, may turn to alcohol, or promiscuity, or to other techniques of sexual gratification which are forbidden by normal society. There is also the tendency to mix with other social rejects like drug addicts, prostitutes and criminals, with the attendant risks of becoming involved in their antisocial behaviour.

It is not true to say that homosexuality is socially harmless and law reformers who make this claim are mistaken. It is the cause of unhappiness and suffering to many homosexuals and their families (onderstreep deur skryfster). As noted above a man in conflict with society is tempted to adopt antisocial attitudes. An introverted

minority group is a destructive element in a community. But all these are minor problems. Compared with nuclear warfare, or juvenile delinquency, or mental illness, or even traffic congestion, the ill effects of homosexuality have little effect on our economic development or political stability. References to Sodom and Gomorrah are absurd; a nation is much more likely to decline through political apathy than from homosexuality. Most significantly the social harms of homosexuality are self-inflicted in the sense that they are the direct result of the social pressures brought to bear on the homosexual. [236]

Ter afsluiting van hierdie afdeling, wil die skryfster die bevindinge van die veldstudie in hierdie verband kortliks opsom.

Van die 14 informante wat aan die onderhoude deelgeneem het (wat in besonderheid in hierdie werk voorkom), neem almal aktief deel aan die homoseksuele sub-kultuur. Sommige persone is meer aktief en identifiseer tot 'n sterker graad met die sub-kultuur. Uit die aard van hulle sosio-ekonomiese rol en status in die samelewing, neem al veertien informante ook aktief deel aan heteroseksuele aktiwiteite in die samelewing. Twee van die veertien informante het hulle nietemin tydens onderhoude sterk uitgespreek teenoor die heteroseksuele samelewing en het getoon dat hulle baie afhanklik is van die homoseksuele groepe waarin hulle beweeg.

In agt van die 14 onderhoude het die informante dit baie duidelik gestel dat hulle ten gunste was van nouer skakeling tussen die twee wêreldes. Die volgende mening uit onderhoud No. 8 word hier weer-gegee, aangesien die skryfster ondervind het dat die meerderheid van die informante persone is wat as normaal-gebalanseerde homoseksueles hulle plek in die samelewing volstaan en 'n belangrike bydrae lewer. Hulle het sterk gevoelens uitgespreek oor die gesindheid en houdings wat deur die maatskappy teenoor homoseksueles openbaar word, asook die feit dat homoseksuele persone 'n verantwoordelikheid in hierdie opsig teenoor die samelewing het. Aanhaling uit Onderhoud 8.

Dit is iets waaroor ek redelik sterk voel en dit is een van die redes waarom dit vir my op 'n stadium baie moeilik was om die heeltemal feministiese tipe homoseksualis heeltemal te aanvaar, want hulle vorm eintlik 'n sub-kultuur in ons sub-kultuur. Van ons kant af -- ons wat ons self nou beskou as normale of gebalanseerde homoseksueles -- ons probeer om op 'n subtile manier vir die buitewêreld (of vir die samelewing) aan die verstand te bring dat ons eintlik nie so afwykend is nie en dat ons eintlik doodgewone mense is wat 'n normale, gebalanseerde lewe kan lei en dit baie dikwels doen. Maar die gewone man in die straat het so min kennis van homoseksualiteit dat hy eintlik net bewus is van die gevalle wat so besonders feministies is -- en die regte ou „queen“ wat loop en „flap“ in die straat met hulle pienk frilletjies -- hemde en goeters. Dit man in die straat maak sy veralgemenings net op grond van wat hy daar sien en wat hy daar aanstootlik vind. Onmiddelik word die verklarings of menings wat hy maak heeltemal veralgemeen op alle homoseksualiste. Die man in die straat is nie bewus daarvan dat dit eintlik maar 'n sub-groep van die homoseksuele sub-kultuur is nie. Dis iets waaroor ek geweldig sterk voel, want deur navorsing en deur studies en deur publikasies moet die man in die straat bewus gemaak word daarvan, dat homoseksualiste nie almal is soos hierdie „pansietjie“ wat daar in die haarkappersalon werk met sy frilletjies-hemp en sy geplukte ooghare nie, en dit is waar 'n mens se groot probleem inkom. Ek persoonlik het 'n geweldige gevoel van verantwoordelikheid ten opsigte hiervan. Ek voel ons wat ons self as gebalanseerde homo's beskou (sonder al daardie ekstra vieterjasies en ekstra afwykinkies wat ook kan kom) behoort eintlik sover as wat dit vir ons veilig is hierdie beeld te probeer reg stel. Daarom glo ek dat 'n mens, waar dit onnodig is, nie jou masker moet dra nie. My vriendekring bestaan eintlik uit enigiets waaraan jy kan dink -- van die mees konserwatiewe predikant tot by die mees liberale kunsstudente. Daar is 'n groot persentasie van my vriendekring wat heteroseksueel is -- 'n baie groot persentasie . . . 'n Baie groot persentasie van my vriendekring is dan ook bewus van my oriëntasie en hulle aanvaar my heeltemal as 'n homoseksualis. Ek meen ek maak geen geheim daarvan vir hulle nie. [237]

Ons weet dat die houding en gesindheid van die samelewing word grotendeels geformuleer deur wat die man in die straat waarneem -- met ander woorde dit is 'n verdraaide, skewe beeld.

Die „man in die straat" se stereotipe beeld van die homoseksuele persoon berus op 'n minderheidsgroep onder die homoseksueles wat voorkoms, gedrag en neigings betref. Die samelewing is nie bewus van die feit dat die groot gros homoseksueles in die gemeenskap in alle groepe, beroepe en klasse voorkom en funksioneer nie en dat hulle feitlik as „normale" persone aangesien word nie. Die enigste feit waardeur hulle onderskei kan word is dat hulle in hulle seksuele uitlewingspatroon 'n verhouding met 'n persoon van dieselfde geslag aanknoop in plaas van met 'n persoon van die teenoorgestelde geslag.

III

MAATSKAPLIKE MEDEVERSKYNSELS VERBONDE AAN HOMOSEKSUALITEIT

1. Maatskaplike Diskriminasie

Oor die algemeen word seksuele aktiwiteite hetsy homo- of heteroseksueel, tussen volwassenes in 'n vrywillige, private hoedanigheid gepleeg en die kwessie van skadeberokkening word dus meestal uitgesluit. Daar is eintlik geen slagoffer nie. Tog is die vervolging van homoseksuele persone geen vreemde verskynsel nie en word in verskillende tydperke in verskillende kulture aangetref. Vervolging en skuldigbevinding is dikwels alleen moontlik wanneer een van die partye oorreed kan word om skuld te erken, of wanneer die getuienis van polisie-amptenare aanvaar word. Opsporing van homoseksueles vind dikwels op ongeoorloofde, agterbakse maniere plaas. Tegnieke soos lokvalle, gebruikmaking van polisie sonder uniforms, die agent provocateur, onderskepping van telefoonoproepe en van pos, die nagaan van bankstate en ander private dokumente, word gebruik. Die polisie word soms bygestaan deur 'n vyandigesinde persoon, deur een wat 'n liefdesverhouding met 'n persoon gehad het, of deur afpersers.

Dit wil voorkom asof vervolgings deur die polisie in die Verenigde State 'n grootskaalse bedrywigheid is. Albert Deutch het in 'n artikel oor die bedrywigheide van die ontugafdeling van die polisie beweer dat sommige lede van die polisie (asook persone wat hulle as polisiesamptenare voordoene) groot bedrae geld wat duisende dollars beloop, van homoseksuele persone afpers. [238]

Die persoonlike probleme wat deur homoseksueles ondervind word, asook die gemeenskap se houding teenoor homoseksueles, word nie so erg deur vroulike homoseksueles ondervind as deur manlikes nie. Lesbianisme word nie in dieselfde graad gestigmatiseer en vervolg nie. Dit is veral met betrekking tot vervolging deur die polisie, tot die toepassing van tugmaatreëls deur Staatsdepartemente en die militêre dienste, en tot afpersing waar daar groot verskille aangetref word. Die algemene houding van die gemeenskap skyn baie sterker gekant te wees teenoor manlike homoseksualiteit as teenoor lesbianisme.

Volgens Kinsey se bevindinge, word lesbianisme relatief minder teëgekom. Sommige skrywers beweer egter dat die voorkomssyfer van homoseksualiteit onder mans en vroue eweredig versprei is, indien nie selfs hoër onder vroue nie. Dit wil voorkom asof die Amerikaanse samelewing 'n baie meer verdraagsame houding teenoor lesbianisme openbaar. Die gemeenskap is verdraagsaam teenoor vroue wat in hulle voorkoms, kleredrag en gedragswyses meer manlik voorkom en optree; asook teenoor vroue wat saamwoon en mekaar in die openbaar soen, ingehaak stap, ensovoort. Die indruk word geskep dat die lesbiese persoon 'n groter mate van vryheid geniet om permanente verhoudings aan te gaan en voort te sit sonder diskriminasie.

Die uiteenlopende menings wat oor hierdie verskynsel in die literatuur uitgespreek is, en die redes wat daarvoor aangevoer word, word kortliks saamgevat.

1. Volgens Edwin Schur het 'n psigiater verklaar dat die manlike ego nie bereid is om die feit dat twee vroulike persone 'n bevredigende seksuele verhouding kan ervaar, te aanvaar nie. Die manlike ego is geensins in staat om seksualiteit sonder die manlike party ten volle te begryp nie. [239]
2. Caprio verwys na die feit dat regters nie geneë is om lesbiese persone te vervolg nie. Die verklaring vir hierdie neiging is moontlik 'n onbewuste reaksie van die regters omrede hulle die bestaan van lesbianisme totaal ontken en dit eintlik verwerp. [240]
3. Cory en Le Roy is van mening dat die samelewing 'n hoër status aan die manlike rol toeskryf. Die manlike rol word meer op prys gestel en dis hoër evalueer as die vroulike rol. Daarom word die man wat met die vroulike rol identifiseer eintlik as 'n „swak” persoon beskou; die vrou wat meer manlik voorkom, word weer as 'n „sterk” persoon gesien. Die lesbiese vrou word dus hoër aangeskryf deur die gemeenskap en gevolglik beter aanvaar. [241]
4. Laasgenoemde beskouing stem eintlik baie ooreen met Simone de Beauvoir se stelling dat lesbianisme voort-spruit uit die protes van vroue oor die ondergeskikte rol wat hulle teenoor die man in die samelewing moet inneem. [242]
5. David Matza spreek die volgende mening omtrent lesbianisme uit :-

Cultural emphasis on female narcissism may also be involved. From this standpoint, a certain amount of lesbianism may be tolerated as the price society pays for encouraging women's constant preoccupation with feminine allure. [243]

Die skryfster se bevindinge in hierdie verband stem merendeels ooreen met die feit dat lesbiese persone 'n meer bestendige, gebalanseerde lewe lei. Dit wil ook voorkom asof lesbiese verhoudings sterker gekenmerk word deur affektiewe gevoelens, kontinuïteit en lojaliteit. Verskynsels soos promiskuiteit, homoseksuele prostitusie en afpersing van vroulike homoseksueles (deur die ander party of deur buitestaanders) kom baie selde voor.

Sommige psigiaters beskou hierdie toedrag van sake as redes waarom die gemeenskap 'n meer verdraagsame houding teenoor lesbianisme openbaar. Dit is egter natuurlik ook moontlik dat dit juis 'n gevolg van die gemeenskap se meer verdraagsame houding is.

Die literatuurstudie wys verder daarop dat persone wat in sekere sektore van die samelewing werksaam is (byvoorbeeld die onderwys, militêre diens en sekere staatsdiensbetrekkings) meer blootgestel is aan wetlike en maatskaplike beperkinge en regulasies met betrekking tot homoseksuele gedrag. West stel dit as volg :

If they belong to a profession with strict disciplinary rules, like solicitors and medical men, they may have their licence to practice taken away. They will not be accepted for admission to the armed forces or the merchant navy, they will be found unsuitable for a wide range of employments such as police, prison service, youth workers and so forth. They will never be considered for important posts in politics or public life. They may even encounter difficulties if they want to enter as students at a university. They will be rejected if they apply to immigrate to another country. [244]

Die implikasies van hierdie ernstige diskriminasie het verreikende gevolge. Dit bemoeilik nie slegs die lewe vir die betrokke party nie, maar plaas ook 'n las op daardie persone wat hierdie regulasies moet administreer of in 'n adviserende hoedanigheid moet optree. Vir die professionele persoon, soos die psigiater en psigiatrisse maatskaplike werker, wat oor vertroulike inligting

beskik, is dit soms baie moeilik om sekere aanbevelings of inligting vry te stel.

Die hele kwessie van diskriminasie en sanksies teen homoseksualiste was op 'n sekere tydstip 'n ernstige saak in die Verenigde State van Amerika en het wye besprekings uitgelok. In die dekade wat bekend geraak het as die „McCarthy witch-hunting era", is daar 'n verband gesien tussen kommunistiese bedrywighede en homoseksualiteit. Sommige politici het die situasie uitgebuit deur ander politici van „un-American activities" te beskuldig. Dit het daarop neergekom dat 'n homoseksuele persoon outomaties onder verdenking gekom het as kommunisties. Politici wat bevriend was met homoseksueles is daarvan beskuldig dat hulle kommuniste beskerm. Sedertdien is daar baie strenger keuringsmaatreëls toegepas, en is homoseksuele persone beskou as „hoë risiko" gevalle om in die diplomatieke diens opgeneem te word. Omrede hulle gewoonlik alleenlopende persone was wat graag reis en nuwe mense ontmoet, het groot getalle homoseksueles dan ook in die diplomatieke diens belang gestel.

Sedert die McCarthy era word die kwessie van homoseksualiteit en die risiko daaraan verbonde om persone in die militêre en diplomatieke diens aan te stel, nie meer so sterk in politieke debatte beklemtoon nie. Met die toepassing van die argument word egter nog steeds volgehou. So onlangs soos 1966 het 'n Senaatskomitee weereens sterk uitspraak gelewer teen die President van die Universiteit van California te Berkeley : [245]

Die kampus is nie alleenlik 'n veld vir kommunistiese aktiwiteite nie, maar het ook tot 'n sentrum van homoseksuele onsedelikheid ontwikkel.

Die militêre owerhede tree steeds baie streng op teenoor persone wat homoseksuele neigings toon. Indien 'n persoon in die Amerikaanse

militêre mag as gevolg van 'n mediese ondersoek as homoseksueel gediagnoseer word of erken dat hy sulke neigings het (sonder dat hy aan enige aktiwiteite deelneem) word hy onmiddellik ontslaan „without honor". Hy verbeur dus sy finansiële voorregte en mag probleme ondervind om 'n betrekking te kry. Die polisie van sy tuisdorp word selfs in kennis gestel en die rede van sy ontslag word skriftelik op sy ontslagsertifikaat of dokument aangeteken.

Die skryfster het in die loop van hierdie studie gevind dat die hantering van die probleem van homoseksualiteit in die militêre dienste feitlik van land tot land verskil. In kontras met die strenge maatreëls wat deur die Amerikaanse owerheid toegepas word, het die Newalls (1962) gerapporteer dat, wanneer die owerhede in Israel met 'n geval van homoseksualiteit te doen kry, word daardie persoon verkieslik in die militêre mag opgeneem. In Brittanje word die tugmaatreëls in verband met homoseksuele aktiwiteite en wanpraktys van offisiere teenoor manskappe van laer rang volgens die militêre reëls van die leër, vloot en lugmag toegepas. Die algemene gebruik ten opsigte van lesbianisme in die Britse militêre mag is om die persone uit die diens te ontslaan onder die opskrif „dienste nie langer benodig nie". Hierdie ontslag is egter nie 'n oneervolle ontslag nie, gevolglik word die persoon nie in die siviele lewe deur so 'n ontslag bevooroordeel nie.

Daar word ook deur die polisie in verskillende lande deur middel van „skoonmaak veldtogte" opgetree. Dr. G. W. Henry beskryf die persoonlike tragedies wat tydens sulke „operasies skoonmaak" plaasvind. Die polisie het naamlik die gebruik om mans wat gearresteer word te oorreed om die name en adresse van hulle homoseksuele vriende of kennisse te verstrek. Die volgende geval word deur Henry aangehaal :

A socially prominent man who returned to his home in an American town after an absence . . . unaware that a vice crusade, accompanied by much newspaper publicity,

was in full swing, ... readily accepted an invitation to call at the police station. When he got there the police told him that they had a sworn statement from a man who said he had had sexual relations with him. After the police had assured him that anything he said would be strictly confidential, he naïvely admitted having had occasional homosexual experiences when away from his wife. He was at once arrested and put into jail. Five days later he appeared on a charge of being "an idle, lewd, and dissolute person". The lawyer who tried to plead for him was told by the judge, "these men are wanton, all of them, young or old . . . these pleadings . . . have not affected me one iota". [246]

Die skoonmaak-veldtog het voortgeduur, en al meer en meer mans is gearresteer. Een van die leidende geneeshere in die gemeenskap was ook gearresteer en hy het selfmoord gepleeg. Die uiteinde van die saak was dat die hele aangeleentheid so 'n verleentheid vir die owerheid, polisie en die gemeenskap veroorsaak het, dat dit gestaak moes word.

In sy werk „Homosexuality" verwys Donald West na soortgelyke gebeure in Brittanje en beklemtoon veral die feit dat daar tydens sulke grootskaalse vervolgings van homoseksueles 'n drastiese toename in die voorkomssyfer van selfmoord te bespeur is. Dit skyn egter asof die vervolging in Brittanje nie op so 'n groot skaal plaasgevind het soos die bedrywighede van die polisie in die Verenigde State van Amerika nie.

2. Promiskuititeit

Een van die ernstige gevolge van maatskaplike diskriminasie word gesien in die patroon van interaksie met die gemeenskap wat deur die homoseksuele persoon ontwikkel word. Tenspyte van die druk wat vanaf die samelewing ervaar word, slaag sommige homoseksueles daarin om 'n kompromis te tref tussen die eise wat die gemeenskap aan die een kant stel en hulle eie seksuele aktiwiteite aan die ander kant. Een van die oplossings wat deur sommige

aanvaar word, is om hulle seksuele aktiwiteite van die res van hulle leefwyse te skei. Hulle raak nooit bevriend met 'n seksuele maat of vennoot nie en hulle meng ook nie juis in homoseksuele groepe nie. Dit wil voorkom asof hulle seksuele lewe dus in 'n patroon van promiskuiteit ontaard. Die persoon fokus op „one night stands”, dit is anonieme seksuele verhoudings wat moontlik op die mees ongure plekke afspeel. Die literatuur verwys deurgaans na die tipe persoon wat van openbare toilette gebruik maak om seksuele aktiwiteite aldaar te bedryf. Daar is soms geen persoonlikheidskontak tussen die persone nie; wederkerige masturbasie kan selfs deur 'n gat of opening tussen twee latrines gepleeg word. In dergelike gevalle ontaard die gedragswyse in 'n gejaag na onnatuurlike seksuele daade wat in skelmagtige situasies plaasvind. Die betrokke partye vind geen werklike bevrediging uit hierdie aktiwiteite nie, raak onvoldoende, en ontwikkel sterk skuldgevoelens. Spencer wys op die feit dat die skuldgevoelens dikwels meer skadelik is vir die persoon as die werklike seksuele gedrag. Sommige persone ervaar na hierdie gedragswyses sterk gevoelens van neerslagtigheid. Dit gebeur selfs dat hulle 'n sterk gevoel van haat teenoor hulleself ontwikkel en met tye projekteer hulle die haatgevoelens op ander homoseksueles. Die skryfster is van mening dat hierdie feit moontlik 'n rol kan speel in gevalle waar 'n „homoseksuele moord” gepleeg word. Daar is deur informante in hierdie studie (onderhoud nommer 10) na die reaksies van individue met wie hulle seksuele ondervinding gehad het verwys, wat moontlik met die skuld- en haat- gevoelens van individue te doen het. (Dit mag gedeeltelik 'n verklaring wees vir die motivering van sommige wat 'n begeerte toon om ander te wil bekeer of te beïnvloed, „proselytise”.)

Sommige persone funksioneer egter baie goed in die samelewing. Hulle slaag daarin om hulle vryetyd tussen hulle homoseksuele en heteroseksuele vriende deur te bring en hulle knoop baie goeie vriendskappe met heteroseksuele persone aan, en funksioneer as gebalanseerde, waardevolle burgers in die samelewing. Sommige

homoseksuele persone mag selfs begeer om hulle heteroseksuele vriende in hulle vertrouwe te neem en die ware toedrag van sake aan hulle te openbaar. Die motief is moontlik dat dié vriendskappe sodoende getoets word. Uit die onderhoude met informante in hierdie studie gevoer kan daar afgelei word dat die aanvaarding deur heteroseksuele vriende en familieleden vir die homoseksuele persoon 'n belangrike mylpaal is. (Die mededeling in Onderhoude 8 en 7 wat aangehaal word, is hier van toepassing).

In B... het ek toevallig begin werk saam met 'n outjie wat saam met my op dieselfde Universiteit was. Ek en hy het baie goeie vriende geraak en hy het een aand met my gesels oor sy broertjie wat probleme op die gebied van homoseksualisme gehad het. Ons vriendskap was op so 'n stadium dat ek gevoel het nou gaan ek die saak 'n bietjie verder voer; en die uiteinde van die saak was dat hy my „case history” toe ook gehoor het. . Kyk, dis sinneloos om 'n selfopenbaring te maak waar jy nie redelik seker is van die persoon se reaksie nie. Ek het geweet, en het naasteby verwag dat hy sou reageer soos wat hy wel gereageer het. Eintlik van daardie stadium af het ons baie beter vriende geword, want ons kan nou eerlik teenoor mekaar wees. Kyk, dis nou nie 'n geval van ek gaan nou vir hom al my „bedtime” stories vertel en so aan nie, maar die hele gevoel -- die hele situasie-- is baie meer ontspanne, want ons hoef ook nie meer weg te steek nie. Jy voel as jy nou wil iets sê, wat jy nie in ander geselskap kan sê nie, dan kan jy dit sê. Jy voel heeltemal vry, jy voel gemaklik, ontspanne, in die geselskap. Ek dink hy respekteer my vir die feit dat ek die vertrouwe in hom gehad het om dit vir hom te vertel . . . Ek het die masker-probleem vir myself opgelos deur aan die een kant te aanvaar dat ek onder sekere omstandighede hom moet dra (want die stigma is eenvoudig net te groot om hom heeltemal te laat val -- want jy kan maar met jou eie vernietiging aan die hand werk) en aan die ander kant, om die masker op soveel moontlike geleenthede nie te dra nie, veral waar 'n mens voel dit is veilig om hom nie te dra nie. Ek het byvoorbeeld 'n baie groot persentasie van my heteroseksuele vriende wat heeltemal ingelig is oor hierdie saak en teenoor wie ek geen geheim daarvan maak nie. Kyk, dis nooit nodig om in detail daarop in te gaan en jou „bedtime stories” te gaan uitsaai nie; dit is absoluut onnodig.

Ek voel ons wat onself as gebalanseerde homo's beskou (sonder al daardie ekstra vieterjasies en ekstra afwykinkies wat ook kan kom) behoort eintlik sover as wat dit vir ons veilig is hierdie beeld te probeer reg stel. Daarom glo ek dat 'n mens, waar dit onnodig is, nie jou masker moet dra nie. My vriendekring bestaan eintlik uit enigiets waaraan jy kan dink -- van die mees konserwatiewe predikant tot by die mees liberale kunsstudente. Daar is 'n groot persentasie van my vriendekring wat heteroseksueel is -- 'n baie groot persentasie. Ek voel eintlik verantwoordelik om myself teenoor sekere van hulle te openbaar, mits ek weet dit 'n verantwoordelike persoon is, wat die regte tipe houding daarteenoor sal hê en wat my nou nie agteraf gaan beskinder en beswadder nie. 'n Baie groot persentasie van my vriendekring is dan ook bewus van my oriëntasie en hulle aanvaar my heeltemal as 'n homoseksualis. Ek meen ek maak geen geheim daarvan vir hulle nie. . . Wel, my verhouding met my ouers en die ander lede van my gesin is op die oomblik die beste wat dit nog ooit was. Dit is tot 'n groot mate toe te skryf daaraan dat ek die hele geheim soort van openbaar gemaak het in my familie, dat hulle dit aanvaar het, dat hulle daarmee saamleef, en dat hulle oor die aanvanklike skok gekom het. [247]

Oh, my entire family knows about it. When I was nineteen and -- I had my first experience and I was worried about it. And I thought -- I wanted to tell my mother. I told her. I said: "I've got something I must tell you. It is worrying me". I discussed it with my sister first, and she said: "Oh well, don't worry about it. So you don't like girls; you like boys. So what? I don't like girls, I like boys. Who's right, who's wrong?" She was fifteen, sixteen when she made that rather profound statement. She said to me: "I think you should tell Mommie about it". Which I did. And my mother to my astonishment said: "Well, I don't care what you are, you are my son". And then she went to a doctor and she told him what I told her. . . And she knows everything; she knows about my long relationship with my friend. And she has often said to me: "I'm happy when I know the two of you are together". Which is quite fabulous really. She told my father and the only reference that he ever made to this was: One morning he walked passed me as I was going to the bathroom. He had a towel, and he slapped me playfully on the arse and he said: "Morning, Oscar". And that was that. It was the only reference my Dad ever made. [248]

In verband met promiskuiteit is die bevindinge van navorsers dat daar 'n inverse verhouding bestaan tussen integrasie van die persoon in die gemeenskap en seksuele gedragswyses wat as promisku geklassifiseer kan word. Dit wil voorkom asof persone wat swak in die gemeenskap geïntegreer is, nie verhoudings aanknoop wat sterk emosionele elemente toon nie. Westwood se bevinding in hierdie opsig word as volg gestel :

The relationship between promiscuity and poor integration is very significant . . . Fifteen of the seventeen contacts who are highly promiscuous (more than twenty-five partners a year) are rated as having very little integration with the community. This Table also shows that over half (fourteen out of twenty-seven) of the contacts who have homosexual relations with one partner only come in the first grade of community-integration, but less than a third (four out of thirteen) of those who had no homosexual experiences in the last year are very well integrated.

It is interesting to note that both community-integration and work-competence show no relation to the frequency of homosexual acts, but have a very high correlation with promiscuity. Furthermore, contacts who disliked their work may have high or low frequencies . . . , but nearly all the discontented ones are promiscuous . . . This suggests that a more detailed research on promiscuity among male homosexuals, and a comparison with promiscuity among heterosexuals, will shed light on a number of social problems. [249]

Westwood se studie toon verder dat dit blyk dat homoseksuele persone wat sterk geïntegreer is in die gemeenskap nie veel met psigiaters en kriminoloë te doen kry nie; dat 35% van sy respondente as goed geïntegreer in die gemeenskap geklassifiseer is en dat 61% van sy respondente so voldoende in die gemeenskap geïntegreer was dat hulle as waardevolle, nuttige burgers beskou kon word, ten spyte van die maatskaplike druk wat hulle ervaar en hulle moontlik juis in die teenoorgestelde rigting moes laat reageer. Westwood se bevindinge bevestig die gevolgtrekkings van Liddicoat en Parr wat as volg gestel word :

. . . homosexuals comprise a heterogeneous group of personality types, some of whom are respectable and valuable members of the community. [250]

Waar sekere homoseksueles die neiging toon om openbare toilette, parke en dergelike meer te besoek met die doel om seksuele daade te pleeg, bestaan daar moontlik vir hulle 'n probleem om seksuele aktiwiteite by hulle verblyf- of woonplekke te pleeg. Persone wat byvoorbeeld by hulle ouerhuis inwoon, vind dit uiters moeilik. In Westwood se studie het 50% van die respondente hulle na ander plekke moes wend om seksuele aktiwiteite te bedryf, aangesien hulle gevind het dat familieleden, vriende, ander huurders, skoonmakers en bure as inhiberende faktore ondervind is. Sommige persone wat nie hulle weg oopsien om na openbare plekke te gaan nie, ontwikkel stories of leuens wat as verskonings vir hulle afwesigheid van die huis moet dien. Een persoon het dit as volg gestel :

The whole thing is so often bedivilled with nervousness and also by the dreadful business of lies, wangles, subterfuges, and time-table manipulations with which the thing is surrounded. The double-life aspect of the thing is a constant irritant. Whether this is the same thing as guilt, only the psychiatrist could tell. But the result is the same -- a sort of nagging pain and ceaseless awareness. And yet I cannot be man enough to cut it out, for life would then contain little of interest. (A contact who lives at home). [251]

Uit die skryfster se studie in Kaapstad het slegs twee van die 14 informante (waarvan die onderhoude in hierdie werk weergegee word) by hulle ouerhuis ingewoon. Beide persone het dit onprakties en gevaarlik beskou om seksuele praktyke tuis te beoefen. Agt van die informante het in woonstelle gewoon en vier het hulle eie huise besit.

Westwood verklaar dat die skrywers wat van mening is dat homoseksualiteit en promiskuiteit noodwendig hand aan hand gaan,

die saak uit verhouding sien. 23% van sy respondente het met slegs een vennoot 'n homoseksuele verhouding gehad; 10% het gedurende die afgelope jaar geen homoseksuele aktiwiteite beoefen nie; en 67% was dus tot 'n meerdere of mindere mate promisku. Dit wil voorkom asof 'n groot persentasie homoseksuele persone deur 'n fase van promiskuiteit gaan en deur die beoefening van promiskuiteit word daar gehoop dat hulle die ideale lewensmaat sal vind.

Permanente Verhoudings

Waar in bogaande paragrawe oor promiskuiteit gepraat is, moet nie uit die oog verloor word nie dat homoseksuele persone daartoe in staat is om permanente verhoudings, wat op 'n sterk emosionele grondslag gevorm is, aan te gaan of aan die gang te hou. Persone wat so 'n permanente verhouding het, woon dikwels saam in 'n huis of 'n woonstel. Hulle beskou hulle permanente verhouding as 'n „huwelik" en dit word oor die algemeen ook deur die partye se vriende en groepe as sulks aanvaar en respekteer. Die volgende aanhalings uit onderhoude in hierdie studie sal hierdie feite verder toelig.

Then when I met Charles I settled down. For at least five years I wasn't interested in anybody else. I never had sexual contacts with anybody else. For me that was quite remarkable. Because I was -- I had been living a really promiscuous life. I mean, it was a new one every night. Literally, a new one very night. Never a shortage, never a shortage, too many of them. Then Charles came into my life. He changed my entire set-up completely. He gave me the stability that I'd been looking for -- he gave me a tremendous amount of love, and I was able to love him in return. And we have been together for all these years -- nineteen years now. And we love each other more today than we did when we first met. It is a different kind of love. The love that we feel for each other today is one of maturity, respect. There is companionship involved in it, there is -- respect is a good word I think. And a warmth . . . I know a couple in Northtown who have been living together for thirty-five years. But they go out and hunt together. My friend and

I have a very good understanding -- relationship. When we realised that we had settled into a fairly normal routine in our own marriage, we both were aware that there were other people in the world whom we were interested in. So we decided that -- it wasn't easy in the beginning -- I didn't like this idea of him having anybody else or me having anybody else. But we were sensible about it because we knew that this thing existed. We were only human beings after all. So we decided that if we had any sexual experiences other than with each other, we would tell each other about it. If we didn't, somebody else would. [252]

Ek onthou nog vroeër, nog voordat ek met my familie daaroor gepraat het, het ek -- met elke vakansie by die huis -- het ek senuwee simptome ontwikkel by die huis. Ek het ponde en ponde gewig verloor, altyd in 'n vakansie. Ek het sleg begin slaap by die huis en het senuagtig en gespanne en geïrriteerd gevoel by die huis. Ek kon net nie ontspan by die huis nie. As ek weer terugkom op -----, waar ek weer my eie baas was en in my eie vriendekring meng, dan het dit weer outomaties reggekom. Toe, een aand, het ek en my suster in 'n vreeslike diep gesprek betrokke geraak en toe het ek die hele kwessie met haar ook openlik bespreek. Dit was vir haar ook nie eintlik so 'n skok nie, want ek het haar ook oor 'n lang periode geleidelik begin gewoond maak aan die idee dat ek nie belangstel in trou nie. Met my Ma was dit effens meer dramaties, alhoewel ek dit ook nie juis dramaties kan noem nie. Ek het oor 'n periode van -- mens kan dit eintlik jare noem -- het ek my Ma begin gewoond maak aan die idee dat ek nie die trou-tipe is nie, om dit so te stel -- dat ek nie 'n vaste meisie het nie, nie eers probeer om 'n vaste meisie te kry nie, en dat ek my toekoms as 'n oujongkêrel-toekoms sien. Ek het nooit my vriende vir my susters of vir my ouers weggesteek nie -- ek het hulle altyd gewoonweg saam met my huis-toe genooi. Ek het niks vir hulle weggesteek nie. Hulle kon self daaruit aflei wat hulle wou aflei. Een aand, toe my Pa nie by die huis was nie, het ek en my Ma sit en gesels. Toe het die gesprek eintlik op my oom afgekom -- dis my oom wat al twintig jaar 'n vaste verhouding met 'n vriend het en die vriend van my oom is heeltemal aanvaar in ons familie. Ons gaan toe 'n bietjie dieper op die saak in van wat presies die verhouding tussen hulle is. Ek het doelbewus die hele gesprek op my self gedraai en het ek dit op so 'n manier aan my Ma oorgedra dat ek eintlik net soos my oom is en dat ek eintlik ook dieselfde ideaal as my oom het. [253]

Sommige persone wat permanente verhoudings het kan om maatskaplike redes egter nie permanent saamwoon nie. So het die skryfster in hierdie studie met dergelike situasies te doen gekry. Sommige van die informante mag uit die aard van hulle professionele rol in die samelewing net nooit saam met hulle „lebensmaats“ saamwoon nie. Een van die informante met wie 'n onderhoud gevoer is, verwys soos volg daarna :

Maar die grootste ding wat vir my baie moeilik is -- ek dink vir baie mense in soortgelyke professies -- witboordjie professies (laat ek dit nou maar veralgemeen) -- is om jou pote tuis te hou, en om onberispelik in dié sin te lewe. Om nie in te meng nie -- ek bedoel nou om nie toe te gee aan versoeking nie . . . Die feit dat 'n mens somtyds alleen moet bly en alleen moet lewe, dit bring baie meer spanninge mee as waar jy gelukkig saam met 'n vriend of vriendin kon gebly het. [254]

Westwood se mening in hierdie verband is as volg :

For social reasons it would be difficult or impossible to live with another man. A man who holds a position where he is expected to entertain business associates in his home would be in a difficult situation if he shared a flat with another man. A man would require courage to set up house with another man who has any mannerisms, or who is known to have been arrested for homosexual offences. Above all, the gossip of neighbours, of friends, and of people at work discourages many homosexuals from pairing up with one another. [255]

Navorsing deur verskillende skrywers lewer uiteenlopende feite en menings. Studies wat gedoen is onder homoseksuele persone in gevanenisse of in hospitale lewer heeltemal verskillende data as wat verkry word wanneer homoseksuele persone wat normaal in die samelewing funksioneer, bestudeer word. In verband met permanente verhoudings tussen homoseksuele persone word die bevindinge van skrywers soos Giese, West, Allen, Henry, Ellis, Davis en Bergler dikwels in die literatuurstudie teëgekorn. Hulle is almal van mening dat homoseksuele persone nie in staat is om stabiele

verhoudings te handhaaf nie en die volgende verklarings is onder andere teëgekom :

(they are) incapable of stable relations with a male partner
their relationships are brittle and fickle
homosexual alliances collapse because of jealousy [256]

Westwood en Liddicoat se bevindinge is egter dat permanente verhoudings vergelykenderwyse skaars is, maar die getalle wat opgegee word as mislukkings is egter oordryf. Westwood het gevind dat 50% van sy respondente verhoudings gehad het wat langer as twee jaar geduur het. Liddicoat het gevind dat uit 'n groep van 50 mans, 22 verhoudings gehad het wat langer as vyf jaar geduur het.

Daar is etlike redes wat aangevoer word vir die feit dat homoseksuele verhoudings nie van permanente aard kan wees nie. Die vernaamste hiervan word vervolgens opgesom :

- (i) Die feit dat die twee partye 'n vrywillige verhouding aangaan wat nie bindend is nie, dien moontlik as 'n aansporing om die verhouding spoedig te beëindig. Dat daar nie met dieselfde versigtigheid en omslagtigheid na 'n lewensmaat gesoek en gekeur word as in die geval van heteroseksueles nie, het moontlik 'n dergelike uitwerking.
- (ii) Die innerlike en moontlik onbewuste weerstand wat die homoseksuele persoon teenoor sy eie neigings toon, kan wanneer hy sterk skuldgevoelens ervaar, maklik op die maat oorgeplaas word. Young beweer :

There usually remains the spectre of an unconsciously motivated sense of sin and guilt, as well as the whole restriction of the normal sharing with others of these deep emotional expressions. Such a pattern of life tends to be dissociative rather than integrative.
[257]

(iii) Cory is van mening dat die roof- of jaginstink van die manlike persoon dit ook bemoeilik om 'n permanente verhouding aan die gang te hou. Hy verwys na die feit dat lesbiese persone meer suksesvol in hierdie opsig is. Ellis, Davis, Kinsey en Liddicoat is dit almal eens dat homoseksuele verhoudings tussen vroue meer met sentimente en emosionele elemente geassosieër word as bloot met die fisiese aantrekkingskrag. Parr is van mening dat, vanuit 'n gedragswyse beskou, promiskuitheid 'n sterk eienskap is van manlike seksuele instinkte. Dit geld vir homo- sowel as heteroseksuele seksdrange.

(iv) Westwood is egter van mening dat die beëindiging van homoseksuele verhoudings nie alleenlik deur seksuele faktore beïnvloed word nie, maar dat faktore soos dood van 'n lewensmaat, verplasings en dergelike meer ook geldige redes vir die beëindiging van 'n verhouding is. In 12% van sy gevalle het die verhouding tot 'n einde gekom as gevolg van een party se afsterwe. In 9% is die verhouding beëindig as gevolg van intervensie deur die wet of maatskaplike druk wat uitgeoefen was. 'n Derde van die lewensmaats was ontrou aan hulle permanente maats, terwyl 'n ander derde weer 'n gelukkige, stabiele verhouding gehandhaaf het.

3. Alkoholisme

Daar bestaan 'n algemene mening dat homoseksualiteit en alkoholisme in noue verband staan. Die skryfster bevind egter dat hierdie gevolgtrekking nie op geldige bewyse gebaseer is nie.

Die literatuurstudie toon uiteenlopende, sowel as weersprekende

menings en bevindinge aan. Dit is nietemin 'n alombekende feit dat alkohol as 'n goeie stimulant dien vir sosiale omgang, en kan ook seksuele verkeer bevorder. Hierdie verskynsel word onder heteroseksuele sowel as homoseksuele groepe in die samelewing aangetref. Sover bekend, bestaan daar geen wetenskaplike bewyse dat alkoholisme meer dikwels onder homoseksueles aangetref word as onder heteroseksueles nie. Dit wil egter voorkom asof homoseksuele persone as gevolg van die sosiale druk wat hulle ervaar (omrede hulle in 'n heteroseksuele kultuur funksioneer en dus voortdurend by die norms en eise van die heteroseksuele samelewing moet aanpas) meer blootgestel word aan die versoeking om alkohol te misbruik, wat natuurlik tot alkoholisme kan lei. Deur die gebruik van alkohol en veral die misbruik daarvan word seksuele inhibisies verminder. (Aan die ander kant moet nie vergeet word dat misbruik van alkohol ook impotensie kan meewerk).

In hierdie verband kan die mening van Clifford Allen as betekenisvol beskou word.

It is well known that alcohol will release sexuality which otherwise would remain controlled. It is, perhaps, for this reason that night-clubs, public-houses, and similar places tend to be frequented by prostitutes and homosexuals. There is probably a deeper relationship between alcohol and homosexuality, however, since one finds in certain homosexuals a strong tendency towards alcoholism. Moreover, since narcotics of any sort produce regression, this accentuates the condition. It is difficult to know what is the relationship since there are many theories and probably no single one is explanatory. For instance, the homosexual is usually an unhappy person since he is trying to live in a world adapted to normal heterosexual persons. Alcohol may in some cases therefore be used simply as a drug to dampen his misery and temporarily shut out unpleasant reality. In other cases it is used to release the inhibitions and help the shy homosexual make contacts which he would not dare when sober. [258]

In 'n objektiewe studie in verband met persoonlikheidsverander-

likes m.b.t. alkoholisme het Machover et al (1959) gevind dat homoseksuele neigings nie meer dikwels onder alkoholiste voorkom as onder nie-alkoholiste nie. Verder is daar bemark dat homoseksuele neigings wel by daardie alkoholiste wat periodes van verslapping en vermindering van alkoholisme toon, bemark is; terwyl die alkoholiste wat „non-stop" drinkers was, minder homoseksuele neigings getoon het. Daar is tot die interessante gevolgtrekking gekom dat die tipe alkoholis wat homoseksuele neigings openbaar het, dan ook 'n beter prognose vir die beheer van alkoholisme toon as die ander groep. [259]

Die McCords (1962) se navorsing het geen verband tussen seksuele afwykinge of versteurings en alkoholisme, psigose-reaksies, of non-seksuele misdade getoon nie. [260]

Radzinovicz (1957) vind dit onweerderlegbaar dat die grootste persentasie seksuele oortreders (en dit sluit homoseksuele oortreders in) beslis nie residiviste is nie. [261]

Donald West se navorsing op die gebied van homoseksualiteit werp nie veel lig op die verband tussen homoseksualiteit en alkoholisme nie. Hy is ook van mening dat psigiaters die verskynsel van alkoholisme as 'n ontvlugting van konflikte beskou, en stel dit as volg :

The sense of well-being and the loss of tension and self-consciousness produced by alcohol comes as a great boon to the conflict-ridden. Moreover, drinking enables men to enjoy intimate male companionship without provoking comment, and so affords a particularly attractive outlet for the covert homosexual. Indeed, as the psycho-analyst Karl Abraham long ago pointed out, alcoholic habits being looked upon as manly vice, the covert homosexual can use them as a disguise to protect his masculine image. Alcohol damps down inhibitions, and some of those who would scorn the thought when sober will indulge in deviant sexual practices when drunk. It also aids forgetfulness. Some

men when their tensions reach an unbearable pitch, rush away on a mad 'binge', during which they have homosexual adventures, afterwards returning to their ordinary life untroubled by any conscious recollection of their lapse. The American novel, The Lost Weekend, by Charles Jackson, deals with such a case. In addition it has been noted that alcoholics make unreasonable, suspicious, and jealous husbands, although they may be virtually impotent, and this has been advanced as an argument in favour of a homosexual component, the jealousy being interpreted as a projection on to the wife of the husband's own desire to be unfaithful with men.

[262]

Die feit dat alkoholisme ook alkoholiese vergiftiging meebring wat in noue verband met impotensie staan, moet egter nie uit die oog verloor word nie en speel wel in sommige gevalle, waar jaloesie ter sprake is, 'n rol, sonder die aanwesigheid van 'n homoseksuele komponent. Die bostaande mening van deskundiges kan in verband gebring word met die feit dat praktiserende homoseksueles dit dikwels teëkom dat getroude mans hulleself beskikbaar stel vir homoseksuele aktiwiteite en soms „dronkenskap" of „onder die invloed" as verskonings vir hulle gedrag aanvoer. (Onderhoud No. 10 in die huidige studie verwys na hierdie punt).

Die skryfster het as praktiserende psigiatriese maatskaplike werkster in 'n hospitaal vir alkoholiste gevind dat die oorgrote meerderheid van pasiënte tog wel probleme op die gebied van seksuele funksionering ondervind. Sommige van hierdie probleme het in noue verband gestaan met die persoon se manlike identiteit sowel as sy rolvervulling as manlike persoon in sy totale maatskaplike funksionering.

Daar bestaan ook die Freudiaanse teorie i. v. m. die etiologie van alkoholisme wat as volg gestel kan word :

The interpretation is that latent homosexuals would tend to become alcoholics because they seek an avenue in which to satisfy their desires. The actual homosexuals

already satisfy their desires in homosexual activity.
[263]

Die implikasie van Freudiaanse teorie is dus dat daar 'n sterker verband tussen die toestand van latente homoseksualiteit en alkoholisme bestaan, as wat bestaan tussen alkoholisme en die toestand waar homoseksualiteit beoefen en uitgeleef word.

Westwood het in sy studie m. b. t. homoseksualiteit nie spesifiek op die drinkpatroon van homoseksueles gelet nie, maar die wel teëgekom dat sommige van sy kontakte hulleself as „heavy drinkers” beskou het, terwyl sommige van sy kontakte weer verklaar het dat hulle nie alkoholiese drank geniet nie.

Die skryfster se bevindinge in hierdie verband is dat slegs 2 uit die 14 informante, wat deelgeneem het aan hierdie studie, geklassifiseer kan word as potensiële alkoholiste. Sewe van die 14 informante het egter hulle vaders as alkoholiste beskryf. Die skryfster het oor 'n periode van drie jaar met minstens 100 homoseksuele persone in Kaapstad kontak gehad (d. i. in individuele- sowel as groepsverband) en die indruk verkry dat die meerderheid van daardie persone 'n drinkpatroon handhaaf wat as normaal en beskaafd beskou kan word.

Die homoseksuele persoon wat ernstige konflikte ondervind i. v. m. sy inklinasie tot homoseksualiteit en nie sy „ware self” kan aanvaar nie, sal moontlik geneig wees om 'n hoër graad van alkoholisme te toon.

Een van die informante het in 'n onderhoud die volgende menings in verband met alkohol uitgespreek :

Ek weet nie wat die voorkom van alkoholisme by die homoseksuele is nie -- ek dink dit lê nogal hoog in die ou kultuur. Ek weet dat in die ou kultuur (wat die drinkkultuur was -- die „cocktail set”) die homoseksuele van

die begin van sy homoseksualiteit geleer word om te drink. Drink vir jou self plesierig, drink jouself in die bed in en drink jou alleenheid weg. Die drank is byna 'n voorvereiste tot kontak. Ja nee, die homoseksueel wat na die kroeg toe gaan, staan graag met 'n bietjie sekuriteit in sy hand, want anders staan hy daar rond soos Piet-Snot en staar. Jy staan dan maar en drink totdat jy die krag het om na iemand toe te stap en te sê „wil jy dans?" En sê hy dan nee. Dan drink jy nog weer 'n paar „drinks" om dit dan weer te verwerk, veral die ouere, eensame. [264]

4. Pedofilie

Sekere volwasse manlike persone toon neigings om seksuele aktiwiteite met kinders te bedryf. Hierdie verskynsel word dikwels met die verskynsel van homoseksualiteit verwar. Die verwarring word nie slegs onder leke aangetref nie. Tot mens se verbasing word artikels soms in vaktydskrifte aangetref oor studies wat byvoorbeeld onder oortreders in gevangenis gedoen is, sonder om deeglike onderskeiding te tref tussen daardie homoseksueles wat slegs in volwasse mans belangstel en daardie persone wat as kindermolesteerdes of „paedophiliacs" gediagnoseer word. Laasgenoemdes word gedefinieër as persone wat in kinders (manlik of vroulik) onder sestienjarige ouderdom belangstel met die doel om seksuele aktiwiteite met daardie kinders te bedryf. Die meeste skrywers wat bewus is van die verskille tussen die twee verskynsels is dit egter eens met Freund en Pinkava (1959), wat bevind het dat wanneer 'n homoseksuele persoon se fokus op volwasse mans gerig is, daar baie selde die neiging bestaan om kinders as seksobjekte te sien. [265]

Schofield se navorsing oor die sosiologiese aspekte van homoseksualiteit word as een van die belangrikste en mees insiggewende studies in hierdie verband beskou. Hy het afleidings gemaak wat hom in staat gestel het om 'n definitiewe verskil tussen pedofilie en homoseksualiteit te bepaal. Sy bevindinge bewys dat „paedophiliacs",

sosiologies beskou, 'n uitkenbare groep uitmaak. Hulle is 'n ouer groep persone as die homoseksueles. Ongeveer die helfte van die getal „paedophiliacs” was getroude mans gewees met uitgebreide heteroseksuele ondervindings, terwyl slegs 'n geringe persentasie van die homoseksuele persone getroud was. Teen hulle middeljare en met die intrede van ouderdom (wanneer daar 'n afname in hulle heteroseksuele aktiwiteite ingetree het) het die „paedophiliacs” hulle begin wend tot minderjariges -- nie slegs seuns nie, maar ook dogters. Hulle het ook lae seksuele frekwensies getoon. Hulle seksuele tegnieke was elementêr van aard en het meesal uit masturbasie bestaan -- anale omgang is selde deur hulle toegepas. Hulle het die kinders nie by bepaalde plekke ontmoet nie, hulle het nie met homoseksuele persone gemeng nie, en het geen homoseksueles geken nie.

Die „paedophiliacs” het geen sub-kultuur of groepe waaraan hulle behoort nie. Hulle is alleenlopers en is nie geneig om na stedelike gebiede te migreer nie. Hulle ondervind ernstige skuldgevoelens en is uiters beskaamd oor hulle dade, wat hulle seksueel onbevredigend vind. Anders as die homoseksueles, is hulle nie in staat om hulle „probleem” of „afwyking” te aanvaar en daarmee saam te leef nie. Hulle toon ook veel sterker heteroseksuele neigings en het seksuele patrone wat op uiteenlopende heteroseksuele aktiwiteite toon. Hoewel hulle meestal getroude mans is, het hulle gewoonlik nie meer normale seksuele omgang met hulle vrouens nie. Hulle manifesteer as wyd-uiteenlopende tipes, wat strek van die teruggetrokke man wat slegs sy hand op 'n seun se knie sal sit, tot die persoon wat met sy eie seuns en dogters omgang sal hê. Die volgende bevindinge is in die loop van die skryfster se literatuurstudie teëgekom :

- (i) Die tipiese „paedophiliac” se gesinsagtergrond kan as ongelukkig, onbevredigend, of versteurd en gebroke beskryf word. 'n Rekord van een of ander seksuele

misdad word gewoonlik getoon. [266]

(ii) Frosch en Bromberg (1939) vind dat die „paedophilic” se prestasies op beroepsgebied as swak beskryf kan word. [267]

(iii) Swenson en Grimes (1958) vind dat „paedophiliacs” uiters godsdienstig is. Hulle is gereelde kerkgangers en baie moralisties geneig. Emosionele wanaanpassings en versteurings kom in 'n baie erger graad by die „paedophilic” voor as by die homoseksuele persoon. [268]

(iv) Bender en Blau (1937) vind dat homoseksuele reaksies by die „paedophilic” gewoonlik relatief laat in die lewe posvat, gewoonlik tussen die dertigste en negen-veertigste jaar. [269]

(v) Toobert, Bartelme en Jones (1959) skryf oor die „paedophilic” as volg : „The sexual act is hardly ever buggery and most often simple manual fondling. His child partner is often someone he has known for a long time, including his own children”. [270]

(vi) Revitch en Weiss (1962) se bevinding is dat : „He is ashamed of his activities, feels inadequate and full of guilt, and has low self-regard”. [271]

(vii) Kurland (1960) is van mening dat die verskynsel van pedofilie gewoonlik met schizofrenie gepaard gaan. [272]

(viii) Socarides (1959) is van mening dat pedofilie moontlik 'n rol mag speel om te voorkom dat 'n psigose

ontwikkel of intree. [273]

Daar sal in hierdie studie nie verder op die verskynsel van pedofilie ingegaan word nie. Dit is egter belangrik dat die maatskaplike werker, asook ander wat beraad of terapie wil toepas, deeglik oor kennis beskik om te kan onderskei tussen homoseksualiteit en pedofilie. Die skryfster het as praktiserende maatskaplike werkster met 'n geval te doen gehad waar 'n volwasse man wat 'n skoolseun van sewejarige ouderdom gemolesteer het, deur die proefbeampte, polisie en die hof as homoseksueel beskryf is, terwyl sy geskiedenis aangetoon het dat hy eintlik in die kategorie van pedofilie geklassifiseer en behandel moes gewees het. In hierdie verband rapporteer Schofield as volg :

It is interesting to note that the prison population was able to make some distinction between paedophiliacs and adult-seeking homosexuals but Members of Parliament and other authorities outside seem less capable of drawing this distinction; perhaps this is because the men in prison see the problem at close quarters.

Many homosexuals let their fellow prisoners know that they have been convicted of a homosexual offence . . . But no man who was in prison for offences with young boys let this be known if he could possibly help it. If the other prisoners did get to hear of it, the paedophiliac was made to suffer, not just from ribald jokes, but from a succession of insults and indignities. Whereas a homosexual was tolerated by most of the non-homosexual prisoners, nothing was bad enough for the paedophiliac. [274]

5. Veneriese Siektes

Veneriese siektes is 'n socio-mediese probleem wat ten nouste met seksualiteit gekoppel is en as sulks onder heteroseksueles sowel as homoseksueles aangetref word.

Dit is opvallend dat daar in die literatuurstudie nie veel inligting

beskikbaar is oor die verband tussen veneriese siektes en homoseksualiteit nie. Daar sal na die bevindinge van skrywers soos Schofield en Westwood verwys word. 'n Artikel onder die titel The Homosexual in the V. D. Clinic wat deur twee Britse maatskaplike werkers van die Special Clinic at St. Thomas' Hospital, geskryf is, en gedurende 1964 in die British Journal of Venereal Diseases gepubliseer is, word in Hoofstuk 5 van hierdie studie (onder die Bydrae van die Maatskaplike Werk Professie) opgesom. Uit gemelde artikel blyk dit duidelik dat daar talle praktiese probleme gekoppel is aan die vraagstuk van veneriese siektes en homoseksualiteit, wat moontlik deur verdere navorsing op hierdie gebied, verhelp sou kon word. Op hierdie stadium is dit egter moeilik en feitlik onmoontlik om te bepaal of veneriese siektes meer dikwels onder homoseksueles dan onder heteroseksueles aangetref word. Dit wil egter voorkom asof die wetlike en maatskaplike implikasies wel die kanse vir behandeling onder homoseksueles besonder mag strem, omdat hulle meer huiwerig is om na die klinieke vir behandeling te gaan. Die redes is opvallend, aangesien die pasiënte veronderstel is om hulle seksuele kontakte se name en adresse te verstrek. Gevolglik maak die homoseksuele persone moontlik meer gebruik van privaat-praktiserende geneeshere se dienste. Schofield is van mening dat spesifieke geneeshere en spesifieke klinieke 'n goeie of 'n slegte naam onder homoseksuele groepe kry en word daarvolgens ondersteun. Die persoon wat ontdek dat hy 'n veneriese infeksie opgedoen het, klop gewoonlik by sy vriende of „groep” om raad en leiding aan, en sodoende word hy na 'n spesifieke medikus of kliniek verwys.

Daar bestaan 'n noue verband tussen promiskuititeit en veneriese infeksie. Die verspreiding van veneriese siektes en die risiko om dit op te doen is natuurlik veel laer onder diegene wat as seksuele tegniek „masturbasie” beoefen of, soos Kinsey daarna verwys, „genital apposition”, i. p. v. anale omgang. Sommige homoseksueles is dus vrygestel van infeksie, of as gevolg van die seksuele tegnieke

wat toegepas word, òf omrede hulle 'n vaste verhouding, wat met 'n „huwelik" vergelyk kan word, handhaaf.

Die homoseksuele persoon wat veneriese infeksie opgedoen het, behoort so spoedig moontlik en sonder huiwering en vrees by 'n kliniek vir behandeling aan te meld. Die probleem soos MacDonald (1949) dit stel is :

It is unreasonable to expect a patient not to feel some diffidence in admitting to an act rendering him liable to a police prosecution. [275]

Hierdie mening van MacDonald sluit aan by 'n redaksionele artikel wat in die tydskrif ONE in Oktober 1962 in die V.S.A. verskyn het. In lg. artikel word die mening uitgespreek dat die homoseksuele persoon nie vry en veilig kan voel om behandeling by klinieke vir veneriese infeksie te ondergaan nie.

It is yet to be established that information given to the public health office is not also available to the public, the police and the courts . . . As it now stands, the homosexual may be afraid of having venereal disease, but he may also be afraid of having a check-up. As long as the law against homosexual acts exists this is not illogical. But the solution is simple. Under no conditions, or for any reasons, should a homosexual set one foot inside a public health office. If anyone of us needs a doctor, let him go straight to a private physician. [276]

In teenstelling met bostaande standpunt, spreek Schofield van Brittanje die volgende mening uit :

If more homosexuals are prepared to come to clinics instead of going to physicians in private practice, this is an improvement from the medical aspect because the venereologist has more experience and better laboratory facilities; there is also a social advantage, because it is unlikely that the general practitioner will be able to spend much time tracing the source of the infection. [277]

Schofield is verder van mening dat die toename in getalle by die klinieke, moontlik daarop wys dat pasiënte (homoseksueel sowel as heteroseksueel) as gevolg van meer permissiewe houdings, vryer voel om klinieke te besoek.

In hierdie verband kan daar ook na 'n berig in die Burger van 28 Januarie 1971, wat as volg lees, verwys word :

Sekssiektes, Neem Toe'

Geneve :

Volgens 'n verslag van die Wêreld-gesondheidsorganisasie is geslagsiektes in Amerika, Brittanje en die Skandinawiese lande aan die toeneem. Die verslag sê voorts dat gonoree nou heeltemal „buite beheer is“.

Sommige waarnemers is van mening dat die toestand in Amerika nou „epidemiese afmetinge“ aangeneem het. Ook gonoree word nou, naas groep, as een van die algemeenste aansteeklike siektes onder die Amerikaanse burgerlike bevolking beskou.

Hoewel baie doeltreffende middels gebruik word, is nog geen suksesvolle metode gevind om die toenemende getal geslagsiektes te verminder nie, lui die verslag.

In 'n ondersoek wat deur dr. Thorstein Guthe van Noorweë gedoen is, is bevind dat geslagsiektes onder jong mense toeneem, ook onder sommige skoolkinders in Brittanje. Die voorkoms van geslagsiektes onder jong mense onder twintig jaar neem twee keer so vinnig toe as onder die mense bo twintig. [278]

Schofield is van mening dat die verspreiding van veneriese infeksie onder homoseksueles verminder kan word indien inligting oor veneriese siektes, behandelingsprogramme e.d.m. aan homoseksueles sowel as heteroseksueles vrygestel kan word; en indien daar 'n meer realistiese, beskaafde en verligte benadering teenoor die vraagstuk van homoseksualiteit, per se, ontwikkel kan word.

6. Diverse Probleme

Onder diverse probleme sal daar meer spesifiek verwys word na die probleme wat i. v. m. huweliksverhoudings, botsings met die gereg, en die proses van veroudering ondervind word.

(a) Huweliksprobleme

Tipiese probleme wat deur heteroseksuele persone ondervind word, soos onaanpasbaarheid in die huwelik, huweliksprobleme wat tot egskedings lei en gesinsverbrekking wat daarmee saamval, word ook deur homoseksueles ondervind. Daar was 'n stadium toe homoseksuele persone aangeraai en deur deskundiges ge-adviseer was om hulle homoseksuele probleme te bowe te kom deur 'n heteroseksuele huwelik te sluit. Vandag word dit egter afgekeur en is deskundiges dit eens dat homoseksuele persone nie 'n heteroseksuele huwelik behoort te gebruik as 'n medium waardeur hulle sulke probleme wil oplos nie. Deur te trou sal nog geensins die homoseksuele reaksie laat verdwyn nie -- dit sal sake net meer kompliseer -- en die vrou en kinders of die man en kinders (in die geval van 'n lesbiese vrou) sal slegs daaronder ly. Ons weet dat die sg. „normale huwelik" gebuk gaan onder talle knelpunte, hoeveel te meer sal die hetero-homoseksuele huwelik nie onder spannings en knelpunte verkeer nie.

Donald Cory is een van die deskundiges wat egter van mening is dat 'n homoseksuele persoon wel 'n geslaagde huwelik kan aangaan. Hy baseer sy stelling op grond van die feit dat groot getalle homoseksueles as getroude mans funksioneer en nogtans 'n groep homoseksuele vriende aanhou en met hulle omgaan -- gewoonlik in die geheim sonder die medewete van sy vrou en kinders. Dit is moeilik en feitlik onmoontlik om te bepaal watter persentasie van die homoseksuele bevolking getroud is, maar dit is vermoedelik hoër as wat algemeen verwag word. Radzinowicz het gevind dat selfs al is die

persentasie ongetroude, volwasse seksuele oortreders veel hoër onder die homoseksuele groep as onder die heteroseksuele groep, hy nogtans gevind het dat 25% van die homoseksueles getroud was toe hulle 'n oortreding gepleeg het. Sherwin het ook kommentaar gelewer oor die groot getalle getroude mans wat op 'n geheime manier in homoseksuele verhoudings verkeer, tenspyte van die feit dat hulle 'n heteroseksuele huwelikspatroon handhaaf. Schofield het gevind dat in sy groep van 50 proefpersone was daar 6 getroude mans en 6 geskeide mans terwyl 38 ongetroude persone was. Daar bestaan baie uiteenlopende redes waarom homoseksuele persone 'n huwelik sluit, soos bv. dat hulle reken dit sal 'n oplossing vir hulle probleem wees; om hulle familieleden te plesier; veral in sommige gevalle waar die ouers kwaai druk op kinders uitoefen om te trou en sodoende die familienaam voort te plant of om kleinkinders voort te bring; vrees en angs vir oudag en vir eensaamheid speel ook 'n rol. Sommige persone wat statusposisies beklee voel soms dat hulle moet trou. Hulle trou ook soms om die stigma en skinder-stories wat rondgaan die nek in te slaan -- of om selfs vir bevordering in aanmerking te kom. Die skryfster het in die veldstudie sommige van hierdie feite teëgekom -- aanhalings uit onderhoude verwys dan ook na sommige van bogemelde feite :

Baie insidente, baie dinge, het gelei daartoe dat hy ook getrou het. Hy het tot op die ouderdom van vyftig uitsluitlik 'n homoseksuele patroon gevolg in sy lewe. Daar is baie definitief teen hom gediskrimineer van hoër gesag. Die feit dat hy nou getroud is het alle stigma aan hom afgeskud. Almal erken nou nie in woorde nie maar in besef dat hulle al die jare lank verkeerd gegis het en dat die persoon tog normaal is, soos wat hulle normaal, normaal noem. En natuurlik sy pad is nou oop. Daar sal miskien nou weer bevordering kom en hy leef nou nie meer onder spanning nie, en daar is nou nie meer stories wat oor hom vertel word nie, want hy is mos nou getroud.

Ek dink byvoorbeeld aan nog 'n geval -- 'n baie goeie vriend van my wat vandag 'n Professor is. Daar is geen doekies om te draai nie. Hy praktiseer vandag nog die homoseksuele bedryf en sy vrou is bewus daarvan.

Sy is bewus van die feit dat hy dit in sy lewe nodig het, en sy laat dit hom toe . . . ek het nou al so baie gehoor van vrouens wat getroud is met mans wat „gay" is en wat sê: „Nouja geen man kan vir my kompetisie wees nie". Hulle verwelkom dit liewer as wat daar miskien 'n ander vrou sal wees, maar 'n man beskou hulle nie as kompetisie nie. Aan die ander kant weet ek weer van 'n paar waar 'n man wel groot kompetisie was vir die vrou en waar die vrou moes uitstap uit die huis uit. Dit gebeur elke dag -- daarvan is ek ook bewus. [279]

Ek het 'n nefie, die arme mannetjie het baie sterker homoseksuele neigings as ek. Maar sy Pa en Ma is geweldig dominerend en hulle het hom gedomineer in 'n heteroseksuele groep in -- soveel so, dat hulle vir hom 'n vrou gekies het en hy is toe getroud, en daar is nou 'n baba. Noudat hy heelwat ouer is, besef hy dat sy lewe verby gaan en dat hy eintlik tot dusver hels ongelukkig was. Nou het hy sommer net een naweek . . . Hy het 'n man ontmoet wat baie gaaf is. Die persoon is 'n prokureur. Hy het 'n goeie professionele posisie en my neef het verlief geraak op die man en hy sien nou net nie kans om meer by sy vrou te woon nie. Hy het nou eenvoudig weggeloop en hy bly by hierdie man alreeds vir ses maande. Hy is nou meer gelukkig as wat hy ooit in sy hele getroude lewe was. Ek het met hom gepraat daaroor en hy sê my dat hy glo nie hy kan ooit weer saam met sy vrou gelukkig wees nie. [280]

Tydens die aanhoor van getuienis deur die Gekose Komitee, het Professor Gillis (departement Psigiatrie) van die Universiteit van Kaapstad ook na die feit verwys dat daar groot getalle egpare is wat hulp nodig het om hulle seksuele energie behoorlik op die teenoorgestelde geslag te fokus. Hy het verder daarop gewys dat psigiatrie 'n waardevolle en belangrike bydrae kan lewer t. o. v. huweliksprobleme wat ten nouste met homoseksuele reaksies saamval. Dit is ook veral op laasgenoemde gebied waar die maatskaplike werkers, huweliksvoorligters en raadgewers en andere 'n belangrike taak het om te verrig, nie alleen m. b. t. terapie nie, maar ook om inligting en kennis te versprei en opvoedingswerk onder die breë massa te doen. Die psigiatriese maatskaplike werker behoort ook deur middel van groepe wat gereël kan word (bv. groepe vir verloofdes

en vir jong egpare) 'n belangrike bydrae te lewer.

(b) Gevolge van Arrestasie

Dit wil voorkom asof daar teenoor homoseksuele persone wat met die gereg bots (en hierdie botsings is dikwels nie regverdig nie, omrede die polisie van ongeoorloofde metodes gebruik maak om homoseksueles te arresteer) uiteenlopende en ongelyksoortige vonnisse opgelê word. Volgens die Cambridge Survey verslag was 45% van die gevalle wat vir opdringerigheid „importuning" gevange-nisstraf opgelê is, persone wat as eerste oortreders gevonnissen is. Die maatskaplike gevolge van die strafmaatreëls behoort in aanmerking geneem te word. As gevolg van die feit dat homoseksuele oortredings (asook ander seksuele oortredings) sulke sterk emosionele reaksies by die publiek uitlok, impliseer alreeds 'n vorm van straf wat deur die oortreders verduur moet word. Wanneer daar nog publisiteit aan die saak gegee word, word die maatskaplike gevolge ook vererger. Die gesinslede van die beskuldigde, asook die ouers, broers en susters, vriende, kollegas en werkgewers word almal indirek betrek. Dit gebeur dikwels dat die oortreder dit nodig vind om die stad of dorp te verlaat nadat die vonnis uitgedien is. In baie gevalle waar hulle vriende hulle verwerp het, moet die persoon weer terugval op die sub-kultuur. Westwood het gevind dat geeneen van sy kontakte nadat hulle gevonnissen was, na hulle vorige betrekkings teruggekeer het nie. Die maatskaplike ostrasisme wat deur hofsake, koerantberigte e. d. m. teweeg gebring word, lei dikwels daartoe dat homoseksuele persone verder na die onderwêreld van homoseksualiteit gedryf word en totaal ge-isoleerd en vervreemd van die breë samelewing raak. Dit wil voorkom asof die polisie soms tot die uiterste toe gaan en baie moeite doen om homoseksuele persone te oorreed om skuld te erken -- dit is moontlik 'n maklike manier om die persoon skuldig te bevind. Die leuse van die Texas Rangers word dan ook dikwels deur homoseksueles aangehaal, nl. : „No man in the wrong can stand up against a fellow that's in the right and

keeps a-coming". [281] Oor die algemeen het homoseksueles groter vrees vir die publisiteit wat die pers aan sulke sake gee as wat hulle vrees vir die wetlike straf is. Gevolglik is hulle so angstig om die saak so gou as moontlik afgehandel te kry dat hulle dikwels skuldig pleit, selfs al is hulle onskuldig.

Dr. Dennis Parr het op 'n Wêreld-gesondheidsorganisasie toer onder die indruk gekom van die Skandinawiese lande se polisie-optredes t. o. v. homoseksuele oortredings in openbare plekke.

Dergelike oortredings word deur die polisie as minder belangrik beskou en dit word gevolglik deur die roetinediens van die uniform personeel gehanteer. Wat opdringerige gedrag betref is die beskouing dat dit slegs van belang is wanneer adolessente seuns in Kopenhagen daarby betrokke is. Een van Westwood se kontakte het die volgende mening hieromtrent uitgespreek :

The forbidden fruit aspect attracts a lot of people. There's very little activity in cottages in Denmark and when a particular cottage starts to become a meeting ground, the police go in and boot them out. It's so much more sensible to do it this way than wasting all this public money on arrests and court cases. So a man looks at another man in a lavatory, and the taxpayer has to foot the bill for boosting this episode out of all proportion to its importance. Why doesn't the policeman give him a good kick and tell him to get out? [282]

Hierdie houding van die polisie stel 'n goeie voorbeeld -- dit is juis die maniere en metodes wat gevolg word in die toepassing van wette wat so 'n belangrike rol speel.

'n Verdere probleem vir homoseksueles is die kwessie van afpersing en afdreiging waaraan hulle dikwels blootgestel word. Westwood rapporteer dat 6 van sy kontakte ondervinding van afpersing deur die polisie gehad het -- sodra hulle sekere geld aan die spesifieke polisieman betaal het, word die saak geskik of as

afgehandel beskou. In hierdie verband kan na 'n soortgelyke saak wat in Johannesburg voorgekom het, verwys word, soos wat dit in die plaaslike koerant, die Cape Times van 23 Februarie 1972, berig is :

Blackmailing Policemen go to Gaol

Two railway constables who extorted R100 from a middle-aged homosexual after arresting him on an allegation of indecent behaviour were yesterday sentenced here to a total of 27 months.

A. B. , 24, and C. D. , 20, were not given an option of a fine by the magistrate, Mr. J. J. S. , who described the offence as "a blow against an important cornerstone on which the good administration of the country rests".

A man who confessed to being a homosexual said he parked his van at Johannesburg railway station on a night in September last year.

"I saw A. B. standing nearby and took him to be a male prostitute."

"Exposed Myself"

"I invited A. B. , who was not in uniform, into the van and exposed myself to him", the witness said.

A. B. then invited the witness into his own car, where C. D. was hiding behind the back seat.

The constables immediately arrested the man for indecent behaviour and told him he would need R200 for bail, because it would take at least two weeks for him to be brought to trial.

The witness begged to be allowed to go to his flat to get a change of clothing and the money for bail. The policemen accompanied him there.

A. B. said "Let us talk business", and intimated that he would quash the case for money. One hundred rands was then handed to him. C. D. received R25 from the transaction.

A. B. later approached the witness and asked "to borrow" a further R100 to repair his car. Realizing

the blackmail would not stop, the witness reported the matter to the police.

When A. B. arrived at the man's flat a week later to collect the money, he was arrested in a police trap.

A. B., a first offender, was sentenced to 15 months, C. D., who received eight stokes in 1970 for three counts of assault with intent to do grievous bodily harm, was given a year. -- (Sapa.) [283]

(c) Veroudering

Die proses van veroudering en die meegaande komplikasies daarvan veroorsaak spesifieke sosiale probleme. Dit is veral in die moderne westerse industriële gemeenskappe waar die probleme van die bejaarde ernstige aandag geniet. Kirson Weinberg van Amerika som dit as volg op :

The specific problems of the aged include their general physical decline as well as their physical and mental illnesses, their retirement and removal from the labor force, their markedly reduced standard of living and diminution of economic authority; their increasing personal isolation by the dispersal of relatives and friends and by the declining opportunities to develop new relationships; the increasing percentage of bereaved widows who find adaptation to their vague roles very difficult. [284]

Die homoseksuele persoon wat as 'n oujong-kêrel of 'n oujong-nooi in die samelewing ge-funksioneer het, vind dit moontlik moeiliker as die getroude persoon om by die proses van veroudering aan te pas. Een van die opvallende redes is die feit dat hulle „kinderloos” is en dus nie intiem betrokke is by die proses van veroudering in die sin dat die kinders opgroei en kleinkinders produseer nie. Gevolglik vervul hulle nooit die rolle van vader, moeder, oupa en oma nie. Dit word dan ook dikwels opgemerk dat die homoseksuele man as middeljarige persoon nog steeds geneig voel om jonger voor te doen en voor te kom as wat hy werklik is. Een van die informante het na

hierdie aspek as volg verwys :

Wat word van die ou „queen?“ Waar gaan hulle na toe? Hulle verdwyn -- daar is nie plek vir hulle nie. Daar is seker nie plek vir hulle in 'n klub nie. Dit behoort aan jong mense. Daar word gedans. En ek dink een van die treurigste dinge om te sien is 'n ou homoseksuele man of vrou wat in so 'n klub sit en staar na die jong lywe om hom of haar heen. Dis treurig. En dan maar die glasie gryp en dit wegdrink of vrolikheid indrink om weer jonk te moet word. 'n Homoseksueel word baie moeilik oud. Daar is niemand wat hom ooit „Vader“ noem nie -- nie in sy gesin nie -- en daar is niemand wat hom ooit „Oupa“ noem nie. Hy bly 'n ou-jong-kêrel, byna tot die dag van sy dood. En daarom kry mens hierdie geweldige vreemde gesigte van ou mans in jong kleertjies en jong lyfies. Dis baie moeilik vir 'n homoseksueel om oud te word. Hy word nie natuurlik oud nie -- niks maak hom oud nie. Die homoseksueel staan alleen as gevolg van die maatskaplike struktuur. Hy word moeilik oud. Sekere uitlatings word vir hom gesluit -- as hy enigsins sensitief is. Hy gaan nie meer na klubs toe nie -- hy gaan nie meer na stoombaddens toe nie -- hy kan beswaarlik op straat gaan rondloop. Ek praat nou van die sensitiewe, goed-aangepaste, beskaafde homoseksueel. Waar gaan hy na toe? Daar is nêrens vir hom plek nie. [285]

Bostaande menings van 'n informant raak sommige van die allerbelangrikste probleme aan. Daar is egter ook 'n ander sy van die saak. Die skryfster het veral in die bestudering van die verskynsel opgemerk dat die homoseksuele man of vrou wat as 'n goed aangepaste burger in die samelewing funksioneer, en veral diegene wat as professionele mans of vroue hulle rolle geslaagd vervul, daarin slaag om as gelukkige, goed aangepaste en bevoorregte bejaardes 'n plek in die maatskappy te vind. Dit wil ook voorkom asof sommige van hierdie persone selfs beter af is in hulle staat van bejaardheid, as daardie persone wat 'n minder selfstandige en onafhanklike lewe gevoer het. Die homoseksuele persoon wat bejaard is, beskik soms oor 'n lewenslus en lewensuitkyk, asook 'n avontuurlus, wat deur baie heteroseksueles beny word.

HOOFSTUK VYF

DIE TERAPEUTIESE ASPEKTE VAN HOMOSEKSUALITEIT

Between these extremes of "everyone really is" and "no one around here is" lies the truth -- a little of everyone is in each of us and a little of each of us is in everyone else.

Stanley E. Willis

I

INLEIDING

Uit die literatuurstudie asook uit die kliniese gegewens blyk dit dat daar reeds vir baie jare oor die hele kwessie van „behandeling en genesing” van die persoon, wat met 'n uitsluitende homoseksuele oriëntasie in die samelewing funksioneer, gespekuleer word, en dat daar 'n verskeidenheid van uiteenlopende menings en standpunte bestaan.

Die vroeëre skrywers oor homoseksualiteit soos Havelock Ellis, Frey, Fuchs, Hirschfeld, Von Krafft-Ebing, Schrenck-Notzing [286] en talle andere, het die aangebore oorerflike aard van homoseksualisme beklemtoon. Gevolglik sien hulle die moontlikhede van terapie as minimaal. Die metodes van behandeling wat die ou skrywers as toepaslik vir homoseksualiteit beskou het, was hipnose en suggestie.

Hedendaagse navorsers, skrywers, psigo-analiste en terapeute [soos Allen, Bieber, Cory, Curran en Parr, Ellis, Anna Freud, Hadden, Hadfield, Hooker, Marmor, Mayerson en Lief, Ovesey, Rado, Rubinstein, Schofield, Szasz, Willis, West, Westwood, Wolff et al.] is van mening dat homoseksuele persone as geskikte maar uiters moeilike kandidate vir psigoterapie en volle psigo-analise beskou kan word. [287]

Sommige van hierdie deskundiges meen dat die wysiging van die seksuele oriëntasie van homoseksuele- na heteroseksuele gedragspatrone deur middel van terapie [wat individuele psigo-terapie, groep psigo-terapie of volle psigo-analise mag beteken] slegs in uitsonderlike gevalle bevredigende resultate lewer. Ander verwys weer uit hulle eie kliniese ervaring en navorsing na spesifieke gevalle wat toon dat daar wel deur terapie geslaagde behandeling en genesing kan geskied.

Een feit is egter opvallend -- oor die afgelope twee dekades ontstaan daar 'n nuwe belangstelling en gesindheid met betrekking tot terapeutiese metodes op die gebied van homoseksualiteit in die mediese, psigiatriese, en sielkundige dissiplines. Veranderinge is ook in verskillende lande en kulture aan die gang ten opsigte van homoseksualiteit in die algemeen.

So word daar meer openlik en vrylik daaroor geskryf en gepraat. Die tema word op die verhoog, die silwerdoek en televisie gebruik. Meer verligte vorms van wetgewing word soms ingestel om die uitgediende, argaiëse wette te vervang. [288]

In Hoofstuk Vyf word die verskillende standpunte van deskundiges uitgelig en word daar na behandelingsprogramme en opvolgstudies, wat merkwaardige resultate getoon het, verwys. Verskillende behandelingsmetodes word opgesom. Aandag word veral bestee aan die rol en bydrae wat die psigiatriese maatskaplike werk op die gebied van terapie lewer, of behoort te lewer.

II

OORSIG VAN DESKUNDIGE MENINGS

I gather from your letter that your son is a homosexual. Homosexuality is assuredly no advantage, but it is nothing to be ashamed of, no vice, no degradation, it cannot be classified as an illness; we consider it to be a variation of the sexual function produced by a certain arrest of sexual development ...

By asking me if I can help, you mean, I suppose, if I can abolish homosexuality and make normal heterosexuality take its place. The answer is, in a general way, we cannot promise to achieve it. The result of treatment cannot be predicted. [289]

In a certain number of cases we succeed in developing the blighted germs of heterosexual tendencies which are present in every homosexual, in the majority it is no more

possible What analysis can do for your son runs in a different line. If he is unhappy, neurotic, torn by conflicts, inhibited in his social life, analysis may bring him harmony, peace of mind, full efficiency, whether he remains a homosexual or gets changed. [290]

Bostaande is 'n aanhaling uit 'n brief wat Sigmund Freud aan die bekommerde moeder van 'n homoseksuele seun geskryf het. Uit die brief blyk duidelik dat Freud nie optimisties is oor die uitslag van terapie of volle psigo-analise vir die grootste getal homoseksueles nie. Hy het gemeen dat terapie vir homoseksualiteit eerder gerig moet word op die self-aanvaarding van die homoseksuele neiging. Indien hy gehelp kan word om sy toestand te aanvaar en homself daarby aan te pas, word sy maatskaplike aanpassing en sy maatskaplike funksionering in die gemeenskap bevorder. Freud was verder van mening dat die meeste homoseksuele persone nie oor voldoende motivering vir terapie beskik nie -- dit is dan moontlik ook een van die redes waarom die behandelingresultate so swak vertoon. Freud brei verder hieroor as volg uit.

If he comes to be treated at all, it is mostly through the pressure of external motives, such as the social disadvantage and dangers attaching to his choice of object . . . Sometimes he secretly hopes for treatment to fail so as "to obtain from the striking failure of his attempt the feeling of satisfaction that he has done everything possible with an easy conscience." [291]

Dit is opvallend dat daar herhaaldelik in die literatuur deur verskillende deskundiges na die element van weerstand sowel as die gebrek aan voldoende motivering by homoseksuele persone in verband met terapie verwys word. In die huidige studie is ook 'n sterk weerstand teen die gedagte van behandeling of wysiging van hulle homoseksuele patroon by die informante, met wie daar onderhoude gevoer is, asook in kliniese situasies, teëgekom. Die grootste getal homoseksueles (wat moontlik deur heelwat konflikte moes werk asook 'n moeilike aanpassingstryd moes voer om hulleself as

persone met sterk homoseksuele drange in die heteroseksuele samelewing te akkommodeer) sal nie maklik hulle weg oopsien om die homoseksuele sub-kultuur en hulle groepe vriende by wie hulle tuis voel, prys te gee nie. Die basiese vereiste van terapie be-oog dan ook die vermindering van homoseksuele aktiwiteite en die bevordering van heteroseksuele aktiwiteite. Freund (bekende psigiater van Czechoslovakia) stel dit as volg :

~ It appeared probable that all the therapeutic measures considered to be efficacious in the case of homosexuality depended on a common principle. This principle consists of the discouragement of homosexual activities and the encouragement of heterosexual activities. (onderstreep deur skryfster) [292]

Verder wil dit voorkom asof terapeute en psigo-analiste maar altyd neig om die blaam vir mislukte terapie op die pasiënte te laai. Sodoende word die teorie dat homoseksualiteit wel 'n verskynsel is wat behandelbaar en genees kan word, lewendig gehou.

Die skrywers van die Wolfenden Verslag slaan egter 'n ander rigting in waar hulle sê :-

We were struck by the fact that none of our medical witnesses were able, when we saw them, to provide any reference in medical literature to a change of this kind. [293]

(dit is 'n verandering van die homoseksuele aanleg tot 'n heteroseksuele aanleg.) Die implikasie van hierdie stelling bevorder dus die teenstellende opvatting dat homoseksualiteit 'n „ongeneeslike” of „onheelbare” toestand is.

Een van die deskundiges wat die dogmatiese stelling „once a homosexual, always a homosexual”, sterk weerspreek is Hadfield. In sy bespreking oor The Cure of Homosexuality [294] kom hy tot die gevolgtrekking dat suksesvolle behandeling en genesing ten nouste saamhang met 'n deeglike, diep studie na die oorsaaklike

psigiese faktore.

If there is, in fact, a lack of cures of homosexuality, it is probably because in investigating the psychological causes we do not go far enough back. For the orientation of homosexuality, and the deviation from the normal, appears . . . to go back to a much earlier age than is usually supposed; and only when these factors are revealed and dealt with is the patient radically cured. [295]

Diethelm beklemtoon die feit dat die volledige persoonlikheid sowel as die situasie waarin die persoonlikheid funksioneer, deur die terapeut bestudeer moet word. Dit beteken dus dat primêre aandag nie slegs aan psigo-biologiese faktore, ontwikkelingsgeskiedenis en sosiologiese faktore wat moontlik modifiseerbaar is gewy word nie, maar dat die persoonlikheidsorganisasie sowel as somatiese faktore ook in aanmerking geneem moet word. Volgens Diethelm se beskouing sal daar drie groepe homoseksueles uitkristalliseer, wat elk 'n verskillende terapeutiese benadering en prognose moontlik maak. Hulle is soos volg :-

1. Die stabiele persoonlikheid met 'n homoseksuele oriëntasie.

Hierdie persone het 'n sterk aangetrokkenheid asook 'n afhanklikheidsbehoefte teenoor 'n spesifieke persoon of persone. Die individuele persoonlikheidsstruktuur sal bepaal watter vorm van terapie die beste resultate sal afwerp.

2. Die onstabiele, sosiopatiese persoonlikheid met 'n homoseksuele oriëntasie.

Terapie vir hierdie groep sal die fokus op die algemene persoonlikheidsaanpassing deur middel van 'n dinamiese proses van analise en heropvoeding laat val, aangesien daar met 'n persoonlikheidsprobleem gewerk word.

3. Die groep persone waar homoseksuele attraksies en fiksasies met spesifieke persone gekoppel is.

Hierdie patroon kom veral onder adolessente en jeugdige volwassenes voor.

Diethelm baseer sy menings in verband met terapie op die Freudiaanse konsep van homoseksualiteit, naamlik dat die mees belangrike psigo-dinamiese faktore te vinde sal wees in die psigo-seksuele ontwikkeling van die persoon wat ten nouste verband hou met die sosialiseringproses, die ouer-kind verhoudings en omgewingsinvloede. Sy opsommende oorsig van hiersie konsep is so treffend dat dit hier volledig aangehaal word :

Freud arrived at the formulation that male homosexuality develops because the boy is unduly influenced by his mother or by women who take her place; he admires them and identifies himself with them through his ideals. This can be intensified by antagonism to, or hate of, his father, who represents his own sex. Educational factors (being kept from healthy contact with boys and urged into girls' play and activities) emphasize these tendencies. In girls, we deal with corresponding factors and development. In male homosexuality which is caused by identification with the mother, three further developments exist. A strong narcissistic tendency leads to the aggressive type in whom narcissism is more important than the desire for femininity. These homosexuals turn to men of a similar age in whom they can see themselves. Fixation on the anal-erotic stage of sexual development causes the passive type. These men want to be taken by a man like a woman. A third type, which Freud considers prognostically more favorable than the other two, is due to hate of a brother overcompensating into love. In female homosexuality, the same factors play a role, i. e. identification with the father which, because of narcissism, develops into the aggressive, and because of anal-eroticism into the passive homosexual type. A third type of homosexuality is that in which hate of a sister, later overcompensated in love, plays a role. In most homosexuals, several of these factors are present and are of varying importance. The psychoanalytic formulation does not overlook later situational factors but considers them merely precipitating. Homosexuality which is caused by the occasion of being in a group of one's own sex with no possibility of heterosexual contact (e. g. in prison) has to be viewed in such a way. In many who indulge in a transient homosexual episode, this remains a mere incident in their lives. In those, however, who are

developmentally predisposed, it leads to permanent homosexuality. Disappointment in heterosexual love may cause such predisposed persons to turn to their own sex. [296]

In verband met terapie verwys Diethelm ook na die ou vorms van behandeling wat toegepas was, naamlik hipnose en suggestie.

I never saw good results from treatment with hypnosis. In some cases where homosexual and heterosexual strivings keep more or less in balance, heterosexual interests and fancies may (sic) be cultivated and homosexual strivings repressed. This symptomatic success is dangerous, however, if it is not accompanied by a thorough personality understanding and insight. In such cases, marriage cannot be advised. A physician should not make the decision of marriage for the patient. If successful treatment has led not only to a heterosexual adjustment, recognizable in day fancies and night dreams, but also to an understanding of the dynamic factors and their adjustment, the physician may acquiesce to the marriage plans. If either one or both of these requirements have only been partly achieved, he should advise against it.

I personally feel that in the treatment of all sexual difficulties the physician should take an active part and direct the treatment. Otherwise there is the danger that the patient may try to consider it entirely as a sexual problem instead of one of the whole personality. [297]

Die deskundiges wat van mening is dat homoseksualiteit 'n verskynsel of toestand is wat ten nouste saamhang met genetiese faktore is dan ook diegene wat die behandeling van die homoseksuele as vergeefs en futiel beskou. Dr. Stanley-Jones wat hierdie standpunt huldig, spreek homself as volg uit :

There can be no question of asking the invert to accept the ordinary standards of heterosexual morality and any course of therapy which seeks to reverse the fundamental pattern is not only fore-doomed to failure, as all the reported cases testify, but is also quite indefensible when regarded in the light of absolute morality : attempted "treatment" or alteration of the basic personality of an

inborn homosexual can only be described as a moral outrage. [298]

Hierdie mening van dr. Stanley-Jones is tydens 'n simposium in September 1947 uitgespreek, dit is feitlik 'n kwarteeu gelede. Sedertdien is daar redelike goeie vordering gemaak met betrekking tot die tegnieke van psigo-terapie en psigo-analise wat op homoseksualiteit toegepas word. (Hierdie feit blyk uit die bespreking onder andere van Bieber et al. se siening in Afdeling II van hierdie Hoofstuk).

Dit wil voorkom asof die ervare psigo-analiste, psigiaters en terapeute met breë uiteenlopende ondervinding van kliniese werk diegene is wat uiters versigtig is om gevolgtrekkings en voorspellings te waag oor die geslaagdheid van terapie. Die mening van dr. Peter Scott word as verteenwoordigend van een groep beskou.

From the very extensive literature and from 10 years' experience of treating and watching the results of others I have to agree . . . that there is no evidence "that the direction of intensely homosexual drives can be successfully altered". [299]

Professor Desmond Curran is 'n bekende psigiater wat ook as lid van die „Wolfenden span" gedien het. Hy dink dat die kanse vir genesing van uitsluitende homoseksualiteit maar uiters skraal is en stel dus voor dat the psigiater eerder behoort te konsentreer om die pasiënt te laat aanpas by sy oriëntasie.

The psychiatrist should concentrate on making the patient a better-adjusted homosexual and not aspire to convert him to heterosexuality. [300]

Curran en Parr het in 1957 'n studie onderneem waarin hulle 'n groep van 25 pasiënte wat psigoterapie ontvang het, vergelyk het met 'n ooreenstemmende groep wat geen behandeling ontvang het nie.

Hulle bevindinge word as volg gerapporteer :

No difference between the two groups could be discerned as regards change in sexual orientation, discretion, or control. Rather more of the treated patients (12 out of 25 as compared with 8 out of 25) appeared to come to better terms with their problems at a subjective level, but increased overt activity was sometimes noted after treatment.

In 59 cases where relevant information was obtained in a follow-up with a mean duration of $4\frac{1}{2}$ years, 'A change towards heterosexual preference was noted in 9, while 3 became more homosexual, and 47 were unchanged. Only 1 in 24 cases originally regarded as "100% homosexual" reported a change in the direction of heterosexuality.' [301]

Volgens die bevindinge van Samuel Hadden is die meerderheid van psigoterapeute geensins entoesiasties oor hulle resultate in verband met die behandeling van homoseksueles nie. Die 1955 Verslag wat deur die Group for the Advancement of Psychiatry by die jaarvergadering van die Amerikaanse Psigiatriese Vereniging gedurende Mei 1957 voorgelees is, lui onder andere :-

The homosexual who has no apparent anxiety and who admits no concern about his problem will be thoroughly resistant to treatment, and the threat of punitive measures will not render him amenable to treatment. With the use of a psychotherapeutic approach some homosexuals can benefit from treatment. This is particularly true of those individuals who demonstrate anxiety associated with their problem and are sincere in their desire for therapy. [302]

Hadden se ondervindinge, soos oor 'n tydperk van dertig jaar opgedoen, beide in individuele sowel as groep psigoterapie, word hieronder saamgevat.

- (a) Eksperimentele werk in groep psigoterapie het Hadden laat aflei dat homoseksuele persone se behandeling baie meer effektief is indien hulle in 'n „uitsluitende

homoseksuele groep" gehanteer word in plaas van 'n gemengde groep (soos byvoorbeeld saam met ander neurotiese pasiënte). Hy het bevind dat die rasionalisasie-patroon van die homoseksuele persoon (naamlik dat die homoseksuele leefwyse die enigste patroon is wat hy werklik wil volg) deur die mede-homoseksueles in die groep deur middel van bespreking verwerp en vernietig word. Hierdie afbreekproses van die rasionalisering aktiveer angs en daardeur word 'n begeerte vir 'n ander patroon soms geskep.

- (b) Die groepervaring om met mede-homoseksueles te meng wat ook daarna streef om meer sosiaal-aanvaarbare doelstellings te bereik, skep 'n geleentheid om met die lede van die groep te identifiseer. Hierdie proses werk isolasie en eensaamheid, wat dikwels die ernstige probleme van homoseksueles is, teë.
- (c) Die groep ondersteun en onderskraag die lede wanneer hulle 'n stadium bereik waar hulle geneig voel om homoseksuele identifisering terwille van heteroseksuele identifisering te verruil. Die groep verleen veral steun aan die lede om te besef en te aanvaar dat die homoseksuele patroon nie noodwendig 'n straf of beproewing is wat hulle opgelê is nie, maar veel eerder 'n reaksie of gedragswyse is wat modifiseerbaar is.
- (d) Die terapeut wat 'n groep homoseksuele persone in terapie neem, moet veral verdraagsaamheid, geduld, aanvaarding en empatie aan die dag lê. „His very attitude toward the group members is one of the most therapeutic factors involved in the experience. The only authority he should exercise is that which grows

out of his knowledge of psychopathology and psychodynamics". [303]

- (e) Hadden het verder gevind dat die lede daartoe neig om in die beginstadium van die groep spontane besprekings oor lede se homoseksuele ervarings, die aard en veelvuldigheid van seksuele daade te voer. Die hantering van hierdie neiging deur die terapeut is belangrik. Hy stel dit as volg :

But the therapist has never initiated such discussion nor shown any desire to be kept aware of the frequency and nature of indulgence as the group progresses. I have not been concerned about sexual acting out among group members and have never been censorial. This attitude is necessary to provide a beneficial experience to all.

The lack of prying on the part of the therapist has, I have felt, contributed to the development of ego strength, been appreciated as a manifestation of confidence, and has helped to ease the super-ego which still contains disturbing components developed by earlier authority. As members relinquish the comfort of their rationalization that they want to remain homosexual, they inevitably form a libidinal attachment to the therapist, and when this occurs it is necessary that he be patient about their continued attachments to homosexual friends and their frequenting of homosexual haunts. If an individual does not appear (sic) to be making a sincere effort, you can be sure the other group members will know of it and will provide the pressures that will eventually initiate a change. At such a time, the therapist may have to afford some type of protection to the involved member. As the group becomes aware of their other patterns of maladjustment the therapist must offer some hope by indicating the frequency of the same patterns in heterosexuals with whom they must eventually identify. As one member phrased it, this gives them a feeling that they are "not as far left of center as we thought." [304]

Hadden se beskrywing van die optrede en gesindheid van die terapeut word hier aangehaal vir die waarde wat dit inhou veral vir die psigiatriese maatskaplike werker in die toepassing van groep-terapie. In die skryfster se eie ervaring, vind die onderwerp van seksuele handeling en seksuele ervarings (met moontlike verdraaiing van die feite) veral byval in groepsbesprekings. (Sien veral Onderhoud No. 10).

Volgens Albert Ellis se terapeutiese doelstellinge, is die oorwinning of verwerking van die vrees vir heteroseksuele verhoudings 'n basiese faktor in psigo-terapie. Ellis is van mening dat die neurotiese element van homoseksualiteit nie in die homoseksuele drange of aktiwiteite geleë is nie. Hy argumenteer dat, aangesien die mens tot 'n sekere mate biologies biseksueel of dubbel-seksueel geneig is, dit abnormaal of raar sou gewees het indien die mens geen homo-erotiese drange in sy leeftyd ervaar nie.

The abnormality in homosexuality consists of the exclusiveness, the fear, the fetishistic fixation, or the obsessive-compulsiveness which is so often its concomitant.

The aim of psychotherapy, therefore, should be to remove these elements : to free the confirmed homosexual of his underlying fear or antagonism toward heterosexual relations, and to enable him to have satisfying sex-love involvements with members of the other sex. [305]

Homosexuals, in particular, who are essentially phobic in that they fear sex-love involvements with the other sex and take what seems to be the "easier" way out of homo-eroticism, can, like most other phobics, overcome their neurosis if they will (a) acquire insight into the origin of their fears and (b) begin to participate in the activity they fear. If, with the help of good motivation, they will permit a competent therapist to help, persuade, cajole them into acquiring this insight and doing what they illogically fear, they will usually succeed in overcoming their homosexual neurosis. [306]

strengthening, on the assumption that exclusive homosexuality often follows from, and is in turn the further cause of, severe feelings of worthlessness. [307]

- (vi) Pasiënte moet, indien moontlik, aangemoedig word om aktief deel te neem of betrokke te raak in heteroseksuele aktiwiteite. Hulle moet gereeld aan die terapeut terug rapporteer sodat hulle ervarings, gevoelens en probleme deur middel van bespreking met en onderskraging van die terapeut, deurgewerk word.

Ellis het 'n groep van 28 manlike en 12 vroulike homoseksueles vir 'n periode wat gewissel het van 5 tot 220 sessies in psigo-analitiese psigoterapie geneem. Sy bevindinge stel hy soos volg :-

On the whole, the results -- or at least the concomitants -- of employing psychotherapy with individuals having severe homosexual problems seemed to be favorable. Of the 28 male patients, 10 (36 per cent) appeared to be little or not at all improved; 7 (25 per cent) distinctly improved; and 11 (39 per cent) considerably improved. Of the 12 female patients, 4 (33 1/3 per cent) appeared to be distinctly improved and 8 (67 2/3 per cent) considerably improved. Of the 20 male and female patients who entered therapy with little or moderate desire to overcome their homosexual problems (but who came, instead, mainly to work on other problems or to relieve their guilt over being homosexual), 10 (50 per cent) achieved some improvement and 3 (15 per cent) achieved considerable improvement in their sexual relations. Of the 20 patients who came to therapy with a serious desire to overcome their homosexual problems, all made some improvement and 16 (80 per cent) made considerable improvement in their sex-love relations with members of the other sex. [308] (onderstreep deur skryfster).

Interessante feite kom na vore uit Ellis se werk. Dit is opvallend dat die vroulike persone besondere goeie vordering met psigoterapie gemaak het, ten spyte van die feit dat hulle meer versteurd as die manlike persone voorgekom het. Sommige van die

vroue was meermale getroud of geskeide persone gewees. Vir beide groepe was die motiveringsdrang en die sterkte van die begeerte om 'n heteroseksuele aanpassing te maak 'n baie belangrike element. Ellis kom tot die gevolgtrekking dat die meerderheid van homoseksueles wat ernstig voel oor hulle toestand, asook bereid is om te werk op hulle probleme, wel deur bemiddeling van psigo-analities-gerigte psigoterapie tot 'n beter heteroseksuele reaksie of oriëntasie gehelp kan word.

Ander deskundiges wat soos Ellis die fobie-element van homoseksualiteit beklemtoon is Ferguson Rodger, Edward Glover en L.H. Rubinstein. Hulle is almal van mening dat terapie met fobie pasiënte en homoseksuele pasiënte beide 'n swak prognose voorspel. Rubinstein stel dit as volg :

Many cases of homosexuality can be accurately described as such monosymptomatic phobias, in which peace of mind is maintained so long as the danger situation, namely sexual contact with women, is avoided.

In most cases of homosexuality one is confronted with the added difficulty that the patients are genuinely unaware of their fears. Whereas the ordinary phobic patient knows that he is suffering from specific fears, no matter how effectively he may deny or belittle their importance, the homosexual complains -- if at all -- only of feeling sexually indifferent to women. The unconscious anxieties are effectively hidden by an attitude of superiority or hate in some cases, and in others by an exceptional ease in social contacts with women, varying from friendly identification to marked ingratiating. [309]

Rubinstein se terapeutiese benadering is op 'n realistiese-praktiese faktor gebaseer. Hy is ten gunste van die keuring van pasiënte vir psigoterapie, aangesien die beperkte fasiliteite wat bestaan nie groot getalle homoseksueles vir behandeling kan hanteer nie. Afgesien van laasgenoemde feit is hy egter ook die mening toegedaan dat :

It would have an unfortunate effect on the patients who failed to respond to psychotherapy if they were therefore to be regarded as wilfully incorrigible. [310]

Psigoterapie behoort dus in die eerste instansie vir daardie homoseksuele persone gereserveer te word wat reeds die stadium bereik het waar hulle aanvaar dat daar 'n sielkundige of emosionele versteuring aanwesig is, dit is vir die meer neurotiese homoseksuele persoon. Rubinstein stel verder voor dat psigoterapeute slegs in sekere gevalle van dinamiese psigoterapie gebruik sal kan maak. In baie gevalle sal slegs die mees opvallende oorsaaklike en bydraende faktore bespreek kan word om sodoende vir die persoon intellektuele insig en beter begrip van sy eie toestand te gee. Rubinstein se ondervinding is dat selfs hierdie beperkte vorm van terapie dikwels van groot hulp is vir persone om minder soos natuurfratse („freaks”) te voel en hulle veral help om as meer „normale” individue te funksioneer. Daardeur word sommige van die skuld- en angsgevoelens ook verminder. 'n Belangrike standpunt van Rubinstein is dus :

A more rational understanding and acceptance of himself can often benefit society as well as the individual. A large percentage of men who cause offence by homosexual behaviour in public places are those who are so ashamed of their homosexuality that they cannot reveal it to friends, but only to strangers whom they despise, more or less in the same way as they despise themselves. The opposite attitude, of those who flaunt their homosexuality and advocate it as a "higher quality" (which causes much public indignation), is a very obvious defensive reaction designed to compensate for a deeper sense of inferiority. [311]

Rubinstein bepleit dat psigoterapie toegepas moet word om begrip, insig en aanpassing te bevorder, asook om sublimasie aan te leer, die ego te sterk en ego-funksionering te verbeter. Deur die vermindering van inhibisies en repressies sal sekere skeppende energie en liefdesgevoelens moontlik vrygestel word.

Die meeste deskundiges meen dat die ouderdomsgroep 20 tot 30 jaar die beste periode vir terapie is. Goeie resultate is egter ook, veral met volle-psigoanalise, vir die ouderdomsgroep 30 tot 40 jaar verkry.

Volgens Rubinstein moet daar gewaak word teen veralgemenings en veronderstellings dat die tipe van homoseksuele gedragspatroon (soos byvoorbeeld passief of aktief) die uitslag van terapie sal bepaal. In werklikheid beoefen groot getalle homoseksueles wederkerige masturbasie en het hulle algemene fisiese kontak sodat aktiewe-passiewe handelinge deurentyd wissel en meng. Die feit dat die onbewuste geesteshouding fundamenteel bipoël van aard is, moet ook nie uit die oog verloor word nie. Psigo-analitiese ondervinding het reeds getoon dat die sogenaamde aktiewe homoseksuele persoon oor 'n tweeledige („dual") identifisering beskik. Hy identifiseer in die eerste plek met sy passiewe, swakker, jonger genoot, of maat -- wat dus sy eie kinderlike self verteenwoordig. Die ander identifisering, naamlik met die groter, sterker, ouer-figuur word deur homself vertolk of verteenwoordig. Terselfdertyd streef die passiewe homoseksualis soms na identiteit met die sterk, aktiewe genoot, deurdat hy die geslagsorgaan tydelik inkorporeer en sy eie maak. Hierdie feit staan in noue verband met die belangrike prognostiese kriteria, naamlik die graad van identifisering met die vroulike beeld. Hieroor skryf Rubinstein :

The homosexual who genuinely wishes to be a woman and who has never accepted the idea of growing up to be a man is obviously less likely to respond to psychotherapy, even if his condition is not at all organically determined. In my experience at least, this type of passive homosexuality is not very frequent. In the majority of cases this wish to be a woman is literally skin-deep. It arises from the fact that as girls they would not meet obstacles in the way of being loved by a man; from their narcissistic envy of women for the greater latitude allowed to them in our civilization to wear beautiful clothes and to expose more of their body; and more generally from the notion that a woman's life is more passive, easier and freer from

Onderhoud No. 7 :

I go to Thornton's for instance; and, thank God, it hasn't been discovered by the "queens" yet. And I hope that they will stay away for ever from it because I'm not interested in sex with a homosexual as such -- I mean with a "gay queen". I know a lot of them, and they are quite fun to be with at the parties and things like that. They are even fun to have as friends, yes. But to go to bed with them -- not even vaguely interested. This question of the right kind of man that one prefers -- I have a very fixed idea about it. He must be, must be "butch". Doesn't have to be goodlooking -- if he's good-looking, fine. But he must be a man. Because my thing about homosexuality is : If I'm feeling like having a man, then I want a man. I don't want a man who is trying to be a woman. If that side of it is rearing its head, which does occasionally, then have a woman, have the real thing. But to me the ideal of homosexuality is masculinity. Therefore the more "butch" the man is, the more exciting I find it. And of course if he's married -- this is my big thing. My friends all laugh about it, because they know it is terrible. I mean, they all say to me : "I had somebody last night and I thought about you because he had a wedding ring on". . . . But there is something about that, and I have often thought about it too. Why should the fact that a man is married excite me more? Why? Because, because -- it has something to do with the vagina, I know. But in what context I couldn't tell you. I, I don't know how to explain this -- it is just one of those odd things. Except that I know that for instance a sailor -- most of them are married -- and they will tell you quite bluntly that they're looking for sex and that they -- they do this with men because it doesn't cost them anything. These chaps are nice and they've all got good homes or flats. They are pleasant company, and you get a drink from them, and all the rest of it, and go to bed, and it doesn't cost them anything. And they get relief sexually, after having been on the water. But the effeminate type of man holds no attraction for me whatsoever -- absolutely nothing. I'm just not interested. I don't want to know him, not from the sexual point of view.

Oh, I do have a bit of a thing about uniforms as well. I find that there is something vastly appealing about uniforms. Quite often you would see a man in a uniform -- then he looks super. But put that same man in civvies and you wouldn't give him a second glance. Anyway, I think it is the element again of masculinity. You know, the Navy, the Army and the Air Force -- these are men,

it's men's jobs, done and performed by men. And again the emphasis is on the word MEN. One hundred per cent male; "butch" men. That's it; that's the answer. [314]

Betreffende sekere tegnieke wat in terapie belangrik is, wys Rubinstein (net soos Diethelm en Ellis) op die feit dat dit in sommige gevalle wel wenslik is om aktiewe, direkte leiding aan pasiënte in die terapiesituasie te gee. [] Hy ondersteun ook Fenichel (1945) se standpunt dat daar 'n sekere stadium in die psigoterapeutiese verhouding aanbreek waar die pasiënt met realiteit gekonfronteer moet word. Die besef moet by die pasiënt tuisgebring word dat hy nie sy probleme in vacuo sal oplos nie. Dus sal die terapeut soms advies aan sy pasiënte, veral met betrekking tot gedrag en optrede teenoor persone van die teenoorgestelde geslag, moet gee. Van groot belang sal ook wees die optrede, gesindheid en reaksies wat die terapeut teenoor die homoseksuele pasiënt toon, en hoe die pasiënt hierdie feite interpreteer. Die terapeut moet egter versigtig wees om nie te vroeg in die terapie-situasie met direkte advies 'n begin te maak nie. Verder het hy uiterse selfbeheersing, geduld en verdraagsaamheid nodig. Dit is ook belangrik dat behandeling oor 'n langtermyn periode volgehou word.

Opsommend is Rubinstein se gevolgtrekkings na aanleiding van sy eksperimente en werk oor 'n periode van tien jaar op die gebied van psigo-analitiese psigoterapie met homoseksueles as volg :

- (a) Dit wil blyk asof 'n redelike getal persone tot 'n sekere mate by behandeling baat vind
- (b) Sommige persone het bo verwagting besonder goed gereageer en hulle het goeie vordering getoon
- (c) Volledige analise is die verkieslike vorm van behandeling, alhoewel modifikasies en verkorte vorms van

analise in goed-geselekteerde gevalle ook bevredigende resultate toon

- (d) Oor die algemeen moet prognose nog met versigtigheid bejeën word
- (e) Die belangrikste regverdiging van die psigo-analitiese benadering setel in die unieke navorsingswaarde wat dit inhou. Dit is nie op die oomblik instaat om groot-skaalse behandeling toe te pas nie. Nogtans lewer dit 'n belangrike bydrae (en sal moontlik in die toekomst nog 'n belangriker bydrae lewer) tot die kennis en voorkoming van minstens 'n deel van die maatskaplike ontwrigtinge en die individuele lyding op hierdie gebied.

III

OPVOLGSTUDIES

Die opvolgstudie wat deur Irving Bieber et al in 1962 onderneem is, verstrekk moontlik die mees optimistiese beeld in verband met psigoterapie. Die span navorsers het op data, wat deur 77 psigo-analiste verstrekk is, gewerk. 'n Groep van 106 manlike homoseksueles, wat onder behandeling van die psigo-analiste verkeer het, is gedek. Die bevindinge was as volg : [315]

- (i) Uit 106 persone het 29 (27%) d.m.v. psigoterapie 'n uitsluitende heteroseksuele oriëntasie bereik.
- (ii) Met die aanvang van terapie het 72 van die persone as uitsluitende homoseksualiste funksioneer. Met behulp van behandeling het 14 persone (19%) 'n heteroseksuele patroon ontwikkel

-
- (iii) Van die 30 biseksuele persone het 50% 'n heteroseksuele patroon aanvaar
- (iv) Die resultate van die behandeling dui daarop dat sukses in verband staan met die tydsduur van die behandeling. (Uit die totaal van 29 persone wat heteroseksueel ontwikkel het, was daar 18 persone (62%) wie se terapie 'n tydsduur van meer as 350 ure in analise in beslag geneem het, terwyl 2 persone vir 'n periode korter as 150 ure analise gehad het).

Hierdie bevindinge dui dat daar deur versigtige keuring van pasiënte vir psigoterapie of psigoanalise wel kanse vir „genesing” deur psigiatriese behandeling bestaan; ook dat sommige homoseksueles wel tot 'n heteroseksuele oriëntasie gehelp kan word. Dit is egter opvallend dat hierdie vorm van behandeling oor 'n lang periode plaasvind en dat dit baie duur is.

Mary Woodward het in 1956 die vordering van manlike homoseksueles, wat onder behandeling by die Portman Kliniek, Londen, ('n sentrum wat spesialiseer in die behandeling van wanaangepaste jeugoortreders) verkeer het, bestudeer en ontleed. Die behandeling was gebaseer op psigo-analitiese psigoterapie.

Uit 'n totaal van 113 persone (hulle is meesal deur die howe en proefbeamptes vir behandeling na die kliniek verwys) is 92 persone as geskikte kandidate vir terapie gekeur. Van hierdie getal het slegs 48 persone met hulle behandeling volgehou. Woodward se bevindinge kan as volg opgesom word :

- (i) Ses uit die 48 persone was met die aanvang van behandeling eksklusief homoseksueel georiënteer. Geeneen van hulle het deur middel van die terapie baat gevind in die sin dat hulle 'n heteroseksuele oriëntasie of belang-

stelling ontwikkel het nie. Slegs een persoon het gevind dat die homoseksuele impuls in sterkte of intensiteit afgeneem het. Drie persone se beheer oor hulle impulse het verbeter en twee persone het geen vordering gemaak nie.

- (ii) Uit die 48 persone was daar 28 met 'n biseksuele oriëntasie. Volgens die Kinsey-skaal was 16 van die 28 as 1-2 geklassifiseer. Die bevinding was dat daar by al 28 biseksuele persone 'n verlies of afname van homoseksuele impulse plaasgevind het met behulp van terapie. [316]

Woodward se ontleding toon dus (a) dat persone met 'n uitsluitende homoseksuele oriëntasie as uiterse swak kandidate vir terapie beskou kan word, moontlik nie gekeur behoort te word vir terapie nie, en dat hulle moontlik ook nie hulle terapie sal voltooi nie; (b) dat biseksuele persone met behulp van terapie 'n beter kans het om as heteroseksueles te manifesteer.

Om die sukses van psigoterapie op die gebied van homoseksualiteit te meet of te probeer bepaal het Mayerson en Lief te Tulane Universiteit 'n opvolgstudie onderneem. [317] Hulle het probeer om 40 pasiënte, wat psigiatriese behandeling vir homoseksuele probleme ontvang het, op te volg. Om verskeie redes kon inligting slegs van 19 persone (14 mans en 5 vroue) verkry word. Die pasiënte se ouderdomme het gewissel van 18 tot 40 jaar toe hulle met psigiatriese behandeling begin het. Die behandeling het van 13 tot 420 sessies per pasiënt gewissel. Die gemiddelde periode wat verstryk het sedert die pasiënte hulle behandeling voltooi het was $4\frac{1}{2}$ jaar.

Die bevindinge van hierdie studie was :

-
- (i) Uit 'n getal van 9 persone wat 'n uitsluitende homoseksuele oriëntasie getoon het toe daar met terapie begin is, het 2 met behulp van behandeling 'n heteroseksuele oriëntasie bereik
 - (ii) Van die 10 persone wat in die begin 'n biseksuele oriëntasie getoon het, en toe ook reeds heteroseksuele ondervinding gehad het, het 7 'n heteroseksuele oriëntasie bereik.

Mayerson en Lief se bevindinge stem dus tot 'n groot mate ooreen met die bevindinge van Woodward en Bieber et al.

IV

SOSIALE ORGANISASIES VIR HOMOSEKSUELES

Die skryfster sou graag wou sien dat, wat programme van behandeling, opvolgstudies en navorsingprojekte op die gebied van homoseksualiteit betref, die resultate nie so 'n beperkte beeld reflekteer nie. Die fokus val steeds op die getal persone wat daarin geslaag het om hulle seksuele oriëntasie te wysig; die sukses wat op ander areas van funksionering deur die terapie bereik is en wat moontlik belangriker is in die maatskaplike funksionering van die mens, word nie bekend gemaak of beklemtoon nie. Soos wat Freud en Rubinstein tereg sê, die individu sowel as die maatskappy sal daarby baat indien die homoseksuele persoon homself kan aanvaar. 'n Baie belangrike faset van terapie is die beter aanpassing en funksionering van persone in hulle alledaagse lewe.

Cory verwys in sy werk The Homosexual and Society onder andere na 'n belangrike bevinding van Bieber et al se navorsing : „Improvement, which was not directly related to sexual problems was reported for ninety-seven homosexuals". [318]

Dit skyn 'n baie belangrike feit te wees dat 97 van die 106 persone in Bieber se studie op een of ander wyse baat gevind het by die terapie wat hulle ontvang het. Ongelukkig wil dit voorkom asof die fokus meesal op die wysiging van die seksuele oriëntasie val, soos die bevindinge van Bieber et al se studie dan ook duidelik rapporteer, naamlik dat slegs 29 van die 106 persone 'n heteroseksuele oriëntasie bereik het. Hierdie neiging versterk dus die indruk dat terapie met homoseksuele persone nie juis resultate afwerp nie, terwyl daar in werklikheid tog veel bereik word deur terapie.

To those who can reorient themselves, with professional aid, encouragement should be given. If the moral pressures could be lifted, and if this could be handled in a sane and reasonable manner like any other type of disabling or disturbing condition, then there would be clinics set up, and financial aid offered, and people making the effort to change would not be ashamed of their past but proud of their struggle.

But the statistics reveal that, at this time, the probability of change is not great. It is possible that, for many of these people, more success will be obtained if the therapist encourages them not to fight against their homosexuality but to add to it a portion of life which can be fulfilling and upon which they have closed the door. [319]

Daar is sekere feite in verband met psigiatriese behandeling en die bydrae wat psigiatrie kan lewer op die gebied van homoseksualiteit wat nie altyd erken word nie. Tydens die ondersoek na homoseksualiteit deur die Gekose Komitee, het prof. L. Gillis van die Universiteit van Kaapstad die volgende menings uitgespreek :

We can treat and we can do quite a lot. With the small proportion (1 to 4 per cent. of entrenched homosexuals) where homosexuality is a way of life -- just as for the rest of us heterosexuality is a way of life -- results by psychological treatment are very poor. All of us here have had many of these people in treatment -- different forms of treatment. My whole point is that one must not look at homosexuality in isolation. It is connected with the whole personality make-up. Now, these

people can benefit a great deal from the attentions of psychiatry. Many of them have anxiety and depression. You have heard that they want to kill themselves. There we can help. We cannot alter the direction of their sexuality but we can help them to be happier and to become better adjusted homosexuals. There are certain cases however where we can help a great deal in orienting them to heterosexuality. I do not wish the Committee to go away with the idea that we cannot help. In those cases where sexual development has not been fully completed, for instance in adolescence and in young people where they are going through a homosexual phase, they will come out at the other end as heterosexuals, having passed through this phase. There, by proper counselling and by psychological treatment we can assist them to find the end state with less agony and perhaps quicker. And there are many such people. There are also many people, men and women who marry and have children and families, who have many homosexual fears and conflicts and who struggle against it, where we can help to fix them more firmly in the heterosexual role. They are, as it were in flux. The personality has not set firmly or homosexuality has not been completely entrenched. With those cases we can help a good deal. [320]

Hierdie breër beskouing behoort die basiese uitgangspunt in verband met terapie te wees.

Tog soos etlike menings van deskundiges (en resultate van opvolgstudies) wat reeds aangehaal is, toon, bestaan daar nog 'n algemene houding dat behandeling nie juis moontlik of nodig is nie en dat dit 'n tydverkwisting is. In die loop van hierdie studie het die skryfster ook in onderhoude met medici, predikante, maatskaplike werkers, verpleegsters, onderwysers, sielkundiges, studente en talle persone in die professies wat hulpdienste lewer, 'n soortgelyke benadering aangetref. Feite oor resultate van behandeling, opvolgstudies e. d. m. sal moontlik so 'n défaitistiese houding effens temper. Dit mag ook navorsing op die gebied van terapie stimuleer en 'n meer realistiese houding en benadering by professionele persone en die publiek laat posvat wat die akkommodasie van homoseksueles in die gemeenskap aanbetref. Wanneer daar meer algemeen

besef word dat psigiatriese en ander metodes van behandeling nie indrukwekkende resultate toon nie, (veral nie met die wysiging van die persoon se seksuele oriëntasie nie) en godsdienstige bekering of wonderwerke nie hierdie persone tot heteroseksueles kan verander nie, kan insig mettertyd kom dat alternatiewe benaderings nodig is.

Die skryfster sien as een alternatiewe „terapeutiese maatreël” dat sekere vorms van homoseksualiteit deur die gemeenskap sosiaal aanvaar word. Hierdie voorstel word gedoen met die volle wete dat groot getalle heteroseksueles die gedagte as bespotlik en belaglik sal beskou en dat dit moontlik hewige teen-reaksies sal uitlok. As ons egter realisties na die situasie kyk, sal selfs diegene wat algehele uitwissing van homoseksualiteit bepleit, moet erken dat die regs- en maatskaplike sanksies wat deur verskillende lande en kulture oor die eeue heen toegepas is, nie daarin geslaag het om homoseksualiteit uit te roei nie. Inteendeel, dit word selfs vermoed dat homoseksualiteit in ons moderne tyd aan die toeneem is. Sou dit dan nie wenslik wees om die homoseksueles as volwaardige burgers van die gemeenskap te aanvaar en te laat funksioneer nie? Soos maar al te duidelik blyk uit die voorafgaande afdelings van hierdie studie, word groot getalle homoseksueles as gevolg van maatskaplike druk en diskriminasie van die breë stroom van die samelewing vervreemd. 'n Klein persentasie homoseksueles word nie deur die gemeenskap se stigmatisering en maatskaplike diskriminasie erg benadeel nie -- hulle is die stabiele persoonlikhede wat oor die ego-sterkte beskik om die sosiale druk te weerstaan. Groot getalle homoseksueles sou egter 'n groter en beter bydrae as volwaardige lede van die samelewing kan maak, in 'n meer aanvarende sosiale milieu.

Die tot stand bring van 'n „terapeutiese gemeenskap” staan natuurlik in noue verband met die tweede alternatiewe „terapeutiese maatreël” wat die skryfster wil voorstel, naamlik dat daar meer doelgerigte preventiewe programme in die samelewing ingestel moet

word. In hierdie opsig kan Nederland as 'n voorbeeld aangehaal word. Die stadium is reeds tot 'n mate in Nederland bereik waar die verskynsel van homoseksualiteit tot 'n redelike mate aanvaarbaar is en nie deur die gemeenskap as 'n ernstige „sosiale probleem” gesien word nie. Nederland het besef dat die eintlike probleme i. v. m. homoseksualiteit deur die negatiewe gesindheid en foutiewe hantering van die verskynsel geskep word. Reeds vir jare word homoseksuele verhoudings tussen instemmende volwassenes (sonder wetlike sanksies) toegelaat. Die Nederlandse organisasie vir homoseksueles van beide geslagte is landwyd asook internasionaal bekend. Hierdie organisasie, bekend as die C.O.C. (Cultuur- en Ontspanningcentrum), is in 1947 in Amsterdam deur 'n Nederlandse akteur met die skuilnaam Bob Angelo tot stand gebring. Vandag bestaan daar takke in die meeste groot stede van Holland -- Amsterdam (waar die hoofkantoor geleë is) Rotterdam, Den Haag, Utrecht, Groningen, Arnhem en Eindhoven. Die ledetal vir mans en vroue was gedurende 1969, toe die skryfster Nederland besoek het, reeds bykans 4,000 waarvan circa 25% vroue was. Die doelstelling van die C.O.C. was met sy stigting :

To promote humane and informed attitudes towards and treatment of homosexual men and women, and to provide psychological, moral and legal assistance against prejudice or harmful legal codes, and to discourage homosexual prostitution. [321]

As organisasie wat deur homoseksueles vir homoseksuele persone 'n diens lewer, bied die C.O.C. nie slegs gesonde sosiale en ontspanningsfasiliteite nie, maar verrig ook opvoedingswerk onder die homoseksuele lede sowel as opvoeding van die breë publieke mening. Dit voorsien in 'n groot leemte op die gebied van terapeutiese dienste, omrede die C.O.C. 'n uitgebreide diens van beraad tot stand gebring het (professionele beraad word deur psigiaters en maatskaplike werkers gelewer). In die afgelope 25 jaar het die organisasie die samewerking van die Nederlandse polisie-diens, die meeste welsyns-

organisasies, proefdienste, psigiatriese en mediese dienste, asook samewerking van die kerklike instellings gewen. Die probleme wat homoseksueles i. v. m. hulle seksuele oriëntasie ondervind, asook i. v. m. hulle aanpassing en funksionering in die samelewing word deur professionele terapeute hanteer. Homoseksuele persone word deur welsynsorganisasies, regspraktisyns en howe vir beraad en hulp na die C. O. C. verwys. Die C. O. C. lewer dus ook 'n konsultasiediens. In gesprekke met persone by die C. O. C. (met personeel sowel as homoseksuele lede) was die skryfster beïndruk deur die waardevolle diens wat aan homoseksuele persone en hulle gesinne gelewer word. Daar word byvoorbeeld aan die jeugdige homoseksualis 'n waardevolle geleentheid gebied om met minder angste, vrees en konflik homself te vind, te aanvaar en „normaal" te funksioneer -- beslis 'n besondere preventiewe diens (nie soseer om te voorkom dat persone homoseksueel gefikseer raak nie, maar eerder omdat voorkomingswerk op die gebied van geestesgesondheid gedoen word). Dit het die skryfster ook opgeval dat die posisie in Nederland net soos in Suid-Afrika, nog steeds is dat beide die jeugdige en die volwasse homoseksualis nie vrylik met sy ouers en familie lede oor sy toestand en probleme kan kommunikeer nie. Juis om hierdie rede is die behoefte vir 'n voorligtings- en beraaddiens so groot. 'n Hoogsinteressante projek wat deur die Dialoog Foundation ('n vertakking van die C. O. C.) aan die gang gesit is, verdien om veral gemeld te word. Die projek maak voorsiening vir naweek konferensies waar samesprekings tussen ouers en hulle homoseksuele kinders gereël word. Die ouers en kinders ontmoet vir twee dae in klein groepe. Die hele probleem van homoseksualiteit word oopgeplek en uitgepraat. Die interaksie vind tussen ouers en hulle kind en tussen groepe ouers en groepe kinders wat homoseksueel is, plaas. Die opening- of aanpassings-sessie staan bekend as „die dag van gewoen" omrede ouers en kinders gewoonlik hoogs ontsteld is en tuting gee aan hulle emosies. Na die twee dae verloop het, eindig die groepe gewoonlik die besprekings op 'n meer realistiese basis en word daar oor die

praktiese implikasies van homoseksualiteit besin. Die probleme van homoseksualiste in die samelewing word bespreek en ouers begin beseef wat die homoseksuele leefwyse behels. Hulle word hierdeur gehelp om insig te kry. Verhoudings tussen ouers en kinders verbeter en ouers voel ook meer bekwaam om hulle kinders te help. Die ouers word veral ook gehelp om te beseef dat hulle homoseksuele seuns en dogters 'n baie groot behoefte aan liefde en aanvaarding het -- selfs meer as die kind wat nie hierdie probleme het nie.

Soos reeds gemeld, lewer die C.O.C. ook voorligting aan die gemeenskap oor homoseksualiteit. Die klem val veral op die voorstelling van die homofiele persoon as 'n volwaardige mens en burger van die samelewing, asook op die aanvaarding van homofilie deur die gemeenskap. Die klubgebou van die C.O.C. in Amsterdam beskik oor lesing- en seminaarkamers, asook oor 'n kroeg en restaurant-cum-nagklub. Die atmosfeer is aangenaam en ontspanne en bied 'n gevoel van veiligheid aan die lede. Wanneer mans met mans dans en vrouens met vrouens bestaan daar nie 'n voortdurende gevoel van spanning, sodat lede kort-kort na die deur of ingang loer om seker te maak dat die polisie nie dalk toeslaan nie. Hierdie spanning word in meeste bymekaarkomplekke in stede soos Londen en in Suid-Afrika aangetref -- wat eintlik daarop neerkom dat die homoseksuele persoon die gevoel ervaar dat hy iets „verkeerd en onwettig” doen wanneer hy in 'n sosiale atmosfeer saam met sy vriende verkeer. (In hierdie opsig bied klubs vir heteroseksuele gewoonlik 'n ander soort ervaring aan hulle lede, want dit is nie nodig om vrees vir polisie-klopjagte ensovoort te verduur nie.) Een van die skryfster se informante in die huidige studie (sien Onderhoud No. 3) het daarvan melding gemaak dat hy nie veilig gevoel het om klubs vir homoseksuele in Londen te besoek nie. Hy het dit as volg gestel :

'n Bedreiging ingehou, ja -- in die opsig dat ek in Londen gevoel het, nadat ek na sekere „gay clubs" toe gegaan het, dat die gevaar bestaan dat die polisie mag kom en name afneem van die mense wat daar is, want die klubs het bekend gestaan as uitsluitlik „gay clubs". En ek was natuurlik bang gewees dat daar miskien 'n aand sou kom dat die polisie sou toeslaan en dan my naam neem en ek dalk gedeporteer sal word, en die rede vir my deportasie sou dan op skrif gestel gewees het omdat hy gevang was in 'n „gay club". [322]

In 'n onderhoud met 'n ander informant het hy ook na sy ondervindings as 'n homoseksuele Suid-Afrikaner in Nederland verwys, en veral die feit beklemtoon dat hy aan die begin angsbevange gevoel het omrede homoseksuele gedrag nie slegs agter geslote deure uitgeleef word nie. Laasgenoemde informant se eie woorde word uit Onderhoud No. 10 aangehaal :

Yes, Owen but you're speaking as a foreigner. I'm speaking as a local African citizen. After all, in my country, particularly in the Free State, it is frowned upon. It is just not done. And when I eventually earned enough money and eventually got to Amsterdam, there was this thing in the open. I was completely amazed and flummoxed. People spoke to you in the street and said : "Hello, beautiful." I mean, you felt as if you wanted to creep into the pillar box and be posted somewhere else. And you heard from others that there were gay clubs and you'd never heard the word "gay" ... And you went along and there were men dancing with men and women with women. Yes, it shook me completely, because it took the Calvinism out of my blood. Because this was not normal. This was completely abnormal to me -- it was not the accepted thing. This was something you had to do behind closed doors, not in public. And there were these lovely intelligent people, magistrates and lawyers, doctors and professionals, all sorts of professionals, dancing with each other and making whoopy. And everybody accepted it. [323]

Die feit dat die C.O.C. (asook die ander organisasie vir homoseksueles in Nederland, bekend as die D.O.K. (di. De Odeon Kring, wat egter slegs 'n sosiale klub is) deur die owerheid aanvaarbaar is, dui dan ook op die groot verskil in benadering tussen Nederland en

lande soos Engeland, Amerika en Suid-Afrika. Geen wonder dat groot getalle homoseksueles oor naweke uit Londen en Amsterdam stroom om daar in ^{die} vry, ontspanne, gemoedelike atmosfeer te gaan verkeer nie.

Vanselfsprekend word die vraag gestel of instellings soos die C.O.C. en die D.O.K. nie 'n skadelike uitwerking het omrede hulle as plekke dien waar homoseksueles mekaar kan ontmoet en „optel” nie.

Sommige homoseksuele persone besoek wel die sosiale klubs met die doel om hulleself te geniet, sosiaal te verkeer en moontlik kontak te maak met 'n persoon wat tot seksuele aktiwiteite sal lei. Dit gebeur daagliks oor die wêreld heen in klubs vir heteroseksuele lede van die gemeenskap. Die feit is juis dat die homoseksuele persoon in 'n minder gevaarlike posisie geplaas word om op so 'n wyse met ander mense te meng, in plaas van op straat te dwaal, of in parke rond te slenter, of 'n las van homself by openbare toilette te maak. Wanneer hy in laasgenoemde situasies geforseer word, omdat daar geen fasiliteite in die gemeenskap bestaan vir normale sosiale verkeer nie, vind daar 'n proses van aftakeling plaas. Die selfwaarde van die individu word voortdurend geraak. Op hierdie wyse word neurotiese gedrag sowel as kriminele daade gekweek. Na aanleiding van hierdie standpunt het 'n korrespondent van die Observer 'n vraag aan mnr. Angelo van die C.O.C. gestel wat daarop neerkom dat die C.O.C. as 'n „pick-up-joint” vir homoseksueles dien. Mnr. Angelo het as volg geantwoord :

That possibility of course exists in about the same degree as you would find in any heterosexual social club. Our whole aim is to encourage members' capacity for more lasting relationships, and I think we have a high degree of success there. [324]

Gedurende 1964 het daar in Nederland onderhandelinge tussen

die C.O.C. en die Nationale Raad Voor Maatschappelijk Werk plaasgevind. Die C.O.C. het hom tot die Nationale Raad gewend met die doel om beter professionele dienste en hulpverlening aan homoseksuele persone ingestel te kry. Dit impliseer dus hulpverlening op 'n breër vlak aan alle homoseksueles en nie slegs aan lede van die C.O.C. nie. Dit impliseer ook dat die homoseksuele lede die toestand van homoseksualiteit as 'n afwyking, waarvoor hulp nodig is, beskou en aanvaar. Op hierdie grondslag kon 'n gesprek dus geopen word tussen die Nationale Raad vir Maatskaplike Werk en die Cultuur en Ontspanningentrum. Onder leiding van Dr. Jan Beekman, het die Nationale Raad 'n dokument geformuleer wat die volgende vier voorstelle in verband met samewerking en hulpverlening voorgestel het :

De hulpverlening is op vier manieren denkbaar.

1. Er behoort opgericht te worden een bureau voor levensmoeilijkheden gespecialiseerd in de hulp aan homofielen op de basis van op wetenschappelijke wijze verkregen inzichten. Een dergelijk instituut moet open staan voor alle homofielen en moet duidelijk als zodanig herkenbaar zijn. Aangezien Amsterdam de stad is, welke de grootste aantrekkingskracht op de homofielen van het hele land blijkt uit te oefenen, zou men als plaats van vestiging in de eerste plaats aan Amsterdam kunnen denken.

Ervaringen opgedaan met bestaande bureaus voor levensmoeilijkheden, met bestaande organisaties voor zedelijke volksgezondheid en voor het maatschappelijk werk zijn van dien aard dat het uitgesloten moet worden geacht dat de behoefte aan hulpverlening aan homofielen door dergelijke organen kan worden opgevangen. Er bestaat onder homofielen te weinig vertrouwen in de bestaande bureaus om enig succes te verwachten van een uitbreiding der werkzaamheden van dergelijke bureaus. Het lijkt psychologisch ook beter om een nieuw begin te maken met hulpverlening van deze aard en dat nieuwe begin in een nieuw instituut te doen plaatsvinden. Het instituut zou dus een rechtspersoon moeten zijn en de beleidsverantwoordelijkheid zou moeten worden gedragen door instellingen met een duidelijk hulpverleningskarakter en door personen uit de kring van het C.O.C. Men kan

zich voorstellen een bestuur bestaande uit vertegenwoordigers van de Nationale Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid, of althans instituten voor de geestelijke volksgezondheid en reclasseringsinstellingen, de Nationale Raad voor Maatschappelijk Werk en 1 of 2 personen uit de kring van het C.O.C.

De maatschappelijk werker aan dit bureau verbonden zou geen homofiel kunnen zijn. De persoon van de psychiater zou voor alle partijen acceptabel moeten zijn zodat verzekerd zou zijn dat de hulpverlening een voor allen aanvaardbaar karakter krijgt.

De Overheid zou dit instituut moeten subsidiëren als een normaal bureau voor levensmoeilijkheden.

2. Het C.O.C. zou het op prijs stellen indien aan het bureau van het C.O.C. in Amsterdam een maatschappelijk werker verbonden kon worden. Het is namelijk zo, dat Amsterdam fungeert als trekpleister voor homofielen uit het gehele land die menen in Amsterdam de anonimiteit te kunnen vinden welke op het platteland en ook in kleinere steden nooit gevonden kan worden. Voor deze maar ook voor andere personen functioneert het C.O.C. als een vraagbaak in sociaal opzicht waaraan men graag een competent en vakkundig karakter wil geven.

Ook deze maatschappelijk werker zou niet een homofiel kunnen zijn en zou zowel de individuele als de groepsworkmethode moeten kunnen hanteren omdat ook allerlei groepswork activiteiten in het kader van het C.O.C. denkbaar zijn. Het C.O.C. heeft grote behoefte aan maatschappelijk werk.

3. Psychotherapie voor homofielen is een zeer langdurige en kostbare zaak, terwijl bovendien de meningen over de toepasbaarheid nogal uiteen lopen. De groep van homofielen is dermate groot dat een systematisch onderzoek naar de kant van de therapie alleszins gewettigd lijkt terwijl bovendien de vorming van een fonds voor homofielen die therapie wensen en waar kansen op profijt van therapie groot zijn alleszins verantwoord genoemd mag worden.
4. Er is enkele malen betoogd dat hulp van bestaande hulpverleningsorganen niet te verwachten valt. Het beeld dat hierover bestaat bij de homofielen is bijzonder ongunstig en berust op ervaringen. Gezien het feit dat 2% van de bevolking de laagste schatting voor het aantal homofielen is, is het zeer zeker de

moeite waard in de opleiding van al die beroepen, die met mense omgaan, d.w.z. onder anderen die sociale akademies althans enige oriëntering over het verskynsel der homofilie te brengen sodat al te grote kortsluitingen zich niet voordoen en het verwagtingsbeeld op den duur ook verbetering ondergaan.

De rol van die Nasionale Raad voor Maatschappelyk Werk by het bovenstaande zou daaruit kunnen bestaan om by die Overheid te bevorderen dat aktiviteite as bovenomschreven word gesubsidieer, om bestuursverantwoordelykheid te nemen voor het instituut bedoeld onder 1), om te bevorderen dat aan die terapeutiese kant van die zaak meer dan tot dusverre aandacht word besteed deur die Nasionale Federatie voor die Geestelyke Volksgezondheid en om te bemiddel by die sociale akademies opdat voorlichting word gegee. Een prinsipiële gesprek over het verskynsel homofilie behoort nie so zeer in die Nasionale Raad tuis as wel by die komponente van die Raad. [325]

Organisasies vir homoseksuele bestaan ook in Brittanje, Skandinawiese lande, Frankryk, België, Ysland, Switserland en die Verenigde State van Amerika.

Die organisasie in Switserland is die oudste instelling van sy soort in Europa. Die stigter was 'n lesbiese persoon wat reeds in 1932 met behulp van 'n aantal homoseksuele mans en vroue 'n tydskrif onder die titel Schweizerischer Freundschaftsbanner begin het. Die intekenare van die blad het ook outomatiese lidmaatskap van die homoseksuele organisasie Der Kreis geniet. In die beginjare het die stigter van die blad as redaktrise opgetree en die blad onder haar persoonlike naam en adres uitgegee. Sy moes duur betaal vir haar uitdagende maar tog moedige optrede, aangesien sy die een betrekking na die ander verloor het omrede sy openlik as 'n lesbiese persoon opgetree het. Dieselfde blad word vandag nog gepubliseer.

Die posisie in Duitsland is minder oop as in sommige Europese lande. Manlike homoseksuele het kontak met mekaar deur 'n

tydskrif Der Weg, wat 'n wye, internasionale sirkulasie geniet.

Daar bestaan egter geen organisasies vir homoseksuele mans of vroue in Duitsland nie. Uit onderhoude wat die skryfster met homoseksuele persone gevoer het en waar hulle vertel het van hulle ondervindinge in Europa, asook die kennis wat hulle dra omtrent die maatskaplike- sowel as die regsposisie in verskillende lande, blyk dit duidelik dat homoseksuele gedrag baie wyd verspreid is onder mans sowel as vroue in Duitsland (Wes-Duitsland), maar dat dit ondergronds bedryf word.

Die posisie m. b. t. sosiale klubs vir homoseksueles kan kortliks vir 'n paar gekose lande as volg saamgevat word.

Brittanje

Daar is in 1963 'n „North-West Homosexual Law Reform Committee" gestig wat onder voorsitterskap van mnr. Colin Harvey, 'n senior maatskaplike werker van die Manchester Diocesan Board for Social Responsibility (voorheen die Church of England Moral Welfare Council), pogings aangewend het om 'n maatskappy bekend as die Esquire Clubs Ltd. tot stand te bring met die doel om sosiale klubs vir homoseksueles te organiseer. Die selfde persone wat die voorvegters was vir die promulgering van die 1967 Wet in Brittanje wat homoseksuele daade tussen twee volwasse, instemmende mans gewettig het, naamlik Lord Arran en mnr. Abse, was ironies genoeg die grootste teenstanders van die gedagte van Esquire Clubs. Lord Arran het homself as volg in die Evening News uitgedruk :

The setting up of these clubs is an open flaunting of the new and legal freedom of outlet. Moreover the organisers of the proposed clubs, though I am sure they would be most respectably run, would do well to remember the clause which provides that a homosexual act in the presence of a third party is a crime. I

imagine that they have obtained permission of the police and Home Office. If not, they would be wise to do so. [326]

Die voorsitter van die Esquire Club, mnr. Harvey het probeer om die projek te verdedig en hy het gepleit dat die tyd reeds oorryp was vir sosiale klubs asook vir die daarstelling van 'n diens wat beraad in samewerking met die plaaslike opvoedkundige en welsynsinstansies sou bied. Die pogings het egter gefaal. Pogings wat in ander stede aangewend is het ook gefaal. Daar is in Coventry onder leiding van 'n predikant en 'n psigiatriese maatskaplike werker aanvoorwerk gedoen om sosiale fasiliteite vir eensame homoseksueles te organiseer, asook 'n diens wat beraad sou lewer. Die pers het egter sensasie veroorsaak met die opskrif „Special Clinic for Homosexuals at a Cathedral" en die skema het misluk, want die provoos van Coventry het ingetree en verbied dat daar 'n klub vir homoseksueles in die katedraal gehou word solank hy seggenskap het. Die predikant en psigiatriese maatskaplike werker het as volg in die Daily Mirror verklaar :

We want to set up quite informally, a centre where homosexuals can meet and feel free to talk. We want to provide them with somewhere where they will feel welcome as people. [327]

Die psigiatriese maatskaplike werker, mnr. Tom Frost, het na die poging misluk het egter daarin geslaag om 'n telefoondiens te organiseer en 'n kamer by 'n kroeg te kry waar onderhoude met persone wat hulp verlang het, gevoer kon word.

Dit is interessant dat, tenspyte van die feit dat daar geen sosiale klubs vir manlike homoseksuele tot stand

gebring kon word nie, daar wel twee organisasies in Brittanje bestaan wat sekere fasiliteite beskikbaar stel om in die sosiale behoeftes van die lesbiese persoon te voorsien, naamlik die „Minorities Research Group" en „Kenric". Die „Minorities Research Group" het in 1963 tot stand gekom en die organisasie het vanuit 'n private woonstel diens aan lesbiese persone met emosionele probleme gelewer. Die groep publiseer ook 'n maandblad bekend as Arena Three. Die Groep het hulle beywer om inligting te versprei, opvoedkundige lesings oor lesbianisme te hou, artikels te publiseer en om gereelde vergaderings vir lede te reël. „Kenric" is 'n goed gevestigde organisasie met die hoofdoel om die eensaamheid en isolasie van lesbiese persone te beveg; dit reël dus sosiale byeenkomste by privaatwonings of klubs vir die lede. 'n Interessante program word aangebied wat o. a. opvoedkundige lesings, uitstappies, asook ontspanningsaktiwiteite insluit. Die lede is behulpsaam met navorsingsprojekte en sommige persone gee lesings oor lesbianisme aan universiteite; daar word ook 'n maandelikse nuusbrief geplubliseer. Die resente werk wat deur die psigiater Charlotte Wolff gepubliseer is oor haar navorsing op die gebied van lesbianisme, maak melding van die belangrike rol wat „Kenric" in die lewe van sommige lesbiese persone speel.

Most of my interviewees told me that their life had been changed through Kenric. Many spoke of another benefit. Their sense of identity and self-esteem had been strengthened. They did not any longer feel inferior to heterosexual people. Although not all of them had shed the gloom and humiliation of being considered second-class citizens, I recognised their determination not to form a ghetto and a ghetto-mentality. They wanted to be accepted as equal partners in any group. They aspire to be fully

recognised by, and integrated into, the community. I think that this goal is still far from becoming reality. But the trend is healthy, and the same attitude prevails among male homosexuals particularly in Holland and France. [328]

Die organisasie bekend as „Albany Trust" beskryf homself as 'n verwysingsorganisasie („referral agency"). Dit is 'n geregistreerde liefdadigheidsorganisasie met doelstelling as :

To promote psychological health through education, research and social action. [329]

Die Trust is in 1958 deur lede van die „Law Reform Society" gestig en het tot 1967 (toe die „Sexual Offences Act" promulgeer is) sy diens op homoseksuele gefokus. Sedert die Wet van 1967 dit moontlik maak vir twee volwasse, instemmende homoseksuele mans om 'n private verhouding aan te gaan, het die „Albany Trust" hulle dienste uitgebrei na alle persone wat afwykend is. Die ledetal is ongeveer 1500 en sluit homoseksuele sowel as heteroseksuele persone in. Sommige persone wat lede is, is bekende leiers op die terrein van welsynswerk, die wetenskap, of die kerk. Volgens 'n resente formulering sien die „Albany Trust" sy doelstellings as :-

. . . active aid to those in need, and a wide programme of scientific research into psycho-sexual dispositions and difficulties. Last but not least, the organisation is concerned to promote a better understanding and more tolerance of the deviant by society. [330]

Die Trust, wat deur ledegelde en privaat-skenkings aan die gang gehou word, publiseer 'n tydskrif twee-keer per jaar, bekend as „Man and Society", waarin artikels deur deskundiges op die gebied van psigiatrie, sielkunde

en sosiologie verskyn. Daar sal voorts na slegs twee van die Trust se vertakkinge verwys word, nl. (a) die samewerking wat die met ander organisasies het en (b) die aktiewe hulpverleningsprogram wat aan individuele persone met probleme gegee word.

Die Trust verkeer in noue samewerking met verskillende universiteite om navorsingsprojekte te bevorder asook om behulpsaam te wees met organiseer van konferensies. Die onderwerpe van manlike homoseksualiteit en lesbianisme is te Aston Universiteit, Birmingham, as konferensie-temas bespreek; verdere navorsing i. v. m. die sosiale probleme van homoseksualiste, in noue samewerking met die Albany Trust en 'n navorser van die Kinsey Institute van New York, word deur dié Universiteit beplan. Die Trust self het onlangs 'n belangrike opname onderneem oor die maatskaplike omstandighede van homoseksuele mans en vroue. Ook bly die Trust in noue voeling met navorsingsprojekte wat deur die Staat onderneem word. Die „Social Science Research Council" het byvoorbeeld onlangs belangstelling uitgespreek om grootskaalse ondersoeke in die gemeenskap te doen i. v. m. die gemeenskapsaanpassing van homoseksuele persone.

Die Albany Trust verstrek ook inligting aan die mediese- en regs-professies insake homoseksualiteit. Die proefdienste toon groot belangstelling in die Trust se werk, veral in hulle raadgewingsdienste. Sommige opleidingshospitale stel besonder belang in homoseksualiteit en transseksualisme -- dus is daár ook samewerking. Die Trust voer onderhandelinge en sameprekinge met die Staatsdepartement van Gesondheid, die Health Education Council asook die Marriage Guidance

konsentreer op regsaspekte en voer 'n stryd d. m. v. toets-sake in die howe, veral in gevalle waar die Regerings-departemente diskriminasie toepas in verband met indiensneming van homoseksueles.

Die organisasie wat die belange van die lesbiese persoon behartig is bekend as „Daughters of Bilitis Inc.,” wat in 1955 in San Francisco gestig is. Daar is ook 'n ouer organisasie in Los Angeles, naamlik „One Incorporated”. Hierdie organisasie beklemtoon langtermyn openbare opvoeding oor homoseksualiteit en trag om homoseksuele persone te help om 'n beter sosiale aanpassing in die samelewing te maak.

Die redelike nuwe organisasie in San Francisco, nl. die „Society for Individual Rights” (S. I. R.), konsentreer weer op die organiseer van sosiale funksies en programme. Dit bestuur 'n klubhuis en danslokaal en is die organisasie in Amerika wat die meeste ooreenstem met die C. O. C. van Nederland. Die weeklikse dansparty word deur die polisie gelisensieër, die polisie plaas selfs ook advertensies vir rekrute in die maandblad van die organisasie!

Suid-Afrika

In Suid-Afrika bestaan daar geen organisasie wat spesifiek die belange van die homoseksuele bevolking behartig nie. Die homoseksuele persoon wat probleme ondervind sal van sekere bestaande dienste in die gemeenskap gebruik moet maak, asook van die professies soos medisyne, psigiatrie, die regte, maatskaplike werk, e. d. m. Die posisie is egter onbevredigend omdat homoseksueles voel dat die gewone instellings en dienste nie gespesialiseerde kennis oor die saak dra nie

en dus 'n redelike sterk houding van vooroordeel teenoor homoseksueles toon.

Daar was, sover die skryfster kan bepaal, slegs een geleentheid waar die homoseksueles as 'n groep in die land hulle beywer het vir sosiale aksie. Dit was na aanleiding van 'n Ontugwysigingswetsontwerp wat deur die Minister van Justisie in 1968 ingedien is. Laasgenoemde wetsontwerp het voorsiening gemaak om die pleeg van sekere dade tussen persone van dieselfde geslag (manlik en vroulik) strafbaar te maak. Die oorspronklike Ontugwysigingswetsontwerp is egter voor die Tweede Lesing, op voorstel van die Minister, na 'n Gekose Komitee vir ondersoek en verslag verwys. Die Gekose Komitee het die Bevoegdheid gehad om getuienis af te neem en stukke te vorder asook verlof om 'n gewysigde wetsontwerp in te dien. Dit was na aanleiding van hierdie gebeure dat homoseksueles in Suid-Afrika hulleself in groepe georganiseer het en verskeie „Verenigings van Betrokke Persone" tot stand gebring het. Die doel hiermee was om 'n regspan van die hoogste gehalte aan te stel wat die homoseksueles se saak in sy wydste implikasies op 'n objektiewe wyse aan die Gekose Komitee kon stel. Daar is dus oorgegaan tot organisasie om die doelwit te bereik. Komitees is in die groot stedelike sentrums gekies om die betrokkenes (nl. homoseksueles) te aktiveer. Die taak van die komitees was :

1. Om alle homoseksueles in te lig dat hulle baie nou by die voorgestelde wetgewing betrokke is;
2. Om duidelik uit te wys dat ten einde óf die wetsontwerp teruggetrek te kry, óf om meer gunstige

wetgewing te bewerkstellig, die saak die kragtigste, en dalk die duurste, verteenwoordiging verg. Dit kom dus daarop neer dat elkeen 'n toekoms verseker deur vrylik by te dra tot die Fonds wat vir die doel geskep is. Aanvanklik is die landswye som van R40, 000 beoogmerk (hierdie beraming is gemaak in oorleg met die regspan). As daar 'n oorskot sou wees, dan kon oor die bestemming daarvan later ooreengekom word;

3. Om die regsspan by te staan met inligting en statistiek en om persone te vind wat bevoeg en gewillig is om onder leiding van die regsspan voor die Gekose Komitee getuienis te lewer.

Die Vereniging van Betrokke Persone moes eerstens ook toestemming van die Volksraad verkry wat dit sou moontlik maak dat die regsverteenwoordigers persoonlik mondelinge getuienis mag lei. Die regspan het hulle voorberei om deskundige voorleggings van sosiologiese, sielkundige en wetlike aard op te stel, asook om voorligting aan persone wat getuienis moes lewer te gee. Die regspan het die opdrag aanvaar en het voor die Gekose Komitee vanaf 8 Mei 1968 verskyn. Na aanleiding van die Gekose Komitee se werk en die Verslag wat hy uitgebring het, is daar 'n nuwe wetsontwerp voorgestel wat deur die Minister aanvaar is en tot die Ontugwysigingswet, 1969, promulgeer is. Die implikasies van gemelde Wet beteken o. a. dat twee instemmende, volwasse mans in privaat 'n homoseksuele verhouding of aktiwiteit mag beoefen, sonder dat hulle skuldig is aan 'n misdryf. Sodra dit egter nie in privaat geskied nie, of indien daar meer dan twee persone teenwoordig is, word sulke handeling of gedrag wel strafbaar. Verder is die ouderdomsbepanking vir manlike persone op 19 jaar gestel. Hierdie regsbepalings het nie betrekking op vroulike persone nie.

Die skryfster verwys pertinent na hierdie voorbeeld van aktivering en maatskaplike aksie wat vanuit die homoseksuele groep uitgegaan het. Dit is moeilik om te bepaal tot watter mate hierdie ernstige betrokkenheid en optrede van die homoseksueles 'n invloed op die aanbevelings van die Gekose Komitee uitgeoefen het, maar dit moes beslis 'n uitwerking gehad het. 'n Verdere belangrike en interessante feit wat ook deur hierdie aktiveringsproses na vore gebring is, is dat 'n groot aantal heteroseksuele persone in die maatskappy ook finansiële bydraes tot die Wetshervormingsfonds gemaak het. Een van die informante met wie die skryfster 'n onderhoud gevoer het, het hierdie punt veral beklemtoon, aangesien hy ten nouste betrokke was by die fonds-insamelingsveldtog. Dat die insamelingsveldtog so geslaagd was, is deels 'n aanduiding van die gesindheid en begrip en houding van die heteroseksuele gemeenskap teenoor die homoseksueles. Dit dui op die volwassenheid van die gemeenskap in die algemeen, veral daar die volwassenheid van 'n gemeenskap in 'n groot mate gemeet kan word aan die gesindheid en houdings asook reaksies wat lede van die gemeenskap teenoor afwykende verskynsels openbaar. Die sukses wat deur die Vereniging van Betrokke Persone behaal is, is ook 'n aanduiding van die erns waarmee die homoseksuele gemeenskap hulle belange en welsyn bejeën asook die sterk gevoel dat hulle 'n bestaansreg as homoseksueles in die gemeenskap het.

Uit die ervaring van die Vereniging van Betrokke Persone en uit die ervaring van ander lande (veral Nederland), wil dit dus voorkom dat, om die nodige fasiliteite en dienste vir terapie, behandeling en hulpverlening vir homoseksueles meer doeltreffend te organiseer, die homoseksuele groep self die bal aan die rol moet sit. Die pogings wat reeds deur studentegroepe en individue oor die afgelope drie jaar uitgetoets is, het nie suksesvol verloop nie. Die skryfster is van mening dat 'n leier van status met die nodige professionele kennis en organisasievermoë asook die integriteit en durf na vore sal moet tree om leiding te neem, alvorens 'n organisasie vir

homoseksueles in Suid-Afrika van stapel gestuur sal kan word. Dat die behoefte aan so 'n organisasie en die uitgebreide aktiwiteite en dienste wat daarmee gepaard sal gaan in 'n groot behoefte sal voorsien, en 'n belangrike bydrae sal lewer, is nie te betwyfel nie. Wat egter belangrik is, is die feit dat so 'n organisasie en diens op die regte beginsels en grondslag georganiseer moet word. Indien dit sou gebeur bestaan daar dan ook die moontlikheid dat die organisasie (soos die C.O.C. in Nederland) met verloop van tyd, die samewerking van die owerheid sowel as die private welsynsorganisasies en ander instansies sal wen.

V

DIE BYDRAE VAN DIE MAATSKAPLIKE WERK PROFESSIE

In die vorige afdelings van hierdie studie word dit duidelik uitgewys dat homoseksualiteit as 'n psigo-maatskaplike verskynsel 'n groot uitdaging tot verskillende professies rig. Die skryfster is van mening dat die professie van Maatskaplike Werk [333] -- en veral die spesialiteitsrigting Psigiatriese Maatskaplike Werk [334] -- 'n belangrike bydrae het om te lewer op die gebied van terapie, behandeling, hulpverlening, sowel as opvoedings- en voorkomingswerk in die gemeenskap. Hierdie bydrae sal inter alia deur die volgende basiese metodes van die maatskaplike werk professie in die praktyk tot uitvoering gebring kan word :

Gevallewerk, Maatskaplike Groepwerk,
Gemeenskapsorganisasie, Maatskaplike Aksie
en Maatskaplike Werk Navorsing. [335]

In welsynswerk is daar sekere terreine waar die maatskaplike werker [336] meer dikwels met homoseksuele reaksies en die daarmee gepaardgaande probleme te doen sal kry. Inrigtingsorg, beide vir kinders en vir volwassenes is een van hierdie terreine.

Kinderhuise, verbeterinskole, nywerheidskole, plekke van veiligheid en bewaring, versorgingsoorde, waarneming- en bywoningsentrums, opleidingsinrigtings, gevangenis, sielsieke hospitale, rehabilitasie sentrums en toevlugsoorde -- almal is betrokke. Aangesien die twee geslagte meestal nog in inrigtingsorg geskei word, is die voorkomssyfer van homoseksuele gedragswyses in sommige plekke (veral gevangenis) 'n ernstige vraagstuk.

Maatskaplike werkers verbonde aan organisasies en instellings wat op die gebied van psigiatriese en mediese maatskaplike werk, huweliksvoorligting and huweliksberaad, asook gesinsorg en kindersorg werksaam is, sal ook waarskynlik met die probleme van homoseksualiteit te doen kry. Die skryfster het as praktiserende maatskaplike werkster veral in die afdeling psigiatriese maatskaplike werk, asook die terrein van aannemingswerk, met die probleme van homoseksualiteit te doen gekry. [337]

In lande waar maatskaplike werkers op die gesondheidsterrein werksaam is (soos byvoorbeeld in klinieke vir veneriese siekte, en in moeder en baba klinieke) lewer die maatskaplike werker d.m.v. gevallewerkbehandeling 'n waardevolle diens.

In hierdie verband wil die skryfster na 'n interessante bydrae wat deur twee mediese maatskaplike werksters in die British Journal of Venereal Disease van Junie 1964 (Volume XL No. 2, pp. 135-136) onder die titel "The Homosexual in the V.D. Clinic" gepubliseer is, verwys. Die maatskaplike werkers was werksaam by 'n spesiale kliniek vir veneriese siekte verbonde aan die St. Thomas Hospitaal te Londen. Die bevindinge van die maatskaplike werkers word hieronder opgesom :

- (a) Daar was 'n skerp styging in die bywoningsyfer van homoseksuele persone aan die kliniek oor die afgelope paar jaar

-
- (b) Beide maatskaplike werkers het bewus geraak van die feit dat hulle beperkte kennis van homoseksualiteit 'n stremmende faktor in hulle gevallewerkverhouding was
- (c) Verder het hulle dit ook nodig geag om self-evaluasie toe te pas m. b. t. hulle emosionele reaksie teenoor die verskynsel
- (d) Oor die algemeen is gevind dat die homoseksuele pasiënte goeie samewerking gebied het en dat sommige persone wat probleme i. v. m. hulle homoseksuele oriëntasie in die samelewing ondervind het, juis diegene was wat ten nouste saam met die maatskaplike werkers gewerk het
- (e) Uit 'n groep van 33 pasiënte was almal van Europese afkoms; hulle ouderdom het tussen 20 en 46 jaar gewissel en drie van die pasiënte was getroud, terwyl 2 geskei was en 28 ongetroude mans was. Die meerderheid van die groep was van mening dat homoseksuele persone nie behoort te trou nie
- (f) Daar was slegs een pasiënt in die groep van 33 wat 'n kriminele rekord gehad het
- (g) Met betrekking tot kwalifikasies was die bevindinge as volg :
- (i) Agt persone het hoër opvoeding en universiteitsopleiding gehad. Dit was ook opvallend dat hulle as volwasse persoonlikhede met insig en vermoëns om hulle probleme te hanteer, manifesteer het
 - (ii) Die meerderheid van die groep, nl. 23 pasiënte was van gemiddelde intelligensie met 'n gemiddelde sekondêre skoolopleiding. Hulle

was geskoolde of ongeskoolde werkers. 'n Uitstaande kenmerk van hierdie groep was die feit dat hulle oor die kapasiteite beskik het om meer verantwoordelike werk te doen, maar omrede hulle so behep was met hulle homoseksuele oriëntasie en gedurig besig was om dit te camoufler, het hierdie sterk neurotiese neigings hulle werksvermoeë belemmer

(iii) Twee pasiënte uit die groep was verstandelik subnormaal en het ernstige probleme ondervind om in die gemeenskap aan te pas en te funksioneer, asook om behandeling te benut

(h) Psigiatriese hulp kon deur die veneriese kliniek gereël word indien pasiënte dit verlang het. Die maatskaplike werkers het bevind dat sommige persone verkies het om eerstens met die maatskaplike werker 'n onderhoud te voer alvorens hulle vir psigiatriese behandeling aanmeld

(i) Die pasiënte het in die algemeen oor hulle unieke probleme gepraat. Die probleem van homoseksualiteit as sulks is egter nie daardeur opgelos nie.

In verband met gevallewerk behandeling wil die skryfster verwys na die waardevolle en hoogstaande bydrae wat in die werk „Differential Diagnosis and Treatment in Social Work” onder die titel "Casework Treatment of a Homosexual Acting-Out Adolescent in a Treatment Center" deur Sidney Wasserman hanteer is. Hierdie bydrae demonstreer die tegnieke en bedrewenheid wat deur die maatskaplike werker in die terapie van psigo-seksuele probleme toegepas kan word, met behulp van psigiatriese konsultasie.

Wat bogemelde twee publikasies deur maatskaplike werkers veral merkwaardig maak, is die feit dat daar feitlik geen bydraes deur maatskaplike werkers in die literatuur oor homoseksualiteit gepubliseer word nie. Hierdie leemte skep die indruk dat die

maatskaplike werk professie moontlik mank gaan aan kennis en bedrewenheid op hierdie gebied. Tog moet in gedagte gehou word dat dit nie moontlik is om 'n algemene model vir terapie, behandeling of hulpverleningstegnieke op hierdie hoogs ingewikkelde terrein vir die maatskaplike werk metodes te formuleer nie. Soos in die geval van die psigo-analis, psigiater, psigoterapeut of sielkundige, sal die maatskaplike werker se benadering ook deur baie faktore beïnvloed word. 'n Paar van hierdie faktore word vervolgens bespreek :

- (i) Die basiese beginsels, waardes, kennis, vaardighede en tegnieke van behandeling wat eie is aan die maatskaplike werk professie, sal as uitgangspunt dien waardeur differensiële diagnose en behandeling vir elke kliënt toegepas sal word.
- (ii) Die persoonlike bydrae van die maatskaplike werker moet binne die raamwerk van die welsynsorganisasie of instelling wat die maatskaplike sorg lewer, met inagneming van die bepaalde beleid, aangepas en uitgevoer word.
- (iii) Die psigiatriese maatskaplike werker wat terapie met individuele kliënte doen behoort verkieslik van die dienste van 'n psigiater, psigoterapeut of sielkundige as 'n konsultant gebruik te maak. (Die geval soos deur Sidney Wasserman d.m.v. die gevallewerk-metode behandel, is in noue samewerking met psigiatriese konsultasie hanteer)
- (iv) Vir die maatskaplike werker, soos vir ander professionele persone, is dit 'n sine qua non dat die terapeut wat in die veld van seksueel afwykende gedrag werk die regte gesindheid en benadering

teenoor die vraagstuk moet openbaar, sowel as oor die nodige kennis van die spesifieke verskynsel sal beskik. Die terapeut se eie seksuele oriëntasie, asook ang in verband met seksualiteit as sulks, is 'n uiters belangrike faktor. Menige terapeute en maatskaplike werkers asook ander professionele persone se negatiewe gevoelens en gesindheid teenoor gedragsreaksies soos homoseksualiteit is gekoppel aan hulle eie seksuele ang. Hierdie feit sal moontlik sterk teen-reaksie uitlok. Dit is ter sake om hier te boekstaaf dat die skryfster ondervind het dat kollegas beide in maatskaplike werk en in aanverwante professies, verbasing sowel as negatiewe houdings openbaar het toe hulle verneem dat die skryfster op die veld van homoseksualiteit 'n studie aandurf. ('n Studie deur Woods en Matterson op 'n groot getal mediese studente het getoon dat 50% van die studente sterk angreaksies getoon het i. v. m. seksualiteit. Hierdie angreaksies en die hoë angfaktor sou 'n stremmende faktor in die behandeling van pasiënte gewees het.) [338]

- (v) Die maatskaplike werker sal dus 'n selfontdekking en selfbegrip i. v. m. homoseksuele gevoelens; sowel as heteroseksuele gevoelens moet ontwikkel of bereik. Die professionele terapeut wat op die gebied van homoseksualiteit werk, sal nie in terme van "sonde" of "siekte" dink nie --die persoon wat 'n gesindheid het dat hy met boosaardige of kwaadaardige gedrag te doen het of wat seksueel afwykende reaksies as afstootlik beskou sal nie 'n objektiewe terapie-situasie met sulke kliënte of pasiënte kan betree nie.

Die voorvereiste om terapie met homoseksueles te

kan doen is dus om as terapeut 'n simpatieke, hulpvaardige en geduldige gesindheid asook 'n sterk empatiese vermoë in die behandelings-verhouding met die kliënt te kan staan. Tot hoe 'n mate is die terapeut instaat om beskikbaar te wees, maar wel op so 'n wyse dat dit terapeutiese betekenis vir die kliënt sal inhou? Deurdat die maatskaplike werker intellektueel en emosioneel beskikbaar is en bereid is om 'n professionele verhouding met die kliënt aan te sluit -- en dan met begrip, insig en empatie na die kliënt te luister -- word die kliënt reeds gehelp. Die aanvaarding van die kliënt deur die maatskaplike werker is 'n terapeutiese, betekenisvolle ervaring vir die kliënt. Omdat die kliënt alreeds 'n identiteit van abnormaliteit -- van anders wees -- ontwikkel het en so bewus is van die „queer“ stigma wat aan hom kleef, is die blote feit dat die maatskaplike werker onbevooroordeeld en simpatiek luister en kommunikeer, moontlik die eerste stap wat daartoe sal lei om die isolasie en vervreemding wat reeds posgevat het, te verbreek. Dit kan moontlik die beginpunt wees van die oordragproses waardeur die kliënt sal leer om sy menslike verhoudings en maatskaplike aanpassing en funksionering te verbeter. Deur hierdie proses van katarsis word neurotiese skuldgevoelens verminder. Sodoende word energie, wat vroeër deur sterk skuldgevoelens en fobie reaksies verteer is, nou vrygestel. Omrede die kliënt se spanning en angs afneem kan die energie meer positief benut word. Die kliënt se preokkupasie in verband met gevoelens van skaamte, minderwaardigheid, onsekerheid en swak self-beeld, word gewysig. Daardeur word potensialiteite vrygestel wat sy maatskaplike funksionering en inter-

persoonlike sowel as intra-persoonlike verhoudings verbeter. Die gebruik van die professionele self deur die maatskaplike werker sal m. i. 'n belangrike rol speel in die behandeling van die kliënt

- (vi) Die maatskaplike werker sal d. m. v. die tegniek van onderhoudvoering met die kliënt die nodige inligting insamel vir die opstel van die psigo-sosiale geskiedenis. Die maatskaplike werker is by uitstek die „spesialis" en gekwalifiseerd om hierdie taak te verrig, aangesien die psigo-sosiale geskiedenis en die Psigo-Sosiale Indeks (P.S.I.) sulke belangrike diagnostiese instrumente van die psigiatriese maatskaplike werker is. Hierdie bydrae van die psigiatriese maatskaplike werker is nie slegs van toepassing op daardie kliënte met wie die maatskaplike werker in 'n persoonlike verhouding van beraad verkeer nie. Die psigo-sosiale geskiedenis is van groot waarde in situasies waar die psigiatriese maatskaplike werker as lid van die psigiatriese span werksaam is. Die plan van behandeling wat deur die maatskaplike werker toegepas sal word met die kliënt en/of sy gesinslede, na gelang van die aard van die geval, sowel as die terapie wat deur die ander lede van die psigiatriese span toegepas word, is ten nouste gekoppel aan die volledige kennis, beeld en insig van die kliënt se vroeëre geskiedenis, sy huidige situasie en probleme, asook al die veelvuldige faktore wat tot die huidige probleem-situasie bygedra het. Florence Hollis se mening omtrent die psigo-sosiale geskiedenis word hier aangehaal:

In the social study -- the shorter term commonly used to refer to the psychosocial

study -- the caseworker collects the facts upon which the diagnosis will be based. It is extremely important to be clear about the difference between study and diagnosis. Social study is client-centered. It is a process of observation and classification of the facts observed with the purpose of securing as much information as is needed to understand the client and his problem and to guide treatment wisely. Diagnosis, on the other hand, is an opinion -- a professional opinion. It represents the thinking of the worker about the facts, and will be strongly influenced by the frame of reference he uses to guide him in understanding their meaning. Mary Richmond once quoted an apt statement from Dr. Richard Cabot : "In social study you open your eyes and look, in diagnosis you close them and think".

The fact-gathering process received its impetus and direction from two sources : the client's desire to tell about his difficulties and the worker's desire to understand how they came about and what capacities exist for dealing with them. [339]

Die maatskaplike werker is die skakel tussen die psigiatriese span, die pasiënt en die belangrike sleutel persone in die pasiënt se psigo-maatskaplike situasie, veral die pasiënt se gesinslede. Met die pasiënt se instemming sal die maatskaplike werker soms ook met ander belangrike persone wat 'n bydrae vir die behandelingsproses kan maak, skakel, soos bv. vriende, werkgewer en andere. In gevalle van kinders is die skool ook ter sprake.

Die psigo-sosiale geskiedenis van die kliënt met homoseksuele probleme vereis in diepte 'n studie van etlike belangrike faktore, waarvan 'n opsommende bespreking volg.

- (a) Die dinamika van die persoon se gesin waarin hy opgegroeï het is kardinaal, met spesiale verwysing na die verhoudings tussen die ouers, die kliënt se verhoudings met die vaderfiguur, moederfiguur, broers en susters en ander belangrike persone.

Die persoonlikheidsdinamika van die ouers, die gevoelens omtrent die ouerfigure en met watter ouerfiguur identifisering plaasgevind het, moet grondig aandag geniet, asook hoe 'n mate die kliënt die oedipus-kompleks gedurende die phalliese ontwikkelings stadium verwerk het.

- (b) Traumatiese ervarings gedurende die vroeë kinderjare kan moontlik vrese laat ontwikkel het. Die psigo-sosiale geskiedenis van homoseksuele pasiënte toon soms ernstige skok-voorvalle wat 'n letsel in die vorm van vrese by die persoon laat manifesteer het. Hierdie insidente is dikwels seksueel gekleurd.
- (c) Die kliënt se seksuele geskiedenis is uiters belangrik. Die ouers se seksuele oriëntasie, hantering van seksvoorligting, kapasiteite om natuurlik en normaal teenoor hulle kinders te kon reageer en affeksie te toon, asook hulle opvattinge en uitlewing van normale seksuele drange, sal belangrike elemente in die geskiedenis wees. Daarby moet gevoeg word die ouers se swak en sterk eienskappe, asook hulle gevoelens van selfversekerheid omtrent hulle seksuele en maatskaplike rolle in die samelewing.
- (d) Verskynsels soos neuroses, alkoholisme, selfmoordneigings of -pogings en ander patologiese tendense of traumatiese ervarings wat tydens die verskillende ontwikkelingsstadia opgedoen is, word as belangrik beskou.
- (e) Hoe die kliënt bewus geraak het van homoseksuele drange en die inisiasie-proses wat met homoseksuele sowel as heteroseksuele aktiwiteite gepaard gegaan het,

speel 'n vername rol

- (f) Die selfbeeld wat die kliënt van homself het is van groot belang, asook die angs en skuldgevoelens omtrent die homoseksuele inklinasie, sy konflikte, en hoe die persoon homself in die homoseksuele groepe of sub-kultuur asook in die heteroseksuele samelewing akkommodeer
- (g) Aandag behoort veral gewy te word aan die motiveering en begeerte van die kliënt om die homoseksuele oriëntasie te wysig of, andersins, om die homoseksuele oriëntasie te aanvaar en daarby aan te pas. Die maatskaplike werker moet ook rekening hou met die persoon se afhanklikheidsbehoefte en behoeftes vir mag, wat ten nouste saamhang met die homoseksuele reaksies. Die areas van sterkte moet d.m.v. ondersteuning en herversekering in terapie uitgebou en versterk word
- (vii) Die aard van die geval asook die tegniek van behandeling wat toegepas word sal tot 'n mate bepaal wat die bydrae en funksies van die betrokke maatskaplike werker sal wees. Indien nodig behoort die maatskaplike werker verantwoordelik te wees om stappe te doen om 'n volledige persoonlikheidsbeeld van die kliënt te verkry. D.m.v. psigometriesse toetse en sielkundige projeksiemetodes sal die sielkundige 'n diepgaande kliniese geskiedenis kan opstel. Tesame met die psigo-sosiale geskiedenis, die Psigo-Sosiale Indeks mediese verslae e.d.m., sal 'n volledige beeld van die klient as basis dien vir die diagnose en die plan van

behandeling. Hierdie verslae van die verskillende spanlede sal ook 'n waardevolle instrument wees wat gebruik kan word i. v. m. die keuring van pasiënte vir terapie. [340]

VI

ALTERNATIEWE METODES VAN BEHANDELING

Behalwe psigiatrisie behandeling word daar van ander behandelingsmetodes op die gebied van homoseksualiteit gebruik gemaak. Deskundiges wat homoseksualiteit as 'n aangebore toestand aanvaar, maak gebruik van biologiese vorms van behandeling, soos die toediening van androgene hormoonbehandeling. Hierdeur word die sterkte van die seksuele dryfkrag beïnvloed, maar nie die rigting (heteroseksueel or homoseksueel) waarin daardie drange uitgeleef word nie. Die behandeling mag moontlik daartoe bydra om 'n homoseksuele persoon te help om sy seksuele drange beter te beheer, indien kontrolering van seksdrange 'n bykomstige probleem mag wees. Hierdie vorm van behandeling is moontlik van waarde in die behandeling van paedofilie.

Kastrasie is 'n vorm van behandeling wat in sommige lande op gewelddadige seksuele oortreders toegepas word. (vir hetero- sowel as homoseksuele oortreders). In Swede en Finland het die houe mag om verpligte kastrasie vir sekere oortredings voor te skryf. In Denemarke word psigopate wat vir seksuele oortredings 'n vonnis opgelê word wat beteken dat hulle vir 'n onbepaalde periode tot 'n gevangenis-hospitaal toegelaat word, vroeër vrygelaat, indien hulle vrywillig instem om kastrasiebehandeling te ondergaan.

Volgens Slovenko [341] gebeur dit soms in afgesondere gebiede in die Verenigde State van Amerika dat regters 'n opgeskorte

vonnis oplê of selfs proef voorskryf indien die oortreder instem om kastrasiebehandeling te ondergaan.

Duffy, wat voormalig 'n bewaarder van die San Quentin gevangenis was, het die mening uitgespreek dat sommige persone wat kastrasie ondergaan het en dus op proef uitgeplaas was, baie goeie en bevredigende vordering in hulle aanpassing in die gemeenskap gemaak het :

They became happier, more co-operative, better able to face the future, and were generally successful when put on parole. [342]

Johan Bremer het die gevolge van kastrasie op 216 mans waarvan 102 seksuele oortreders was, evalueer. Hy het bevind dat 22 van die seksuele oortreders 'n terugval "relapse" sou gehad het indien hulle nie kastrasie behandeling ondergaan het nie. Hy stel egter die vraag of die toediening van oestrogen wat die seksdrange sou verminder nie 'n meer wenslike vorm van behandeling as kastrasie is nie, veral omdat so 'n skending van die liggaam moontlik negatiewe emosionele reaksies tot gevolg kan hê. [343]

Die tegniek van gedragsterapie („behaviour therapy") word gebaseer op die teoretiese basis dat neurotiese gedrag aangeleer of gekondisioneer is en dus verander of gewysig kan word. [344] Eysenck, samesteller van die boek Behaviour Therapy and The Neuroses, se stelling kom daarop neer dat neurotiese simptome aangeleerde patrone van gedrag is wat om een of ander rede onaanpasbaar of wanaangepas is. "Neurotic symptoms are learned patterns of behaviour which for some reason or another are unadaptive". [345]

Deur middel van kliniese behandeling wat bekend staan as „aversion therapy" word ongewenste gedragspatrone en gewoontes uitgeskakel en word nuwe gedragspatrone aangeleer. Die tegniek

van aversie-terapie is reeds met welslae deur Wolpe op die gebied van impotensie en homoseksualiteit toegepas, en deur Raymond vir die behandeling van probleme soos fetisjisme gebruik. In Czecho-slovakia het Freund die tegnieke van aversie-terapie wat vir die behandeling van alkoholisme gebruik is, gewysig en aangepas vir die behandeling van homoseksualiteit. In Brittanje het Basil James die tegniek van aversie-terapie op homoseksualiteit toegepas. Dr. James se verslag wat in die British Medical Journal hierdie tegniek beskryf, word in verwerkte opsomming hier aangehaal.

Treatment took place in a darkened room, and during it the patient was allowed no food or drink. At two-hourly intervals, he was given an injection of apomorphine - a drug which induces nausea and vomiting. On each occasion a strong light was shone on to a large piece of card on which were pasted photographs of nude men. The patient was asked to select one he found attractive, and it was suggested to him that he recreate his experiences with a homosexual partner. A tape recording was then played to him twice every two hours during the period of nausea. This explained the causes of his homosexual attraction, suggesting it was a learned pattern reinforced by each homosexual experience, and describing the adverse effects on him and its consequent social repercussions. The tape ended with words like 'sickening' and 'nauseating', followed by the noise of someone vomiting. This accentuated the emetic effect of the apomorphine on the patient.

After 30 hours of this, the treatment was terminated, because the patient was in a very weak state. The next day the same type of treatment was restarted, but with another tape which was even more detailed about the effect the practices had on him, and again ended with the words 'sickening' and 'nauseating'. This went on until he again became too weak, this time after 32 hours.

The following night the patient was awakened every two hours and a record was played which congratulated him and explained in optimistic terms what would be accomplished if his homosexual drive could be reversed. Next morning, he was allowed up and about. On each of the third, fourth and fifth days after the apomorphine treatment had finished, a card was placed in his room, with carefully selected photographs of sexually attractive young women pasted on to it. Each morning he was

given an injection of testosterone propionate, a drug which increases sexual desire, and told to retire to his room when he felt any sexual excitement. He was also provided with a record player, and records of a female vocalist 'whose performance is generally recognised as "sexy".' It is claimed that :

Since the treatment his whole demeanour has altered. His relatives describe him as a 'new man', and his relations with them as wholly satisfactory and better than at any time in his life. He himself has felt no attraction at all to the same sex since the treatment, whereas previously this attraction had been present throughout every day. Sexual phantasy is entirely heterosexual and he soon acquired a regular girl-friend. Kissing and strong petting occurs regularly, and is entirely pleasurable, in contrast with the revulsion with which he had previously regarded any heterosexual contact. In these situations he achieves strong erections and has the desire to make further sexual advances. He has ejaculated on several occasions in this situation. He no longer finds it necessary to lie or spend beyond his means. He feels generally at ease and happier than at any time since his childhood, and describes the treatment as 'fantastically successful' and comments on its swiftness. [346]

Dr. James het in 'n latere verslag gerapporteer dat 'n kort opvolgstudie geen tekens van terugval getoon het nie. Maar hierdie is slegs een geval waaroor James rapporteer.

Freund het 'n opvolgstudie op pasiënte wat aversie-terapie behandeling ondergaan het gedoen oor 'n periode van drie tot vyf jaar na die behandeling voltooi was. Sy bevindinge was dat 22 uit 67 pasiënte 'n mate van heteroseksuele gedrag ontwikkel het, maar dat slegs 12 persone die heteroseksuele patroon oor 'n periode van 'n paar jaar kon handhaaf. Slegs 3 persone het totaal weggebreek van homoseksuele aktiwiteite nadat hulle behandeling ontvang het. Freund het tot die gevolgtrekking gekom dat die terapeutiese resultate wat d. m. v. aversie-terapie verkry is nie juis veel verskil in kwaliteit of graad van ander psigiatriese behandelingsmetodes nie. Persone soos Stevenson en Wolpe, Thorpe, Schmit, en Castell het

egter groter sukses met aversie-terapie behandeling gehad. Maar tenspyte daarvan is selfs hulle van mening dat dit nie juis moontlik is om te waarborg dat die nuwe gedragspatrone wat aangeleer word permanent volgehou sal word nie. Dit wil voorkom asof die behandeling deur periodieke opvolgbehandeling versterk moet word, wat nie altyd prakties moontlik is nie.

Die pionier op die gebied van „Behaviour Therapy" is die Suid-Afrikaans gebore psigiater, Joseph Wolpe. 'n Hoogs interessante en waardevolle hoofstuk onder die titel Behavior Therapy and Psychotherapeutic Goals is deur Wolpe bygedra tot die werk The Goals of Psychotherapy. [347] In gemelde hoofstuk verwys Wolpe na die behandeling van 'n homoseksuele pasiënt. Deur middel van die toepassing van gedragsterapie as terapeutiese metode was geslaagde terapie toegepas en sodoende is die pasiënt gehelp om sy seksuele oriëntasie te wysig. Die geval word om hierdie rede ten volle aangehaal :

Case 1

Deconditioning of interpersonal anxieties with recovery from homosexuality as a by-product. (onderstreep deur skryfster)

A 32-year-old completely homosexual hairdresser, always timid and unsure, had become increasingly anxious and unhappy in the previous 7 years. Various types of conventional psychotherapy, including a few months of psychoanalysis, had not arrested his "journey downward."

Behavioristic analysis revealed inappropriate fearfulness and extreme submissiveness in many interpersonal situations, both at work and socially. For example, he would be bowled over emotionally by any adverse criticism from a customer, no matter how unjust. The primary goal of psychotherapy was to eliminate the neurotic habits of anxiety-response in interpersonal situations, and the strategy to this end consisted of encouraging assertive behaviour in all these situations. After 21 sessions over 3 months his neurotic anxiety

responses had almost entirely ceased and he had become entirely at ease with customers, friends and casual contacts.

No direct attempt was made to influence his homosexuality, and at the end of treatment he was instructed to do just what pleased him sexually. Four months later he formed an association with a very pleasant homosexual partner, but within a few weeks found he could no longer respond to his friend sexually. Attempts at relations with other men also subsequently failed. He then began to take out a "platonic" girl friend of several months' standing. One night about three months later, he kissed her while slightly drunk, and found it very pleasant. Thereafter his sexual responses to her grew stronger and stronger, and then he consulted me to inquire whether he dared marry her. I encouraged this, but he handled her ineptly and was rejected. A year later he had a hectic and very satisfying affair with a divorcee, which launched him on a regular heterosexual sex life. Eighteen months after this he wrote that he had married and his wife was pregnant. For the previous 4 years he had not had the slightest homosexual inclinations.

The final attainment of sexual normality had, in its turn, important effects on the patient's view of himself in relation to society. He felt he could hold his head high and all vestiges of the feeling of being a "second-class citizen" disappeared. [348].

Michael Schofield is 'n sosioloog wat belangrike navorsing op die gebied van homoseksualiteit gedoen het. Sy siening in verband met aversie-terapie is as volg :

Psychoanalysts see homosexuality as only the outward sign of a much more basic problem in the unconscious. Most of them would protest that aversion therapy does not even attempt to attack the root of the problem; if you block the outward symptom, they would say, then the basic neurosis must come out in some other way, probably in a much more complex and anti-social way leading to a complete breakdown.

Most of the reports on behaviour therapy note a general improvement of social attitudes in the patient. This general all-round improvement is reported with satisfaction by the doctors, but it fills this writer

(Schofield) with misgivings. Anthropologists have often noted that the activities of African witch doctors more often result in general improvement rather than a specific cure of a particular ailment. In many ways behaviour therapy is too closely akin to 'thought reform', or what is more often known as 'brain washing'. In fact it is a method of imposing one person's will upon another and so it behoves a doctor to tread very carefully indeed before starting a course of aversion therapy. Certainly it should never be used unless it is beyond doubt that this is what the patient himself desires, and even then it should only be used under the most stringent regulations and with a careful long-term study of the results. [349]

Uit die bespreking oor terapie tot dusver blyk dit duidelik dat daar sekere kriteria uitgekristalliseer het wat in aanmerking geneem behoort te word wanneer terapie vir homoseksualiteit beplan word. Die kriteria het meer spesifiek betrekking op psigiatriese behandeling, maar behoort as waardevolle riglyne te dien vir die psigiatriese maatskaplike werker wat in hierdie veld sal funksioneer, hetsy as lid van die psigiatriese span of as terapeut.

Die terapeut sal vir terapie-doeleindes instaat moet wees om te onderskei tussen die verskillende kategorieë van pasiënte wat met homoseksuele gedragswyses of probleme om terapie mag aanklop. Die terapeut moet ten alle tye daarteen waak om homoseksualiteit as 'n enkele, eenvoudige verskynsel te beskou. Clifford Allen stel dit baie goed as volg :

There are a large number of different types which are important not only because they have a different psychogenesis, either in nature or degree, but because they are more or less responsive to therapy. [350]

Die volgende klassifikasie, soos deur Clifford Allen saamgestel, behoort dus nie uit die oog verloor te word wanneer daar in terme van terapie besin word nie :-

1. Die skaam, senuagtige onvolwasse man, wat tot homoseksuele reaksies oorskakel, omrede hy te onseker en skaam is om met vroue kontak te maak (Clifford Allen het in kliniese werk gevind dat hierdie tipe persoon dikwels om behandeling aanklop en ook baie goed teenoor terapie reageer.
2. Homoseksualiteit wat met 'n neurose-reaksie saamgaan (Allen verduidelik dit as volg : „The neurosis is most commonly hysteria or anxiety states, and this is fortunate because it compels the patient to continue treatment ... as Harry Stack Sullivan points out, often during the treatment of the neurosis the homosexuality melts away".) [351]
3. Die kompulsiewe homoseksualis wat periodiek ervaar dat sy homoseksuele drange oorheers en dan homoseksuele verhoudings aanknoop (Allen verduidelik as volg : „This is obviously different from the inversion with a concomitant neurosis because here the homosexuality is the neurosis" (onderstreep deur skryfster); hierdie tipe persoon wat soms goed op behandeling reageer, verskil dikwels baie van die tipe persoon wat 'n emosionele verhouding met ander mans aanknoop, aangesien hy geneig is om 'n sterk aggressiewe houding te openbaar en nie na emosionele affeksie of bevrediging in sy homoseksuele genoot soek nie. [352]
4. Homoseksualiteit wat volg op ontneming of verlies (Allen wys daarop dat alhoewel hierdie reaksie dikwels in gevangnisse en situasies waar persone van lede van die teenoorgestelde geslag geskei is, voorkom, dit tog ook soms in die algemene samelewing

teëgekom word; „It may occur in ordinary life as in the case of an officer in the Mercantile Marine I treated ... he developed homosexual urges following the death of his wife because he felt that it would be disloyal to find another woman ... such cases are often helped merely by a discussion which removes their emotional barriers to living a proper sexual life". [353]

5. Die sogenaamde biseksuele persoon wat deur Allen beskou word as 'n gedeeltelik ontwikkelde heteroseksuele persoon wat oor voldoende homoseksuele residu beskik en daardeur gestrem word om ten volle heteroseksueel te ontwikkel (sulke persone toon vordering met terapie).
6. Die homoseksuele persoon met 'n gesonde, normale persoonlikheid (gewoonlik individue wat 'n normale, nuttige, waardevolle maatskaplike lewe lei, en afgesien van hulle seksuele oriëntasie, geen probleme vir die samelewing of vir hulleself skep nie -- hulle reaksies t.o.v. terapie hang gewoonlik ten nouste saam met hulle motivering -- (hulle kom as belowende kandidate vir terapie voor indien hulle sterk gemotiveerd is).
7. Die homoseksuele persoon by wie daar 'n bykomstige of aanvullende endokriene versteuring is (Allen stel dit as volg : „This is usually testicular failure due to undescended testicles, old orchitis, eunuchoidism, and so on . . . such cases are difficult and are not cured merely by giving testosterone or androsterone... they lack the proper male drive, and even if one corrects their deficiency may not respond well to

psychotherapy.) [354]

8. Die homoseksuele persoon wie se hele wese en persoonlikheid deurtrek is van sy inverse toestand, d.i. die baie opvallende homoseksueel wat in die subkultuur beskryf word as 'n „queen" of 'n „pansy" (Allen stel dit as volg : He talks in falsetto voice, dyes his hair, wears extravagant clothes and is generally exhibitionistic... although not a common type he is quite unresponsive to any therapy at present and, indeed, the last thing he wishes is to be cured).

Een van die informante in die studie wat deur die skryfster onderneem is, behoort tot kategorie agt. Tydens 'n onderhoud het hy die volgende opmerkings m.b.t. sy stem, sy kleredrag en voorkoms gemaak, asook m.b.t. sy gevoelens en houding teenoor terapie :

It is my general attitude, my long nails, my clothes which are outrageous, and my pale mauve voice. . . they're always in mauves and pinks and lilacs. I know that the moment I speak on the telephone invariably the woman says : Yes, madam. So I know that my voice is pale mauve. I have a slight mincing gait and I'm screamed at : "Moffie!"

Question : One of my impressions from this study is that we need in South Africa -- one comes across it in Holland,-- a consulting service or a Consultation Bureau -- in our major cities; where people who are experiencing problems because they are homosexuals or because of their homosexual inclination could go for help -- for consultation. What are your views?

Informant : I deny this emphatically. I know at least twenty homosexuals that have been for this particular psychiatric treatment, and they have come out far more complicated than what they have ever gone in. [355]

-
9. Die homoseksuele psigopaat -- soos alle ander psigopate is hierdie persoon geneig om anti-sosiale gedragswyses te openbaar en toon spesifieke neigings om in misdaad wat met homoseksualiteit gepaard gaan, betrokke te raak, soos bv. afpersing, berowing e.d.m. -- welgestelde homoseksueles word dikwels uitgebuit omrede laasgenoemdes om maatskaplike redes nooit die saak by die polisie sal aanmeld nie -- omdat terapie vir psigopate nie belowend is nie, val hierdie individue in die kategorie wat uiterse swak kandidate vir terapie uitmaak.
10. Homoseksualiteit wat soms deur die probleem van alkoholisme gekompliseer word -- die homoseksuele persoon, wat ook 'n alkoholis is, ontwikkel 'n kliniese probleem, hy reageer nie goed op terapie nie, en hy verduur soms slegs simptomatiesse behandeling vir sy alkoholisme.
11. Homoseksualiteit wat soms gepaard gaan met 'n toestand van psigose.
12. Homoseksualiteit wat as gevolg van serebrale beskadiging vrygestel word -- volgens Allen gebeur dit wel dat pasiënte wat aan een of ander vorm van dementia of amentia ly, soms homoseksueel reageer, maar dieselfde mag gebeur na aanvalle van trombose, bloeding of breinbesering -- sulke gevalle reageer nie op enige vorm van terapie nie en behandeling behoort te fokus op die primêre siektetoestand en nie soseer op die homoseksuele gedrag nie.

In verband met paragraaf 11 bostaande, kan die volgende insiggewende beskrywing van Allen aangehaal

word. Dit gaan oor homoseksuele reaksies wat gepaard mag gaan met psigotiese reaksies.

In such cases the psychosis is often the presenting feature. This may take the form of Kempf's 'acute homosexual panic' or more usually, in a schizophrenic illness. Although some psychiatrists deny any relationship it would seem, as Freud first pointed out, that there is a tendency for homosexuality to be associated with paranoid psychosis. For example, Moore and Melvin examined 205 male schizophrenic patients receiving intensive psychotherapy to determine the relative estimate of homosexual orientation between 128 paranoid schizophrenics and 77 non-paranoid ones. They found that the paranoid schizophrenics had a statistically greater incidence of past overt homosexual acts, preoccupation with homosexuality and were judged latently homosexual more often by the psychiatrists treating them. [356]

Behalwe die verskillende tipes van homoseksuele reaksies wat in aanmerking geneem moet word is daar ook verdere faktore was as gunstig of ongunstig beskou word vir die eindresultaat van terapie.

Die volgende faktore mag moontlik die sukses van terapie ongunstig beïnvloed :

- (i) Persone wat reeds vir 'n aantal jare uiterlike (d. i. „overt“) homoseksuele gedragswyse beoefen en wat met 'n uitsluitende homoseksuele oriëntasie tot die psigoterapie of psigo-analise toetree
- (ii) Persone wat vriendskapsverhoudings met persone van die teenoorgestelde geslag het sonder dat daar seksuele ondertone ervaar word, asook persone wat nooit voorheen heteroseksuele genitale kontak ondervind het nie

-
- (iii) Persone wat psigoterapie of psigo-analise vir ander redes ondergaan en nie soseer omrede hulle die homoseksuele oriëntasie wil wysig nie is selde suksesvolle pasiënte -- dit word soms in psigiatriese werk teëgekom dat die pasiënt se ouers of familielede daarop aandrang dat die persoon psigiatriese behandeling moet ondergaan, terwyl die pasiënt self geen begeerte of motivering om sy seksuele patroon te wysig het nie
- (iv) Persone wat met behandeling begin wanneer hulle ouer as 35 jaar is se kanse vir sukses is nie so goed nie (hoe ouer 'n persoon is, hoe skraler is die kanse vir „genesing”); persone bo die ouderdom van 35 jaar wat reeds 'n gevestigde homoseksuele leefwyse ontwikkel het en met die homoseksuele sub-kultuur identifiseer sal nie maklik tot 'n heteroseksuele oriëntasie gehelp kan word nie
- (v) Persone wie se geskiedenis 'n hegte-bindende, intieme moeder-verhouding en 'n afsydige, vyandige vader-verhouding weerspieël, is swak kandidate vir terapie; dieselfde geld vir pasiënte wat openlik en uitgesproke hulle moeders bo hulle vaders verkies
- (vi) Homoseksuele persone wat 'n sterk gevoel van afkeer teenoor persone van die teenoorgestelde geslag toon se kanse op sukses in terapie is skraler as daardie persone wat tog 'n mate van belangstelling in persone van die teenoorgestelde geslag toon

(vii) Manlike persone wat 'n meisie-agtig stem en verwyfde maniere en gebare in hulle kinderjare openbaar het en wat 'n sterk identifisering met die vroulike beeld het deur bv. vroulike onderklere te dra, hulle hare te kleur, grimeermiddels gebruik e. d. m. word as swak kandidate vir terapie beskou.

Voortvloeiend uit (vii) hierbo, behoort kommentaar gelewer te word oor die posisie van lesbiese persone. Die wat sterk met die manlike beeld identifiseer, verwerp soms tipiese vroulike eienskappe. Die skryfster dra kennis van lesbiese persone wat byvoorbeeld verkies om 'n haarkappersalon vir mans te besoek om hulle hare te laat sny. Hulle verwerp die idee van grimering en die gebruik van skoonheidsmiddels.

Daar bestaan die mening by sommige deskundiges, waarvan Albert Ellis een is, dat lesbiese persone 'n groter kans het om suksesvolle terapie te ondergaan, aangesien hulle nie die probleem van vrees vir impotensie ondervind nie. Hulle is dus instaat om pogings tot hereroseksuele verhoudings met minder angs en vrees aan te durf.

Die skryfster het egter 'n onderhoude met lesbiese persone asook in terapeutiese verhoudings vasgestel dat daar by sommige persone 'n sterk vrees en afkeer ten opsigte van die heteroseksuele daad bestaan. Dit is duidelik gestel dat daar o. a. vrees vir die manlike geslagsorgaan, vrees vir swangerskap, vrese in verband met pyn bestaan, asook die gedagte dat dit vir die lesbiese persoon 'n vernedering sal wees om met 'n manlike persoon seksuele omgang te hê. Hierdie vrese, wat by sommige lesbiese persone in 'n sterk graad voorkom, veroorsaak moontlik 'n emosionele struikelblok vir die vrou om tot heteroseksuele aktiwiteite oor te gaan net soos wat impotensie vir die manlike persoon 'n bārriere is. In die onderhoude

wat met homoseksuele mans gevoer is, het die skryfster hierdie feit in verband met impotensie teëgekom. Een van die informante het sy persoonlike ervarings in hierdie verband aan die skryfster meegedeel. Dit het duidelik uit sy mededeling geblyk dat die angs en spanning wat gepaard gegaan het met die poging om heteroseksuele omgang uit te toets, 'n belangrike rol gespeel het. Hy het egter gevind dat die vroulike genoot in die heteroseksuele verhouding se gesindheid, begrip en insig, asook verhouding teenoor die homoseksuele man 'n uiters belangrike was. Haar simpatie, begrip en warmte het dit vir hom moontlik gemaak om wel suksesvolle heteroseksuele geslagsomgang met haar te ervaar. Gemelde informant was dan ook van mening dat indien hy 'n soortgelyke ondervinding op 'n veel jonger leeftyd kon ervaar het, sy seksuele patroon moontlik in 'n „normale" rigting kon ontwikkel het. Hy het eers op die ouderdom van 38 jaar sy eerste heteroseksuele ondervinding gehad. Hy is baie oortuig daarvan dat die betrokke vrou se persoonlikheid en vermoë om die heteroseksuele man te ondersteun, sonder om hom 'n swakkeling te laat voel, 'n belangrike element in sy ondervinding was.

Die skryfster verwys na hierdie besondere mededeling, aangesien dit 'n belangrike faktor is wat deur terapeute in aanmerking geneem behoort te word. Die basiese beginsel in verband met terapie, wat daarop gerig is om die seksuele oriëntasie te wysig, is gebaseer op die ontmoediging van homoseksuele aktiwiteite en die aanmoediging en stimulering van heteroseksuele aktiwiteite. Wanneer 'n terapeut dus die aanmoedigingstegniek toepas, is dit moontlik belangrik om die onervare homoseksuele man omtrent hierdie feite in te lig, aangesien hy onervare en lomp is in sy verhoudings met vroue. Die keuse van die seksuele maat of genoot is dus 'n belangrike faktor wat die uitslag van die terapie sal beïnvloed. Die manlike persoon moet egter instaat wees om sy vroulike genoot in sy vertrouwe te neem eerder as om heteroseksuele kontak te vermy uit vrees dat hy impotent sal wees.

Die pasiënte vir wie daar in terapie gunstige prognose bestaan^x
is die volgende :

- (i) persone wie 'n sterk begeerte uitspreek om 'n heteroseksuele leefwyse te wil aanneem
- (ii) persone wat by die aanvang van terapie reeds voorheen heteroseksuele ondervinding gehad het en 'n biseksuele oriëntasie het
- (iii) persone wat erotiese heteroseksuele aktiwiteite in hulle drome manifesteer
- (iv) pasiënte wat 'n aanbidding of verering vir vroulike persone toon
- (v) persone wat instaat was om vir minstens 150 ure en verkieslik vir 350 ure met terapie te volhard
- (vi) persone wat nie 'n afsydige, koue vaderfiguur gehad het nie, maar tenminste 'n „ambivalente vader-seun verhouding" ervaar het, indien die vader oor die volgende eienskappe beskik het :
 - (a) 'n goeie verhouding met vroulike persone kon handhaaf
 - (b) instaat is om liefde en respek teenoor die seun te toon
 - (c) die vader meer intiem teenoor die pasiënt gestaan het as teenoor sy ander kinders.

HOOFSTUK SES

DIE VELDSTUDIE: BESPREKING EN ONTLEDING

*Case study deepens our perception and
gives us a clearer insight into life
... It gets at behaviour directly
and not by an indirect and abstract
approach.*

Charles Horton Cooley

I

OMSKRYWING VAN DIE GEVALLESTUDIE METODE

In die versameling van die veldstudie data het die navorser van die gevallestudie metode gebruik gemaak. Cilliers, in sy handleiding Maatskaplike Navorsing, omskryf die gevallestudie kortliks as volg :

Die gevallestudie behels die ordening van gegewens op so 'n wyse dat die eenheidskarakter van dit wat bestudeer word, gehandhaaf word. Dit behels dus die behandeling van 'n geselekteerde objek as geheel. Hierdie geheel vorm die gevalle-eenheid, en kan op enige vlak van abstraksie gemaak word. Die geval, die eenheid, kan derhalwe wees 'n persoon, 'n gesin, 'n ander soort groep, 'n spesifiekd proses ens. -- m.a.w. enige aspek van die empiriese werklikheid waarteenoor as eenheid gereageer word. Die funksie van die gevallestudie is om die betrokke geval of eenheid te beskryf in terme van die waarneembare besonderhede daarvan. Dit behels dus 'n intensiewe ondersoeking van die spesifieke faktore wat by die geval betrokke is. Die twee belangrikste kenmerke van hierdie prosedure is dus :

- (i) dat dit van toepassing is op individuele eenhede waarvan 'n omvattende en diepgaande studie gemaak word, en
- (ii) dat dit gewoonlik 'n hele periode van tyd dek, aangesien die betrokke eenheid in al sy aspekte, dus ook in sy ontwikkelingsgeskiedenis, bestudeer word. Dit het dus nie net te doen met die geval soos dit op 'n bepaalde moment bestaan nie, maar ook met die verlede daarvan. [357]

In hedendaagse maatskaplike navorsing word dit vry algemeen aangeneem dat die gevallestudie [358] 'n waardevolle instrument vir navorsing is wat ander vorme van navorsing aanvul veral m. b. t. insig, begrip en die feit dat hipoteses vir verdere navorsing daardeur verkry kan word. Een nadeel van die gevallestudie is egter dat daar altyd gewaak moet word teen ongeregverdigde veralgemening. Die bestudering van enkele gevalle of eenhede bied nie 'n verteenwoordigende proef van die betrokke heelal nie en bied in die sosiale

wetenskappe selde 'n geldige basis vir algemene gevolgtrekkings.

In die gevallestudie word daar dikwels gebruik gemaak van lewensgeskiedenis -- aangesien lg. 'n belangrike bron van inligting uitmaak. Die lewensgeskiedenis bevat gewoonlik 'n volledige, vrywillige weergawe van die informant (of proefpersoon) se eie lewe, soos onder leiding (en met behulp van die leidrade wat deur die navorser verstrekk word) weergegee. Sulke lewensgeskiedenis is nie volop nie en word ook nie maklik verkry nie. Een van die bekendste werke op hierdie gebied is gedoen deur Thomas & Znaniecki. Hierdie twee navorsers het in 'n pionierswerk die gevallestudie-prosedure as 'n sistematiese, sosiologiese navorsingsmetode tot sy reg laat kom. Hulle bekende The Polish Peasant in Europe and America maak gebruik van persoonlike dokumentasies soos briewe, dagboeke, outobiografieë, asook die gevallestudie-rekords van welsynsorganisasies wat nagevors is om spesifieke besonderhede van individuele gedragswyses sowel as groepsgedrag binne die kulturele verband te bestudeer. „Personal life-records", sê die skrywers, „constitute the perfect type of sociological material". [359]

Pauline Young, in haar Scientific Social Surveys and Research, endosseer die waarde van lewensgeskiedenis,

. . . since they represent a more enlightening and fundamentally more real record of personal experiences, with a wealth of concrete detail, vivid memories, tensions, anxieties and multifarious reactions to social situations which escape the attention of most skilled investigators using other techniques. [360]

Navorsers wat die geleentheid gehad het om honderde gevallestudies te bestudeer en te hanteer, het gevind dat daar verstommende ooreenstemmings en uniformiteite in hulle data te bespeur was. Dit het self voorgekom in studies van groot groepe persone wat afsonderlik en onafhanklik op verskillende tye in verskillende

kulture onder verskillende maatskaplike omstandighede bestudeer is. Navorsers soos William Healy, Cyril Burt, Alfred Kinsey, Samuel Stouffer en T.W. Adorno, asook Thomas en Znaniecki, het die volgende bevind, soos dit in lg. se woorde gestel is :

Not only single attitudes and values, not only single elementary facts, but more or less complete combinations, series of facts, present a certain similarity. . . This similarity cannot be assumed to go as far as absolute identity; the identity is always approximate . . . But the concept of type needs . . . only an approximate identity of individual cases, and a class is supposed to possess only a relative generality. [361]

Healy en Burt het bevind dat die onderskeie studies wat hulle op Amerikaanse en Britse jeugmisdadigers gerig het, ook merkwaardige ooreenstemmende gedragspatrone, gesinsstrukture en sosio-ekonomiese data verstrek het.

Die antropoloog Franz Boas het op die basis van sy bekende studies m.b.t. primitiewe mense tot die volgende slotsom gekom :

The organization of the human mind is practically identical among all races of men, and . . . the modes of thought and action are the same. [362]

Ondanks die feit dat dit reeds in 1935 gepubliseer is, skyn John Dollard se voorgestelde patroon vir die verkryging en bestudering van lewensgeskiedenis nog steeds die model te wees wat die meeste gevolg word. In sy werk Criteria for The Life History het hy 'n reeks belangrike kriteria vir gevallestudies geformuleer. Sy bydrae het 'n meer sistematiese benadering tot die gebruik van lewensgeskiedenis in maatskaplike navorsing ingelei. Hy doen die volgende sewe punte aan die hand as maatstaf om die volledigheid en doeltreffendheid van die gevallestudietegniek te evalueer, asook om die inhoud van die gevallestudiedata te kontroleer.

- (i) The subject must be viewed in a cultural series.
[Hiermee bedoel Dollard dat selfs die individu wat

bestudeer word in 'n kulturele verband, met die maatskappy se norms, waardes en standaarde, gesien moet word en dat lewenswyses slegs deur lewensgeskiedenis van mense bestudeer kan word].

- (ii) Behavior of individuals must be viewed as socially relevant. [Gedragswyses moet begryp word as reaksies op sekere maatskaplike stimuli].
- (iii) The family of the subject of study must be viewed in its role of submitting [sic] the culture and way of life of the group through its individual members.
- (iv) The specific method of elaboration of organic materials into social behavior must be shown.
- (v) The continuous related character of experience from childhood through adulthood should be stressed.
- (vi) The "social situation" must be studied in order to learn kind and degree of social pressures, social forces, social participation or abstention, exercised by the subject.
- (vii) The life history material must be organized and conceptualised. [363]

Ten spyte van die feit dat Dollard 'n sterk psigo-analitiese oriëntasie openbaar, het hy nietemin die kulturele faktore baie hoog aangeskryf. Inderdaad, in vyf van bostaande sewe punte benadruk hy kulturele faktore en kulturele aspekte as noodsaaklike vereistes van 'n lewensgeskiedenis.

II

BESPREKING VAN DIE VELDSTUDIE PROSEDURES

Die informante met wie daar in die loop van die studie onderhoude gevoer is, was almal in die gebied van Kaapstad woonagtig. [364] (permanent of tydelik) en het hulleself vrywillig as praktiserende homoseksuele persone beskou. [365] Daar was met 'n totaal van 30 informante op 'n formele, professionele grondslag onderhoude gevoer, waarvan die oorgrote meerderheid blank en manlik was;

3 informante was blanke vroulike persone en 2 was nie-blanke manlikes.

Voordat die eerste stappe in die veldstudie gedoen is, is aansienlike voorbereidingswerk m.b.t. die studie van maatskaplike navorsing en die besondere metodes en tegnieke wat in hierdie veldstudie toegepas sou word, onderneem. Die teorie van maatskaplike navorsing, met spesiale verwysing na die gevallestudie metode en die tegnieke van onderhoudvoering, asook die ontwerp en opstel van vraelyste, is bestudeer. Terselfdertyd is daar 'n begin gemaak om 'n bronnelys op te stel oor standaardwerke en navorsingstudies i.v.m. homoseksualiteit. (Die skryfster se opleiding en ervaring as psigiatrisiese maatskaplike werkster het gehelp dat sy reeds oor 'n grondige kennis van die verskynsel beskik het asook redelike breë kliniese ondervinding gehad het i.v.m. homoseksuele persone as pasiënte). Twee breedvoerige Essays is opgestel, nl. Die Tegniek van Onderhoudvoering in Maatskaplike Werk en The Essential Research Methods of Social Work; hierdie twee stukke het as leidrade gedien, maar word nie in die huidige werk verbatim opgeneem nie.

Vervolgens is daar begin met die opstel van 'n vraelys wat in die veldstudie toegepas sou word. Hierdie vraelys is slegs gedeeltelik in die onderhoude toegepas, daar praktiese ondervinding getoon het dat dit verkieslik was om van ongestruktureerde situasies, waartydens die onderhoude op band opgeneem is, gebruik te maak. Die vraelys word dus ook nie in hierdie werk opgeneem nie.

Voordat die navorsingsonderhoude kon begin, moes kontakte opgebou word met homoseksuele persone (d.i. self-erkende praktiserende homoseksuele mans wat vrywillig aan die navorsingstudie sou deelneem).

Kontak met Informant No. 1 is deur bemiddeling van 'n kennis

gereël; na hierdie kennis word vervolgens verwys as die kontakpersoon. Informant No. 1 was 'n vriend van die kontakpersoon en het soms sy „homoseksuele probleme" met haar bespreek. Na beraadslaging met die navorser, het die kontakpersoon voorgestel dat Informant No. 1 'n gesprek met die navorser voer. Die informant het onmiddellik belang gestel en daartoe ingestem. Hy het die navorser getelefoneer en vrywillig aangebied om haar te ontmoet en om in die algemeen te gesels. 'n Goeie geleentheid het hom dus aangebied vir die navorser om die beoogde navorsingstudie aan 'n lid van die homoseksuele bevolking bekend te maak; wat dan ook die mening uitgespreek het dat daar beslis persone sal wees wat na vore sou kom om onderhoude toe te staan.

Die openingsgesprek met Informant No. 1 het daartoe gelei dat die navorser met hom 'n onderhoud kon voer. Deur sy samewerking is daar met 6 persone (4 blanke mans, 1 bruinman, en 1 Indiëman) kontak gemaak. Van hierdie 6 persone, het die 2 nie-blanke mans vrywillig ingestem om onderhoude toe te staan asook 2 van die blanke persone. Hierdie 4 persone plus Informant No. 1 het die 5 lede van die gidsstudie wat toegepas is, uitgemaak. Uit die gidsstudie is waardevolle riglyne vir die daaropvolgende onderhoude geput.

Die prosedure en benadering wat deurgaans deur die navorser gevolg is, kan as volg opgesom word.

1. Die name en adresse van self-erkende, praktiserende homoseksuele mans is deur informante wat reeds onderhoude toegestaan het, aan die navorser verstrekt. Die informante het gewoonlik reeds die aanvoorwerk met hulle vriende gedoen en toe die persone belangstelling toon, is hulle name en adresse aan die navorser verstrekt. Die navorser het dan die opvolgwerk gedoen en afsprake (gewoonlik telefonies) met die voorgestelde informante gereël. In hierdie verband moet die navorser dit

duidelik stel dat daar uiteindelik met 'n diverse groep persone (informante) onderhoude gevoer is, selfs al was die name en adresse deur vriende van die informante verstrekk. Die informante het nie almal tot dieselfde groepe in die sub-kultuur behoort nie en het mekaar ook nie almal geken nie. Hierdie feit kan moontlik toegeskryf word aan die verskynsel wat in die sub-kultuur aangetref word, naamlik dat homoseksueles vrylik in die verskillende sosiale strata van hulle eie wêreld beweeg. Daar is meer interaksie met persone uit die laer klasse, die middelklas, sowel as die hoërklasse, as wat daar onder heteroseksueles in hulle sosiale interaksie voorkom. Daar is egter lede van die homoseksuele wêreld wat nie hierdie breë stratifikasie-patroon het nie.

2. Besondere aandag is aan beplanning en goeie voorbereiding gewy. Slaggate en lokvalle kan voorkom word deur goeie organisasie, beplanning en voorbereiding. In 'n studie van hierdie besondere aard is die betrokkenheid, die professionele aktiwiteite, en die rolvervulling van die navorser hoogs belangrik en moet daar in beplanning deeglike aandag daaraan bestee word. Daar word vervolgens in detail na sommige van die stappe wat deur die navorser in die onderhoude ens. toegepas is, verwys.

- (i) Aan die keuse van geskikte tegniese hulpmiddels of apparaat wat deur die navorser gebruik sou word, is ernstige aandag gegee. 'n Bandmasjien en mikrofone is, na aansienlike eksperimentering, met oorleg gekies, asook oorfone en 'n voetpedaal (laasgenoemde twee items om die materiaal vanaf die band op skrif te stel). Die navorser het bewus geraak van die feit dat sommige van die informante

senuagtig gevoel het oor die gedagte dat hulle stemme en hulle „stories" op band vasgelê sou word. Om hierdie rede moes die aandag so min soos moontlik op die apparaat gefokus word. Die apparaat moes dus met bedrewenheid deur die navorser gehanteer kon word -- 'n gesukkel met die apparaat kon die hele onderhoud laat skipbreukly. Daar is dus besluit om 'n kompakte, draagbare, sakmodel bandmasjien, wat met batterysele sowel as krag werk, aan te skaf. Om probleme bv. van kragproppe wat nie pas nie en van bedrading wat te kort is uit te skakel, het die navorser deurgaans van batterysele gebruik gemaak. Daar is ook van die kassette-tipe band, wat 90 tot 120 minute opnametyd gee en maklik hanteerbaar is, gebruik gemaak. Die navorser het gevind dat die informante vir die eerste tien minute gespanne en angstig gereageer het oor die feit dat die onderhoud op band vasgelê word, maar dat hulle met verloop van die onderhoud skynbaar vergeet het dat die bandmasjien bestaan en baie spontaan en vry in die situasie gereageer het (soos wat die inhoud van die onderhoude dan ook deurgaans toon).

- (ii) In die voorbereiding vir die onderhoude het sekere besondere faktore aandag geniet. Die keuse van die plek waar die onderhoudvoering sal plaasvind is byvoorbeeld belangrik. Die informant en die navorser moet privaatheid geniet en onnodige steurings en onderbrekings moet uitgeskakel word. Die informant moet veral op sy gemak en tuis voel. Al die onderhoude, behalwe vier, is aan die huise van informante gehou en was hulle dan ook op so 'n wyse gereël dat privaatheid gehandhaaf was met so

min onderbrekings as moontlik. In twee van die vier uitsonderlike gevalle, het die informante by hulle ouerhuis ingewoon en dit was dus nie moontlik om die onderhoud daar te doen nie. Die ander twee uitsonderlike gevalle was klein-groep onderhoude wat by die navorser se huis gehou is.

(iii) Verder is die tydsfaktor belangrik. Dit is die informant se „uur“ en die navorser moet dus altyd bereid wees om volgens die program van die informante die afspraak te reël. Die meeste van die onderhoude wat deur die navorser gedoen is, het gedurende die aand, (soms na 9 n.m.) of gedurende naweke plaasgevind. Die keuse van die voertaal is aan die informante oorgelaat. Hulle het gewoonlik hulle moedertaal gebruik.

(iv) Vertroue en samewerking is uiters belangrike faktore. Die navorser moet daarop ingestel wees om die vertroue en samewerking van informante te verkry. Dit bly die verantwoordelikheid van die navorser om 'n goeie navorser-kliënt of navorser-informant verhouding op te bou en te bevorder, veral in 'n studie van hierdie aard, aangesien die informante as lede van die homoseksuele gemeenskap onder mekaar praat. Indien hulle ervaring in die navorsing-situasie as 'n negatiewe of 'n onaangename ondervinding beskryf sou word, sou die navorsingstudie daardeur benadeel word. Die sukses van die hele studie was dus van die hulp en goeie samewerking van die informante afhanklik. Het hulle nie hulle vriende aangeraai om na vore te tree om onderhoude toe te staan nie, sou die onderneming heeltemal misluk het.

(v) 'n Baie belangrike element in die navorsingstudie was konfidensialiteit en anonimiteit van informante. Dit moes baie duidelik deur die navorser aan die informante gestel word. Die stappe wat deur die navorser getref is om anonimiteit te probeer handhaaf moes aan informante baie duidelik gestel word. Nog belangriker was die noodsaaklikheid om die stappe te beskryf wat op die bewaring van konfidensialiteit gemik was. Standaardgebruike, soos om die name van persone en plekke wat in die onderhoude voorkom te verbloem, is beskryf. Identifiserende besonderhede wat in die onderhoude voorkom, sou gewysig word, maar op so 'n wyse dat die inhoud van die onderhoud nie daardeur geskend sou word nie. Aan die informante is ook gesê dat die onderhoude in hulle besonderhede nie as 'n integrale deel van die breër studie sou verskyn nie, maar as 'n vertroulike bron van inligting deur die navorser gehanteer sou word. Die informante was egter bewus daarvan dat die navorser be-oog het om relevante gedeeltes van die onderhoude in die teks van die verhandeling aan te haal. Die feit dat die onderhoude ontleed sou word en dat die bevindinge van die navorser as 'n hoofstuk van die teks sou verskyn, is ook aan die informante verduidelik. Die informante moes kon voel dat die oordeel van die navorser vertrou kon word. Dit het dan ook in etlike gevalle gebeur dat die informante die saak deeglik wou heroorweeg voordat hulle hulleself weer aangemeld het om voort te gaan met die onderhoud. In 'n paar gevalle het die voornemende informante van plan verander en besluit om nie voort te gaan met die toestaan van 'n onderhoud nie.

(vi) Dit is baie duidelik aan die informante gestel dat die toestaan van 'n onderhoud absoluut vrywillig moes wees. Die informante moes volkome vry voel en gemotiveerd wees om aan die navorsingstudie deel te neem. Die inhoud van die onderhoude is, na die mening van die skryfster, seer sekerlik 'n bewys van die feit dat die informante hierdie beginsel waardeer het.

(vii) Dat sommige van die informante baie sensitief en skaam gevoel het oor die feit dat hulle homoseksueel is, moes deur die navorser mee rekening gehou word, asook die feit dat die onderwerp van bespreking, nl. seksualiteit, 'n baie persoonlike en intieme area van menslike funksionering aanraak wat beslis nie altyd openlik en vrylik bespreek kan word nie. Die navorser moet dus 'n besondere mate van begrip en empatie aan die dag lê en moet veral veilig en sekuur omtrent sy/haar eie identiteit as seksuele wese voel. Die situasie moet sonder vooroordeel en met 'n oop gemoed betree word. Veral moet die navorser oor goeie wetenskaplike kennis van die onderwerp beskik en in staat wees om goeie wetenskaplike vertolking van die beoogde studie aan die informante te kan gee. Die navorser se optrede moet nie verwaand voorkom nie of aanstoot gee nie, maar moet 'n gevoel van vertroue by die informante laat posvat. Dit kan wel gedoen word deur as 'n professionele persoon sy/haar professionele rol behoorlik te vervul en die etiese beginsels van die beroep ten alle tye te handhaaf. Respek teenoor die informante en hulle vertroulike mededeling, asook teenoor die verskynsel wat bestudeer word, moet deurgaans

getoon word. 'n Verdere faktor wat 'n belangrike rol in hierdie spesifieke studie gespeel het, is die feit dat die verskynsel homoseksualiteit in die Suid-Afrikaanse kultuur met redelike sterk vooroordeel en stigmatisering, asook persoonlike en maatskaplike diskriminasie, gepaard gaan. Dit is inderdaad die geval dat enige vorm van seksualiteit 'n moeilike onderwerp vir bestudering uitmaak, en soveel te meer wanneer daardie gebied van seksualiteit as afwykend of abnormaal beskou word. Kinsey en sy medewerkers het bevind dat die bestudering van seksualiteit een van die mees uitdagende terreine van menslike funksionering uitmaak, maar dat dit nietemin met sukses bestudeer kan word en dat 'n rykdom van data en inligting ingewin kan word mits die navorsers ervare en bedrewe genoeg is met die tegnieke van navorsing soos o. a. onderhoudvoering. Kinsey en sy werkers vertel van 'n illustrerende ondervinding soos volg:-

In answer to our request for her [sex] history, a little grey-haired woman at a cabin door, out on the Western plains, epitomized what we had heard from hundreds of people : "Of all things! In all my years I had never had such a question put to me! But if my experience will help you in your study, I'll give it to you".
[366]

- (viii) Die feit dat in die huidige studie daar slegs met persone wat as vrywilligers te kenne gegee het dat hulle graag onderhoude sou wou toestaan, onderhoude gevoer is, het egter nog geensins impliseer dat informante nie angsgevoelens gehad het oor die feit dat hulle 'n onderhoud sou toestaan nie. Een van die informante wat drie keer sy afsprake met die navorser gekanseleer het, het uit sy eie weer

kontak gemaak en voorgestel dat hy die onderhoud so gou moontlik afhandel. Hy het o. a. gesê dat hy dit nou agter die rug moet kry, want elke keer wanneer hy daaraan dink kry hy „so 'n nare kol op die maag". Op 'n teenvraag van die navorser of hy dan nie maar liewer van sy voorneme wil afsien nie, want hy is tog onder geen verpligting om met die onderhoud deur te gaan nie, het hy baie beslis ge-antwoord : „Nee, ek wil graag die onderhoud doen, want dit sal 'n goeie ondervinding vir my wees om oor my lewe te praat -- ek moet daaroor praat -- anders gaan ek nog oopbars!" Toe hierdie informant dan ook uiteindelik in die onderhoud-situasie opgetree het, het hy hom baie goed van sy taak gekwyt.

- (ix) Dit is miskien op hierdie stadium geskik om te meld dat al die informante van mening was dat die ervaring om die onderhoude te kon doen, vir hulle 'n waardevolle ondervinding was en dat hulle dit as 'n terapeutiese ervaring ondervind het. Hulle het agterna verlig en goed gevoel en gewens dat hulle meer dikwels aan so 'n projek sou kon deelneem. Daar was ook van die informante wat gevoel het hulle is trots op die feit dat hulle die onderhoud kon toestaan. Twee van die informante se menings word hier aangehaal :

I'm quite happy to volunteer the information. It doesn't worry me at all. I think perhaps the only thing that upsets me is the sort of thing that would upset anybody put in front of a tape recorder. One feels a little diffident -- one gets stage nerves. It's very demanding for both the researcher and the person being interviewed -- both feel the strain. But I think that we also understand the importance and the vitalness of

this research project, to give ourselves quite freely and give as much as we can in the way of evidence to help the researcher to achieve the goal that is aimed at. [367]

'n Tweede informant, in antwoord op die vraag wat aan hom gestel is : „Hoe voel jy oor die feit dat jy nou met my gesels het en oor die onderhoud?“, het soos volg geantwoord :-

Ek voel trots, ek voel regtig trots. Want ek voel die enigste manier waarop ons eintlik die stigma kan verander, of bietjie kan verminder, is deur die publiek in te lig. En die enigste manier waarop ons hulle kan inlig en vir hulle die ware feite kan gee, is deur kommunikasie met homoseksualiste self en deur openbaring van homoseksualiste wat verantwoordelike volwasse mense is. Dit is eintlik die enigste manier waarop ek dink hierdie kwessie in die reine gebring kan word. Aangesien daar so 'n stigma aan die hele onderwerp verbonde is, dink ek verder dat dit geweldig moed verg om so 'n onderwerp aan te pak. Meeste mense het nie die moed om dit te doen nie. Hulle is te bang dat hulle hulleself in gevaar stel. So, ek het alleen bewondering vir mense wat so 'n studie aanpak en vir die mense wat bereid is om saam te werk om so 'n studie 'n sukses te maak. Ek voel trots in die sin dat ek voel ek het tenminste my klein deeltjie bygedra om ook te help om ons as 'n groep se probleme te probeer oplos of te probeer verminder. [368]

- (x) Uit bostaande twee aanhalings blyk duidelik dat die bestudering van 'n onderwerp soos homoseksualiteit vir beide navorser en informante risiko's inhou. Die navorser het dit dan ook (veral onder heteroseksuele persone) teëgekom dat wenkbroue gelig word toe verneem is dat die navorser met so 'n studie besig is. Daar is ook teenoor die navorser opgemerk dat die navorser self homoseksueel moet wees om so 'n studie te kan onderneem.

Die navorser wat op hierdie terrein werk sal in sy voorbereiding vir die navorsingstaak hierdie faktore emosioneel moet verwerk en dit in die praktyk wanneer dit teëgekóm of ondervind word, moet hanteer. Die navorser sal verder deur die homoseksuele groep (d. i. die informante en hulle vriende) getoets word, veral om vas te stel of hulle gedragswyses, opvattings, en lewenspatrone deur die navorser aanvaar kan word sonder om veroordelend op te tree. Dit is dus uiters belangrik dat die navorser nie self angsgespoelens wat oormatig sterk is t. o. v. homoseksualiteit sal ondervind nie. Die navorser sal redelik sterk omtrent sy eie identiteit en eie seksualiteit moet voel om onnodige konflikte in hierdie moeilike rol uit te skakel. Die bevindinge van Evelyn Hooker, wat ook navorsing onder manlike homoseksueles gedoen het, kan hier aangehaal word :

My objective is to look at the homosexual world through the eyes of my research subjects, in the belief that it is the only way in which to know what is really going on; to look with the subject at his world as he knows it. Only if I can achieve and maintain an attitude such that non-evaluation is constant and that whatever I hear or see is simply a matter of interest am I able to establish the condition of trust for complete frankness. The homosexual mask in the presence of a representative of the dominant culture is so firmly set, the expectation of moral disapproval so constant, and the distrust and suspicion of motives so ready-to-be-alerted, that the researcher must prove his trustworthiness again and again. Only if the genuineness of the researcher's interest in simply understanding what he sees and hears is conveyed by his total attitudes is it possible to enlist the full co-operation of the subjects. They must become, in effect, research assistants in the enterprise, seeking to learn as much for themselves about

the community in which they live as for the researcher and to enlist others as well. [369]

Hierdie benadering deur 'n deskundige soos Evelyn Hooker is deurgaans deur die skryfster in gedagte gehou en is dit sover moontlik in die studie toegepas. Die informante het dan inderdaad ook „research assistants” geword en was die navorser se beste reklame media.

(xi) 'n Verdere belangrike faktor in die navorsing was dat sommige van die informante (na aanleiding van die onderhoude waaraan hulle deelgeneem het) later die navorser versoek het om groepe vir homoseksuele persone tot stand te bring of te begin. Hulle wou op 'n meer intellektuele vlak as wat hulle daaglikse lewens gebied het, hulle ervarings en probleme bespreek. Daar word in Hoofstuk Sewe (oor die bevindinge van die ondersoek) verder op hierdie saak ingegaan.

(xii) Soos wat Evelyn Hooker tereg sê, word homoseksualiteit ten beste bestudeer wanneer daar getrag word om dit deur die oë en die „wêreld” van die homoseksuele persoon te sien. Die navorser het dus nie slegs by die gevallestudie metode gebly nie, maar ook 'n waarnemingstudie gedoen van die homoseksuele sub-kultuur (of „Gay World” soos dit ook genoem word). Die studie van die sub-kultuur word in Hoofstuk Sewe verder bespreek.

(xiii) Die aard van die onderhoud is 'n belangrike faktor waarmee die navorser rekening moet hou. In hierdie besondere studie het die navorser van die

diepte-onderhoud as tegniek gebruik gemaak.

Die diepte-onderhoud word meesal deur navorsers met gespesialiseerde opleiding gebruik, en veral in die veld van psigiatrie en psigo-analitiese werk. Dit is gewoonlik 'n lang-termyn prosedure wat daarop gemik is om vrye uitdrukking van gevoelsmateriaal, persoonlik en intiem van aard, te verkry. Indien dit met vaardigheid (en met die nodige ervaring en gespesialiseerde kennis wat dit verg) suksesvol toegepas kan word, sal die diepte-onderhoud baie belangrike aspekte van psigo-maatskaplike situasies voortbring wat andersins nie geredelik verkrygbaar is nie, maar tog uiters noodsaaklik is vir beter insig m. b. t. menslike gedragspatrone, menings en gevoelens. Die diepte-onderhoud verg veral sensitiewe persepsie. Die onderhoudvoerder moet kennis dra van die spesiale fasette wat deel uitmaak van die verskynsel wat bestudeer word. In hierdie geval, is kennis van die sub-kultuur en taalgebruik van homoseksueles 'n uiters essensiële voorvereiste. Verder moet kennis geneem word van belangrike bykomstige elemente soos simboliese pouses, aanvaarde rolle en identiteits-faktore. Die spesiale dinamiese elemente wat die verloop van die onderhoud sal beïnvloed, kan nie altyd verbaal oorgedra of verklaar word nie, maar die navorser moet daarna streef om die dinamika van reaksies en interaksie te begryp en in konteks te kan verklaar. Wanneer dit egter kom by die tegniese aspekte van onderhoudvoering, is daar sekere faktore wat duidelik in sekere situasies of omstandighede wel as stimulus kan dien om 'n meer bevredigende persoon-tot-persoon of navorser-informant verhouding teweeg

te bring en om beter insig te kry i. v. m. die verskuiwing van rolle. Om hierdie rede het die navorser daarop gemik om elke informant as 'n individuele persoonlikheid te beskou en te aanvaar, (soos in (xiv) onderstaande verder toegelig sal word.

- (xiv) Die navorser het getrag om nie 'n stereotipe beeld van homoseksuele persone te vorm nie, maar om elke informant as 'n unieke individu met 'n unieke persoonlikheid te beskou. Daar was beslis nie aan 'n uitgewerkte, vooropgestelde vraelys gekleef nie. Die navorser het daarna gestreef om die individuele persoonlikhede van elke informant in rekening te bring, dit te probeer peil en daarvolgens die nodige leidrade vir die verloop van die onderhoude te gee. Daar was veral ook aandag gegee aan belangrike elemente soos houdings en gebare van informante, gesigsuitdrukkings, pouses, stembuigings, die senuagtige laggie, die verleentheid, die blos op die gesig en heel dikwels ook die pyn wat deur informante ervaar is, (m. a. w. die non-verbale taal). Hierdie elemente spreek 'n taal van hulle eie en dra 'n boodskap oor aan die navorser. Die navorser moet dus oor die kapasiteit beskik en veral oor die sensitiwiteit en persepsie om hierdie diepere gevoelselemente (wat op sulke uiteenlopende en diverse maniere tot uiting mag kom) te kan erken en te kan evalueer. Daar moet op hulle reageer word en wel op so 'n wyse dat dit dit onderhoud-verhouding bevorder en vir beide die informant en die navorser 'n betekenisvolle ervaring word. In hierdie verband is veral aandag geskenk aan die belangrike bydraes van

deskundiges soos Harry Stack Sullivan (in sy werk The Psychiatric Interview) en die filosoof Martin Buber (in sy werk Between Man and Man). Buber stel hierdie aspek van onderhoudvoering as volg :

At times, for a conversation to be meaningful, no sign is necessary, not even a gesture. Speech can denounce all media of sound and still be a speech . . . Expression and Discernment . . . can often be satisfied by a glance; indeed by a mere sharing of gaze which is rich in inward relations. [370]

Kinsey se werk behoort ook gemeld te word. Hy sit op 'n uitdagende en tergende wyse in 30 bladsye die tegnieke van onderhoudvoering uiteen, en wat hy te sê het verdien noukeurige studie. Die volgende aanhaling is 'n goeie voorbeeld van sy benadering, veral om onwillekeurige reaksies, wat 'n persoon se emosionele gevoelens uitbeeld, te snap :

A minute change of facial expression, a slight tensing of a muscle, the flick of an eye, a trace of a change in one's voice, a slight inflection or change in emphasis, a slight change in one's rate of speaking, slight hesitations in putting a question or in following up with the next question, one's choice of words, one's spontaneity in inquiring about items that are off the usual routine, or any of a dozen and one another involuntary reactions . . . [can be noticed by] unlettered persons or persons of mentally lower levels . . . in ways that may not involve spoken words but which are nonetheless, readily comprehended . . . [371]

Dit is dus duidelik dat die interaksie wat d. m. v. 'n onderhoud plaasvind, hoog gekompliseerd kan wees. 'n Belangrike element wat die navorser in gedagte

moet hou is dus dat wat hy/sy hoor en die inligting wat d.m.v. die onderhoud ingewin en oorgedra word, eintlik 'n weerspieëling is van die informant se persepsie van homself in interaksie met sy wêreld. Dit is deurtrek met sy kognitiewe en emosionele reaksies soos dit verbaal deur hom in die onderhoud-situasie oorgedra word. Die navorser moet ook besef dat die gevoelens en selfbeeld wat die informant omtrent homself het, dikwels geprojekteer word en die informant „verbeel hom" dat die ander hom so sien. Hierdie reaksies vind dikwels op 'n onbewustelike vlak plaas en informante besef nie die dinamika nie.

Die bydraes van Sullivan, Buber en Kinsey behoort deur die maatskaplike werker (veral die psigiatriese maatskaplike werker) in gedagte gehou te word, asook toegepas te word in gevallewerk, in maatskaplike groepwerk en in navorsing. Hierdie vaardigheid, nl. die ontwikkeling van insig en sensitiewe aanvoeling, onderskei die psigiatriese maatskaplike werker van die alledaagse luisteraar en alledaagse waarnemer. Soos die Engelse term "interviewing" dan ook tereg suggereer is dit juis die proses van interaksie wat belangrik is en dit kan as 'n wederkerige beeld van mekaar gesien word.

- (xv) Die persoonlikheid en die professionele rol van die navorser affekteer in 'n hoë mate sy bekwaamheid as luisteraar. Alle ervare persone in onderhoudvoering is daarmee eens dat om 'n goeie luisteraar te wees 'n belangrike faktor in navorsing is. Om 'n goeie luisteraar te wees is egter harde werk,

aangesien dit selfbeheersing, wilskrag en self-dissipline verg, asook geduld en nederigheid. Die rol van die navorser as 'n luisteraar is egter nie dié van die terapeut of dié van 'n morele beoordeelbaar nie. Vir 'n persoon wat as praktiserende maatskaplike werker meesal in die rol van 'n terapeut gestaan het of staan, verg dit dus spesiale inspanning en aanpassing om in die nuwe rol van maatskaplike navorser te staan. Die skryfster was dan ook deurgaans bewus gewees van die nuwe rol wat gehandhaaf moes word. Sommige van die beginsels wat in gevallewerk behandeling of in 'n terapie-verhouding as basies beskou word, word ook in die rol van navorser as uiters belangrik beskou -- soos bv. die vermoë om met begrip, insig, empatie, en intelligente belangstelling te kan luister. Die informant voel dit baie gou aan dat daar geen tussenwerpsels, veroordeling, ontkenning, e. d. m. aan die kant van die navorser is nie en gevolglik beïnvloed dit die informant om vrywillig en op sy gemak inligting te verstrek. Die goeie luisteraar moet egter met die doel om te begryp en te analiseer luister, maar terselfdertyd die vermoë openbaar om met die informant en sy „storie” te kan identifiseer -- soos Robert Redfield dit stel, „that little fraction of the human comedy or drama in which one has become embroiled”.

[372] Die navorser het egter 'n belangrike professionele taak in hierdie opsig, en dit is om nie oorgretig te wees om rapport te bewerkstellig nie. Hy moet ook nie te gretig wees om te identifiseer nie. Oor-identifisering kan aan die onderhoud groot skade doen.

(xvi) 'n Verdere punt wat deur die navorser in gedagte gehou moet word is dat dit nie vir alle informante ewe maklik is om oor hulle eie innerlike gevoelens, probleme of innerlike self te praat nie. Die navorser moet dus as 'n katalisator optree. In hierdie verband kan die menings van sommige skrywers aangehaal word :

Edna Ferber sê byvoorbeeld :

People tell you more when you are looking at them with understanding and sympathy. It is a kind of hypnosis. [373]

Robert Bales is van mening :

Nothing tones up the general harmony of a group like a strong undercurrent of eye contact. [374]

Ferdynand Zweig het in navorsing onder arbeiders in London tot die gevolgtrekking gekom dat die sukses van sy onderhoude in noue verband gestaan het met vriendelikheid en wat hy „flow of energy” noem :-

When my flow of energy was low or when I was ignorant of the living and labour conditions, the interviews were a failure. Some interviews served only as an introduction to other more complete and satisfactory talks for which I was already prepared. [375]

(xvii) Die navorser moet soms tydens die onderhoudvoering sekere vrae stel of leidrade gee, om sodoende die onderhoud nie te veel te laat afdwaal nie. Sommige informante het baie meer hulp en leiding van die navorser nodig. Dit is asof hulle

gevoelens van skuld en weerstand so sterk ondervind dat hulle feitlik nie 'n aaneenlopende verhaal kan weergee nie, maar slegs op vrae kan reageer. (Die skryfster het hierdie neiging veral by een spesifieke informant aangetref en het tot die gevolgtrekking gekom dat die spanning van die informant moontlik veroorsaak was deur talle faktore. Een daarvan was dat dit 'n vreemde ervaring vir hom gewees het om met 'n blanke vrou oor sy persoonlike, intieme gevoelens en reaksies te moes praat. 'n Tweede was die feit dat hy hom nie baie duidelik en vloeiend kon uitdruk nie. Sy woorde het ontbreek, weereens omdat hy miskien nie die nodige skoolopvoeding gehad het nie, maar ook omrede hy so selde in sulke situasies vir hom bevind het. Die bandmasjien was ook 'n verdere faktor wat hom gestrem het. Met die verloop van die onderhoud het hy egter ontdooi en later heel vry en spontaan gereageer. Die navorser moet begrip vir al hierdie diverse faktore wat mag opduik hê en daarvolgens sy eie rol wysig. Die skryfster het in hierdie studie gevind dat wanneer 'n informant baie gespanne geraak het, het dit gehelp om die persoon op sy voornaam te noem wanneer hy aangespreek word en vir hom te laat voel dat jy begryp. Daar sal momente tydens die onderhoudvoering kom wanneer daar stiltes of pouses sal wees. Die informant wag op 'n wenk of 'n leidraad van die navorser, en van laasgenoemde se bedrewenheid sal dit afhang of die regte vrae of stimulus gegee sal word wat die onderhoud sal laat vloei. Gewoonlik behoort die navorser vrae te vermy wat net 'n Ja of Nee sal uitlok.

(xviii) Daar is sekere kritieke momente in 'n onderhoud, veral wanneer die informant met intieme, persoonlike gevoelens besig is : wisseling van rolle mag dan plaasvind. Wanneer die materiaal wat bespreek word te pynlik is, is dit beter om die onderwerp te wysig en weer later daarna terug te keer. Die informant mag 'n emosionele blokkade ondervind, wanneer hy selfs nie instaat is om gevoelens of ervarings in woorde uit te druk nie. Dit gebeur dan soms dat die informant die situasie ontduik deur vrae aan die navorser te stel. In hierdie verband skryf Merton en Kendall as volg :

(Such) attempted reversal of roles is particularly likely to occur at just those points in the interview when continued self-exploration by the subject would be most revealing ... It is incumbent upon the interviewer to avoid responding to the nominal meaning of many such questions posed by subjects... In general the interviewer should counter a question with a question, thus converting the implied content of the informant's question into a cue for further discussion. In so doing he indicates that he understands the problem and is sympathetically awaiting further elaboration by the informant. This sort of stimulation is often all that the informant needs to continue his self-exploration. [376]

(xix) Teenstrydighede of onreëlmatige feite kom gewoonlik in onderhoude voor, ook waar data vir gevallestudies of lewensgeskiedenis gesoek word. Die navorser sal weereens bedrewenheid, takt en volharding aan die dag moet lê, om teenstrydighede wat voorkom (of opsetlik verstrekkend word) op so 'n wyse te hanteer, dat daar nie argumente ontstaan of dat die rapport nie daardeur verbreek word nie. Dit is soms nodig dat die navorser 'n belangrike punt wat deur die informante ontwyk word, (veral

in klein-groep onderhoude) op 'n ferm maar vriendelike wyse moet herhaal om die werklike menings en gevoelens van die informante te kry. Veral in klein-groep onderhoud-situasies is dit uiters belangrik dat die navorser kalm, bedaard maar tog selfversekerd in sy rol moet staan en optree.

(xx) Die afsluiting van die onderhoud kan probleme

inhou. Dit is gewoonlik wenslik om die onderhoud te beëindig terwyl die informante nog vars voel en nog materiaal het om te verstrek, sodat dit in die daaropvolgende onderhoud vervat kan word. Dit gebeur wel soms dat die navorser sowel as die informant albei 'n stadium bereik waar hulle oorspanne en moeg voel, of waar die gevallestudie 'n dooie punt bereik. In hierdie studie het die navorser nie van opvolgende onderhoude gebruik gemaak nie -- die informante en die navorser het die onderhoude in een sitting afgehandel, selfs al het sommige onderhoude tot twee uur geduur. Weereens is die gesonde oordeel van die navorser in sulke situasies belangrik en moet die volle samewerking van die informant geniet word. In hierdie studie het die navorser dit duidelik aan die informante gestel dat die onderhoud in twee sittings kon plaasvind, en na ongeveer 'n anderhalfuur het die navorser die vraag gestel of die informant wil voortgaan (d. i. in daardie gevalle waar die navorser die indruk gekry het dat die informant moontlik moeg voel), maar geeneen van die informante het dit nodig geag nie. Die navorser en die informant behoort die verantwoordelikheid te deel om te besluit of verdere punte bespreek wil word, en of die informant voel dat 'n belangrik aspek uitgelaat

of onaangeraak is. Dit gebeur dikwels dat wanneer die informant sekere inligting verstrek het wat sekere erkentnisse openbaar, hy geneë voel om verskonings daarvoor aan te bied. Die navorser moet sorg dat rapport herbevestig word alvorens die onderhoud be-eindig word.

3. Na voltooiing van die onderhoude met die informante (soos in die voorafgaande bladsye breedvoerig bespreek) en nadat elke individuele onderhoud op band opgeneem is, is tot die skriftelike verwerking van die onderhoude oorgegaan. Dit beteken dat dit vanaf die band op skrif gestel moes word. As gevolg van die besondere aard van die studie, asook die feit dat anonimiteit so 'n uiters belangrike faktor was (en in hierdie opsig word verwys na uitkenbaarheid van die informante se stemme) moes die navorser die tikwerk alles persoonlik behartig. Hierdie taak was dan ook besonder tydrowend. Die onderhoude het in lengte en duur gewissel. 'n Onderhoud wat van een tot twee uur in beslag geneem het, het gemiddeld vier tot ses uur geneem om op skrif te stel. Daarna moes die onderhoude geredigeer word alvorens dit in finale vorm getik kon word. Hierdie tegniek verg besonder baie tyd en hierdie tipe navorsing moet dus as baie duur beskou word.
4. Die uitvee of die uitwissing van die informante se stemme op die band was die volgende stap wat deur die navorser onderneem is. Alvorens dit egter gedoen is, het die navorser weereens na die stemme geluister en elke onderhoud noukeurig deurgewerk met die doel om belangrike gevoelselemente wat deur middel van die stem oorgedra is, nie verlore te laat gaan nie. Hierdie belangrike feite is dan op kaartjies aangeteken en word

as aanvullende materiaal vir elke onderhoud beskou.

Die bande sowel as die getikte onderhoude wat as vertroulike materiaal beskou is, is dan ook gedurende die navorsingstydperk in 'n spesiale branddigte, staalkabinet (wat gesluit kon word) gehou.

5. Die volgende stap was die seleksie van daardie spesifieke gevallestudies wat in die verhandeling opgeneem sou word. Die skryfster het talle veranderlikes soos bv. ouderdom, sosiale sowel as professionele status, huwelikstaat van die informant, kultuurfaktore inhoud van die onderhoud en date wat gedek is asook die interaksie wat tussen die navorser en die informant plaasgevind het as kriteria gebruik vir die uitsoek van spesifieke onderhoude. Vir die skryf van die teks het die navorser ook relevante punte soos deur die informante in die onderhoude weergegee is, uitgesoek en toegepas waar nodig.

Van die 30 formele onderhoude wat gevoer is, is slegs 12 as geheel verwerk en dien hulle as basiese bronmateriaal tot die verhandeling. In die teks word daar egter na alle onderhoude en mededelings wat in die breë studie gedoen is verwys en word daar uit baie aangehaal. In Bylae D word aanhalings uit 'n gevallestudie met 'n lesbiese informant weergegee.

6. Die laaste stap was die ontleding van elke lewensgeskiedenis se inhoud. Die metode wat gebruik is, word kortliks beskryf.

Die teks van die onderhoud is noukeurig bestudeer en elke wesenlike punt, opmerking, gevoelsuitdrukking of item van informasie, is ge-identifiseer. Dit is dan op 'n kaartjie aangeteken, in die woorde van die

informant. Die kleinste getal kaartjies uit een onderhoud was 30, die grootste getal 150. Tesame is ongeveer 1500 kaartjies verkry.

Daarna is die kaartjies geklassifiseer. Die klassifikasie is ontwerp as gevolg van die inhoud van die materiaal, m.a.w. 'n vooropgestelde klassifikasie, of 'n klassifikasie van uit 'n ander studie afkomstig, is nie gebruik nie.

Die resultate van die klassifikasie maak deel uit van die bevindinge van die veldstudie, soos in Hoofstuk Sewe vervat.

I

Bevindinge Gebaseer op die Ontleding van die
Gevallestudie Onderhoude

Die ontleding van die gevallestudie onderhoude (volgens die metode wat in die vorige hoofstuk bespreek is) het nie net 'n groot hoeveelheid materiaal gelewer nie, maar ook 'n groot verskeidenheid. Slegs 'n klein gedeelte daarvan kon in hierdie werk opgeneem word. Die kriteria wat gebruik is om die materiaal vir opname te selekteer word vervolgens kortliks bespreek.

- (i) Daardie feite en punte wat deurgaans in al die onderhoude of in die meerderheid van die onderhoude voorgekom het, en veral oor die psigo-maatskaplike aspekte van menslike funksionering gehandel het, is voorkeur aan gegee.
- (ii) Rekening is gehou met die belangrikste teorieë soos deur die dokumentêre en literatuurstudie behels; materiaal is dus uit die onderhoude gehaal wat die teorieë illustreer.
- (iii) Die studie het op die professie van maatskaplike werk betrekking en meer spesifiek op die psigiatriese maatskaplike werk in Suid-Afrika. Daar is dus spesiaal gelet op punte met implikasies vir die beroep as geheel en vir psigiatriese maatskaplike werk in die besonder.
- (iv) Uitsonderlike feite of insigte wat in die onderhoude voorkom, is sover moontlik ingesluit. Tipiese kulturele eienskappe wat betrekking het op die gevoelsmateriaal, die proses van stigmatisering, konflikte, en probleme, asook behoeftes wat sterk na vore

gekom het, is belangrik geag. Daar is veral in detail gelet op refleksies van die gesinsdinamika van informante, aangesien gesinsdinamika 'n basiese area van studie vir die psigiatryse maatskaplike werker vorm. Feite i. v. m. die sub-kultuur is ook hoog aangeskryf, omrede dit in noue verband staan met die tweede afdeling van hierdie hoofstuk.

Die hooftemas word slegs kortliks bespreek en word daarna toegelig met enkele aanhalings uit die onderhoude. Oorspronklike aanhalings van wat deur individuele informante meegedeel is, kan natuurlik in groot getalle uit die verbatim rekords gehaal word. Om die lengte van hierdie hoofstuk egter binne redelike perke te hou en om die gevaar mis te loop dat dieselfde basiese gedagtes op verskeie wyses herhaal word, word die aantal aanhalings opsetlik streng beperk.

Alvorens daar oorgegaan word om die analise van die bevindinge in hooftrekke te omlin, word 'n beeld gegee, soos in die volgende tabel vervat, van die 30 informante met wie die onderhoude gevoer is. Van die 30, was 3 vrouens en 27 mans; 2 van laasgenoemde was nie-blank. Van die 25 blanke mans, was 2 geskei en die ander almal ongetroud. Van die 3 vrouens, was 1 geskei en die ander 2 ongetroud.

INFORMANTE GEKLASSIFISEER
VOLGENS BEROEP, GESLAG EN OUDERDOM

Beroep	Geslag	Ouderdomsgroep in jare
Akteur	M	20-25
Akteur	M	30-35
Aktrise	V	25-30
Argitek	M	30-35
Balletdanser	M	25-30
Universiteitsdosent	M	30-35
Universiteitsdosent	M	40-45
Faktuurklerk	M	20-25
Gesondheidsinstrukteur	M	40-45
Handelskunstenaar	M	25-30
Haarkapper	M	25-30
Handelsreisiger	M	40-45
Ingenieur	M	30-35
Joernalis	M	35-40
Medikus	M	30-35
Medikus	V	40-45
Onderwyser	M	25-30
Operasanger	M	30-35
Professionele kunstenaar	M	40-45
Professor	M	45-50
Predikant	M	30-35
Sakeman	M	20-25
Sakeman	M	30-35
Sakevrou	V	35-40
Sielkundige	M	30-35
Staatsdiensamptenaar	M	25-30
Student	M	20-25
Student	M	20-25
Tegnikus	M	35-40
Verpleër	M	20-25

Uit die massa materiaal wat die onderhoude bevat, is sewe hoof-temas gekies waarvolgens die onderhoudsmateriaal ingedeel word. Die keuse van sewe hooftemas is arbitrêr; dit kon sewentien gewees het, of selfs sewentig. Die informante het nie net hulle lewens-geskiedenis verhaal nie, nie net hulle persoonlikhede in 'n mate weergegee nie. Hulle het ook gepraat oor hulle ervarings as volwasse-nes in 'n basies-vyandelike maatskappy, van hulle ervarings van stigmatisering, van hulle konflik-situasies en konflik-emosies, van die beeld wat hulle van hulself het, van die beeld wat hulle meen ander van hulle het, van hulle Weltanschauung as geheel. Die sewe hooftemas, wat as die heel belangrikste geag is en wat vervolgens seriatim bespreek gaan word, behels gesinsdinamika, die ontdekking van die homoseksuele oriëntasie, die self-beeld en identiteitsgevoel, aanvaarding in die breë (self-aanvaarding en aanvaarding in die maatskappy), stigma, die rol van die godsdiens, en die maatskap-like fasiliteite en dienste wat nodig geag word.

A. Gesinsdinamika

- (i) Die seun-moeder verhouding is deur alle informante ten volle bespreek. Informante se indrukke, ervarings, gevoelens het deurgaans 'n beeld getoon wat baie ooreenstem (indien nie identies is nie) met die bevindinge van van Irving Bieber et al. naamlik die „C B I" syndroom („Close Binding Intimate Relationship") tussen seun en moeder (Sien pp. 93-96 van hierdie werk). Die meerderheid van die informante het hierdie verhouding aanvaar en as 'n goeie verhouding beskryf. Daar was egter 'n paar (en veral één informant) wat die dinamika van hierdie verhouding baie goed begryp het en dit gesien het as 'n belangrike bydraende faktor in sy ontwikkeling en manifestasie as 'n homoseksuele persoon. Laasgenoemde informant se menings is reeds in die teks aangehaal (pp. 198-199). Vervolgens word van die menings van

ander informante aangehaal.

I was very much closer to my mother than I was to my father. As I said, my relationship with my mother -- I was very fond of my mother. Too much so, in actual fact. [377]

Well, I like her very much and I don't think I could ever do without her, or live without her. I don't think I would want to leave her, because there are only the two of us and she is very attached to me. [378]

Die aard van hierdie tipe verhouding tussen moeder en seun word gekenmerk deur die feit dat die seuns in meeste gevalle die moeders se konfidante was en moontlik sommige behoeftes bevredig het wat die moeders nie in hulle huweliksverhoudings bevredig het nie. Die moeders is ook deur die seuns bewonder. Hulle siening van die moeder is dat sy 'n sterk, dominerende persoon is en in baie gevalle die „master brain” (soos een dit gestel het) agter die vader se sukses is.

In daardie gevalle waar die vader van die gesin om een of ander rede fisies of emosioneel „afwesig” of onbeskikbaar was en dus 'n vreemdeling vir die informant gewees het, het daar ook 'n definitiewe patroon te voorskyn gekom in die sin dat die beeld wat deur die moeders van die vaders vir die seun voorgehou was, 'n baie negatiewe beeld gewees het. (Daar is in hierdie verband reeds voorbeelde in die teks van informante se menings aangehaal -- sien veral p. 99, nota 116). 'n Ander informant het die saak as volg gestel :

Ek en my vader het mekaar glad nie verstaan nie, en nooit die nodigheid ingesien -- ek altans-- om mekaar te probeer verstaan nie. En juis omdat ek

haar konfidant was, was hy geskilder as 'n buffel; ek kon nooit vir hom enige gevoelens van waardering koester nie. Hy was altyd die een wat verantwoordelik was vir die onaangenaamheid in die huis. Hy was nooit daar nie, daaroor het sy gekla. Hy help haar nooit en ondersteun haar nooit, dit was aanhoudend aan my vertel. Ek het die man volkome ge-ignoreer. Ek kan onthou dat daar 'n tydstip was dat ek glad nie met hom wou praat nie. Toe hy my wou straf, het sy tussenbeide getree en gesê as hy aan my slaan dan sal dit oor haar dooie liggaam wees, en toe het hy op haar geskreeu -- neem jou kind en maak hom vir die hel groot! -- wat sy toe al lank besig was om te doen -- nie vir die hel groot te maak nie, maar rigting te gee na haar sin soos sy dit wou doen. En ek het my Pa glad nie geken nie, tot na haar dood. [379]

Sommige van die informante het dan ook ondervind dat hulle later in hulle lewe as volwassenes (en veral na hulle moeders se dood) vir die eerste keer 'n verhouding met hulle vader begin vorm het en hom as 'n man leer ken het. Die volgende aanhaling is verteenwoordigend van 'n hele aantal informante se menings :

Na haar dood het ek hom langamerhand leer ken as 'n mens, met sy eie probleme, met sy verhouding met my moeder -- ons het daaroor ook gepraat, alhoewel dit baie moeilik was -- ek kan nie baie maklik daaroor praat nie. Dit was . . . 'n besondere ondervinding om agter te kom dat die man eintlik nie so sleg is as wat ek altyd gedink het nie -- dit was 'n heerlike ontdekking en ek het nou aangename tye met hom saam. [380]

Uit die onderhoude het dit duidelik geblyk dat die seuns nie slegs die moeders se konfidante was nie, maar dat die omgekeerde ook die geval was. Deurgaans het die seuns in 'n hegte verhouding met hulle moeders gestaan en gevolglik ook die feit dat hulle homoseksueel is verkieslik met hulle moeders bespreek. Hierdie stap kon egter nie deur alle informante geneem word nie; slegs

ongeveer die helfte van die informante het die stadium bereik waar hulle openlik met hulle moeders daaroor kon gesels. Dit was ook veral interessant om van informante te verneem dat die reaksies wat deur soveel diverse persone getoon is, sterk ooreenkomste toon. Daar is deur 'n hele aantal informante menings uitgespreek wat deur die volgende aanhaling geïllustreer word :

Dit was nie 'n skok-situasie nie, maar dit was veel eerder 'n soort van program wat ek uitgewerk het om hulle geleidelik bewus te maak daarvan, sodat as die ding nou uitkom dit nie vir hulle 'n skok sal wees nie. Ek het begin agterkom my Pa is glad nie vatbaar daarvoor nie. Hy ignoreer net eenvoudig enige insinuasies of enige opmerking wat ek maak; maar my Ma tog nie. Ek het oor 'n periode van -- mens kan dit eintlik jare noem -- het ek my Ma begin gewoonnd maak aan die idee dat ek nie die trou-tipe is nie, om dit so te stel -- dat ek nie 'n vaste meisie het nie, nie eers probeer om 'n vaste meisie te kry nie, en dat ek my toekoms as 'n oujongkêreltoekoms sien. En ek het nooit my vriende vir my susters of vir my ouers weggesteek nie -- ek het hulle ... huis-toe genooi. Ek het niks vir hulle weggesteek nie. Hulle kon self daaruit aflei wat hulle wou. Een aand toe my Pa nie by die huis was nie, het ek en my Ma sit en gesels. Toe het die gesprek eintlik op my oom afgekom -- dis my oom wat al twintig jaar 'n vaste verhouding met 'n vriend het en die vriend van my oom is heeltemal aanvaar in ons familie. Ons gaan toe 'n bietjie dieper op die saak in van wat presies die verhouding tussen hulle is. Ek het doelbewus die hele gesprek op myself gedraai en het ek dit op so 'n manier aan my Ma oorgedra dat ek eintlik net soos my oom is en dat ek eintlik ook dieselfde ideaal as my oom het. My Ma het . . . en daar het so 'n traantjie of twee onder die bril deurgerol. Toe sê sy vir my sy het dit eintlik al baie lankal vermoed, maar sy het maar gehoop dit is nie so nie. Ons gesels toe verder daaroor -- geen drama hoegenaamd nie -- en toe gee sy vir my so 'n mooi kenmerkende sedeprekie. Ek moet tog maar net my morele waardes probeer behou ... en ek moet nou maar die beste van die saak probeer maak. Van daardie tyd af is ek en my Ma heeltemal openlik daaroor. Ons gaan nooit in detail in nie; as sy belangstel, is sy heeltemal vry om my uit te vra. Ons het dikwels die saak op 'n meer

professionele vlak al bespreek. My Ma is 'n intelligente vrou; sy is baie aktief in maatskaplike werk -- verenigings en sulke dinge. Sy het baie geheg geraak aan party van my vriende ook -- sy laat hulle heeltemal tuis voel in ons huis. [381]

Dit blyk verder uit die geskiedenis dat die moeders van homoseksueles tog wel bewus is van die seuns se oriëntasie, selfs reeds van die seuns se vroeë kinderejare, en dat die moeders meer geneig is om die homoseksualiteit te aanvaar as die vaders. In sommige gevalle het moeders weer baie negatiewe reaksies getoon -- een spesifieke informant het vertel dat sy moeder dit selfs oorweeg het om selfmoord te pleeg toe sy die waarheid verneem het. In ander gevalle voel die informante weer dat hulle glad nie die ware toedrag van sake aan hulle ouers bekend kan maak nie, maar, indien dit wel gedoen moet word, sou die moeders dit beter kon hanteer en aanvaar.

- (ii) In verband met die seun-vader verhouding het die data selfs duideliker getoon dat al die informante 'n swak of baie onbevredigende verhouding met hulle vaders gehad het. Daar was skynbaar 'n element van vrees en afsku teenoor die vaderfiguur by die seuns aanwesig; daar was dan ook sonder uitsondering swak of geen kommunikasie tussen seuns en vaders. Die seuns het gevoel dat die vaders 'n hegte of beter verhouding met 'n ander seun of veral met die dogters in die gesin gehad het -- en in sommige gevalle het hierdie faktor dan gevoelens van jaloesie by die informante gewek. Die informante het gevoel dat hulle vaders nie instaat was om vir hulle erkenning te gee vir enige vorm van prestasie nie en dat die interaksie tussen seun en vader van swak tot nul gewissel het. Die informante was beslis nie die vaders

se gunstelling kind nie. Sommige informante het 'n baie swak beeld van hulle vaders gehad en het ook vermoed dat hulle vaders self homoseksuele neigings of ervarings gehad het. Hulle het gevoel dat die vaders geskok sou wees om te verneem dat hulle seuns homoseksueel is en het nie vry gevoel om die vaders omtrent hulle oriëntasie in te lig nie.

In die teks is daar reeds na hierdie faktore verwys, asook vrylik uit die onderhoude aangehaal, (sien bv. pp. 96-100 asook aanhalings 115-117 wat na die menings van informante verwys). Die volgende dien as tipiese voorbeeld :

Ek kon nooit met hom kommunikeer nie, ek was bang gewees vir hom -- ek was so bang vir hom dat ek net met hom gepraat het as ek absoluut moes. My gevoel as kind was gewees : Daar is 'n Pa in die huis vir wie ek so bang is dat ek liever sou gaan koeie oppas of die stal skoonmaak as om alleen gelaat te word in sy geselskap. [382]

Ongeveer die helfte van die manlike informante het hulle vaders as alkoholiste of drankmisbruikers beskryf. (Sien pp. 98-100).

Well, he used to drink very heavily, and my mother couldn't take this sort of thing, so she left him. [383]

Ek het geweet waar hy was -- in die dorp, in die „bar“, besig om met sy vriende „darts“ te sit en speel, en toe ek terugloop die aand, toe kry ek hom net buite die kar, en daar het hy op die kar se bak gesit, half aan die slaap en ek het so gekyk, en ek het so gedink : „Ek wens jy staan nooit weer daar op nie“. Dis 'n verskriklike ding om te voel teenoor 'n ouer, 'n vreeslike ding om te voel. Maar daar is so baie faktore wat daartoe gelei het dat ek daardie gevoel teenoor hom gehad het. [384]

'n Ander feit wat in die geskiedenis voorgekom het, was dat die ouers soms 'n seun of dogter verlang het en, wanneer die kind gebore is, was hulle bitter teleurgestel dat dit nie dié seun of dogter is wat hulle wou hê nie. Die reaksies van die ouers in sulke situasies is natuurlik uiteenlopend, maar die boodskap skyn dieselfde te wees, naamlik dat die spesifide geslagsidentiteit van die kind verwerp word en dat die kind dan minderwaardig as seun of dogter voel en daarna streef om te wees soos wat die ouers graag wou gehad het die kind moes wees. Skynbaar vertel die ouers dan ook vir die kinders dat hulle sou verkies het dat die kind 'n seun of 'n dogter moes gewees het. In 'n paar gevalle het dit dan ook gebeur dat moeders hulle seuns wat eintlik dogters moes gewees het selfs soos meisies aantrek en hulle soos fyn dogtertjies behandel en grootmaak. Die ouers se neurotiese reaksies skyn dus 'n belangrike faktor in hierdie opsig te wees. (Dieselfde faktor is geldig vir vroulike homoseksualiteit).

Met betrekking tot die informante se sienings van hulle ouers se huwelikspatrone en huweliksverhoudings, het daar weereens 'n duidelike beeld na voorskyn gekom, naamlik dat die huwelike in sommige gevalle as redelik gelukkig tot baie ongelukkig beskryf was. Van die 14 informante van wie die onderhoude in diepte ontleed is, het 5 uit redelikgelukkige normale gesinne gekom, terwyl 5 uit ongelukkige gesinne gekom en 4 informante se ouers geskei was.

'n Baie belangrike feit wat deurgaans deur informante bespreek is, staan in noue verband met die seksualiteit van hulle ouers en die atmosfeer wat in hulle gesinne met betrekking tot seksualiteit geheers het. Die

informante het gemeld dat hulle as kinders 'n behoefte gehad het aan nouer fisiese kontak met hulle ouers, maar dit het egter ontbreek. Hulle het behoefte gehad aan die openlike vertoon en demonstrasie van affeksie en emosionele gevoelens, asook 'n oper en meer vrye benadering m.b.t. seksualiteit as sulks. Die atmosfeer wat in die ouerhuise en in die verhoudings tussen mans en vroue en tussen ouers en kinders geheers het, het in noue verband met die norms en waardes en opvattings van die Viktoriaanse periode gestaan. Die mens se seksualiteit is negeer; die feit dat seksualiteit in menslike funksionering 'n belangrike plek inneem en 'n belangrike rol speel, was ontken. Dit het uit die onderhoude duidelik geblyk dat die informante die gebrek aan kommunikasie m.b.t. seksualiteit, en veral die onvermoë van hulle ouers om seksvoorligting aan hulle kinders te gee, as 'n groot tekortkoming beskou het. Die ouers was nie instaat om teenoor mekaar 'n spontane, natuurlike demonstrasie van seksualiteit te handhaaf nie en hulle kon dit ook nie teenoor hulle kinders toon nie. Die sondebegrip wat aan seksualiteit geheg was deur die ouer geslag is telkens na verwys. Sommige informante se menings word hier aangehaal :

My mother never ever spoke to us about sex. I once asked my father a question and he, too, just dismissed it. He didn't answer it; he was evasive. With the result that I got the feeling from both of them that sex was something that was a little bit dirty. Which is conceivably why I shied away from all the type of relationships that I know all my friends, who have all grown up to be normal, were indulging in. They were indulging, I know. [385]

I would say it was a very average marital relationship. I have discussed it with my mother since he died and their problem of course was sex, because she wasn't interested in sex . . . I mean, that, that's

the word -- Victorian upbringing. And I know that she hated the physical aspect of marriage and my father was a very passionate sort of man . . . I have often said to her that I am very sorry for her that she wasn't able to get a better sexual satisfaction from her marriage . . . So she had a pretty lousy time. And I think this transmitted itself to us. As children we realised that all was not well. [386]

Die kwessie van seksvoorligting wat baie swak of geensins deur die ouers gehanteer kon word nie was ook 'n faktor wat deur al die informante bespreek is. Weereens was die algemene gevolgtrekking dat die ouers in hierdie opsig gefaal het omrede hulle self onkundig was en self ongemaklik omtrent seksualiteit as sulks gevoel het. Tipiese aanhalings volg hieronder.

Seksvoorligting was nul gewees. Die enigste ding wat my Pa my vertel het -- ek het geweet daarvan, want my ouer vriende het my vertel daarvan (my vriende was gewoonlik altyd ouer gewees as ek). Dat daar gaan 'n aand kom wat ek gaan droom en as ek opstaan dan gaan die bed nat wees. [387]

I had absolutely nothing, [d. i. i. v. m. seksvoorligting]. [388]

Mine was so basic that it made me laugh. Because when my father decided, upon pressure on my mother's side of course, that he should talk to me about the basic facts of life, he tried. A very brave effort. It lasted about five minutes. I thought to myself : Well, I must be very enlightened, because I know more about sex than my father. Because what he told me was not even half of the knowledge that I had already gathered at the age of twelve. I gathered it from friends. I lived on a farm and I decided that the same situation must arise with human beings as it does with animals. [389]

Die ervarings van informante, soos hierbo gesitêr, staan in noue verband met die kultuurpatrone van die tyd

waarin hulle groot geword het. Veranderinge is egter aan die plaasvind in norms en waardes. Sommige informante was van mening dat daar wel deur sekere seksies van die gemeenskap deesdae 'n meer ope en vryer houding teenoor homoseksuele gedragswyses geopenbaar word en dat daar dan ook i. v. m. seksualiteit as sulks minder geslotenheid en bevangenheid bestaan. Een informant het gesê dat daar meer openlik in die huise van sy Engelssprekende vriende oor seksualiteit gesels word. Ander informante het ook na die feit dat daar in 'n land soos Nederland 'n meer ope benadering en gesindheid bestaan, verwys. Die informante het almal na die feit verwys dat daar meer openlike kommunikasie tussen ouers en kinders i. v. m. seksualiteit moet wees. In verband met die ontdekking van homoseksuele gevoelens moet daar ook verwys word na die uitwerking wat die kulturele opvattinge en waardes op die homoseksuele persoon het. Hierdie aspekte is reeds in detail in Hoofstuk 4 bespreek. (Sien veral pp. 218-222).

B. Die Ontdekking van Homoseksuele Oriëntasie, die inisiasie tot homoseksuele aktiwiteite en leefwyse, asook die konflikte wat daarmee saamgaan, is 'n faktor wat deur al die informante bespreek is.

- (i) Die ouderdom waarop die informante bewus geraak het van hulle seksuele oriëntasie het feitlik van individu tot individu gewissel, behalwe vir die feit dat sommige van die informante reeds op 'n baie jong ouderdom meer plesier daaruit gekry het om met seuns i. p. v. dogters te eksperimenteer op seksuele gebied, en dan juis meer bevrediging daaruit kry as sommige van hulle maats. Gedurende die adolessente stadium, wanneer daar sterk liefdesgevoelens en seksuele drange teenoor spesiale

persone ontwikkel, het al die informante 'n gevoel ondervind dat hulle abnormaal is, dat hulle moontlik die enigste persone in die hele wêreld is wat sulke vreemde drange beleef. Dit het dan daartoe gelei dat hulle angstig en bekommerd gevoel het en soms baie gespanne geraak het. As gevolg van hierdie vreemde gevoelens het hulle dan soms baie geïnhibeerd geraak in hulle reaksies. Daar het veral 'n behoefte bestaan om iemand oor hulle probleme te raadpleeg, maar hulle kon eensins met hulle ouers of onderwysers daaroor praat nie. Gevoelens van minderwaardigheid het ook by sommige persone ontstaan en hulle het dus ten alle koste probeer wegsteek dat daar sulke drange by hulle bestaan. Informante het meesal op 'n normale manier met seksualiteit kennis gemaak. Seksvoorligting is veral van ouer seuns verkry (in baie gevalle egter op 'n ongure wyse en met erg-verdraaide feite). Meeste informante het hulle eerste seksuele ervarings met persone van min of meer dieselfde ouderdom gehad, behalwe in een geval waar die informant deur nuuskierigheid met 'n ouer man eksperimenteer het. Die probleem wat die meeste voorgekom het, was die kwessie van skuldgevoelens en vrese dat die ouers sal uitvind wat die waarheid is. Sommige persone was in hulle studentjare ook bevrees dat hulle „peer groups“ sou uitvind dat hulle homoseksueel is en dat hulle om daardie rede deur hulle vriende uit die groepe verstoot sou word.

Die volgende aanhalings verwys na informante se menings omtrent hulle bewuswording van die homoseksuele oriëntasie in hulself en na 'n sterk behoefte om met iemand vertroulik oor hulle probleme te kon praat.

Ek het deur 'n vreeslike moeilike stadium gegaan, maar dit is nou twee jaar wat ek vir my self kan sê: Ek is 'n homoseksueel. Maar, jy weet, daar was altyd die soort van gevoel: Wat is ek? Wat maak ek, hoekom is ek nie soos my broer nie? Dit was baie swaar vir my gewees, en ek kon nie verstaan nie en ek het gedink ek is die enigste mens in die wêreld wat so is en ek het nie geweet van ander goed nie. Totdat ek op Universiteit gekom het, en begin sien het maar daar is ander mense wat ook in goed belangstel waarin ek belangstel en met wie ek kan gesels -- oor kuns en allerhande interessante goed -- wat voel soos ek voel. [390]

Dit was vir my 'n probleem toe ek begin bewus word daarvan. Toe was ek in my hoërskooljare. As ek nou terugkyk, dan kan ek eintlik die simptome sien van nog tot voor ek skool-toe gegaan het. Maar ek het in my hoërskooljare eintlik eers begin besef wat werklik aan die gang is. Toe was dit 'n geval van -- nouja, ek kom uit 'n Christelike-Nasionale familie-- N.G. Kerk agtergrond. My ouers is baie godsdienstige mense . . . die hele soort van stelsel laat nie eintlik „broadminded“ idees daarteenoor eers toe nie. Toe was dit vir my 'n geweldige probleem. [391]

C. Oor aanvaarding het informante uiteenlopende menings uitgespreek.

Van die hooftemas wat bespreek is, het aanvaarding die meeste reaksie uitgelok. Daar is na verskillende aspekte van aanvaarding verwys, soos self-aanvaarding, aanvaarding deur gesinslede (veral ouers), aanvaarding deur vriende, en veral aanvaarding deur werkgewers en die breër maatskappy. Daar word vervolgens eerstens na self-aanvaarding verwys.

- (i) Met uitsondering van een of twee informante, het almal deur 'n moeilike periode van self-aanvaarding gegaan. Dit sou veral baie betekenisvol gewees het vir individue indien hulle aan die beginstadium van hulle ontdekkings met 'n konfidant kon praat -- veral 'n persoon wat oor die nodige kennis beskik het en iemand wat vir hulle kon verseker dat hulle nie so „vreeslik abnormaal“ was nie.

Die navorser is van mening dat dit baie sou gehelp het om onnodige angs uit te skakel indien die adolessente kon hoor dat hulle deur 'n normale ontwikkelingsstadium gaan en dit moontlik sou verwerk en deurgroei. Dit mag juis as 'n stimulus gedien het om daarna te streef om die stadium van heteroseksualiteit te bereik. Deurgaans is gevind dat informante konflikte m. b. t. self-aanvaarding ondervind het. Die konflikte het gewissel van individu tot individu, maar almal het egter op een of ander stadium gedink dat hulle abnormaal of selfs „siek” is en dat hulle die enigste persoon was wat sulke vreemde, intense emosionele gevoelens en seksuele drange teenoor 'n persoon van dieselfde geslag kon ervaar. Die ontdekking dat ander persone ook sulke ervarings het was 'n terapeutiese faktor. Daar is veral baie in adolessensie daaroor gebroei en vordering op skool is heelwaarskynlik affekteer, aangesien soveel energie verkeer word deur angsgevoelens, gevoelens van minderwaardigheid en die morele veroordeling wat deur informante op hulleself toegepas is, om nie van skuldgevoelens te praat nie. Hierdie konflikte word nie slegs in die skoolstadium ondervind nie, maar strek in sommige gevalle tot in die vroeë twintigerjare en selfs later. Uit sommige onderhoude het dit duidelik geblyk dat volwasse, verantwoordelike professionele persone reeds in hulle dertigerjare nog steeds ernstige konflikte en „hang ups” (soos dit in die sub-kultuur genoem word) ondervind. Een van die informante het sy ontdekkingsreis en ervarings m. b. t. self-aanvaarding as volg gestel :

In my ontwikkeling . . . vanaf vyf jaar het ek 'n groter „kick” gekry uit fisiese kontak met seuntjies as met meisietjies. Toe in my vroeë hoërskooljare het ek 'n hele paar baie hegte vriendskappe met seuns gehad wat nie in alle gevalle op homoseksuele kontak uitgeloop het nie. Maar die twee spesifieke

gevalle . . . die een is nou in London en hy het nogal heeltemal iets van sy lewe gemaak -- die ander een is verloof en hy trou oor 'n paar weke. Hy het net 'n homoseksuele fase deurgegaan en hy het weer daaroor gekom. Ons het gewoonlik so 'n stoeiery begin en die stoeiery het gewoonlik maar op een ding geëindig. Op daardie stadium het dit vir ons altwee geweldig baie betekenis gehad; dit was 'n vreeslike hegte band wat daar tussen ons was. Dit het later vir hom geen betekenis meer gehad nie. Vir my het dit nog geweldig baie betekenis gehad, want ek het heeltemal emosioneel betrokke geraak by die proses.

Dit was vir my baie moeilik om te aanvaar dat die fisiese kontak, wat daar tussen ons was, vir hom nie eintlik meer interesseer nie en vir hom nie meer betekenis gehad het nie. Vir my het dit op daardie stadium juis meer betekenis gekry. Ek het altyd meer waarde aan die emosionele as aan die fisiese aspek geheg. Op hoërskool -- seuns praat baie meer openlik oor seks onder mekaar as meisies, en 'n geweldige groot persentasie van heteroseksuele seuns het op fisiese vlak baie meer aktief te kere gegaan as wat ek ooit sou hoop om te kere te gaan. Dit was vir my op daardie stadium 'n mees embarraserende affêre gewees, want hulle het dit openlik bespreek onder mekaar en so aan. Ek was te geïnhibeerd. As ek nou terugkyk hoe hulle ontwikkel het -- hulle het almal daardeur ontwikkel. Die meeste van hulle is getroud met 'n paar kinders en so aan, en ek is oortuig daarvan dat hulle nooit meer sal droom om so iets te doen nie. Ek het op 'n stadium gedink : Maar my hemel, is almal van hulle dan nou andersom? Maar die seksuele was by my nooit so prominent in my jonger jare nie. Ek het baie meer emosioneel betrokke geraak; ek was bv. vreeslik verlief op my Biologie onderwyser -- dit was so 'n „hero-worship" situasie gewees, maar nie sonder seksuele ondertone nie. Daar het natuurlik nooit iets van gekom nie, maar van my kant af -- ek het baie keer myself gevind dat ek in die klas sit en fantaseer en drome sit en droom . . .

Toe in my vroeë universiteitsjare -- al die tyd van hoërskool tot my eerste paar jaar op universiteit -- het ek gedurig nog gestry daarteen. Die hele godsdienstige aspek was vir my baie belangrik. Ek het gevoel dis nou 'n vreeslike sonde en ek moet daarvan probeer wegkom en wegbly. Soos Paulus nou sy doring in die vlees gehad het, het jy nou jou doring in die vlees, en jy moet net eenvoudig stry daarteen.

Ag, ek wil my skooljare nooit weer terug hê nie, want ek was 'n geïnhibeerde mens. Ek was gefustreerd -- ek was absoluut in my Standerd 9 en 10 heeltemal neurastenies. Jy onderdruk tot so 'n mate dat jy gebruik al jou psigiese energie om te probeer onderdruk en te probeer voorgee, tot so 'n mate dat jy net gedurig moeg en lusteloos is. Jy voel sommer net lus om elke aand net te lê en huil, en ek het dit baie gedoen ook. [392]

Die onderhoude het deurgaans getoon dat informante wel konflikte i. v. m. self-aanvaarding ondervind het. Baie diverse faktore is egter bykomstig en beïnvloed die graad van frustrasie en konflik. Die meeste informante het egter 'n stadium bereik waar hulle die homoseksuele komponent in hulleself aanvaar het en geleer het om daarmee saam te leef en daarby aan te pas, asook om met die sub-kultuur te identifiseer. Sommige informante het verklaar dat, indien hulle 'n tweede lewe kon hê en kon kies, hulle weer „gay" sou wou gewees het. Hulle sou nie heteroseksueel wil wees en 'n tipiese heteroseksuele lewe lei nie. Hulle was almal van mening dat die heteroseksuele leefwyse 'n oninteressante en vervelige lewenspatroon uitmaak.

Die meeste informante meng en leef in die twee wêrelde -- maar hulle beste vriende is homoseksueel. Hulle is baie bewus daarvan dat hulle 'n dubbele rol in die maatskappy speel en verklaar dat dit feitlik onmoontlik is om openlik homoseksueel te wees en te funksioneer. Dit skyn ook 'n belangrike faktor vir die meeste informante te wees om deur die heteroseksuele wêreld aanvaar te word. Almal slaag daarin om hulle homoseksuele lewe en hulle heteroseksuele lewe bevredigend te organiseer en hulle leef in kompartemente. Hulle het almal geleer om homoseksualiteit in hulleself te aanvaar en redelik gelukkig daarmee saam te leef. Al die

informante in hierdie studie het hulleself as heeltemal homoseksueel (sommige met 'n biseksuele inslag) beskryf en aanvaar. Hulle het openlik gesê: „Ek is homoseksueel”.

- (ii) Aanvaarding deur gesinne, deur vriende, en deur die maatskappy het ook in die onderhoude ernstige bespreking geniet. Ongeveer die helfte van die informante het hulle moeders (en in sommige gevalle hulle susters) as konfidante gehad. Slegs in uitsonderlike gevalle het informante hulle vaders ingelig. Indien die vaders bewus was van die seuns se homoseksuele reaksie, het hulle dit van die moeders verneem. 'n Baie belangrike faktor wat no vore gekom het is dat sommige ouers 'n reaksie gehad het soos: „Ons is geskok om te hoor jy is homoseksueel want ons het gedink ons ken jou en het nooit so iets verwag nie”. Sommige ouers het baie sleg gevoel dat hulle sulke vreerndelinge vir kinders gehad het. Hulle het sleg gevoel dat hulle as ouers vir hulle soms oor nietighede bekommer het, terwyl die spesifieke kind met só 'n groot probleem geworstel het waarvan die ouers onbewus was. Wanneer ouers ingelig was omtrent die homoseksuele reaksie, het die informante gevind dat daar 'n beter verstandhouding en verhouding ontwikkel het. Twee informante vertel seriatim hieroor as volg:

Dit beteken vir my geweldig baie. Ek onthou, nog vroeër, nog voordat ek met my familie daaroor gepraat het, het ek -- met elke vakansie by die huis -- het ek senuwee simptome ontwikkel by die huis. Ek het ponde en ponde gewig verloor, altyd in 'n vakansie. Ek het sleg begin slaap by die huis en het senuagtig en gespanne en geïrriteerd gevoel by die huis. Ek kon net nie ontspan by die huis nie. As ek weer terugkom op ----, waar ek weer my eie baas was en in my eie vriendekring meng, dan het dit weer outomaties

reggekom. [393]

Oh, my entire family knows about it. When I was nineteen and -- I had my first experience and I was worried about it. And I thought -- I wanted to tell my mother. I told her. I said : "I've got something I must tell you. It is worrying me". I discussed it with my sister first, and she said : "Oh well, don't worry about it. So you don't like girls; you like boys. So what? I don't like girls, I like boys. Who's right, who's wrong?" She was fifteen sixteen when she made that rather profound statement. She said to me : "I think you should tell Mommie about it". Which I did. And my mother to my astonishment said : "Well, I don't care what you are, you are my son". And then she went to a doctor and she told him what I told her. And he said : "Tell me the details of your pregnancy with this boy". And she told him that when she was pregnant with me she wanted a girl because it was her second child. She already had one son and she thought how nice it would be to have a girl. And she said that her thoughts dwelt a lot on that. She was told by the doctor that it may have something to do with the fact she transmitted these thoughts. I don't know; it is very complicated. But it was an explanation that she accepted and it seemed to satisfy her. And she know everything; she knows about my long relationship with my friend. And she has often said to me : "I'm happy when I know the two of you are together". Which is quite fabulous, really. She told my father and the only reference that he ever made to this was : One morning he walked past me as I was going to the bathroom. He had a towel, and he slapped me playfully on the arse and said : "Morning, Oscar". And that was that. It was the only reference my Dad ever made. [394]

Met betrekking tot vriende -- d. i. heteroseksuele vriende -- het informante meegedeel dat heelwat van hulle goeie vriende die ware toedrag van sake ken en hulle word deur die vriende aanvaar en gerespekteer. Daar bestaan egter die neiging by homoseksuele persone om oorbewus of té selfbewus te wees omtrent die feit dat hulle homoseksueel is. As gevolg hiervan is hulle soms geneig om te reken dat almal reeds weet dat hulle

homoseksueel is en dit lei daartoe dat hulle dan te vroeg 'n bekendmaking aan hulle vriende, wat nog nie gereed is daarvoor, maak nie. Ander is weer bevrees dat, indien hulle vriende dit sou uitvind, hulle deur daardie vriende uit die vriendekring verstoot sou word. Tot tyd en wyl die homoseksuele persoon die stadium van self-aanvaarding bereik het, veroorsaak hierdie vrese dan ook sterkangsgevoelens en reaksies. Informante het die volgende menings uitgespreek :

Die masker het by my op sekere stadia geweldige skuldgevoelens ook veroorsaak. Ek dink tot so 'n mate dat ek vandag eintlik te veel waarde heg aan eerlikheid en openlikheid. Ek het so skuldig begin voel dat ek dinge wegsteek, omdat ek dikwels 'n halwe waarheid vertel en die res maar liever daar laat, dat ek teenoor sekere mense nou eintlik geneig is om te eerlik te wees. Dit is 'n soort van reaksie op daardie skuldgevoelens wat jy ontwikkel. Maar 'n mens kom nie weg van die feit dat jy 'n masker moet dra nie. Kyk dis sinneloos om 'n selfopenbaring te maak waar jy nie redelik seker is van die persoon se reaksie nie. Ek het geweet, ek het naasteby verwag dat hy sou reageer soos wat hy wel gereageer het. Eintlik van daardie stadium af het ons baie beter vriende geword, want ons kan nou eerlik teenoor mekaar wees -- die hele situasie -- is nou baie meer ontspanne, want ons hoef ook nie meer weg te steek nie. Jy voel as jy nou wil iets sê, wat jy nie in ander geselskap kan sê nie, dan kan jy dit sê. Jy voel heeltemal vry, jy voel gemaklik, ontspanne, in die geselskap. Ek dink hy respekteer my vir die feit dat ek die vertroue in hom gehad het om dit vir hom te vertel. My vriendekring bestaan eintlik uit enigiets waaraan jy kan dink -- van die mees konserwatiewe predikant tot by die mees liberale kunsstudente. Daar is 'n groot persentasie van my vriendekring wat heteroseksueel is -- 'n baie groot persentasie is. Ek voel eintlik verantwoordelik om myself teenoor sekere van hulle te openbaar, mits ek weet dit 'n verantwoordelike persoon is, wat die regte tipe houding daarteenoor sal hê en wat my nou nie agteraf gaan beswadder nie. 'n Baie groot persentasie van my vriendekring is dan ook bewus van my oriëntasie en hulle aanvaar my heeltemal as 'n homoseksualis. Ek meen ek maak geen geheim

daarvan vir hulle nie. In baie gevalle dink ek tog is dit so dat hulle dit begin agterkom en begin aanvaar sonder dat jy dit verbaal oordra. Maar ek het gevind dat ek in 'n paar gevalle al heeltemal te gou verwag het dat mense weet. Ek het al dikwels by myself gedink : Is dit moontlik dat hulle dit nie kan weet nie? Ek meen hulle moet tog al weet -- en dan kom ek agter dat hulle weet absoluut op die aarde niks. [395]

Aanvaarding deur die maatskappy word baie sterk deur die informante bepleit. Almal was dit eens dat die maatskappy 'n meer ope en verdraagsame houding teenoor homoseksualiteit behoort te openbaar. Die informante was dit egter ook eens dat daar beslis veranderinge aan die plaasvind is. Moontlik as gevolg van meer moderne benaderings in die toepassing van wetgewing verkeer die hedendaagse homoseksueel in 'n gunstiger posisie as tien of twintig jaar gelede. Menings is ook uitgespreek dat, waar die maatskaplike omgewing meer toegeeflik en verdraagsaam is, homoseksueles meer openlik kan wees. 'n Beter aanpassing in die maatskappy is dan 'n direkte gevolg. Alle informante was dit eens dat homoseksueles 'n verantwoordelikheid het m. b. t. hulle gedragswyses en dat hulle verantwoordelik moet optree indien hulle verlang dat die maatskappy hulle aanvaar. Oor die algemeen wil homoseksueles nie as „queer” of „gay” bestempel word nie -- hulle wil as mans gesien word. Die individu se hele bestaansreg moet nie deur die feit dat hy van die heteroseksuele persoon m. b. t. seksuele uitlewing verskil, geaffekteer word nie. Die homoseksuele persoon het baie positiewe en sterk eienskappe wat 'n aanwinst vir die maatskappy is en wat nie as gevolg van sy homoseksuele oriëntasie afgekam behoort te word nie. As gevolg van diskriminasie op hierdie grondslag sal die maatskappy homself verarm, want juis 'n baie groot persentasie homoseksueles het sterk persoonlikhede, is intelligente mense met baie sterk kwaliteite

en potensialiteite wat ontwikkel moet word, en het belangrike bydraes om te lewer. Alle informante het gevoel dat homoseksualiteit per se nie vir hulle 'n ernstige probleem is nie, maar dat die probleme deur die druk van die maatskappy veroorsaak word. (In hierdie verband moet ook na Hoofstuk 4 van die verhandeling verwys word). Menings van 'n informant word in hierdie opsig aangehaal :

In my adolessente jare was ek heeltemal vasgevang in die tipiese Suid-Afrikaanse middelklas lewenshouding. Die eise wat daaraan gestel word, die rolle wat vervul moes word, kon ek nie vervul nie -- en dit was vir my geweldig moeilik. Juis omdat ek homoseksueel is, kon ek beslis nie daardie rolle vervul nie. Die spanninge daaraan verbonde, die vele deure wat vir jou toe is a.g.v. jou eie angs, was vir my geweldig. Deur die kultuur ontstaan die gevoel dat 'n homoseksueel minderwaardig is teenoor sy ander genote wat heteroseksueel is : Jy het geen regte nie, jy is pervert. Dit word op jou afgedwing. Maar ek glo dat wanneer jy dit in jouself besef dat jy 'n sterk persoonlikheid is, dat jy 'n reg het om te wees soos jy is, dat jy jouself kan laat geld, dan kan die kultuur maar druk, dan kan jy jouself laat geld. Maar nog steeds sal dit makliker gaan om hierdie gevoel te bereik van mens syn as jy in 'n kultuur is waar hierdie druk nie is nie, waar hierdie vreemde kwaliteit wat aan die homoseksuele toegeskryf word, ontnem is. Dan sal jy jouself tot selfontplooiing baie makliker kan kom as bv. in 'n sotlike kulture waar mense met homoseksuele neigings verdoem word en beskou word as godbelastenes wat met hulle laste en met hulle verskriklike probleme moet saamleef. Homoseksualiteit is vir my alleen 'n probleem in 'n onderdrukkende maatskappy. Nooit is homoseksualiteit 'n probleem in sigself nie. Dit help nie om te aanvaar ek is homoseksueel nie -- jy moet jouself verder aanvaar as mens. Dat jy 'n homoseksuele mens is met kapasiteite, selfs geweldige kapasiteite, met vermoëns, soms pragtige vermoëns. Dit help nie om net te aanvaar ek is homoseksueel nie. [396]

Dit het deurgaans geblyk dat alle informante aanvaarding deur hulle werkgewers as baie belangrik beskou. Daar

bestaan die neiging by homoseksueles om te streef na onafhanklikheid, om self „baas" te wees en as selfstandige individue hulle eie besighede te bedryf of te bestuur. Hierdie neiging is moontlik gekoppel aan die vrees dat daar teen hulle gediskrimineer sal word indien hulle in diens van ander staan. Alle informante was baie bewus van diskriminasie wat deur sommige van hulle vriende (of selfs deur hulleself) ervaar is op grond van die feit dat hulle homoseksualiteit bekend geraak het. Weereens kan daar na Hoofstuk 4 in hierdie opsig verwys word.

Informante het deurgaans ook gevoel dat die breë publiek se vooroordeel en neigings tot stigmatisering van homoseksualiteit nie slegs gekoppel is aan kulturele en godsdienstige opvattings nie, maar ook ten nouste saamhang met onkunde. Die onkunde van die man in die straat is gebaseer op valse indrukke. 'n Stereotipe beeld van 'n verwyfde, ekshibisionistiese tipe homoseksuele persoon word as 'n kriterium gebruik en alle homoseksueles word in daardie vorm gegiet.

Die onkunde en vooroordeel staan ook in nou verband met die massa se eie inhibisies, eie angste en eie vrese in verband met seksualiteit. Die publiek besef nie dat die meerderheid van homoseksueles in die breë maatskappy as „normale" persone funksioneer nie, en dat dit slegs die minderheidsgroep van die homoseksuele bevolking is wat ooglopend uitkenbaar is as gevolg van hulle voorkoms, kleredrag, erg feministiese gewoontes, gebare en die neiging om te dramatiseer i. v. m. spraak, optrede e. d. m. nie.

Die gemiddelde homoseksuele persoon het baie sterk menings omtrent die verantwoordelikebesef van die

homoseksuele, asook die integriteit van die homoseksuele. Die feit bly egter staan dat daar baie onkunde en wanbegrippe in die maatskappy bestaan wat slegs daartoe meewerk om probleme vir die homoseksueles, wat as gebalanseerde persoonlikhede probeer funksioneer, te vererger. Verwys in hierdie verband ook na Hoofstuk 4. (Die sosiale druk en die proses van stigmatisering word in detail in Hoofstuk 4 bespreek).

- D. Stigma en die proses van stigmatisering sluit aan by bostaande bespreking. Alle informante het die sterk stigmatisering t. o. v. homoseksualiteit bespreek. (Baie van hulle het menings uitgespreek wat daarop gewys het dat stigmatisering veral in Suid-Afrika baie sterk ondervind word en ook opmerkbaar is. Sien aanhalings wat volg). Sommige persone ervaar stigma en die uitwerking wat dit op hulle het in 'n erger graad as andere, maar stigma word deur almal ondervind en dit veroorsaak angste by die meeste homoseksueles. Die homoseksueles word dus geforseer om 'n dualisme in hulleself te ontwikkel en dit lei tot die dra van 'n masker. Die dra van so 'n masker word deur baie gehaat, want dit druis in teen hulle gevoelens oor eerlikheid en opregtheid. Een informant het gesê: „'n Mens is geforseerd om 'n masker tot 'n mate te dra, maar vir jou eie balans is dit nodig dat jy hom nie oral hoef te dra nie". [397]

(Stigma en die uitwerking van stigma op die homoseksueles is reeds in Hoofstuk 4 van hierdie werk in detail bespreek, verwys spesifiek na p. 192 en pp. 200-213 wat ook aanhalings uit onderhoude bevat).

Die aanhaling van die informant hierbo lei 'n bespreking van die sub-kultuur geredelik in. Alle informante wat aan hierdie studie deelgeneem het was ook aktief (in mindere of meerdere mate) by die sub-kultuur betrokke. In die tweede afdeling van

hierdie Hoofstuk word die sub-kultuur volledig bespreek, en daar sal dus hier slegs enkele punte daaromtrent aangeroe word. 'n Paar uittreksels uit onderhoude word aangehaal, waarin die feit blyk dat die sub-kultuur as onontbeerlik deur die homoseksueles beskou word.

Homoseksueles is dit eens dat 'n homoseksuele persoon in beide die sub-kultuur sowel as die dominante kultuur moet beweeg. Dit sou tot sy eie skade en verarming lei indien hy slegs in die sub-kultuur probeer leef. Menings is in die onderhoude uitgespreek wat wys dat lede van die sub-kultuur die behoefte voel vir nouer kontak, kommunikasie en ineenskakeling van die twee wêrelde (die homoseksuele en die heteroseksuele). Alleen wanneer daar 'n vryer en meer ope interaksie plaasvind en daar met minder vooroordeel van albei kante gereageer word, sal die proses van stigmasering en baie van die probleme wat tans ondervind word, verdwyn. Die huidige situasie is juis dat die ergste konflikte veroorsaak word wanneer die twee wêrelde ontmoet.

I'm speaking as a local African citizen. After all, in my country, particularly in the Free State, it is frowned upon. It is just not done. And when I eventually earned enough money and eventually got to Amsterdam, there was this thing in the open. I was completely amazed and flummoxed. People spoke to you in the street and said: "Hello beautiful". I mean, you felt as if you wanted to creep into the pillar box and be posted somewhere else. And you heard from others that there were gay clubs and you'd never heard the word "gay"... And you went along and there were men dancing with men and women with women. It shook me completely, because it took the Calvinism out of my blood. Because this was not normal. This was completely abnormal to me -- it was not the accepted thing. This was something you had to do behind closed doors, not in public. And there were these lovely intelligent people, magistrates and lawyers, doctors and professionals, all sorts of professionals, dancing with each other and making whoopy. And everybody accepted it. [398]

Maar by die man op die straat sal daar baie opvoedingswerk moet kom -- dit is gewoonlik daardie mense wat die onbegrip toon. Maar jy kry ook die uitsonderinge -- en ongelukkig onder baie predikante in ons Kerk, ja selfs in baie van ons Kerk se tydskrifte -- wat die dinge veroordeel. Daar is selfs die Sinode wat hulle daarteenoor uitspreek -- heeltemal, geheel-en-al. **Hulle is net ingestel op die behandeling van so iemand --** die mense moet reggedraai word. Daar is ons 'n groot klompie -- ek kan dit nie eeue noem nie -- jare agter by die Kerk in Holland. Die Gereformeerde Kerk wat blykbaar die dinge aanvaar en blykbaar ruimte gee. [399]

Ek was duidelik bewus van die feit dat homoseksualiteit afgekeur word -- en dit was meer skuldgevoelens t.o.v. my groep waarin ek beweeg het. Ek wou nie hê dat hulle moet weet dat ek homoseksueel is nie. Veral met die gevolge daaraan verbonde -- dat ek buite die groep gesit sou word -- het ek angstig gevoel. Ek wou my vriende nie verloor nie. Wat my geweldig geïrriteer het was dat ek dubbele rolle moes speel vir die eerste keer in my lewe. Dat ek 'n dualisme in myself gekry het a.g.v. my omgewing . . . toe het die dualisme gekom. Toe die woord geval het, toe is ek in 'n hokkie geplaas. Eers was dit 'n deel van my persoonlikheid en toe was dit 'n gesofistikeerde deel van my persoonlikheid wat ek moes wegsteek. 'n Deel wat nie aanvaar word nie, 'n deel wat nie geken wil word nie. [400]

Opvoedingswerk is uiters belangrik. Dit is geweldig om te sien in kulture waar kinders op skool seksuele voorligting kry waaronder homoseksualiteit duidelik val. In Nederland bv. weet ek dat studente opstaan in vergaderings en in groepe en hulleself voorstel en sê ek is so en so, ek is homoseksueel, en dan verder gaan. Of iemand sal opstaan en sê ek is so en so ek is heteroseksueel of biseksueel -- nouja, dit is 'n „eye-opener”. Hierdie mense het die „risk” om so iets te sê terwyl daar so iets is soos leëropleiding, daar is so iets soos 'n werk wat hulle moet kry -- maar hulle neem die „risk”. Hulle doen dit en dit verander die mense om hulle heen. Die mense kyk na hulle en sien : My liewe hemel, dit is nie so 'n „screaming fairy” wat daar sit nie, dit is iemand wat iets bereik het in die lewe, wat streef na iets, en dié is homoseksueel. Nouja, dat sulke dinge gebeur! Kinders wat van hulle skooljare af weet van homoseksualiteit -- vir hulle is dit byna geen probleem nie. Hulle weet dit bestaan, hulle weet hoe dit is, hulle weet dat dit daar is, dat die mense nie so vreemd is nie en van hulle

vriende is homoseksueel. Hulle groei daarmee op en kom nie skielik op 'n ouderdom met dit in aanraking nie. Hierdie groot drama van kinderverleiding kry dan ook 'n stok hierin. 'n Kind kan beswaarlik verlei word as hy presies weet wat dit is. As hy weet -- dit word deursigtig -- dit is nie 'n geheim wat weggesteek word nie. Ja, die angs word geweldig opgelos -- en ook aangesien die man-rol verander in die maatskappy op die oomblik is dit dan ook nie so 'n geweldige bedreiging vir die homoseksueel self nie. [401]

Die volgende vraag wat aan 'n informant gestel is het 'n interessante antwoord m. b. t. nouer skakeling tussen die twee wêrelde uitgebeeld :

Vraag : Maar juis daarom is dit so nodig dat hierdie barrière -- hierdie skeidingsmuur -- wat tussen die heteroseksuele en die homoseksuele wêrelde bestaan, deurbreek moet word.

Informant : Lankal. Graag. Dit moet deurbreek word. Daar het die homoseksuele natuurlik ook geweldig skuld aan. Hy kom nie maklik tot hierdie deurbraak nie. Hy kan nie so erg verkwalik word nie -- en aan die ander kant kan hy geweldig verkwalik word, veral nou. Die jong homoseksueel moet sy deurbraak nou maak, en hy weet dit. Ek dink dat die jong homoseksueel daarvan deeglik bewus is -- dat hierdie skeiding, hierdie dualiteit tussen homoseksualiteit en heteroseksualiteit verbreek moet word. Die ouere -- nouja daar is nie meer salf aan te smeer nie. Dis te laat. Maar die jong een wat uitkom, moet. Sodat hierdie barrière gebreek word, sodat hulle saam kan leef -- verskillende soortige mense in dieselfde gemeenskap -- anders gaan jy altyd hierdie probleem kry. Behalwe as jy natuurlik 'n moffie-stan gaan stig. [402].

- E. Die selfbeeld en selfidentiteit van die homoseksuele, soos dit deur die informante in die onderhoude gestel is, hou noue verband met die voorafgaande temas. Die homoseksuele is bewus daarvan dat hy as abnormaal, afwykend, siek, beskryf word;

asook dat hy „queer“, „gay“, en talle ander etikette om die nek gehang word. Hy is bewus daarvan dat hy nie volgens die norms van die maatskappy konformeer nie, dat hy as 'n groep sowel as individu deur die maatskappy verwerp word en dat homoseksueles as 'n minderheidsgroep vervolg word. Al hierdie faktore lei daartoe dat homoseksueles bewustelik of onbewustelik minderwaardig voel. Dat hulle in baie gevalle as tweederangse burgers beskou en getipeer word kan moontlik daartoe bydra dat hulle as sulks optree en funksioneer. Aangesien homoseksueles so bewus is van die proses van stigmatisering en van die geweldige sterk stigma wat aan homoseksualiteit kleef, is dit vanselfsprekend dat hulle reaksies sal toon. Hulle aanvaar die verwerping deur heteroseksueles en die maatskappy baie moeilik; en dit veroorsaak ernstige konflikte en aggressiewe reaksies by sommige, veral dié wat altyd „die regte ding“ wil doen. Ander weer rebelleer en pas met opset sekere skoktegnieke toe, deur bv. erg te dramatiseer of deur te irriteer deur baie verwyfd aan te trek en te reageer.

Die homoseksuele man is baie bewus van die stereotipe rol wat die maatskappy vir die „manlike man“ voorskryf. Sommige homoseksueles voel baie minderwaardig teenoor hierdie tipiese beeld van die manlike man en beny hom ook sekere voorregte, soos bv. sy gesinslewe en die feit dat die huweliksbeeld so hoog aangeskryf word in die kultuur. Die homoseksueles is geneig om te wil bewys dat hulle ook suksesvol as beroeps- of sakelui kan wees, indien nie beter as die tipiese heteroseksueles nie. Hulle streef na sosiale mobiliteit en status; heg waarde aan besittings en luukse artikels wat rykdom en mag weerspieël. Baie homoseksueles is dan ook besondere persoonlikhede in die sin dat hulle 'n fyn aanvoeling vir kuns en die verfynde dinge in die lewe het en dus geneig is om waardevolle versamelings op te bou, soos antieke meubels, skilderye, musiekversamelings en dergelike. Hierdie besittings kompenseer miskien vir die

gebrek aan 'n stabiele gesinslewe en gee moontlik 'n gevoel van sekuriteit.

Homoseksueles is ook geneig om waarde te heg aan besondere klere -- veral klere en modes wat hulle van ander sal onderskei. Die klere speel 'n groot rol. Daardie persone wat nie so geheimsinnig is omtrent hulle ware identiteit nie, sal ultra-moderne modes volg sonder om selfbewus te voel. Die geheimsinnige homoseksueles sal egter 'n konserwatiewe patroon volg uit vrees dat té gewaagde modes en kleure hulle kan verrai. Sulke persone is ook geneig om 'n huwelik te sluit met die hoop dat die gesinslewe as camouflage mag dien vir hulle werklike homoseksuele identiteit. Terselfdertyd is hulle kanse op diskriminasie, veral in die beroepslewe, skraler. Die kultuur heg groot waarde aan die getroude en die gesinsman, terwyl daar altyd vermoed word dat die suksesvolle ongetroude man tog maar 'n geraamte in die kas het. Sommige beroepe diskrimineer strenger t.o.v. homoseksualiteit. Hulle verg dat hulle beoefenaars 'n „onberispelike lewe" moet lei -- hierdie eise veroorsaak groter geheimsinnigheid en geheimhouding.

As gevolg van die eise, verwagtinge en druk wat deur die maatskappy uitgeoefen word, ontstaan daar by homoseksueles gevoelens dat hulle minderwaardig is teenoor die heteroseksuele in die maatskappy. Dit is egter baie moeilik om spesifieke elemente weer te gee m.b.t. die selfbeeld en selfidentiteit van homoseksueles, aangesien daardie eienskappe van individu tot individu verskil. Homoseksualiteit op sigself is slegs een komponent van 'n totale persoonlikheid. Die persoon wat egter met die homoseksuele sub-kultuur identifiseer, homself as 'n homoseksualis beskryf, en die homoseksuele lewenspatroon sy eie maak, het baie eienskappe, sentimente, konflikte, e.d.m. in gemeen met ander homoseksueles. Maar, soos wat die geval met heteroseksueles is, kan daar kwalik van 'n spesifieke

homoseksuele identiteit of homoseksuele persoonlikheid gepraat word nie. Daar is reeds in die afdeling van hierdie werk wat oor terapie gaan, daarop gewys dat daar diverse tipes van homoseksueles in die maatskappy bestaan en dat daar gebalanseerde, stabiele persoonlikhede is wat uitsluitlik as homoseksueles funksioneer, net soos wat daar psigopatiese persoonlikhede is wat ook uitsluitlik as homoseksueles funksioneer. Net soos daar neurotisme onder heteroseksueles aangetref word, word dit ook onder homoseksueles aangetref.

Die druk wat egter van die maatskappy ondervind word vererger moontlik die neurotisme onder homoseksueles, aangesien hulle aan 'n hoë graad van angs en spanning blootgestel is. Homoseksueles ondervind konflikte in verskillende grade en alle informante het konflikte m.b.t. homoseksualiteit ervaar. Hulle ervaar konflikte oor hulle eie selfbeeld, hulle het konflikte omdat hulle minderwaardig voel, omdat hulle sterk skuldgevoelens het, omrede hulle 'n teleurstelling vir hulle ouers is, omrede hulle alleen en eensaam voel -- en veral omrede hulle verward oor hulle eie identiteit as mans of vrouens voel. Dit veroorsaak weer konflikte m.b.t. sekere rolle wat hulle in die maatskappy moet vervul. Hulle ervaar ook konflikte omdat hulle uitgesluit is van sekere ervarings en voel dus dat sekere deure vir hulle gesluit is. Een informant het dit as volg gestel :

Ek kon nie myself openbaar vir almal nie, en dit het inderdaad geweldige probleme gebring, konflikte gebring. Elke keer as ek gehoor het dat iemand van my uitgevind het, dan was ek in 'n toestand daarna gewees. Dit was onsmaklik -- dit het ek geweldig onsmaklik gevind -- maar ek het regtig nie geweet hoe om dit te hanteer nie en wat ek daaraan kon doen nie. Ek staan buite sekere gesprekke, ek staan buite 'n sekere lewenshouding -- 'n dialoog met 'n lewe wat ek glad nie geken het nie. Daar is so 'n groot benaderingsverskil van my en my omgewing en hulle en hulle omgewing en lewe. Dit sal baie maklik wees om jouself af te sonder en alleen te leef met homoseksueles. Maar wanneer jy in meervoud

lewe dan vind jy -- jy kom in aanraking met hierdie benadering en dan kom die probleme die eerste keer na vore. Hoe gaan jy dit hanteer? Ja, dit kwel my op twee maniere. Die een wat veral kwel is dat ek buite staan -- dat ek 'n gemis voel dat ek nooit geweet het hoe dit voel om met 'n meisie uit te gaan nie, en daardie jong fris liefde en in daardie verhouding kan ingaan nie. [403]

Konflikte word ervaar oor die beeld wat hulle na buite -- na die ander in die maatskappy -- projekteer. Die feit dat hulle nooit met meisies uitgaan nie, die feit dat hulle as verfynde mans voorkom en belangstel in huishoudelike sake, die feit dat hulle die verfynde dinge van die lewe opsoek (daardie dinge wat in die kultuur as **tipies vroulik** beskou word) -- hierdie feite kan almal groot spanning en angs veroorsaak. Hulle moet gedurig lastige vrae van bemoeisieke mense beantwoord en redes aanvoer waarom hulle „nog nie verloof of getroud is nie“, omdat hulle ou-jong-kêrels is. Of hulle voel dat hulle, terwille van sosiale prestige en status, nie openlik saam met 'n vriend 'n huis kan deel nie. Word „opvallende“ vriende huistoe genooi, kan hulle deur die homoseksuele seun se ouers ondersoekend aangekyk word. Daar is bekommernisse oor die feit dat hulle alleen oud sal word, dat hulle miskien baie eensaam sal wees -- hulle mis sekere ervarings, bv. dat hulle nooit Pa of Oupa sal wees nie. Homoseksuele verhoudings is in meeste gevalle nie van permanente aard nie en baie sterk konflikte kan ervaar word wanneer verhoudings misluk en verbreek word. Sommige homoseksueles voel dikwels bedruk en het 'n morbiede uitkyk op die lewe. Sommige word deur hulle eie konflikte en persoonlike situasies selfs daartoe gedryf om pogings tot selfmoord aan te wend. Sommige persone funksioneer egter goed in die maatskappy en is gelukkig, goed aangepaste individue. Hulle beskik oor die kapasiteit om hulleself te aanvaar en hulself in die maatskappy te handhaaf, asook 'n belangrike en oorspronklike bydrae in hulle eie beroepe of werkkring te lewer. 'n Hoë persentasie homoseksueles beskik oor die intelligensie sowel as bykomstige

kapasiteite, kwaliteite en talente om 'n besondere bydrae vir die maatskappy te lewer. Veral op die gebied van kreativiteit speel homoseksueles 'n belangrike rol. Die volgende menings van informante gooi meer lig op sommige van die feite wat hierbo genoem is.

Die feit dat ek op hierdie ouderdom, feitlik dertig, nog geen vaste meisie het nie; die feit dat ek baie dikwels saam met mansvriende van my uitgaan en dat ek geen geheim daarvan maak nie; die feit dat ek meer as die gemiddelde man geïnteresseerd is in huishoudelike dinge . . . Ek het ook meer vroulike belangstellings. Ek is baie lief vir blomme -- en dinge soos belangstellings in kuns en musiek -- meer verfynde dinge. Ek voel altyd mense begin om hulle wenkbroue te lig as jy daardie tipes belangstellings het en terselfdertyd diep in jou twintigs is en nog nie 'n vaste meisie het nie. [404]

About this time I moved to a third shop -- more money. The atmosphere in that shop was something completely different. I had seen one of the young salesmen when I had passed that shop previously, and I thought: "Ah; what a man". I had been working there for three days and the buyer was a very sympathetic woman, and she said to me: "R, you seem to be very quiet. Very. You don't seem to be a very happy person. What's the matter, ducky?" That was when I decided to take the bull by the horns. I looked at her and said: "Jenny actually, you see, I think I am a homosexual". Jenny said: "Ah, Ah. Welcome to the club, Darling. George over there is too". (This was the one I thought was the most gorgeous man I had ever seen). "And the manager upstairs, and Abe in the piano department". And I thought -- er -- this was an attitude where it does not matter a damn. For the first time in my life I sort of felt I could be honest. I did not have to pretend to be anything that I wasn't. The atmosphere was relaxed, and I was selling records like I never sold records before. But straight away with the -- working in an atmosphere where I did not have to cover up, I did not have to bullshit -- that, I think, you can date as the sort of start of the period of my happier adjustment. And I stayed with that firm for ten years, and I only left the place to open up my own business. [405]

F. Godsdiens, en die rol wat godsdiens in hulle vorming, hulle konflikte omtrent hulleself, hulle lewensbeskouing en hulle uitlewing van seksualiteit gespeel het, was 'n ander tema wat die meeste van die informante in diepte oor gesels het. Sommige persone het godsdiens ervaar as 'n belangrike anker in die lewe; hulle het gevind dat godsdiens en hulle geloof vir hulle sterkte, onderskraging en sekuriteit bied. Meeste van die informante het egter gevind dat godsdiens en die implikasies van godsdiens ten nouste verband hou met sommige van hulle konflikte. Godsdiens was dikwels (gedeeltelik altans) verantwoordelik vir ernstige skuldgevoelens, en vir probleme i. v. m. seksuele uitlewing, self-aanvaarding, en aanvaarding en aanpassing in die maatskappy. Etlike informante het godsdiens veral met inhibisies en „hang-ups" (soos hulle dit gestel het) in verband gebring. Die volgende uiteenlopende menings uit onderhoude sal hierdie standpunte verder toelig.

My ouers is baie godsdienstige mense -- toe was dit vir my 'n geweldige probleem, omdat ek eintlik meer op 'n godsdienstige vlak dit nie kon aanvaar nie. Toe was my godsdiens ook nog baie meer 'n dogmatiese N. G. Kerk godsdiens, wat dit nou nie meer is nie. Ek is nog steeds godsdienstig en ek dink ek is baie dieper godsdienstig nou as wat ek voorheen was, maar my godsdiens is nie meer gebind aan die dogma van 'n spesifieke kerk nie, of aan die woord van 'n spesifieke predikant nie. Aan die ander kant was ek ook tot 'n mate verplig om my godsdienstig idees te verander om by my basiese natuur aan te pas. So nie, sou ek het nie -- eenvoudig nie -- daarmee sou kon saamleef nie. Ek meen my basiese natuur was baie sterker as my godsdienstige gevoelens en ek moes toe daarby aanpas. Ek kon nie godsdiens heeltemal oorboord gooi nie. [406]

Daddy got ordained quite late in life, actually, but he is a wonderful example of the Welsh -- religious, mystic, extremely narrow-minded, and extremely sort of bigoted. You cannot tell him an even vaguely naughty story -- he frowns and says : "I don't want to hear it". I don't know (this somehow has always intrigued me) -- it's almost -- I think it's the fact that we did not automatically have love for the Lord Jesus Christ. That was Dad's dearest

ambition for his children -- love the Lord Jesus. I don't know why he was so religious -- there must -- as I have said, his father was an extremely forbidding man. Quite frankly, I think his mother was also a rather stupid woman -- not a very bright woman. It could be that the Lord Jesus Christ was his refuge. And he did grow up in the Anglican circumstance . . . First and foremost, he wanted his sons to believe in the Lord Jesus Christ. And the result today? I am totally agnostic. I believe in God you know, I do believe in God. Baby brother Eric, you know, I think he believes in God and he goes to church and he goes through all the motions and things. And the middle brother Andrew, he is married now. Since he got married he became more church-minded and I think, as he got more responsibility, he sort of embraced his church. I'm sorry, but I feel no need for God. I far prefer to communicate with other men on various matters. To me -- one relates better as an artist than to listen to most of the bull that they preach from the pulpits. [407]

Ja, ek onthou van jongsaf dat my moeder eintlik hipergodsdienstig was. Geweldig godsdienstig. My vader ook, in 'n mate. Hy was ouderling in die Kerk, hulle het gewerk vir die Kerk en die Kerk was vir hulle baie belangrik. Maar my moeder, dink ek, het van kleintyd af onveilig in haarself gevoel. Dit het haar afsydig gestem. Ek onthou ek het haar Bybel op 'n dag in die hande gekry. Toe staan daar dik onderstreep -- nou sy het baie versies onderstreep -- ek dink in Jesaja of Jeremia staan daar: „Die Here jou God is jou Maker, jou Man. Hy sal jou nooit begewe of verlaat nie“. Nou ek dink in haar godsdiens en in haar God het sy nou daardie Vader figuur gekry en ook daardie liefdesband wat sy eintlik gemis het. Daarom het sy ook eintlik -- het haar godsdiens vir haar alles geword en het sy daarin opgegaan. [408]

Ons godsdienswaardes, dink ek -- die klem het skeef gelê, as ek dit so mag stel. Ons is natuurlik -- nou nie gedwing om gereeld kerk-toe te gaan nie, maar dit was van ons verwag, natuurlik. Baie mense gooi dit natuurlik teen hulle ouers se koppe, wat ek dink baie onredelik is. Want dit is 'n baie goeie fondament. Dit hang natuurlik af hoe jy dit verwerk. Toe ek nou reeds gewerk het, het ek 'n psigiater besoek. Hy het 'n baie oulike en insiggewende verhouding met my opgebou -- kliniese verhouding -- waarin hy nou maar net vir my aangeraai het (a. g. v. ons besprek) om nou maar vireers my valse

godsdienstwaardes oorboord te gooi en heeltemal af te sien van enige godsdiensoefening (of stiltetyd, of wat ookal) om eers 'n bietjie ontslae te raak van daardie, daardie valse waardes. En dan sal ek na 'n tydjie agterkom dat ek regtig begin verlang na die ware godsdiens -- die godsdiens wat in regte perspektief gestel is. Dit was ook so. Na ses maande -- ek kon nie eers so lank uithou nie. Toe begin ek terug verlang na 'n God wat nie altyd regsit om jou te straf en te oordeel nie, maar die God wat jou eintlik liefhet, en wat jou aanvaar soos wat jy is. En dit het vir my regtig bevryding, „catharsis“, eintlik meegebring. Daarom glo ek dat die godsdiens 'n baie belangrike anker is in hierdie soort lewe [d.i. die homoseksuele lewe] en dat sodanige mense wel 'n sukses kan maak van hulle lewe as hulle ge-anker is in die godsdiens -- watter godsdiens ookal. Godsdiens is 'n baie belangrike anker in die lewe, maar dan 'n gebalanseerde godsdiens, 'n nugter godsdiens, 'n nugter uitkyk op die lewe. 'n Godsdiens waarin hulle nie dweep nie en 'n godsdiens wat hulle kan gebruik om hulle self te help. [409]

Godsdiens het ook 'n uitwerking gehad of 'n rol gespeel in die sin dat meeste van die informante dit gekoppel het aan sekere „foutiewe“ wyses waarop hulle ouers seksualiteit toegepas of uitgeleef het. Hierdie godsdienstige inslag van die ouers het vir die informante die indruk gegee dat seksualiteit 'n „sonde ding“ is. Hierdie indrukke het meesal gevolg op insidente en ervarings wat hulle ervaar het omrede hulle ouers weggeskram het van die verantwoordelikheid om die informante se vrae m.b.t. seksuele aangeleenthede te beantwoord. Daar is reeds verwys na die gebrekkige seksvoorligting wat deur die ouers aan hulle kinders gegee is of glad nie gehanteer kan word nie.

Godsdiens het ook 'n belangrike rol gespeel m.b.t. masturbasie wat deur die informante beoefen is of seksuele eksperimente wat toegepas is. Weereens sal aanhalings uit die onderhoude die menings en gevoelens asook ervarings van informante op hierdie gebied verder toelig. Dit was veral die sondebegrip wat aan seksuele aktiwiteite gekoppel was, wat die indruk geskep het dat godsdiens 'n belangrike faktor is.

Vir iemand wat nou volgens dieselfde norms groot geword het waarnê ek groot geword het (toe ek nou bv. 'n hoërskool seun was), was enige vorm van seksuele kontak met 'n meisie net eenvoudig uit die bouse. Maar intussen is jy nog steeds 'n mens met redelike sterk seksdrange en jy moet dit op een of ander manier kanaliseer. Dan moet jy nog ----- se boekie in die hande kry, wat sê masturbasie is sonde! Dan het jy eers 'n probleem, en dan is jy omtrent verlore.

Om van daardie seksuele spanning ontslae te raak, is jou ander alternatief eintlik om dit op 'n homoseksuele manier tot uiting te laat kom. Baie dikwels nie in die seksdaad nie, maar in kontak -- meer fisiese kontak -- met jou mansvriende of jou seunsvriende. Aan die ander kant, as 'n mens a.g.v. jou godsdienstige of morele oortuigings seks heeltemal probeer uitskakel, dan bou dit soveel spanning en frustrasie en konflik in jouself op dat jy -- ons sien dit baie dikwels in die hospitaal -- mans wat eintlik onderliggende homoseksuele neigings het, maar hulle onderdruk dit so geweldig dat dit op allerhande ander maniere uitkom, in neurotiese gedrag. [410]

'n Ondervinding wat ek wel kan onthou, wat 'n indruk gemaak het op my was -- ek dink dit was een van my nefies wat gekuier het by my. Daar het 'n dogtertjie by ons gespeel en ons het saam gespeel in die kamer. Toe het ons later -- ons moes gaan slaap -- ons het onder die komberse gelê en (soos kinders maar verspot is) het ons seker maar ons broeke uitgetrek en die komberse opgelig en gekyk na mekaar. Nou, daar was niks nie 'n gevattery aan mekaar nie -- dit was bloot nuuskierigheid. Ons was twee seuns bymekaar en ons wou kyk wat die meisie is. Toe vang my Ma vir ons. Sy het skielik die kamer ingekom en vir ons uitgetrap oor wat gebeur het. Toe die kinders nou later die middag weg is, toe kom sy in die kamer in en toe -- ek was belet om uit te gaan, ek moes in my kamer bly. Toe kom sy in die kamer en sy het 'n vismes. Ons het baie vir skoongemaak, jy weet en sy het 'n vismes by haar. Toe kom sy nou die kamer in, en toe kom sit sy die vismes op die tafel neer. Sy sê toe vir my dat wat ek gedoen het is vreeslik verkeerd en sy wys my toe tereg. Toe sê sy, maar die ding gaan sy nou afsny [d.i. sy gaan die kind kastreer -- die penis afsny]. O, ek was histories gewees! Ek het vreeslik gehuil. Toe sê sy nee, maar sy sal dit nou nie doen nie, maar ek moet nou op my knieë gaan en bid en om verskoning vra en vir die Here Jesus vertel wat ek verkeerd gedoen het, en vir Hom sê

ek sal dit nooit weer doen nie. Nou, dit was 'n onder-
vinding gewees. [411]

G. In die loop van besprekings wat in die onderhoude plaasgevind het oor behandeling, hulp en terapie waarvoor homoseksueles soms behoefte mag voel, het meeste van die informante verwys na dienste en fasiliteite wat in die maatskappy bestaan of behoort gelewer te word. Die belangrikste punte wat aange-
roer is, word kortliks opgesom.

(i) Daar bestaan by homoseksueles self 'n groot behoefte om meer te leer en te wete te kom i. v. m. homoseksualiteit. Talle informante het die mening uitgespreek dat opvoedingsprogramme vir homoseksueles sowel as heteroseksueles dringend nodig is. Daar is ook gevoel dat meer voorligting aan kinders i. v. m. seksualiteit (wat beide hetero-en homoseks sal insluit) gegee behoort te word. In hierdie opsig is daar na lande soos Nederland, Swede en Denemarke verwys waar daar wel opvoedingsprogramme en institute vir seksopvoeding bestaan.

(ii) Daar was 'n versoek deur informante tot die navorser gerig om groepe en groepbesprekings vir klein groepies homoseksueles te reël, met die doel om hulle onkunde omtrent hulleself te verminder en daardie dinge wat nie in hulle alledaagse lewe oor gepraat word nie, op 'n intelligente wyse te kan bespreek. Die informante het een en almal gevoel dat die onderhoude vir hulle 'n terapeutiese sowel as 'n opvoedingsgeleentheid was.

(iii) Van die 30 informante was daar 10 persone wat op een of ander stadium 'n psigiater of kliniese sielkundige geraadpleeg het, aangesien hulle soveel spanning en angs oor

hulle homoseksuele reaksies en meegaande konflikte gehad het. Hulle het dit egter nie almal ewe gelukkig getref om die regte persoon met die nodige kennis, insig en begrip as terapeut te vind nie. Slegs 3 van die 10 persone het gevind dat hulle spesifieke terapeut vir hulle kon help. Een informant se siening word aangehaal :

Maar toe kom ek op 'n stadium waar ek begin besef.: Kyk, nou moet ek 'n plan maak -- ek kan nie meer so voortgaan nie, nagte se wakkerlê en gedurige spannings. Ek het gewig verloor so vinnig soos wat jy kan tel. Toe gaan ek na 'n sielkundige wat ek baie goed geken het en baie groot bewondering voor had. Dank die Vader, dit was die regte tipe sielkundige, en ek het (soos gewoonlik) eintlik met 'n ander probleem gegaan -- ek het eers die situasie deurgekyk -- maar toe kom ek met dié probleem. Dank die Vader dit was 'n sielkundige wat nie vir my besluit het nie, maar wat my gehelp het om self te besluit. Hy het nie veroordeel nie en hy het nie gekritiseer nie; hy het geluister en hy het gereflekteer en ek het tot 'n geweldige mate met hom begin identifiseer -- professioneel. Ek het nou nog die grootste bewondering vir hom as persoon en ons is nou nog baie goeie vriende. Ek gaan besoek hulle gereeld en ek is soos familie in hulle huis. Hy het Rogers en Allport se nie-rigting-gewende terapie probeer en ek kan nou baie goed sien hoe dit gewerk het. Dit is seker waarom ek nog in baie gevalle self glo in daardie tipe benadering as dit kom by hierdie tipe probleem. Ek het by hom uitgepraat, ure en ure. Ek het hom gereeld gaan sien en ontslae geraak van die spanning en meer insig begin kry -- begin besef dat dit help nie dat ek verder weghardloop nie. [412]

'n Verdere voorbeeld kan aangehaal word uit 'n gesprek wat tussen die navorser en drie informante in 'n klein-groep onderhoud plaasgevind het en waar terapie en dienste in die gemeenskap ter sprake gekom het. Een spesifieke informant het sterk tekens van weerstand getoon, terwyl die ander informante wel begryp het wat terapie behels. As gevolg van die gesprek het die een informant tot ander insigte gekom, soos die uittreksel wat nou volg toon.

KS One of my impressions from this study is that we need in South Africa -- one comes across it in Holland -- a consulting service or a Consultation Bureau -- in our major cities; where people who are experiencing problems because they are homosexuals or because of their homosexual inclinations could go for help -- for consultation. What are your views?

RW I deny this emphatically. I know at least twenty homosexuals that have been for this particular psychiatric treatment, and they have come out far more complicated than what they have ever gone in.

SL No, no, this is different now!

KS The service I am referring to does not imply psychiatric treatment on its own, but rather a consultation or counselling service which is based on individual and/or group therapy. Such a service will draw its professional helpers or therapists for each individual from a panel of experts.

RW To advise them on sex -- and whom to sleep with and whom not to sleep with? Or what to say or not to say?

KS No Roger. It is quite different from what you are thinking about. Such a service should be run on therapeutic lines, and the focus would be to help individuals to be less anxious and tense about their condition, their worries, their problems -- to be able to ventilate some of their "pains", if I may call them that.

RW But isn't that tantamount to psychiatry? Surely one needs a psychiatrist for that?

KS Not necessarily only a psychiatrist. There are other professionals like psychiatric social workers, clinical psychologists, marriage guidance counselors, clergymen, who are trained for this kind of counselling, and who could serve as members of a therapeutic team for such a Consultation Bureau. The psychiatrist would always be a member of such a therapeutic team, but in modern psychiatry or therapeutic work he is not any more the only professional helper. All these professional helpers should of course have training in psychology and other disciplines like sociology, social work, etc. Whenever you work with human beings you should

have knowledge and understanding of psychology to be able to help them.

OP Especially the person who is doing the interviewing, yes, sure.

RW Now what sort of advice would they go for? Take me for instance. I regard myself as a perfectly normal worker. Why should I go to these people?

KS Don't concentrate on yourself. Think of others -- of young boys and others who are struggling and suffering -- with their problems. You said yourself that there was a time that you thought you were abnormal -- you used the word ill -- that you were the only person in the whole world who had homosexual urges. Perhaps it would have been of help to you to talk to someone about it, especially to someone with understanding.

RW Yes, but I'm thinking of me. I am a normal homosexual. Why would I want to go to these people? What would I ask them for?

SL You won't go, because you don't need them -- don't want them.

RW So what could they need, for instance? What sort of advice? Whom to sleep with and whom not to sleep with? Should I or shouldn't I?

KS You have all told me that your parents did not give you any instruction, enlightenment, on sexual matters -- that you did not feel free to discuss your problems re sexual matters with your parents, that you had to rely on hearsay stories from your friends. Now what can society do to change or improve the situation?

SL Well, this was my point. You see, I mentioned this earlier on -- about telling people -- talking to people with children -- how to educate their children to associate with homosexuals.

RW Exactly. The need for this sort of consultant is unnecessary.

SL It is not unnecessary; it is very much needed.

RW Parents should go to these consultants, not the children.

-
- KS So it seems as if there is a need in society for such a service?
- RW Not for children.
- SL Yes, for people generally -- for children or parents.
- RW Well, frankly, I think, like mothers and parents are told about the pill, this is the same thing. They should be told about homosexuality, so that they can educate their children accordingly. This to me is exactly a similar instance.
- OP I would say No. I would say it is a waste of time. Roger, would you go to one of these consultants?
- RW NO, no, no. We were discussing it, but I misinterpreted her original question. I was misinformed or I misunderstood. But now I realise she says society. And society is not necessarily the young adolescent. Society is our mother and father, our magistrate and our lawyer, our doctor and our priest. They should go to these consultations, because they have the children. We don't have the children, and they must be able to inform their children accordingly, -- before they reach this particular stage, so that they are prepared and equipped. It should be enforced upon them. I just mentioned a comparison, like when they are told to have the pil to stop having children. It is part and parcel of humanity and of education. After all we are not monsters, we're humans. Therefore I say part of humanity. But invariably people who don't understand regard us as inhuman, as monsters. I think they should be enforced, forced . . .
- OP I don't think that you will get them going because human nature today -- they're not worried about other people.
- SL Uh, you would be surprised how many people would go.
- KS Perhaps you don't realise how often parents are very worried about their children's welfare, their children's problems. But they don't always know where to go -- where to find somebody who could help them.

OP That I did not know.

RW This is a very good point. I have a brother with teenage daughters and he's constantly telling me : When am I going to tell them, what am I going to tell them, how must I tell them, etc., etc? And I have explained to him -- the only thing I can say is that you must, Love. If you don't want to, speak to your family doctor. [413]

- (iv) Party informante het in hulle hoedanighede as professionele persone met die probleme van homoseksualiteit te doen gekry. So het 'n sielkundige, 'n medikus, 'n predikant, 'n universiteitsdosent en 'n student in die sielkunde almal na die feit verwys dat daar nie in die opleidingsprogramme aan universiteite volledig oor die verskynsel van homoseksualiteit kennis oorgedra word nie. Sommige van hierdie menings word aangahaal.

As ek nou dink aan ons opleiding -- ek was nou vir vyf jaar 'n student in ----- in sielkunde en die hele kwessie van homoseksualisme is in twee periodes oor daardie vyf jaar aangeraak -- let wel, aangeraak, nie bespreek nie. En elke keer is dit net soort van toegesmeer, jy weet? Dit is die gebied waarop ons liever nie waag nie. Ek het geweldig sterk gevoelens daaroor dat mense, wat opgelei word as sielkundiges, as onderwyser-sielkundiges, selfs onderwysers en maatskaplike werkers, almal wat met die jeug te doen kry, behoort opgelei te wees, en behoort die feite te ken en 'n realistiese siening van die saak te hê. Maar dit is nie die geval nie. Daar word sielkundiges, onderwysers, en maatskaplike werkers geproduseer by die massas en hulle weet „sweet all” van hierdie saak af. Dan kom hulle in die praktyk en dan gebeur dit soos dit met my gebeur het toe ek begin werk het. Ek was omtrent drie maande in die inrigting toe kom die hoof-sielkundige -- die hoof-sielkundige, let wel -- eendag na my toe met 'n lêer in die hand en hy's pienk van kop tot tone soos hy bloos. Hy sê vir my : „Meneer, hier's nou 'n probleem. Dis nou een van jou gevalle; jy sal dit nou maar moet hanteer”. Hy kan nie sy woorde uitkry nie -- die man is so gespanne dat ek eintlik voel ek wens ek kan hom skud dat hy kan sê wat hy nou wil

sê. Hy sê: „Dit is nou 'n geval van sodomie". So gek! Man, kyk, dit is 'n professionele man. Hy is hoofsielkundige van 'n inrigting, maar hy is te verleë om oor so iets te praat. Dit alleen is al lagwekkend. [414]

Ons het in die N.G. Kerk vandag bv. die pastorale-psigoloë wat mense se hande ook in hierdie opsig wil neem en vir hulle wil help. Ek glo nie dat 'n gewone predikant of dokter of 'n gewone maatskaplike werker (of wie ookal) wat nie verdere opleiding -- kliniese opleiding veral -- in hierdie soort werk gehad het nie, kan behulpsaam wees of voldoende is nie. Jy kry die pastorale psigoloë wat die mense altyd net wil regmaak -- wat net altyd wil regbuig. Jy kan nie. Met ander woorde, hulle wil dit as 'n siekte genees -- die homoseksueles moet dus almal „normaal" gemaak word. Maar dit is tog onsin. [415]

Ek dink dit is baie stompsinnig van die leiers dat homoseksualiteit nie in die opleidingsprogramme ingevoeg is nie -- dat dit nie al lankal in die opleidingsprogramme ingevoeg is nie. Want elke maatskaplike werker, sielkundige, arts, weet dat hy een of ander tyd in sy beroep voor so 'n probleem te staan sal kom, dat hy met 'n homoseksuele persoon sal moet werk -- soos wat elkeen behoort te weet dat hulle waarskynlik met 'n prostituee te doen sal kry in hulle werk. [416]

- (v) Die kwessie van sosiale klubs en organisasies vir homoseksueles en die feit dat dit ontbreek in Suid-Afrika is ook deur feitlik al die informante aangeroei. Die feit dat daar deur wetgewing gediskrimineer word is ook telkens na verwys. Sommige informante wat meer bewus was van die aard en potensialiteite van maatskaplike dienste, het ook gepleit vir meer fasiliteite in die gemeenskap, soos bv. klubs vir bejaardes. Daar was kommer uitgespreek oor wat vir die bejaarde homoseksualis gedoen word aangaande sy probleem van vereensaming. Daar is gepleit vir voorligting aan ouers sodat hulle beter toegerus is om hulle kinders voorligting te

gee. In hierdie verband was daar weereens verwys na die onvermoë van ouers om met hulle kinders oor die meer intieme persoonlike sake te kan gesels.

As kind was ek deur my Ma gewaarsku teen mans -- sy het vir my gesê jy moet oppas vir ou mans wat vir jou lekkergoed aanbied of vrugte, en jy gaan met niemand saam of mee nie. Goed, dit het ek nou geweet en dit doen ek ook toe nie. Dit het eenkeer gebeur en ek het nie saam met die man gegaan nie. Dit was 'n hele toestand, want ek het vir my Ma daarvan vertel en hulle het die man probeer in die hande kry. Maar nouja, nog het sy my nie vertel wat homoseksualiteit is nie; sy het my net gewaarsku teen hierdie verskriklike gevaar. Het sy presies vir my gesê wat hierdie man met my sou wou doen, sonder om 'n waarde-oordeel daaraan te heg -- het ek ook nie saam met hom gegaan nie. Maar dan was dit nie vir my so 'n vreemde ding nie. Sy het my gewaarsku teen 'n vreemde gebeurtenis. Maar dit is vir my nou so tipies van die afstand tussen ouer en kind, waar die kind 'n kind gehou word. Ek mag nie weet nie. Dit kind mag nie deel hê nie, hy word beskerm teen die volwasse-wording; hy word 'n kleintjie gehou. Maar die waarskuwing teen die vrou, alhoewel ook geweldig geheimsinnig -- en ek moet dit weereens onderstreep, dit is hierdie afstand wat tussen die ouer en kind bestaan -- maar die waarskuwing teen vroue was tog duidelik, nl. dat die vrou is listig -- dit was aan my gesê -- natuurlik uit hulle geweldige Christelike agtergrond kom dit -- wees versigtig vir die listigheid van die vrou! Ely weg van haar af, sy vang jou vas, sy draai jou -- vrouens is sleg -- vrouens is nie goed nie -- wees versigtig vir die losbandige vrou -- dis iets verskrikliks. [417]

- (vi) Die meeste informante was van mening dat daar 'n spesiale diens -- hetsy in die vorm van 'n voorligtingsdiens of 'n konsultasiediens -- in die gemeenskap behoort te wees waarheen homoseksueles met hulle probleme kon gaan en om professionele beraad kan aanklop. Die bestaande organisasies en dienste beskik nie oor die spesialiteitskennis nie. Die verskynsel van homoseksualiteit word nog te veel met vooroordeel en stigma deur

medici, predikante, sielkundiges, psigiaters, maatskaplike werkers, polisieamptenare, landdroste, onderwysers, inrigtingspersoneel, personeel verbonde aan gevangenis e. d. m. beskou en hanteer. Die homoseksueles het dit ervaar, hulle glo hierdie feit, en daarom is daar soms sterk weerstand vir die idee van hulp, diens, en terapie. Sodoende word die bese kringloop van isolasie en vereensaming voortgesit wat tot deteriorasie in baie gevalle lei.

In hierdie verband moet ook verwys word na (sien veral pp. 299-296) van Hoofstuk 5 in die teks, d. i. die terapeutiese aspekte. Dr. Jan Beekman se aanbevelings daarin opgeneem, wys ook op dieselfde feit dat bestaande dienste nie deur homoseksueles vertrou word nie en dat 'n spesiale diens ingestel moet word.

II

'n Waarnemingstudie van die Sub-Kultuur

Die bestaan van 'n homoseksuele sub-kultuur is veral vir twee redes van belang. In die eerste plek lewer dit waardevolle getuienis oor die breër samelewing se houdings en waardes t. o. v. homoseksualiteit. In die tweede plek werp dit lig op die ontwikkelingsmoontlikhede en gedragspatrone wat vir die homoseksuele individu aangebied word deur omgang en onderlinge verkeer met sy medehomoseksueles.

In die bestudering van die sub-kultuur is metodes gebruik wat aan dié van 'n volkekundige herinner.

- (a) Onderhoude is met homoseksuele persone gevoer wat hulle lewensgeskiedenis en hulle lewenswyse en aktiwiteite asook dieper gevoelens e. d. m. weergee.

(b) Daar is as 'n waarnemer saam met die lede van die spesifieke groep wat bestudeer word verkeer, met die doel om die gebeure en aktiwiteite te bestudeer en aan te teken. Volle deelname aan die aktiwiteite was nie moontlik nie. Vireers het die navorser meesal met manlike homoseksueles en hulle aktiwiteite te doen gehad en tweedens moes die professionele rol van maatskaplike navorser gehandhaaf word. Die navorser het egter daarin geslaag om 'n houding en betrokkenheid, wat op nie-evaluasie gebaseer was, te openbaar. Dit was belangrik dat die navorser in haar gesindheid en verhoudings met die lede van die sub-kultuur haarself so moes handhaaf dat 'n waarde-oordeel nie geheg was aan dit wat waargeneem was nie. Hierdie was 'n baie belangrike faktor -- want alleen deur 'n gesindheid wat tot 'n mate identifisering verg, sou die informante en lede van die sub-kultuur vertroue in die navorser ontwikkel het, asook vry gevoel het om spontaan, openhartig, eerlik en natuurlik in hulle groepe op te tree. Die lede moes sonder hulle heteroseksuele masker in die teenwoordigheid van die navorser kon kommunikeer en reageer. Dit sou alleen gedoen kon word indien daar geen wantroue, suspisie en vooroordeel aanwesig was nie. Die navorser se houding -- haar totale houding -- moes getuig van haar bedoelinge sowel as haar betroubaarheid, want alleen dan kon die vertroue en samewerking van die informante en die lede van die sub-kultuur verkry word.

Hierdie waarnemingstudie is 'n uitbreiding op die oorspronklike onderhoudstudie en het spontaan ontwikkel uit die navorser-informant verhoudings wat d. m. v. die onderhoudvoering plaasgevind het. Die navorser het die geleentheid gekry om die informante in hulle eie, natuurlike sosiale milieu te leer ken. Daar was nader kennis

gemaak met die informante en hulle groepe vriende se besondere lewenswyse, die manier waarop hulle hulle vrye-tyd deurbring, met hulle belangstellings, hulle lewensbeskouinge, hulle rolle in hulle eie „normale“ gesinskringe en huweliksverhoudings, asook met hulle sosiale bedrywighede, e.d.m.

Die prosedure wat deur die skryfster gevolg is, was om soveel van die uitnodigings wat ontvang is te benut en as 'n „participant observer“ op 'n spontane, vrye manier (sover dit moontlik was vir die navorser in daardie rol) saam met die lede van die homoseksuele groepe te verkeer. Die skryfster het dan ook oor die periode van ongeveer 24 maande (d.i. die periode waartydens die onderhoude gevoer is en daar dus noue kontak met informante was) in noue kontak met die sub-kultuur verkeer. Oor die periode van twee jaar is daar met bykans 'n 100 homoseksuele persone (dit sluit die 30 informante in) nader kennis gemaak. Hierdie persone is aan die huise van die informante ontmoet. Behalwe hierdie persone het die skryfster ook by twee verskillende geleenthede twee verskillende klub-byeenkomste bygewoon. Een klub is 'n algemeen nagklub in Kaapstad wat deur homo- sowel as heteroseksuele persone besoek word, terwyl die tweede 'n eksklusiewe klub vir homoseksuele persone is. In die paragrafe wat volg, word 'n beknopte opsomming van die hoofindrake en gevolgtrekkings omtrent die sub-kultuur weergegee.

1. Die Waarde van die Homoseksuele Groepslewe

Die primêre funksie van die homoseksuele groepe het 'n sosio-psigologiese funksie, aangesien die groepe 'n sosiale samehang aan die lede verskaf. Die homoseksuele persone vind nie slegs aanvaarding in hierdie groepe nie, maar ook ondersteuning en hulp. Die groep vorm 'n substituuat vir die gesinslewe (wat deur die heteroseksuele lede van die maatskappy so hoog op prys gestel word). Die homoseksuele lede het dus tot 'n

mate dieselfde sentimente omtrent hulle groepbedrywighede en hulle is lojaal teenoor hulle groepe. Soos wat die geval met heteroseksuele groepslewe is, gebeur dit natuurlik ook dat daar intense konfliktsituasies in die homoseksuele groepslewe uitgewoed word. Hierdie konflikte staan in noue verband met emosionele ervarings, jaloesie, skinderstories en onvolwasse maar tot 'n mate „normale menslike reaksies" wat by die meeste mense aangetref word. Die homoseksuele groep bied beskerming en skuiling vir die lede en dit dien as 'n waardevolle „terapeutiese bron". Dit is dan ook in die homoseksuele groepe waar die lede hulle intiem-persoonlike probleme met mekaar uitpraat.

Die waarde van die groep-interaksie is geleë in die kollektiewe ondersteuning asook sosiale aanvaarding wat die lede ontvang. Dit help om die angs, wat by sommige persone baie hoog is, te verminder. Die homoseksuele groep is die belangrikste medium waardeur die lede 'n gevoel kry dat homoseksuele gedrag normaal is, en dat die aktiwiteite, die drange en behoeftes, en die uitlewing daarvan moreel geregverdig is. Gevolglik ontwikkel die lede 'n diep gevoel en betrokkenheid in hulle groepe, ook op emosionele vlak. Die groepskohesie is gevolglik baie sterk. Die groepe het 'n sterk houvas op die lede en hulle norms en voorskrifte word gevolg. Die skryfster het die indruk gekry dat daardie lede wat 'n meer eksklusiewe homoseksuele lewenspatroon ontwikkel het, ook die lede is wat meer afhanklik en betrokke by die sub-kultuur is; d.i. diegene wat 'n meer gebalanseerde en 'n meer biseksuele lewenspatroon lei is in minder mate van die groepe afhanklik. Daar is natuurlik baie lede van die homoseksuele bevolking wat geensins met die sub-kultuur wil identifiseer nie, en nooit met groepe homoseksueles meng nie. Hulle is dus nie afhanklik van die groep-interaksie nie en vermy dit om baie uiteenlopende redes, waarvan die belangrikste rede moontlik vrees vir openbaarmaking of bekendstelling van

hulle homoseksualiteit teenoor die heteroseksuele wêreld is.

'n Interessante element van die groepsinteraksie wat baie opvallend was, is dat daar 'n redelike sterk verbod op seksuele aktiwiteite in die groepe voorkom. Hierdie verskynsel hou moontlik verband met die bloedskande taboe (incest taboo). (Is dit moontlik 'n rede vir die feit dat die gesprekke dan so seksge-oriënteerd is?)

Die gesprekke wat in die groepsituasies en byeenkomste gevoer word, staan in noue verband met die bespreking van kennisse se privaatsake, hulle amorese bedrywighede, hulle seksuele eksploitasies, hulle suksesse en hulle teleurstellings en probleme. Een van die verskynsels wat baie opvallend is en wat vir 'n buitestaander dus vreemd voorkom, is die feit dat daar nie 'n sterk barrière m. b. t. seksualiteit tussen homoseksuele persone wat mekaar ontmoet bestaan nie. Feitlik binne die eerste vyftien minute na hulle mekaar ontmoet het, word vry openlik omtrent die mees persoonlike sake gepraat. (Daar moet egter gewaak word teen veralgemenings aangesien sommige persone nie so optree nie). Hierdie neiging word veral onder die manlike homoseksueles aangetref. Die skryfster het hierdie verskynsel beslis nie onder die groot meerderheid van lesbiese persone teëgekom nie -- hulle is baie meer gesteld op privaatheid aangaande hulle persoonlike sake en praat nie openlik oor hulle „lief en leed" nie. Die lesbiese persoon is ook nie tot dieselfde mate aangewys of afhanklik op die groepinteraksie as manlike homoseksueles nie.

Met betrekking tot die groepe vir manlike homoseksueles, moet daar op gewys word dat daar nie slegs een stereotipe soort groep bestaan nie; daar moet dus onderskei word tussen die tipes. Een soort groep is dié waar daar baie vrylik en openlik oor seksuele sake gepraat word en waar sommige lede dan ook

vry voel om erg-gedramatiseerde gedrag uit te leef. Sommige persone leef die identifisering en uitbeelding van feministiese gedrag redelik sterk uit. Daar word toneel gespeel en gekunsteldheid van spraak is aan die orde van die dag. Dit is moontlik 'n manier om te verseker dat homoseksuele gedrag openlik aanvaar word en dat die persoon die kollektiewe ondersteuning en aanvaarding van die groep geniet. Sommige homoseksuele persone sal egter nooit hierdie tipe groepe duld nie en vermy enige kontak daarmee. Hierdie persone se groepe het dan ook 'n heeltemal ander oriëntasie wat meer gesofistikeerd en feitlik konserwatief van aard is. Die konserwatiewe en „geheime“ homoseksueles vermy meesal „gay parties“.

2. Die Ontwyking van Sosiale Kontrole

Soos reeds in die vroeëre afdelings van hierdie verhandeling aangetoon, word daar deur die maatskappy strenge sosiale sanksies en wetsmaatreëls m.b.t. homoseksuele aktiwiteite toegepas wat daartoe lei dat homoseksueles bedreigd voel. Dit mag daartoe meewerk dat homoseksueles neig om sosiale kontrole te ontwyk of te ontvlug. Dit word gewoonlik op twee kenmerkende maniere gedoen, wat vervolgens bespreek word.

- (i) Die lede van die sub-kultuur leef in twee wêreldes en hulle lewens is in twee kompartemente verdeel -- heteroseksueel en homoseksueel. 'n Groot persentasie homoseksueles funksioneer as heteroseksuele lede in hulle alledaagse beroepsituasies en verhoudings. Hulle meng daagliks met heteroseksueles vir beroeps- en sake-transaksies, vir ontspanning, vir onthaal en vir ander sosiale aktiwiteite. Dit gebeur dan ook dikwels dat die lede van die homoseksuele wêreld geneig is om situasies en persone wat openlik of ekshibisionisties homoseksueel optree in hulle alledaagse „heteroseksuele

interaksie" te vermy. Die rede is moontlik dat hulle bevrees voel dat die assosiasie met diesulkes hulle mag blootstel aan openbaarmaking van hulle ware identiteit. So 'n openbaarmaking is altyd gevaarlik en gaan gepaard met risiko's i. v. m. diskriminasie, veral wat werksituasies en bevordering aanbetref. Bekendstelling as 'n homoseksuele persoon beteken dus blootstelling aan sanksies en diskriminasie.

- (ii) Dan is daar diegene wat openlik hulle seksuele oriëntering erken en uitleef. Hulle is gewoonlik diegene wat in beroepe staan waar homoseksualiteit meer geduld en aanvaar word, soos bv. in kunskringe, die toneelwêreld, haarkappery, bloemiste-werk, handelskuns, kunshandel, handel in antieke goedere e. d. m. Weereens moet daar egter nie stereotipies geoordeel word nie. Die lede van hierdie groepe is geneig om hulle van heteroseksuele groep-interaksie te onttrek en hulle oriënteer feitlik hulle totale leefwyse in 'n homoseksuele patroon of rigting.

In beide groepe soos hierbo bespreek, is daar diegene wat dit belangrik ag om te konformeer volgens die norms en standarde van die dominante kultuur. Hierdie persone is gewoonlik gesteld op hulle sosiale status in die maatskappy en streef na dieselfde bevredigende veranderlikes soos beroeps- of professionele mobiliteit en prestige. Daar word dus redelik sterk deur hulle by die heteroseksuele maatskappy se standarde aangepas sowel as ge-assosieër en daar bestaan gewoonlik 'n vrees by die homoseksueles dat hulle homoseksuele identiteit 'n status-bedreiging inhou. Gevolglik is hulle afhanklik van, en maak baie staat op, geheimhouding (en daardeur die verbloeming van hulle homoseksuele lewenspatroon). In die sub-kultuur word daar na hierdie persone as „cupboard queens" verwys. Die teenoorgesteldes is daardie lede wat openlik as

homoseksueles leef en praktiseer. Hulle retireer dus of onttrek hulleself van die maatskappy se eise. (Die aanpassing van die homoseksueles in die maatskappy hang natuurlik ten nouste saam met die maatskappy se houdings, sanksies en gesindhede teenoor die verskynsel).

In die skaal van prestige faktore, wil dit voorkom asof die homoseksuele persoon se posisie in sy werk of professie 'n baie betekenisvolle faktor is. Die mate waartoe homoseksualiteit geduld word in die professionele of werksituasie, sal direk verband hou met die modus van ontwyking wat deur die homoseksueles gekies word. Dit wil voorkom asof sommige professies 'n sterk afkeur teenoor homoseksualisme toon en ander toon weer 'n tradisionele verdraagsaamheid daarteenoor. Daar is 'n korrelasie tussen beroepstatus en die vorm van ontwyking of ontvlugting wat gekies word. Die openlike homoseksuele persoon word meer dikwels in dié beroepe wat 'n lae status rang het aangetref, terwyl die geheime homoseksuele persoon weer in die beroepe met 'n hoër statusrang aangetref word. (Weereens moet ons versigtig wees om te veralgemeen, want hierdie tendense is voortdurend besig om te verander en dit wissel ook van gemeenskap tot gemeenskap en van kultuurperiode tot kultuurperiode).

Daar moet onderskei word tussen die geheime en die openlike groepe wat in die sub-kultuur aangetref word, aangesien hierdie groepe oor kenmerkende eienskappe beskik. Die verskille tussen die twee groepe word eintlik deur die geheime lede gehandhaaf, aangesien hulle diegene is wat identifisering vrees en dus weier om met die openlike homoseksueles te meng of te assosieër. Daar word dus 'n sosiale distansie en skeiding gehandhaaf. Gevolglik ontwikkel daar 'n sekere mate van vyandige gevoelens tussen die lede van die twee groepe, wat dan ook die sosiale distansie tussen hulle vergroot. Hierdie verskynsel skep dan ook ernstige probleme vir die homoseksueel wat sosiaal mobiel is, want hy word geforseer

om sy primêre groep-affiliësie binne die homoseksuele kultuur te verwerp of prys te gee.

Die geheime homoseksueles vorm groepe wat uit 'n samestelling van klein „klike“ bestaan. Die interaksie van hierdie klike vind gereeld plaas en die lede ontmoet gewoonlik in hulle huise, in koffiekroeë, hotelkroeë, of spesifieke restaurants of klubs. Die kliekstruktuur is 'n uitvloeiing van diverse belangstellings en beroepsbekerers wat gepaard gaan met die begeerte om homoseksuele kontakte te beperk. Hierdie verskynsel kom dan ook sterk onder vroulike homoseksueles voor. Die kliekstruktuur verenig die lede in gemeenskaplike gespesialiseerde belangstellings wat geskei is van die groter groepe. 'n Geheime homoseksuele groep word gewoonlik gekenmerk deur :

- (a) uitkenbare standarde van toelating (alhoewel dié informeel is)
- (b) die feit dat oordeelkundige en diskrete gedragspatrone m.b.t. homoseksuele aktiwiteite baie belangrik en hoog aangeskryf word
- (c) dat pogings aangewend word om te versteek of te ver-swyg dat die lede homoseksueel is
- (d) gedeeltelike i.p.v. algehele deelname en betrokkenheid in die homoseksuele sub-kultuur word verkies.

Die openlike homoseksueles vergader in hegte sosiale groepe wat die alles-oorheersende fokus van hulle lewenspatroon vorm. Hulle spandeer feitlik al hulle vrye tyd in die groepe en heg minder waarde aan ander sosiale bedrywighede. Die lede ontmoet gereeld by spesifieke vergaderplekke soos klubs, kroeë, restaurants, of huise van die aanvaarde leiers van die groepe, wat ook bekend staan

as „Queen Mothers" of „Mothers". In die groep-interaksie word daar gesels, geskinder, gesellig verkeer, soms gedans, gereeld partye gehou en baie dikwels onthaal. Daar word soms uitstappies onderneem -- bekend as „cruising" of „camping" -- waar die lede dan alleen of in klein groepies van twee, drie, of vier, verskillende bekende plekke besoek of opsoek.

Die „Queen Mother" of „Mother" het 'n belangrike funksionele rol in die groep, en is in baie gevalle 'n ouer en meer ervare persoon in die homoseksuele gemeenskap. Hy tree soms as bemiddelaar op om seksuele kontakte te reël, help soms persone in finansiële nood, en het ook beheer oor toegang van nuwe lede tot die bestaande groepe, omrede die „Mother" dikwels die plek van ontmoeting bied. (Hierdie verskynsel van die „Mother" is 'n wêreldverskynsel in die sub-kultuur en nie tot 'n streek of gebied beperk nie). Die openlike groepe word gekenmerk deur die volgende eienskappe :

- (a) geen spesifieke standarde vir toelating van lede nie
- (b) vrymoedige, ongedwonge, onbeteulde, onbeperkte praktisering van homoseksuele aktiwiteite
- (c) geen of weinige geheimhouding of verberging van leefwyse
- (d) 'n hoë graad van sosiale isolasie met weinige deelname en belang in heteroseksuele aktiwiteite
- (e) min besorgheid of bekommernis oor die openbaarmaking of identifikasie as 'n homoseksuele persoon nie -- die uitgesproke homoseksueel is oënskynlik nie bekommerd oor 'n status-bedreiging of oor maatskaplike sanksies van die heteroseksuele gemeenskap nie.

Die homoseksuele wêreld of sub-kultuur bestaan uit diverse geheime en openlike lede wat in klieke en groepe georganiseer is en kommunikeer. Hulle word deur vriendskaps- en/of seksuele bande aan mekaar gekoppel. In die primêre groep val die klem eerder op vriendskapsverhoudings en nie slegs op seksuele aktiwiteite nie. Seksuele kompetisie word dus uitgeskakel en 'n hegte groepseenheid word verseker. Hierdie stelsel skep nietemin 'n seksuele interafhanklikheid met sosiale gevolge. Dit beteken dat die geheime homoseksueel na buite geforseer word om sy seksuele kontakte op te doen en dit word dikwels vir hom nodig om die bekende plekke -- ontmoetingsplekke in die stad soos kroë, hotelportale, straathoeke of spesifieke strate of stasies, parke, openbare toilette e. d. m. -- te besoek. Hierdie aktiwiteite lei daartoe dat die geheime lid dan tog 'n gereelde figuur of besoeker in die homoseksuele wêreld word. Daar vind dan interaksie op 'n seksuele basis plaas wat nie op 'n sosiale basis toegelaat word nie. Hierdie seksuele interafhanklikheid lei miskien daartoe dat angs en spanning in 'n hoër graad by sommige geheimsinnige homoseksueles voorkom. Hulle word gedwing om met die openlike homoseksueles kontak te maak, maar daar bestaan by die geheime homoseksueles egter 'n vrees vir die openlike homoseksueles, veral omdat laasgenoemdes 'n bedreiging vir die geheimsinnige lede inhou. Die geheimsinnige homoseksueel, wat as 'n getroude man met 'n gesin redelik goed in die samelewing funksioneer, word dan ook 'n baie bekende figuur wat as 'n geheimsinnige lid van die sub-kultuur funksioneer. Die sogenaamde ongeërgde promiskue kontak tussen die lede van die verskillende groepe (d. i. die geheime en die openlike groepe) vorm dus die stadse homoseksuele sub-kultuur. Deur die kontak tussen die twee groepe vind daar dan tog 'n vreemde samesmelting of interaksie plaas.

Dit wil voorkom asof die homoseksuele sub-kultuur in alle industriële, stedelike gebiede aangetref word. Dit sou moeilik bepaalbaar wees tot hoe 'n mate die sub-kultuur ook 'n landelike

verskynsel is. Die skryfster het tot die gevolgtrekking gekom dat die homoseksueles geneig is om na die stedelike gebiede te immigrer. Die stede bied anonimiteit, asook vryer bewegings, permissiwiteit, en privaatheid -- eienskappe wat nie tipies van landelike gebiede is nie, en wat hoog aangeskryf word deur homoseksueles. Daardie landelike streke waar daar wel 'n sametrek van homoseksueles gevind word, soos bv. in klein landelike universiteitsdorpe (soos bv. Grahamstad, Bloemfontein, Stellenbosch en Potchefstroom) lewer weereens 'n verskillende tipe sub-kultuur op. Die homoseksueles in so 'n gemeenskap pas baie meer repressie toe as die homoseksueles wat in groter stede soos Kaapstad, Johannesburg en Durban funksioneer. Wanneer die homoseksueles van hierdie twee area-tipes ontmoet, is die verskille baie opvallend (d. i. behalwe vir die groot kultuurverskille wat ook 'n rol speel). Eersgenoemdes is baie gesteld op die sosiale status wat hulle beklee; hulle meng slegs in klieke en vrees sosiale sanksies. Een van die informante afkomstig van so 'n klein universiteitstad het die volgende mening uitgespreek :

Ek sou sê dat daar nie veel van 'n georganiseerde homoseksuele lewe was nie. Die hele atmosfeer aan die universiteit (en in die gemeenskap) was te konserwatief om eintlik so iets te duld. Daar was soort van sub-groepe. Ons was bv. 'n sub-groepie van omtrent so vyf of ses, wat nou saam studente was en wat baie van mekaar gesien het. Ons het altyd saam gaan koffie drink, saam gaan flik, ens. Ons spesifieke sub-groepie het ook heelwat kontak gehad met die universiteitspersoneel wat homoseksueel was. Maar 'n baie groot persentasie van die personeel was homoseksueel en hulle het nie juis gemeng met die homoseksuele studente nie. Ek het eintlik maar deur familie en vriende, wat ek geken het voor ek daar gekom het, mense wat homoseksualiste was en wat op die personeel was, leer ken. Ek het eintlik soort van ingeskakel by daardie groep ook. [418]

In die groter stede word daar byvoorbeeld veel vryer en meer openlik gemeng in die homoseksuele sub-kultuur en bestaan daar nie so 'n strenge bewustheid van sosiale rang en status soos in die kleiner

gemeenskappe nie.

Net soos wat daar onder heteroseksueles, wanneer hulle gesellig in groepe verkeer en vrolik onder mekaar reageer, 'n neiging is om grappe te vertel en lawwigheid aan te vang, gebeur dit dan ook in die homoseksuele sub-kultuur. Die homoseksueles spot baie met hulleself en is veral lief om te dramatiseer en vertellings te demonstreer. Geen goeie homo-grap kan tot sy reg kom indien dit op skrif gestel word nie -- die essens daarvan lê juis in die vertel daarvan, met die nodige gebare, stembuiging en rollespel wat daarmee gepaard gaan. Sommige lede is fantastiese vertolkers of uitbeelders van sulke grappe en vertellings. Die inhoud van die grappe is baie gerig op spot met die „homo” self, asook baie sterk seksueel gekleur. Soos Schofield tereg gesê het, is die „wit dry and sharp” in die homo-groepe. Daar bestaan drie soorte homo-grappe. Daar is die grappe wat deur heteroseksueles oor homoseksueles vertel word; die grappies wat deur homoseksueles oor hulleself vertel word; en daardie kategorie wat as „sick and sad” bekend staan. Die homoseksueles is lief vir partye en is ook geneig om kostuum-partye te reël -- en dan daag die lede in „drag” op. Die wedywering is groot en daar word baie verbeeldingskrag aan die dag gelê i. v. m. ontwerp van kostuums e. d. m.

Daar bestaan ook in die sub-kultuur 'n netwerkstelsel van kommunikasie of kontak maak. Die netwerk groepies (of „clusters”) bestaan uit vriende of klieke wat oor 'n wye area van 'n stad verspreid woon, maar homoseksueles kan ook in sekere gebiede saamtrek. Die struktuur van hierdie netwerk groepe toon groot verskille, maar daar is gewoonlik die volgende elemente aanwesig.

- (a) Pare homoseksueles vorm 'n kliek-struktuur (soos heteroseksueles huwelike aangaan) wat dan ook 'n huweliksvorm in die sub-kultuur weerspieël. Soms bestaan hierdie pare uit enkeles wat saam groepeer en

sommige lede mag persone wees wat ook in 'n heteroseksuele huweliksverhouding staan.

(b) Daar is ook groter groepe wat uit een, twee, of meer los kliek-strukture, asook 'n aantal los bykomstige lede, bestaan.

(c) 'n Los netwerk van vriende en kennisse, kan ontstaan. Die netwerk ontmoet gewoonlik by private sosiale partye of ontspanningsplekke of instellings (soos bv. spesifieke klubs, restaurante, kroeë, ens.); hierdie instellings is gewoonlik ingestel om diens te lewer aan hulle homoseksuele clientèle.

Daar word ook verskille tussen verskeie stedelike gebiede se sub-kultuurgroepe aangetref. Een van die mees opvallende verskille in Suid-Afrika is bv. die feit dat homoseksueles van Johannesburg en Pretoria nie tot dieselfde mate die tipiese homoseksuele taalgebruik van Kaapstad alledaags besig nie. Hulle vind dit baie amusant en vreemd dat die „Kaapse Moffies" so ingestel is op 'n spesiale taal wanneer hulle in groepe verkeer. Een voorbeeld van 'n gesprek wat in die spesiale taal van die sub-kultuur gevoer is, word tesame met 'n woordelys as Bylae E van hierdie werk weergegee.

Die taal verskil natuurlik ook van streek tot streek en van wêreldstad tot wêreldstad. Die skryfster het van lede verneem dat die taalgebruik nie tot dieselfde mate in Amerika, Engeland en in Europa gebruik word soos in die Kaap nie. In Holland waar homoseksualiteit nie tot dieselfde mate ondergronds gedryf is en bedryf word as in sommige ander Europese en Westerse kulture nie, kom die taalgebruik feitlik nie voor nie. Aanvaarding in die maatskappy en minder strenge diskriminasie lei moontlik daartoe dat homoseksueles minder behoefte daaraan het om 'n sterk sub-kultuur te ontwikkel.

Die tydskrifte wat in die sub-kultuur sirkuleer en deur groepe homoseksueles of organisasies vir homoseksueles gepubliseer word, is baie populêr. Behalwe koerante, koerantberigte en advertensies, en spesiale tydskrifte bestaan daar natuurlik ook bandopnames wat die homoseksuele lewe dramatiseer, asook plate wat baie byval vind en wat veel pret en plesier aan die groepe homoseksueles verskaf. Daar word natuurlik ook graag na pornografiese materiaal, (leesstof sowel as foto's) verwys en spesiale films (bekend as „blue films”) word graag vertoon en bespreek. Films, pornografiese materiaal, e.d.m. word in Suid-Afrika verban en is meesal onverkrygbaar. Daar word soms in die koerante berigte geplaas oor persone (heteroseksueel en homoseksueel) wat in besit van dergelike materiaal betrap is deur die polisie en gewoonlik word hulle swaar beboet of gevangenisstraf opgelê. 'n Interessante verskynsel wat deur die skryfster in Nederland opgemerk is, is die feit dat die tipe rolprent wat 'n stereotipe beeld van die homoseksuele en die „gay world” uitbeeld (d.i. die tipe wat in die veertiger- of vyftiger jare so 'n stereotipe „homo”, „moffie”, of „queer” uitgemaak het) word nie meer vandag erken of geïdentifiseer nie. Die hedendaagse homoseksualis is 'n verskillende persoon en in 'n land soos Nederland bestaan daardie „ou tipe” nie meer nie. Hierdie rolprente word egter skynbaar in lande soos Amerika, Suid-Afrika en Engeland deur sommige aanvaar en geniet.

Die klikstrukture, die pare, en die los netwerk van vriende verteenwoordig alle beroeps- en sosio-ekonomiese strata van die maatskappy. In sekere professies (soos medisyne, argitektuur, verpleging, onderwys en maatskaplike werk) en in sekere beroepsrigtings (soos handelaars en kunstenaars) vorm homoseksueles binnegroepe. 'n Ontleding van sulke homoseksuele binnegroepe toon 'n wyd-verteenwoordigende ouderdomsverspreiding. In sommige stedelike gebiede is die getal homoseksueles so groot dat die meeste individue slegs klein seksies van die totale homoseksuele bevolking in die stad ken. Die navorser het egter die indruk gekry

dat daar by sommige homoseksueles die behoefte bestaan om met so 'n groot verskeidenheid van „lede" kennis te maak en te meng as wat dit enigsins moontlik is. Nuwe lede, vreemdelinge, nuwe intrekke, besoekers aan die stad, word verwelkom en onthaal en diesulkes geniet baie gasvryheid in die sub-kultuur. Daar bestaan ook 'n netwerk van kommunikasie met vriende en groepe in die buiteland en homoseksueles is veral bekend as toeriste en persone wat graag rondreis.

Die navorser het die indruk gekry dat die meeste homoseksuele persone in Suid-Afrika nie geneë voel om die feit dat hulle homoseksueel is en aktief in die sub-kultuur funksioneer teenoor die heteroseksueles te openbaar nie -- daar is veral die neiging om hierdie feite in hulle werksituasies te verbloem. Die dra van die masker is dus 'n baie belangrike eienskap van homoseksueles in Suid-Afrika. Tenspyte van die feit dat so 'n groot persentasie homoseksueles in hulle heteroseksuele maatskappy konformeer, bestaan daar 'n intense behoefte by die meerderheid om aktief in die sub-kultuur te verkeer en hulle daar ten volle uit te leef. Daar word dan ook gesê „the man who is straight at work can be gay in his social life". Die benaming „Gay World" suggereer nie slegs vrolikheid en plesier. Die realiteit vir diegene wat dit van binne ken, is egter anders. Daar is sterk elemente van erns, van hartseer, van verantwoordelike funksionering en betrokkenheid, van empatie, van maatskaplike bewustheid, en van mens wees en saamleef as lede van 'n minderheidsgroep wat aan diskriminasie onderworpe is van so 'n aard dat dit some wrede en bittere ervarings inhou.

III

Aanduidings vir Toekomsbeplanning

Uit die veld en dokumentêre studie kom sekere aanduidings i. v. m. die psigo-maatskaplike aspekte van homoseksualiteit sowel as die funksionering van homoseksuele persone in die samelewing sterk na vore. Die aanduidings wat nouste verband hou met die beroepsveld van die psigiatriese maatskaplike werker in Suid-Afrika word vervolgens baie kortliks bespreek.

1. Die navorsingstudie het getoon dat die verskynsel homoseksualiteit, die maatskaplike funksionering van homoseksueles en die persoonlike en maatskaplike medeverskynsels van die fenomeen 'n hoogs gekompliseerde beeld uitmaak. Dit blyk dus dat die fenomeen interdisiplinêre en op spesialiteitsgebied bestudeer en behandel sal moet word. Dit is onrealisties om te verwag dat die algemene praktisyn, die onderwyser, die generiese maatskaplike werker en ander beroepslui met generiese opleiding met homoseksualiteit in sy veelvuldige vorms geslaagd sou kan werk.

Dit is essensieël dat persone in die dienslewerende profesies wel genoegsame begrip, kennis en insig moet hê om te begryp dat homoseksualiteit 'n verskynsel is wat deur deskundiges of spesialiste gehanteer moet word. Hier word veral gedink aan medici, onderwysers, maatskaplike werkers, verpleegsters, predikante, huweliksraadgewers, skool- en onderwyser-sielkundiges en polisieamptenare; asook aan die personeel van kindershuise, verbeteringskole, nywerheidskole, plekke van veiligheid en bewaring, versorgingsoorde, waarnemings- en bywoningsentrums, opleidingsinrigtings, gevangnisse, sielsieke hospitale en rehabilitasie sentrums en toevlugsoorde.

Die skryfster wil veral pleit vir 'n meer realistiese en

humanitêre beskouing deur diegene wat in die loop van hulle alledaagse werksaamhede met die jeug of met persone in inrigtingsorg werk. Soos in Hoofstuk 5 van hierdie studie gemeld (pp. 308-319), kan die psigiatriese maatskaplike werker sowel as die generiese maatskaplike werker 'n groot bydrae op hierdie terrein lewer. Dit word egter nog nie op groot skaal gedoen nie.

Professionele maatskaplike werkers lewer reeds op 'n baie breë terrein in Suid-Afrika hulle dienste. Hulle is by verskeie Staatsdepartemente betrokke, soos Departement van Volkswelsyn en Pensioene, Departement van Kleurlingsake, Departement van Bantoe-Administrasie, Departement van Indiërsake, Departement van Gesondheid, Departement van Gevangenis, Departement van Arbeid, en ander relevante departemente soos Verdediging en Militêre dienste, Spoorweë en Poswese wat oor welsynsafdelings beskik. Die vier Provinsiale Administrasies asook dié van Suidwes-Afrika, neem maatskaplike werkers in diens. Geregistreerde welsynsorganisasies, waarvan daar bykans drie duisend in die land is, sake- en industriële ondernemings, Kerklike instansies, selfs Universiteite (bv. in Kinderleidingsklinieke en studenteberaad dienste) stel vakkundige maatskaplike werkers aan.

In al bogemelde instansies bestaan daar egter 'n baie groot behoefte vir werkers met nagraadse, gespesialiseerde kennis en bedrewenheid, veral vir psigiatriese asook mediese maatskaplike werkers met nagraadse, gespesialiseerde en kliniese opleiding. Laasgenoemde opleidingskursusse behoort inhoud aan te bied wat die psigiatriese en mediese maatskaplike werkers sal toerus om met die probleme van homoseksualiteit te kan werk. Die skryfster spreek uit ondervinding en is oortuig daarvan dat die psigiatriese maatskaplike werker 'n besondere bydrae sal kan lewer, nie slegs aan die homoseksuele pasiënt of

kliënt nie en aan die gesinne van daardie kliënte nie, maar ook d.m.v. opvoedingsprogramme aan die breër maatskappy. Dit word tog reeds deur psigiatriese maatskaplike werkers in lande soos Nederland, die Verenigde State van Amerika en Brittanje gedoen. Waarom nie ook op groter skaal in Suid-Afrika nie? [sien pp. 285-302 van Hoofstuk 5].

2. Daar bestaan 'n groot behoefte in Suid-Afrika op die terreine van welsyn en maatskaplike sorg vir „nuwe poste" waarin psigiatriese maatskaplike werkers aangestel behoort te word. Dit sou egter alleen kon gebeur indien daar vanuit staatsbronne fondse beskikbaar gestel word vir sulke aanstellings. Verder moet voorsiening gemaak word vir die gespesialiseerde opleiding van voldoende persone. Daar behoort meer geleenthede vir praktiserende maatskaplike werkers geskep te word om vir nagraadse studie in te skryf. Dit behoort moontlik te wees dat maatskaplike werkers vir 'n voltydse kursus by 'n universiteit kan registreer met die doel om 'n nagraadse spesialiteitskwalifikasie te verwerf, terwyl hulle 'n salaris trek of 'n beurs toegeken word deur die staat wat dit vir hulle finansieël moontlik sou maak. Dit word reeds op klein skaal gedoen, maar die tyd is reeds oorryp dat hierdie fasiliteite uitgebrei word. ('n Vergelyking kan hier getref word met die posisie in die verplegingsberoep waar hierdie beginsel wel reeds toegepas word.) Staatsondersteuning vir studie moet ook nie net tot staatsamp-tenare beperk word nie, maar moet werkers in diens van welsynsorganisasies e.d.m. ook insluit.

Die finansiële steun aan universiteite om spesialiteitskurse vir psigiatriese maatskaplike werk in te stel is dringend nodig, veral die verhoging van die bestaande subsidies wat per kapita betaalbaar is aan elke nagraadse student in maatskaplike werk.

3. Behalwe vir finansiële steun wat nodig is vir die uitbreiding van opleidingsfasiliteite, bestaan daar ook 'n groot leemte op die gebied van navorsing m.b.t. homoseksualiteit in Suid-Afrika. Daar kan verwys word na die getuienis wat deur die Gekose Komitee aangehoor is, waarin daar onder andere ook verwys is na dié leemte in Suid-Afrika. Mnr. H. P. J. van Vuuren, destyds Ondersekretaris (Wetgewing), Departement van Justisie het as volg verklaar toe hy deur die Gekose Komitee ondervra is :

Ek het besonder moeite gedoen om vas te stel watter navorsing daar in dié verband gedoen is. Blykbaar is daar in Suid-Afrika altans nie vreeslik baie navorsing gedoen nie. Die werk van dr. Liddicoat, 'n dame, het onlangs onder my aandag gekom. Dit lyk my asof sy die enigste persoon is wat werklikwaar 'n poging aangewend het om 'n studie van die saak te maak. As 'n mens haar stukke lees, dan tref dit jou dat dit ook nie 'n baie ingrypende studie was nie. Ek glo dat nadat 'n mens die getuienis gehoor het, jy miskien sal kan oordeel wat jy moet doen. Die een uiterste lyk vir my net so verkeerd soos die ander. Dit lyk vir my verkeerd om die mense heeltemal te gaan dooddruk, maar dit lyk ook nie vir my reg om net met slap hande te sit nie. [419]

Daar was ook deur die Society of Psychiatrists and Neurologists of South Africa, onder leiding van prof. L. Gillis van die Departement van Psigiatrie aan die Universiteit van Kaapstad, 'n memorandum aan die Gekose Komitee voorgelê. Hierdie memorandum se inhoud wys ook op die behoefte en die wenslikheid van navorsing op die gebied van homoseksualiteit. Die memorandum word hieronder wergegee.

- (1) The incidence of homosexuality in this country is not known -- overseas figures lead one to suspect that it may be found to lie between 2 per cent and 4 per cent of the adult population; if so the numbers of such people in need of care, supervision and control (as envisaged) is likely to overtax the present police, court, prison, medico-psychological and church facilities for dealing with the problems to be created if the legislation became

(a) Blatant public misbehaviour

(b) Interference with and/or seduction of the young

(c) Prostitution

(d) Blackmail

(5) In the meantime homosexual acts between consenting adult homosexual partners (male or female) of the same race, carried out in private, should not be subject to penalty. [420]

Die huidige studie bevestig die behoefte aan navorsing op die gebied van homoseksualiteit in Suid-Afrika. Sover die navorser kon vasstel, was daar slegs deur Liddicoat en Loe-dolff (soos reeds vroeër opgemerk), navorsing gedoen. Dit was dan ook een van die faktore wat ernstige probleme gelever het in hierdie studie, aangesien daar feitlik geen materiaal wat eie aan Suid-Afrika i. v. m. die fenomeen beskikbaar was nie. Daar word dus gepleit vir verdere navorsing, want alleenlik deur wetenskaplike studie sal nuwe kennis beskikbaar gestel kan word. Veral met die oog op voorkomingsdienste, wat dringend nodig is en in werking gestel behoort te word, is navorsing essensieël. Homoseksualiteit is so 'n omvattende en breë verskynsel dat dit noodsaaklik van uiteenlopende benaderings bestudeer behoort te word.

4. In hierdie studie is die psigo-maatskaplike aspekte en meer bepaald die maatskaplike funksionering van die homoseksuele persoon bestudeer. Die onderhoude wat gevoer is, is deur die navorser sodanig beplan. As professionele psigiatriese maatskaplike werker het die navorser die basiese uitgangspunte van die P. M. W. benadruk, naamlik maatskaplike funksionering, akkommodasie in die maatskappy en psigo-maatskaplike aspekte in die breë. Vanselfsprekend het hierdie benadering dan ook bevindinge van ooreenstemmende aard na vore gebring. Die bevindinge gaan dus oor gesinsdinamika, persoonlike en maat-

skaplike probleme wat deur homoseksueles in verskillende stadia van hulle psigo-seksuele ontwikkeling en maatskaplike funksionering ervaar is, die akkommodasie en ervarings in die maatskappy, die uitwerking wat stigma op die homoseksuele persoon het, die invloed en rol wat godsdiens speel, asook die behoeftes wat daar deur homoseksueles gestel word i. v. m. fasiliteite en dienste in die maatskappy. Hierdie sake is breedvoerig in die vorige afdelings van hierdie hoofstuk bespreek. Die bevindinge is aanduidend van behoeftes wat bestaan t. o. v. opvoeding en voorligtingsprogramme aan ouers oor die psigo-seksuele ontwikkelingsstadia van die kind en die uitwerking daarvan op persoonlikheidsontwikkeling. Hulle wys op die noodsaaklikheid van persepsie, sensitiewe aanvoeling en bewustheid van ouers vir hulle kinders se behoeftes veral m. b. t. seksualiteit en seksvoorligting, asook op die behoefte vir nouer kommunikasie tussen ouers en kinders. Verder kom die belangrikheid van die ouers se rolvervulling, wat ten nouste gekoppel is aan hulle eie identiteit as man of vrou in hulle huweliks- en gesinsverhoudings, helder na vore.

Informasie en feitekennis, wat op wetenskaplike navorsing en bevindinge berus, is broodnodig en moet bekend gemaak en vrygestel word. Die behoefte aan gemeenskapsprogramme wat inligting en kennis aan kinders, jeugdiges, volwassenes, ouers en gesinne beskikbaar sal stel, is dringend nodig. Beplande pogings is nodig om bestaande houdings en foutiewe benaderings uit die weg te ruim. Net soos wat daar op die breë gebied van geestesgesondheid reeds vir geslagte 'n stryd gevoer word om die mites en valshede m. b. t. geestessiektes (asook verskynsels soos epilepsie, melaatsheid e. d. m.) wat as skandvlekke of bose besmettings of sondevloeke beskou was (en nog steeds deur sommige beskou word) het die tyd nou aangebreek dat daar oor homoseksualiteit kennis en inligting versprei moet word.

5. Oor homoseksualiteit moet 'n nuwe perspektief ontstaan.

Die menings van verskeie deskundiges -- op die gebiede van maatskaplike werk, psigiatrie, sielkunde, die regte, sosiologie, filosofie, antropologie, e. d. m. soos na verwys word in verskeie hoofstukke van hierdie werk -- bepleit almal veranderings van dieselfde aard. Informante in die loop van die onderhoude vra dieselfde. Homoseksueles en heteroseksueles moet meer openlik met mekaar kommunikeer. Homoseksueles self moet meer verantwoordelike rolle aanvaar en leiding neem in die veldtog om beter begrip en 'n groter mate van maatskaplike aanvaarding. Een informant het dit baie duidelik gestel dat die jong homoseksueles bewus is van hierdie verantwoordelikheid. Hy glo hulle is besig om vir die deurbraak te veg -- vandaar dat daar in lande soos Nederland en die V.S.A. sulke sterk maatskaplike organisasies deur homoseksueles tot stand gebring word. Hulle is reeds besig om hulleself aktief te betrek by die proses van sosiale aksie. Die aktivering wat in 1968-1969 in Suid-Afrika onder die homoseksuele bevolking plaasgevind het ten tye van die voorgestelde wetgewing (pp. 304-308 van Hoofstuk 5), is 'n treffende voorbeeld van die mag wat in gesamentlike optrede lê. Ex unitate vires.

BYLAE A

Die Oorspronklike Ontugwysigingswetsontwerp
soos na die Gekose Komitee vir Onderzoek en
Verslag Verwys is.

REPUBLIEK VAN SUID-AFRIKA.

Ontugwysigingswetsontwerp.

(Soos vir die eerste maal gelees).

WETSONTWERP

TOT

Wysiging van die Ontugwet, 1957, om die besit of bewaring van 'n artikel wat bestem is om gebruik te word ten einde geslagtelike bevrediging op 'n onnatuurlike wyse aan 'n vrouspersoon te verskaf, strafbaar te maak; om die pleeg van seksuele dade tussen persone van dieselfde geslag strafbaar te maak; en om artikel 10 van Wet No. 22 van 1898 van Natal te herroep.

(Ingedien deur die MINISTER VAN JUSTISIE).

[VW. 9-'68.] - [VW. 22-'69.]

No. of Copies Printed	1,150	Price/Prys	5c
Cost of Printing	R58.00	Overseas/Oorsee	10c
		Post Free/Posvry.	

ALGEMENE VERDUIDELIKENDE NOTA:

[] Woorde in vet druk tussen vierkantige hake dui aan skrappings deur Minister by indiening voorgestel.

_____ Woorde met 'n volstreep daaronder, dui aan invoegings deur Minister by indiening voorgestel.

WETSONTWERP

Tot wysiging van die Ontugwet, 1957, om die besit of bewaring van 'n artikel wat bestem is om gebruik te word ten einde geslagtelik bevrediging op 'n onnatuurlike wyse aan 'n vrouspersoon te verskaf, strafbaar te maak; om die pleeg van seksuele daade tussen persone van dieselfde geslag strafbaar te maak; en om artikel 10 van Wet No. 22 van 1898 van Natal te herroep.

DAAR WORD BEPAAL deur die Staatspresident, die Senaat en die Volksraad van die Republiek van Suid-Afrika, soos volg :-

- | | |
|---|--|
| 1. Die volgende artikel word hierby in die Ontugwet, 1957 (hieronder die Hoofwet genoem), na artikel 18 ingevoeg: | Invoeging van artikel 18A in Wet No. 23 van 1957. |
| <p>„Besit of bewaring van artikel wat bestem is om gebruik te word ten einde geslagtelike bevrediging op 'n onnatuurlike wyse aan 'n vrouspersoon te verskaf.</p> | <p>18A. Enigiemand wat 'n ander artikel as 'n voor-behoedmiddel in sy besit of bewaring het wat bestem is om gebruik te word ten einde geslagtelike bevrediging op 'n onnatuurlike wyse aan 'n vrouspersoon te verskaf, is aan 'n misdryf skuldig“.</p> |
| 2. Die volgende artikel word hierby na artikel 20 van die Hoofwet ingevoeg: | Invoeging van artikel 20A in Wet 23 van 1957. |
| <p>„Seksuele misdrywe tussen persone van dieselfde geslag.</p> | <p>20A. (1) 'n Manspersoon wat 'n onsedelike, onbehoorlike of onnatuurlike daad met 'n ander manspersoon pleeg of 'n vrouspersoon wat so 'n daad met 'n ander vrouspersoon pleeg, is aan 'n misdryf skuldig.
(2) By die toepassing van die bepalings van subartikel (1) beteken „onnatuurlike daad“ ook 'n daad deur 'n manspersoon met 'n ander manspersoon of deur 'n vrouspersoon met 'n ander vrouspersoon gepleeg en bereken om geslagsdrif te prikkel of geslagtelike bevrediging te verskaf. “.</p> |

3. Artikel 22 van die Hoofwet word hierby gewysig deur paragraaf (a) deur die volgende paragraaf te vervang:

Wysiging van artikel 22 van Wet 23 van 1957, soos vervang deur artikel 4 van Wet 68 van 1967.

„(a) in die geval van 'n in artikel 2, 18A, [of]20(1)(a) of 20A (1) bedoelde misdryf, met gevangenisstraf vir 'n tydperk van hoogstens drie jaar met of sonder 'n boete van hoogstens seshondred rand benewens bedoelde gevangenisstraf, of waar bewys word dat die veroordeelde persoon 'n bordeel gehou het en dat ontug met sy medewete in die bordeel tussen 'n blanke vrouspersoon en 'n nie-blanke manspersoon of tussen 'n nie-blanke vrouspersoon en 'n blanke manspersoon plaasgevind het, vir 'n tydperk van hoogstens sewe jaar met of sonder 'n boete van hoogstens een-duisend rand benewens bedoelde gevangenisstraf;”.

4. Artikel 10 van die Wet „To amend the law relative to the trial and punishment of the Crimes of Rape and Indecent Assault and Conduct: (Wet No. 22 van 1898 (Natal), word hierby herroep.

Herroeping van artikel 10 van Wet 22 van 1898 (Natal).

5. Hierdie Wet heet die Ontugwysigingswet, 1969.

Kort titel.

BYLAE B

'n Memorandum wat deur die Ondersekretaris
(Wetgewing), Departement van Justisie,
opgestel is en as Aanhangsel in die Verslag
van die Gekose Komitee oor die Ontugwysings-
wetsontwerp Opgeneem is.

AANHANGSEL

Memorandum: Departement van Justisie

1. Die onderskeie maniere waarop geslagtelike wellus op 'n onnatuurlike wyse bevredig word, is deur Romeins-Hollandse skrywers soos Damhouder, Van der Linden en Van Leeuwen, onder die uitdrukking „Sodomie” of die Latynse term „Venus monstrosa” geklassifiseer. Die oorsprong van sodomie as misdaad kan egter nie met sekerheid vasgestel word nie. Die misbruik van mans tot onsedelikheid of die versadiging van luste met ander mans is aanvanklik in die Romeinse reg in 'n ernstiger lig as onsedelike gedrag teenoor vrouens beskou maar sulke daade is mettertyd tuisgebring onder die reekse wat strafbaar was omdat die huislike orde of vrede daardeur versteur is of onder *injuria*. Sulke misdade is ook soms behandel as behorende tot vergrype teen die kuisheid. Waar sodomie as afsonderlike misdaad teen die natuur beskou is, was dit in drie soorte onderverdeel, naamlik selfbevelekking, die pleeg van onreinheid met mense en die pleeg van onreinheid met redelose diere maar ander onnatuurlike vleeslike handelinge is ook onder die misdaad gereken. Ondergenoemde onnatuurlike handelinge word in hierdie verband deur die ou skrywers genoem:

- (a) Selfbevelekking;
- (b) geslagtelike gemeenskap tussen 'n man en 'n ander man;
- (c) geslagtelike gemeenskap teen die orde van die natuur met 'n vrou;
- (d) geslagtelike gemeenskap met die lyk van 'n vrou;
- (e) ontugtigheid tussen 'n vrou en 'n ander vrou;
- (f) geslagtelike gemeenskap tussen mens en dier.

Die handeling het egter nie net in die voer van onnatuurlike gemeenskap bestaan nie maar het ook ander onnatuurlike daade ingesluit en die huwelik het nie die wederregtelikheid uitgesluit waar die man sodanige gemeenskap met sy vrou gevoer het nie. *De Wet en Swanepoel—Die Suid-Afrikaanse Strafreg* (2de uitgawe) bladsy 269; *Gardiner and Lansdown—South African Criminal Law and Procedure—Vol. II* (6de uitgawe) bladsy 1227.

2. *Von Quistrop*, 8.7.382 wys daarop dat, hoewel die begrip sodomie op verskillende maniere omskryf kan word, dit tog eintlik onkuisheid teen die natuur beteken of in werklikheid enige vorm van ontug is wat in stryd met die wette van die natuur plaasvind.

3. Volgens Van Leeuwen's *Roman Dutch Law*—Vol. II (Hoofregter Kotzé se vertaling) bladsy 309 blyk dit dat: "The improper and Inhuman union of men with men (Latine *Sodomiticum scelus*) is punished with fire and those guilty thereof are burnt alive to ashes." In die jaar 1686 is persone wat hulle aan die misdryf skuldig gemaak het by Utrecht sowel as Rotterdam in 'n vat water versmoor. By die jaar 1730 het die misdaad so toegeneem dat by die Placaat van 21 Julie 1730 bepaal is dat die straf in die openbaar toegedien moes word ten einde ander mense af te skrik. Die doodstraf van 40 mense wat weens sodomie veroordeel was, is dan ook inderdaad binne 'n paar maande op dié wyse voltrek.

4. Sodomie is egter vandag by ons die wederregtelike, opsetlike gemeenskap deur 'n manspersoon met 'n ander manspersoon *per annum*. *De Wet en Swanepoel op. cit. bl. 469*. Ofskoon *Gardiner and Lansdown op. cit. bl. 1227* die mening uitspreek dat "... following English law, unnatural connection between male and female might be included under this term [Sodomy]", val dit te betwyfel of dié stelling vandag nog aanvaar kan word. In *Rex v. K. and F.*, 1932 E.D.L. 71 waar die partye aangekla was "with committing an unnatural offence by the man inserting his penis into the woman's mouth with her consent with the object of obtaining sexual gratification" bevind die hof, nadat hy die outoriteite ondersoek het:

"... although under the earlier Roman Dutch law the conduct here under investigation would have constituted a crime, still towards the end of the eighteenth century at any rate a less comprehensive view was taken of the species of unnatural vice, that were proper for prosecution. No one, who has taken part in the administration of criminal justice among natives, can have failed to become impressed with the general prevalence of their practice of *metsha*, in which sexual gratification is afforded as a result of the male organ being inserted between the female's thighs, and yet despite this notoriety, which so frequently obtrudes itself in the actual course of criminal trials, the conduct itself, is never questioned, it is definitely outside the range of criminal responsibility. It is true that the present case is different from the one of *metsha*, but the difference is not of such a character, that we should go out of our way to make it the basis of a distinction between criminality and immunity. This consideration would be sufficient to con-

vince me that, even if unnatural lewdness between man and woman of the kind in question in this particular case had been criminal as recently as the early part of last century, such conduct is no longer so,"

5. Dit wil ook voorkom dat daar aanvaar moet word dat die pleeg van ander onnatuurlike dade tussen 'n manspersoon en 'n vrouspersoon, soos byvoorbeeld sodomie, nie meer by ons strafbaar is nie. In die saak van *R. v. N.*, 1961 (3) S.A. 147 het die Noordelike Plaaslike Afdeling Rondganghof 'n eksepsie teen 'n aanklag van gemeenskap tussen 'n man en 'n vrou *per annum* op grond daarvan dat so 'n onnatuurlike daad nie meer 'n misdaad in ons reg is nie gehandhaaf. Die verhoorregter het in daardie saak, onder andere opgemerk:

„In die Suid-Afrikaanse reg is daar geen gerapporteerde geval waar 'n man veroordeel is weens sodomie ten opsigte van 'n vroulike persoon nie, en die aanduidings wat daar wel is, soos byvoorbeeld Die Kroon teen K. en F., 1932 E.D.L. 71, is eerder in die teenoorgestelde rigting; Die feit van die saak is dat die daad laas in die sewentiende eeu as misdaad aangegee is; dat ons latere skrywers oor die Romeins-Hollandse Reg dit nie meer spesifiek noem nie; en dat daar geen aantekening is van 'n vervolging in hierdie land nie.”

Daar dien egter op gewys te word dat die aangeleentheid selfs nie vir die hof sonder twyfel was nie aangesien daar op rondgang nie geleentheid was om regspunte soos hierdie behoorlik aan die hand van die bronne te oorweeg nie. Hoewel die hof bevind het dat daar twyfel moet bestaan of so 'n misdaad nog in ons reg erken word, moes hy nietemin die voordeel van die twyfel die beskuldigde laat toekom.

6. Daar bestaan egter meer helderheid oor wat die posisie is met betrekking tot onnatuurlike dade wat tussen mans gepleeg word. In *Rex v. Gough and Narroway*, 1926 C.P.D. 159 bevind die hof, nadat hy die bronne ondersoek het, dat:

“Any gratification of sexual lust in a manner contrary to the order of nature was a crime.”

Met die opmerking dat sommige skrywers alle vorme van onnatuurlike wellus as sodomie geklassifiseer het, haal die hof *Von Quistrop—Grundzätze des deutsch. peinl. Rechts* (paragraph 496) soos volg aan:

“Although the expression sodomy can be explained in different ways, yet it really signifies unchastity against nature, or that kind of lewdness, whereby one seeks to satisfy his unclean inclinations and desires in another mode and way, than it ought

to happen according to the ordained order of nature, either through carnal connection or through some other punishable misuse of the organs of procreation."

Daarbenewens wys die hof daarop dat die "*Criminal Ordinance of the Emperor Charles V*" by artikel 116 bepaal dat:

"If a human being behaves unchastely (unheusch treiben) with an animal, or male with a male, or woman with woman, they have forfeited their lives, and they shall according to the usual custom, be condemned to be burned to death."

Die hof haal ook blykbaar met goedkeuring aan wat Searle, R. in *R. v. M.* (1915 C.P.D.) by bladsy 342 gesê het, naamlik: "I can see no reason for holding that gross acts of indecency, even when not committed in public, that is in places to which all the public have access, should not still be prosecuted."

7. In *Gough en Narroway* se saak was die beskuldigdes weens die pleeg van 'n onnatuurlike daad aangekla deurdat die een sy penis tussen die bene van die ander gesteek het ten einde geslagsbevrediging te verkry. Die hof bevind dan ook dat die handeling in die klagskrif vermeld, ofskoon nie sodomie in die aanvaarde sin van daardie begrip of uitdrukking nie, wel 'n misdad in die Romeins-Hollandse reg sowel as in die Suid-Afrikaanse reg is.

8. In *Rex v. Curtis*, 1926 C.P.D. bl. 385, was die beskuldigde aangekla weens die pleeg van 'n onnatuurlike daad deurdat hy geslagtelike bevrediging verkry het deur wrywing teen die hand van 'n ander manspersoon. Daar word bevind dat "Upon the principles laid down in *Rex v. Gough and Narroway* there can be no distinction between the case where sexual gratification is obtained by friction between the legs of another person, and the case where it is obtained by friction against another's hand."

In laasgenoemde verband dien aandag egter ook gevestig te word op die saak van *Rex v. S.*, 1950 S.A. (2) 350 (Suid-Rhodesië) waar beslis is: "The mere touching by a male with his hand of the private parts of another male is not an unnatural offence. Such an action may, under appropriate circumstances, constitute an indecent assault or criminal *injuria*."

9. Die vraag oor wat nou eintlik by sodomie verstaan moet word, word egter in *Rex v. K. and F.*, *supra* vertroebel deurdat daar pertinent op gewys word dat "van Leeuwen . . . confines unnatural crime (*monstrous et prodigious commixtio*) to sodomy in a more restricted sense of the word . . . and to connection with animals and he expressly absolves from liability to punishment all other practisers of unnatural vice". Voorts word daarop gewys

dat Van Leeuwen onder die opskrif *sodomiticum scelus* slegs van „the improper and inhuman union of men with men” praat en dat Van der Linden onder die opskrif „Misdaaden uit ontucht” sodomie tot „de onnatuurlyke ontucht, door mannen met mannen of met beesten gepleegd” beperk. Hoewel die hof die sake van *Rex v. Gough and Narroway* en *Rex v. Curtis, supra* oorweeg, maak hy korte metten van daardie beslissings deur hulle van die saak onder oorweging te onderskei met die woorde „the decision in neither of them governs the particular facts of this [case], for here we are concerned not with man and man, or man and boy, but with man and woman . . .”. Die algemene en omvattende stellings in *Rex v. Gough and Narroway* gemaak word nie ontleed of bespreek nie en ofskoon die saak van *K. en F.* blykbaar as gesag aanvaar kan word dat die pleeg van onnatuurlike dade tussen ’n manspersoon en ’n vrouspersoon nie meer strafbaar is nie, word die vraag oor watter onnatuurlike dade tussen mans gepleeg strafbaar is in onsekerheid gelaat. Oor die vraag of die pleeg van ’n onnatuurlike daad deur ’n vrouspersoon met ’n ander vrouspersoon in ons reg strafbaar is, is daar nóg uit die werke van moderne skrywers nóg uit die gewysdes, vir sover ons weet, enige lering te put. Daar moet waarskynlik maar aanvaar word dat enige misdaad wat in laasgenoemde verband bestaan het deur onbruik verval het.

10. Wetteregterlik bestaan daar ook enkele bepalinge met betrekking tot onnatuurlike dade. In hierdie verband word aandag in die eerste plek gevestig op artikels 121 en 122 van „*The Native Territories Penal Code, 1886 (Act No. 24 of 1886—Cape)*” wat soos volg bepaal:

“121. Whoever voluntarily has carnal intercourse against the order of nature with any man, woman, or animal, shall be punished with imprisonment, with or without hard labour, for a term which may extend to ten years, or with flogging, or whipping, or a fine, or with any two or more of the said punishments. This offence is complete upon penetration.

122. Whoever attempts to have carnal intercourse against the order of nature with any man, woman, or animal, shall be punished with imprisonment, with or without hard labour, for a term which may extend to five years, or flogging, or whipping, or fine, or any two or more such punishments.”.

11. Tweedens word aandag gevestig op artikel 10 van die Natalse Wet „*To amend the law relative to the trial and punishment of the Crimes of Rape and Indecent Assault and Conduct (Act No. 22 of 1898)*” wat soos volg bepaal:

“10. Any male person who in public or private, commits, or is a party to the commission of, or procures or attempts to

procure, the commission by any male person of any act of gross indecency with another male person, shall be guilty of a contravention of this Act, and upon conviction thereof in a Court of a Magistrate shall be liable to imprisonment with or without hard labour, for any term not exceeding one year."

12. Daarbenewens is ondergenoemde bepalings van die Ontugwet, 1957 (Wet No. 23 van 1957), ook van belang:

(a) *Artikel 14 (1):*

„Enige manspersoon wat—

(b) 'n onsedelike of onbehoorlike daad met . . . 'n seun onder die ouderdom van sestien jaar pleeg of probeer pleeg; of

(c) so 'n . . . seun uitlok of aanlok om 'n onsedelike of onbehoorlike daad te pleeg,

is aan 'n misdryf skuldig."

(b) *Artikel 19:*

„Iemand wat—

(a) in enige openbare plek vir onsedelike doeleindes iemand anders aanlok, uitlok of lastig val;

is aan 'n misdryf skuldig."

Volgens *Hardie en Hartford—Commentary on The Immorality Act*, bl. 85 het die verwysing na „onsedelike doeleindes" by die toepassing van die onderhawige artikel betrekking op geslagtelike gedrag van sowel 'n natuurlike as onnatuurlike aard.

(c) *Artikel 20 (1):*

„Iemand wat—

(b) in die openbaar 'n onsedelike daad met 'n ander persoon pleeg,

is aan 'n misdryf skuldig."

13. Afgesien van die strawwe wat wetterereglik met betrekking tot onnatuurlike dade voorgeskryf word, is dit by die oorweging van die stappe wat ter bekamping van homoseksualiteit gedoen behoort te word waarskynlik ook van belang om vas te stel wat die howe se houding ten opsigte van strafoplegging vir die gemeenregtelike misdryf van sodomie is, veral daar sielkundiges en die voorstanders van homoseksualiteit konsekwent beweer dat straftoediening vir homoseksuele bedrywighede geen oplossing is nie. In hierdie verband word aandag in die eerste plek gevestig op die saak van *R. v. C.*, 1955 (2) S.A. 51 waar die Transvaalse hof die geleentheid gehad het om hom oor die aangeleentheid uit te spreek. Volgens die opskrif by die verslag van daardie saak blyk dit dat: „The medical evidence was to the effect that punishment

would not be likely to have any important deterrent effect on appellant, who was a respected citizen of 54 years of age, and that he would not be likely to yield to treatment, though instances had been known where people had responded to treatment. The magistrate had imposed a sentence of twelve months' imprisonment in all, having regard to the fact that such punishment might deter others who had not yet reached the stage of this kind of conduct that had been reached by the appellant." Na sorgvuldige oorgeweging van die geval, besluit die hof dat: "... we think that if there is a possibility—even a remote possibility—that treatment may lead this unfortunate man away from this practice, advantage ought to be taken of the offer which Dr. Pienaar has made, namely that he will give the appellant such treatment as he can. It is a case which is worth trying." Desnieteenstaande skort die hof slegs 8 maande van die opgelegde straf van 12 maande op en dui daardeur minstens by implikasie aan dat hy die uitdiening van 'n gedeelte van die opgelegde gevangenisstraf as noodsaaklik ag.

14. In 1956 kry die Transvaalse hof andermaal geleentheid om hom oor die aangeleentheid uit te spreek toe die saak van *R. v. S.*, 1956 (1) S.A. 650 op appèl voor hom dien. In daardie saak was die beskuldigde aangekla weens die pleeg van onnatuurlike dade (sodomie) met seuns in die bekende Louis Botha-tehuis. Daar is by die hof aangevoer dat navolging van die benadering in die saak van *R. v. C.*, *supra* in die onderhawige geval voldoende beskerming aan die gemeenskap sou bied en dat die moontlikheid van die morele rehabilitasie van die beskuldigde nie uit die oog verloor moes word nie. Die hof wys daarop dat in *R. v. C.*, *supra* die beskuldigde nogtans 'n tydperk van gevangenisstraf moes uitdien en vervolg dan: „Whilst appreciating the great importance of reformative measures in this and similar types of cases, we feel that persons who have been guilty of depraved practices, particularly over so extended a period as in the present case, should not escape gaol sentences. We feel that the Court should not encourage the belief that depraved conduct can be embarked upon with no consequence other than that of psychiatric treatment and we feel that the public, including of course parents, will feel alarmed if no real punitive sanction attaches to such conduct, which, as in the present case, must leave its mark on the young complainants.”.

15. Die beknopte uitsenstelling vervat in die voorafgaande paragrafe is, vir sover ons kan bepaal, 'n korrekte samevatting van ons reg oor sodomie en onnatuurlike misdrywe.

BYLAE C

Die Konsep-Ontugwysigingswetsontwerp soos
deur die Gekose Komitee Voorgestel, Een-
parig deur die Volksraad Aanvaar en as
Wet No. 57 van 1969 op die Wetboek Geplaas
is.

WET

Tot wysiging van die bepalings van die Ontugwet, 1957, met betrekking tot die pleeg van misdrywe met meisies of seuns; om die vervaardiging, verkoop of verskaffing van 'n artikel wat bestem is om gebruik te word om 'n onnatuurlike geslagtelike daad te pleeg, te verbied; om in daardie Wet voorsiening te maak vir 'n verbod op die pleeg van daad by 'n party tussen manspersone, wat daarop bereken is om geslagsdrif te prikkel of om geslagtelike bevrediging te verskaf; en om artikel 10 van Wet No. 22 van 1898 van Natal te herroep.

(Afrikaanse teks deur die Staatspresident geteken.)
(Goedgekeur op 9 Mei 1969.)

DAAR WORD BEPAAL deur die Staatspresident, die Senaat en die Volksraad van die Republiek van Suid-Afrika, soos volg:-

1. Artikel 14 van die Ontugwet, 1957, (hieronder die Hoofwet genoem), word hierby deur die volgende artikel vervang :

Vervanging van artikel 14 van Wet 23 van 1957

„Seksuele misdrywe met meisies onder sestien of seuns onder negentien.

14. (1) Enige manspersoon wat -
 - (a) ontug met 'n meisie onder die ouderdom van sestien jaar pleeg of probeer pleeg; of
 - (b) 'n onsedelike of onbehoorlike daad met so 'n meisie of met 'n seun onder die ouderdom van negentien jaar pleeg of probeer pleeg; of
 - (c) so 'n meisie of seun uitlok of aanlok om 'n onsedelike of onbehoorlike daad te pleeg,
 is aan 'n misdryf skuldig.
 - (2) Dit is 'n voldoende verweer teen 'n aanklag ingevolge hierdie artikel wanneer aan die hof blyk -
 - (a) dat die meisie ten tyde van die pleeg van die misdryf 'n prostituut was, dat die aldus aangeklaagde persoon op bedoelde tydstip onder die ouderdom van een-en-twintig jaar was en dat dit die eerste geleentheid is waarop hy aldus aangekla is; of
 - (b) dat die aldus aangeklaagde persoon op bedoelde tydstip onder die ouderdom van sestien jaar was indien die oortreding ten opsigte van 'n meisie gepleeg is; of
 - (b)(A) dat die aldus aangeklaagde persoon op bedoelde tydstip onder die ouderdom van negentien jaar was indien die oortreding

ten opsigte van 'n seun gepleeg is; of
 (c) dat die meisie of persoon in wie se sorg
 sy was, die aldus aangeklaagde persoon
 mislei het deur hom te laat glo dat sy
 op bedoelde tydstip bo die ouderdom van
 sesien jaar was.

2. Die volgende artikel word hierby in die Hoofwet na Invoeging van
 artikel 18 ingevoeg : artikel 18A in
 „Vervaar- 18A. (1) Enigiemand wat 'n artikel Wet 23 van 1957
 diging, vervaardig, verkoop of verskaf, wat
 verkoop of bestem is om gebruik te word om 'n
 Verskaffing onnatuurlike geslagtelike daad te
 van artikel pleeg, is aan 'n misdryf skuldig.
 wat bestem (2) By die toepassing van subartikel
 is om (1), beteken „verkoop' ook vir verkoop
 gebruik te aanbied, vir verkoop hou of in 'n plek
 word om 'n hou waar goedere verkoop, vir verkoop
 onnatuurlike aangebied of vir verkoop gehou word!'.
 geslagtelike
 daad te
 pleeg.
3. Die volgende artikel word hierby in die Hoofwet Invoeging van
 na artikel 20 ingevoeg : artikel 20A in
 „Dade 20A. (1) 'n Manspersoon wat met 'n Wet 23 van 1957.
 tussen ander manspersoon by 'n party 'n daad
 manspersone pleeg wat daarop bereken is om gaslags-
 by 'n party drif te prikkel of om geslagtelike bevre-
 gepleeg wat diging te verskaf, is aan 'n misdryf
 bereken is skuldig.
 om geslags- (2) By die toepassing van subartikel
 drif te (1) beteken 'n party 'n geleentheid waar
 prikkel of meer as twee persone teenwoordig is.
 om geslagte- (3) Die bepalings van subartikel (1)
 like doen nie afbreuk aan die gemene reg, 'n
 bevrediging ander bepaling van hierdie Wet of 'n
 te verskaf, bepaling van enige ander wet nie. ".
 verbied.
4. Artikel 22 van die Hoofwet word hierby gewysig Wysiging van
 deur paragraaf (g) deur die volgende paragraaf te artikel 22 van
 vervang: Wet 23 van 1957,
 „(g) in die geval van 'n in artikel 18A, 19, 20(1) soos vervang
 (b) of (c), of 20A (1) bedoelde misdryf, met 'n deur artikel 4
 boete van hoogstens vierhondred rand of met van Wet 68 van
 gevangenisstraf vir 'n tydperk van hoogstens 1967.
 twee jaar of met sowel daardie boete as daardie
 gevangenisstraf. ".
 5. Artikel 10 van die Wet „To amend the law relative Herroeping van
 to the Trial and punishment of the Crimes of Rape and artikel 10 van
 Indecent Assault and Conduct" (Wet No. 22 van 1898 Wet 22 van
 (Natal)), word hierby herroep. 1898(Natal).
 6. Hierdie Wet heet die Ontugwysigingswet, 1969. Kort titel.

BYLAE D

'n Essay oor Lesbianisme

*Vivamus, mea Lesbia atque amemus
Rumoresque senum severiorum
Omnes unius aestimemus assis.*

Cattulus

I

DIE BEGRIP LESBIANISME

Lesbos, famous since Homer's days for the beauty of its women and the sweetness of its wine, lies off the coast of Asia Minor (the Lydia of the poems) and is now called Mitylene after its principal city. [421]

Die term lesbianisme, wat algemeen gebruik word om die homoseksuele verhouding tussen vroulike persone te beskryf, het sy oorsprong in die naam van 'n eiland. Lesbos was die tuiste en Mekka van die Griekse liriese digteres, Sappho. Dit was hier waar sy ongeveer 2,600 jaar gelede haar gedigte, met as sentrale tema die liefde van vrou vir vrou, geskryf het. Sover afgelei kan word, was Sappho die hoof van 'n meisieskool of die leidster van 'n groep vroue wat bymekaar gekom het met die doel om poësie te bestudeer. Sappho was getroud, en het een dogter gehad, maar volgens oorlewering het haar homoseksuele neigings haar leefwyse gedomineer of oorheers. Sommige van die gedigte weerspieël haar biseksuele aard, maar dit is eintlik haar gedigte wat sy aan vroue opgedra het wat die krag van haar sensitiewe kunsgevoel die sterkste uitbeeld. Sappho se gedigte in verband met die liefde van vroue vir vroue is deur Plato in sy „The Tenth Muse” verewig.

Die outeur van die werk Love Between Women, Charlotte Wolff, is 'n psigiater wat onlangs navorsing in verband met lesbianisme in Brittanje gedoen het. In bogenoemde werk bespreek sy die gedigte van Sappho wat tot vroue gerig is of aan vroue opgedra is, as volg :

They reveal great depth of feeling, ranging from nostalgia to ecstasy. A sensitive reader could not fail to be moved by the inspiration of her poetry. [422]

Om die kern van lesbianisme te peil en om die betekenis van Sappho se poësie wat juis hierdie punt uitbeeld, te begryp, is dit na die skryfster se mening nodig om een van die mees volledige gedigte

wat behoue gebly het en soos deur Beram Saklatvala vertaal is, aan te haal, naamlik „To the Girl Brachea“.

Ah, in my mind he shares the high gods' fortune,
And is their equal who may come beside you,
And sit with you and to your voice so lovely
Attend and listen.

And he may hear your laughter, love-awakening,
Which makes my heart beat swiftly in my bosom.
But when I see you, Brachea, O my voice
Fails me and falters.

And my tongue stumbles even when I glimpse at you
Through all my flesh the fire swiftly running;
My eyes see nothing, and my ears hear only
My own pulse beating.

O then the sweat streams down me and I tremble
In all my body. Pale as the grass I grow.
And Death itself, my strength and power fading,
Seems to approach me.

So like a poor man I must be contented
To worship from afar your golden beauty,
To hear you laugh, and speak of all your loving
Only to others. [423]

In hierdie gedig word Sappho se gevoelens en aangetrokkenheid asook aanbidding van die vroulike persoon sterk uitgebeeld. Wolff se interpretasie hiervan volg nou :

It shows a sensuous and emotional abandon in spite of painful frustration and deprivation. She considers herself to be at a disadvantage, as men come between her and her beloved ones, but as far as we know she did not express resentment and jealousy towards men. In some poems, however, Sappho has shown herself to be vicious towards the faithlessness of her women friends who left her for other women. Hers is a sophisticated love, a love of beauty, grace and charm. The emphasis of her poetry is on the sensuous power of aesthetic love. The lesbians of her circle who probably belonged, as she did, to the aristocratic class, were artists of love, if not poets like herself. Saklatvala, in a brief account of the known facts of her life, speaks of her five great sorrows:

her father's death when she was a child, her widowhood, her exile from Lesbos to Sicily, probably for political reasons, her brother's shameful marriage to an Egyptian prostitute, and last but not least, that sorrow which overshadowed all others, her wonderful but heart-breaking love of women.

Sadness is part of ecstasy, and both belong to the original image of sapphic or lesbian love. There was another aspect of Sappho's involvement with women, namely the love of the teacher for a pupil. Maximus of Tyre, according to Saklatvala, wrote that her love had strong similarities to the affection Socrates had for his young companions and pupils. Both were drawn to many, and all their loves were persons of beauty. Sappho's love for women was criticised by some historians and writers of ancient Rome, and though her fame as a poet has never been less than that of one of the greatest in human history, her homosexuality has, as a rule, since her death been condemned, played down, or flatly denied. [424]

Hierdie uitgebreide bespreking in verband met Sappho dien ter inleiding tot die bespreking van die werklike beeld of betekenis van lesbianisme of sapphiese liefde, asook 'n beskouing van die psigodinamiese faktore wat 'n rol speel in die verskynsel.

Een van die mees opvallende feite wat bemerk word wanneer die verskynsel van homoseksualiteit bestudeer word, is dan ook die feit dat daar skynbaar reeds vanaf Sappho se tyd 'n merkwaardige houding deur die gemeenskap ten opsigte van lesbianisme getoon word; merkwaardig in die sin dat tot vandag toe die verskynsel van lesbianisme of sapphiese liefde tot 'n groot mate ge-ignoreer of ontken word. Ons vind dat daar in die literatuur en navorsing wat gedoen is in verband met homoseksualiteit nog merendeels op manlike homoseksualiteit gekonsentreer word. Dit wil voorkom asof vroulike homoseksualiteit om een of meer redes (soos reeds in Hoofstuk 3 bespreek) oor die hoof gesien word. In die psigiatrisie literatuur, navorsing, en kliniese werk, word die klem merendeels op manlike homoseksualiteit geplaas. 'n Goeie voorbeeld hiervan is weereens te bespeur in die feit dat die resente treffer van Dr. David

Reuben, getitel Everything You Always Wanted To Know About Sex, slegs 2 uit die 334 bladsye aan lesbianisme wy, terwyl 22 bladsye oor manlike homoseksualiteit gaan. In hierdie verband spreek Dr. Harvey Kaye, 'n bekende psigo-analis, die volgende mening omtrent hierdie tendens uit :

I find this dearth of data a most perplexing phenomenon - when one considers that Kinsey found that 13% of all women have had homosexual experiences eventuating in orgasm by the age of 45, and that conservative estimates indicate 4 to 6% of the adult male population are practicing homosexuals, while 2 to 3% of adult women are lesbians. [425]

Omrede daar so 'n groot leemte van kennis oor lesbianisme bestaan, het die Society of Medical Psychoanalysts van New York 'n spesiale komitee aangestel, bekend as die Research Committee on Female Homosexuality, om navorsing te doen insake vroulike homoseksualiteit. Dr. Harvey Kaye was een van die navorsers van laasgenoemde Komitee asook 'n medeskrywer van die navorsingsverslag wat gepubliseer is.

Vir die opstel van hierdie essay het die skryfster gebruik gemaak van dr. Kaye se artikels wat hy gepubliseer het, asook van die relevante kliniese indrukke en bevindinge van deskundiges (soos Irving Bieber et al.) wat die literatuurstudie opgelewer het. Verder het die skryfster gebruik gemaak van inligting en feite deur haar eie veldstudie ingewin d. m. v. onderhoude wat met lesbiese persone gevoer is, asook waarnemings wat in die sub-kultuur gedoen is.

II

DIVERSE TEORIEË

Net soos in die geval van manlike homoseksualiteit, vorm die gesinsagtergrond, gesinsdinamika en die psigo-maatskaplike ontwikkeling van die individuele lesbiese persoon met die bykomende

geneties-biologiese faktore die matriks waarteen die homoseksuele reaksie bestudeer en begryp moet word. Daar sal na die teorieë van etlike deskundiges verwys word, alvorens die bevindinge van die Research Committee on Female Homosexuality opgesom word.

1. Freud se teorie

Die klassieke psigo-analitiese teorie insake lesbianisme word deur Irving Bieber as volg gestel :

The classical psychoanalytic position posits, first that the earliest love object of both sexes is the mother, but in order to attain heterosexuality, the female, unlike the male, must renounce the mother as a love object and, instead, identify with her. Females who cannot make this renunciation become fixated on the mother and may ultimately become homosexual. [426]

Dit is sulke vroulike persone wat as lesbiese vroue manifesteer en wat 'n neiging in hulle homoseksuele patroon toon om met ouer of jonger vroue 'n verhouding aan te gaan waardeur die vroeëre moeder-kind verhouding rekapituleer word. Daar is natuurlik ook bykomstige faktore wat in sommige gevalle 'n rol speel soos bv. die verlies van 'n moeder, die verwerping deur die moeder van die spesifieke dogter, of die teenoorgestelde reaksie, soos 'n baie hegte, intieme, oormatige besitlikheid wat deur die moeder openbaar word in haar verhouding met die dogter. Die moontlikheid van latente homoseksuele neigings van die moeder speel ook 'n rol in sommige gevalle.

Die tweede aspek van die klassieke psigoanalitiese teorie staan in noue verband met die kastrasie-kompleks of kastrasie-angs wat die dogter ervaar wanneer sy

ontdek dat sy „gekastreer is" of nie oor 'n penis, (soos die seun) beskik nie. In sommige gevalle raak die dogter dan behep met haar klitoris (wat onbewustelik 'n penis-substituut word) en sodoende ontken sy dus die bestaansreg van die vagina. Om hierdie kastrasie-angs te verwerk is dit nodig vir die dogter om die belangrikheid van die klitoris te verruil vir die passiewe funksie van die vagina (d. i. ontvanklikheid van die vagina). Indien 'n dogter faal om hierdie krisis-situasie te verwerk en op te los sal sy dit moeilik vind om tot 'n heteroseksuele oriëntasie te kom en om dus heteroseksuele verhoudings aan te gaan. Bieber brei verder hierop as volg uit :

When a girl fails to resolve this crisis, she cannot enter into a heterosexual relationship; because the male possesses a penis, he reaffirms her castration. She then identifies with males and holds onto the fantasy that she possesses a clitoral penis. Other women become eroticized and sought for sexual fulfilment. Rivalry with a preferred male sibling is offered as one possible explanation for clitoral fixation. [427]

Die derde aspek m. b. t. Freud se teorie staan in noue verband met die oedipus-kompleks, wat tot 'n homoseksuele reaksie kan lei. Bieber stel hierdie punt as volg :

The vicissitudes of the Oedipus complex may determine a homosexual outcome. The decisive pathogenic factor may be a too intense attachment to the father, thus forcing a retreat from feared incestuous impulses. The oedipal phase may include sexually damaging experiential elements, such as paternal rejection or seductiveness. By adolescence, having failed to achieve the father sexually, the pre-homosexual girl identifies with him and turns to a woman as a love object. [428]

-
2. Sandor Rado beskou homoseksualiteit as 'n vlug weg van heteroseksualiteit wat gevrees word. "Rado viewed homosexuality as a flight from the substitute for feared heterosexuality". [429] Omrede die vrou 'n angs en vrees-reaksie ten opsigte van heteroseksuele aktiwiteite het, is sy nie instaat tot heteroseksuele verhoudings nie en val sy dus terug op infantiele reaksies soos die afhanklikheidspatroon met haar moeder -- en dit word d. m. v. die lesbiese verhouding uitgeleef.
3. Clara Thompson beskou homoseksualiteit egter nie as 'n kliniese entiteit nie, maar eerder as 'n simptoom wat verskillende betekenis vir verskillende persoonlikhede verteenwoordig. So kan homoseksuele reaksies byvoorbeeld 'n uitdrukking of gevolg wees van die volgende uiteenlopende veranderlikes :
- (a) vrees vir die teenoorgestelde geslag
 - (b) vrees vir die aanvaarding van volwasse verantwoordelikheid
 - (c) 'n behoefte om gesag of outoriteit te verwerp of te verontagsaam
 - (d) 'n manier om sterk gevoelens van haat of kompetisie op so 'n verplaasde manier te bemeester
 - (e) die vlug van realiteit deur bv. ge-absorbeer te raak in fisiese of liggaamlike stimulering
 - (f) 'n metode om destruktief teenoor andere of teenoor die self op te tree.

Volgens Thompson se skema word daar nie spesifieke oorsake vir die simptome geformuleer nie, alhoewel sy tog voorstel dat oorsaaklike faktore daarin opgesluit mag wees, soos bv. wanneer 'n persoon bewus is daarvan dat sy seks (seun of dogter) 'n groot teleurstelling vir sy ouers was. Dit tree veral sterk na vore in daardie spesifieke gevalle waar die ouers teenoor die kind optree asof die kind die geslag is (seun of dogter) wat hulle begeer het. Thompson wys verder daarop dat intimiderende invloede ook as etiologies beskou moet word soos bv. dat 'n swak, onsekere individu gewoonlik daartoe neig om aan die ouer van dieselfde geslag te bly kleef.

4. Bychowski voeg die begrip van 'n defektiewe ego ontwikkeling tot die psigo-analitiese teorieë. Volgens Bychowski lei 'n defektiewe sosialiseringproses en swak opvoedkundige metodes van die ouers daartoe dat die kinders patologies afhanklik raak van die moeder. Hierdie „anaclitic relationship" word dan deur 'n homoseksuele reaksie voortgesit. [430]
5. Charlotte Wolff se teorieë insake lesbianisme, wat onlangs gepubliseer is, verdien ook vermelding, veral omrede haar boek een van die weinige studies is van lesbianisme. Wolff stel dit kategoriees dat daar nog geen teorieë spesifiek of uitsluitend m. b. t. lesbianisme geformuleer is nie.

No theory has so far been evolved which deals exclusively with lesbianism. The homosexual woman has been treated by research workers as women are generally treated, namely as the second sex. Kinsey, in his mammoth work on Sexual Behavior in the Human Female, hinted at considerable differences in the nature of male and female homosexuality. However, he neither made an exclusive study of lesbianism, nor ventured on a theory about it. [431]

Wolff beskou die formulering van 'n teorie met betrekking tot lesbianisme as 'n onderneming waarom-trent 'n mens uiters versigtig moet wees. Sy reken dat bestaande kennis behoort oor en oor teenoor nuwe idees en nuwe navorsingsbevindinge opgeweeg te word. Sy het op grond van haar studie besluit dat sy 'n mosaïek-teorie insake lesbianisme kon formuleer. Haar mosaïek patroon bestaan uit elemente of items wat elkeen afsonderlik maar ook in verband met die geheel beskou moet word. Wolff se teorieë met betrekking tot lesbianisme sal dus baie kortliks uitgelig word. [432]

(a) „Gender Identity and Lesbianism”

Wolff aanvaar nie die idee van 'n bevistigde (fixed) geslagsidentiteit nie. Sy glo dat die opvoedingsproses en die kultuurinvloede 'n belangrike rol speel in die bevestiging van 'n persoon se geslags-identiteit, en sê:

We certainly are bisexual creatures, and this innate disposition is reinforced by the indelible memory of childhood attachments, which know no limitation of sex. Both the physiological and the psychological bisexuality of the human being make the concept of a definite gender identity look absurd. We acquire this so-called identity through the brain-washing process of education. Our elders hammer into us : "You must behave like this or like that, because you are a little boy or a little girl". In spite of this wrong teaching, gender identity is at its most labile in childhood. Games and play are outlets for all possible roles a human being can adopt by being either male or female. [433]

Wolff konstateer verder dat lesbiese persone oor 'n

labiele, d.i. 'n onbestendige geslagsidentiteit beskik. Sy stem nie saam met diegene wat hierdie eienskap as 'n teken van onvolwassenheid of gestremde ontwikkeling beskryf nie, maar sien dit eerder as die teenoorgestelde, naamlik : „The retention of the capacity to change feminine into masculine feelings and attitudes, and vice versa, is one of the assets of female homosexuality, because it makes for variety and richness in personal relationships". [434]

(b) „Sex Identity and Lesbianism".

Wolff beklemtoon die feit dat daar 'n anatomiese basis bestaan wat die manlike homoseksuele en die lesbiese persoon duidelik skei. Sy stel dit as volg :

A woman's sexual organs retain a masculine part, the clitoris. The whole scale of her sexual pleasure from mild stimulation to orgasm is bound up with this male rudiment. This condition can, under certain circumstances, alter a woman's image of herself, with a special reflection on her sex identity. The disposition to bisexuality and therefore to homosexuality is built into every woman by nature. (onderstreep deur skryfster). [435]

Wolff het in kliniese werk met vroulike pasiënte die neiging by vroue teëgekom dat hulle 'n illusie ervaar en dat daar soms tye ondervind word waar hulle onseker van hulle seksuele identiteit was; sy het dit veral ook onder adolessente homoseksuele meisies aangetref. Dieselfde faktore is deur die psigoanalisis Marie Bonaparte en professor Brüel beklemtoon -- albei gemelde deskundiges het

vroulike homoseksualiteit as 'n natuurlike verskynsel beskou.

Wolff gaan verder en beskryf die belangrike rol wat die klitoris speel in die seksualiteit van die vrou. By sommige vroulike persone is die orgaan meer ontwikkel, en Wolff is van mening dat lesbiese persone (sommige altans) besondere sterk response t. o. v. klitorale stimuli toon. Wolff huldig die mening dat vroulike persone as fisiese wesens dubbelslagtig is en om daardie rede dus homoseksueel van natuur is. Sy stel dit as volg :

As I have already mentioned, women are physically „double sexed”, and therefore homosexual by nature. Much of the understanding of lesbianism depends on this fact, but it could never completely explain it. The causes of female homosexuality are both biological and psychological. Psychology, existentialism, sociology, anthropology -- all these branches of knowledge must be consulted in the search for a theory of lesbianism which leaves no loopholes. [436]

(c) „A Psychological Viewpoint”

In haar sielkundige beskouing van lesbianisme, gee Wolff 'n interessante en waardevolle oorsig van die Freudiaanse teorie m. b. t. homoseksualiteit. Sy aanvaar sommige stellings en weerlê ander. Haar eie teorie insake lesbianisme is gekoppel aan die dogter se dilemma, nl. die feit dat die moeder die kind se eerste liefdesobjek is. Die vader mag die dogter se eerste ervaring van 'n flirtasie wees, maar hy kan slegs haar tweede

liefde wees; die moeder bly die eerste en belangrikste liefdes-objek. Die dinamika van lesbianisme is dus geleë in hierdie moeder-dogter verhouding en veral die moeder se reaksies teenoor die dogter en haar hantering van die moeder. Verder beklemtoon Wolff ook die feit dat vroue in die Westerse kultuur as minderwaardige, tweederangse burgers beskou word, en dat hierdie feit ook 'n rol speel in die moeder se reaksies teenoor haar seuns en dogters in 'n gesin-struktuur. Hierdie reaksies, waar die seuns moontlik onbewustelik begunstig word, dra daartoe by dat die dogter onseker voel in haar verhouding met die moeder en dit vererger die konflikbelaaide situasie en verhouding wat in ieder geval tussen moeder en dogter bestaan. Sy beklemtoon ook die posisie en sosiale status wat die vroulike persoon in die maatskappy beklee, wat tot isolasie en vereensaming lei. Daarom is vroue geneig om hegte vriendskapsbande met ander vroue te sluit -- om juis die eensaamheid teë te werk. Die enigste dogter in 'n gesin, asook die dogter met sterk lesbiese neigings, ondervind meestal probleme i. v. m. heteroseksuele verhoudings. Sy wys op die feit dat oorbeskerming van enigste kinders in baie gevalle dieselfde skadelike uitwerking het as bv. verwaarlosing en „lack of protection” omrede hulle vir altyd soekend is na die beskermende moeder-figuur en oor gebrekkige of infantiele emosies beskik. Wolff wys daarop dat sommige van haar proefpersone sterk reaksies teenoor hulle vaders se terugkeer van die tweede wêreldoorlog getoon het. Vir sommige van die dogters was die vader se terugkeer 'n skok en wou hulle

van hom ontslae raak, want hulle wou alleen met die moeder wees en het hom as 'n indringer beskou. Volgens Wolff dra sulke traumatiese insidente daartoe by dat lesbiese neigings versterk word. 'n Belangrike element in hierdie faktor is die feit dat die dogter eie voel met die moeder omdat hulle eenders is. Die vader is 'n vreemdeling omdat hy weer anders is, en die dogter word gekonfronteer met iets wat vir haar vreemd is. Daarom is dit so belangrik dat daar 'n sterk, gesonde vader-dogter verhouding sal bestaan, want 'n negatiewe vader-dogter verhouding sal slegs homoseksuele neigings van die dogter versterk. Wolff se teorie met betrekking tot die moeder-dogter verhouding word as volg in haar eie woorde weergee :

The heterosexual woman remains immature because of her way of playing up to men, but she becomes mature in her capacity to deal with her problem of loneliness. The homosexual woman is mature in her pursuit of independence from male superiority. It need hardly be mentioned that many heterosexual women strive for the same goal, but with the homosexual woman the fight for independence has more teeth, and is decisive in her human relationships. A lesbian may be considered immature because of her desire to re-establish a lost paradise -- the union with her mother. She is unable to transform herself into the genuinely maternal female, and to become what she was unable to possess. While her "normal" sisters have an incest problem of a predominantly sexual nature with their brothers, she has an incest problem of a predominantly emotional nature with her mother. Emotional incest with the mother is indeed the very essence of lesbianism. (onderstreep deur skryfster). [437]

(d) „An Existentialist View”

Volgens die eksistensialistiese standpunt :

An individual can at any given moment alter his attitudes, and thus change the course of his life. The freedom to reap-praise one's situation at any time, and to take decisive action about it, gives dignity to man without the crutches of morals. Existentialism is a philosophy of liberation, which looks at the original nature and meaning of man and objects. [438]

Wolff is van mening dat indien mens hierdie feite in ag neem en ook die woorde van Simone de Beauvoir, naamlik dat lesbianisme 'n keuse is gekoppel aan 'n lewenshouding, d. i. 'n lewenswyse wat bo enige ander lewenswyse verkies word, dan is dit duidelik dat die lesbiese vrou nie bereid is om soos die vroue deur die eeue (altans die meerderheid van vroue) as ondergeskikte objekte deur mans regeer te word nie. Wolff se siening is dat die lesbiese reaksie 'n definitiewe weiering van die hedendaagse vrou is om die ondergeskikte, minderwaardige rol te aanvaar, met die verlaagde status wat in die maatskappy voortspruit uit die magposisie wat die man beklee. Die lesbiese vrou se opstand en weiering teenoor hierdie ondergeskikte rol is absoluut. Verder wys Wolff op die feit dat daar selde vantevore in die geskiedenis so 'n noue gaping tussen die twee geslagte bestaan het as tans, en dat dit interessant is om daarop te let dat die vroulike persone deur die mans verneder word, deurdat daar na hulle verwys word asof hulle troeteldiere is. Benamings soos 'birds', 'pets', 'chicks', 'baby' is aan die orde van die dag en word

deur die meeste vroue gelate aanvaar. Die lesbiese vrou weier volkome om as 'n minderwaardige wese geplaas te word in die maatskappy, en dit is dikwels lesbiese vroue wat die uitstaande, voorvegters is vir gelyke regte vir beide geslagte en vir psigiese bevryding van die vrou. Wolff stel dit as volg :

She has the makings of the best soldier in the battle for a woman's right to independence. Whatever their physical type, educational level, temperament or mentality, all homosexual women are one in their rejection of bondage to the male. They refuse to be the second sex. Already as children they loathe girlish giggles and behaviour, and resent having to do the household chores from which their brothers are exempt. It is deadening for a homosexual woman to be regarded by a man as a thing, as a background for or an instrument of enjoyment. The lesbian's nostalgia for a homosexual world and her compulsive wish for a woman's love make it easy for her to opt out of conventional society. She has far less to lose than a heterosexual woman, and this fact diminishes her merit somewhat. She follows the command of her emotional needs in giving a lead in the liberation of woman from man and from an outdated image of herself. [439]

(e) Wolff se Bevindinge

Die oogmerke van dr. Charlotte Wolff se navorsing insake lesbianisme was om 'n beeld van die vroulike homoseksuele persoon te vind -- 'n profiel. Sy het d.m.v. vraelyste, outobiografiese verslae en persoonlike onderhoude 'n totaal van 108 lesbiese persoon in haar studie gehad waarop haar bevindinge gebaseer is. Die

-
- kontrolegroep het uit 123 proefpersone bestaan, en sover moontlik was daar gepoog om die twee groepe proefpersone as sosiale homogene groepe te laat ooreenstem.

Die belangrikste bevindinge word kortliks opgesom en kan as volg geformuleer word :

- (i) Die lesbiese groep se moeders het 'n laer ouderdom by geboorte van hul dogters getoon as die kontrolegroep. In hierdie opsig verskil Wolff se bevindinge van Dr. Eliot Slater en Dr. F. Kenyon se bevindinge; albei laasgenoemde navorsers het bevind dat die moeders van homoseksuele kinders in 'n ouer kategorie sorteer het. Indien hierdie faktor as 'n ge-isoleerde item beskou word, wys dit slegs op 'n tendens, maar dit word meer betekenisvol indien dit in verhouding met die res van die bevindinge beskou word. Wolff het bevind dat die moeders van die lesbiese groep 'n patroon van onvolwassenheid en onbetroubaarheid getoon het. Hulle was jong moeders wat nog nie hulle adolessente behoeftes ten volle bevredig het nie, en om daardie redes alleen 'n negatiewe houding teenoor hulle dogters (wat met verwerping gepaard gegaan het) getoon. Faktore soos 'n emosionele vooroordeel teenoor die dogters vererger die kind se dilemma; dit het geblyk dat die moeders 'n emosionele afsydigheid teenoor die dogters getoon het.

- (ii) Daar was ook ander faktore soos teleurstellings

van die moeders omrede die kinders dogters was, aangesien hulle seuns verkies het. Daar was ook 'n korrelasie gevind tussen homoseksualiteit en gebroke gesinne. Die kontrolegroep het 'n meer stabiele gesinspatroon getoon wat 'n versorgende, beskerende milieu verseker het.

- (iii) Die moeders van die lesbiese groep het meer dikwels as dominerende persoonlikhede vertoon as die moeders van die kontrolegroep. Die lesbiese groep moeders het as persoonlikhede wat hulleself laat geld, vertoon. Hulle was koppig asook narcissisties en onvolwasse. In sommige gevalle het hulle nie sterk moederlike gevoelens getoon nie. Omrede die moeders as dominerende persoonlikhede funksioneer, word die vader se gesag in die gesinstruktuur verminder en hy reflekteer 'n swak beeld teenoor die moeder. Daar het meer stief-vaders in die lesbiese groep voorgekom as in die kontrolegroep. Dit is 'n aanduiding van 'n potensiële bron van traumatiese ervarings wat die kinders ondervind het. In die lesbiese groep was daar vyf stiefvaders wat sadistiese gedrag openbaar het, nie slegs in woorde nie maar ook in optrede, veral t. o. v. seksuele handelinge teenoor die dogters.

- (iv) Die bevindinge van die Amerikaanse studie deur Grundlach en Riess i. v. m. die geboorteorde van lesbiese dogters versus non-lesbiese dogters, het dieselfde patroon as dr. Wolff

se bevindinge getoon. Die uitstaande faktore was die feit dat 'n groot getal van die lesbiese groep as enigste kinders in hulle gesinne grootgeword het. In Wolff se studie het so ook gevind dat lesbiese persone dikwels onder die oudste kinders in 'n gesin sorteer het, en baie selde onder die jongste kind voorgekom het. In die geval van die enigste kinders was die hegte emosionele gebondenheid tussen die dogter en moeder van so 'n aard dat die dogter die buitewêreld moeilik kon aandurf. Wolff het ook gevind dat heelwat van haar proefpersone in die lesbiese groep tot dieselfde generasie behoort het en die afwesigheid van die vaders gedurende die oorlogsjare was skynbaar 'n bydraende faktor. Sy vestig verder die aandag daarop dat wanneer lesbiese vroue kinders aanneem, verkies hulle seuns. Een van haar lesbiese groep het daarin geslaag om drie seuns aan te neem, en die „lesbiese egpaar” het daarin geslaag om die seuns 'n goeie, breë opvoeding te gee -- hulle was selfs hoogs intelligente en opgevoede persone. Die seuns het skynbaar as goed aangepaste heteroseksuele mans gemanifesteer. Wolff beskou hierdie geval as 'n interessante eksperiment. Sy reken egter dat dit moontlik 'n uitsonderlike geval is. Sy dra kennis van twee ander gevalle waar die seuns as onstabiele persoonlikhede ontwikkel het. Wolff teoretiseer oor die vraag : waarom lesbiese persone voorkeur aan seuns gee? Sy is van mening dat dit in noue verband is

met die minderwaardigheidsgevoel wat sommige lesbiese persone in gemeen met heteroseksuele vroue het; asook dat dit verband hou met die frustrasie en onsekerheid wat hulle as kinders in hulle moeder-kind verhouding ondervind het. Die „seun” vervul moontlik hulle eie begeerte om self 'n seun te kon gewees het -- indien sy 'n seun was, sou sy moontlik die liefde van haar eie moeder ontvang het, wat sy nou bereid is om vir die „seun” te gee. Hierdie dinamika staan in noue verband met die identifiseringsmeganisme. Wolff het gevind dat die grootste aantal lesbiese persone sou verkies het om seuns te wees; en die meerderheid was ook „tomboys” of het hulleself altans as sulks beskryf. Van die kontrolegroep was daar slegs 18 persone wat begeer het om seuns te wees, terwyl 81 van die lesbiese groep hierdie begeerte gehad het. (Die skryfster het in haar eie veldstudie ook hierdie tendens baie sterk teëgekom onder lesbiese persone, terwyl by homoseksuele mans daar nie 'n begeerte bestaan het om 'n dogter te wees nie). Wolff het gevind dat volwasse lesbiese persone hulle homoseksualiteit aanvaar en nie soos gedurende die kinderjare daarna hunker om 'n man te wees nie. Na aanleiding van 'n vraelys wat in Februarie 1970 aan 'n groep lesbiese persone gesirkuleer is waarin hulle gevra is of hulle sou verkies om 'n manlike persoon te wees, het honderd persent ontkennend geantwoord. Wolff het gevind dat 29 uit haar 108 proef-

persone egter verkies het om mans te wees -- en sommige van die redes was gebaseer op die status wat die man in die maatskappy geniet, nie soseer omrede seksualiteit nie.

(v) Wolff het die voorkomssyfer van alkoholisme, homoseksualiteit en geestes-stoornisse in die twee groepe vergelyk. Sy het gevind dat daar 'n hoër voorkomssyfer onder die lesbiese groep was. Veral angsneurose het veel hoër onder die lesbiese groep getoon. Alkoholisme het ook meer onder die lesbiese groep voorgekom -- 16 persone was alkoholiste. Daar bestaan moontlik 'n verband tussen die lesbiese persoon se gevoelens van bedruktheid, konflikte en die patroon van alkoholisme. Daar was ook meer asma-lyers onder die lesbiese persone, wat weer eens op die patologiese gesinsdinamika wys.

(vi) Wolff het gepoog om sekere eienskappe m. b. t. persoonlikheid te bepaal en sy gee die volgende skematiese beskrywing van die lesbiese persoon. Die proefpersone van die lesbiese groep en die kontrolegroep het oor min of meer dieselfde veranderlikes beskik, aangesien hulle as broodwinners in soortgelyke betrekkings gestaan het; van min of meer dieselfde gesinsagtergrond afkomstig was en 'n gemiddelde ouderdom wat ooreengestem het was. Die meerderheid van die proefpersone was persone wat as 'n gemiddelde tipe persoon beskryf kon word. Die hoogs intelligente of uitstaande persone was

uitsonderings in beide groepe.

Die aggressiewe eienskappe van die lesbiese persone was opvallend en het as definitiewe persoonlikheidstrekke voorgekom, van opbouende sowel as destruktiewe aard. Die lesbiese persoon se sterk sin vir selfstandigheid, vir vryheid, haar emosionele curiositeit en sterk sin vir avontuur, asook haar viriliteit, reflekteer die positiewe eienskappe van haar aggressiewe aard. Die destruktiewe kwaliteite is deur beledigende en kwaaië humeuruitbarstings gekenmerk, wat ook sterk verdedigingsreaksies insluit. Die lesbiese persoon is geneig om onge-inhibeerde aggressie te toon in teenstelling met sterk ge-inhibeerde gedragswyses. 'n Verdere eienskap wat sterk voorgekom het is die neiging om skaam en teruggetrokke te wees. Sommige lesbiese persone het ook 'n lae weerstand vir spanning, en pas dikwels moeilik in hulle sosiale milieu en werks-situasies aan; hulle ondervind ook probleme met inter-persoonlike, menslike verhoudings, wat moontlik afkomstig is van die gevoel dat hulle op die verdedig moet wees, dat hulle nie hulle eie self mag openbaar nie en moontlik ook sterk skuldgevoelens het omtrent hulle homoseksualiteit. Oor die algemeen het die lesbiese persoon 'n sterk empatiese vermoë en toon besondere begrip vir die probleme van haar medemens. Wolff is ook van mening dat sommige lesbiese persone sterk frustrasies ondervind

omrede hulle kinderloos is. Tenspyte van die feit dat die lesbiese vrou se seksuele uit-
 lewing moontlik meer beperk en aan bande
 gelê is as die heteroseksuele vrou s'n, blyk
 dit dat haar erotisme veel sterker en vinding-
 ryk is. Wolff stel dit as volg :

The lesbian's curriculum of love gives Eros a predominant place. It depends on one's attitude to Eros whether one considers the lesbian's erotic playfulness to be a positive aspect of her personality or not. Norman O. Brown advocates in his Life Against Death that people should give more to Eros in order to have less of Thanatos in their lives. [440]

6. Irving Bieber se Teorie

Bieber se teorie insake lesbianisme laat die klem op die patologiese ouer-kind verhouding val; veral in soverre dit 'n uitwerking het op die persoonlikheidsontwikkeling, en meer spesifiek wat die uitwerking daarvan op sekere van die psigo-maatskaplike rypingsfases, bv. die oedipus of phalliese fase is.

Bieber vind dat daar nog nie 'n bepaalde ouer-profiel vir die verskynsel van lesbiese dogters ontwikkel is nie, moontlik omdat sistematiese studies m. b. t. lesbianisme nog ontbreek. Daar kan egter van empiriese en kliniese studies sekere gevolgtrekkings geformuleer word -- dat die ouers se invloed en rol wat hulle speel net so 'n belangrike uitwerking op die dogter se homoseksuele aanpassingspatroon het, soos wat die geval is met die seun wat homoseksueel ontwikkel.

Die vaders van manlike homoseksueles het duidelike

psigo-dinamiese kenmerke, omrede daar die sterk element van seksuele kompetisie tussen vader en seun bestaan. In die verskynsel van lesbianisme word dieselfde element weer by die moeder aangetref. In baie gevalle is die moeder van die lesbiese kind geneig om 'n ambivalente verhouding met die dogter te hê. Sy is ook dikwels vyandig gesind teenoor die dogter en kompeteer voortdurend met haar. Die moeder ontwikkel en stimuleer nie die dogter se feministiese trekke nie, maar minimaliseer dit eerder. In die geskiedenis van lesbiese persone verwys hulle dikwels na die feit dat hulle moeders hulle nie gehelp en ondersteun het om mooi, vroulike klere te dra nie of hulle ooit gekomplimenteer het met die feit dat hulle aantreklik is nie. Inteendeel, die moeders het dikwels krities en neerhalend opgetree, hulle selfs verneder, of baie strenge beheer oor hulle uitgeoefen het. Moeders wat homoseksuele trekke in hulle dogters aan die hand werk is geneig om 'n spontane, natuurlike verhouding tussen vader en dogter te strem en dikwels selfs kontak te vermy. Sulke moeders neig ook om in te meng met die dogter se heteroseksuele vriendskapverhoudings met persone van haar eie ouderdomsgroep. Hierdie moeders is ook geneig om met ander vroue te kompeteer. Hulle verkies seuns bo dogters, en wedywer met hulle dogters m. b. t. mans. Dit is juis omrede die moeders 'n wedywering met die dogter aan die gang het in soverre dit mans aangaan, dat sy neig om die dogter se vroulikheid te verminder en haar as't ware kastreer.

In 'n ander kategorie bestaan daar egter ook dié tipe moeder wat 'n sterk behoefte het om haar dogter in 'n vriendin, 'n kameraad vir haarself, te omvorm. Hierdie tipe moeder is gewoonlik baie besitlik omtrent haar

dogter en wil haar nie verloor nie. Gevolglik meng sy op 'n subtiële manier in met die dogter se heteroseksuele vriendskapsverhoudings -- sy buig haar feitlik weg van mans. Een van die informante in hierdie studie het dit duidelik gestel hoe haar moeder daarin geslaag het om op 'n indirekte, subtiële manier 'n beeld van mans te skep wat hulle as nare, wrede, selfsugtige persone voorstel. Sy het oor die jare aan haar dogter gesuggereer dat 'n meisie eintlik beter af is indien sy nie trou nie, want mans gebruik en misbruik 'n vrou soos dit hulle pas. Die informant het as volwasse vrou die ontdekking gemaak dat haar moeder 'n sterk weerstand en renons teenoor mans by haar laat groei het en dat sy reeds as jong dogter in haar gesin die feit aanvaar het dat sy nooit eendag sal trou nie. Sy was reeds as kind daaromtrent uitgesproke. Daar word in die literatuur voorgestel dat hierdie tipe moeder moontlik self homoseksuele probleme het en dat sy in 'n onbewuste homoseksuele verhouding met haar dogters verkeer. In sommige gevalle van hierdie aard manifesteer die dogters nie as lesbiese persone nie, maar eerder as tipiese oujongnooiens wat hulle moeders versorg.

Die vader is gewoonlik ondergeskik aan sy vrou se eise en, as gevolg van die ondergeskikte rol wat hy vervul, faal hy om 'n behoorlike, bevredigende rol teenoor sy dogter te vervul, (d. i. 'n rol wat liefderik en beskermend is). Die vader se reaksie mag gedeeltelik wees omrede hy sy eie seksuele angs wat hy teenoor sy dogter ervaar, verkieslik op só 'n wyse hanteer. Vaders voel dikwels angstig en bedreig deur hulle eie normale seksuele gevoelens t. o. v. hulle dogters. Die huwelik en seksuele verhouding van die egpaar speel moontlik 'n groot rol in hierdie gesinsdinamika. Dit word egter

algemeen aanvaar dat die tipe vader wat as 'n sterk figuur in sy gesin manifesteer en openlik warm en affektief teenoor sy kinders optree, 'n belangrike rol speel en die kanse dat die kinders as homoseksueel sal manifesteer daardeur minimaliseer.

Die volgende beskouing van Bieber en Drellich wat as gevolg van hulle studies gedifferensieër is, word hier aangehaal, aangesien dit 'n belangrike bydrae tot die etiologie van lesbianisme is.

Two components were differentiated by Bieber and Drellich : the phallic and the feminine. The phallic component relates to reactions to the absence of a penis. This appears to be a transitory phase, having little or no pathogenic importance unless it is made so by the influence of parental psychopathology. Mothers who treat sons preferentially, showing them a quality of affection not shown to a daughter, induce feelings of maternal deprivation. The daughter may then develop envy of males, which may be symbolized in expressions of penis envy. In the feminine component of the castration complex, the female is concerned about injury to her femininity, her feminine organs, and the functions they mediate. In lesbianism both phases of the female castration complex are integrated in personality and behavior. It is unlikely that an affectionately related mother who encourages her daughter's femininity will produce a lesbian, nor will lesbianism occur when a father is assertive, affectionate, supportive, and enhancing of his daughter's femininity. [441]

Ter aanvulling van hierdie afdeling oor uiteenlopende teorieë insake lesbianisme, sal daar na die mededeling van 'n lesbiese informant met wie die skryfster 'n onderhoud gevoer het verwys word. Hierdie subjektiewe gevoelens, ervarings en pyn wat deur die informant weergegee word, staan in noue verband met die selfbeeld wat die persoon van haar self as vrou, as persoon en as lesbiese persoon het. Haar konflikte i. v. m. seksualiteit en

sommige van haar probleme m.b.t. menslike verhoudings word baie duidelik in haar mededeling weergegee. Volgens haar eie siening, staan dit in noue verband met haar eie geskiedenis, haar ouers se verwagtings van haar, hulle teleurstellings omrede sy 'n dogter was, en die gesin se patologiese hantering van die situasie. Wanneer hierdie gevallestudie ontleed word is dit asof dit 'n klassieke teksboek geval is omdat dit so baie van die verskillende teorieë m.b.t. lesbianisme illustreer.

III

AANHALINGS UIT 'N GEVALLESTUDIE

I was the fourth child and the fourth daughter in our family -- which to my mind was the greatest disappointment of my father's life. I don't think of myself as having been an extremely happy child; I think I had a too traumatic childhood.

My father himself had a bad relationship with his father. He turned out as a stern, rigid, hardworking, rather bitter person, with very little time for anything but work. He had to prove himself to my grandfather and I suppose to himself and to everyone. He planned his schedule of work and his life pattern in such a way that he himself realised that he could not achieve his own expectations in his lifetime -- his son had to proceed. Yes, the son who never was. At the age of thirty he married my mother who was the daughter of a well-to-do family. When I was born it was a bitter disappointment to both parents -- I was told that it never ever entered my father's mind that I could be a daughter. Hence the fact that I was seen by the farm labourers, the neighbours, and my cousins as the son of the family and I was called „Basie" by the workmen on the farm. Most of our friends nick-named me thus -- a name not in use any more but which still fills me with melancholy.

According to relatives, I was not a happy baby because I cried excessively. My mother used to dress me in pants because I had a problem with weak legs. I can recall one incident -- I would say at the age of four. I went with my nanny to a neighbour to fit a pair of new pants. I requested the lady to make it exactly like my cousin's pants, with pockets, a fly, etc. When the garment was finished it was perfect, but without a

fly. I can remember how I cried and the disappointment I felt. I can remember very little of my father up to the age of four. My mother was everything to me -- the two most important persons to me were my mother and my nanny, whom I adored. My mother was an extremely religious woman, but religious in a different sense to what my understanding of religion today is. I mean she was a sincere, honest and beloved person who was liked and respected by everybody. My father was like his environment -- like the countryside -- hard, cold, and tough, with very little sympathy towards others, especially those who were weak. [442]

Bostaande indrukke van die informant m. b. t. haar vader, moeder en haar eie selfbeeld, word as belangrike en waardevolle faktore gesien wat in noue verband staan met die psigo-seksuele ontwikkeling. Die feit dat die informant se ouers 'n baie sterk verlange na 'n seun gehad het en weereens 'n dogter (die vierde) moes aanvaar, word ook baie sterk dwarsdeur die gevallestudie van die betrokke informant uitgespel.

Die informant het 'n lang vertelling gedoen i. v. m. dié krisis-situasie van haar lewe, naamlik die feit dat haar moeder ernstig siek geword het toe sy ongeveer vier jaar oud was. Sy het in detail haar gevoelens, vrese en angs gedurende hierdie periode weergegee, en veral die pyn wat sy ervaar het om van haar moeder geskei te wees. Die informant beklemtoon die feit dat die ander volwassenes in haar onmiddellike omgewing nie juis met haar die kind gekommunikeer het nie. Dit was dan ook gedurende hierdie tydperk dat sy 'n hegte verhouding met haar vader gesoek het. Die gebeurde van haar moeder se dood, die begrafnis en die verlange en hartseer wat sy beleef het, volg nou.

I was suddenly aware of loneliness and I felt lost. My mother's illness was such that she was paralysed and she also lost her speech. During the time that followed I was non-existent -- I could not sleep, mother was not there to help me. The days that followed were terrible. I was fed and that was about all. I remember looking through the door at my mother's bed, longing to be

near her, but frightened by the fact that she could not speak. I remember the lonely nights and the intense longing for my mother, and the feeling that something was burning in my eyes and throat. After (I suppose) a few days, which felt like months to me, we drove to the village to visit my mother. Oh, I remember how glad I was to see my mother again, I wanted to embrace her but I was stopped. I stood tight against her bed. There were again tears in her eyes when she gazed speechlessly at me.

Today when I think about it, I always get the feeling that it was as if my mother wanted to protect me against my father. At the age of five I could already count and write and read.

It was very important to me to prove that I was as good as the son father wanted so badly -- this fight was already in action. At one stage I lived with an aunt to be near my mother. I was sent to a Kindergarten in the village -- but I ran off to be with my mother. During my stay with the aunt I discovered that my aunt's son (she was a widow) had a few dolls in his bedroom and that he did not play with his trucks and cars. I could not understand how a person could not appreciate the privilege of being a boy. Her eldest son played the piano and he had a collection of butterflies -- they were mounted on a velvet background in glass boxes. One could look at them but one was not allowed to touch them.

It was during this time that I became aware of my father and I wanted to be with him. He did not like the idea, and for almost a year I was passed along from one relative to the other.

One day my father came home from the village. I looked at him and asked where my mother was. He could not look at my eyes but said in a strange voice : "She is not with us any more", and walked off. It could have meant many things. I wandered through the house and saw people crying. Nobody spoke to me, because, after all, they were always very busy when there was a crisis, and what does a child know? I saw some of my aunts were busy working with flowers. They were making wreaths, and I knew that wreaths meant funerals. It was at that point when I demanded an answer to my thousand and one silent questions. "For who are you making wreaths, Auntie Sarah?" I asked. "Don't you know that your mother has died?" she replied. It came as a shock to me and I ran off. I just ran away to the backyard where the maids were sitting on the lawn

enjoying their meal. I fell down onto the lap of my mother's favourite maid and cried bitterly. My shaking body was embraced by her black arms and I felt safe against her warm bosom. She sobbed in my hair while she whispered encouraging words to me. How long it lasted I cannot remember.

I can recall that I was dressed in a white dress and bonnet and that I was hanging onto my father's hand. The funeral took place on the old family farm and there were masses of white flowers covering the coffin. I remember we walked behind the black car to the graveyard. People were crying and, while the farm labourers sang, the coffin was lowered into the grave. Then there was the sound of soil on the coffin and it was all over -- the end of my relationship with the most wonderful woman I knew. It was such a strange and such a short relationship. My father asked me whether I would like to go with one of my aunts (my mother's sister). I asked: "For always?" "Yes", he said, "for good". I knew he did not want me, but I grabbed his hand between my arms and I suppose embraced him in a childish way, maybe for the first time, saying: "I want to stay with you". He put his arm around me, but said nothing.

That night it rained heavily and I was worried about my mother in the cold, wet grave. Nobody spoke about her. It was only much later that I heard people speaking about my mother. To me this was very strange and I often wondered whether I was the only one that loved her so much. Whenever I wanted to ask questions about her, my attention was drawn away from the subject.

I could not eat, I could not bear the smell of food. I can never forget the days that followed and the dark nights. It was so black that when you opened your eyes during the night it was as if you could see a thick layer of black upon a layer of black.

Then my father decided that we as a family should go on a short holiday. It was after this holiday that a new relationship developed between my father and myself. I fell madly in love with him and would not leave him or would not let him go. [442]

Die informant het 'n oorsig gegee van haar belewenisse gedurende die daaropvolgende jare. Sy het dit moeilik gevind om aan te pas by die skool-situasie aangesien sy nie geskei wou wees van haar vader

nie. Sy vertel ook van haar ervarings as plaaskind saam met haar neefs en niggies op die plaas en die stadium van eksperimentering toe hulle ontdek het dat seuns en dogters anatomies verskil.

There was the natural pool in the river where we used to swim in the nude. I suddenly realised that my and Patty's bodies were different from the boys' bodies. I remember that I envied them their "toys". We two girls decided to make ourselves each a penis out of clay which we carried in our panties. When we were called home to attend to our duties there, the clay "toys" were hidden under a bush and the next day we would continue our game. One day Patty said to me she thought it was wrong; as a matter of fact, she thought it was a sin. I was very annoyed about this idea -- I knew she was right -- but I found it very difficult to accept her idea. She destroyed hers but I was very fond of my clay penis. Patty thought I was silly. It was much later that I decided to throw it into the pool. We became aware of our naked bodies and we all started realising that the old people were right when they said we should wear our bathing costumes. We also started playing sex games at night in the loft and then all of a sudden I felt it was boring and very dirty to fiddle around with the boys in the loft. I would not allow them to touch me or to look at my private parts. The result was that I became very unpopular in comparison with Patty. She allowed the boys to kiss her and to lie on her in the loft (on hessian bags). [442]

Na bogemelde periode volg haar ondervindinge op kosskool en 'n nuwe periode van haar lewe word ervaar wanneer sy ontdek dat haar vader (met wie sy 'n hegte verhouding gevorm het) van plan was om weer te trou met 'n „nuwe vrou". Sy tref dan ook 'n vergelyking tussen die „nuwe vrou" en haar eie moeder en beskou die tweede vrou as 'n swak keuse en 'n persoon wat baie minderwaardig is in vergelyking met haar eie moeder. Die gebeurde van die huwelik self was ook 'n onaangename ervaring, aangesien die kinders van die gesin geen aandeel daarin gehad het nie. Daar was slegs verwag dat hulle die nuwe ma sou aanneem en vir haar lief sou wees.

My father and his bride came back from their honeymoon. I suddenly realised that I could not call her mother. I suddenly realised that I had lost my father. My step-mother started to re-arrange my life. She did not like the little tomboy in me, she did not like my short hair, she did not like my clothes, she even tried to influence me in the games I preferred to play. Suddenly my bedroom was changed into a girl's bedroom. She gave me the most beautiful dolls with soft, yellow curly hair. My stepmother tried very hard to change me into a girl -- wherever I played my games outside, she used to display these dolls. Over the years she became more lenient and allowed me to display my own pictures (all of aeroplanes) on my bedroom walls. I was a very stubborn child. My stepmother had control over my clothes and my hair. I cried for days over the bloody long hair that I hated so much. This drama went on and on. Father promised me hidings, no pocket money, and that all privileges would be curtailed if I cut my hair again. I could never be the sweet little girl she wanted so badly. I was a healthy, naughty, energetic child as wild as a buck. I loved to climb the highest trees and since the age of five I was like a fish in the water. Surely they could never change me like a Cinderella.

My stepmother did not like father to pay much attention to or to take notice of me, and she used to sulk if she was not the centre of attraction. After a while I was disciplined to such an extent that I did not speak to my father any more, except for saying good night and good morning. Whenever I wanted anything from him, I had to ask her, and it was her privilege to ask him. There was no contact between my father and his children any more. Jill could not take this and she refused to spend the school holidays at the farm. For the sake of peace, my father always sent Jill to relatives. My stepmother's concentration was on me and not so much on the older girls.

My stepmother never had children of her own and it was her wish to make me her own child. At times I think she was jealous of my own mother and that she wanted to destroy everything that my mother had given me. Unfortunately for her, I was the little image of my own mother. In spite of my rebellious nature I was a dreamer like my mother ... and I resembled many of her characteristics. My stepmother demanded a lot from me -- she was neurotic and the fact that she wanted to obliterate my mother in me did antagonise me. She became worse and even started to dress me in clothes

made from the same material as her own dresses. She developed headaches and I was instructed by my father to stay with her -- which I hated, because it interfered with my games in the fields. [442]

Verdere insidente gedurende die skooljare, veral m. b. t. die ontdekking van homoseksuele gevoelens, word ook in die mededelings verstrekk. Die informant het ook verwys na insidente waar sy seksuele ondervindinge met seuns gehad het, asook na die feit dat 'n volwasse man (familie van haar stiefmoeder) toenadering by haar gesoek het en homself ontbloot het. Laasgenoemde insident het haar erg ontstel en sy het nooit die vrymoedigheid gehad om hulp by haar ouers te soek nie.

I sometimes wonder to what extent this unpleasant experience affected my sexual life. I was now in Standard 6. Back at school, I noticed a new girl in Standard 5. She was not exceptionally beautiful, but there was something about her which hypnotised me. I was quite popular amongst the boys and at this stage I had an "affair" with Deon, (the one who made the announcement to the class that my father was getting married that day). Most of the time I was with the boys, sharing their games. The hostel girls used to travel by bus to school, but I had a bicycle and cycled with the boys to school. A year passed and this new girl was still very attractive to me -- I never tried to make personal contact. The following year she became a new resident at boarding school. I was suddenly aware of a strange awakening love in me. I could not stop looking at her and yet I avoided her. I was too shy to speak to her or to join a group where she was present. Suddenly I realised that there was also admiration on her part towards me. At table I would look at her, straight into those soft amber eyes with the long eyelashes, and our eyes became entangled. I experienced excitement, an almost narcotic effect through my body. I knew something strange was happening to me and I sensed that somehow it was wrong -- it was bad -- and the mysterious feeling made me feel terribly guilty. I knew I should stop it but I could not. I was completely paralysed, bewildered, and captured by this emotional experience. She was in my mind day and night.

Then one day when I was fiddling around in my locker

where our foodstuffs were stored, she came to me, looked me straight in the eyes and said, "You are avoiding me, aren't you?" I replied self-assuredly, (I don't know where I got the courage from): "I have to avoid you -- because I like you so much". We suddenly found ourselves holding hands and just gazing into one another's eyes. That was all. I found that the greatest experience of my life. Days later I was still hypnotised by the mere thought of it. Our friendship developed and she started spending some weekends with me on the farm. We would sleep in the same bedroom, without dreaming to share one bed or to kiss one another. On the dam wall we would sit together looking at the wild ducks and the sunsets. We spoke about beautiful things, things we then found very romantic. Then one day I told her that I was unhappy because I was in love with a girl. Later on we started to share my bed. But everything was so child-like. We would lie in one another's arms, kissing and embracing one another. I think this was reported to the matron of the residence, and she in turn reported it to our parents. Nobody discussed it with us, but all of a sudden my friend was sent by her parents to another school in a different town. This meant we would never see one another again unless we could arrange it privately, which was almost impossible. We wrote letters to one another but I was burned up with longing. I became quiet and avoided my friends. By this time I was in Standard 8 and was privileged to share a double bedroom. My room-mate was a very quiet girl and we spoke very little. After a while I found this girl very sympathetic and started telling her about my diary and my strange love for another girl. We discovered that we both were in love with different girls. At least this meant something to me -- I no longer felt alone -- I was no longer the only abnormal human being in the whole world. If we were the only two, at least we had one another. Most of my schoolfriend relationships do not exist any more, but my friendship with my old room mate still continues. After my first girl friend was sent away from our boarding school, I had various relationships with other girls at boarding school, although I could not forget her. In fact, she was never out of my mind. [442]

Die informant het vertel van verdere ondervindinge met dogters asook met een spesifieke onderwyseres op skool. Laasgenoemde voorval het gepaard gegaan met bewondering vir die onderwyseres. Nadat sy die skool verlaat het, het sy as universiteitsstudente 'n nuwe rigting ingeslaan en meer betrokke geraak in verhoudings met

jong mans, alhoewel sy nog altyd haar spesiale vriendinne gehad het. Sy het later in die huwelik getree en gedurende haar verblyf in die hospitaal (met 'n baba se geboorte) het sy van vooraf verlief geraak op 'n verpleegster wat baie simpatiek en warm teenoor haar opgetree het. Hierdie gevallestudie bevestig die biseksuele aard van lesbiese persone, soos wat Wolff se studie dan ook bevind het. Die informant het later haar huwelik ontbind en voorkeur gegee aan die uitlewing van haar homoseksuele oriëntasie.

IV

DIE BEVINDINGE VAN 'NAVORSINGSKOMITEE

Die bevindinge van die Research Committee on Female Homosexuality (waarvan in die Inleiding tot hierdie hoofstuk melding gemaak is) word vervolgens in die breë uiteengesit.

1. Simptome van Lesbiese Gedragswyses

Vroeë simptome van lesbiese gedragswyses kan as aanduidend beskou word van 'n potensiële lesbiese reaksie wat moontlik later tot 'n meer uiterlike, sterk gekleurde lesbiese gedragspatroon ontwikkel. Sommige van die simptome wat as belangrik beskou word en wat moontlik in programme vir voorkomingswerk in gedagte gehou behoort te word, word hieronder weergegee.

- (i) Dogters wat in die vroeë kinderjare en gedurende die adolessente periode daartoe neig om betrokke te raak in fisiese gevegte en spele -- die element van 'n „tomboy" beeld kom ook hierin voor
- (ii) Dogters wat 'n afkeer in tipiese vroulike aktiwiteite toon, soos bv. nie met poppe speel nie of huishoudelike werk verfoei

-
- (iii) Dogters wat 'n voorkeur gee aan aktiwiteite buiten-huis, wat verkies om met wapens te speel soos bv. rewolwers en gewere en tipiese manlike belangstellings openbaar
- (iv) Dogters wat hulleself as „tomboys" beskryf en geneig is om aktiwiteite wat eie aan seuns is, te beoefen; hulle verkies die spele van seuns en vermy die tipiese spele van dogters
- (v) Dogters wat sterk neigings tot of liefdesgevoelens teenoor vroulike persone gedurende die puberteitsjare ervaar (in sommige gevalle onderwyseresse); die feit dat sommige dogters gedurende hierdie periode ook op onderwysers (manlike persone) verlief raak en heldeverering toepas, sluit nie die moontlikhede van homoseksuele gevoelens uit nie
- (vi) In groepsverband gesien, wil dit voorkom asof homoseksuele dogters veral geneig is om in 'n sterk kompetisie-verhouding met hulle moeders te verkeer -- die geskiedenis van homoseksuele vroue toon duidelik aan dat hulle die tipiese vroulike aktiwiteite vermy het en selfs die vroulike rol verwerp.

Soos reeds gesê, behoort bostaande simptome in adolessente of pre-adolessente gedragswyses van dogters as 'n moontlike waarskuwing te dien vir ouers, onderwyspersoneel, medici, maatskaplike werkers, jeugwerkers, inrigtingsouers en andere wat met kinders werk, veral met die oog op terapie wat vroegtydig aandag behoort te geniet. Die korrekte hantering van hierdie manifestasies is van uiterste belang, aangesien ernstige skade op die foutiewe hantering daarvan kan volg.

2. Gesinsdinamika

- (a) Net soos in die geval van manlike homoseksualiteit, speel die verhouding van die dogter-moeder en dogter-vader, asook die verhouding van die ouerpaar, 'n belangrike rol in die etiologie van lesbianisme. Bevindinge dui daarop dat die verhouding van die dogter met die vader van primêre belang in die gesinsdinamika van die lesbiese persoon is. In sommige gevalle het dit geblyk asof die moeders puriteinse persone is wat geen seksualiteit van hulle eie openbaar het nie en geneig was om die dogter se feminiteit te ontmoedig. Moeders het ook verwarrend gereageer deur bv. die dogters te vertroetel, hulle selfs te infantiliseer, maar terselfdertyd 'n minagtend, neerhalende gesindheid of houding teenoor hulle te toon. Die Research Committee het vergelykings getref tussen 24 breedvoerige verslae oor lesbiese persone en 'n soortgelyke getal verslae oor heteroseksuele vroue; albei groepe was onder psigo-analitiese terapie. Die studie het aangetoon dat daar nie 'n merkbare verskil tussen die moeder-dogter verhoudings van die twee groepe gevind kon word nie. Dit is egter belangrik om daarop te let dat die heteroseksuele groep moeders almal persone was met so 'n mate van konflik in hulle maatskaplike funksionering as vroue en moeders dat hulle dit nodig geag het om psigo-analitiese terapie te ondergaan. Hulle verhoudings met hulle dogters was moontlik daardeur gekleur. Die skryfster plaas dus 'n vraagteken teenoor hierdie bevinding. Die skryfster se eie ondersoek en waarneemings in hierdie verband stem eerder ooreen met Bieber se bevinding as met dié bevindinge van die Research Committee.
- (b) Die ontleiding van die lesbiese persone se vaders het egter 'n unieke vaderlike figuur ontbloom :

A breed of man quite apart from the fathers of our heterosexual group. We see a man who is superficially feared and puritanical, but who manifests an obviously seductive attitude towards his daughter. This attitude is only slightly below the surface. He is overly possessive, excluding the mother and his daughter's friends, both male and female, from closeness with his daughter. While excessively interested in the physical development of his daughter, he simultaneously discourages her development as a female; he frowns on her use of cosmetics and play with dolls. This image of a close-binding, overly intimate father emerged as a counterpart to the close-binding intimate mother found in studies of male homosexuality. [443]

- (c) Die studie het geen noemenswaardige feite in verband met die proefpersone se verhoudings met hulle broers en susters getoon nie. Homoseksualiteit was 'n seldsame verskynsel in beide die lesbiese sowel as die heteroseksuele persone se gesinsamestellings. Vraelyste wat deur die Sosiale Organisasie vir Lesbiese Persone, naamlik „The Daughters of Bilitis" op versoek van die Research Committee aan 157 lede van die Organisasie gestuur is, het getoon dat 14% van die lede melding gemaak het van ander verwante wat ook homoseksueel was.

3. Patroon van Seksualiteit

Die Research Committee het 'n belangrike feit bepaal, naamlik dat die oorgrote meerderheid lesbiese persone in werklikheid meer akkuraat beskryf kan word as persone met 'n sterk biseksuele oriëntasie of seksuele patroon, eerder as persone met 'n uitsluitende homoseksuele patroon.

Van die homoseksuele groep wat deur die psigo-analiste bestudeer is, was daar 53% wat van tyd tot tyd in heteroseksuele verhoudings betrokke was. (Word hierdie feit met die posisie onder homoseksuele mans vergelyk, word gevind dat slegs 30% van

die mans in heteroseksuele ondervindings betrokke was).

Wat behandeling of terapie aangaan, was daar bevind dat die lesbiese persone 'n progressiewe heteroseksuele manifestasie getoon het. Weereens kan die vraag egter gestel word of ons nie hier met 'n tendens te doen kry waar daardie lesbiese persone wat 'n sterker graad van biseksualiteit ondervind daardeur gemotiveer word om vir terapie aan te klop. Indien dit die geval is, sal die navorsing-resultate daardeur beïnvloed word. (Soortgelyke vraagstukke en elemente is natuurlik inherent van maatskaplike navorsing en bemoeilik dus altyd die geldigheid van resultate).

Die skryfster vind dit veral interessant dat hierdie feit i. v. m. biseksualiteit van lesbiese persone ook deur resente navorsing deur Charlotte Wolff in Brittanje teëgekom is. Die volgende aanhalings uit Wolff se werk word om hierdie rede aangehaal :

Lesbian women possess a more global, all-embracing love-potential than their male counterparts. It was Sigmund Freud who emphasised that all human beings are bisexual by nature. Could it be that women, and lesbians in particular, remain closer to this natural condition than men, when they are not suppressing their homosexual side? The statistical results of my research on lesbianism provide evidence for this assertion. Most of the homosexual women I interviewed had sexual contacts with men, and the majority were not repelled by them. A considerable number of my interviewees were married or had been married. It is a fact that there are homosexual men who marry, but the difference in their attitude to the opposite sex lies in their fear of the female sex organs, a fear which goes with a feeling of repugnance. There are, of course, also lesbians who are repelled by men, and who only love women physically and emotionally. [444]

Wolff is ook van mening dat die lesbiese persoon oor 'n besondere hoë graad van viriliteit beskik, wat moontlik gekoppel kan word aan die feit dat sy 'n biseksuele wese is. Sy stel dit as volg :

It is interesting to note that almost all homosexual women whom I interviewed were tomboys as children. This holds good for the more masculine as well as the more feminine lesbian. Both types, if one can differentiate them at all, showed sexual virility. Before they realised their true libidinous preference, they had, with few exceptions, sexual contact with men. Although many found heterosexual intercourse less enjoyable than homosexual love-making, they were as my statistics show, living out their bisexual nature. Many of them were married, and a number of these realised their homosexuality only after years of marriage. I have no doubt that lesbianism makes a woman virile and open to any sexual stimulation, and that she is more often than not a more adequate and lively partner in bed than a "normal" woman. It is her virility and aggressiveness that enable her to subject herself to heterosexual intercourse without feeling humiliated. [445]

Die Research Committee het hulle bevindinge op hierdie gebied met die resultate van die „Daughters of Bilitis" se opname vergelyk, met die veronderstelling dat die lede van lg. organisasie seer sekerlik die homoseksuele aanpassingspatroon tot min of meer dieselfde mate hulle eie gemaak en aanvaar het as wat die gemiddelde heteroseksuele vrou haar patroon aanvaar het. Die bevindinge het getoon dat slegs 30% van die „Daughters of Bilitis" se lede ondervinding van psigoterapie gehad het, terwyl 75% van die res van die lede gevoel het dat hulle geen behoefte aan terapie het nie. Die laaste groep was dus, wat motivering vir terapie aanbetref, beslis 'n kenmerkende groep. Uit die 157 lede van die organisasie wat aan die ondersoek deelgeneem het, was 27% getroude persone. Verder het 100 uit die 157 lede hulleself as eksklusief homoseksueel beskou, terwyl 62% van die totale getal gerapporteer het dat hulle wel ondervinding van heteroseksuele aktiwiteite gehad het. Selfs van die eksklusiewe homoseksueles het ondervinding van heteroseksuele aard gehad.

Na aanleiding van die uiteenlopende studies se resultate wat bestudeer is, kom die skryfster tot die gevolgtrekking dat die volgende afleidings geformuleer kan word.

-
- (a) 'n Biseksuele patroon van seksualiteit manifesteer onder lesbiese persone, en hierdie patroon kom as 'n algemene tendens voor.
- (b) Wat seksuele ryping aangaan, kom daar nie juis merkbare verskille tussen lesbiese en non-lesbiese persone voor nie. Beide groepe het op min of meer dieselfde ouderdom hulle eerste kennismaking met seksuele aktiwiteite gehad -- een helfte tussen die ouderdom van 15 en 19 jaar, en die ander helfte na 20 jarige ouderdom. Daar was drie lesbiese persone wat reeds op die vroeë ouderdom van 5 tot 9 jaar met seksuele aktiwiteite kennis gemaak het. Die gegewens wat deur die organisasie „Daughters of Bilitis" ingewin is, wys daarop dat hulle lede 'n gemiddelde ouderdom van 18 tot 19 jaar bereik het alvorens hulle met heteroseksuele praktyke kennis gemaak het. Die skryfster wil in hierdie verband verwys na die bevindinge van navorsing wat deur Irving Bieber et al gedoen is. Hulle resultate toon aan dat homoseksuele persone meer bewus is en meer preokkupasie toon m.b.t. seksualiteit (per se) as byvoorbeeld heteroseksuele persone. Hulle beoefen seksuele praktyke reeds op 'n vroeër ouderdom en is meer seksueel aktief in die pre-adolescente jare, asook in die volwasse stadium. Feite i. v. m. Bieber se bevindinge word in 'n voetnota verstrek, aangesien dit meer betrekking het op manlike homoseksueles. [446]
- (c) Beide groepe, homoseksuele sowel as heteroseksuele vroue, ondervind redelike sterk skuld en angsg gevoelens omrede hulle masturbeer.
- (d) Die algemene opvattinge wat bestaan i. v. m. vroeë homoseksuele ervarings, naamlik dat dit permanente gevolge of letsels laat, kan nie deur die Research Committee

se bevindinge bevestig word nie. In teenstelling, het die bevindings getoon dat die eerste lesbiese aktiwiteite meesal tussen dogters van min of meer dieselfde ouderdom plaasvind, en nie soos so dikwels veronderstel word met ouer lesbiese persone wat die dogters verlei nie. Die vrees wat dus in hierdie verband by ouers en andere bestaan, skyn onnodig te wees. Dit is moontlik nodig dat hierdie feit meer algemeen bekend behoort te wees om sodoende onnodige angs uit te skakel. Die skryfster se waarnemings in hierdie verband getuig ook van die feit dat volwasse persone nie in jong dogters (altans onder sestienjarige ouderdom) belangstel nie.

- (e) Die veelbesproke teorie insake „penis envy” is tog nie so 'n uitstaande faktor in vroulike homoseksualiteit nie, aangesien hierdie verskynsel wel by albei die groepe, d. i. lesbiese persone en heteroseksuele vroue teëgekom is. Daar was nie meer intense afguns of jaloesie i. v. m. die manlike phallus by die lesbiese groep aangetref nie. 'n Faktor wat wel belangrik is, is die feit dat 'n gunsteling seun in die gesin moontlik die gesinspatroon domineer. Die moeder is gewoonlik die ouer wat die seun ten koste van die dogters begunstig. Omdat die dogters afgeskeep voel, word 'n jaloesie-patroon teenoor die seun ontwikkel. Hierdie feit speel moontlik 'n rol in die manifestasie van die erg manlike lesbiese persoon (wat bekend staan in die sub-kultuur as die „butch” tipe), wat sterk manlike trekke, maniere, en gebare openbaar veral t. o. v. kleredrag en liggaamsbewegings asook algemene belangstellings. Die dogter kompeteer met die broer (wat die moeder se gunsteling is) en dit is 'n magstryd wat in werking tree.

4. Verskille Tussen die Lesbiese Vrou en die Heteroseksuele Vrou

Die navorsingstudie het die volgende verskille tussen lesbiese en heteroseksuele vroue bepaal.

- (a) Die homoseksuele persone het 'n sterk vrees en afkeer teenoor die manlike geslagsorgaan getoon. Harvey Kaye stel dit as volg :

There was a marked fear and/or aversion to the penis, scrotum, and male ejaculate among our homosexual patients, unlike our comparison group of heterosexuals. The fear-aversion is analagous to the fear and aversion male homosexuals manifest toward the female genitalia. (I have listened to repetitious dreams in male homosexuals indicating fears of genital damage should their penis penetrate the vaginal orifice). "Even the idea of a man's penis makes me feel dirty and nauseated" is an expression frequently heard from lesbians. [447]

(In hierdie verband kan die skryfster bostaande mening onderskryf aangesien dieselfde neiging by lesbiese persone met wie daar onderhoude gevoer is, teëgekomp is. 'n Interessante feit is egter dat die meer verfynde, vroulike lesbiese persoon nie dieselfde graad van afkeer openbaar as die meer manlike, aggressiewe tipe lesbiese persoon nie. Die skryfster voel geneig om hierdie neiging aan die „penis envy" teorie te koppel, aangesien dit opvallend is dat die meer „manlike" tipe lesbiese persoon in baie sterker kompetisie met die manlike rol verkeer as die „passiewe" lesbiese vrou. 'n Verdere belangrike feit is dat die geskiedenis van die persone wat 'n sterk aversie teenoor die manlike geslagsorgaan toon, daarop dui dat die verhouding tussen die dogter en vader 'n intense verhouding van ambivalensie toon, maar terselfdertyd ook bewondering vir die vader inhou. Die bewondering wat baie sterk

uitgespel word deur die lesbiese persoon is moontlik haar manier om die sterk haat- en wrokgevoelens te verbloem).

- (b) Die lesbiese persone se geskiedenis het ook aangetoon dat daar 'n uitgebreide geskiedenis van straf, bestraffing en dreigemente ten opsigte van seksuele eksperimentasie met seuns voorgekom het. Die ouers van lesbiese persone het skynbaar onnodige beheptheid en angste ten opsigte van normale kinderspeletjies wat met seks gekleur was, getoon.
- (c) Beide heteroseksuele sowel as lesbiese vroue het begeertes en drange vir kinders uitgespreek. Daar was egter 'n meer opvallende, deurlopende, soms bewuste vrees vir swangerskap by die lesbiese persone. Daar is egter gevind dat heelwat homoseksuele vroue wel kinders gehad het, in sommige gevalle buite-egtelik of uit vroeëre huwelike gebore. Dr. Harvey Kaye was deur die New York stad se tak van „Daughters of Bilitis" genooi om hulle lede toe te spreek oor „How Can Lesbian Couples Best Raise a Child?" Hy was veral beïndruk deur hulle ernstige betrokkenheid en begeerte om die beste vir hulle kinders te gee.
- (d) Met betrekking tot die inhoud van heteroseksuele en homoseksuele vroue se drome was daar geen noemenswaardige verskille met betrekking tot heteroseksuele aktiwiteite nie. Die lesbiese persone het egter 'n veel sterker homoseksuele element in hulle drome gemanifesteer. Hierdie feit is deur die navorsingskomitee as volg geïnterpreteer.

We feel that this again confirms the heterosexual drive component in homosexual women. [448]

Gebasseer op gemelde faktore kan die volgende afleidings dus gemaak word :

- (i) Daar bestaan 'n merkwaardige sterk homoseksuele komponent of dryfkrag by die lesbiese vrou
- (ii) Die homoseksuele vrou is meer geneig om as 'n lesbiese persoon te manifesteer in 'n omgewing of atmosfeer gekenmerk deur taboes, vrese en dreigemente in verband met heteroseksuele aktiwiteite
- (iii) Angste wat in die heteroseksuele areas ontstaan, sal 'n rol speel in die inhibisies wat met heteroseksuele aanpassings gepaard gaan en daardie selfde angste sal moontlik aanleiding gee tot die ontwikkeling van 'n defensiewe homoseksuele aanpassing of homoseksuele reaksie.

5. Die Lesbiese Verhouding

Net so min soos wat daar van 'n tipiese heteroseksuele verhouding gepraat kan word, bestaan daar so iets soos 'n tipiese lesbiese verhouding. Elke verhouding word deur die betrokke persoonlikhede en die persoonlikheidsdinamika bepaal. Daar bestaan egter deurlopende neigings wat tot 'n mindere of meerdere mate by meeste verhoudings aangetref word en hierdie neigings word nou kortliks bespreek.

Die lesbiese verhouding word deur 'n verskeidenheid van elemente gekenmerk en die seksuele aspek is slegs een area van die totale verhouding. 'n Uitstaande kenmerk is die magstryd (power struggle) wat in alle verhoudings aangetref word. Die magstryd tussen die twee vroue het sy oorsprong in die gesinsdinamika van die twee individue. Harvey Kaye stel dit baie goed as volg :

Gaining „control" of the partner, or gaining the assurance of being benevolently controlled by the partner, is an almost everpresent feature of the lesbian

relationship. [449]

Die behoeftes om te beheer of om te besit of om beheer te word of om besit te word vorm dus 'n kernelement van die lesbiese verhouding. Tesame hiermee gaan dus faktore soos spanning, verwerping, ontrouheid, asook konflikte wat tot onstabiliteit lei. Die volwassenheid van die persoonlikhede betrokke in die verhouding sal bepaal hoe die elemente van afhanklikheid en magstryd wat so 'n sentrale plek inneem, uitgeleef en gehanteer word. Sommige lesbiese verhoudings is baie kort van duur terwyl ander weer langtermyn-verhoudings is wat met sukses aan die gang gehou word. Dit is 'n bekende feit dat langtermyn verhoudings tussen lesbiese persone meer algemeen voorkom as tussen manlike homoseksuele. Die basiese dinamika in die lesbiese verhouding is die voortsetting van die dogter-moeder verhouding en veral die voortsetting van die onopgeloste konflikte van die moeder-dogter verhouding. Kaye beskryf dit as volg :

Although the superficial layers of these relationships give the semblance of one partner playing a quasimasculine role while her partner plays the compliant girl, the layers beneath usually reveal one partner playing a maternal role, while the other plays the beloved child. Such roles are not stable, and are frequently reversed. Dreams and fantasies in such relationships are filled with mother-daughter, loving-being loved, caring-being cared for transactions. One woman may be the preferred, good and adored child. During role-reversal, she is the mother, caring for and praising her dear child. In this latter role, she enacts the role of her mother as she wished her mother to have behaved toward her, with the threatening or inconvenient father removed from the scene. [450]

Die skryfster se eie indrukke van lesbiese verhoudings is dat daar 'n baie sterk emosionele verhouding bestaan wat moontlik die basis vir lesbiese liefde vorm en nie soseer die seksuele aspek nie. Die begrip "homophiliteit" of homo-emosionaliteit is moontlik meer

van toepassing as die begrip homoseksualiteit. Die skryfster dra kennis van vyftien pare lesbiese persone wat almal reeds langer as tien jaar in langtermyn verhoudings staan en in meeste van hierdie gevalle is daar 'n sterk moeder-kind verhouding element aanwesig. Daar behoort egter nie veralgemeen te word nie en soos reeds gestel is die persoonlikheidsfaktore van die individue, asook die persoonlikheidsbehoefte, van die allergrootste belang wanneer daar oor die psigo-maatskaplike aspekte van lesbianisme gespekuleer word.

6. Seksuele Praktyke of Aktiwiteite

Lesbiese verhoudings verskil moontlik van manlike homoseksuele verhoudings in die een opsig dat die seksuele aspek van sekondêre belang is en dat die emosionele aspek van elementêre belang is. Die lesbiese verhouding word merendeels gekenmerk deur omhel-sing, liefkosing, verskeie vorms van noue, intieme fisiese liggaam-like kontak, asook seksuele praktyke wat wissel van masturbasie, wederkerige masturbasie, cunnilingus, en die gebruik van 'n kunsmatige penis bekend as dildo. Laasgenoemde is moontlik 'n praktyk wat slegs in uitsonderlike gevalle toegepas word. Dit is interessant om daarop te let dat die Gekose Komitee ernstige aandag aan hierdie aspek van seksualiteit geskenk het, aangesien die oorspronklike wetsontwerp ter wysiging van die Ontugwet, met die doel om strenger wetsbepaling i. v. m. homoseksuele praktyke toe te pas, die gebruik of besit van 'n soortgelyke artikel as 'n misdryf bepaal het. Na deeglike oorweging is hierdie voorstel egter gewysig en verbod is beperk tot die vervaardiging en verspreiding van soortgelyke artikels. (Sien Bylaes B en C in hierdie verband). Die skryfster het nêrens in die literatuurstudie 'n soortgelyke bepaling in ander lande teëgekom nie en dit wil dus voorkom asof Suid-Afrika in hierdie opsig 'n unieke standpunt inneem. Die gebruik van soortgelyke artikels is geensins 'n patologiese verskynsel van ons moderne tyd nie. Inteendeel, die dildo was reeds in die antieke wêreld in gebruik. Montgomery Hyde verwys daarna as volg :

Although the dildo was likewise known to the ancient world -- the Greek women used a leather variety (*olisbos*), which is the subject of witticism in the *Lysistrata* of Aristophanes -- it was also known in medieval France, where the Abbe Brantôme calls it a *godemiche* and describes its use among the ladies of the court. Its use must be regarded as comparatively rare today, in spite of Havelock Ellis's statement to the contrary when he was writing. Dr. Kinsey was struck by its rarity in the case histories which he noted in America and such evidence as exists on this particular aspect points to a similar pattern in Britain. [451]

Opsommend kan die lesbiese verhouding, net soos die homoseksuele verhouding en die heteroseksuele verhouding, beskou word as handelinge, aktiwiteite en emosionele gevoelens wat d. m. v. 'n variasie van menslike behoeftes uitgeleef, beleef en bevredig word. Hierdie behoeftes bestaan vir alle mense uit behoeftes t. o. v. sosiale verkeer wat ook die belangrike elemente van emosionele en seksuele bevrediging insluit.

BYLAE E

Terminologie van die Homoseksuele Sub-Kultuur

WOORDELYS

Die terme wat in hierdie woordelys opgeneem is, verstrek nie 'n volledige beeld of „terminologie" van die homoseksuele subkultuur se taalgebruik nie. Die „vreemde taal" van die subkultuur is voortdurend besig om te verander, gevolglik bestaan daar nie so iets soos 'n volledige woordelys nie. Die skryfster het die terme en taalgebruik soos dit deur homoseksuele persone gebruik is in die onderhoude wat gevoer is, asook in die subkultuur wat bestudeer is, versamel. Vir die doel van hierdie woordelys word dit alfabeties hieronder weergegee. Dit is interessant om te let op die feit dat sommige van die terme word ook vrylik in die heteroseksuele kultuur gebruik om min of meer dieselfde boodskap oor te dra.

Abigail : beteken aborsie.

A Camp Lady : verwys na 'n heteroseksuele vrou wat saam met die homoseksueles in groepe meng en wat deur homoseksueles aanvaar word.

AC en DC : verwys na iemand wat as biseksueel beskou word.

Affair : beteken dat twee persone in 'n verhouding staan, d. i. soortgelyk aan 'n huwelik.

Aggie : beteken skinder. „Wees versigtig vir haar, sy is Aggie", -- beteken dat sy geneig is om te skinder, m. a. w. sy is 'n skinder-bek. Die woord „sy" het betrekking op 'n manlike of 'n vroulike persoon. In homoseksuele gesprekke word daar veral na „haar" en „sy" verwys wanneer die homoseksuele persoon as feministies voorkom, of beskou word. Sien „she".

Ambisextrous : verwys na iemand wat soms Biseksueel optree.

Around the World : verwys na 'n seksuele daad wat heteroseksueel of homoseksueel kan wees, maar waar die tong die liggaam verken. Sien „Tongue Bath".

Arthur : verwys na 'n manlike heteroseksuele persoon. Sien ook die term B. M. wat dieselfde beteken.

Ass : verwys na 'n manlike persoon wat begeer word veral vir anale omgang.

As sy dit moet weet : verwys na die feit dat 'n persoon homoseksueel is.

Auntie : 'n ouer of middeljarige homoseksualis, wat gewoonlik feministies is. Word ook gebruik om na 'n ouer persoon wat jonger persone begeer, te verwys. Sien „Mother”.

Basket : verwys na die bobbel in 'n man se broek wat deur die geslagsorgane gevorm word, maar met die bedoeling dat daar eintlik na die geslagsorgane en veral die grootte daarvan, verwys word. Sien „Belia”, „Lottie” en „Lunch”.

Belenia : word gebruik om te sê iemand is baie pragtig of mooi.

Beatrice : verwys na 'n persoon wat geneig is om „in te luister” na 'n openbare gesprek wat tussen twee of meer persone gevoer word. Hy word ook beskou as een met groot ore wat 'n mens afluister. Wanneer gesê word, „wees versigtig Beatrice is ook hier”, word 'n waarskuwing gerig dat iemand afluister.

Beat the Meat : verwys na masturbasie. Sien „Mandy”.

Bettie : word gebruik om na anale seksuele omgang te verwys.

Bitch : verwys na 'n hoogmoedige maar ook 'n aggressiewe en pronkerige of vertonerige, verwyfde homoseksualis. Daar is gewoonlik antagonisme gekoppel aan die gebruik van die woord, asook 'n neerhalende betekenis. Sien „Bitchy”.

Bitchy : verwys na die eienskappe van 'n „bitch”. Sien „Bitch”.

Blow : verwys na fellatio; die daad mag gepleeg word deur manlike of vroulike persone. (Fellatio verwys na mond- genitale kontak). Sien „Blow Job” en „Head Job”.

Blow job : Sien „Blow” -- dit verwys na die daad van fellatio.

BM lewe lei : verwys na 'n normale, heteroseksuele lewe lei.

Bring out : verwys na die bekendstelling aan die verskynsel van homoseksualiteit, homoseksuele daade en die homoseksuele sub-kultuur, en verwys ook na bekendstelling van die persoon aan homoseksualiteit of die eerste homoseksuele daad.

Brown : verwys na anale omgang en het veral betrekking op die persoon wat as „insertor” optree.

Buns : verwys na die „buttocks”, d. i. boude van 'n persoon.

Butch : verwys na 'n persoon wat as baie manlik voorkom, of 'n manlike fisiese voorkoms het, of 'n persoon wat 'n sterk manlike rol vervul. Word gebruik wanneer daar na 'n homoseksuele persoon wat baie manlik voordoet, verwys word.

Butch it Up : verwys veral na die manlike homoseksualis wat sy homoseksualiteit probeer wegsteek en verberg teenoor sy heteroseksuele vriende. Verwys na 'n poging wat aangewend word om baie manlik voor te kom.

Camp : verwys na 'n gedragspatroon of gedragswyse wat as grootdoenerig ekshibisionisties beskou word. Sien „Kamp” en „Kamplewe” en „Chloe”.

Camp Language : beteken dat die taal wat eie aan die homoseksuele sub-kultuur is, gebruik word. Ook bekend as moffietaal.

Carry on : verwys na gedrag in die openbaar wat as „camp” beskryf word, d.i. om op 'n aggressiewe, verwyfde, luidrugtige, uitspattige manier op te tree. Dit word ook toegepas op lesbiese persone wat „camp” optree deur erg manlike trekke te openbaar.

Case gehad : verwys na die feit dat iemand 'n homoseksuele verhouding gehad het.

Chicken : verwys na 'n jeugdige seun of adolessente seun. Dit word feitlik in dieselfde sin gebruik soos die term „chick” deur heteroseksueles toegepas word om na 'n jong meisie wat seksueel aantreklik gevind word, te verwys. Sien „Doll”.

Chicken Queen : verwys na 'n feministiese homoseksuele persoon wat belangstelling in jeugdige mans as seksuele genote toon.

Chloe : Sien „camp”.

Closet Queen : verwys na 'n manlike homoseksueel wat skaam, teruggetrokke is en gewoonlik erg verwyfd voorkom. Hy is nie daartoe instaat om maklik met ander persone te kommunikeer nie.

Clothes Queen : verwys na 'n verwyfde, manlike homoseksualis wat uitspattige en skreeuende helder kleurige klere dra.

Cocks : verwys na die penis.

Cock Teaser : verwys na 'n man of meisie wat 'n persoon uitlok of verlei en dan nie wil saamspeel nie.

Cloura : verwys na 'n kleurling wat homoseksueel is.

Colosseum Curtains : verwys na 'n besondere lang voorhuid van die penis.

Come : verwys na ejakulasie en na sperma.

Connie : Sien „Come”.

Cruise : verwys na die aktiwiteit deur te loop, te fiets, of per motor te ry op soek na 'n seksuele maat. Word ook gebruik om te verwys na iemand wat suggesties teenoor andere maak of iemand wat daarop uit is om 'n persoon op te tel vir seks-aktiwiteite.

Daisy Chain : verwys na 'n seksuele orgie waar drie of vier mans gelyktydig aan 'n seksdaad deelneem. Sien „Gang Bang”.

Delia : verwys na 'n persoon wat bedrukt voorkom en gedurig morbid, neerslagtig voordoet.

Did it for kicks : verwys na 'n gevoel wat ook as „high” bekend is en wat verkry word deur stimulant of dwelmmiddels te gebruik.

Die Ding afsny : verwys na 'n daad van kastrasie. Kinders word soms gedreig deur hulle ouers of moeders dat die manlike geslagsorgaan afgesny gaan word.

Diesel : verwys na 'n lesbiese persoon wat baie manlik van voorkoms is en geneig is om meesal manlike klere te dra.

Dieselfde Neiging : verwys na iemand wat ook homoseksueel is.

Dyke : verwys na 'n feministiese lesbiese persoon.

Dish : verwys na skinderstories m. b. t. iemand se seksuele aktiwiteite.

Doll : Sien „Chicken” -- verwys ook na 'n aantreklike man, maar nie noodwendig jonk nie.

Dora : verwys na een wat dronk is of na dronkenskap.

Drag : verwys na 'n man wat in vroueklere gekleed is of na 'n vrou wat in mansklere gekleed is; verwys ook na 'n dans waar mans en vroue in kostuums van die teenoorgestelde geslag gekleed gaan.

Drag Ball : verwys na 'n dans of party waar die mans en vroue in kostuums van teenoorgestelde geslag gekleed gaan in dienooreenkomstig optree.

Drama en Dramas : verwys na 'n insident waar persone wat homoseksueel is in 'n emosionele argument of situasie verkeer en daar is spanning en probleme wat uitgestryk moet word.

Dual Role of Dual Rol : verwys na die posisie van die homoseksuele persoon wat nie mag laat uitlek dat hy homoseksueel is nie en dus 'n dubbele rol in die samelewing moet vertolk.

Faggot : verwys na 'n verwyfde, stereotipe homoseksualis, wat op 'n uitspattige wyse en ekshibisionisties sy homoseksualiteit adverteer; Fag word ook soms as afkorting vir dieselfde beskrywing gebruik en so ook Fairy.

Femme : verwys na 'n vroulike persoon wat die vroulike rol in 'n lesbiese verhouding speel. Word ook soms gebruik om te verwys na 'n feministiese manlike homoseksualis; sien ook „Faggot“, „Fag“, en „Fairy“.

Fish : verwys na 'n heteroseksuele vrou.

French : verwys na die pleeg van fellatio en cunnilingus.

Frieda : verwys na frustrasie; of om gefrustreerd te wees.

Gang Bang : verwys na 'n groep homoseksuele mans wat aan 'n seksuele orgie deelneem. Sien ook „Daisy Chain“.

Gay : verwys na 'n homoseksualis of iemand wat met homoseksualiteit ge-assosieër word -- en dit word vir manlike sowel as vroulike homoseksueles gebruik, maar meesal in terme van die manlike homoseksualis. Sien ook „Gay Bar“ en „Gay World“.

Gay Parties : sien „Queer Parties“.

Gay Set : verwys na die jonger groep homoseksueles wat in die sub-kultuur 'n kliek vorm.

Gay World : verwys na die sub-kultuur wat uit groepe homoseksueles bestaan. Sommige homoseksueles funksioneer net in die Gay World en het nie juis kontak met die heteroseksuele samelewing nie.

Gertie : verwys na gonorrée.

Gesettle : verwys na 'n vaste verhouding of persone wat in 'n vaste verhouding verkeer.

Glory Hole : verwys na die opening in die muur of partisie wat twee latrines skei, en waardeur seksdade gepleeg word, (m. b. t. mansloilette).

Grease : verwys na spesiale olie vir seksuele daad. Sien ook „starters“.

Hand Job : verwys na masturbasie of na masturbasie tussen twee persone.

Having a pull with : beteken om 'n los vryery aan die gang te hê met iemand.

Head Job : verwys na fellatio. Sien „Blow Job" en „Blow".

Hero Worship : verwys na bewondering en aanbidding wat een persoon vir 'n ander het met die begeerte om 'n homoseksuele verhouding te hê.

Hettie : verwys na 'n manlike homoseksualis wat as gasheer optree by 'n partytjie of geselligheid. Dit word egter in 'n goedge sin bedoel en nie kwaadaardig nie.

Hilda : verwys na aaklig of skrikwekkend lelik.

Homo : beteken 'n afkorting vir homoseksualis en word selde deur homoseksuele persone gebruik, maar word wel deur heteroseksuele persone gebruik om na die homoseksueles te verwys.

Hung : verwys na „being well hung" en verwys na 'n groot penis. Afgelei van „Hung like a stud stallion".

Husband : verwys na die manlike party van twee persone in 'n homoseksuele huwelik, en kan betrekking hê op manlike of vroulike homoseksuele pare. Die persoon wat die vroulike rol vervul word weer beskryf as Wife.

Hustler : verwys na 'n manlike prostituut wat geld ontvang vir homoseksuele dade.

Hy is nie-soos ek nie : verwys na die feit dat hy nie homoseksueel is nie, maar heteroseksueel is.

In The Life : verwys na iemand wat aktief deelneem aan die homoseksuele sub-kultuur en aanvaar word in homoseksuele groepe. Die persoon is nie noodwendig homoseksueel nie, maar word as iemand wat begryp en verstaan in die homoseksuele lewe aanvaar.

Is hulle „andersom" : beteken is hulle homoseksueel.

Jam : verwys na 'n heteroseksuele persoon, die gebruik van hierdie terme is egter nie algemeen nie en is meer beperk tot die Weskus van die Verenigde State van Amerika. Die term wat oor die algemeen bekend is, is „Straight".

Josy : verwys na jaloesie.

Kept Boy : verwys na 'n jong man wat deur 'n gegoede ouer man onderhou word. Daar bestaan 'n seksuele verhouding.

Lace Curtains : verwys na die voorhuid van 'n onbesnyde penis.

Laura : verwys na 'n persoon se „lover" of vryer.

Lesbians of lesbian : verwys na 'n vroulike persoon wat homoseksueel is.

Lettie : verwys na 'n persoon wat lesbies is. Sien „Lezzy”.

Lezzy : verwys na 'n lesbiese persoon. Sien ook „Lettie”.

Lillie : verwys na die wet en implikasies daarvan vir homoseksueles.

Living Doll : verwys na 'n jong, baie aantreklike man. Sien „Doll” en „Belenia”.

Loop en „flap” in die straat : verwys na 'n homoseksuele man wat verwyfd reageer.

Lottie : verwys na die manlike geslagsorgaan -- penis. Sien „Lunch”.

Love Juice : verwys na sperma.

Lunch : verwys na die manlike geslagsorgaan -- penis. Sien „Lottie”.

Make Out : verwys na die feit dat jy daarin geslaag het om 'n seksuele genoot te vind.

Mandy : verwys na masturbasie. Sien „Beat the Meat”.

Martha : verwys na 'n manlike homoseksualis.

Mary : Word deur feministiese homoseksueles in 'n soort van spottende en neerhalende toon gebruik wanneer hulle ander feministiese homoseksueles onder mekaar bespreek of in 'n groep bespreek.

Masker : verwys na die dubbele rol wat deur homoseksueles in die maatskappy gespeel moet word om hulle homoseksuele leefwyse weg te steek.

Masy : verwys na 'n masochis.

Meat : word gebruik wanneer daar na die geslagsorgane van 'n persoon verwys word. Sien „Lottie”, „Basket”.

Meat Rack : verwys na die bymekaarkomplek of die ontmoetingsplek van sekere homoseksueles -- gewoonlik 'n park of 'n plek naby 'n muur wat bekend is.

Moffie : verwys na 'n feministiese, homoseksuele persoon. Sien „Gay” en „Queer”.

Monica : verwys na menstruasie.

Most Divine Thing : verwys na 'n baie tipiese opmerking wat deur homoseksuele mans gemaak word, wanneer hulle na 'n mooi, aantreklike jong man verwys -- met wie hulle graag seksuele kontak wil maak.

Mother : verwys na 'n ouer homoseksuele man wat gewoonlik feministies geneig is. Hierdie term verskil van die terme „Auntie" en „Old Auntie" in die opsig dat „Mother" na 'n tipe persoon verwys wat ook 'n beskermende en helpende rol vervul teenoor ander homoseksueles.

Nanette : verwys na 'n Bantoe-homoseksualis.

Nancy Boy of Queer : verwys na 'n feministiese homoseksuele man.

Nilly : verwys na gedrag wat meisie-agtig en kinderagtig is -- of na 'n persoon wat so reageer.

Norah : verwys na iemand wat swaar van begrip is of nie juis geestig of gevat is nie.

Obvious Type : verwys na 'n persoon wat baie ooglopend homoseksueel lyk, optree of reageer.

Om hom 'n „break" te gee : verwys na 'n homoseksuele man of vrou wat in 'n permanente verhouding verkeer, hetsy homo- of heteroseksueel en wat dan 'n kans kry om homself te geniet -- 'n „Fling" te neem.

Om jouself weg te gee : verwys na die stap wanneer jy in 'n groep erken dat jy homoseksueel is -- jy stel jou self bekend as 'n homoseksuele persoon.

One-Night-Stand : verwys na 'n insident waar twee persone wat vreemdelinge vir mekaar is 'n seksuele daad of ondervinding gehad het. Kan ook na die persoon met wie die daad gepleeg is verwys, soos bv. „I had a one-night stand".

Optel : verwys na die daad om kontak met 'n persoon (gewoonlik 'n vreemdeling) te maak, wat tot seksaktiwiteite sal lei.

Pale mauve voice : verwys na die feit dat die persoon (homoseksuele man) 'n fyn stem het wat vroulik klink en nie 'n tipiese manlike stem het nie.

Pansietjie : verwys na 'n erg verwyfde homoseksuele man.

Penelope : verwys na swangerskap.

Piece of Ass : Sien „Ass" -- verwys na 'n persoon wat as seksuele genoot begeer word, veral m. b. t. anale seks.

Pip-pip-Pip : verwys na 'n seksdaad wat baie vinnig plaasvind en afgehandel word.

Play Both Sides : verwys na iemand wat in 'n biseksuele rol optree en seksuele aktiwiteite met persone van beide geslagte bedryf.

PP. : beteken 'n persoon is geheel-en-al passief en baie verwyfd in die seksuele rol.

Priscilla : verwys na die Polisie.

Queen : Sien ook „Closet Queen", „Chicken Queen", „Clothes Queen" -- al hierdie terme verwys na 'n homoseksuele persoon wat erg feministies voorkom en ook in 'n uitspattige, aggressiewe, ekshibisionistiese manier reageer.

Queer : verwys na 'n persoon wat homoseksueel is.

Queer Parties : verwys na partytjies wat slegs deur homoseksueles bygewoon word.

Rap Groups : verwys na informele diskussie groepe.

Raving Queen : 'n aggressiewe, baie verwyfde homoseksuele man.

Reva : beteken in opstand wees of kan ook verwys na walglik of iets wat jou teen die bors stuit, of jou in opstand laat kom.

Scream : het meer as een betekenis en word gebruik om na iemand te verwys wat erg vroulik reageer of wat interessant snaaks is.

Seafood : verwys na 'n matroos met wie 'n homoseksuele persoon kontak gehad het of wil maak.

She : Die term „she" is een van die voornaamwoorde wat doelbewus in homoseksuele groepe gebruik word om na homoseksuele persone wat sterk feministiese eienskappe openbaar te verwys. Wanneer na manlike homoseksueles verwys word, word voornaamwoorde soos „she", „her" en „hers" gebruik -- wanneer na lesbiese persone verwys word wat manlike trekke openbaar word terme soos „he", „him", en „his", gebruik.

Sixty-Nine : Dit is die term wat gebruik word wanneer na 'n spesifieke seksuele aktiwiteit of tegniek verwys word, wat beteken dat die twee partye gelyktydige fellatio of cunnilingus toepas.

Skommeling : verwys na masturbasie.

Somebody else come on the Scene : verwys na 'n derde party wat 'n verhouding laat skipbreuk ly omrede dié as 'n indringer optree.

Somebody was chosen as a Queen : verwys na 'n feministiese, ooglopende, uitspattige verwyfde homoseksualis wat by sommige geleenthede as 'n „Queen" vanuit 'n groep aangewys word.

Starters : Sien „Greasé".

Straight : Sien ook „Jam" -- hierdie term is die mees algemene term wat gebruik word wanneer daar verwys word na 'n heteroseksuele persoon, of na iets i. v. m. heteroseksualiteit, soos bv. daar word gesê: „to go straight" of „to turn straight" wat beteken dat die homoseksuele patroon word vir die heteroseksuele patroon verruil.

Streep : verwys na die feit dat 'n persoon homoseksueel is.

Sucking them off : verwys na die daad van fellatio, (d. i. mond-genitale kontak).

Sugar Daddy : verwys na 'n gegoede en gewoonlik ouer homoseksuele man wat 'n jonger homoseksuele man finansieël onderhou, in ruil vir seksuele en ander gewin.

Suiker in Stad toe : verwys na 'n besoek aan die stad.

Tea Room : verwys na 'n openbare toilet.

To be Browned : sien ook „Brown" : verwys na die een wat die passiewe rol speel, wat as „receptor" optree.

To Bring Him Out : verwys na die gebeure wanneer 'n persoon wat onervare is deur 'n meer ervare homoseksualis tot homoseksuele daad of leefwyse ge-inisieër word.

Toe bly nie : beteken dat die heteroseksuele mense nie onkundig moet bly insake homoseksualiteit nie.

To make one : beteken om 'n ander persoon te oorreed om 'n seksuele daad te pleeg.

Tongue Bath : verwys na die gebruik van die tong in seksuele of amorese aktiwiteite -- veral met die betekenis dat die tong vrylik oor die hele liggaam gebruik word.

Trade : Sien ook „Rent" en „Rent Piece" wat dieselfde betekenis het -- d. i. wanneer daar na 'n manlike persoon wat fisies sterk gebou is verwys word, en die persoon tree as aktiewe party in die seksuele aktiwiteite op, maar gee voor dat hy nie belangstel in homoseksualiteit nie. Finansiële vergoeding is nie noodwendig by „trade" betrokke nie, maar skynbaar wel by „Rent".

Trick : verwys na 'n aantreklike en begeerlike jong seksuele genoot, word gebruik soos bv. „I had a nice trick last night" of „look at that trick standing over there".

Unmentionable word : verwys na homoseksualiteit.

Van Ouma se Kinders : verwys na persone wat ook homoseksueel is.

Vera : sien vomit -- verwys na braak of siek word.

Vice Versa : verwys na wederkerige cunnilingus.

Vomit : verwys na braak of siek word.

Welcome to the Club Darling : verwys na die insident wanneer jy ontdek dat ander persone, vriende of medewerkers is ook homoseksueel en jy voel dan tuis.

Wife : verwys na die vroulike party in 'n homoseksuele verhouding, hetsy tussen mans of vroue. Sien ook „Husband".

An Account of an Event at 1 p.m. *

An overseas concert party [visiting ship] arrived last night.

There was this one particular soprano with an outstandingly beautiful voice. [Soprano's are associated with high C's -- seamen]. She was a very keen singer and one could see she really loved her art [a very obliging sex partner who enjoyed it]. She went on singing aria upon aria without showing the slightest sign of exhaustion [i. e. had many orgasms]. The repertoire wasn't all that big [not a large penis]. But she certainly knew many variations on the same theme. What amazed one was the fact that she performed a vocal version of the "Roman Fountains" by Respighi [performed the act of fellatio]. Amazing how many soprano's are particularly fond of that old English ballad, "Down by the Sally Gardens" [amazing how many sailors are particularly fond of a Blow Job].

The concert party was only booked for three days but I was fortunate enough to have obtained seats for all three performances. [The ship stayed for three days and the sailor slept with me three times].

* Die opskrif van hierdie gesprek wys op die feit dat daar enige tyd van die dag of nag met besoe-kende matrose kontak gemaak kan word.

NOTAS

1. Marmor, Judd. (Ed.) : Sexual Inversion : The Multiple Roots of Homosexuality. New York : Basic Books, 1965, pp. 1-2.
2. Comfort, Alex : Sex in Society. Harmondsworth (Middlesex) : Penguin Books, 1963, pp. 9-10.
3. Onderhoud 8.
4. Onderhoud 11.
5. Republiek van Suid-Afrika : Verslag van die Gekose Komitee oor die Ontgugwysigingswetsontwerp. Pretoria : Die Staatsdrukker, 1968, p. 46.
6. Ibid., p. 46.
7. Willis, Stanley E. : Understanding and Counseling The Male Homosexual. Boston : Little Brown, 1967, pp. 26-27.
8. Rees, J. Tudor and Harley, V. Usill (Eds.) : They Stand Apart : A Critical Survey of the Problems of Homosexuality. London : Heinemann, 1955, p. vii.
9. English, O. Spurgeon and Pearson, Gerald H. J. : Emotional Problems of Living: Avoiding The Neurotic Pattern. London : Allen and Unwin, 1947, pp. 550-551.
10. Ibid., p. 551.
11. Indien die leser belangstel om verder na te slaan i. v. m. die historiese aspekte van homoseksualiteit soos dit in verskillende kulture voorgekom het, word die volgende publikasies aanbeveel :
 - (i) Hyde, H. Montgomery : The Other Love : An Historical and Contemporary Survey of Homosexuality in Britain. London : Heinemann, 1970.
 - (ii) Marmor, Judd (Ed.) : Sexual Inversion : The Multiple Roots of Homosexuality. New York : Basic Books, 1965, pp. 140-163.
 - (iii) West, Donald J. : Homosexuality. Harmondsworth (Middlesex) : Penguin Books, 1955, pp. 19-30.

-
12. Schofield, Michael : "Social Aspects of Homosexuality", in British Journal of Venereal Disease, Vol. 40, p. 129, 1964.
 13. Comfort : op. cit. , p. 10.
 14. Ibid. , p. 13.
 15. Ibid. , p. 19.
 16. Ibid. , p. 20.
 17. French, Lois M. : Psychiatric Social Work. New York : Commonwealth Fund, 1940, p. 2.
 18. Die skryfster wil daarop wys dat daar skynbaar twee terme in Afrikaans gebruik word, naamlik homoseksualiteit of homoseksualisme. Vir die doel van hierdie studie word albei hierdie terme aanvaar en toegepas en het betrekking op die verskynsel wat bekend is as "homosexuality" in Engels en "homophiliteit" in Nederlands.
 19. Kinsey, Alfred C., Pomeroy, W.B., Martin, C.E. : Sexual Behavior in The Human Male. London : W.B. Saunders, 1948, p. 612.
 20. Die terme „lesbianisme" of "lesbian" of "Tribade" word oor die algemeen gebruik om na die vroulike homoseksualis te verwys, terwyl die term „homoseksueel" of „homoseksualis" na die manlike persoon wat homoseksualiteit be-oefen, verwys. Vir verdere toeligting word Kinsey aangehaal :

The term homosexual comes from the Greek prefix homo, referring to the sameness of the individuals involved, and not from the Latin word homo which means man. It contrasts with the term heterosexual which refers to responses or contacts between individuals of different (hetero) sexes.

While the term homosexual is quite regularly applied by clinicians and by the public at large to relations between males, there is a growing tendency to refer to sexual relationships between females as lesbian or sapphic. Both of these terms reflect the homosexual history of Sappho who lived on the Isle of Lesbos in Ancient Greece. (Ibid. , p. 613).
 21. Allen, Clifford : A Textbook of Psychosexual Disorders. London : Oxford University Press, 1969, (Second Edition), pp. 218-219.
 22. Kinsey et al. : op. cit. , pp. 616-617.

-
23. Republiek van Suid-Afrika, op.cit., p.47.
 24. Ibid., p.47.
 25. Eaton, Merril T., & Peterson, Margaret H. : Psychiatry.
New York : Medical Examination Publishing Co., (Second
Edition,) p.262.
 26. Suinn, Richard M. : Fundamentals of Behavior Pathology.
London : John Wiley, 1970, p.313.
 27. Kinsey et al., op.cit., pp. 650-651.
 28. Ibid., p. 638.
 29. Ibid., pp. 639-641.
 30. Ibid., pp. 647-650.
 31. Ibid., p. 657.
 32. Allen : op.cit., p.194.
 33. Ibid., p.194.
 34. Magee, Bryan : One in Twenty : A Study of Homosexuality in
Men and Women. London : Chaucer Press, 1966, p.12.
 35. Ibid., p.12.
 36. Ibid., p.14.
 37. Walker, Kenneth & Fletcher, Peter : Sex and Society.
Harmondsworth, (Middlesex) : Penguin Books, 1955, p.175.
 38. West, Donald J. : Homosexuality. Harmondsworth, (Middle-
sex) : Penguin Books, 1955, p.12.
 39. Willis, op.cit. p.26.
 40. Ibid., p.28.
 41. Ibid., p.28.
 42. Ibid., p.28.
 43. Ibid., p.28.
 44. Ibid., pp. 36-37.

-
45. Schur, Edwin M. : Crimes Without Victims : Deviant Behavior and Public Policy. Engelwood Cliffs (N.J.) : Prentice Hall, 1965, pp. 69-70.
46. Ibid., p. 70.
47. Goffman, Erving : Stigma : Notes on the Management of Spoiled Identity. Harmondsworth, (Middlesex) : Penguin Books, 1963, pp. 170-171.
48. Die Gekose Komitee oor die Ontugwysigingswetsontwerp is 'n Gekose Komitee wat in 1968 deur die Minister van Justisie benoem is met die doel om ondersoek in te stel, met die bevoegdheid om getuienis af te neem en stukke te vorder, en met verlof om 'ngewysigde wetsontwerp in te dien, asook verslag te doen oor die hele kwessie van homoseksualiteit. Die Verslag van hierdie Komitee wat in 1969 uitgebring is, is bekend as die Verslag van die Gekose Komitee oor die Ontugwysigingswetsontwerp (G. K. 7-'68), (Report of the Select Committee on the Immorality Amendment Bill, S. C. 7-'68). Waar die skryfster dus na die „Gekose Komitee" in hierdie proefskrif verwys, word daarby die bogenoemde Gekose Komitee bedoel.
49. Republiek van Suid-Afrika : op.cit., p. 123.
50. Ibid., pp. 123-124.
51. United Kingdom Home Office : Report on the Committee on Homosexual Offences and Prostitution. London : Her Majesty's Stationery Office, 1957, p. 11.
52. Ibid., pp. 20-21.
53. Marmor, op.cit., p. 3.
54. Ibid., p. 3 : In hierdie verband verwys Marmor na Reiss se werk The Social Integration of Queers and Peers, (1961), „which describes a group of delinquent heterosexual youths who go through a period of allowing themselves to be used, for money, by adult fellators but who neither define themselves as homosexuals nor continue their "homosexual" relationships as they move into adulthood".
55. Ibid., p. 4. Marmor beklemtoon die feit dat die basiese homoseksuele motivering nie ander motiverings soos afhanklikheidsbehoefte, magsdrange, vyandige gevoelens e. d. m. uitkakel nie. Laasgenoemde drange mag in homo- sowel as heteroseksuele gedragswyses 'n belangrike rol speel.

-
56. Ibid., p. 4.
 57. Departement van Volkswelsyn & Pensioene : Verklarende Afrikaanse Woordeboek Vir Maatskaplike Werk. Pretoria : Staatsdrukker, 1971, p. 26.
 58. Ibid., p. 35.
 59. Allen, op.cit., p. 149.
 60. Marmor, op.cit., p. 67.
 61. Ibid., p. 68.
 62. Ibid., p. 72.
 63. Ibid., p. 72.
 64. Ibid., p. 76.
 65. Allen, op.cit., pp. 195-196.
 66. Onderhoud No. 12.
 67. Marmor, op.cit., pp. 77-79.
 68. Ibid., voetnota op p. 8.
 69. Westwood, Gordon : A Minority : A Report on the Life of the Male Homosexual in Great Britain. London : Longmans Green, 1960, p. 12.
 70. Jonas, Karl H. : „An Objective Approach to the Personality and Environment in Homosexuality." Psychiat. Quar., (1944) 18 January, pp. 626-641.
 71. Terman, Lewis M., & Miles, Catherine : Sex and Personality. New York : McGraw Hill, 1936.
 72. Liddicoat, Renée : Homosexuality : Results of a Survey as Related to Various Theories. An Unpublished Thesis submitted to the Department of Psychology, University of the Witwatersrand, October 1956.
 73. Clifford Allen verwys in sy bekende werk, A Textbook of Psychosexual Disorders, na die navorsing wat deur erkende deskundiges gedoen is i. v. m. die fisiese eienskappe van homoseksueles versus heteroseksueles. Allen kom tot die volgende gevolgtrekking :

I can state with confidence that there is no discernible difference between the physique of the homosexual and heterosexual by any tests, microscopical, macroscopical, biochemical or endocrine of which we are aware at present. As far as I can discover it appears that the view of Wortis, which is that the homosexual appears effeminate because he wishes to look feminine, is the correct one and that there is no physical differentiation present in the average case. (Allen : op. cit., p. 198).

74. Republiek van Suid-Afrika : op. cit., p. 50.
75. Fiksasie in hierdie sin beteken die onbuigsame vasklewing of gehegtheid aan 'n ontwikkelingstadium, toestand, voorwerp of gedragswyse, gewoonlik in gevoelsverband gebruik. Regressie beteken die teruggang tot 'n vroeëre en minder volwasse stadium of fase van ontwikkeling. (Bogenoemde twee terme is ontleen aan die Verklarende Afrikaanse Woordeboek vir Maatskaplike Werk, op. cit., p. 16 en p. 54.
76. Gillis, Lynn : Human Behaviour in Illness. London : Faber & Faber, 1962, p. 92.
77. Stricklin, James L. : The Socialization Process of Persons with Early Onset of Severe Auditory Impairment. Cape Town: 1971. Unpublished Paper read at the International Conference on Teaching the Handicapped Child, Norrköping, Sweden, July 1971.
78. Erikson, Erik H. : Childhood and Society. Harmondsworth, (Middlesex) : Penguin Books, 1950, p. 239.
79. Josselyn, Irene M. : Psychosocial Development of Children. New York : Family Service Association of America, 1948, p. 41.
80. Ibid., p. 42.
81. English, O.S. & Pearson, G.H.J. : Op. cit., p. 49.
82. Die terme in hierdie paragraaf regverdig duideliker omskrywing. Die definisies van Clifford Allen word aangehaal.

Sexual oralism : the obtaining of sexual pleasure from the application of the mouth to the sexual organs (heterosexual and homosexual). Whether the female does the act to the male or the male to another male the act is known as fellatio. When the mouth is applied to the female genitalia it is known as cunnilingus. (Allen : Op. cit., p. 83).

83. English & Pearson : op.cit. , p. 70.

84. Ibid. , p. 92.

85. Allen, op.cit. , p. 103.

86. Die term Coprophagia word deur Clifford Allen as volg omskryf :

Coprophagia is used ... to mean the consumption of secretions or excretions. It is a term frequently used to mean dirt-eating. From the psychoanalytic point of view coprophagia is a combination of oral and anal eroticism. The child has not freed itself from the oral modes of obtaining pleasure and combines this with anal sources of satisfaction. It is therefore found to smear, eat and take pleasure in faeces which it regards as of great value. (Allen, op.cit. , pp. 108-109)

87. Ibid. , p. 109.

88. Allen omskryf die term Coprolalia as volg :

Coprolalia is only a diluted form of coprophagia but this is difficult to prove. I have had experience, however, of a patient who did not obtain sexual pleasure unless using bad language whilst indulging in the sexual act. (Ibid. , p. 111).

89. Allen omskryf die term Poison Pen Letters as volg :

Poison pen letters are usually of two kinds, although they may be combined. The first is a slanderous assertion that respectable people, usually the husband or wife of the recipient, are misbehaving sexually with someone else; the second is filled with sexual and excremental words, or suggests sexual behaviour which the sender would like to take part in either with the recipient or some other person. The obscene letter is really the equivalent of a small child shouting out 'dirty' words to shock adults. Freud pointed out that for a man to tell a girl a 'smutty story' is a symbolical sexual assault. The intention of such letters is to shock or excite. (Ibid. , pp. 114-115).

90. Allen omskryf die term Graffiti as volg :

Graffiti, although this applies to any writings (usually on walls) has come to mean those on lavatories. Since these are confined to readers of the same sex as the writer they are obviously homosexually orientated. Indeed, their content often shows this. (Ibid. , p. 115).

91. Die oedipus-kompleks word as volg omskryf :

The three to five year old desired to possess the total love of his opposite sex parent and is envious and hostile toward his competitor, the other parent. This is called the Oedipus complex after the mythical Greek hero Oedipus who killed his father and married his mother. The guilt that accompanies these incestuous and hostile feelings becomes associated with a fear of retaliation. The child's fantasies envision such counter aggression in the form of castration, thereby producing castration anxiety. The girl also develops erotic feelings towards her opposite sex parent, mainly through recognizing the father's possession of an object she lacks, a penis. This penis envy is the female corollary of castration anxiety. (Suinn, Richard M. : op.cit., pp.164-165).

92. Josselyn, Irene M. : op.cit., p.65.

93. Ibid., p.66.

94. Ibid., p.68.

95. Ibid., p.68.

96. In verband met die begrip histerie is dit wenslik om die omskrywing van Suinn hier aan te haal :

„Conversion reaction, also known as hysteria, is a neurotic condition in which physical symptoms appear without any identifiable organic cause. Historically, hysteria was believed to be caused by a wandering uterus, hence the Greek name hystera or uterus. The conversion reaction is basically a self-protective mechanism. In its most straightforward form, the symptoms help to remove tensions and agony. Freud presented the belief that the conversion symptoms involved emotionally charged conflicts or traumas which were repressed, then converted into physical symptoms which serve as outlets. The conflicts were said to involve genital-sexual wishes which had remained unresolved. (Suinn, op.cit., pp. 233-236).

97. Josselyn, op.cit., p.101.

98. Ibid., p.105.

99. Ibid., p.102.

100. Dit is die skryfster se mening dat afhanklikheidsbehoefte wat met seksuele impulse versmelt en dus as eroties-gekleurde afhanklikheidsbehoefte manifesteer, veral in die lesbiese

verhouding 'n baie sterk element is. Dit word opvallend teëgekom dat sterk afhanklikheidsgevoelens van een genoot teenoor die ander genoot wat die rol van 'n moederfiguur verteenwoordig, voorkom. Hierdie element is ook sterk aanwesig in die homoseksuele verhoudings van manlike persone soos deur een van die informante in Onderhoud No. 6 geïllustreer word :

Then Charles came into my life . . . He gave me the stability that I'd been looking for. He taught me the value of ambition. He taught me the value of money, he taught me the importance of dressing properly. I needed someone like him to just put me gently on the right road. But looking back on all these things I realise **what** a tremendously sobering influence Charles had on me altogether.

Die mededeling van 'n lesbiese persoon m. b. t. haar verhouding met haar lewensmaat verwys ook na hierdie afhanklikheidsfaktor. Sy spreek dit selfs duidelik uit dat haar lewensmaat die rol van 'n moeder-figuur vervul :

Amongst these friends there was one particular woman I felt very much attracted to. We knew **one** another for a number of years and suddenly a very close and warm relationship developed. She was a strong, motherly person and quite the opposite of the type of girl I usually felt attracted to. Diddy and I started an "affair" and this was the first woman with whom I have experienced a full sexual relationship. We are still living together -- after fifteen years. Our sexual relationship died off and for the past seven years we are enjoying a close emotional relationship with many positive aspects. We often discuss our relationship and feel that there is a strong element of a mother-child relationship in our "affair".

Die woord "affair" is 'n erkende term in die homoseksuele taal om na 'n permanente verhouding soortgelyk aan 'n huweliksverhouding te verwys.

101. Josselyn, op. cit., p. 103.

102. Du Toit, J. M. & V. der Merwe, A. B. : Sielkunde. Kaapstad : H.A.U.M., 1970, p. 399.

103. Die begrip „feral children" verwys óf na kinders wat na bewering in die wilde natuur sonder die hulp van menslike wesens grootgeword het, óf na kinders wat met 'n **mininum** van menslike kontak in afsondering grootgeword het. Etlike stories bestaan waarvolgens „wolfkinders" voortgeleef het omrede

hulle deur wilde diere aangeneem en versorg is. Volgens oorlewing het hierdie kinders tipiese ooreenkomste getoon met die diere-ouers wat hulle aangeneem het en minder tekens van die menslike voorkoms. Hulle het bv. probleme ondervind om regop te staan en te loop en om menslike vaardighede aan te leer. Hulle het die lig vermy en het ernstige vrees vir mense getoon asook vir harde geluide.

104. „Family influences on Personality Development" in Mussen, Paul H. : The Psychological Development of The Child. New Jersey : Prentice Hall, 1963, pp. 65-85.
105. Paragrawe (i), (ii) en (iii) verwys na Suinn, op.cit., pp. 6-7.
106. English & Pearson, op.cit., pp. 6-7.
107. Allen, op.cit., p.208.
108. Bieber. : „Clinical Aspects of Male Homosexuality" in Marmor., (Ed.) : op.cit., pp.248-267.
109. Ibid., pp. 249-250.
110. Gibbons, Don C. : Society, Crime and Criminal Careers. New Jersey : Prentice-Hall, 1968, p.403.
 In verband met hierdie „hegte-intieme-bindende" verhouding wat deur Irving Bieber et al. se navorsing beklemtoon word, is dit interessant om te verwys na die feit dat die skryfster dieselfde patrone in die gevallestudies van informante met wie daar in hierdie studie onderhoude gevoer is, opgemerk het. Veral kan daar verwys word na die mening van die informant (Onderhoud No. 12) wat sy homoseksuele toestand aan sy verhouding en ervarings met sy moeder koppel. Hy stel dit as volg :

Ek glo dat my Ma my homoseksueel gemaak het of my aanleg juis uitgebring het, dit juis onderstreep het, terwyl sy my heteroseksuele aanleg genegeer het. Identifiseer nie met jou vader nie -- hy behandel sy vrou nie goed nie; hy is nooit by die huis nie, hy dra nie by tot die huishouding nie. Hy dra nie by tot die gemoedelikheid van die gesin nie. Hy is alleen 'n steurnis in die huis. Hy wil altyd sy wil hê. M.a.w. sy val die hele rol van die man van haar tyd aan -- m.a.w. identifiseer nie met die manlike rol nie, soek 'n ander rol. Gaan nie na die vrou toe nie, sy is gevaarlik. Nou toe kry ek 'n ander rol -- 'n sagte rol wat die vrou geweldig in aanmerking neem, vir haar vriendelik is, haar met respek behandel, maar wat haar nie seksueel wil benader nie. En dan benader ek die man seksueel -- sag en vriendelik -- nie soos die outoritêre man nie. Alhoewel daardie

indeks wat my Vader my gegee het natuurlik ook nog by my is. Die twee indekse speel saam. En dan haar geweldige dwingende indeks -- bly weg van daardie man-rol af -- en bly weg van die vrou af. Ek was ook haar konfidant en ek was deur haar weggebuig van vroue af!

111. Allen, op.cit., pp. 210-211.

Gemelde aanhaling uit Clifford Allen se werk stem weereens ooreen met die volgende mening van 'n informant wat in Onderhoud No. 12 uitgespreek is :

Ek en my vader het mekaar glad nie verstaan nie. Juis omdat ek haar [moeder] se konfidant was, was hy [vader] geskilder as 'n buffel. Ek kon nooit vir hom enige gevoelens van waardering koester nie. Hy was altyd die een wat verantwoordelik was vir die onaangenaamhede in die huis. Ek het die man volkome ge-igno-reer. Ek kan onthou hoe daar 'n tydstip was dat ek glad nie met hom wou praat nie.

112. Allen, op.cit., p.211.

113. Ibid., p.211.

114. Ibid., p.211.

115. Onderhoud 3.

116. Onderhoud 4.

117. Onderhoud 7.

118. Allen, op.cit., p.211.

119. Ibid., p.212.

120. Ibid., p.213.

121. Ibid., p.213.

122. Westwood, op.cit., p. 9.

123. Gibbons, op.cit., p.404.

124. Ibid., p.404.

125. Westwood, op.cit., p.12.

126. Gibbons, op.cit., p.404.

-
127. Martensen-Larsen, O. : „The Family Constellation and Homosexualism", in Acta Genetica et Statistica Medica. Vol. 7, No. 2, 1957, pp. 445-446.
128. Westwood, op.cit., p. 7.
129. Ibid., p. 12.
130. Die begrip „latente homoseksualiteit" soos wat dit deur Freud toegepas is, is afkomstig van die instinktuele benadering en word vanuit die biologiese oorsprong oorbeklemtoon, terwyl daar aan die sosiologiese faktore geen waarde geheg word nie. Ovesey beskryf die klassieke Freudiaanse begrip as volg :
- Freud attributed the fantasies [d.i. homoseksuele drange en wense], to a feminine component in an inherited bisexual constitutional striving for gratification through a homosexual instinct. He therefore lumped them all together under the single heading of "latent homosexuality".
- (Ovesey, Lionel : Homosexuality and Pseudohomosexuality. New York : Science House, 1969, p. 9.)
131. Ovesey, op.cit., p. 10.
132. Ibid., pp. 10-11.
133. Ibid., p. 11.
134. Willis, op.cit., p. 162.
135. Ibid., p. 162.
136. Ibid., p. 163.
137. Marmor, op.cit., p. 175.
138. Ibid., p. 176.
139. Ibid., p. 177.
140. Ibid., p. 178.
141. Hyde, op.cit.
142. The New York Herald Tribune, 2 August, 1966.
143. Genesis ix : 22-25., p. 12.
144. Ibid., p. 123.

-
145. Ridderbos, S. J. : „Bijbel en Homosexualiteit" in De Homoseksuele Naaste. Baarn, Bosch & Keuning, 1961, pp. 30-31.
146. Ibid., p. 32.
147. Apostel Paulus het in sy briewe aan die Romeine die volgende waarskuwings gerig. Hierdie waarskuwings verwys na lesbiese en homoseksuele aktiwiteite.
- Romeine 1 : 26 Daarom het God hulle oorgegee aan skandelijke hartstogte, want hulle vroue het die natuurlike verkeer verander in dié wat teen die natuur is.
- Romeine 1 : 27 En net so het ook die manne die natuurlike verkeer met die vroue laat vaar en in hulle wellus teenoor mekaar ontbrand: manne het met manne skandelikheid bedrywe en in hulleself die noodwendige vergelding van hulle dwaling ontvang.
148. Wolfenden Report, op. cit., pp. 9-10.
149. Ibid., p. 10.
150. Rees, op. cit., p. 143.
151. Davis, Kingsley : „Homosexual Behavior" in Merton & Nisbet : Contemporary Social Problems. New York : Harcourt Brace Jovanovich, 1961, pp. 352-353.
152. Ibid., p. 353.
153. Die Wetshervormingsfonds is deur 'n groep homoseksuele persone gestig. Die groep het hulleself genoem „Vereniging Van Betrokke Persone". Die doel van hierdie vereniging was om geld in te samel. Die fondse sou gebruik word om 'n regsspan aan te stel wat die homoseksuele persone se standpunt en saak voor die Gekose Komitee sou stel. Laasgenoemde Komitee is deur die Minister van Justisie aangesel om aandag te skenk aan die Ontugwysigingswetsontwerp van 1968.
154. Wolff, op. cit., p. 13.
155. Schur, op. cit., pp. 76-77.
156. Kinsey, Alfred, et al. : Sexual Behavior in the Human Female. Philadelphia : Saunders, 1953, pp. 485-486.
157. Unie van Suid-Afrika : Statute : Die Ontugwet, 1957. (Wet No. 23 van 1957).

-
158. Ibid., p. 7 & p. 9.
 159. Ibid., p. 11.
 160. Gekose Komitee oor die Ontugwysigingswetsontwerp, op. cit., p. viii.
 161. Ibid., p. viii.
 162. Ibid., p. 1.
 163. Ibid., pp. 1-2.
 164. Ibid., p. 3.
 165. Verwys na voetnota 72 i. v. m. Liddicoat se studie.
 166. Gekose Komitee se Verslag : op. cit., p. 8.
 167. Republic of South Africa : House of Assembly Debates, 1969 (March 24 to May 19). Govt. Printers, Pretoria, Vol. 26, p. 4930.
 168. Die „sekere artikels“ waarna in die wetsontwerp verwys word, is daardie artikels wat as 'n „kunsmatige penis“ of „dildo“ vervaardig, bemark en gebruik word. In hierdie verband kan verwys word na die beskrywing deur Montgomery Hyde in sy werk The Other Love, van dergelike artikels :

Female homosexual techniques are similar to the male except for the use of a dildo or artificial penis by one of the partners in imitation of normal heterosexual intercourse. Although the dildo was likewise known to the ancient world -- the Greek women used a leather variety (olisbos), which is the subject of witticism in the *Lysistrata* of Aristophanes -- it was also known in medieval France, where the Abbé Brantôme calls it a "godemiche" and describes its use among the ladies of the court. Its use must be regarded as comparatively rare today, in spite of Havelock Ellis's statement to the contrary when he was writing. Dr. Kinsey was struck by its rarity in the case histories which he noted in America and such evidence as exists on this particular aspect points to a similar pattern in Britain. (Hyde : op. cit., pp. 10-11).

Die skryfster se bevinding in hierdie verband, na aanleiding van onderhoude wat met lesbiese persone gevoer is, is dat die gebruik van die dildo eerder as uitsonderlik as algemeen beskou kan word.

-
169. House of Assembly Debates : op.cit., p.4928.
170. Ibid., p.4928.
171. Ibid., p.4928.
172. Hyde : op.cit., pp. 152-153.
173. Ibid., p.173.
174. Ibid., p.177.
175. Ibid., pp. 179-180.
175. In die bron wat geraadpleeg is verwys die skrywer na die
(a) bekende politieke figuur as die „Earl of Malmesbury (Hyde :
op.cit., p.179), asook na Lord Malmesbury" (Ibid., p.180).
In hierdie verhandeling is dit dan ook so toegepas.
176. Wolfenden Report : op.cit., p.21.
177. Ibid., p.22.
178. Ibid., p.22.
179. Ibid., p.23.
180. Ibid., p.24.
181. Ibid., p.25.
182. Hyde : op.cit., p.232.
183. Wolfenden Report : op.cit., p.37.
184. Ibid., p.65.
185. Ibid., pp.20-21.
186. Hyde : op.cit., p.237.
187. Her Majesty's Stationery Office : Criminal Statistics, 1968.
London : July 1969, p.xiii.
188. Aanhaling uit 'n private brief aan die skryfster gerig.
189. West : op.cit., p.75.
190. Kinsey, Alfred C., et al : Sexual Behavior in the Human
Female. London : W. B. Saunders, p.484.

-
191. Ibid., p. 485.
192. Marmor : op.cit., p. 127.
193. Ibid., p. 127.
194. West : op.cit., p. 77.
195. Szasz, Thomas S. : The Manufacture of Madness : A Comparative Study of the Inquisition and The Mental Health Movement. New York : Harper & Row., 1970, pp. 242-243.
196. Rees & Usill : op.cit., p. 152.
197. Ibid., p. 152.
198. Ibid., pp. 152-153.
199. Ibid., p. 153.
200. Ibid., p. 153.
201. Republic of West Germany : Special Report : Reforming West German Law. Bonn, Bad Godesberg : IN-Press, ongedateerd. Die aanhaling is geneem uit die verslag se Voorwoord, soos opgestel deur Gerhard Jahn, Minister van Justisie.
202. Klempt, Almut : "Unchastity" to be Struck from the Books in Ibid., pp. 1-4.
203. Dit is interessant om daarop te let dat selfs so laat as 1969 daar nog reaksies in Nederland was t. o. v. die Duitsers se optrede teenoor homoseksueles tydens die Tweede Wêreldoorlog. Die tydskrif Nieuw Lila se titel verwys o. a. na die kleur van die driehoek wat tydens gemelde oorlog deur die Duitsers gebruik is om die homoseksueles wat in Hitler se konsentrasiekampe verdwyn het, aan te speld. Die tydskrif Nieuw Lila is gedurende 1969 tot stand gebring en word deur Henk Branderhorst en vyf ander lede van die C. O. C. saamgestel.
204. „Boer Koekoek" in 'n onderhoud met die homo-blad „Dialog", soos aangehaal deur Wim Koesen : „Rapport Over Homofilie in Nederland", Avenu., p. 40. (Datum ontbreek).
205. Dr. Lars Ullerstam in „de seksuele minderheden", soos aangehaal in Koesen, Wim : „Rapport over Homofilie in Nederland", Avenu. (Datum ontbreek).
206. Bianchi, H. : „De Maatschappelijke Aspecten Van De Homosexualiteit" in De Homosexuele Naaste. Baarn, Bosch & Keuning, 1961, p. 122.

-
207. Van het Reve, G.K. in 'n onderhoud met Elseviers Weekblad, No. 34., soos aangehaal in Koesen, Wim : „Rapport Over Homofilie in Nederland", Avenu.
208. Van Ussel, Jos : „Verdiens de Commune voorkeur boven het Gezin?" Tijdschrift Mens en Welzijn, 26e jaargang nr. 2, 20 Jan. 1972, pp. 29-35.
209. Gekose Komitee se Verslag. op.cit., pp. 93-94.
210. Kardiner, A. : Sex and Morality. Indianapolis, Bobbs-Merril, 1954.
211. Bieber, I. : „Clinical Aspects of Male Homosexuality" in Marmor, op.cit., pp. 248-267.
212. Onderhoud 12.
213. Schofield, op.cit., p. 188.
214. Onderhoud 12.
215. Onderhoud 12.
216. Die tydskryf Time se uitgawe van Oktober 31, 1969, wy 'n hoofstuk onder die titel The Homosexual : Newly Visible, Newly Understood, aan die verskynsel. Die uitgawe van 23 Augustus 1971 bespreek ook die nuwe tendens van die "Gay Church" wat gemeentes vir homoseksueles gestig het. Die Gay Activist Alliance groep publiseer 'n tydskrif wat vrylik in boekstalletjies in die V.S.A. te koop is.
217. Onderhoud 12.
218. Ibid.,
219. Schofield, op.cit., p. 189. (Volgens mededeling van informante bestaan daar by sommige ouers die neiging om selfmoord te oorweeg, wanneer hulle gekonfronteer word met die feit dat hulle seun of dogter homoseksueel is).
220. West, op.cit., p. 54.
221. Goffmann, op.cit., pp. 13-14.
222. Goffmann, op.cit., pp. 14-15.
223. Onderhoud 10.
224. Ibid.

224 'n Mededeling deur een van die 30 informante wat vrywillig aan (a) die skryfster onderhoude toegestaan het. Hierdie betrokke informant se onderhoud het meer spesifiek oor sy persoonlike probleme gegaan en is nie op band geregistreer nie. Die skryfster het slegs aantekeninge van sommige menings wat uitgespreek is gemaak. Die mening wat hier aangehaal word, verwys na die konflik wat ervaar word m.b.t. stigma.

225. Van Emde Boas, C., et al. : Homosexualiteit. (Nederlands Gesprek Centrum, Publicatie No. 31. Den Haag, N.V. Uitgeversmaatschappij. J.H. Kok/Kampen, (geen datum), p.5.

226. Onderhoud 8.

227. Onderhoud 6.

228. Onderhoud 11.

229. Die term „passing" word in die werk van Stanford Lyman & Marvin Scott : A Sociology of the Absurd met verwysing na homoseksualiteit as volg gebruik :

It is as a "passer" that the homosexual exhibits the behavior sometimes called "paranoid" by clinical investigators. The "passing" homosexual must be more cognizant of all those "little things" that might give him away. Thus, his manner of dress and speech, his mobilization of gestures, especially those of the eyes, and his indications of interests and avocations are all potential clues to his "real" identity.

Lyman, S. M. & Scott, Marvin B. : A Sociology of the Absurd. New York : Appleton-Century-Crofts, 1970, p. 78.

230. Gekose Komitee oor die Ontugwysigingswetsontwerp, op.cit., p. 53.

231. Ibid., p. 53.

232. Ibid., p. 53.

233. Onderhoud 5.

234. Schofield, op.cit., p. 181.

235. Die „protective clowning" verskynsel kom baie sterk in die homoseksuele sub-kultuur voor waar die geestigheid treffend is. Schofield verwys daarna soos volg : "Protective clowning" as a minority group characteristic is ...very typical of homosexual society where the wit is dry and sharp". Ibid., p. 182.

-
236. Ibid., pp. 183-184.
237. Onderhoud 8.
238. In hierdie verband kan daar verwys word na 'n saak wat onlangs in Johannesburg voorgekom het. 'n Homoseksuele persoon is deur twee polisieamptenare ge-arresteer en hy is dieselfde aand vrygestel op voorwaarde dat hy 'n sekere bedrag geld aan hulle betaal. Toe hy later weer om geld genader is het hy die saak gerapporteer en die twee polisiemanne is deur die landdros skuldig bevind. Die berig het in die dagblad The Cape Times van 23/2/72 verskyn en word in hierdie teks in Hoofstuk 4 aangehaal.
239. Schur, op. cit., p. 76.
240. Ibid., pp. 76-77.
241. Ibid., p. 77.
242. Beauvoir, Simone de : The Second Sex. London : Landsborough Publications, 1960.
243. Schur, op. cit., p. 77.
244. West, op. cit., p. 89.
245. Ibid., p. 90.
246. Ibid., p. 85.
247. Onderhoud 8.
248. Onderhoud 7.
249. Westwood, op. cit., p. 189.
250. Ibid., p. 189.
251. Ibid., p. 179.
252. Onderhoud 7.
253. Onderhoud 8.
254. Onderhoud 11.
255. Westwood, op. cit., p. 121.
256. Ibid., p. 121.

-
257. Ibid., p.121.
258. Allen, op.cit., pp.226-227.
259. Machover et al. : „Clinical and Objective Studies of Personality Variables in Alcoholism". Quart. J. Stud. Alcohol, Vol.20, 1959, pp.528-542.
260. McCord et al. : „Family Relationships and Sexual Deviance in Lower Class Adolescents". Int. J. Soc. Psychiat. Vol. 8, 1962, pp. 165-179.
261. Radzinovicz, Leon : Sexual Offences. London : Macmillan, 1957.
262. West, op.cit., p.208.
263. Rip, Colin M. : Contemporary Social Pathology. Cape Town : Academica, 1966, p.81.
264. Onderhoud 12.
265. Schofield, op.cit., p.149.
266. Fitch, J.H. : „Men Convicted of Sexual Offences against Children; A Descriptive Follow-Up Study". Brit. J. Criminol. Vol. 3, 1962, pp.18-37.
267. Schofield, op.cit., p.150.
268. Ibid., p.150.
269. Ibid., p.150.
270. Toobert, S., Bartelme, K.F., & Jones, E.S. : „Some Factors Related to Pedophilia". Int. J. Soc. Psychiat. Vol. 4, 1959, pp. 272-279.
271. Schofield : op.cit., p.150.
272. Kurland, Morland L. : „Pedophilia Erotica". J. Nerv. Ment. Dis. Vol. 131, 1960, pp. 394-403.
273. Schofield, op.cit., pp.84-94.
274. Ibid., p.39.
275. Schofield, Michael : „Social Aspects of Homosexuality". Brit. J. Vener. Dis. Vol. 40, No. 2, 1964, p.132.

-
276. Redaksionele artikel in die tydskrif One (Oktober 1962). Hierdie tydskrif is een van talle tydskrifte wat vandag in die V. S. A. deur groepe en organisasies vir homoseksueles gepubliseer word. Die tydskrif is by boekstalletjies te koop. One is bekend vir die feit dat dit 'n redelike militante standpunt inneem.
277. Schofield, op. cit., pp. 176-177.
278. Die Burger, 28 Januarie 1971. (Die Burger is 'n Afrikaanse dagblad wat in Kaapstad deur Nasionale Koerante Bpk. gepubliseer word).
279. Onderhoud 3.
280. Onderhoud 7.
281. Westwood, op. cit., p. 139.
282. Ibid., p. 140. Die term „cottages" wat in die aanhaling verskyn, verwys na 'n openbare latrine.
283. The Cape Times, 23 Februarie 1972. (Die Cape Times is 'n Engelstalige dagblad wat in Kaapstad gepubliseer word).
284. Weinberg, Kirson : Social Problems in Modern Urban Society. Englewood Cliffs (N. J.) : Prentice-Hall, 1970, p. 235.
285. Onderhoud 12.
286. Ellis, Havelock : Studies in The Psychology of Sex. London : Heinemann, Medical Books, 1937, Vols. I & II.
- Hirschfeld, M. : Sexual Anomalies and Perversions. London : Francis Aldor, 1944.
- Krafft-Ebing, Richard von : Psychopathia Sexualis. New York: Putnam, 1965.
287. Die volgende werke van gemelde skrywers is deur die skryfster bestudeer :
- Allen, Clifford : A Textbook of Psychosexual Disorders. London : Oxford University Press, 1969.
- Allen, Clifford : „On the Cure of Homosexuality". Int. J. Sexology. Vol. 5, 1952, pp. 148-150.
- Bieber, Irving : „Clinical Aspects of Male Homosexuality" in Judd Marmor (Ed.) : Sexual Inversion : The Multiple Roots of Homosexuality. New York : Basic Books, 1965.

Schofield, Michael : Sociological Aspects of Homosexuality. London : Longmans Green, 1965.

Szasz, Thomas : The Manufacture of Madness. New York: Harpet & Row, 1970.

Willis, Stanley E. : Understanding and Counseling the Male Homosexual. Boston : Little Brown, 1967.

West, Donald J. : Homosexuality. Harmondsworth (Middlesex) : Penguin Books, 1955.

Westwood, Gordon : A Minority : A Report on the Life of the Male Homosexual in Great Britain. London : Longmans Green, 1960.

Wolff, Charlotte : Love Between Women. London : Gerald Duckworth, 1971.

288. Die plaaslike dagblaaië sowel as tydskrifte het oor die afgelope drie jaar nuusberigte, briewe, artikels e.d.m. oor homoseksualiteit geplaas. Tydskrifte soos Time het reeds verskeie artikels oor homoseksualiteit gepubliseer. Hoofstuk Drie van hierdie studie, wat oor die regsaspekte handel, verstrek inligting m.b.t. wetgewing wat gedurende die afgelope dekade gewysig is om 'n meer humanitêre benadering toe te pas.

289. Schur, op.cit., p. 72.

290. West, op.cit., p. 221.

291. Ibid., p. 222.

292. Freund, K. : „Some Problems in the Treatment of Homosexuality" in H. J. Eysenck (Ed.) : Behaviour Therapy and The Neuroses. Oxford : Pergamon, 1960, pp. 324-325.

293. Wolfenden Report, op.cit., p. 66.

294. Hadfield, op.cit., p. 1323.

295. Ibid., p. 1324.

296. Diethelm, Oskar : Treatment in Psychiatry. Springfield (Illinois) : Charles C. Thomas, 1955, pp. 460-461.

297. Ibid., p. 462.

298. West, op.cit., p. 346.

-
299. Scott, P.D. : „Definition, Classification, Prognosis and Treatment" in Rosen, J. (Ed.) : The Pathology and Treatment of Sexual Deviation. London : Oxford University Press, 1964.
300. Curran, D. : Psychological Medicine. Edinburgh : Livingstone, 1943.
301. Westwood, op. cit., p. 48.
302. Hadden, op. cit., p. 810.
303. Ibid., p. 814.
304. Ibid., p. 814.
305. Ellis, op. cit., p. 191.
306. Ibid., p. 194.
307. Ibid., p. 194.
308. Ibid., p. 193.
309. Rubinstein, op. cit., p. 14.
310. Ibid., p. 14.
311. Ibid., p. 15.
312. Ibid., p. 16.
313. Onderhoud 4.
314. Onderhoud 7.
315. Bieber, op. cit., pp. 248-267.
316. Volgens Kinsey se Heteroseksueel-Homoseksueel Klassifiseringskaal, sal persone wat as 1 tot 2 op die skaal geklassifiseer word in elk geval persone met 'n sterker heteroseksuele oriëntasie wees. Persone wat as 1 geklassifiseer word is grotendeel heteroseksueel met slegs toevallige homoseksuele reaksies. Persone wat as 2 geplaas word is ook grotendeel heteroseksueel met meer as toevallige homoseksuele reaksies. Aangesien hierdie persone dus 'n swak homoseksuele reaksie openbaar is dit te begrype dat hulle goed op terapie sal reageer.
317. Mayerson en Lief se opvolgstudie word volledig weergegee in Marmor : op. cit., pp. 302-344. Geen spesifieke datums

word gegee nie, maar die studie is moontlik in die jare 1960-1965 gedoen.

318. Cory, op.cit., p.236.
319. Ibid., p.238.
320. Gekose Komitee Verslag., op.cit., pp. 97-98.
321. Hyde, op.cit., p.287.
322. Onderhoud 3.
323. Onderhoud 10.
324. Hyde, op.cit., p.287.
325. Beekman, Jan F. : Betreft C.O.C. 'n Ongepubliseerde stuk (No. 405 in die „Archief“) wat opgestel is ter inligting van die Nasionale Raad voor Maatschappelijk Werk (Stadhouderslaan 146, Den Haag), 1964.
326. Berig in die Engelse blad, Evening News, 4 September 1968.
327. Hyde, op.cit., p.280.
328. Wolff, op.cit., pp. 162-163.
329. Ibid., p.158.
330. Ibid., p.158.
331. Wolff, op.cit., p.160.
332. Hyde, op.cit., p.290.
333. Maatskaplike Werk, soos deur die Woordeboek vir Maatskaplike Werk omskryf, beteken : Professionele handeling deur 'n maatskaplike werker, wat ten doel het die verhoging van die maatskaplike funksionering van individue, hetsy as enkelinge of in groepe, en gerig is op hulle maatskaplike verhoudinge, wat bestaan uit die wisselwerking tussen mense onderling en hulle omgewing. (Woordeboek, op.cit., p.40).
334. Psigiatrisie Maatskaplike Werk (Woordeboek, op.cit., p.53) beteken : Gespesialiseerde diens in die maatskaplike werk wat meer bepaald op die maatskaplike probleme ten gevolge van geestesafwykinge gerig is en gewoonlik op 'n spangrondslag in psigiatrisie verband, bv. in 'n psigiatrisie hospitaal of omgewing verrig word.

335. Gevallewerk (Ibid., p. 155) beteken : 'n Metode in die maatskaplike werk waarvolgens 'n kliënt deur 'n verskeidenheid van vaardighede, tegnieke en ander hulpmiddels gehelp word om sy maatskaplike funksionering te bevorder

Maatskaplike Groepwerk (Ibid., p. 37) beteken : 'n Metode in die maatskaplike werk waarvolgens groepe individue, deur die wetenskaplike hantering van die groepprosesse en verhoudinge in die groep, die geleentheid gebied word om ooreenkomstig hulle behoeftes en vermoëns maatskaplik beter te funksioneer.

Gemeenskapsorganisasie (Ibid., p. 19) beteken : 'n Metode in die maatskaplike werk om maatskaplike behoeftes en hulpbronne in die gemeenskap op mekaar in te stel of nuwe hulpbronne te ontwikkel, en om die ineenskakeling, samewerking en koördinasie van welsynsdienste sowel op geografiese as op funksionele gebied te bevorder.

Maatskaplike Aksie (Ibid., p. 36) beteken : Georganiseerde optrede om die openbare mening te beïnvloed met die oog op die formulering of verandering van maatskaplike beleid.

Maatskaplikewerk Navorsing (Ibid., p. 40) beteken : 'n Wetenskaplike proses waarvolgens ondersoek na die teorie en praktyk van die maatskaplike werk gedoen word.

336. Maatskaplike werker (Ibid., p. 40) beteken : 'n Persoon wat die professie van maatskaplike werk beoefen.

337. Die skryfster het as praktiserende maatskaplike werker in bevel van 'n aannemingsafdeling bewus geraak van die feit dat die probleem van homoseksualiteit by sommige van die aannemende ouers voorgekom het, asook onder die ongehuide moeders wat babas verwag het. Dit is veral met die oog op aannemingswerk wat hierdie feite aangehaal word. Die maatskaplike werker behoort kennis van homoseksualiteit te dra om sodoende d.m.v. beraad en selfs groepbesprekings sommige van die konflikte wat hulle het te verwerk. Aannemende ouers behoort aangemoedig te word om met behulp van psigiatriese terapie of maatskaplike terapie wat deur 'n psigiatriese maatskaplike werker gedoen word hulle konflikte insake homoseksuele reaksies of neigings te verwerk, alvorens die aangenome baba by hulle geplaas word. Die blote aanneem van 'n kind sal nog geensins hulle seksuele probleme oplos nie. Hierdie taak kan egter alleen onderneem word indien die maatskaplike werker oor voldoende kennis van die verskynsel beskik om sodoende op die area van seksualiteit te kan werk.

338. Allen, op. cit., p. 447 en p. 397.

339. Hollis, Florence : Casework : A Psychosocial Therapy.
New York : Random House, 1966, pp.169-170.

340. Die Psigo-Sosiale Indeks is 'n sistematiese metode wat toegepas word om die informasie wat d. m. v. die Psigo-Sosiale-Geskiedenis ingewin is, te evalueer. Die P.S.I. word tans deur mnr. James L. Stricklin (senior dosent in Psigiatriese Maatskaplike Werk, Universiteit Kaapstad) bestudeer en ontwikkel as 'n diagnostiese instrument. In 'n persoonlike onderhoud met mnr. Stricklin op 14 April 1972, het hy die volgende omskrywing aan die skryfster gegee.

The Psycho-social Index (P.S.I.) is a systematic means of evaluation of Psycho-Social History information (252 True/False Statements) leading to transformation of data into dynamic considerations. Such considerations lend themselves to a developmental dynamic diagnostic statement (evaluation of maturation of the physical, intellectual/cognitive, basic personality areas, current ego functioning and environmental influences). Examination of the diagnostic statement and community resources leads to recommendations.

341. Slovenko, R. : Sexual Behaviour and the Law. Springfield (Illinois) : Charles Thomas, 1965.

342. West, op.cit., p.237.

343. Schofield, op.cit., p.168.

344. Die belangrike werk op die gebied van gedragsterapie deur die doyen van gedragsterapie, dr. Joseph Wolpe, word in Hoofstuk 10 van Alvin Mahrer se werk bespreek.
(Mahrer, Alvin R. : The Goals of Psychotherapy. New York: Appleton-Century-Crofts, 1967, pp. 129-144).

345. Eysenck, H. J. (Ed.) : Behaviour Therapy and The Neuroses.
London : Pergamon, 1960.

346. Schofield, op.cit., pp. 169-170.

347. Mahrer, op.cit., pp. 129-144.

348. Ibid., pp. 135-136.

349. Schofield, op.cit., pp. 170-171.

350. Allen, op.cit., p.218.

351. Ibid., p.218.

-
352. Ibid., p.218.
353. Ibid., p.218.
354. Ibid., p.219.
355. Onderhoud 10.
356. Allen, op.cit., pp. 219-220.
357. Cilliers, S.P. : Maatskaplike Navorsing. Stellenbosch : Kosmo Uitgewery, 1967, p.66.
358. Die Woordeboek vir Maatskaplike Werk (op.cit., p.23) omskryf gevallestudie as volg :

Navorsingsmetode vir die vasstelling van die oorsaaklike faktore van bepaalde verskynsels soos dit by indiwidue of gesinne voorkom.

In hierdie verband wil die skryfster die aandag daarop vestig dat daar duidelik onderskei moet word tussen die begrippe gevallewerk (wat vroeër jare in Suid-Afrika ook as gevallestudie bekend gestaan het) en die metode gevallestudie wat 'n navorsingsmetode is.

359. Thomas, William L., & Znaniecki, Florian : The Polish Peasant in Europe and America. (Vol. 11). New York : Alfred Knopf, 1927, p.1832.
360. Young, Pauline V. : Scientific Social Surveys and Research. Englewood Cliffs (N.J.) : Prentice-Hall, 1966, p.249.
361. Thomas & Znaniecki : op.cit., pp. 1838-1839.
362. Young : op.cit., p.250.
363. Ibid., pp. 252-253.
364. Die stad Kaapstad word vir die doel van hierdie veldstudie beskou as die groot, uitgebreide gebied wat as volg deur Brunhilde Helm in haar Social Work in a South African City omskryf word :

Cape Town . . . should be taken as the Greater Cape Town which is for practical purposes co-terminous with the Cape Division. The Division is 670 square miles in extent, and includes the whole of the Cape Peninsula and the Cape Flats, stretching north nearly to Mamre and east to Durbanville and Kuils River. It includes the Municipalities of Bellville, Cape Town, Durbanville,

Fish Hoek, Goodwood, Milnerton, Parow, Pinelands,
and Simonstown. (Helm : op.cit., p. 7).

365. Vir die doel van hierdie studie word informante wat as self-
erkende praktiserende homoseksuele persone vrywillig aan
die navorsingstudie deelgeneem het deur die skryfster as
volg omskryf: Nadat 'n versoek tot hulle gerig was deur 'n
vriend of deur die navorser het sulke persone 'n besluit
geneem wat daartoe gelei het dat hulle vrywillig aan die
navorser 'n onderhoud toegestaan het. Hierdie vrywillige
deelname het impliseer dat hulle ingestem het dat hulle
onderhoud op band opgeneem word, dat hulle lewensgeskie-
denis soos deur hulle vertel in die verhandeling van die
navorser mag verskyn, asook dat die navorser die data vir
wetenskaplike, professionele en akademiese oogmerke mag
gebruik. Die informante het hulleself as praktiserende
homoseksuele persone beskryf en hulle identifiseer met die
sub-kultuur wat eie is aan die homoseksuele leefwyse,
m.a.w. hulle gee voorkeur aan hulle homoseksuele oriënta-
sie en lewenspatroon. Dit beteken egter nie dat sulke per-
sone geen heteroseksuele oriëntasie of neigings het nie, maar
eerder dat hulle die homoseksuele leefwyse as 'n belangrike
deel van hulle totale lewe erken en uitelef.
366. Young : op.cit., p.228.
367. Onderhoud 4.
368. Onderhoud 8.
369. Marmor : op.cit., pp. 91-92.
370. Young : op.cit., pp. 214-215.
371. Kinsey et al. : Sexual Behavior in the Human Male. Op.cit.,
p.42.
372. Young : op.cit., p.229.
373. Ibid., p.230.
374. Ibid., p.230.
375. Ibid., p.231.
376. Ibid., p.236.
377. Onderhoud 9.
378. Onderhoud 2.

379. Onderhoud 12.

380. Ibid.

381. Onderhoud 8.

382. Onderhoud 3.

383. Onderhoud 2.

384. Onderhoud 3.

385. Onderhoud 7.

386. Ibid.

387. Onderhoud 3.

388. Onderhoud 10.

389. Ibid.

390. Onderhoud 1.

391. Onderhoud 8.

392. Ibid.

393. Ibid.

394. Onderhoud 7.

395. Onderhoud 8.

396. Onderhoud 12.

397. Onderhoud 8.

398. Onderhoud 10.

399. Onderhoud 11.

400. Onderhoud 12.

401. Ibid.

402. Ibid.

403. Ibid.

404. Onderhoud 8.

-
405. Onderhoud 5.
406. Onderhoud 8.
407. Onderhoud 5.
408. Onderhoud 11.
409. Ibid.
410. Onderhoud 8.
411. Onderhoud 6.
412. Onderhoud 8.
413. Onderhoud 10.
414. Onderhoud 8.
415. Onderhoud 11.
416. Onderhoud 12.
417. Ibid.
418. Onderhoud 8.
419. Gekose Komitee Verslag., op.cit., pp. 3-4.
420. Ibid., pp. 76-77.
421. Sappho : The Songs of Sappho (in English translation by many poets). Mount Vernon (N.Y.) : Peter Pauper, MCMXL II.
422. Wolff, op.cit., pp. 15-16.
423. Ibid., p. 16.
424. Ibid., pp. 16-17.
425. Kaye, Harvey E. : "Lesbian Relationships" in Sexual Behavior. Vol. 1, No. 1, April 1971, pp. 80-82.
426. Bieber, Irving : Homosexuality in Comprehensive Textbook of Psychiatry. Baltimore : Maryland, Williams and Wilkins, 1967, p. 974.
427. Ibid., pp. 974-975.
428. Ibid., p. 975.

-
429. Ibid., p. 975.
430. Ibid., p. 975.
431. Wolff, op.cit., p. 40.
432. Verwys na Wolff se werk, meer spesifiek na pp. 40-89.
433. Ibid., p. 46.
434. Ibid., p. 46.
435. Ibid., p. 48.
436. Ibid., p. 50.
437. Ibid., p. 60.
438. Ibid., p. 63.
439. Ibid., p. 66.
440. Ibid., p. 152.
441. Bieber in Comprehensive Textbook of Psychiatry, op.cit., p. 976.
442. Aanhaling uit 'n Onderhoud met 'n lesbiese informant gevoer.
Let wel dat nota no. 442 verwys na aanhalings wat uit een spesifieke onderhoud met 'n lesbiese informant gevoer is.
443. Kaye, op.cit., p. 83.
444. Wolff, op.cit., pp. 17-18.
445. Ibid., pp. 55-56.
446. Bieber het bevind dat die meerderheid van sy manlike proefpersone reeds voor die ouderdom van 15 jaar hulle eerste seksuele ondervinding gehad het.
447. Kaye, op.cit., p. 84.
448. Ibid., p. 84.
449. Ibid., p. 85.
450. Ibid., p. 85.
451. Hyde, op.cit., p. 11.

BIBLIOGRAFIEBOEKE, VERSLAIE & STATUTE

- ACKERLEY, J.R. : My Father and Myself. London : The Bodley Head, 1968.
- ACKERMAN, NATHAN W. : The Psychodynamics of Family Life. New York : Basic Books, 1958.
- ACKERMAN, NATHAN W. : "Family Diagnosis and Therapy", in MASSERMAN, J. (Ed.) : Current Psychiatric Therapies. Vol. 3. New York : Grune & Stratton, 1963.
- ADORNO, THEODORE W., FRENKEL-BRUNWICK, W., LEVINSON, D.J., & SANDFORD, R.N. : The Authoritarian Personality. New York : Harper, 1950.
- ALDRICH, C.K. : "Psychiatric Social Work" in FREEDMAN, A.M., & KAPLAN, HAROLD I. (Eds.) : Comprehensive Textbook of Psychiatry. Baltimore (Maryland) : Williams & Wilkins, 1967.
- ALDRICH, C.K. : "Social Service Information" in FREEDMAN, A.M., & KAPLAN, HAROLD I. (Eds.) : Comprehensive Textbook of Psychiatry. Baltimore (Maryland) : Williams & Wilkins, 1967.
- ALEXANDER, FRANZ : Psychoanalysis and Psychotherapy. London : Allen & Unwin, 1957.
- ALLEN, CLIFFORD : A Textbook of Psychosexual Disorders. Oxford : Oxford University Press, 1962.
- ALLEN, CLIFFORD : Homosexuality: Its Nature, Causation and Treatment. London : Staples Press, 1958.
- ALLPORT, GORDON W. : The Nature of Prejudice. London : Addison-Wesley, 1954.
- ATKINSON, RONALD : Sexual Morality. London : Hutchinson, 1965.
- BANNISTER, KATHLEEN, et. al. : Social Casework in Marital Problems. London : Tavistock Publications, 1955.
- BARCLAY, ANDREW M. : "Sex and Personal Development in the College Years" in GRUMMON, D.L., & BARCLAY, A.M. (Eds.) : Sexuality: A Search for Perspective. New York : Van Nostrand Reinhold, 1971.
- BARTLETT, HARRIETT M. : The Common Base of Social Work Practice. New York : National Association of Social Workers, 1970.

-
- BARTLETT, HARRIETT M. : Social Work Practice in the Health Field.
New York : National Association of Social Workers, 1961.
- BEAUVOIR, SIMONE DE : The Second Sex. (Translated and edited by
H.M. Parshley.) London : Landsborough Publications, 1969.
- BECKER, HOWARD S. : Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance.
New York : Free Press of Glencoe, 1963.
- BELLSMITH, V. : "Social Work", in ARIETI, S. : (Ed.) : American
Handbook of Psychiatry. Vol. 2. New York : Basic Books, 1959.
- BENEDICT, RUTH F. : Patterns of Culture. Boston : Houghton
Mifflin, 1934.
- BENJAMIN, HARRY & MASTERS, R.E. : The Prostitute in Society.
London : Mayflower Books, 1966.
- BERNE, ERIC : Games People Play: The Psychology of Human Relation-
ships. Harmondsworth (Middlesex) : Penguin Books, 1964.
- BIANCHI, H. : "De Maatschappelijke Aspecten Van De Homosexualiteit",
in JANSE DE JONGE, H.L. et. al. : De Homosexuele Naaste.
Baarn : Bosch & Keuning, 1961.
- BIEBER, IRVING et. al. : Homosexuality: A Psychoanalytic Study of
Male Homosexuals. New York : Basic Books, 1962.
- BIEBER, IRVING : "Clinical Aspects of Male Homosexuality" in
MARMOR, JUDD (Ed.) : Sexual Inversion: The Multiple Roots of
Homosexuality. New York : Basic Books, 1965.
- BIESTEK, FELIX P. : The Casework Relationship. London : Allen &
Unwin, 1961.
- BOSSARD, JAMES H., & BOLL, ELEANOR S. : The Sociology of Child
Development. New York : Harper & Brothers, 1948.
- CALLAHAN, SIDNEY C. : "The Emancipation of Women and the Sexual
Revolution", in GRUMMON, D.L., & BARCLAY, A.M. : Sexuality:
A Search for Perspective. New York : Van Nostrand Reinhold,
1971.
- CAUDILL, W. : The Psychiatric Hospital as a Small Society.
Cambridge (Mass.) : Harvard University Press, 1939.
- CHESSER, EUSTACE : Live and Let Live. London : Heinemann, 1958.
- CHESSER, EUSTACE : Odd Man Out. London : Gollancz, 1959.
- CILLIERS, S.P. : Maatskaplike Navorsing. Stellenbosch : Kosmo
Uitgewery, 1967.

-
- CLINARD, MARSHALL B. (Ed.) : Anomie and Deviant Behavior: A Discussion and Critique. New York : The Free Press, 1964.
- CLINARD, MARSHALL B. : Sociology of Deviant Behavior. New York : Holt, Rinehart & Winston, 1963.
- COCKETT, R. : Drug Abuse and Personality in Young Offenders. London : Butterworths, 1971.
- COHEN, ALBERT K. : Deviance and Control. Englewood Cliffs (N.J.) : Prentice Hall, 1966.
- COHEN, NATHAN E. : Social Work and Social Problems. New York : National Association of Social Workers, 1964.
- COLBY, KENNETH M. : A Primer for Psychotherapists. New York : Ronald Press, 1951.
- COMFORT, ALEX : Sex in Society. Harmondsworth (Middlesex) : Penguin Books, 1963.
- CORY, DONALD W. : The Homosexual Outlook: A Subjective Approach. London : Peter Nevill, 1953.
- CORY, DONALD W., & LE ROY, JOHN P. : The Homosexual and His Society: A View from Within. New York : Citadel Press, 1963.
- CORY, DONALD W. : The Homosexual in America. New York : Greenberg, 1951.
- COUCH, ELSBETH H. : Joint and Family Interviews in the Treatment of Marital Problems. New York : Family Service Association of America, 1969.
- COURTENAY, MICHAEL : Sexual Discord in Marriage. London : Tavistock Publications, 1968.
- CRONJE, G. (Red.) : Professionele Maatskaplike Werk. Pretoria : Van Schaik, 1965.
- DES LAURIERS, AUSTIN M. : The Experience of Reality in Childhood Schizophrenia. London : Tavistock Publications, 1959.
- DEUTSCH, HELENE : The Psychology of Women. Vols. I & II. New York : Grune & Stratton, 1944.
- DINITZ, SIMON, DYNES, RUSSEL R., & CLARKE, ALFRED C. : Deviance: Studies in the Process of Stigmatization and Societal Reaction. New York, London, Toronto: Oxford University Press, 1969.
- DOLLARD, JOHN : Criteria for the Life History. New Haven : Yale University Press, 1935.
- DURKHEIM, E. : Suicide. New York : Free Press of Glencoe, 1951.
- DU TOIT, J.M. : Statistiese Metodes. Stellenbosch : Kosmo Uitgewers, 1963.

-
- DU TOIT, J.M. & VAN DER MERWE, A.B. : Sielkunde. Kaapstad : H.A.U.M., 1970.
- EATON, JOSEPH W., & WEIL, ROBERT J. : Culture and Mental Disorders: A Comparative Study of the Hutterites and Other Populations. Glencoe (Illinois) : The Free Press, 1955.
- EATON, MERRIL T., & PETERSON, MARGARET H. : Psychiatry: Medical Outline Series. New York : Medical Examination Publishing Co., 1969.
- EISENSTEIN, VICTOR W. (Ed.) : Neurotic Interaction in Marriage. New York : Basic Books, 1956.
- ELLENBERGER, HENRI F. : The Discovery of the Unconscious. London : Allen Lane, 1970.
- ELLIS, ALBERT : "Sex Without Guilt", in GRUMMON, D.L., & BARCLAY, A.M. : Sexuality: A Search for Perspective. New York : Van Nostrand Reinhold, 1971.
- ELLIOTT, KATHERINE (Ed.) : The Family and Its Future. London : Churchill, 1970.
- ELLIS, HAVELOCK : Studies in the Psychology of Sex. Vols. I & II. London : Heinemann, 1905/6.
- ENGLISH, G. SPURGEON, & PEARSON, GERALD H.J. : Emotional Problems of Living: Avoiding the Neurotic Pattern. London : George Allen & Unwin, 1947.
- ERIKSON, ERIK H. : Childhood and Society. Harmondsworth (Middlesex) : Penguin Books, 1950.
- ETZIONI, AMITAI : Modern Organizations. Englewood Cliffs (N.J.) : Prentice Hall, 1964.
- ETZIONI, AMITAI (Ed.) : The Semi-Professions and their Organization. New York : The Free Press, 1969.
- EYSENCK, H.J. (Ed.) : Behaviour Therapy and the Neuroses. London : Pergamon, 1960.
- FENICHEL, OTTO : The Psychoanalytic Theory of Neurosis. London : Routledge & Kegan Paul, 1946.
- FENLASON, ANNE F., FERGUSON, G.B., & ABRAHAMSON, A.C. : Essentials in Interviewing. New York : Harper & Row, 1952.
- FERARD, MARGARET L. & HUNNYBUN, NOEL K. : The Caseworker's Use of Relationships. London : Tavistock Publications, 1962.
- FINK, DAVID H. : Be Your Real Self. London : George Allen & Unwin, 1951.

-
- FLECK, STEPHEN : "The Role of the Family in Psychiatry", in FREEDMAN, ALFRED M., & KAPLAN, HAROLD I. (Eds.) : Comprehensive Textbook of Psychiatry. Baltimore (Maryland) : Williams & Wilkins, 1967.
- FLECK, S., LIDZ, T., CORNELISON, A., SCHAFER, S., & TERRY, D. : "The Intrafamilial Environment of the Schizophrenic Patient: Incestuous and Homosexual Problems", in MASSERMAN, J. (Ed.) : Science and Psychoanalysis Vol. II. New York : Grune & Stratton, 1959.
- FOOTE, NELSON N., & COTTRELL, LEONARD S. : Identity and Interpersonal Competence. London : University of Chicago Press, 1955.
- FORD, C.S. & BEACH, F.A. : Patterns of Sexual Behavior. New York : Harper, 1951.
- FORDHAM, FRIEDA : An Introduction to Jung's Psychology. Harmondsworth (Middlesex) : Penguin Books, 1953.
- FOREN, ROBERT & BAILEY, ROYSTON : Authority in Social Casework. London : Pergamon, 1968.
- FRANKL, VIKTOR E. : The Doctor and the Soul: From Psychotherapy to Logotherapy. New York : Knopf, 1968.
- FREEDMAN, ALFRED M., & KAPLAN, HAROLD I. (Eds.) : Comprehensive Textbook of Psychiatry. Baltimore (Maryland) : Williams & Wilkins, 1967.
- FRENCH, LOIS M. : Psychiatric Social Work. New York : Commonwealth Fund, 1940.
- FREUND, K. : "Some Problems in the Treatment of Homosexuality", in EYSENCK, H.J. (Ed.) : Behaviour Therapy and the Neuroses. Oxford : Pergamon, 1960.
- FRIEND, MAURICE R. : "Social Service Information in Child Psychiatry", in FREEDMAN, A.M., & KAPLAN, HAROLD I. (Eds.) : Comprehensive Textbook of Psychiatry. Baltimore (Maryland) : Williams & Wilkins, 1967.
- FROMM, ERICH : The Art of Loving. London : Allen & Unwin, 1957.
- FROMM, ERICH : Sigmund Freud's Mission: An Analysis of His Personality and Influence. London : Allen & Unwin, 1959.
- FROMM-REICHMANN, FRIEDA : Principles of Intensive Psychotherapy. Chicago : University of Chicago Press, 1950.
- FROMM-REICHMANN, FRIEDA, & MORENO, J.L. : Progress in Psychotherapy. London : Grune & Stratton, 1956.
- GALDSTON, IAGO (Ed.) : Medicine in a Changing Society. (Lectures to the Laity, No. XVIII.) New York : International Universities, 1956.

-
- GARRETT, ANNETTE : Interviewing: Its Principles and Methods. New York : Family Service Association of America, 1942.
- GIBBONS, DON C. : Society, Crime, and Criminal Careers. Englewood Cliffs (N.J.) : Prentice Hall, 1968.
- GILLIS, LYNN : Human Behaviour in Illness. London : Faber & Faber, 1962.
- GOFFMAN, ERVING : Asylums. New York : Doubleday, 1961.
- GOFFMAN, ERVING : Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity. Harmondsworth (Middlesex) : Penguin Books, 1963.
- GOLDSTEIN, HARRIS : Research Standards and Methods for Social Workers. New Orleans : Hauser, 1963.
- GOLDSTINE, DORA (Ed.) : Readings in the Theory and Practice of Medical Social Work. Chicago : University of Chicago Press, 1954.
- GOODE, WILLIAM J. : Women in Divorce. New York : The Free Press, 1956.
- GORDEN, RAYMOND L. : Interviewing: Strategy, Techniques and Tactics. Homewood (Illinois) : Dorsey Press, 1969.
- GOTTSCHALK, L., KLUCKHOHN, C., ANGELL, R.C. : The Use of Personal Documents in History, Anthropology and Sociology. New York : Social Science Research Council, 1945.
- GRINKER, ROY R. et. al. : Psychiatric Social Work: A Transactional Case-Book. New York : Basic Books, 1961.
- GRUMMON, DONALD L. & BARCLAY, ANDREW M. (Eds.) : Sexuality: A Search for Perspective. New York : Van Nostrand Reinhold, 1971.
- HALL, RADCLYFFE : The Well of Loneliness. London : Falcon Press, 1928.
- HARPER, ROBERT A. : Psychoanalysis and Psychotherapy. Englewood Cliffs (N.J.) : Prentice Hall, 1959.
- HAUSER, RICHARD : The Homosexual Society. London : Bodley Head, 1962.
- HAYS, PETER : New Horizons in Psychiatry. Harmondsworth (Middlesex) : Penguin Books, 1964.
- HEIMLER, EUGENE : Mental Illness and Social Work. Harmondsworth (Middlesex) : Penguin Books, 1967.
- * HELM, BRUNHILDE : Social Work in a South African City. Cape Town : University of Cape Town Board of Sociological Research, 1962.
- HERAUD, BRIAN J. : Sociology and Social Work: Perspectives and Problems. Oxford : Pergamon, 1970.

-
- HERBERT, W.L. & JARVIS, F.U. : Marriage Counselling in the Community. London : Pergamon, 1970.
- HEYWOOD, JEAN S. : An Introduction to Teaching Casework Skills. London : Routledge & Kegan Paul, 1964.
- HINTON, JOHN : Dying. Harmondsworth (Middlesex) : Penguin Books, 1967.
- HIRSCHFELD, M. : Sexual Anomalies and Perversions. London : Francis Aldor, 1944.
- HOLLINGSHEAD, A.B., & REDLICH, F.C. : Social Class and Mental Illness: A Community Study. New York : Wiley, 1958.
- HOLLIS, FLORENCE : Casework: A Psychosocial Therapy. New York : Random House, 1964.
- HOLLIS, FLORENCE : Women in Marital Conflict: A Casework Study. New York : Family Service Association of America, 1957.
- HOOKE, EVELYN : "Male Homosexuals and Their Worlds", in MARMOR, JUDD (Ed.) : Sexual Inversion: The Multiple Roots of Homosexuality. New York : Basic Books, 1965.
- HOLLENDER, MARC H. : The Practice of Psychoanalytic Psychotherapy. New York : Grune & Stratton, 1965.
- HORNEY, KAREN : Self-Analysis. London : Routledge & Kegan Paul, 1942.
- HYDE, H.M. : The Other Love: An Historical and Contemporary Survey of Homosexuality in Britain. London : Heinemann, 1970.
- HYMAN, HERBERT H. et. al. : Interviewing in Social Research. London : University of Chicago Press, 1954.
- IRVING, L.J. (Ed.) : Personality: Dynamics, Development and Assessment. New York : Harcourt Brace, 1969.
- JANSE DE JONGE, A.L. : „Het Raadsel Der Homosexualiteit", in JANSE DE JONGE, A.L. et. al. : De Homosexuele Naaste. Baarn : Bosch & Keuning, 1961.
- JANSE DE JONGE, A.L. et. al. : De Homosexuele Naaste. Baarn : Bosch & Keuning, 1961.
- JONES, MAXWELL : Social Psychiatry in Practice: The Idea of the Therapeutic Community. Harmondsworth (Middlesex) : Penguin Books, 1968.
- JOSSELYN, IRENE M. : Psychosocial Development of Children. New York : Family Service Association of America, 1948.
- KAHN, ROBERT L., & CANNELL, CHARLES F. : The Dynamics of Interviewing. New York : Wiley, 1965.

-
- KARDINER, A. : The Individual and His Society. New York : Columbia University Press, 1939.
- KARDINER, A. : Sex and Morality. Indianapolis : Bobbs-Merrill, 1954.
- KASTELL, JEAN : Casework in Child Care. London : Routledge & Kegan Paul, 1962.
- KENT, BESSIE : Social Work Supervision in Practice. London : Pergamon, 1969.
- KESSEL, NIEL & WALTON, HENRY : Alcoholism. Harmondsworth (Middlesex) : Penguin Books, 1965.
- KIEFER, OTTO : Sexual Life in Ancient Rome. London : Cox & Wyman, 1969.
- KINSEY, ALFRED C., POMEROY, WARDELL B., & MARTIN, CLYDE E. : Sexual Behavior in the Human Male. Philadelphia : Saunders, 1948.
- KINSEY, ALFRED C., POMEROY, WARDELL B., MARTIN, CLYDE E., & GEBHARD, PAUL : Sexual Behavior in the Human Female. Philadelphia : Saunders, 1953.
- KIRKENDALL, LESTER A. : "Sex and Human Wholeness" in GRUMMON, D.L., & BARCLAY, A.W. : Sexuality: A Search for Perspective. New York : Van Nostrand Reinhold, 1971.
- KLENK, ROBERT W., & RYAN, ROBERT M. : The Practice of Social Work. Belmont (California) : Wadsworth, 1970.
- KLUCKHOHN, C., & MURRAY, H.A. (Eds.) : Personality in Nature, Society and Culture. New York : Knopf, 1953.
- KONOPKA, GISELA : Eduard C. Lindeman and the Social Work Philosophy. Minneapolis : University of Minnesota Press, 1958.
- KRAFFT-EBING, RICHARD VON : Psychopathia Sexualis. New York : Putnam's Sons, 1965.
- LA PIERE, RICHARD : The Freudian Ethic. London : Allen & Unwin, 1960.
- LAZARSELD, P.F., ROSENBERG, M. : The Language of Social Research. Glencoe (Illinois) : The Free Press, 1955.
- LICHT, H. : Sexual Life in Ancient Greece. London : Routledge & Kegan Paul, 1950.
- LIDDICOAT, RENEE : Homosexuality: Results of a Survey as Related to Various Theories. (An unpublished Thesis submitted to the Department of Psychology, University of the Witwatersrand, October 1956.)

-
- LIEF, HAROLD I., & REED, DAVID M. : "Normal Psychosexual Functioning", in FREEDMAN, ALFRED M., & KAPLAN, HAROLD I. (Eds.) : Comprehensive Textbook of Psychiatry. Baltimore (Maryland) : Williams & Wilkins, 1967.
- LINDBECK, VIOLETTE S. : "The Cost of Sexual Apartheid", in GRUMMON, D.L., & BARCLAY, A.W. (Eds.) : Sexuality: A Search for Perspective. New York : Van Nostrand Reinhold, 1971.
- LINDNER, ROBERT M. : Must you Conform? New York : Rinehart, 1956.
- LOWREY, LAWSON G. : Psychiatry for Social Workers. New York : Columbia University Press, 1946.
- LUCHINS, ABRAHAM S. : Group Therapy: A Guide. New York : Random House, 1964.
- LYMAN, STANFORD M., & SCOTT, MARVIN B. : A Sociology of the Absurd. New York : Appleton-Century-Crofts, 1970.
- MC CARY, JAMES L. : "Attitudes, Behavior and Sex Education", in GRUMMON, D.L., & BARCLAY, A.W. (Eds.) : Sexuality: A Search for Perspective. New York : Van Nostrand Reinhold, 1971.
- MC CARY, JAMES L. : "What I Would Tell My Daughter About Premarital Sex", in GRUMMON, D.L., & BARCLAY, A.W. (Eds.) : Sexuality: A Search for Perspective. New York : Van Nostrand Reinhold, 1971.
- MC CARY, JAMES L. : "What I Would Tell My Son About Premarital Sex", in GRUMMON, D.L., & BARCLAY, A.M. (Eds.) : Sexuality: A Search for Perspective. New York : Van Nostrand Reinhold, 1971.
- MACCOBY, ELEANOR E. (Ed.) : The Development of Sex Differences. London : Tavistock Publications, 1967.
- MACLAY, DAVID T. : Treatment for Children: The Work of a Child Guidance Clinic. London, Allen & Unwin, 1970.
- MADGE, JOHN : The Tools of Social Science. London : Longmans Green, 1953.
- MAGEE, BRYAN : One in Twenty: A Study of Homosexuality in Men and Women. London : Chaucer Press, 1966.
- MAHRER, ALVIN R. (Ed.) : The Goals of Psychotherapy. New York : Appleton-Century-Crofts, 1967.
- MAIER, HENRY : Group Work as Part of Residential Treatment. New York : National Association of Social Workers, 1965.
- MARMOR, JUDD (Ed.) : Sexual Inversion: The Multiple Roots of Homosexuality. New York : Basic Books, 1965.

-
- MASTERS, R.E. : The Homosexual Revolution. New York : Julian Press, 1962.
- MASTERS, W.H., & JOHNSON, V.E. : Human Sexual Response. London : Little Brown, 1966.
- MAYERSON, P., & LIEF, I. : "Psychotherapy of Homosexuals: A Follow-up Study of Nineteen Cases", in MARMOR, JUDD (Ed.) : Sexual Inversion: The Multiple Roots of Homosexuality. New York : Basic Books, 1965.
- MEAD, MARGARET : Male and Female. Harmondsworth (Middlesex) : Penguin Books, 1950.
- MENNINGER, KARL : Love Against Hate. London : Allen & Unwin, 1942.
- MENNINGER, ROY W. : "Decisions in Sexuality: An Act of Impulse, Conscience, or Society?", in GRUMMON, D.L., & BARCLAY, A.M. (Eds.) : Sexuality: A Search for Perspective. New York : Van Nostrand Reinhold, 1971.
- MERTON, ROBERT K. : Social Theory and Social Structure. New York : Free Press of Glencoe, 1957.
- MERTON, ROBERT K., & NISBET, ROBERT (Eds.) : Contemporary Social Problems. New York : Harcourt Brace Jovanovich, 1971.
- MILLER, CARROLL H. : Guidance Services: An Introduction. New York : Harper & Row, 1965.
- MISHLER, ELLIOT G., & WAXLER, NANCY : Interaction in Families: An Experimental Study of Family Processes and Schizophrenia. New York : Wiley, 1968.
- MITCHELL, G.D. : Sociology: The Study of Social Systems. London : University Tutorial Press, 1959.
- MOL, ALBERT : Amsterdam Streetwalker: Greta Talks to Albert Mol. London : Tandem, 1968.
- MONGER, MARK : Husband, Wife and Caseworker. London : Butterworths, 1971.
- MORRIS, DESMOND : The Naked Ape. London : Jonathan Cape, 1967.
- MUNRO, ALISTAIR, & MCCULLOCH, WALLACE : Psychiatry for Social Workers. Oxford : Pergamon, 1969.
- MUSSEN, PAUL H. : The Psychological Development of the Child. Englewood Cliffs (N.J.) : Prentice Hall, 1963.

-
- MYERS, J.K., & ROBERTS, B.H. : Family and Class Dynamics in Mental Illness. New York : Wiley, 1959.
- NASH, JOHN : Developmental Psychology: A Psychobiological Approach. Englewood Cliffs (N.J.) : Prentice Hall, 1970.
- NATIONAL INSTITUTE FOR SOCIAL WORK TRAINING : Introduction to a Social Worker. London : Allen & Unwin, 1964.
- OPLER, M. (Ed.) : Culture and Mental Health. New York : Macmillan, 1959.
- OVESEY, LIONEL : Homosexuality and Pseudohomosexuality. New York : Science House, 1969.
- PARAD, HOWARD J. : Crisis Intervention: Selected Readings. New York : Family Service Association of America, 1965.
- PARAD, HOWARD J., & MILLER, R.R. (Eds.) : Ego-Oriented Casework: Problems and Perspectives. New York : Family Service Association of America, 1963.
- PARSONS, TALCOTT : The Social System. New York : Free Press of Glencoe, 1951.
- PERLMAN, HELEN H. : Persona: Social Rôle and Personality. Chicago : University of Chicago Press, 1968.
- PERLMAN, HELEN H. : Social Casework: A Problem-Solving Process. Chicago, University of Chicago Press, 1957.
- PETTES, DOROTHY E. : Supervision in Social Work : A Method of Student Training and Staff Development. London : Allen & Unwin, 1967.
- PLANT, RAYMOND : Social and Moral Theory in Casework. London : Routledge & Kegan Paul, 1970.
- PLUMMER, DOUGLAS : Queer People. London : Roberts & Vinter, 1965.
- POLANSKY, NORMAN A. (Ed.) : Social Work Research. Chicago : University of Chicago Press, 1960.
- POPMA, S.J. : „Ongevraagd Advies", in JANSE DE JONGE, A.L., et. al. : De Homosexuele Naaste. Baarn : Bosch & Keuning, 1961.
- PORTER, E.H. : An Introduction to Therapeutic Counseling. Boston : Houghton Mifflin, 1950.
- PREU, PAUL W. : Outline of Psychiatric Case-Study: A Practical Handbook. London : Hoeber, 1939.
- RACSTER, OLGA, & GROVE, JESSICA : The Journal of Dr. James Barry. London : Bodley Head, 1932.

-
- RADO, SANDOR : "A Critical Examination of the Concept of Bisexuality", in MARMOR, JUDD (Ed.) : Sexual Inversion: Multiple Roots of Homosexuality. New York : Basic Books, 1965.
- RADZINOVICZ, LEON : Sexual Offences. London : Macmillan, 1957.
- RAISON, TIMOTHY (Ed.) : The Founding Fathers of Social Science. Harmondsworth (Middlesex) : Penguin Books, 1969.
- REES, J.T., & HARLEY, V.U. (Eds.) : They Stand Apart: A Critical Survey of the Problems of Homosexuality. London : Heinemann, 1955.
- REISS, IRA L. : "Premarital Sex Codes: The Old and The New", in GRUMMON, D.L., & BARCLAY, A.W. (Eds.) : Sexuality: A Search for Perspective. New York : Van Nostrand Reinhold, 1971.
- REPUBLIC OF SOUTH AFRICA : Annual Report of the Commissioner of the South African Police. Pretoria : Staatsdrukker, ongedateer.
- REPUBLIC OF SOUTH AFRICA : House of Assembly Debates, 1969, Vol. 26 (March 24 - May 19). Pretoria : Government Printer, 1969.
- REPUBLIEK VAN SUID-AFRIKA : „Die Ontugwysigingswet, 1967 ", Statute. Pretoria : Staatsdrukker, 1967.
- REPUBLIEK VAN SUID-AFRIKA : „Die Ontugwysigingswet, 1969", Staatskoerant (No. 2404, 21 Mei 1969). Pretoria : Staatsdrukker, 1969.
- REPUBLIEK VAN SUID-AFRIKA : Verslag van die Gekose Komitee oor die Ontugwysigingswetsontwerp (G.K. 7, 1968). Pretoria : Staatsdrukker, 1968.
- REPUBLIEK VAN SUID-AFRIKA : „Wetsontwerp tot Wysiging van die Ontugwet, 1957", Statute. Pretoria : Staatsdrukker, 1969.
- REPUBLIC OF WEST GERMANY : Special Report: Reforming West German Law. Bonn Bad Godesberg: IN - Press, ongedateer.
- RIDDERBOS, S.J. : „Bijbel en Homosexualiteit", in JANSE DE JONGE, A.L. et. al. : De Homosexuele Naaste. Baarn : Bosch & Keuning, 1961.
- RIESMAN, DAVID : The Lonely Crowd: A Study of the Changing American Character. New Haven : Yale University Press, 1950.
- RIP, COLIN M. : The Alcoholic and the Group. Cape Town : Academica, 1966.
- RIP, COLIN M. : Contemporary Social Pathology. Cape Town : Academica, 1966.
- RIPLEY, HERBERT S. : "Psychiatric Interview", in FREEDMAN, A.M., & KAPLAN, HAROLD I. (Eds.) : Comprehensive Textbook of Psychiatry. Baltimore (Maryland) : Williams & Wilkins, 1967.

-
- ROBINSON, J.F. : "Psychiatric Examination of the Child", in
FREEDMAN, A.M., & KAPLAN, HAROLD I. (Eds.) : Comprehensive Text-
book of Psychiatry. Baltimore (Maryland) : Williams & Wilkins,
1967.
- ROGERS, CARL R. : Client-Centered Therapy: Its Current Practice,
Implications, and Theory. Boston : Houghton Mifflin, 1965.
- ROLLIN, HENRY R. : The Mentally Abnormal Offender and the Law.
London : Pergamon, 1969.
- RUSHING, WILLIAM A. : The Psychiatric Professions: Power, Conflict,
and Adaptation in a Psychiatric Hospital Staff. Chapel Hill :
University of North Carolina Press, 1964.
- SAPPHO : The Songs of Sappho (in English translation by many poets).
Mount Vernon (N.Y.) : Peter Pauper, MCMXL II.
- SCHAEFFER, FRANCIS : The God Who is There. London : Hodder &
Stoughton, 1968.
- SCHOFIELD, MICHAEL : The Sexual Behaviour of Young People.
Harmondsworth (Middlesex) : 1965.
- SCHOFIELD, MICHAEL : Sociological Aspects of Homosexuality. London :
Longmans, 1965.
- SCHUR, EDWIN M. : Crimes Without Victims: Deviant Behaviour and
Public Policy. Englewood Cliffs (N.J.) : Prentice Hall, 1965.
- SELLTIZ, C., JAHODA, M., DEUTSCH, M., & COOK, S.W. : Research
Methods in Social Relations. New York : Henry Holt, 1959.
- SHOSTAK, ARTHUR B. (Ed.) : Sociology in Action: Case Studies in
Social Problems and Directed Social Change. Homewood (Illinois) :
Dorsey Press, 1966.
- SILVERMAN, IRVING : "Sociology and Psychiatry", in FREEDMAN,
ALFRED M., & KAPLAN, HAROLD I. (Eds.) : Comprehensive Textbook
of Psychiatry. Baltimore (Maryland) : Williams & Wilkins, 1967.
- SIMON, WILLIAM, & GAGNON, JOHN : "On Psychosexual Development", in
GRUMMON, D.L., & BARCLAY, A.M. (Eds.) : Sexuality: A Search for
Perspective. New York : Van Nostrand Reinhold, 1971.
- SLOVENKO, RALPH : Sexual Behaviour and the Law. Springfield
(Illinois) : Charles Thomas, 1965.
- SLOVENKO, RALPH : "Sex Laws: Are They Necessary?", in GRUMMON,
D.L., & Barclay, A.M. (Eds.) : Sexuality: A Search for Pers-
pective. New York : Van Nostrand Reinhold, 1971.
- SMELSER, N.J., & SMELSER, W.T. (Eds.) : Personality and Social
Systems. New York : Wiley, 1963.

-
- STEARNS, JESS : The Grapevine. London : Frederick Muller, 1965.
- STEARNS, JESS : The Sixth Man. London : Allen, 1962
- STORR, ANTHONY : Human Aggression. London : Allen Lane, 1968.
- STORR, ANTHONY : Sexual Deviation. Harmondsworth (Middlesex) : Penguin Books, 1964.
- STROUP, H.H. : Social Work: An Introduction to the Field. New York : American Book Company, 1960.
- SUINN, RICHARD M. : Fundamentals of Behavior Pathology. London : Wiley, 1970.
- SULLIVAN, HARRY S. : The Psychiatric Interview. London : Tavistock Publications, 1954.
- SZASZ, THOMAS S. : The Myth of Mental Illness. New York : Hoeber-Harper, 1961.
- SZASZ, THOMAS S. : Law, Liberty and Psychiatry. New York : Macmillan, 1963.
- SZASZ, THOMAS S. : The Manufacture of Madness: A Comparative Study of the Inquisition and the Mental Health Movement. London : Harper & Row, 1970.
- TAYLOR, GORDON R. : Sex in History. London : Thames & Hudson, 1953.
- TERMAN, LEWIS M., & MILES, CATHERINE : Sex and Personality. New York : McGraw Hill, 1936.
- THOMAS, WILLIAM I., & ZNANIECKI, FLORIAN : The Polish Peasant in Europe and America. Vols. I, II. New York : Knopf, 1927.
- THURBER, JAMES, & WHITE, E.B. : Is Sex Necessary? Or Why You Feel the Way You Do. Harmondsworth (Middlesex) : Penguin Books, 1960.
- TIMMS, NOEL : Social Casework: Principles and Practice. London : Routledge & Kegan Paul, 1966.
- TIMMS, NOEL : Psychiatric Social Work in Great Britain. London : Routledge & Kegan Paul, 1964.
- TOWLE, CHARLOTTE : Common Human Needs. New York : National Association of Social Workers, 1945.
- TURNER, FRANCIS J. : Differential Diagnosis and Treatment in Social Work. New York : The Free Press, 1968.
- ULLMAN, LEONARD P., & KRASNER, LEONARD : A Psychological Approach to Abnormal Behavior. Englewood Cliffs (N.J.) : Prentice Hall, 1969.

-
- UNIE VAN SUID-AFRIKA : „Die Ontugwet, 1957", Statute. Pretoria, Staatsdrukker, 1957.
- UNITED KINGDOM HOME OFFICE : Report of the Committee on Homosexual Offences and Prostitution. London : Her Majesty's Stationery Office, 1957.
- VAN BUSKIRK, DAVID (Ed.) : Teaching Psychotherapy of Psychotic Patients. New York : Grune & Stratton, 1969.
- VAN EMDE BOAS, C. et. al. : Homosexualiteit. (Nederlands Gesprek Centrum, Publicatie No. 31.) Den Haag : N.V. Uitgeversmaatschappij. J.H. Kok/Kampen, ongedateer.
- VAN HET REVE, GERARD K. : Nader tot U. Amsterdam : Van Oorschot, 1969.
- VAN HET REVE, GERARD K. : Op Weg Naar Het Einde. Amsterdam : Van Oorschot, 1969.
- VINCENT, CLARK E. : "Prerequisites for Marital and Sexual Communication", in GRUMMON, D.L., & BARCLAY, A.M. (Eds.) : Sexuality: A Search for Perspective. New York : Van Nostrand Reinhold, 1971.
- VINCENT, CLARK E. : "Sex Education and Its Opponents", in GRUMMON, D.L., & BARCLAY, A.M. (Eds.) : Sexuality: A Search for Perspective. New York : Van Nostrand Reinhold, 1971.
- VINCENT, CLARK E. : Unmarried Mothers. New York : The Free Press, 1961.
- VOLLMER, HOWARD M., & MILLS, DONALD L. (Eds.) : Professionalization. Englewood Cliffs (N.J.) : Prentice Hall, 1966.
- WALKER, KENNETH : The Physiology of Sex and Its Social Implications. Harmondsworth (Middlesex) : Penguin Books, 1940.
- WALKER, KENNETH, & FLETCHER, PETER : Sex and Society. Harmondsworth (Middlesex) : Penguin Books, 1955.
- WARHAM, JOYCE : Social Policy in Context. London : Batsford, 1970.
- WEINBERG, S.K. : Social Problems in Modern Urban Society. Englewood Cliffs (N.J.) : Prentice Hall, 1970.
- WEINBERGER, PAUL E. : Perspectives on Social Welfare: An Introductory Anthology. London : Macmillan, 1969.
- WEST, DONALD J. : Homosexuality. Harmondsworth (Middlesex) : Penguin Books, 1960.
- WEST, DONALD J. : The Habitual Prisoner. London : Macmillan, 1963.
- WESTWOOD, GORDON : A Minority: A Report on the Life of the Male Homosexual in Great Britain. London : Longmans Green, 1960.

-
- WESTWOOD, GORDON : Society and the Homosexual. London : Gollancz, 1952.
- WILDE, OSCAR : The Picture of Dorian Gray. New York : Hartsdale House, 1931.
- WILLIS, STANLEY E. : Understanding and Counseling the Male Homosexual. Boston : Little Brown, 1967.
- WOLFF, CHARLOTTE : Love Between Women. London : Duckworth, 1971.
- WOLMAN, BENJAMIN B. : The Unconscious Mind: The Meaning of Freudian Psychology. Englewood Cliffs (N.J.) : Prentice Hall, 1968.
- WORK, HENRY H., & CALL, JUSTIN D. : A Guide to Preventive Child Psychiatry: The Art of Parenthood. London : McGraw Hill, 1968.
- YOUNG, KIMBALL : Personality and Problems of Adjustment. New York : Appleton-Century-Crofts, 1941.
- YOUNG, LEONTINE : Out of Wedlock. London : McGraw Hill, 1954.
- YOUNG, PAULINE V. : Scientific Social Surveys and Research. Englewood Cliffs (N.J.) : Prentice-Hall, 1966.
- YOUNGHUSBAND, EILEEN (Ed.) : Education for Social Work. London : Allen & Unwin, 1968.
- YOUNGHUSBAND, EILEEN (Ed.) : New Developments in Casework. London : Allen & Unwin, 1966.
- YOUNGHUSBAND, EILEEN (Ed.) : Social Work with Families. London : Allen & Unwin, 1965.
- ZEEGERS, M. : „Psychiatrische Bijdrage“, in JANSE DE JONGE, A.L. et. al. : De Homosexuele Naaste. Baarn : Bosch & Keuning, 1961.

ENSIKLOPEDIE & WOORDEBOEKE

BOSMAN, D.B., VAN DER MERWE, I.W., & HIEMSTRA, L.W. : Tweetalige Woordeboek. (2 Vols., Sesde Verbeterde Uitgawe.) Kaapstad : Nasionale Boekhandel, 1966.

DEPARTEMENT VAN VOLKSWELSYN & PENSIOENE : Verklarende Afrikaanse Woordeboek vir Maatskaplike Werk. Pretoria : Staatsdrukker, 1971.

Dorland's Illustrated Medical Dictionary. (24th Edition.) London : W.B. Saunders, 1965.

ELLIS, A., & ABARBANEL, A. (Eds.) : The Encyclopedia of Sexual Behavior. Vol. 1. New York : Hawthorn, 1961.

ENGLISH, H.B., & ENGLISH, A.C. : A Comprehensive Dictionary of Psychological and Psychoanalytical Terms. New York : David Mc Kay, 1958.

GOULD, JULIUS & KOLB, WILLIAM L. (Eds.) : A Dictionary of the Social Sciences. London : Tavistock, 1964.

HINSIE, LELAND E., & CAMPBELL, ROBERT J. : Psychiatric Dictionary. (4th Edition.) New York : Oxford University Press, 1970.

KLAUSNER, SAMUEL Z. : "Sex Life in Islam", in ELLIS, ALBERT & ABARBANEL, ALBERT (Eds.) : The Encyclopaedia of Sexual Behavior. New York : Hawthorn, 1961.

LURIE, HARRY L. (Ed.) : Encyclopedia of Social Work. New York : National Association of Social Workers, 1968.

SUID-AFRIKAANSE AKADEMIE VIR WETENSKAP EN KUNS (TAALKOMMISSIE) : Afrikaanse Woordelys en Spelreëls. (Sewende Verbeterde Uitgawe.) Kaapstad & Johannesburg : Tafelberg Uitgewers, ongedateerd.

TYDSKRIFTE

ALLEN, CLIFFORD : "On the Cure of Homosexuality", in International Journal of Sexology, Vol. 5 : 1952.

ARNSTEIN, ROBERT L. : "Homosexual Concerns of College Students", in Sexual Behavior, Vol. 1, No. 9 : Dec. 1971.

BEEKMAN, JAN F. : Betreft C.O.C. 'n Ongepubliceerde Stuk (No. 405 in die „Archief") opgestel ter inligting van die Nasionale Raad voor Maatschappelijk Werk (Stadhouderslaan 146, Den Haag) : 1964.

BRANDERHORST, HENK, et. al. : „Wat is Er Aan het Probleem Gedaan?", Nieuw Lila, Kahier 1 : Okt. 1969.

BRANDERHORST, HENK, et. al. : „Homoseksualiteit als Maatschappelijk Probleem". Nieuw Lila, Kahier 1 : Okt. 1969.

BRANDERHORST, HENK, et. al. : „Het C.O.C. Nader Bekeken", Nieuw Lila, Kahier 1 : Okt. 1969.

BRANDERHORST, HENK, et. al. : „Van Emancipatie Tot Maatschappijhervorming", Nieuw Lila, Kahier 1 : Okt. 1969.

BRANDERHORST, HENK et. al. : „Konsekwentie voor het C.O.C.". Nieuw Lila, Kahier 1 : Okt. 1969.

The Cape Times : 23 February 1972

CHRISTENSEN, HAROLD T. : "Scandinavian vs. American Sex Patterns". Sexual Behavior, Vol. 1, No. 9 : Dec. 1971.

CURRAN, D., & PARR, D. : "Homosexuality: An Analysis of 100 Male Cases Seen in Private Practice". British Medical Journal, Vol. 1 : 1957.

DE VRIES, P.B. : „Verdiens de Commune Voorkeur Boven Het Gezin? Een Vraaggesprek met dr. Jos van Ussel". Tijdschrift Mens en Welzijn, 26de Jaargang, Nr. 2 : 20 Jan. 1972.

ELLIS, ALBERT : "The Effectiveness of Psychotherapy with Individuals who have Severe Homosexual Problems". Journal of Consulting Psychology, Vol. 20, No. 3 : 1956.

ENGLISH, O.S., & HELLER, MELVIN S. : "Debate: Is Marital Infidelity Justified?". Sexual Behaviour, Vol. 1, No. 1 : April 1971.

FANSHEL, D. : "Sources of Strain in Practice-Oriented Research". Social Casework, Vol. XLVII, No. 6 : Jun. 1966.

FEDERATIE VAN STUDENTEN WERKGROEPEN HOMOSEXUALITEIT : Proefding (Landelike Kommunikatiebulletin van FSWH), Nr. 6 : Jun./Jul. 1969.

-
- FITCH, J.H. : "Men Convicted of Sexual Offences against Children: A Descriptive Follow-up Study". British Journal of Criminology, Vol. 3 : 1962.
- FREUD, ANNA : "Clinical Observations on the Treatment of Manifest Male Homosexuality". Psychoanalytic Quarterly, Vol. 20 : 1951.
- GADPAILLE, WARREN J. : "Father's Role in Sex Education of his Son". Sexual Behavior, Vol. 1, No. 1 : April 1971.
- GREEN, M., & MOORE, S. : "The Homosexual in the V.D. Clinic". British Journal of Venereal Disease, Vol. XL, No. 2 : June 1964.
- HADDEN, SAMUEL B. : "Treatment of Homosexuality by Individual and Group Psychotherapy". American Journal of Psychiatry, Vol. 114 : March 1958.
- HADFIELD, J.A. : "The Cure of Homosexuality". British Medical Journal : June 1958.
- HALL, MARY H. : „Masters & Johnson: Feiten over het Sexualiteit uit het Laboratorium". Sextant (Uitgave van de Nederlandse Vereniging voor Sexuele Hervorming), 50ste Jaargang, Nr. 1 : Jan. 1970.
- HENRY, GEORGE W., & GROSS, ALFRED A. : "Social Factors in the Case Histories of 100 Underprivileged Homosexuals". Mental Hygiene, Vol. 22, No. 4 : Oct. 1938.
- HOCHWALD, L. : "The Function of Social Work Research". Social Casework, Vol. XXXLV, No. 1 : Jan. 1953.
- HOHMAN, LESLIE B., & SCHAFFNER, BERTRAM : "The Sex Lives of Unmarried Men". American Journal of Sociology, Vol. LII, No. 6 : May 1947.
- JACOBS, MAX : "The Treatment of Homosexuality". South African Medical Journal, Vol. 43, No. 37 : Sept. 1969.
- JONAS, KARL H. : "An Objective Approach to the Personality and Environment in Homosexuality". Psychiatric Quarterly.: Jan. 1944.
- KAYE, HARVEY E. : "Lesbian Relationships". Sexual Behavior, Vol. 1, No. 1 : April 1971.
- KOESSEN, WIM : „Rapport over Homofilie in Nederland". Avenu, (datum ontbreek).
- KURLAND, MORLAND L. : "Pedophilia Erotica". Journal of Nervous and Mental Disorder Vol. 131 : 1960.
- LANG, THEO : "Studies on the Genetic Determination of Homosexuality". Journal of Nervous and Mental Disease, Vol. 92 : July / Dec. 1940.

-
- LIDDICOAT, RENEE : "A Study of Non-Institutionalized Homosexuals". Journal of the National Institute of Personnel Research, Vol. 8, No. 1. 1961.
- LIDDICOAT, RENEE : "Homosexuality". South African Journal of Science, Vol. 58, No. 5. May 1962.
- MACE, DAVID R. : "Counseling a Sexually Inhibited Couple". Sexual Behavior, Vol. 1, No. 9 : Dec. 1971.
- MCCARY, JAMES L. : "Myths About Sex". Sexual Behavior, Vol. 1, No. 1 : April 1971.
- MCCORD et. al. : "Family Relationships and Sexual Deviance in Lower-Class Adolescents". International Journal of Social Psychiatry, Vol. 8 : 1962.
- MACHOVER et. al. : "Clinical and Objective Studies of Personality Variables in Alcoholism". Quarterly Journal of Studies on Alcohol, Vol. 20 : 1959.
- MARTENSEN-LARSEN, O. : "The Family Constellation and Homosexuality". Acta Genetica et Statistica Medica, Vol. 7, No. 2 : 1957.
- MEYER, H., & BORGATTA, E.F. : "Social Agency and School as the Context for Studies in Mental Health: Research in Progress". Social Work. Vol. 5, No. 1 : Jan. 1960.
- NASIONALE KOERANTE BPK. : Die Burger : 28 Jan., 1971.
- OWENSBY, NEWDIGATE M. : "Homosexuality and Lesbianism Treated with Metrazol". Journal of Nervous and Mental Disease, Vol. 92: July / Dec. 1940.
- PARR, DENIS : "Psychiatric Aspects of the Wolfenden Report". British Journal of Delinquency, Vol. IX, No. 1 : July 1958.
- RUBINSTEIN, L.H. : "Psychotherapeutic Aspects of Male Homosexuality". British Journal of Medical Psychology, Vol. XXXI : 1958.
- SALZMAN, LEON : "A Psychiatrist Discusses Falling in Love". Sexual Behavior, Vol. 1, No. 1 : April 1971.
- SCHOFIELD, MICHAEL : "Social Aspects of Homosexuality". British Journal of Venereal Disease, Vol. XL, No. 2 : June 1964.
- SMIT, G.J. et. al. : „Huwelijk en Gezin: Een Gedachtenwisseling". Sextant, 49ste Jaargang, No. 10 : Okt. 1969.
- SPENCER, S.J. : "Homosexuality among Oxford Undergraduates". Journal of Mental Science, Vol. 105 : 1959.
- STUDENTS' CHRISTIAN ASSOCIATION OF SOUTHERN AFRICA : "The Homosexual". Either Or, No. 5 : 1970.

-
- STRICKLIN, JAMES L. : The Socialization Process of Persons with Early Onset of Severe Auditory Impairment. Unpublished Paper read at The International Conference on Teaching the Handicapped Child. Norrköping, Sweden : July 1971.
- TOOBERT, S., BARTELME, K.F., & JONES, E.S. : "Some Factors Related to Pedophilia". International Journal of Social Psychiatry, Vol. 4 : 1959.
- ULLERSTAM, LARS : „De Sexuele Minderheden". Avenu (datum ontbreekt).
- VAN USSEL, JOS : „Verdiens de Gemeente Voorkeur Boven het Gezin?". Tijdschrift Mens en Welzijn, 26ste Jaargang, Nr. 2 : Jan. 1972.
- VAN USSEL, JOS : „Zin en Onzin over het Gezin". Sextant, 49ste Jaargang, Nr. 10 : Okt. 1969.
- VAN USSEL, JOS : „Zelf Bevrediging Is Schadelijk". Sextant, 50ste Jaargang, Nr. 1 : Jan. 1970.
- WILMER, HARRY A. : "Toward a Definition of the Therapeutic Community". American Journal of Psychiatry, Vol. 114 : March / June 1958.
- WINICK, CHARLES : "Sex and Advertising". Sexual Behavior, Vol. 1, No. 1 : April 1971.
- WOODWARD, MARY : "The Diagnosis and Treatment of Homosexual Offenders". British Journal of Delinquency, Vol. IX, No. 1 : July 1958.
-